BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
1 K
22

12-8-F.7

Digitized by Google

Digitized by Google

R. P.

ANTONII

RVVIO RODENSIS,

DOCTORIS THEOLOGI

SOCIETATIS IESV,

Sacræ Theologiæ

Profeſſoris,

COMMENTARII IN LIBROS

Ariſtotelis Stagiritæ de Cælo, & Mundo: unà cum dubiis, & quæſtionibus in Scholâ agitari ſolitis.

NVNC PRIMVM IN GALLIA EDITI.

LVGDVNI,

SVMPTIBVS IOANNIS PILLEHOTTE,

ſub ſigno Nominis IESV.

M. DC. XXV.

CVM PRIVILEGIO.

ILLVSTRISSIMO D. D. LVDOVICO DE VELASCO, SANCTI IACOBI EQVITI, SALINARVM Marchioni, & Regij Indiarum Senatus Præſidi digniſſimo.

Sapientes illi, quibus olim è Lycæo in ſuperûm domos ſcandere cura & ſtudium fuit, cùm viderent cæleſtes orbes ipſa magnitudine penè immenſos, certis ſemper, & perpetuis itineribus circumuehi, hominem finxêre, qui cùm in cælorum medio ſupinus decũberet, capútq; in Polo Antarctico, pedes in Arctico haberet, dextera tamen vniuerſam illam machinam rata & iugi vertigine circumuolueret. En, Illuſtriſſime Princeps, ſi anteacta vitæ tuæ res præclarè geſtas, ſi magiſtratus eximios, ſi maiorum nobilitatem nulli ſecundam expendamus, germanum planè & verum tui ipſius ſymbolum: cùm enim genus regium ab illuſtriſſima Comitum ſtabuli, apud noſtrates familia deducas, ſupra terræ filios non modicùm in cœlum aſſurgis, proauitámque nobilitatem ipſis aſtris vix terminas: hanc per tot rerum diſcrimina, per caſus varios excelſiorem efficis, dum Salmanticenſem Academiam ſtudiis tuis illuſtras, dum Germaniam, Angliam, Belgium, & Italiam, primis tuæ militiæ rudimentis nobilitas, dum clariſſima apud magnum Hetruriæ ducem legatione fungeris, dum Mexicanas prouincias victricibus armis in pacem redigis: ſed poſt tanta virtutum tuarum præludia dignum erat, vt reipublicæ molẽ, & vagos terreni huius cæli orbes in communem vtilitatem moueres. Hinc factũ vt prudentiſſimus Hiſpaniarum Rex Philippus Secundus te vtrique polo præfecerit, dum modò nouæ Hiſpaniæ Proregẽ, modò Peruanæ Prouinciæ conſtituit: ſic polos Arcticum & Antarcticum complexus, in morẽ illius Peripatetici hominis vtrũque polum gladio rexiſti, prudentia moderatus es: ſic ipſe immotus, & penè decumbens vaſtas illas regiones æquali, & iuſtiſſimo motu ad nutum Regis tui, ad populorũ ſalutem mouiſti. Nec his tantis terminis virtus tua circunſcripta eſt, ſed tertiò maximus Rex noſter Philippus Tertius te eiuſdem no-

uæ Hiſpaniæ Proregem creauit, quod tibi iure veluti hæreditario debebatur: profuit enim eidem nouæ Hiſpaniæ genitor tuus, nullis non ſapientiæ bellíque laudibus inſignis D. Aloyſius de Velaſco, & rebus eam præclariſſimis domi bellíque geſtis illuſtrauit, cuius merita cùm tu nouo quodam auctario compleres quodammodò, & perficeres, ne tantæ virtuti deeſſet, te munificus Rex, Salinarũ Marchionatus titulum multis tuarum virtutum titulis adiunxit, & Regio Indiarum Conſilio Præſidem deſignauit, vt quas pedibus regiones obieras, & armis defenderas, nunc conſilij tui æquamine, directione, imperio tuearis, ſic vtrunque polum mouens, ſic omnibus ſalutem recto cæleſtis prudentiæ motu inuehens, veri illius Peripatetici, ſed ficti hominis effigiem nobis expreſſiſti.

Sed quorſum hæc ad noſtri Philoſophici libri dedicationem? Planè nulli aliena videri debent, ſi librum hunc, poſthumam Patris Antonij Rubij prolem eſſe conſidereſ: ille enim à primo tui Mexicani regiminis exordio, tibi ſemper à conſilio, ſemper in deliciis: nec annorum progreſſu mutuus iſte inter vtrunque amor conſenuit, ſed vegetiori ætate adoleuit in dies, dum tantum virum Indicis rebus gerendis Prorex admiſces, dum ſacris eius concionibus frueris, dum mira ſacram Theologiam docentis eruditione paſceris, & magni Pompeij æmulus noſtri Philoſophi Aulam Præſes ingrederis, ſic cum florentiſſima illa Mexicana Academia emerito Patri poſt diuturnos in re literaria expenſos labores, poſt ſuſceptam fœlicibus auſpiciis innumeram & ſapientiſſimam ſobolem rudem donare, & Doctoris gradum gratis impertiri voluit. Tu coram, nouo præſentiæ tuæ honore eius honores cumulaſti, tu ſolitos amici in Theologica palæſtra congreſſus præſidio tuo fouiſti, ſuſpexiſti, veneratus es (haud ignota loquor, ſed quæ ipſiſmet oculis vidi, ſuſpexi & miratus ſum.) Quem verò tunc Mexicana illa Academia patrem agnouit, nunc Complutenſis, quæ illum genuit, aluítque fœliciter, in iuniorum fratrum magiſtrum adſciſcit, & quam nutrix prouida tenero alumno doctrinam infuderat, ad poſterorũ vtilitatem à ſene nouo fœnore auctam vendicat, & totius Philoſophiæ præceptorem alumnis ſuis proponit. Quódque magis mirere, cùm ex præſcripto ſupremi Senatus primum interpretata eſſet huius Auctoris librum, poſteriores ſua ſponte tuæ ob perceptum emolumentũ, tum ſpe maioris vſuræ, exultans ſuſcepit, hauſit, arripuit; vt ſic ſaniori veræ Philoſophiæ lacte adoleſcentes, ſenſim ſolidam doctrinam imbibant, & ad ſacratiora Theologiæ adyta aptiores ſe præparent. Amici igitur demortui rediuiuam ſobolem vix ab ipſius funeribus raptam, debito humanitatis tuæ præſidio foue, & vix ſpiranti animum,

mum, ſuccum, ſanguinem infunde; ſic enim fiet, vt & iuuentuti Complutenſi Magiſtrum, & Philoſophis Doctorem, & tuo Antonio Rubio honorem ſolitum reſtituas, nouíſque Societatem noſtram, immò tot titulis tuam, beneficiis deuincias, cui ſemper in confeſſo erit, licèt à te poſſit nouis affici muneribus, non tamen nouum inde ad gratitudinem cumulum acceſſurum: celſitudini enim tuæ, & maxima debet & innumera, quæ nulla temporum iniuria, nulla poſteritas, à præſentis, à futuræ Societatis memoria delebit.

Franciſcus de Figueroa.

APPROBATIO.

PErlegi hos ſapientiſſimi Patris ac Doctoris Antonij Rubio è Societate IESV, *Commentarios in lib. Ariſt. de Cælo, & Mundo*, ex ſupremi Senatus præſcripto: in quibus nihil offendi orthodoxæ fidei, aut bonis moribus aduerſum: quin opus eſſe putaui dignum tanto viro, & incepto labori apprimè germanum in diſcurrendi ſubtilitate, inueniendi fœlicitate, vrgendi viuacitate, & ſtyli tandem maieſtate: Opus ſanè non Philoſophis tantùm, ſed Theologis etiam in doctrina D. Thomæ verſatis perquàm vtile. Et vt aliis hucuſque operibus Complutenſis Academiæ, quin, & vbique gentium iuuentutem enutrit bono lacte doctrinæ, hoc demum labore vegetam reddet ad vlteriores quaſque diſciplinas, quocirca præſentes Commentarios iudico typis, & cedro digniſſimos. Datum Compluti 6. Idus Aprilis, anno Domini 1615.

Doctor Tribaldos.

Permiſſio P. V. Prouincialis Societatis IESV *in Prouincia Lugdunenſi.*

MIchaël Coyſſardus, Vice-Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Lugdunenſi, permittit ad ſex annos proximos Ioanni Pillehotte typis mandare, ac vendere P. Antonij Ruuij Rodenſis, eiuſdem Societatis, *Commentarium in libros Ariſtotelis de Cælo, & Mundo*, idque iuxta Priuilegium Regum Chriſtianiſſimorum Henrici III. die 10. Maij 1583. nec non Magni Henrici IV. 20. Decemb. 1606. atque etiam Ludouici XIII. iam regnantis, 14. Februarij 1611. eidem Societati conceſſum, quo Typographis, & Bibliopolis omnibus prohibetur, ne quis libros ab eiuſdem Societ. Hominibus compoſitos, abſque Superiorum permiſſione imprimant, vel imprimi curent. Lugd. 17. Cal. Februarij, Anni 1616.

M. Coyſſardus.

Digitized by Google

INDEX

TRACTATVVM ET QVÆSTIONVM, quæ in his libris Ariſtotelis de Cælo & Mundo continentur.

Quæſtiones proœmiales & primi libri.

QVodnam ſit huius operis ſubiectum. pagina 1
Totius operis diuiſio, & primi libri. 4
Cap. 1. Quæſtio vnica. An mundus perfectus ſit. 6
Quæſt. 1. An diuiſio motus in rectum, circularem & mixtum, ab Ariſtotele tradita, ſit adæquata. 11
Quæſt. 2. An motus circularis quo mouetur cælum, ſit naturalis, vel præter naturam. 13
Appendix, dubium: An quies cælorum poſt diem iudicij futura ſit naturalis, aut violenta. 17
Quæſt. 3. An cæleſte corpus à ſua ſede extractum, vel pars eius ab eo diuiſa moueretur naturaliter ad illam, vel naturaliter quieſceret. 19
Quæſt. 4. An cælum ſit diuerſæ naturæ à corporibus ſublunaribus. 24
Quæſt. 5. An cælum ſit compoſitum ex materia & forma. 26
Quæſt. 6. An materia cælorum ſit eiuſdem ſpeciei, cum materia ſublunarium corporum, vel diuerſæ. 31
Quæſt. 7. An materia cæleſtis ſit perfectior ſublunari. 34
Quæſt. 8. An materiæ cælorum ſint diuerſæ ſpeciei inter ſe, vel ſolo numero diſtinguantur. 38
Quæſt. 9. An quantitas cælorum & corporum ſublunarium ſint eiuſdem, vel diuerſæ ſpeciei. 40
Cap. 3. Quæſt. 1. An cæleſtia corpora ſint ex propria natura ingenerabilia & incorruptibilia. 44
Quæſt. 2. An aliquando noua aliqua ſtella, vel mutatio alia in cælo apparuerit, & quomodo id contigerit. 49
Quæſt. 3. An ſint in cælo vera raritas, & denſitas eiuſdem rationis cum ſublunaribus. 53
Appendix, dubium. An cælum poſſit ſua natura alterari. 56
Cap. 4. Quæſt. vnica. An probauerit Ariſtoteles efficaciter, quòd motui circulari nihil ſit contrarium. 58
Tractatus de mũdo ſeu vniuerſo, & de his quæ ad ipſum pertinent. 66
Quæſt. 1. An ſit vnus mundus, vel plures. ibid.
Quæſt. 2. An per potentiam Dei abſolutam poſſibiles ſint plures mundi ſpecie, aut numero diſtincti. 69

Quæſt.

Quæſt. 3. An Deus poſſit efficere alios atque alios mundos in infinitum perfectiores. 72
Quæſt. 4. An ſit Deo poſſibile hũc mundum perfectiorem reddere. 76
Cap. 5. Quæſt. vnica. An mundus ſolo generali concurſu Dei perpetuò durare poſſit: an maiori indigeat ad perpetuitatem. 84
Tractatus de terminis potentiarum & qualitatum. 87
Quæſt. 1. An potentiæ actiuæ terminis magnitudinis & paruitatis definiantur quoad intenſionem ſuorum effectuum. ibid.
Dubium. An neceſſe ſit corpus naturale ad ſuum centrum naturaliter motũ velociùs ſemper moueri, quò magis ad ipſum appropinquat. 91
Quæſt. 2. An potentiis actiuis concedendus ſit terminus intrinſecus quoad extenſionem ſuorum effectuum. 96
Quæſt. 3. An potentiæ actiuæ, quoad reſiſtentiam terminentur, & quibuſnam modis. 102
Quæſt. 4. An potentiæ paſſiuæ poſtulent terminos magnitudinis, & paruitatis quantùm ad intenſionem ſuorum effectuum. 107
Dubium. An potentia paſſiua obedientialis aliquid addat ſupra naturalem. 112
Quæſt. 5. An qualitates ſecundùm propriam rationem poſtulent terminos intentionis, & extenſionis. 115
Dubium. An potentia obedientialis animæ ad recipiendam gratiam & dona ſupernaturalia ſit infinita. 128

Quæſtiones ſecundi libri.

Cap. 1. Quæſt. 1. An cæleſtia corpora ſint animata. 134
Quæſt. 2. An cæleſtia corpora dignitate præſtent cunctis rebus ſublunaribus. 143
Cap. 2. Quæſt. vnica. An ſex poſitionum differentiæ conueniant cælo ab intrinſeco, an ſolùm per ordinem ad animalia. 150
Cap. 3. De cæleſtium corporum influxu, in inferiorem mundum. 158
Quæſt. 1. An cæleſtia corpora verum, & realem influxum habeant circa effectus in inferiori mundo editos. 159
Quæſt. 2. An cæleſtia corpora influant in inferiorem mundum per ſolam lucem, vel etiam per aliam virtutem. 161
Quæſt. 3. An motus circularis cæli ſit ratio agendi in inferiorem mundum, vel ſolùm conditio. 165
Quæſt. 4. An ceſſante motu cæleſti, ceſſare debeant motus omnes, actioneſque inferiorum corporum. 168
Tractatus 2. de effectibus cæleſtis influxus. 176
Quæſt. 1. An cæleſtia corpora ſuo influxu producant metalla, & cætera corpora vitæ expertia, quæ non habent aliam cauſam particularem ac ſufficientem. 177
Quæſt. 2. An cælum ſit cauſa imperfectorum animalium, quæ generantur ex putri materia. 184
Quæſt.

Quæſt. 3. An animalia ex putri materia ſint eiuſdem ſpeciei cum animalibus eiuſdem nominis, ex ſemine productis. 190
Quæſt. 4. An cæleſtia corpora aliquem influxum habeant circa futuros euentus caſuales, ex concurſu naturalium cauſarum euenientes. 196
Quæſt. 5. An, & quonam modo cæleſtia corpora in intellectum, & voluntatem noſtram influant. 201
Quæſt. 6. Poſsíntne Aſtrologi ex ſyderum obſeruatione futura certò præcognoſcere, ac prænunciare. 204
Tractatus de figura, numero, ordine & motibus corporum cæleſtium. 216
Quæſt. 1. An cæleſte corpus ſphærica ſeu rotunda figura præditum ſit. ibid.
Quæſt. 2. De numero cæleſtium ſphærarum. 221
Quæſt. 3. Quidnam ſit de cælo Empyreo ſentiendum. 229
Quæſt. 4. An quò ſitu eleuatiora ſunt corpora cæleſtia, eò ſint natura perfectiora. 236
Quæſt. 5. An quodlibet cæleſte corpus ſub primo mobili contentum duplici motu moueatur. 243
Quæſt. 6. An Planetæ ſeu errantes ſtellæ ſint partes continuæ componentes orbes quibus inſident, & ad motum eorum moueantur. 247
Quæſt. 7. An omnes cæleſtes orbes ſint inter ſe contigui, nullo alio corpore interiacente. 255
Quæſt. 8. An cæleſtia corpora moueantur à propria forma ſubſtantiali, vel ab intelligentia. 263
Quæſt. 9. An quilibet orbis cæleſtis à propria intelligentia moueatur. 268
Quæſt. 10. Qua facultate cæleſtes orbes ab intelligentiis moueantur. 276
Quæſt. 11. Quomodo ſphæræ cæleſtes ab intelligentiis rotentur. 283
Cap. 7. Quæſt. 1. An aſtrorum naturæ ſint eiuſdem rationis cum ſuis orbibus, & inter ſe. 290
Quæſt. 2. Vtrùm calor à luce, vel motu ortum ducat. 295
Cap. 8. Quæſt. 1. An ſint elementa, quot, & qualia. 318
Quæſt. 2. An terra in medio mundi ſita ſit, habeátque idem centrum magnitudinis, & grauitatis cum ipſo. 325
Quæſt. 3. An terra ſit altior mari depreſſiórve. 330
Quæſt. 4. Vtrùm terra in medio mundi quieſcat, vel aliquo modo moueatur. 337

Ex libro 4.

Quæſt. 1. De natura grauitatis, & leuitatis ſimplicium corporum. 344
Quæſt. 2. Quomodo elementis facultas motrix conueniat, & an in naturalibus ſedibus grauitent, vel leuitent. 348

FINIS.

IN LIBROS ARISTOTELIS DE CÆLO.

PROOEMIVM.

OPvs hoc Ariſtotelicum de cœlo & mundo, quod noſtris commentationibus illuſtrandum ſuſcipimus, partem quandam eſſe totius naturalis Philoſophiæ, perſpicuum eſt, & in reliquis noſtris Philoſophiæ libris oſtenſum. Etenim cùm naturalis eadem Philoſophia in explicanda natura entis mobilis vniuerſaliſſimi verſetur, & libri iſti partem eiuſdem entis mobilis explicandam ſibi aſſumant, iure optimo partem eiuſdem ſcientiæ appellantur; non quidem primam, quia prima conſideratio entis mobilis ea eſſe debuit, quæ circa primum, quod de eo occurrit conſiderandum, verſatur, & id quidem certum eſt, non eſſe peculiare aliquod ens mobile, ſed vniuerſalem rationem principiorum, ex quibus conſtatur, & cuius notitiam tradidêre phyſicorum libri, & propterea primam Philoſophiæ partem, vocari debuerunt; ſed poſt illam primam opus hoc ſecundum tenet locum, vt ex proprij ſubiecti, propriæve materiæ (circa quam verſatur) expoſitione conſtabit.

Quodnam ſit huius operis ſubiectum.

QVæſtio intelligitur de ſubiecto adæquato comprehendente omnia, quæ tractantur in ſcientia, à quo certum eſt ſpeciem ſumere; non de principali, quod ſemper eſt præcipua pars eius, vt conſtat in omnibus ſcientiis: maximam verò rationem dubitandi præbuit multitudo, atque diuerſitas rerum, de quibus differetur in his libris: nam in primo mundus, ſeu vniuerſum, & proprietates eius conſiderantur: in ſecundo ſo-

lum cæleſte corpus: in tertio, & quarto elementa. Hæc igitur diuerſitas rerum in diuerſas quoque ſententias abire coëgit antiquos Ariſtotelis interpretes. Nam Iamblicus, & Syrianus cum eo, quorum meminit diuus Thomas in proœmio huius operis, tenent, corpus cæleſte eſſe ſubiectum eius. Quod probant ex inſcriptione: nam apud Græcos inſcribitur de cælo: ſed inſcriptio continet materiam totius operis; ergo corpus cæleſte habet rationem completæ, ſeu adæquatæ materiæ, & ſubiecti totius operis. Secundò, quia ſubiectum ſcientiæ illud duntaxat eſſe poteſt, quod per ſe conſideratur. Sed in his libris ſolùm conſideratur per ſe corpus cæleſte, de cæteris verò corporibus quaſi per accidens agitur, nempe vt ſub eo contentis, vel ad cognitionem illius conducentibus, ſeu influxum eius participantibus: ergo ſolum cæleſte corpus erit ſubiectum huius operis.

Hæc tamen ſententia improbabilis viſa eſt D. Thomæ, & meritò, quia non conſueuit Ariſtoteles, nec vllus ſcientiæ auctor maiorem partem ſcientiæ aſſignare rebus, non per ſe, ſed per accidens ſolùm ab eo conſideratis. Sed conſtat Ariſtotelem partem ſecundi libri, atque etiam tertium, & quartum integros ſolis elementis aſſignaſſe: ergo abſurdum eſt dicere, quod non per ſe, ſed per accidens ab eo conſiderentur, & ſolum cæleſte corpus per ſe: præterea ab omnibus recentioribus reiicitur.

Secunda ſententia eſt, quæ aſſerit, non ſolum cæleſte corpus, ſed elementa conſiderari per ſe: & cùm hæc omnia ſint ſimplicia corpora, diſtincta à corporibus mixtis, ſubiectum adæquatum huius operis eſſe corpus ſimplex, ſub quo comprehenduntur quatuor elementa, & cælum. Itaque ſubiectum huius operis iuxta hanc opinionem, eſt corpus ſimplex, vt mobile ad vbi. Hæc eſt opinio Simplicij in proœmio huius operis, quam ſequuntur ibidem Conimb. & alij. Probant ex progreſſu huius operis: nam in 1. & 2. lib. eius agit Ariſtoteles de cælo, & in 3. & 4. de elementis: mixta verò ſub ratione non ſeorſim conſiderari oportuit, ſed ad eandem conſiderationem ſimplicium reducere, quia ad eoſdem ſitus elementorum pertinent, & iuxta naturam elementi in eis prædominantis mouentur; vt quæ terreſtria ſunt, ad ſitum terræ, quæ aërea, ad ſitum aëris. Vnde ſequitur ſola ſimplicia corpora, in quantum ad proprios ſitus mobilia ſunt, per ſe conſiderari. Deinde ratione: 1. quia euidens eſt, conſiderationem corporis ſimplicis, in quantum mobile eſt ad vbi, per ſe pertinere ad naturalem Philoſophiam, & non eſt minus euidens, quòd in nulla alia parte, præter iſtam, hoc modo conſideretur: ergo euidens erit ad hanc per ſe pertinere, & ex conſequenti eſſe ſubiectum adæquatum eius. Secundò, quia ſi totum vniuerſum dicatur eſſe ſubiectum, vt plures opinantur,

(ait

(ait Simplicius) ſequeretur in his libris agere debere Ariſtotelem de omnibus partibus vniuerſi, vſque ad animantia, & plantas, alioqui non poterit naturam eiuſdem vniuerſi explicare: cùm completa cognitio totius dependeat ex cognitione omnium partium. Sed conſtat, non de omnibus partibus vniuerſi agere, ſed ſolùm de quinque corporibus ſimplicibus, videlicet, elementis, & cælo: ergo non vniuerſum, ſed corpus ſimplex ſubiectum erit.

Tertia opinio eſt Alex. quem ſequitur D. Thom. in procemio huius operis, aſſerentis, mundum ſeu vniuerſum vt eſt compoſitum quoddam ex quinque corporibus ſimplicibus, tanquam ex partibus, videlicet cælo, & elementis, eſſe ſubiectum huius operis adæquatum, ipſa verò elementa conſiderari præciſè, vt partes: & videtur nobis probabilior, & magis ad mentem Ariſt. Probatur vtrunque, quia ſubiectum eſt, cuius proprietates conſiderantur in ſcientia: ſed in hoc opere conſiderat Ariſt. proprietates mundi, ſeu vniuerſi: ergo hoc erit ſubiectum. Probatur minor ex text. 4. huius libri, vbi promittit ſe acturum de natura vniuerſi, & diſputaturum, an ſit finitum, vel infinitum, & ex text. 77. vbi oſtendit eſſe vnum, & eodem text. 4. eſſe perfectum, & in fine eiuſdem primi libri, atque etiam in 2. probat eſſe ingenerabile, incorruptibile, atque æternum, & tandem cap. 2. text. 5. eiuſdem 1. libri aſſerit, ſe acturum de corporibus ſimplicibus, in quantum partes ſunt, ex quibus vniuerſum componitur: ergo hoc per ſe primò conſiderat, tanquam primarium, & adæquatum obiectum, corpora verò ſimplicia præciſè, vt ſunt partes eius.

Argumentum primæ opinionis difficultate caret, nam maior planè falſa eſt, quòd inſcriptio operis, vel ſcientiæ, continere debeat omne illud, quod per ſe conſideratur ab ea, vel quod à tota materia accipiatur: ſed ſæpe ab vna aliqua parte principaliori accipi ſolet: & ita accipitur inſcriptio huius operis à cœlo, tanquam à principaliori parte vniuerſi per ſe primò, & adæquatè conſiderati. Ad 2. neganda eſt minor, quod de ſolo cæleſti corpore diſſeratur per ſe in his libris, de reliquis verò corporibus per accidens: nam primaria, ac præcipua conſideratio circa totum vniuerſum verſatur, & per ſe etiam conſiderantur elementa tanquam partes eius.

Ad primum verò opinionis ſecundæ reſpondeo, ex progreſſu Ariſtot. in his libris ſolùm haberi poſſe, quòd conſideret per ſe corpora ſimplicia, non tamen propter ſe, ſed propter vniuerſum, ad quod conſtituendum per ſe ordinantur: hoc eſt ergo per ſe, primò, & adæquatè conſideratum, corpora verò ſimplicia, tanquam partes eius: partium autem rationem habent, ratione ſi-

Digitized by Google

tus, quem in vniuerſo eis nàtura tribuit, & ad quem mouentur: quare idem eſt conſiderari, vt mobilia ad proprium vbi, vel locum, ac conſiderari tanquam partes vniuerſi, quod ſub eadem ratione conſtituere patet.

Secundum verò argumentum ſolùm probat, quòd ſimplicia corpora in quantum mobilia ad vbi per ſe conſiderentur in hoc opere, quia hoc modo ſumpta, partes ſunt vniuerſi, primò, & adæquatè conſiderati, ex quo non habetur, quòd obiectum eius ſint, ſed ſolùm quòd ſint obiecti partes. Ad 2. neganda eſt conſequentia, quòd agere debeat Ariſt. in hoc opere de omnibus corporibus mixtis vſque ad partes: quia ſola ſimplicia corpora ſunt partes per ſe primò conſtituentes vniuerſum, in quantum ordinantur ſecundùm ſitum in eo, mixta verò, quaſi ſecundariæ partes cenſeri poſſunt, quas primariæ comprehendunt, quia eis præbent ſitum in vniuerſo; cùm conſtet ad ſitum prædominantis elementi pertinere, & ad locum eius moueri naturaliter.

Ex his colligitur 1. opus hoc proximè poſt libros Phyſ. collocandum eſſe, quia vniuerſum, de quo agit, omnia ferme, de quibus diſſerunt cæteræ partes, continet. Quare ſtatim poſt vniuerſalia principia omnium naturalium corporum explicari debuit. Secundò, intelligitur dignitas eius, nam præter animam, & animata corpora (ſimplicibus abſque dubio digniora) primum locum tenet inter partes Philoſophiæ; cùm digniora ſint corpora, ex quibus vniuerſum componitur, præſertim cæleſtia, vt per ſe eſt manifeſtum. Intelligitur 3. quanta nobis proueniat vtilitas ex opere hoc, vel certè ex notitia, ſeu cognitione vniuerſi: nam cognitio cùm primis horum corporum (præſertim cæleſtium, vt pote nobiliſſimorum) cognitio quoque effectuum in his omnibus inferioribus ex influxu eorum prouenientium rationali creatura digniſſima eſt, valdéque vtilis ad Dei notitiam conſequendam, propriáſque dirigendas operationes.

Totius operis diuiſio.

DIuiſio huius operis trimembris eſt, nam licèt quatuor libris fuerit ab Ariſtotele ordinatum, atque diſtinctum, tria tantùm in eis docet; in primo quidem naturam vniuerſi, & partes, quibus componitur, in vniuerſali explicans, atque etiam proprietates in particulari. In ſecundo præcipuam eius partem, nempe cæleſte corpus, varióſque motus, atque virtutes, & influentias. In tertio, & quarto agit de elementis, & eorum motibus.

Diuiſio primi libri.

PRimum tandem librum in tres alias partes ſic poſſumus diſtribuere: vt in prima oſtendat Ariſtoteles vniuerſum perfectum eſſe quinque corporibus conſtitutum; nam præter quatuor

tuor conſueta elementa, quæ ſuis rectis motibus ſurſum, ac deorſum mouentur, quintum aliud ponendum eſſe probat alterius naturæ, cui non motus rectus, ſed circularis naturaliter conueniat. In ſecundo oſtendit mundum, & numero, & magnitudine finitum eſſe, ita vt neque vllum corpus actu infinitum compleatur, neque plures ſint mundi, ſed vnus duntaxat: & tandem ingenerabilem, & incorruptibilem, neque initium durationis habuiſſe, neque finem aliquando habiturum.

CAPVT I.

Textus Ariſtotelis.

Scientia de natura ferè plurima videtur circa corpora, & magnitudines, &c.

Breuis expoſitio textus.

INtentum Ariſtotelis in hoc capite primo, eſt oſtendere, vniuerſum eſſe perfectum. Diuiditur autem in duas partes: in priori quædam præſupponit, & probat, ex quibus in poſteriori concludit intentum. Primum ſuppoſitum vniuerſaliſſimum eſt, videlicet naturalem Philoſophiam maxima ex parte verſari circa corpora, & magnitudines, & eorum proprietates: corpora ſcilicet prædicamenti ſubſtantiæ, & magnitudines prædicamenti quantitatis, quia Philoſophia naturalis verſatur circa naturam, vel ens naturale: ſed corpora, & magnitudines ſunt entia naturalia, aut ſecundùm naturam: ergo verſatur circa hæc. Vnde etiam ſequitur ad eandem Philoſophiam pertinere, quòd de vniuerſo probet perfectum eſſe, cùm ſit corpus naturale, atque ex naturalibus corporibus compoſitum.

Cætera, quæ præſupponit, particularia ſunt, & tria: Primum eſt definitio continui, quòd ſit diuiſibile in ſemper diuiſibilia, quæ definitio materialis vocatur, quia per eam explicatur continuum ſecundùm partes integrantes, quæ ſunt quaſi materia eius; illa verò, quam aſſignauit Ariſtoteles ipſe 5. lib. Phyſicorum, nempe continuum eſt, cuius partes copulantur ad vnum terminum communem, formalis dicitur; quia modi vnionis, quibus vniuntur partes, & vocantur indiuiſibilia earum, quaſi forma ſunt eiuſdem continui, vt talis, cùm continuitatem eius conſtituant. Secundum præſuppoſitum eſt, quòd corpus ſit omniquaque ſeu omni ex parte diuiſibile, hoc eſt, diuiſibile ſecundùm omnem dimenſionem, quod ſic probat: linea eſt diuiſibilis ſecundùm vnam dimenſionem longitudinis: ſuperficies ſecundùm duas, longitudinis, & latitudinis: corpus ſecundùm tres, longitudinis, latitudinis, & profunditatis: ſed præter has dimenſiones nec datur alia, nec probabilis eſt, quòd

fuſiùs probat Ariſtoteles: ergo corpus eſt diuiſibile, ſecundùm omnem dimenſionem,& ideò omni ex parte diuiſibile.

Ex his probat iam intentum, nempe vniuerſum eſſe perfectum quid in ſua ſpecie, & ordine. Primò quidem ex eo, quòd eſt corpus,quia corpus eſt perfectum quid, cùm complectatur omnem dimenſionem: ſed vniuerſum eſt corpus, immò ex quinque corporibus compoſitum: ergo eſt quid perfectum. Secundò, nam corpus, quod nec eſt pars alterius,nec ab eo continetur, aut circunſcribitur,perfectum quid eſt, cùm careat imperfectione partis, & limitatione circunſcribentis:quod enim ab alio circunſcribitur, quaſi limitari ab eo cenſetur; ſed vniuerſum continet omnia corpora,& à nullo continetur, vt per ſe patet: ergo perfectum quid eſt in ſua ſpecie, & ordine rei corporeæ.

QVÆSTIO VNICA.

An mundus perfectus ſit,vt decernit Ariſtoteles.

EX tribus præſertim (omiſſis aliis) oſtendi poteſt,mundum non eſſe perfectum,vt contendit Ariſtoteles. Primò ex diffinitione perfecti,ab omnibus admiſſa,videlicet perfectum eſt, cui nihil deeſt; ex iis ſaltem, quæ ſuæ naturæ conuenire apta ſunt, eíque debita; ſed mundo deſunt plura, quæ ſuæ naturæ conuenire apta ſunt: ergo imperfectum quid eſſe cenſebitur. Minorem probo,quia mundus eſt vniuerſum quoddam, ad cuius vniuerſalem rationem pertinent in primis omnes gradus eſſendi,atque etiam ſpecies omnes poſſibiles, atque indiuidua, in quibus iidem gradus eſſendi ſubſiſtere apti ſunt:ſed conſtat, pluribus carere ſpeciebus, atque indiuiduis ſub eiſdem gradibus eſſendi comprehenſis, quæ à Deo fieri poſſunt: nam ſub quolibet gradu eſſendi naturaliter poteſt Deus plures ſpecies condere, vt ſub gradu eſſendi incorruptibilium corporum, plures cælos numero, atque ſpecie diuerſos,& pariter ſub reliquis: ergo multa deſunt huic mundo ei conuenire apta, & propterea perfectum eſſe non poteſt. Cui adiungi poteſt proprietas illa mali ab omnibus admiſſa, videlicet ex quocunque defectu conſurgere: ſed mundus plures defectus habet, vt monſtra, & peccata:ergo malum erit ſimpliciter, & ex conſequenti imperfectum. Nec ſoluit argumentum vulgaris reſponſio, quod ex his defectibus conſurgit mira quædam varietas, maiorem perfectionem eidem mundo conferens, quàm ſine his haberet. Nam contra hoc eſt, quòd longè perfectior foret mundus ſine his,vt conſtaret,ſi in primo ſtatu innocentiæ duraret homo, & abeſſent peccata, quibus non ſolùm deordinatur homo à ſuo

fine,

fine, ſed etiam ſuo modo reliquæ creaturæ, nam malus vſus earum quandam deformitatem eis conferre notum eſt. Secundò, quia mundus ex vna parte caret perfectioribus modis eſſendi creaturarum, nam ſpiritualia, vt Angeli, extra mundum eſſe cenſentur, cùm ſub gradu eſſendi corporeo non comprehendantur. Vnde ſuperhumanas mentes eos vocat D. Dionyſius 5. cap. de cæleſti hierarchia, quaſi extra mundi ordinem conſiſtentes, ſed modi eſſendi cenſentur quaſi partes eſſentiales eius: ergo aliquo ex eis carens mundus non erit perfectus. Ex alia verò parte multa habet ſuperflua, qualia ſunt mixta omnia, quibus carebit poſt diem iudicij, & ſine quibus non erit minus, ſed magis perfectus: nam quòd perfectiorem ſtatum tunc habiturus ſit, docent ſancti Patres, & ex ſacra pagina id colligunt. Et tertiò tandem probatur, quia rationes Ariſtotelis, quibus probauit vniuerſum eſſe perfectum, nullius momenti ſunt: ergo fundamento carebit id affirmare. Probatur antecedens: nam ratio prior eius eſt, quia corpus eſt perfectum quid, cùm ſit diuiſibile ſecundùm omnem dimenſionem, nempe longitudinem, latitudinem, & profunditatem: ergo vniuerſum ex corporibus conſtitutum perfectum quid erit. Sed quàm friuola ſit hæc ratio, conſtat: nam ſi hoc ſufficeret ad perfectionem, etiam foret perfectum, quamuis confusè, & ſine ordine haberet eadem corpora, quæ nunc habet, quia corpus eſſet, & ex corporibus conſtitutum. Ratio etiam poſterior inefficax eſt, quòd vniuerſum ſit perfectum, quia à nullo continetur, nam locus non continetur ab alio, & eſt quid imperfectum.

His tamen non obſtantibus dicendum eſt, vniuerſum eſſe perfectum, non quidem abſolutè, quia nulla creatura poteſt hoc modo eſſe perfecta, ſicut nec poteſt carere imperfectionibus, in ratione ipſa creaturæ neceſſariò incluſis, ſed in ſuo genere, & gradu, eo videlicet modo, quo creatura perfecta eſſe poteſt, ſi habeat quidquid naturæ ſuæ debitum, atque conueniens eſt.

Quod probatur 1. ex verbis ſacræ paginæ Gen. 1. vbi poſtquam Deus vniuerſum condidit, quaſi actu quodam reflexo (noſtro modo intelligendi) opus ſuum reſpiciens approbauit illis verbis: *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona*: quaſi dixerit conſummatum, atque in ſuo ordine perfectum eſſe. Probatur etiam ratione, quia illud eſt perfectum in ſuo genere, & ordine, cui nihil perfectionis ſuæ naturæ debitæ, atque congruentis deeſt: vt homo vel Angelus perfecti dicuntur, ſi nihil debitum, aut congruens naturæ humanæ, aut angelicæ eis deſit. Sed vniuerſo nihil deeſt naturæ eius debitum: ergo in ſuo ordine perfectum cenſetur. Minorem probo, quia perfectio eſſentialis totius conſurgit ex perfectione partium eſſentia-

lium, debito modo ordinatarum, & perfectio ſubſtantialis, ſeu integralis ex partibus integrantibus, quas eadem natura poſtulat; ab eſſentia verò ſic perfecta emanant proprietates, aut paſſiones eidem naturæ debitæ, & ſuo modo accidentia, ſpectantia ad ornatum: ſed hæc omnia habet vniuerſum: ergo perfectum cenſeri debet. Probo iterum minorem, quia partes eſſentiales vniuerſi ſunt omnes modi eſſendi per genera, & ſpecies diſtributi, & in earum indiuiduis ſubſiſtentes. Quos vniuerſum continere manifeſtum eſt, cùm non ſint alij modi eſſendi excogitabiles, præter eos, ex quibus prædicamentum ſubſtantiæ, & nouem accidentium coaleſcunt, ſub quibus genera omnia, ſpecies, & indiuidua, continentur, & conſequenter eorum proprietates, & accidentia, vt modi eſſendi corporeæ ſubſtantiæ, & ſpiritualis corporum ſimplicium, atque mixtorum, viuentium & vitæ expertium, modi item eſſendi naturæ ſenſitiuæ, atque inſenſibilis, & tandem modus eſſendi naturæ rationalis, cum proprietatibus, & accidentibus omnium. Ex quibus nouem prædicamenta accidentium conſtituuntur, & hæc ſunt quaſi partes materiales vniuerſi: forma verò cenſetur eſſe debita ordinatio horum omnium, quam non eſt minus notum habere inter ſeſe: nam hos omnes gradus eſſentialiter ſubordinatos eſſe conſtat, genera etiam, atque ſpecies, per quæ diſperſi ſunt, & ſingulis ſpeciebus ſubordinantur indiuidua, à quibus participantur, & in quibus ſubſiſtunt. Proprietates verò, & accidentia eiuſdem generibus, ſpeciebus, & indiuiduis, à quibus emanant, atque dependent, & ſuſtentantur; negari ergo non poteſt, vniuerſum habere quidquid perfectionis eſſentialis, ſubſtantialis, & accidentalis, materialis, & formalis, poſtulat natura eius, & ex conſequenti, quòd ſit in ſuo ordine, & gradu perfectum, vt Ariſtot. cap. præſenti docet, & tenet cum eo communis conſenſus SS. Patrum, Scholaſticorum, atque Philoſophorum.

Ad primum argumentum neganda eſt minor, quòd vniuerſum careat ſpeciebus, & indiuiduis, quæ poteſt Deus efficere: nam licèt ei plura ex his addere poſſit, non ſunt tamen ei debita neque neceſſaria, quia ad finẽ cuius gratia illud condidit, & ad effectus, pro quibus præſtandis conditum eſt, ſufficiunt ei ſpecies, & indiuidua, quæ habet, per quem omnes gradus eſſendi ſufficienter manifeſtantur. Ad aliud verò, quod de defectibus additur, fatemur eos habere, ſed negamus, ita ab eis infici, vt imperfectius reddatur, ac foret, ſi eis careret: nam huiuſmodi defectus duplices ſunt, naturales, & liberi, & de naturalibus notum eſt, occaſionaliter perficere vniuerſum, nam bona quæ ſunt in vniuerſo, pulchriora ex eorum comparatione apparent, & ex vtriſque mira quædam varietas conſurgit, qua careret vniuerſum

ſum

ſum eis orbatum. De defectibus autem liberis non eſt minus manifeſtum, nam etſi vitia, & peccata in ſe, & per ſe mala ſint, multis virtutibus exercendis occaſionem præbent, vt vindicatiuæ iuſtitiæ, patientiæ, & miſericordiæ Dei, quæ etiam magis vitiorum comparatione ſplendet. Et quamuis aliis bonis occaſionem non præbuiſſent, id ſufficeret profectò, quòd iuxta D. Thomæ, & aliorum ſententiam, valde probabilem, bono quodam infinito careret mundus, niſi peccata adeſſent, nempe Chriſti incarnatione, per quam Deum noſtrum verum hominem habemus, & veram vniuerſi partem, à qua plus decoris accipit, quàm à cæteris omnibus ſpeciebus, & indiuiduis. Vnde fit maiorem longè perfectionem habere poſt peccatum, quàm habuiſſet, ſi ſtatus innocentiæ duraret: præterquam quòd hîc ſermo eſt de perfectione vniuerſi in eſſe naturali, non in eſſe morali. Ad ſecundum neganda eſt maior, quòd mundus careat gradu eſſendi rerum ſpiritualium; nam licèt Angeli non ſint partes mundi elementaris, ſed quibus mediis plura ad eum ſpectantia adminiſtrentur à Deo, ſunt tamen partes vniuerſi, de quo præſens controuerſia procedit ad plura ſe extendens, & omnes gradus eſſendi complectens. Ad aliud verò, quod de mixtis additur, negamus, quòd ſuperflua ſint, immò in ſuo gradu eſſendi, & ad humanos vſus pro ſtatu præſenti neceſſaria. In poſteriori verò ſtatu, videlicet poſt iudicium ceſſabit poſterior hæc neceſſitas conditione hominis (cuius gratia facta ſunt) variata, & ſufficiet gradum eſſendi eorum in ſpecie humana permanere.

Ad tertium reſpondeo, vtrunque argumentum Ariſtotelis probabile tantùm eſſe, & quaſi congruentiam quandam; nam ſi corpus in ſuo ordine quantitatiuo perfectum quid eſt, quia continet omnes dimenſiones, ſic vniuerſum ex corporibus compoſitum, & omnia corpora continens, perfectum in ſuo genere erit, omnia verò continere intelligit ordinata, atque diſpoſita, vt poſtulat natura eorum: quare non ſequitur perfectum fore, etiamſi confuſa quadam ratione ea contineret. Ratio etiam poſterior duo aſſumit, primum, quòd omnia contineat vniuerſum, ordinata quidem, & à nullo contineatur. Ex quibus probabiliter ſequitur eſſe perfectum, ſed ratio à nobis adducta in eiſdem argumentis Ariſtotelicis virtute contenta efficax eſt. Ratio poſterior etiam vnum præſupponit, nempe quòd vniuerſum omnia contineat iuxta eorum naturas ordinata, & aliud aſſumit, quòd à nullo contineatur, ex quibus ſatis probabiliter ſequitur, quòd perfectum ſit.

CAPVT II.

Textus Ariſtotelis.

De his autem, quæ ſecundùm ſpeciem ipſius partes ſunt, nunc dicamus, &c.

Expoſitio textus.

OStenſo in 1. capit. quòd vniuerſum ſit perfectum, incipit in hoc 2. agere de partibus eius, & primò de cælo, tanquam de perfectiori, de quo primò oſtendit, quod ſit in rerum natura. Diuiditur autem in duas partes, in priori quædam præſupponit neceſſaria ad id probandum, in poſteriori id probat quinque argumentis.

Primum præſuppoſitum eſt, corpora omnia moueri motu locali, nam cùm natura conſtent, quæ principium motus localis eſt, neceſſariò debent moueri tali motu. Secundò præſupponit motum localem in communi triplicem eſſe, nempe circularem, quo mouetur corpus ab eodem in idem, hoc eſt, in eodem loco, vel ſpatio circumuoluitur, & rectum, quo mouetur ab vno in alterum locum, & iſti quidem ſunt motus ſimplices, ſed tertius, quaſi ex vtroque mixtus, vel compoſitus eſt, vt motus papyri, aut alterius rei, quæ hac, & illac mouetur, & non à determinato in determinatum locum. Probat verò motus ſimplices in communi duos tantùm eſſe, videlicet, circularem, & rectum; aut ſpatia, ſeu magnitudines, per quas fiunt motus ſimplices, duæ tantùm ſunt, nempe circularis, & recta: ſed in particulari ſunt tres, quia rectus diuiditur in motum deorſum, & in motum ſurſum.

Quibus præſuppoſitis probat, quòd præter quatuor elementa, ponendum ſit quintum corpus ſimplex, quinque argumentis. Primum eſt, omnis motus ſimplex conuenit naturaliter alicui corpori ſimplici; ſed circularis motus eſt ſimplex, & non conuenit elementis; ergo præter quatuor elementa dari debet aliud corpus ſimplex, cui naturaliter conueniat. Secundum, motus circularis conuenit cælo naturaliter, ſeu violenter, ſi naturaliter ei conuenit, cùm elementa habeant proprios motus naturales, ſurſum, vel deorſum, & vnum corpus vnum tantùm motum habere poſſit, ſequitur cælum elementum eſſe non poſſe: ſi violenter ei conuenit, & non eſt corpus diſtinctum ab elementis, cuilibet elemento erit duplex contrarium, ſcilicet motus ſurſum, aut deorſum, & circularis, cùm tamen vnum plura contraria non habeat.

Tertium, nobilior motus, & natura prior cæteris, nobiliori corpori debet conuenire: ſed motus circularis eſt nobilior,

lior, ac prior natura cæteris motibus, vtpote per lineam perfectiorem factus: ergo priori, ac nobiliori corpori, quàm elementis, debet conuenire.

Quartum, motus circularis naturaliter non conuenit elementis, cùm ex propria natura moueantur motu recto ſurſum, aut deorſum: ergo conuenit eis præter naturam: ſed motus conueniens alicui corpori præter naturam, non poteſt non alteri naturaliter conuenire: ergo præter illa datur quintum corpus ſimplex, cui conueniat motus circularis.

Vltimum argumentum, euidens eſt dari in rerum natura motum circularem, & ſimplicem, vel ergo datur corpus, cui ſit naturalis, vel non: non dari repugnat, quia cùm motus circularis ſit perfectiſſimus, alicui corpori naturaliter accommodari poteſt, & cùm ſit perpetuus, vt 8. libro Phyſicorum probaui, non poteſt conuenire alicui violenter, quia violentum non eſt perpetuum, ergo neceſſe eſt naturaliter conuenire alicui corpori, quod cùm non poſſit eſſe aliquod ex elementis, neceſſe eſt quintum aliud corpus præter illa ponere, cui naturaliter conueniat, & quod longè perfectioris naturæ ſit cæteris omnibus corporibus ſublunaribus.

QVÆSTIO I.

An diuiſio motus in rectum, circularem, & mixtum, ab Ariſtotele tradita, ſit adæquata.

ADnotandum eſt, ſimplicitatem vel compoſitionem motus deſumendam eſſe ex ſimplicitate lineæ, ſeu ſpatij, aut contrapoſitione eiuſdem, & ex ſimplicitate, aut contrapoſitione principij motiui: linea verò ſimplex mathematicè ſumpta, ſi recta ſit, ita definienda eſt, *Quæ ab vno ad aliud punctum, quàm breuiſſimè pertingit.* Circularis verò, *Cuius omnes partes ab aliquo vno puncto æquè diſtant.* Mixta autem erit, *quæ inter duo puncta non omninò breuiſſimè extenditur.*

Potentia autem motiua ſimplex ea eſt, quæ per ſe ad vnum tantùm locum, ſeu vbi inclinat: potentia mixta, ſeu compoſita, quæ ad loca vel vbi diuerſa tendit. Iuxta hæc igitur ſic definiri debet motus ſimplex: *Qui fit à ſimplici virtute, ſeu potentia motiua phyſica ſuper magnitudinem ſeu ſpatium ſimplex.* Motus verò mixtus: *Qui fit à virtute motiua mixta, ſeu compoſita, per ſpatium, vel magnitudinem, aut lineam compoſitam.*

Senſus igitur quæſtionis talis eſt, an motus localis naturalis, vt diſtinguitur à motu progreſſiuo, & ſolùm conuenit corporibus non viuentibus, rectè, & adæquatè ſit diuiſus ab Ariſtotele in tria illa membra, nempe, rectum, circularem, & ex vtroquè

que mixtum. Et videtur, non eſſe bonam diuiſionem, quia præter hos tres motus dantur alij non comprehenſi ſub eis, nec ad eos reducibiles: ergo non eſt adæquata, nec bona diuiſio. Antecedens probo ex tribus; nam ſi portio aliqua ignis, vel terræ proiiciatur ab Oriente in Occidentem per lineam rectam, talis motus non erit rectus, quia nec eſt motus ſurſum, nec deorſum (in quos adæquatè diuiditur motus rectus ab Ariſtotele hoc loco) cùm nec ſit à medio, ſeu à centro, nec ad medium, ſeu centrum tendat. Præterea, ſi portio aëris moueatur à concauo Lunæ vſque ad proprium locum, ſeu ſphæram per lineam rectam, talis motus, cùm ſit ſimplex, non eſt circularis, vt per ſe patet; ſed neque rectus, cùm nec ſit à centro mundi, nec ad idem centrum tendat; ergo ſub hac diuiſione non comprehendetur. Et tandem, ſi formica moueretur in circulo iuxta centrum terræ, talis motus non eſſet mixtus, quia fieret æqualiter circa medium; ſed nec ſimplex, cùm eſſet corporis mixti, ergo nec poteſt comprehendi ſub aliquo membro huius diuiſionis.

His tamen non obſtantibus, tenendum nobis eſt, diuiſionem ab Ariſtotele conſtitutam bonam eſſe, & adæquatam; ita ſentiunt omnes eius interpretes, capite præſenti. Alexander, Simplicius, Themiſtius, Albertus Magnus, D. Thomas, atque etiam D. Damaſcenus in ſua Phyſica, capite 6. Et probatur hac ratione: motus naturalis propriè ſumptus, hoc eſt, immediatè, & per ſe procedens à natura mobili, nec ab intellectu, voluntate, aut appetitu dependens, quem Ariſtoteles diuiſit, ſolùm habet tria illa membra, nempe, rectum, circularem, & mixtum ex vtroque: ergo rectè, & adæquatè in ea diuiditur. Probatur minor, quia non eſt excogitabilis particularis motus naturalis, qui non procedat ab aliqua virtute ſimplici, aut mixta, & qui non fiat per ſimplicem lineam, aut mixtam, & qui non procedat à medio, vel in medium tendat, ſeu circa medium fiat, & ita qui non ſit circularis, vel rectus, aut ex vtroque mixtus, vel ſub his membris comprehendatur. Quod probatur etiam ex ſolutione argumenti propoſiti: nam ad formam eius negandum eſt antecedens, quòd ſub motu naturali propriè ſumpto (vt accipitur ab Ariſtotele) comprehendantur alia membra, præter illa tria: nam motus, quo moueretur portio ignis, vel terræ ab oriente in occidentem, non foret naturalis, nec à naturali virtute eorum procederet, ſed purè ab extrinſeco proiiciente, & quidem libero, vel caſuali, aut contingente, vt per ſe eſt manifeſtum: quare nec ſub diuiſo eiuſdem diuiſionis comprehenderetur, & pariter dicendum foret de motu formicæ circa centrum, cùm ſit motus progreſſiuus ab appetitu, & cognitione ſenſitiua procedens, & ideo non naturalis propriè ſumptus: motus denique particulæ aëris

aëris à concauo Lunæ ad proprium ſphæram verè eſt motus rectus,immò verò eſt motus ſurſum, quia ad locum, qui verè,ac ſecundùm naturalem ordinem, ac diſpoſitionem mundi,ſurſum eſt,tendit per eum corpus,& quamuis à loco ſurſum proficiſcatur,virtute dicitur,talis motus eſſe à centro mundi,eo ipſo,quòd tendit in locum centro oppoſitum , quia motus naturalis inter terminos formaliter , aut virtualiter oppoſitos verſari debet:ac propterea,quilibet locus, à quo tendit mobile,in proprium, ac naturalem,habet rationem oppoſiti. An vero tales motus & oppoſiti,quibus corpus naturaliter tendit in locum proprium,medium quidem inter centrum,& concauum Lunæ ſint formaliter ad medium, vel à medio , ita vt mobile per ſe tendat in locum extremum , ad quem perueniret naturaliter , niſi impediretur à corpore medio , vel certè in medio ipſo ſiſteret , quamuis ibi nullum foret corpus impediens,inferiùs diſcutietur.

QVÆSTIO II.

An motus circularis,quo mouetur cœlum,ſit ei naturalis, vel præter naturam.

QVæſtio procedit in communi de cæleſti corpore, ac motu eius circulari,& non inquirimus, an ei conueniat violenter, quia neminem vnquam dixiſſe reperio violentum ei eſſe: cùm enim conſtet , cælum eſſe præcipuum corpus ſimplex , ex quo vniuerſum componitur,ſatis eſt per ſe manifeſtum, ſupremum ſitum,quem habet ſupra elementa,eſſe ei naturalem;quòd igitur in illo eodem ſitu circumuoluatur , non poteſt eſſe violentum,quia nec illum deſerit per motum, nec motus ipſe eum non deſerendo contra aliquam inclinationem naturalem, eiuſdem corporis eſſe poteſt , nec proinde violentus, quia violentum eſt contra inclinationem naturalem:ſolùm ergo quærit titulus quæſtionis,an ſit ei naturalis,vel præter naturam.

Et prior ſententia tenet motum circularem non eſſe naturalem cælo , ſed præter naturam:ita Auicena 9. libro ſuæ Metaphyſicæ capit. 2. Albertus Magnus 2. libro Phyſicorum titul. 1. cap. 1. Scotus in 2. diſtinct. 2. quæſt. 6. & in 4. diſtinct. 48. quæſt. 1. Richardus in 2. diſtinct. 14. quæſt. 6. Durandus ibidem,quæſt.2. & cum eis recentiores nonnulli. Probatur primò , quia non procedit ex naturali inclinatione cælo , nec ex contraria,ſed à cauſa extrinſeca mouente : ergo. Secundo,quia natura ſemper operatur propter aliquem finem, vt 2. libro Phyſicorum capit. 8. docuit Ariſtoteles;ergo omnis motus naturalis propter aliquem finem naturalem eſſe debet , ad cuius conſtitutionem ordinetur:ſed nullus eſt finis naturalis, propter quem poſſit moueri cælum: ergo motus eius naturalis eſſe non poteſt.

poteſt. Probatur minor, quia ſi aliquis eſſet, maximè locus aliquis, aut vbi ſibi adquirendum per motum, ſed conſtat, in nullum locum naturaliter inclinari, ſed in illo, quem à principio dedit illi Deus, ſupra omnia corpora contentum eſſe, nec appetere modum aliquem ſe habendi in eo diuerſum ab eo, quem habuit in primo ſtatu ſuæ conditionis, quia omnes modi, omnéſque diſpoſitiones, quas habere poteſt, aut variare in eo, ſunt eiuſdem rationis, & propterea nullam appetit potius, quàm aliam, ergo nec pro variatione earum poteſt naturaliter moueri. Immò, quod amplius eſt, nec locus ille, aut ſitus ſupremus poteſt eſſe ei naturalis, quare nec naturale eſſe poteſt ei in eo circunuolui. Probatur antecedens, quia ſolùm eſſe poteſt locus naturalis corpori, vt in eo conſeruetur, ſed cœlum non pendet à loco in conſeruari, cùm ſit ſua natura incorruptibile, & ideo eodem modo in quocunque conſeruetur loco; immò etiamſi in loco non ſit, vt de prima ſphæra docuit Ariſtoteles 4. lib. Phyſicorum: ergo nullus locus poteſt eſſe ei naturalis. Præterea, quia ſi locus eſſet naturalis cœlo; ergo naturaliter quieſcit in eo, ſicut terra, vel aqua in propriis, quare quies erit ei naturalis, motus verò nullo modo. Probatur tandem, quia motus ſua natura perpetuus opponitur quieti, ergo cui naturalis eſt talis motus, violenta erit quies: ex quo infertur, cœlum non niſi violenter quieſcere poſſe, & cùm ſit certum, motum eius, vſque ad diem iudicij, & non ampliùs duraturum, ſequitur violentam ei fore quietem, quod patet eſſe impoſſibile, cùm perpetuò duratura ſit, & nihil violentum ſit perpetuum, vt inferius docet Ariſtoteles. Immò ex alia parte, ſi naturalis ſit ei motus, videtur neceſſariò quietem quoque naturalem ei eſſe; quemadmodum quia naturalis eſt terræ motus deorſum, naturalis eſt ei quies in centro, & vniuerſaliter loquendo cuicunque naturalis eſt motus, naturalis videtur eſſe quies ei oppoſita: quare ſi cælum mouetur naturaliter, quieſcet quoque naturaliter, quod patet eſſe falſum, cùm conſtet per miraculum quieturum poſt diem iudicij.

Secunda opinio oppoſita eſt aſſerens, motum circularem naturalem eſſe corpori cæleſti, quam ſequuti ſunt omnes ferè antiquiores Philoſophi, Porphirius, Auerroës, Philo, quos refert, ac ſequitur Simplicius 2. libro Phyſicorum tex. 3. atque etiam D. Damaſcenus capit. 6. ſuæ Philoſophiæ, Plotinus lib. 1. Æneidos 2. capit. 8. D. Thomas 3. contra Gentes, capit. 22. & ibidem Ferrarienſis 1. parte, & 12. quæſt. 6. art. 5. ad ſecundum, D. Bonauentura in 2. diſtin. 14. artic. 2. Capreolus in 2. diſtinct. 9. quæſt. 1. artic. 3. Soncinas 12. Metaphyſicæ, quæſt. 11. ad 2. Sotus 2. lib. Phyſicorum, quæſt. 1. & ibidem Toletus. Pererius lib. 7. ſuæ Philoſophiæ,

cap.

cap. 7. & 10. Conim. lib. 1. de cælo, capit. 2. quæſt. 3. artic. 2. Probatur ex illo principio Ariſtot. cap. præſenti, videlicet cuicunque corpori naturali conuenit aliquis motus naturalis, quia natura eſt principium motus, ſed cælum eſt corpus naturale, cùm componatur ex materia, & forma, quibus conuenit ratio naturæ: ergo neceſſe eſt ei tribuere aliquem motum naturalem, nec habet alterum præter circularem: ergo hic erit ei naturalis. Probatur deinde ratione, quia perfectio propriæ naturæ cuicunque eſt naturalis, & in eam inclinatur naturaliter: ſed motus circularis eſt propria, & maxima perfectio cæleſtis corporis, cùm ſe communicet per eum his inferioribus, & maximam perfectionem eis tribuat, quare neceſſe eſt, eſſe illi naturalem, & in eum inclinari naturaliter.

Noſtra ſententia duabus aſſertionibus explicatur: prior ſit, conſiderato cœlo, vt eſt particulare corpus ex tali materia, & forma compoſitum, non eſt illi naturalis motus, ſed præter naturam eius ab agente extrinſeco, ac libero illatus. Probatur, quia cùm motus ſit via in terminum, ſolùm poteſt in eum inclinari corpus naturaliter; quia aliquem terminum per eum conſequendum appetat: ſed nullus datur terminus conſequendus per motum, quem cælum appetat naturaliter: ergo nec poteſt motum ipſum naturaliter appetere, aut in eum inclinari, & ex conſequenti, nec erit ei naturalis. Minorem ſic probo, non eſt excogitabilis alius terminus, acquirendus per motum circularem, niſi nouus aliquis modus præſentiæ in eodem ſitu, per quem alio modo ſe habeat cælum, in ordine ad ſpatium ſecundùm diuerſam ſituationem partium, quam prius habebat, ſed talis modus præſentiæ eſt eiuſdem prorſus rationis cum eo, quem priùs habebat, nec aliquam nouam perfectionem ei affert diuerſæ conditionis ab ea, quam habebat: ergo nec talem modum, nec talem motum, per quem acquiratur, poteſt appetere, immò nec magis motum, quam quietem. Confirmatur, quia elementa, & alia corpora mixta, non appetunt moueri, niſi quando carent aliqua perfectione ad illam conſequendam per motum: ſed corpus cœleſte non indiget alio vbi, vt conſeruetur, & perficiatur: ergo per ſe, & ratione ſui non appetit moueri, nec in motum localem inclinatur, ergo, &c. & hoc probant argumenta prioris ſententiæ, quæ in hoc ſenſu vera eſt.

Aſſertio poſterior: ſi cælum conſideretur, vt pars præcipua vniuerſi cum hac varietate, ac viciſſitudine generationũ, & corruptionum à Deo conditi, habens naturales virtutes, per quas influit in inferiora corpora, naturalis eſt ei motus, & in hoc ſenſu loquitur poſterior ſententia, quam veram eſſe cenſemus, & expreſſam ab Ariſtotele capite præſenti; vbi ex motu circulari

pro

probaſſe vidimus, ponendum eſſe quintum corpus, præter quatuor conſueta elementa, cui naturalis ſit motus circularis. Ita enim arguit, motus recti naturales ſunt aliquibus corporibus, & ideò neceſſe eſt ponere corpora aliqua, quæ moueantur naturaliter ſurſum, & deorſum, quæ elementa vocamus: ergo circularis motus debet alicui corpori naturaliter conuenire; ſed conſtat, non eſſe naturalem elementis, cùm moueantur naturaliter ſurſum ac deorſum: ergo præter illa ponendum eſt quintum, cui naturaliter conueniat, & hoc eſt cælum. Expreſſa eſt igitur ſententia Ariſtotelis, quòd motus circularis ſit naturalis cælo, ſed probatum eſt, non eſſe ei naturalem, conſiderato ſecundùm rationem particularis corporis: ergo neceſſarium eſt, in doctrina Ariſtotelis aſſerere, quòd ſit ei naturalis, vt corpori vniuerſali, hoc eſt, vt parti vniuerſi ſupremæ habenti naturales virtutes, atque vniuerſales, per quas vniuerſalis eſt cauſa inferiorum effectuum. Quod etiam D. Thomas docet quæſt. 5. de potentia, quæſtiuncula 5. artic. 5. in 4. diſtinctione 48. artic. 2. & 3. contra gentes capite 23. affirmans, cœlum æqualiter ſe habere ad omnia vbi, vel ad omnes modos præſentiæ, quos acquirit per motum, & ideò vnum habens non appetit naturaliter alterum, quia ex eius acquiſitione non acquirit perfectionem alterius conditionis ab ea, quam habebat, nec pro eo acquirendo mouetur, nec motus, quem habet, naturalis eſt propter eum acquirendum, ſed præcisè, vt diuerſo modo applicatum ſecundùm diuerſas partes ad hæc inferiora, diuerſam virtutem, diuerſóſque effectus eis communicet, & præſertim ſpeciei humanæ, cui communicat noua indiuidua, in quantum ſua virtute diſponit materiam pro introductione nouarum animarum, & generatione nouorum hominum, ſimul concurrendo cum particularibus cauſis generantibus, & hunc aſſerit eſſe finem intentum per motum cæleſtis corporis: ex quo habet, quòd ſit ei naturalis.

Sed ratione probatur eadem aſſertio, quia pars quælibet naturalem habet inclinationem ad bonum totius, & longè maiorem, quò bonum totius maius, ac perfectius eſt bono cuiuslibet partis: ſed cælum eſt pars vniuerſi, & præcipua, ac prima, ergo habet inclinationem naturalem ad bonum eius, quod in generatione, & conſeruatione ſublunarium corporum conſiſtere notum eſt, nec minus notum, quòd idem bonum magna ex parte deriuetur ex virtutibus, atque influentiis cæleſtibus medio motu applicatis: ergo procedit idem motus ex naturali inclinatione cæleſtis corporis ad idem bonum communicandum, quare naturalis erit cælo, vt principio paſſiuo compoſito ex materia, & forma, cùm ſit medium à natura ordinatum pro conſecutione naturalis finis.

Et ex his conſtat ad primum argumentum prioris ſententiæ. Ad ſecundum neganda eſt minor, & quæ adducuntur ad illius probationem ſolùm probant noſtram primam concluſionem. Ad tertium negamus antecedens, & illius probationem, licèt enim cælo non ſit naturalis locus aut præſentia ob illius conſeruationem, quia incorruptibile eſt, tamen naturalis eſt præſentia ſuper alia corpora & ratione propriæ dignitatis præ aliis corporibus ſimplicibus, & propter eius influxum in ſublunaria tranſiliendum.

APPENDIX. DVBIVM.

An quies cælorum poſt diem iudicij futura ſit naturalis, aut violenta.

Circa quietem verò in eodem loco, vel vbi, quæ tangitur in eodem argumento, atque etiam in poſtremo, diuerſo modo loquuntur recentiores Philoſophi: nam quidam non eſſe cælo naturalem aſſerunt ex mente Ariſtotelis, qui tenuit, Deum non liberè, ſed ex neceſſitate applicare intelligentias ad mouenda cæleſtia corpora, & ideò non liberè, ſed ex determinatione ad vnum ea perpetuò mouere, quo fit, non eſſe poſſibile à motu vnquam ceſſare, quod vt ſignificaret lib. 9. Metaphyſicæ c. 4. tex. 17. dixit non eſſe pertimeſcendum, ne cæleſtia corpora ſtent, quia non ineſt eis potentia contradictionis, hoc eſt, vt moueantur, & non moueantur: & ita docent, tenuiſſe cum Ariſtotele omnes fermè Græcos interpretes 2. li. Phyſicorum. Vt Themiſtium, Philoponum, Simplicium, & Alexandrum 2. l. naturalium quęſt. c. 18. & ex Latinis nõnullos. Ipſi tamen recentiores putant, nõ eſſe ita ſentiendum, ſed potiùs quietem eſſe naturalem cælo. Quod probant primò, quia cælum ſic mouetur naturaliter, vt non à principio effectiuo intrinſeco, ſed extrinſeco moueatur: ergo propria natura habet potentiam ſolùm paſſiuam ad motum, & indifferentem quidem, vt moueri poſſit, & non moueri ab Angelo: quo fit, vtrunque eſſe ei naturale, nempe moueri ab eo, & non moueri, aut moueri, & quieſcere. Secundò, omnis quies in loco naturali naturalis eſt corpori, vt elementis quies in propriis locis, ergo cælo erit naturalis quies in loco ſupremo ei proprio, ac naturali.

Ego verò (quicquid ſit de mente Ariſtotelis, circa modum, quo mouentur cæli ab Angelis, de quo ſuo loco dicam) cum D. Thoma in 4. diſt. 48. q. 2. artic. 2. & cum omnibus ferè recentioribus aſſero, cælum nullum habere principium actiuum motus, ſed paſſiuum duntaxat, vt docui 1. libro Phyſicorum explicans definitionem naturæ, & ideò quietem non eſſe ei naturalem, ſed præter naturam, quia ſolùm ex propria natura, & di-

gnitate primi,ac nobiliſſimi corporis poſtulat, ſupra cætera corpora eſſe,quòd verò ſupra illa ſit cum motu,aut ſine illo,à cauſa extrinſeca ſolùm habet : ergo ſi ſolùm habere conſiderationem particularis corporis præter naturam foret moueri, atque etiam à motu quieſcere : vt verò habet aliam conſiderationem partis vniuerſi cum mutabilitate,ac viciſſitudine conditi,& partis quidem vniuerſalis , ac primæ , habentíſque virtutes naturales , per quas multa bona poteſt conferre eidem vniuerſo in eodem viciſſitudinis ſtatu exiſtenti,quod non poteſt ea præſtare niſi medio motu,poſtulat motum naturalem, quandiu idem vniuerſum in eodem viciſſitudinis, ac mutabilitatis ſtatu perſeuerat : ſtatu tamen variato,& eadem viciſſitudine ceſſante,ceſſat quoque inclinatio naturalis ad motum,quia ceſſante fine , ceſſat neceſſitas medij,& iam cælum non eſt pars mundi variabilis, aut viciſſitudinem habentis,& cùm varietur ſtatus mundi ab extrinſeca cauſa,nempe diuina voluntate , ab eodem fit, vt quieſcat cælum,& non à propria natura , & propterea quies non eſt naturalis , ſed præter naturam.

Sed poteſt obiici aduersùs hanc doctrinam hoc modo : inclinatio naturalis cæli ad motum prouenit ex ſitu naturali ad bonum mundi , quod tanquam pars eius ſua virtute poteſt ei communicare:ſed natura cæli eſt eadem,ſiue mundus perſeueret cum tranſmutabilitate , ac viciſſitudine , cum qua conditus eſt , ſiue eam amittat ; ergo eadem eſt inclinatio naturalis in eundem finem , & ex inclinatione ad finem prouenit inclinatio ad medium , quod eſt motus : ergo eadem perſeuerat in eo inclinatio naturalis ad motum , contra quam erit quies , & conſequenter violenta. Et vrgeri poteſt hæc ratio,quia ceſſatio generationum non erit naturalis, ſed liberè facta à Deo:ergo non poteſt tollere naturalem inclinationem cæli ad motum, nec proinde efficere poteſt,quòd non ſit violenta quies.Reſpondeo , cælum ſecundùm propriam naturam,& virtutes influendi naturales , naturalem quoque habere inclinationem ad illas exercendas , ſi adſint corpora inferiora in ſtatu tranſmutabilitatis , & variationis , & hanc inclinationem nunquam amittit : his verò deficientibus, ſtatúque eorum,non poteſt eam naturaliter exercere,quare nulla fit ei violentia, ſi ad eam exercendam non moueatur , aut auxilium ad operandum non tribuatur,quare nec violenta erit quies, nec ceſſatio ab operationibus,quas habuit in ſtatu tranſmutabilitatis inferiorum corporum. Et poſſumus exemplum ſumere in igne , naturalem habente inclinationem ad agendum circa paſſum ſibi approximatum , cui abſque dubio violentia fiet,ſi præſente paſſo ſuſpendatur ei concurſus ad operandum , & tunc quies ab operando violenta erit ei , ſi verò nullum ſit paſſum

circa

Digitized by Google

circa quod poſſit operari, vel certe non ſit ei approximatum, nulla prorſus violentia fiet ei, ſi non conferatur auxilium ad operandum, nec dicetur ei violenta quies ab operando, etiam ſi eadem eius inclinatio ad operandum perſeueret: pariter ergo dicendum eſt in noſtro caſu.

Ad primum argumentum oppoſitæ ſententiæ diſtinguenda eſt poſterior pars prioris conſequentis, nam conſideratum cælum, vt corpus particulare, verum eſt, indifferens eſſe ad vtrunque, nempe, vt moueatur, & quieſcat; ſed neganda eſt poſterior, quod vtrunque ſit ei naturale, immò potiùs ex indifferentia ad vtrunque colligitur planè neutrum eſſe ei ſic conſiderato naturale, quia quod naturale eſt reſpectu alicuius, non eſt indifferens, ſed determinatum ad illud. Cæterùm ſi conſideretur, vt pars vniuerſi cum tranſmutabilitate, & viciſſitudine conditi, atque exiſtentis, naturalis eſt ei motus, & violenta foret ei quies, ſi in tali ſtatu rerum inferiorum ſiſteret à motu, quòd verò variato eodem ſtatu ſiſtat, violentum non eſt ei, ſed præter naturam, vt expoſitum eſt.

Ad ſecundum verò diſtinguendum eſt antecedens, quod omnis quies in loco naturali, naturalis ſit corpori: nã ſi corpus dependeat à loco in ſua conſeruatione, ita eſt, & propterea naturalis eſt quies ſublunarium corporum in locis naturalibus: ſi verò corpus non dependeat in ſua conſeruatione à loco, vt conſtat de corpore cæleſti, quod cùm ſit incorruptibile, & perfectiſſimum, non indiget loco ad propriam conſeruationem, ſed vbique conſeruari poteſt, tali corpori non eſt naturalis quies: nam quòd naturale ſit ei ſupra omnia corpora eſſe, non eſt quidem naturale propter indigentiam, vel propter ipſum locum, ſed merito ſuæ dignitatis ei conuenit: eiuſmodi autem conuenientia abſtrahit à motu, & quiete, neutrum poſtulat, ſed ſufficienter completur, ſiue vno, vel alio modo ſupra illa ſit. Ex quibus ſatis conſtat ad duo poſtrema argum. prioris opinionis quæſtionis præcedentis.

QVÆSTIO III.

An cæleſte corpus à ſua ſede extractum vel pars eius ab eo diuiſa moueretur naturaliter ad illam, vel naturaliter quieſceret.

Certa res eſt, nec poſſe cæleſte corpus à propria ſede extrahi, nec partem eius ab eo abſcindi, atque in loco inferiori collocari naturali aliqua virtute, ſed nec diuina per potentiam ordinariam: nec eſt minùs certum, vtrunque fieri poſſe per potentiam Dei abſolutam; nam licèt ſit naturæ eius diſſonum, nullam tamen implicationem contradictionis inuoluit: eadem verò ratio eſt de toto cælo, & parte eius, vt docuit Ariſtoteles c. ſequ. text. 19. in fine, quia eadem, inquit, eſt natura vtriuſque.

Conueniunt omnes opinantes, quòd cælum, aut pars eius ſic exiſtens non moueretur ad propriam ſedem motu naturali à principio intrinſeco actiuo, ſed ibidem permaneret immobilis, niſi ab extrinſeco principio, nempe Deo, moueretur, quod probari poteſt, quia cùm repugnet à propria ſede remoueri, non fuit ei concedenda aliqua virtus, per quam poſſit ſe reſtituere, fruſtra enim foret. Quæ eſt doctrina Ariſtotelis cap. 3. huius libri. Quo præſuppoſito in duobus poſita eſt difficultas quæſtionis: vnum eſt, an quies in tali loco inferiori eſſet illi naturalis, vel violenta, aut præter naturam: alterum, an ſi reſtitueretur in propriam ſedem, talis motus eſſet ei naturalis, vel violentus, aut præter naturam.

Et circa quietem ſentiunt Patres Conimb. hîc, nullam quietem fore violentam cælo, & ideò, nec in tali loco violenter quieſceret, quod etiam ſentiunt recentiores illi, qui tenent non dari violentum, niſi illud, quod eſt contra impetum rei, hoc eſt, contra actiuam inclinationem ad oppoſitum, vt videtur ſentire Ariſtoteles alibi à nobis relatus: ſed ſupponimus non dari in cælo actiuam inclinationem ad motum: ergo repugnat vllam quietem fore ei violentam, iuxta horum ſententiam. Alij verò, qui ad rationem violenti putant ſufficere, quòd ſit contra quamlibet inclinationem naturalem rei, actiuam, aut paſſiuam, ſeu formalem (quod & nos ſcripſimus 2. libro de anima) aſſerunt violentam eſſe quietem cælo, aut parti eius in inferioribus exiſtenti. Probant, quia naturale eſt ei eſſe in ſuperiori loco toti coniunctam: ergo ſeparari à toto, aut loco eodem violentum eſt ei: cùm ſit contra inclinationem naturalem, ſaltem paſſiuam, ei, motus, quo ſeparatur, erit quoque violentus: ſed quies illa eſt terminus eiuſdem motus: ergo neceſſariò dicendum eſt eſſe violentam: probatur conſequentia, quia motus quicunque à ſuo loco naturali, & quies per eum acquiſita, violenti ſunt.

Circa motum verò totius cæli, aut partis eius in eodem loco inferiori exiſtentis, tenent recentiores quidam moueri poſſe ab Angelo ad ſupremum locum, in quo erat, motu naturali. Probant, quia cælo, aut parti eius naturaliter debetur ſupremum vbi: ergo exiſtens in loco inferiori naturaliter illud appetit: ſed motus quo mouetur corpus in locum, quem appetit naturaliter, eſt naturalis; cùm procedat ex inclinatione naturali in terminum: ergo talis motus naturalis foret, non quidem à principio actiuo intrinſeco, quod diximus non habere cælum, ſed ſolùm à principio paſſiuo intrinſeco, & actiuo extrinſeco, ſicut mouetur in propria ſede. Secundò, quia motus, quo à proprio loco naturali extraheretur, foret violentus: nam impoſſibile eſt aliquid ſeparari à proprio loco naturali, niſi per violentiam: cùm ſeparatio ſit contra

tra

tra naturalem inclinationem eius:ergo motus, quo rediret in eundem locum naturalem,naturalis eſſe deberet;probatur conſequentia, quia tales motus eſſent contrarij, & ideò ſi vnus eſſet violentus, alter deberet eſſe naturalis. Noſtra ſententia duplici aſſertione explicanda,& probanda eſt.

Prior eſt, quietem cæli, aut partis eius in loco inferiori, non eſſe violentam, ſed præternaturalem, quam ſic probo. Quies eſt priuatio motus,& proprius terminus, in quem tendit:ergo eodem modo ſe habebit reſpectu eiuſdem corporis, cui conueniunt,ita vt ſi violenta ſit ei quies,ita etiam motus,atque ex oppoſito: ſed talis quies eſt terminus motus, per quem cælum, vel pars eius in loco inferiori peruenerunt; non ergo poteſt eſſe violenta, niſi violentus fuerit motus, quem terminat:ſed talis motus non fuit violentus: ergo nec eadem quies violenta eſt: probatur minor, quia motus violentus debet eſſe oppoſitus motui naturali eiuſdem corporis:ſed talis motus, per quem cælum, vel pars eius in inferiorem locum perueniſſet, non fuiſſet contrarius motui circulari eiuſdem cæli in propria ſede, quia motus rectus,& circularis non ſunt oppoſiti, ſed quaſi diſparati:ergo quies per talem motum acquiſita non poteſt eſſe violenta, ſed erit præternaturalis, quia à cauſa extrinſeca præter inclinationem corporis. Secundò,quia ſi aliqua ratione foret violenta quies illa, & motus ſimiliter, per quem ad talem locum peruenit corpus, ideò eſſet, quia per vtrunque extrahitur,vel extractum eſt à propria, & naturali ſede:ſed hoc non ſufficit,vt violenta ſit;ergo non eſt talis cenſenda. Probatur minor, quia extrahi corpus à proprio loco non eſt ei violentum,niſi extrahatur per motum oppoſitum proprio,ac naturali,& tendat in locum oppoſitum,aut contraria propria,aut propriæ naturæ, vel certè contra propriam inclinationem naturalem detineatur in loco alio: ſed nihil horum reperitur in caſu præſentis quietis; ergo non poteſt cenſeri violenta: probatur minor,quia nec motus ſeparationis (qui deorſum eſt) oppoſitũ habet cũ motu circulari cęli,quamuis diuerſus ſit ab eo, & quaſi diſparatus, ſed nec locus inferior, in quo detinetur, eſt contrarius cæleſti,aut naturæ eiuſdem cæli,quia nec cælum, nec ſpatium eius contrarium habere poteſt, nec ratione diſpoſitionum,aut qualitatum, nec ratione diſtantiæ, quia circulare ſpatium non poteſt per lineam rectam comparari alicui ſpatio inferiori,& ideò nec eſſe ei contrarium,vel oppoſitum, cùm oppoſitio harum rerum ſecundùm rectam lineam ſumi debeat. Nec tandem violenta eſt talis quies, quia per eam priuatur corpus loco ſupremo ſibi naturali, & ideò contra naturalem inclinationem;nam eſſe ſupra omnia corpora ſolùm eſt naturale cælo propter congruentiam ſuæ naturæ perfectiſſimæ, non tamen vi ae-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

quirendum per motum vel retinendum per quietem, quare nec motus ad tale vbi, naturalis eſſe poteſt, nec etiam quies in eo. Loquimur verò in quæſtione hac de corpore cæleſti, aut parte eius abſciſſa ſecundùm ſe conſideratis, & vt eſt particulare corpus: nam vt pars vniuerſi in ſtatu tranſmutabilitatis exiſtentis, non poteſt quieſcere, quin ei fiat violentia, non ex eo, quòd priuetur ſupremo vbi ſecundùm ſe: ſed quia extra illud non poteſt influxum habere in inferiora corpora, ad quem exercendum naturaliter inclinatur.

Aſſertio poſterior: cælum, aut pars eius in loco inferiori exiſtens nullum motum naturalem habere poteſt, etiam ab extrinſeca intelligentia, neque violentum, ſed quicunque motus eius præter naturam foret. Hæc concluſio colligitur ex doctrina Ariſtotelis capite tertio huius libri, vbi negat expreſsè, quòd cælum, vel pars eius poſſit moueri ſurſum, vel deorſum: ſed talis motus, ſi daretur, ſurſũ foret: ergò impoſſibilem eſſe ſentit Ariſtoteles. Sed reſpondent recentiores, ſolùm negare Ariſtotelem cælo, aut parti eius, motum naturalem ſurſum, ac deorſum à principio intrinſeco actiuo, quia tale principium non poteſt eſſe niſi grauitas, aut leuitas, quibus carere affirmat corpora cæleſtia, ſed non negat, quòd poſſint moueri motu recto naturali à principio paſſiuo intrinſeco, & actiuo extrinſeco. Hæc tamen ſolutio omninò eſt inſufficiens, & contra mentem, & verba Ariſtotelis, qui capite præſenti docuit, vni corpori vnam tantùm lationem naturalem conuenire poſſe, & hanc reſpectu cæli eſſe circularem, quam ei docet conuenire à principio paſſiuo intrinſeco, & extrinſeco actiuo, nempe, intelligentia, vt oſtendetur inferiùs: ergo cenſet, nullam lationem rectam naturalem ei poſſe eſſe etiam à principio paſſiuo.

Maneret ergo illa particula cæli immobilis prorſus in loco, in quo per diuinam potentiam poneretur, quia elementa ita amant ſua naturalia loca, vt non intendant ab illis expellere aliud, niſi quod fortè acquiſitionem ipſius naturalis loci impediat, ſicut aqua infuſa vaſi aërem expellit, vt locus inferior ſibi vacet. Quòd ſi elementum ſit in ſua regione, non intendit expellere aliquid, quod ſibi admiſceatur: ſi autem eſſet aliqua violentia ab extrinſeco, poſſet pars cæli huc illuc circunferri, v. g. ſi ad implendum vacuum oporteret, vt cæli pars aſcenderet, & vtique, non tamen eſſet motus ille contra eius naturam, aliàs ſi motus ſurſum contra naturam eſſet, motus deorſum eſſet ſecundùm naturam, quod falſum eſt. Præterea cùm pars illa cæli neque grauitatem habeat neque leuitatem, nulli motui poſitiuè reſiſteret, ſed omnis motus ei eſſet præter naturam, non contra naturam.

Quòd ſi obiicias. Idem eſt motus totius, & partis, ſed totum cælum

cælum mouetur circulariter:ergo pars illa cæli in loco inferiori poſita,etiam moueretur circulariter.

Huic obiectioni facilè reſpondetur, illam cæli particulam ab intrinſeco non poſſe moueri circulariter,ſicut neque totum cælum ab intrinſeco mouetur, ſed haberet aptitudinem, vt ab extrinſeco talem motum reciperet magis quàm alium, & ita poſſet facilè circunferri circa terræ centrum. Motus enim circularis, qui circa terræ centrum non fit,non eſt ſimplex, ſed compoſitus ex ſurſum & deorſum.

Probatur deinde ratione: 1. quia aut talis motus conueniret naturaliter cælo,ſecundùm rationem particularis corporis,vel vt pars eſt vniuerſi cum tranſmutabilitate exiſtentis, non ſub conſideratione priori,ſub qua probauimus(& concedunt aduerſarij) nec motum circularem in propria ſede eſſe illi naturalem, ſed præter naturam: ergo erit multò minùs naturalis ei motus rectus.Secundò, quia non eſt conceſſa à natura cælo quomodolibet conſiderato vlla inclinatio ad motum, per quem ſe reſtituat in propriam ſedem,ſi ab ea extractum fuerit;nam cùm repugnet naturaliter ab ea extrahi, vel extra eã fieri,fruſtrà daretur ei talis inclinatio,quam exercere naturaliter non poſſet: ſed motus naturalis debet procedere ab inclinatione naturali mobilis:ergo repugnat talem motum fore naturalem cælo, ſed præter naturam eius diceretur:& eiſdem rationibus probatur violentum eſſe non poſſe,cùm conſtet,nulli inclinationi naturali eſſe oppoſitum.

Ad primum argumentum contrariæ ſententiæ diſtinguendum eſt antecedens,quòd naturale ſit cælo, aut parti eius ſupremum vbi:nam ſi naturale accipiatur pro congruenti dignitate, ac nobilitate naturali eius,verum eſt;ſi verò ad conſeruationem eius neceſſarium, vel vt conſequendum per motum ex inclinatione aliqua naturali;ſicut terræ eſt naturale centrum, erit falſum,vnde quies in alio loco non poteſt eſſe ei violenta,nec motus ad proprium vbi naturalis. Ad ſecundum negandum eſt antecedens,quòd motus, per quem ſepararetur à propria ſede, foret violentus, & cùm dicitur fore contra inclinationem naturalem eius,etiam negamus,quia talis motus eſſet rectus, cùm procederet mobile per eum de loco ad locum. Motus autem rectus non eſt circulari oppoſitus, neque alicui inclinationi cæleſtis corporis, quæ determinatur ad ſupremum vbi, & non ad motum, per quem illud conſequatur,neque ad quietem in eo, cùm ſit priuatio motus,& ideò non poſſit habere inclinationem naturalem ad quietem,quod non habet illam ad motum, per quem acquirenda eſt.

QVÆSTIO IV.

An cælum ſit diuerſa natura à corporibus ſublunaribus.

EX motu circulari à poſteriori probauit efficaciter Ariſtoteles cap. præſenti, dari in natura rerum quintam quandam ſubſtantiam corpoream, cælum vocatam, præter quatuor conſueta elementa, & hanc ſententiam primus inuexit in ſcholam Peripateticam,cuius parens,capútque ipſe extitit, & ideò vulgò quaſi in prouerbium vocata eſt, quinta ſubſtantia Peripateticorum,& hoc pertinet ad quæſtionem,an ſit cælum. Quare ordine ſcientifico ſequitur inquirendum,quidnam ſit,ad quod pertinet propoſita quæſtio.

In qua fuit prior opinio Philoſophorum Ariſtotele antiquiorum, ferè omnium, qui exiſtimant cælum eiuſdem naturæ eſſe cum elementis,aut cæteris corporibus ſublunaribus,vt Philo Iudæus retulit in libro de ſomniis,Plutarchus 2.libro de placitis Philoſophorum,cap. 11. D. Theodoretus in libr. de materia, & mundo,& Picus Mirandulanus lib. 1. de examine vanitatum, cap. 12. Heracl.enim dicebat, eſſe de natura ignis. Empedocles, quaſi cryſtallum, ex aëre, & igne confectum. Thales, terreum quoddam corpus,& graue.Plato verò,& Diuus Auguſtinus retulit 8. libro de ciuitate Dei, capite 11. quaſi compactum eſſe voluit, ex elementorum floribus, vel vt Proclus exponit, in libro, qui inſcribitur, Obſeruationes eorum, in quibus Ariſtoteles contradicit Timæo Platonis, ex elementorum deliciis,præſertim ignis, & terræ:& tandem plures ex ſanctis Patribus Platonicam doctrinam ſequuti, videntur cælum igneum poſuiſſe, vt Ambroſ.2.lib.Examerон,c.3.Aug.2. lib.de Geneſi ad literam,cap. 3.& Theodoretus 9.lib.in Geneſim. Fundamentum eorum videtur fuiſſe, quia accidentia oriuntur ex ipſamet natura ſubſtantiæ,vt eis ornetur ac perficiatur, eiſdémque vtatur ad operandum. Sed cæleſtia corpora conſtant accidentibus eiuſdem naturæ & rationis, ac ſublunaria corpora: ergo ſunt eiuſdem naturæ ſubſtantialis cum eis. Antecedens probatur ex quantitate eorum, ex raritate,& denſitate,ex diaphaneitate, aut tranſparentia:nam ſtellas,quæ partes cæli ſunt, denſiores eſſe conſtat cæteris partibus eius, & propterea ſplendorem in ſe receptum in nos reuerberant, ex colore, quem cæruleum eſſe videmus, & diuerſos alios colores tribuunt Aſtrologi Planetis, Marti rubeum,& pariter cæteris,& vniuerſaliter docere videntur, Planetas ſecundùm frigus, & calorem viciſſim ſe tranſmutare: vnde Lunam dicunt eſſe humidam, Saturnum frigidum, & ſiccum, Martem verò calidum. Præterea lumen videmus eſſe commune accidens

cælorum

cælorum atque elementorum, & ſoliditatem, per quam tangi poſſunt, communem quoque habent cum his corporibus tangibilibus, & ex conſequenti mixtam ſubſtantiam ex elementis.

Secunda ſententia aſſerit, corpora cæleſtia eſſe quintam ſubſtantiam, & naturam ſimplicem, ab elementis, & mixtis diuerſam, & eis perfectiorem. Hæc eſt expreſſa Ariſtotelis capite 2. & tertio huius libri, quam receperunt Philoſophi omnes, atque Theologi, & nobis tanquam vera tenenda eſt. Probatur primùm ratione Ariſtotelis capit. 3. allata, ex loco, & motu deſumpta: nam corporibus conceſſit natura locum, & motum iuxta propriam conditionem, & ideò corporibus eiuſdem naturæ eundem locum, & motum; diuerſæ verò naturæ diuerſos, vt grauibus locum, & motum deorſum, leuibus ſurſum: ſed cælo conceſſit diuerſum locum, & motum ab elementis, ergo diuerſam naturam. Probatur minor, quia locum ei conceſſit ſupra omnia elementa, motum verò circularem, qui valde diuerſus eſt à motibus rectis ſurſum, & deorſum elementis conceſſis. Et ſpeciali ratione de igne probauit idem Ariſtoteles, quòd cælum non ſit de natura eius, primo libro Metheor. capite 3. quia cùm tam magna ſit voracitas, atque acrimonia ignis, & ex alia parte tanta ſit magnitudo, & denſitas cæli, & aſtrorum, abſque dubio operarentur ad longiſſimam diſtantiam, & iam pridem totus hic inferior mundus incendio deflagraſſet. Probatur tandem ex influentiis vniuerſalibus cæli, & aſtrorum circa omnia ſublunaria corpora. Nam virtus influendi, & operandi tam varios, ac mirabiles effectus, & circa corpora tam diuerſa ſpecialis eſt in cælo, & elementis non conceſſa: ſed talis virtus oritur ex natura eius, ſicut aliæ virtutes aliorum corporum: ergo corpus virtutis adeò diuerſæ, diuerſæ etiam naturæ cenſeri debet: & eiſdem argumentis probatur efficaciter, quòd cælum ſit diuerſæ naturæ ab omnibus mixtis.

Ad fundamentum oppoſitæ ſententiæ diſtinguenda in primis ſunt duo genera accidentium; nam quædam ſunt quaſi vniuerſalia, quibuſlibet corporibus communia, vt quantitas, denſitas, raritas, & magna ex parte lumen, quo omnia ferè corpora aliquo modo capacia ſunt, & cùm hæc ſequantur vniuerſaliſſimam rationem corporum, non indicant diuerſam naturam eorum, nec ideò ex eis colligi poteſt, niſi fortè ex particulari modo alicuius eorum, vt ex modo habendi lucem, tanquam fontem eius, colligimus, ſolem diuerſæ naturæ ab aliis corporibus, eam ab eodem ſole participantibus. Alia ſunt ſpecialiora accidentia orta à corporibus ſecundùm ſpecialiorem rationem, vt colores, qualitates tangibiles, grauitas, leuitas, & alia, quæ vocantur ſecundæ qualitates, quia ortum habent ex concurſu

Digitized by Google

aut permixtione primarum: de prioribus igitur concedimus, communia eſſe cælo cum corporibus ſublunaribus: ſed ex eis non colligitur eſſe diuerſa natura corpora, quibus conueniunt, vt vidimus: habent tamen alia cæleſtia corpora, ex quibus colligi poteſt, diuerſæ naturæ eſſe à corporibus ſublunaribus, vt probant argumenta, quibus noſtram, atque communem ſententiam corroborauimus. De poſterioribus verò accidentibus negamus, quòd communia ſint cælis, elementis, aut mixtis; non enim habent veros colores, ſed apparentes duntaxat, circa quos abſque dubio fallitur viſus noſter eos pro veris accipiens; nam lucem cæleſtem, quæ propter multitudinem materiæ, in qua recepta eſt, certo modo attemperatur, iudicat eſſe colorem cæruleum, vel alium ſimilem, & certa refractione lucis in nube apparent nobis rubei, virides, aliíque colores. De qualitatibus verò tangibilibus, præſertim actiuis, quas Aſtrologi attribuunt Ariſtoteli, dicimus, non formaliter in eis eſſe, ſed eminenter, aut virtualiter, in quantum ſpeciali ratione eas producunt in corporibus inferioribus. Quod verò ad ſanctos Patres attinet, ſatis bene exponit D. Bonauentura in 2. diſtin. 14. num. 6. aſſerens inter eos, & Peripateticos Philoſophos ponentes cum Ariſtotele quintum corpus diuerſæ naturæ ab elementis, de ſolo nomine, aut modo loquendi diſcrimen eſſe: nam quia ignis nimis eſt lucidus, per quandam cum eo ſimilitudinem, in modo elucendi, cælos igneos appellarunt ſancti: re tamen vera, alterius eſſe naturæ ab igne, & cæteris elementis crediderunt, ſicut ſentit Peripatetica ſchola, quam ſequimur.

QVÆSTIO V.

An cælum ſit compoſitum ex materia, & forma.

QVamuis cæleſtia corpora ſenſu percipiamus, propter maximam tamen diſtantiam à nobis non eſt adeò explorata natura eorum, ſicut aliorum corporum ſublunarium, ideò non eſt vſquequaque certum inter Philoſophos, ac Theologos, an materiam habeant, ex qua ſimul, & forma ſint compoſita, ſicut cætera corpora. Et prima ſententia habere negat materiam, ſed formas quaſdam eſſe velut ſubſiſtentes, atque completas in genere corporeæ ſubſtantiæ, quemadmodum Angeli ſunt formæ ſubſiſtentes, & completæ in genere ſpirituali.

Primus auctor huius poſitionis videtur fuiſſe Auerroës in libro de ſubſtantia orbis, cap. 2. & 1. libro de cælo ad textum 7. & 10. quem ſecuti ſunt poſtea ex Theologis non pauci. Durandus in 2. diſtin. 12. quæſt. 1. num. 14. Gabriel ibidem, quæſtione ſecunda, Aureolus apud Capreolum quæſt. vnica, ad ſecundum, Maior diſtinct. 14. quæſt. 1. Baſſalus quæſt. prima, artic. 4. Godfre-

dus

dus quodlibeto 2.quæſt.1.Antonius Andreas 8.libro Metaphyſicæ,quæſt.4.Iandun.ibidem quæſt.ſeptima,Saxonia libro de cælo, quæſt.4.artic.1.immò & Diuus Thomas in 2.diſtinct. 12. quæſt. 1.artic. 1. ad 5. eam referens probare videtur. Scotus verò ad 14. eiuſdem libri,quæſt.1.in principio aſſerit,ſecundùm Theologos dicendum eſſe,cælum compoſitum eſſe ex materia, & forma:ſecundùm Ariſtotelem verò,denegandam eſſe cælo omnem materiam:& addit Auerroëm meliùs in hac re, quàm cæteros Philoſophos, mentem Ariſtotelis aſſequutum fuiſſe. Probatur hæc ſententia primò egregiis teſtimoniis Ariſtotelis. Primum habetur 9.libro Metaphyſ.textu 17. vbi incorruptibilibus, & æternis denegat potentiam, non quidem accidentalem ad qualitatem, vel vbi,aut motum,ſed ſubſtantialem, quæ eſt materia;& reddit rationem huius, quia omnis potentia contradictionis eſt, hoc eſt,indifferentiæ ad eſſe, & non eſſe, & ſubſtantialis quidem ad eſſe,& non eſſe ſubſtantiale,accidentalis verò ad eſſe accidentale:ſed repugnat æternis,& incorruptibilibus non eſſe ſubſtantiale:ergo repugnat eis habere materiam,quæ eſt pars ſubſtantialis; & cùm conſtet,cælum eſſe incorruptibile, & ex mente Ariſtotelis,æternum, ſequitur apud ipſum non habere materiam, quod hiſce verbis concludit: *Nihil igitur ſimpliciter incorruptibilium ſimpliciter potentia eſt,ſecundùm aliquid autem,nihil prohibet, vt quale, aut vbi,actu ergo omnia.* Vnde libro 12. textu trigeſimo probat, intelligentias materia carere, quia ſunt ſempiternæ, idem ergo de corpore cæleſti (apud ipſum æternum) ſentire neceſſarium eſt. Secundum teſtimonium reperio in lib. de longitudine, & breuitate vitæ, cap. 2. ſic habens: Impoſſibile eſt habenti materiam non exiſtere aliquid contrarium:ſed cælum caret omninò contrario,docente,& probante eodem Ariſtot. 1. lib.de cælo,cap. 3.& 4. ergo apud ipſum materia caret. Probatur deinde ratione, 1. quia gradus eſſendi pertinent ad eſſentiam vniuerſi, vt ſuprà ſtatuimus: ſed in natura ſpirituali datur duplex gradus formæ completæ, vt Angeli; incompletæ, vt animæ rationalis:ergo in natura corporea debetur duplex;aliùs, incompletus quidem, vt formæ rerum ſublunarium; completus,vt cæleſtia corpora, quæ cùm ſint in tali genere perfectiſſima, non poteſt denegari eis ratio formæ completæ. Et vrgeri poteſt argumentum hoc modo: poſſibilis forma eſt completa in rebus corporeis, quia nulla poterit implicatio contradictionis deſignari, in eo quòd detur, quandoquidem in genere ſpirituali datur; poterit ergo à Deo fieri,& eo ipſo probatur efficaciter eſſe factam, alioqui careret tali gradu eſſendi (ſatis perfecto) vniuerſum: probatur, quia ex tranſmutatione ſubſtantiali corporum inueſtigarunt Philoſophi materiam,ergo ſolùm in eis reperiri poteſt,quæ ſunt

tranſmu

tranſmutabilia ſubſtantialiter : ſed conſtat, cælum non eſſe hoc modo tranſmutabile; nam tranſmutatio ſecundùm ſubſtantiam eſt generatio, & corruptio, à quibus alienum eſt corpus cæleſte : ergo alienum quoque à materia erit:quia omnia, quæ in cælo deſiderari poſſunt, ſaluantur ſine materia, vt motus,diuerſæque omnes influentiæ, & modus omnis concurrendi cum inferioribus cauſis, ad ſuos effectus : ergo non eſt in eo ponenda, quia non debent multiplicari res ſine neceſſitate, præſertim in hac parte:cùm perfectius longè ſit cælum ſine materia, quàm cũ illa. Probatur antecedens, quia virtutes influendi conueniunt cælo,vt eſt in actu, cùm conueniant ei vt vniuerſali agenti:non ergo ratione materiæ, quæ ideò nec eſt neceſſaria ei, nec tribuenda. Ad hanc ſententiam ex parte reducitur ea, quæ diſtinguit cælos quantum ad materiam pertinet, aſſerítque de ſolo empyreo non habere materiam propter maiorem perfectionem, & ſimplicitatem eius,reliquis verò eam tribuit.

Secunda opinio omnes cælos ponit compoſitos ex materia, & forma:quam vniuerſaliter docuerunt Plato, & cæteri Philoſophi Ariſtotele antiquiores, vt teſtatur Diuus Thomas 1. part. quæſt. 66. artic. 1. & docent omnes illi, qui tenent, materiam ſublunarem eiuſdem rationis eſſe cum cæleſti,vel diuerſæ rationis; cùm inter omnes conueniat, cælos habere materiam, vt videbimus quæſt. ſeq. Eandem ſequuti ſunt plures ex ſanctis Patribus,vt Baſilius,Chryſoſtomus, Auguſtinus, Ambroſius,& cæteri omnes, qui tenuerunt, priùs tempore creatam fuiſſe à Deo materiam informem, hoc eſt,ſine forma, quàm perficeretur per aliquam formam, vel non priùs tempore, ſed ſimul fuiſſe creatam,& informatam : quos citat Diuus Thomas artic. 1. eiuſdem quæſtionis,loquebantur enim de materia tam ſublunarium corporum, quàm cælorum, tanquam certum præſupponentes, cælos habere materiam. In ſpeciali Abeimpace, quem citat Albertus Magnus 1. libro de cælo, titulo 1. cap. 3. Abencembron. in libro fontis vitæ. Alexander libro primo naturalium quæſtionum, capite 10. Simplicius in libro de cælo, commento 1. & 35. Diuus Thomas prima parte, quæſt. 66. artic. 2. & ibid. Caietanus, Diuus Bonauentura, Ægidius, Capreolus, & cæteri ſcholaſtici in 2.diſtinct.12.Heruæus quodlibeto 4.quæſt.3.Soncinas 12. Metaphyſicæ,quæſt.7.Iauellus lib.1.quæſt.12.& omnes recentiores, ita vt oppoſita ab ſcholis prorſus ſit relegata. Et in primis hæc ſententia eſt expreſſa ab Ariſtotele 1. lib. de cælo, c.9. textu 92. his verbis:*Cælum autem eſt quidem eorum quæ ſingularia ſunt,& eorum quæ ex materia.*Et lib.8.cap.2.text.3.(Senſibiles verò cunctæ ſubſtantiæ materiam habent, eſt autem ſubſtantia id ipſum, quod ſubiicitur, aliter quidem materia, aliter ratio;

ratio:materiam autem dico, quæ cum non, quod quid actu ſit, potentia eſt quod quid.)Conſtat verò, & ab aduerſariis præſupponitur tanquam euidens, quòd cælum ſit ſubſtantia ſenſibilis, & per viſum ſentiatur ab omnibus, ergo euidens eſt apud Ariſtotelem,habere materiam. Et tandem lib.1.de generatione, docet expreſsè,eadem eſſe principia ſecundùm numerum, ex quibus ſunt generabilia & ingenerabilia, ac ſempiterna, quæ ſunt cæleſtia corpora, quia principia vtriuſque duo ſunt, vnum tanquam materia,& alterum tanquam forma, hiſce verbis: Sunt igitur, & numero æqualia, & genere eadem, quæ & in ſempiternis, & in primis:illud enim, vt materia eſt, hoc autem, vt forma.

Ratione verò (mea quidem ſententia) non foret probanda, ſi vellent aduerſarij his, quæ naturale lumen intellectus oſtendit,ex ſola notitia terminorum acquieſcere. Nam cùm per ſe ſit euidens, & ab eis admiſſum, cælum eſſe corpus, eandem prorſus euidentiam habet per ſe, quòd ſit materiale, quia corpus idem prorſus ſignificat, quòd materialis ſubſtantia, propterea apud me principiorum veritatem continet, quòd cælum habeat materiam, ita vt probatione non indigeat. Et hæc fortaſſis eſt cauſa,quòd vix poſſit inueniri efficax ratio ad eam probandam. Et à priori nulla,quia non poſſunt principia à priori demonſtrari, & vniuerſaliter loquendo, quia quò principia euidentiora ſunt, eò poſſunt minùs efficaciter oſtendi, aut probari:ſed probatur à poſteriori. Primò, quia cælum habet duas alias compoſitiones, longè inferiores atque imperfectiores, quàm compoſitio ex materia, & forma; hæc igitur tanquam perfectior non poteſt ei denegari:euidens eſt conſequentia, quia propter ſolam imperfectionem ei denegatur; ſed antecedens admittunt aduerſarij, concedendo cælo quantitatem, & ideò partes integrantes ſubſtantiæ huius,ex quibus componitur, atque etiam compoſitionem ex ſubiecto,& accidentibus ſenſibilibus,vt ex ſubſtantia, & quantitate,luce,figura,raritate,ac denſitate, de quibus ſpeciali ratione conuincitur, non eſſe niſi in materia, aut compoſito ex ea. Probatur tandem,quia ſenſus, & operationes eorum, non ſolùm corporei ſunt,ſed materiales:ergo repugnat ſentire,niſi materialia:ſed euidenti experientia conſtat,cælum eſſe ſenſibile ab eis,& ſentiri actu:ergo euidens eſt, quòd ſit materiale,& veram materiam ſenſibilem habeat.

Ad primum teſtimonium Ariſtotelis reſpondetur, ipſum negare cælo potentiam ſubſtantialem, quæ non ſit ſemper coniuncta cum ſuo actu,ſed indifferēs,quia æternum, & incorruptibile eſt, non verò potentiam, cum eodem actu ſubſtantiali ſemper coniunctam, quia hæc non obſtat æternitati compoſiti, vt

patet,

patet,ac proinde, nec inrentio Ariſtotelis. In alio verò teſtimonio colligit carentiam materiæ in intelligentiis, non ex ſola æternitate,ſed quia ſunt puri actus ſine principio mouentes.

Secundum teſtimonium, abſque vlla expoſitione debet intelligi, quòd habens materiam, aliquam contrarietatem habere debeat; ſed minor neganda eſt, quòd cælum careat omni contrarietate, nam licèt actiua, & paſſiua careat, & omni ea, quæ principium eſt corruptionis,aliquam tamen habet ad corruptionem non diſponentem vt rari,& denſi, & ſecundùm motum tardi,& velocis, & alias huius conditionis: de illis igitur, quæ ad corruptionem diſponunt,aſſeruit, & probauit Ariſtoteles in hoc libro,non reperiri in cælo, non de omnibus:quare non probatur ex his teſtimoniis,quòd ex mente eius contrarietate careat.

Ad primum argumentum negandum eſt, poſſibilem eſſe ſubſtantiam corpoream completam, & ſimplicem, hoc eſt, quæ ſit ſola forma,ſicut Angelus in ordine ſpirituali,& non ſit compoſita ex materia,& forma:primò,quia ſicut probatum eſt, impoſſibile dari corpus ſine materia,ita probatur impoſſibile dari formam corpoream,& non materialem; quòd ſi materialis eſt, intelligi nequit,quin ſit apta componere corpus cum materia. Secundò,quia ſi corporea forma eſt, & capax quantitatis, & accidentium ſenſibilium,(vt concedunt aduerſarij) de corpore cæleſti,neceſſe eſt alias valde inferiores, atque imperfectiores compoſitiones habere ex partibus integrantibus, atque ex ſubiecto, & accidenti,quæ non poſſunt eſſe in eo,quod caret compoſitione ex materia, & forma, neque in forma niſi materiali. Quod verò dicitur dari in genere ſpirituali completam, & incompletam formam, admittimus; ſed negamus, quòd ſub genere corporis dari debeant:nam cùm ſit inferioris, & valde imperfectioris ordinis, corpus nequit eſſe compoſitum ſine compoſitione ex materia, & forma; quò enim res inferioris ordinis ſunt, eò maiorem compoſitionem habere debent,& ſimplicitatem minorem.

Ad ſecundum negandum eſt antecedens, quòd ex ſola tranſmutatione ſubſtantiali cognouerunt Philoſophi materiam, quin potiùs nec eam cognouerunt primò ex tali tranſmutatione,ſed ex accidentali,ac ſenſibili, vt ex alteratione, & latione, ex qua ſubſtantialem tranſmutationem in rebus ſublunaribus aſſequuti ſunt, & per carentiam eius diſtinxerunt corpora cæleſtia à ſublunaribus, iudicantes intranſmutabilia eſſe illa ſecundùm ſubſtantiam, & ſolùm tranſmutari ſecundùm accidentia ſenſibilia, ex quo ſatis efficaciter intulerunt, materiam habere, quamuis alterius conditionis à materia ſublunarium.

Ad tertium negandum eſt etiam antecedens, quòd ſine materia

Digitized by Google

ria ſaluentur omnia, quæ ſunt in cælo; in primis enim, nec ſaluatur lux corporea, ac viſibilis, nec ſaluatur raritas, & denſitas, nec ſaluatur motus; & conſequenter non ſaluantur influentiæ in inferiora, quia plura influunt per lumen tanquam per virtutem agendi, plura per motum, tanquam per conditionem, immò & cæteras influentias conſtat eſſe corporeas, & materiales, quarum ſubiectum non poteſt non eſſe compoſitum ex materia, & forma, vt probauimus.

QVÆSTIO VI.

An materia cælorum ſit eiuſdem ſpeciei cum materia ſublunarium corporum, vel diuerſa.

IN præſenti controuerſia tenet prior ſententia, materiam ſublunarem, & cæleſtem eſſe eiuſdem ſpeciei, quæ communis fuit in ſchola Philoſophorum, Ariſtotele antiquiorum, vt teſtantur Theodoret. in lib. de materia & mundo, & Plutarc. 2. lib. de placitis Philoſophorum: ita enim tenuiſſe aiunt Trimegiſtum, Empedoclem, Heraclitum, Thalem Mileſium, Xenophanem, Anaximandrum, Xenocratem, Platonem, & alios, & eandem ſequuti ſunt poſtea Auicena 1. lib. ſuæ ſufficientiæ, cap. 3. & ex Theologis D. Bonauentura in 2. diſtinct. 12. quæſt. 1. Scotus diſtinct. 14. quæſt. 1. §. ſecundùm Theologos, Ægidius eadem diſtinct. & opuſculo de materia cæli, Okam in 2. quæſt. 22. Abulenſis in caput 1. Gen. fol. 27. Titelmanus libro 1. Philoſophiæ, capite 12. Argentina tractatu de materia cæli, noſter Molina 1. parte, tractatu de opere ſex dierum, diſputatione 5. & alij. Probatur primò, quia actus eſt, qui diſtinguit ſpecies, vt docet expreſsè Ariſtoteles 7. libro Metaphyſicæ, textu 49. Sed tam ſublunaris, quàm cæleſtis materia, eſt pura potentia, nullum actum includens: ergo non poteſt inter vnam & alteram dari diſtinctio ſpecifica: & certè ſi talis diſtinctio admittatur, verum eſſe non poteſt commune illud proloquium ab omnibus receptum, materiam eſſe infimum omnium entium, ſummè diſtans à Deo. Probatur ex alio principio Ariſtotelis 8. libro Metaphyſicæ, textu 10. quòd ſpecies omnes ſunt inæqualis perfectionis, ſicut numeri: ergo ſi duæ ſunt ſpecies materiæ ſublunaris, atque etiam cæleſtis, inæqualis perfectionis erunt, & aliqua eorum perfectior altera, & ex conſequenti non erit infimum ens, illa quæ ponetur perfectior, nec ſummè diſtabit à Deo, neque denique erit propè nihil, vt D. Auguſtinus aſſeruit 12. libro confeſ. c. 7. & 8. Secundò, quia ſi materia cæli debet poni diſtincta ſpecie à ſublunari, ideò erit, quia ex identitate ſpecifica vtriuſque, ſtatim ſequitur cælum non eſſe incorruptibile, vt ſupponimus, ſed hoc non ſequitur: ergo non eſt neceſſaria talis diſtinctio, & conſe-

quenter

quenter non eſt admittenda. Probatur minor, quia vt cælum ſit incorruptibile, ſatis eſt, quòd vnio formæ cum materia ſit naturalis, ex quo fit, vt indiſſolubile ſit compoſitum ex vtraque, & ideò ex propria natura incorruptibile: ſed hoc poteſt ſtare abſque diuerſitate materiæ, propter modum informationis formæ, & carentia diſpoſitionum contrariarum. Nam ſi forma talis ſit, quòd expleat capacitatem materiæ, nec poſtulet in ea pro ſui informatione contrarias diſpoſitiones, nec materia appetat aliam formam, nec poterit recipere ab vllo agenti diſpoſitiones contrarias. Ex quibus omnibus planè infertur, non repugnare, quòd cælum ſit incorruptibile ex propria natura, quamuis materia eius ſit eiuſdem ſpeciei cum ſublunari.

Poſterior ſententia diſtinguit ſpecie materiam non ſolùm cæli Empyrei, ſed omnium corporum cæleſtium à ſublunari. Ita D. Thomas 1. parte, quæſt. 66. articulo 2. & ibidem Caietanus, Alexander Alenſis 1. parte, quæſt. 44. membro 2. Albertus Magnus in 4. diſtinct. 6. articulo 8. Richardus in 2. diſtinctione 12. quæſtione 8. Hiſpalenſis & Capreolus ibidem quæſtione vnica, articulo 1. Henricus quodlibeto 4. quæſtione 16. Ferrarienſis 3. libro contra gentes, capite 20. Iabellus 8. libro Metaphyſicæ, quæſt. 13. Soncinas libro 12. quæſt. 9. Alexander libro 1. naturalium quæſtionum, capite 15. Pater Fonſeca 2. libro Metaphyſicæ, capite 3. Pater Suarez tomo 1. Metaphyſicæ, diſputatione 13. ſectione 11. Patres Conimbricenſes 1. libro de cælo, capit. 2. quæſtione 6. (quamuis oppoſitam quoque partem vt probabilem defendant.) Et tandem hanc ſententiam tenuit Diuus Dionyſius 4. cap. de diuinis nominibus, quem citat pro ea Diuus Thomas in 2. diſt. 15. quæſt. 1. articulo 2. affirmans in hac re, ſicut in aliis ferè omnibus philoſophicis doctrinam Ariſtotelis ſequutum fuiſſe. Et hæc eſt iam ferè communis ſententia, quam vt longè probabiliorem ſequimur, & imprimis expreſſa eſt apud Ariſtotelem 12. libro Metaphyſicæ, textu 10. hiſce verbis: *Cuncta verò quæcunque mutantur, materiam habent, ſed diuerſam, nam & ipſorum ſempiternorum quæcunque non ſunt generabilia, ſed latione mobilia, attamen non generabilem ſed vnde quo.* Idem docet 8. lib. Metaphyſicæ textu 12. Argumentum verò præcipuum huius ſententiæ eſt, quia ſi materia cælorum, & ſublunaris eſſent eiuſdem ſpeciei, ſequeretur corpora cæleſtia corruptibilia eſſe, ſicut ſublunaria. Probatur conſequentia, quia materia cæli eſſet capax aliarum formarum, nempe elementorum: nam vbi eadem eſt natura materiæ, eadem eſt capacitas recipiendi eaſdem formas, vt patet in materia quacunque ſublunari, & cùm careat aliis formis, habebit priuationem earum: quare quantum eſt ex ſe eas appeteret. Sed conſtat, hanc priuationem & hunc appeti-

tum

tum aliarum formarum eſſe totam radicem corruptionis elementorum:ergo pari ratione eſſent corruptibilia corpora cæleſtia. Cui argumenro non fit ſatis variis ſolutionibus. Non enim ſatis fit dicere, appetitum illius materiæ expleri per informationem formæ adeò perfectæ continentis alias eminenter;quia nec continet perfectiónes aliarum formarum intenſiuè, nec extenſiuè, cùm anima rationalis, & quælibet ſenſitiua perfectior ſit forma cæli,ac proinde perfectiùs actuet materiā. Et idem eſt de aliquibus formis cælorum comparatione aliorum,& omnes abſque dubio perfectiùs actuarent extenſiuè:ergo.

Nec ſatisfacit,quod probabiliùs reſpondent alij, hanc incorruptibilitatem prouenire ex ſpeciali modo informandi formæ cælorum,cum ſpeciali, ſcilicet,accommodatione, & ſpecialibus diſpoſitionibus non habentibus contrarium, vnde materia cæli non habet capacitatem proximam ad alias formas,ſed ſolùm remotam.Hoc,inquam,non ſufficit, quia vel materia cæli reſpicit eſſentialiter formam inſeparabili modo informantem, & cum talibus diſpoſitionibus carentibus contrario, & ex hoc ſequitur diſtinctio ſpecifica materiæ, cùm ex ſe reſpiciat actum ſpecie diſtinctum in ratione formali actus, vel materia ex ſe indifferens eſt, & accidentaliter determinatur per tales diſpoſitiones ad formam inamiſſibiliter informatam : ergo potuit recipere alias diſpoſitiones, & aliam formam, & cùm ſemper maneat eadem natura materiæ, modò poterit illas recipere naturaliter, cùm cuilibet potentiæ paſſiuæ naturali reſpondere poſſit, & debeat potentia actiua naturalis, quæ illam ad actum reducat;igitur cælum erit corruptibile : ob hanc enim rationem indifferentiæ materia ſublunarium eſt principium corruptionis.

Probatur ſecunda noſtra ſententia, quia ſi materiæ iſtæ ſunt eiuſdem ſpeciei, ſequitur corpora cæleſtia eſſe generabilia, ſicut ſublunaria.Probatur conſequentia, quia ſi ſunt eiuſdem ſpeciei, ergo habent potentiam paſſiuam eſſentialem eiuſdem rationis. Ex quo efficaciter infero, eaſdem formas contineri in potentia vtriuſque,vt forma ſolis continebitur in potentia materiæ ignis, quia capax illius eſt, non minùs quàm propria materia, & cùm eam non habeat,habebit priuationem,& appetitum eius:ſed cuilibet potentiæ paſſiuæ naturali debet correſpondere actiua naturalis actu exiſtens, vel ſaltem naturaliter poſſibilis, à qua poſſit reduci in actum, vel fruſtra erit;poſſibile eſt ergo agens naturale,quo educi poſſit formà ſolis, quantùm eſt ex ſe,de potentia materiæ ignis, & ita erit ſol ſecundùm ſe generabilis ex materia ignis, quod patet eſſe falſum. Et ſi materia ignis habet capacitatem naturalem ad formam ſolis, habebit etiam ad diſpoſitiones illius; quod enim reſpicit finem, debet etiam eadem

C

ratione reſpicere media ad illum naturaliter ordinata, aliàs fruſtra erit capacitas proxima, vel remota perpetuò impedita naturaliter.

Ad primum argumentum dico, actum diſtinguere vel id, quod ſe habet ad modum actus, & ideò licèt materia non habeat in ſua eſſentia aliquem actum phyſicum, cùm ſit pura potentia, nec actum metaphyſicum perfectum, & completum, cùm ſit pars, habere tamen aliqualem actum, nempe, aliquem gradum, ſeu prædicatum perfectiuum, & determinatiuum rationis communis, & imperfectiſſimæ materiæ ad talem rationem & ſpeciem partialem imperfectam materiæ in ordine ad talem modum informandi formæ, cum hoc tamen ſemper manet materia imperfectiſſima aliorum omnium entium, licèt in ſe habeat ſpecies inæqualis perfectionis. Ad ſecundum iam probauimus ex vnitate ſpecifica materiæ cæli, & ſublunaris rectè inferri, cælum eſſe corruptibile. Nec nobis contrariatur locus ex primo Geneſis, vbi videtur indicari ex communi materia aquæ facta fuiſſe corpora cæleſtia: nam etſi expoſitorum ſenſus varius ſit, quem expendere à noſtro inſtituto alienum eſt, tamen nihil contra noſtram ſententiam inferri efficaciter poteſt, vt bene adnotat ſanctus Thomas 1. part. quæſt. 68. artic. 1. 2. & 3. qui etiam quæſt. 66. artic. 2. ad 1. probè docet, aliquos Patres Scholę Platonis addictos illius ſententiam retuliſſe, & ideò in hac parte non potiri pluſquam Platonica auctoritate.

QVÆSTIO VII.

An materia cæleſtis ſit perfectior ſublunari.

QVia ſpecies iuxta Ariſt. ſunt ſicut numeri, de quibus conſtat, duos æquales dari non poſſe, ita repugnat dari duas ſpecies æqualis perfectionis, & propterea ſi materiæ ſpecie diſtinguuntur, neceſſe eſt, vnam eſſe perfectiorem altera: vtra autem ſit perfectior, hoc eſt, quod quærit titulus quæſtionis.

Et quòd materia ſublunaris ſit perfectior, videntur efficaciter probare hæc argumenta: Primum, quia perfectio eſſentialis potentiæ ſumitur in ordine ad actum (vt 2. libro de anima, tract. de potentiis animæ in communi ſcripſimus.) ſed ſublunaris materia reſpicit nobiliorem actum, quàm cæleſtis, nempe, animam, maximè rationalem, ergo erit nobilior. Secundum argumentum, quia actus adæquatus ſumit ſuam perfectionem ex maiori extenſione ad particulares actus, præſertim perfectiores, qui ſufficiunt perfectiorem conſtituere rationem communem adæquatam eius, vt ratio adæquata potentię viſiuæ ex eo ſolùm foret perfectior rationibus adæquatis aliorum ſenſuum, quia ſe ex-

Digitized by Google

tendit ad perfectiſſimam qualitatem, quæ eſt lux: ſufficit ergo quòd actus adæquatus ſublunaris materiæ ſe extendat ad animam rationalem, & cæteras forma cæleſti perfectiores, vt perfectior cenſeatur actus adæquatus, quem reſpicit per ſe, actu adæquato cæleſtis formæ, quem reſpicit per ſe materia cæleſtis, & conſequenter eadem ipſa materia ſublunaris ſit perfectior.

Tertium argumentum: quia ſi mareria cæli eſſet perfectior, ex eo quòd, licèt forma in entitate ſit minùs perfecta, in modo tamen informandi inamiſſibiliter, ſub quo formaliter à materia reſpicitur, perfectior eſt, ex hoc ſequeretur, quòd ſi materia lapidis foret capax ſolius formæ lapidis,& materia ſublunaris eſſet capax aliarum omnium, ſicut eſt modò, nihilominùs materia lapidis foret perfectior ſublunari nunc exiſtenti, quod patet eſſe abſurdum. Sed probarur conſequentia, quia materia lapidis in eo caſu haberet perfectiorem modum informandi, cùm informaretur modo inſeparabili, propriam tantùm reſpiciente formam ſicut materia cæli.

Oppoſitam ſententiam, quòd materia cæleſtis ſit perfectior eſſentialiter ſublunari,tenet Richard. in 2.diſtinct. 12. quæſt.2. & quodlibeto 3. quæſt.5.Durandus eadem diſtinct. 12.quæſtione prima, in eámque videtur inclinare Scotus quæſt. 2. in ſolutione argumen.quamuis dubius permaneat, Argéntina in 1.diſtinct.44.quæſt. prima, articulo ſecundo, & Abulenſis in caput 22.Matthęi,quęſt.222.& eſt communis in ſchola,& longè probabilior:nam in primis colligitur efficaciter ex doctrina Ariſtotelis 7.libro Metaphyſicæ,c.6.textu 22.vbi expreſsè docet,materiam ſublunarem eſſe principium corruptionis rerum his verbis: *Cuncta verò, quæ aut natura,aut arte fiunt,habent materiam:poſſibile eſt enim eſſe, & non eſſe eorum vnumquodque, hoc autem cuique materia.* Ex quibus ita arguo,corruptio rerum, cùm tendat ad non eſſe,eſt maxima imperfectio earum: ſed ſublunaris materia eſt quaſi principium, & fons eius; ergo eſt imperfectiſſima, quam imperfectionem cùm non habeat materia cæleſtis,minus imperfecta erit. Præterea maxima illa imperfectio prouenit ei ex eo, quòd habens vnam formam deſiderat alias,quas non habet;vnde ſequitur eſſe eis priuatam,immò,vt docet Ariſtoteles 1.lib.textu 81. infinitis ſubditur priuationibus, quarum ratione turpis, & malefica vocatur,& malum, hoc eſt,corruptionem rei,in qua eſt, machinari dicitur:quibus omnibus imperfectionibus caret materia cæleſtis,quia vnam tantùm formam habere poteſt,nec appetit aliam, immò nec capax eius eſt, ergo iuxta ſententiam Ariſtotelis eſſentialiter eſt perfectior. Probatur deinde ratione. Primò, quia materia ex propria natura eſt potentia paſſiua: ſed potentia paſſiua eſt imperfectiſſima (quàm própterea Deo

Digitized by Google

nullo modo tribuimus) ergo, quò materia fuerit magis paſſiua, erit imperfectior, ſed conſtat, ſublunarem eſſe magis paſſiuam, quàm cæleſtem, tum quia indifferens eſt, ad recipiendum omnes formas, & æquè poteſt viliſſimam, ac nobiliſſimam recipere, immò & eas, quas ſemel habuit, poteſt quantum eſt ex ſe, iterum recipere: vnde potentiam paſſiuam quaſi infinitam, hoc eſt, receptiuam ſine termino habet, cæleſtis verò minimum habet de potentia paſſiua, cùm vnius duntaxat formæ capax ſit, & ſemel tantùm poſſit eam recipere: ergo longè minùs imperfecta erit. Secundò, & efficaciùs probatur à priori; nam perfectio paſſiua materiæ ſumitur in ordine ad actum: ſed materia cæleſtis recipit actum eſſentialiter, atque formaliter perfectiorem, ergo eſſentialiter, ac poſitiuè eſt perfectior. Probatur minor, quia propria, & formalis ratio actus ſumitur ex perfectiori modo actuandi potentiam: ſed forma cæleſtis perfectiori modo actuat materiam, ergo eſt perfectior actus formaliter, quare materia eum reſpiciens erit perfectior potentia, & materia perfectior. Minorem probo, quia forma cæleſtis actuat materiam ſatiando appetitum eius, & totam eius capacitatem complendo. Præterea actuat ſe vniendo materiæ vnione indiſſolubili, & ſua natura perpetua, ſublunaris verò forma nec explet capacitatem materiæ, nec vnione indiſſolubili vnitur, ſed naturaliter diſſolubili, illa ergo erit longè perfectior.

Ad primum argumentum, conceſſa maiori, diſtinguenda eſt minor, quòd materia ſublunaris reſpiciat perfectiorem actum, vel formam, nam conſiderando naturam eius, atque eſſentialia prædicata, verum eſt; ſed ſub ratione præciſa ac formali actus, & formæ, quæ ſumitur ex modo informandi, falſum: nam licèt forma ſublunaris perfectiorem naturam habeat, & perfectius eſſe tribuat materiæ, & compoſito, modum informandi habet imperfectiſſimum, nempe, ſeparabilem, non explendo capacitatem materiæ, cùm tamen cæleſtis forma, quamuis imperfectiorem naturam habeat, & imperfectius eſſe materiæ tribuat, perfectiori modo ei vniatur, nempe inſeparabili, & ſatiando appetitum eius, explendóque omnem eius capacitatem.

Ad ſecundum reſpondetur, vt actus adæquatus formæ ſublunaris perfectior ſit, ſecundùm eſſe, & quaſi materialiter, ſufficit, quòd ſe extendat ad animam rationalem longè perfectiorem ſub hac conſideratione formæ cæleſtis, non tamen ſufficit, vt ſit perfectior ſecundùm modum informandi, quod eſt, eſſe perfectiorem ſub formali, ac præciſa ratione formæ, ſub qua non eſt verum, quòd eam excedat anima rationalis, immò ab ea exceditur, vt probauimus.

Ad tertium argumentum, de materia lapidis capaci ſolius formæ

formæ lapidis, reſpondent recentiores quidam, non eſſe caſum poſſibilem, quia cùm forma lapidis corruptibilis ſit, repugnat, quòd ſola reſpiciatur à materia, ſed eo ipſo, quòd eam reſpicit, cæteras omnes corruptibiles,ac ſublunares reſpicere debet, cùm conueniat cum eis eadem forma in modo informandi: ſed licèt hoc verum ſit,non ſatisfacit argumento, quod non ſolùm loquitur de materia lapidis,& forma eius,vt nunc ſe habent, ſed ſi per poſſibile, vel impoſſibile talis materia reſpiceret talem formam ſolùm,& non alteram,nec eius capax foret,& forma eadem ſolam hanc materiam poſſet informare, & non alteram, tunc enim non foret eiuſdem rationis cum cæteris materiis ſublunaribus,nec etiam forma cum cæteris formis. Quo ſuppoſito, reſpondeo in eo caſu materiam lapidis fore eiuſdem conditionis, & ordinis cum cæleſti, atque etiam forma eius cum cæleſtibus formaliter,quia eodem modo inſeparabili informaret,explendo capacitatem ſuæ materiæ, & ſe vniendo illi modo indiſſolubili, & mediis diſpoſitionibus contrario carentibus, atque conſtituendo lapidem naturaliter incorruptibilem: hæc enim omnia ſequuntur per locum ab intrinſeco ex caſu ſic propoſito in argumento. Quod verò dicitur formam lapidis eſſe infimæ ſortis ſecundùm eſſe, verum eſt, non ſecundùm modum informandi perfectiſſimum,quem haberet, & ex quo ſumitur formalis,ac præciſa ratio formæ vt forma eſt.

Si autem aliquis dubitet, an materia ſublunaris non ſolùm ſit imperfectior cæleſti, ſed imperfectiſſima omnium, quas poteſt Deus creare,ita vt nec per potentiam Dei abſolutam creabilis ſit alia inferior,aut imperfectior. Reſpondeo, valdè probabile eſſe, quòd non ſit creabilis altera imperfectior, quia non videtur excogitabilis altera potentia magis paſſiua, cùm poſſit recipere omnes formas corruptibiles:nā de incorruptibilibus euidens eſt, nullam eſſe poſſibilem materiam, quæ poſſit vtraſque recipere, ita vt tam corruptibilium,quàm incorruptibilium naturaliter ſit capax,quia incorruptibiles ſua natura inſeparabiliter informant: quare vnam tantùm earum reſpicit materia, ita vt plurium non ſit capax, cùm eo ipſo quòd capax plurium foret, non poſſet ab aliqua modo inſeparabili informari,nec ſatiari potentia eius: ſed conſtat eò eſſe materiam imperfectiorem, quò magis paſſiua eſt, & eò magis paſſiuam, quò ad plures formas reſpiciendas indifferens eſt,& plures recipere poteſt. Ergo ſublunaris materia à Deo creata omnium eſt imperfectiſſima, quæ creari poſſunt per potentiam Dei abſolutam. Quod ſatis clarè docuit D. Aug. dicens, eſſe prope nihil, hoc eſt, nihil minùs à nihilo diſtare, quod eſt dari non poſſe aliud intra genus ſubſtantiæ imperfectioris entitatis.

QVÆSTIO VIII.

An materiæ cælorum ſint diuerſæ ſpeciei inter ſeſe, vel ſolo numero diſtinguantur.

PRæſupponimus plures cælos dari ſpecie diſtinctos, vel ſolo numero, vt oſtendetur inferiùs, & de eorum materiis controuerſiam inſtituimus, an ſpecie inter ſeſe diſtinguantur, vel ſolo numero.

Et prima opinio non ſpecie, ſed ſolo numero diſtingui docet, quam ſequuntur Capreolus in 2. diſtin. 13. quæſt. 3. Hiſpalenſis ibidem, Soncinas 12. Metaphyſicæ, quæſt. 10. Iabellus quæſt. 11. libro 8. & vnica ratio eorum eſt, quia materiæ non diſtinguuntur ſpecie per ordinem ad formas ſpecie diſtinctas, ſecundùm gradus eſſentiales, ſed ſecundùm modum informandi: ſed formæ cælorum, etiam ſi ſpecie diſtinguantur ſecundùm gradus eſſentiales, habent eundem modum informandi materiam, quia omnes informant eam modo inſeparabili, ſatiantes appetitum eius: ergo omnes ſunt eiuſdem ſpeciei, in ratione præciſa formarum: ergo omnes etiam materiæ erunt eiuſdem ſpeciei, cùm reſpiciant actum eiuſdem ſpeciei formaliter. Quod argumentum ſic vrgeo, formæ ſublunares (vt elementorum) diſtinguuntur ſpecie ſecundùm propriam naturam, & nihilominùs non diſtinguunt ſpecie proprias materias, ſed eiuſdem ſpeciei cenſentur, quia formæ habent eundem modum informandi modo ſeparabili non ſatiantes appetitum materiæ: ergo nec cæleſtes quantumlibet ſpecie diſtinctæ ſecũdùm propriam naturam diſtinguent ſpecie materias proprias, quia habent eundem modum informandi inſeparabilem. Quod faciliùs apparet iuxta aliquorũ opinionem, exiſtimantium formas cælorum adhuc ſecundùm ſe, & corpora ipſa cæleſtia non diſtingui inter ſe ſpecie, ſed ſolo numero, de quo infrà. Si enim formæ ſecundùm gradum eſſentialem ſunt eiuſdem ſpeciei, non poſſunt habere modum informandi ſpecie diuerſum, quia per eundem gradum eſſentialem non poteſt non ſatiari eodem modo appetitus materiæ.

Secunda opinio diſtinguit ſpecie materias cæleſtes inter ſe, atque etiam formas in modo informandi inſeparabiliter ſpeciali cuiuslibet, & videtur mihi vera, quam ſequuntur Albertus Magnus tractatu de quatuor coæuis, quæſt. 2. artic. 6. Caietanus 1. par. quæſt. 66. artic. 2. §. Ad euidentiam. Aquilinus lib. 1. de orbibus, quæſt. 2. P. Suarez 1. tom. ſuæ Metaphyſicæ, diſputatione 13. ſectione 11. num. 20. Patres Conimbricenſes 1. lib. de cælo, cap. 2. quæſt. 6. artic. 1. & eſt iam ferè communis inter recentiores, quam in primis colligo ex D. Thom. 1. part. quæſt. 66. artic. 2. in fine

ſine corporis, & 1.2. quæſt. 14. artic. 11.quibus locis docet, formam corporis cæleſtis ita replere totam capacitatem materiæ, vt nulla in ea remaneat potentia ad aliam formam: ſi autem omnes materiæ cælorum eſſent eiuſdem ſpeciei, quælibet eſſet capax formæ alterius:nam vbi eadem eſt natura materiæ, eadem eſt capacitas: quælibet ergo eſſet capax non ſolùm propriæ formæ, ſed aliarum, & ideò non ſatiaretur appetitus eius ab vna. Sed ratione efficaci probatur: non poteſt ſaluari incorruptibilitas cælorum, ſi omnes materiæ eorum ſint eiuſdem ſpeciei:ſed corpora cæleſtia ſunt incorruptibilia, vt concedit oppoſita ſententia:ergo erit falſa ponens materias cælorum eſſe eiuſdem ſpeciei. Maiorem ſic probo. Omnes iſtæ materiæ ſunt eiuſdem ſpeciei;ergo habent capacitatem, potentiam & appetitum eiuſdem rationis:conſequentia euidens eſt,quia capacitas,potentia,& appetitus eadem ipſa materia ſunt, ſola ratione ab ea diſtincta, vt 1.Phyſicorum, tractatu de materia oſtendimus:ſed materia Lunæ capax eſt ſuæ formæ, ac diſpoſitionum, quibus mediis eam informat:ergo eiuſdem formæ, & earundem diſpoſitionum capax erit materia Solis, & in eius potentia contineri neceſſe eſt, cùm ſit eiuſdem rationis cum potentia formæ Lunæ:ſed forma, quæ continetur in potentia naturali materiæ, poteſt naturaliter educi ex ea;ergo poterit educi forma Lunæ de potentia materiæ Solis, & ita poterit Sol ex materia Lunæ generari, & erit generabilis,& ex conſequenti Luna ipſa corruptibilis.Et vrgeo argumentum hoc modo: in materia Solis eſt potentia paſſiua naturalis ad formam Lunæ,& diſpoſitiones eius;ergo neceſſe eſt poſſe dari agens naturale, à quo poſſit per diſpoſitiones conuenientes tali formæ diſponi,& per eductionem eiuſdem formæ reduci in actum,quod non poteſt fieri ſine corruptione compoſiti:probatur conſequentia: cuicunque enim potentiæ paſſiuæ naturali correſpondere poteſt ac debet naturalis actiua,à qua poſſit reduci in actum, vel fruſtra erit talis potentia. Et ſi dicatur, talem potentiam paſſiuam eſſe remotam, nihil refert,quia etiam ſi remota ſit,dicit ordinem ad agens naturale, à quo poteſt fieri proxima;nulla eſt enim potentia paſſiua naturalis remota, quæ non poſſit fieri proxima ab agente naturali per diſpoſitiones;nam eo ipſo,quòd non poſſet fieri proxima,eſſet fruſtra,cùm non poſſet perduci ad actum.Secundò probatur, quia ſi in materia Solis eſt capacitas,& potentia naturalis ad formam Lunæ, & diſpoſitionum eius; ergo ſicut à principio educta fuit de potentia eius forma Solis, poſſet educi naturaliter forma Lunæ,& induci diſpoſitiones eius, ad quas etiã recipiendas habuit,& habet naturalem potentiam,& modò educi poterit naturaliter eadem forma & eædem diſpoſitiones, & ſi eadem forma educi potuit tunc, a

modo poteſt, impoſſibile eſt capacitatem eiuſdem materiæ ſatiatam eſſe per formam, quam habet, cùm potuerit habere aliam. Et vrgeo argumentum, quia potentia materiæ ſublunaris habentis vnam formam, ad recipiendum aliam quancunque, nondum tamen habentis diſpoſitiones alterius, ſed eius tantùm, quam habet, eſt potentia, ſeu capacitas remota, ac radicalis; & tamen eſt principium ſufficiens corruptionis compoſiti per illam: ergo quælibet materia cæleſtis, habens eandem capacitatem (licèt radicalem, atque remotam) reſpectu cuiuſcunque alterius formæ cæleſtis (vt concedit oppoſita ſententia, & conuincitur vi argumenti eam concedere) ergo erit principium corruptionis eiuſdem cæli. Quare euidenter conuincitur contra eam, per locum ab intrinſeco omnia corpora cæleſtia habere principium radicale corruptionis, eſſéque corruptibilia ex ſuis principiis eſſentialibus, ſi materiæ ſunt eiuſdem ſpeciei: falſum igitur reputandum hoc eſt.

Ad primum argum. reſpondetur cum diſtinctione minoris: omnes enim formæ cælorum habent eundem modum inamiſſibiliter informandi genericum, per quem diſtinguuntur à ſublunaribus, non ſpecificum, per quem inter ſe formaliter diſtinguuntur, ac proinde earum materiæ, vt ex dictis conſtat.

Ad aliud reſpondetur, formas elementorum habere eundem modum ſpecificum, amiſſibiliter informandi: formæ verò cælorum licèt habeant eundem modum genericum, gaudere tamen diuerſo modo ſpecifico, in ordine ad quem materiæ diuerſitatem ſpecificam ſortiuntur.

QVÆSTIO IX.

An quantitas cælorum, & corporum ſublunarium ſint eiuſdem ſpeciei, vel diuerſa.

Videbitur ſtatim alicui, quæſtionem hanc difficultate carere, præſertim cùm non ſit hucuſque in ſchola agitata, nec propoſita, nihilominùs ex diſcurſu eius patebit, difficultate non carere: nam affirmatiuam partem videntur probare hæc argumenta. Primum, quia quantitas eſt proprietas conſequens corpoream ſubſtantiam, vel materiam primam; ſed tam hæc, quàm ſubſtantia corporea cæleſtis, & ſublunaris diſtinguuntur ſpecie; ergo quantitates vtriuſque ſpecie diſtingui debent. Secundò, ad rationem intrinſecam quantitatis ſpectat, eſſe receptiuam aliorum accidentium, ſed hæc potentia receptiua, aut paſſiua diuerſæ ſpeciei eſt in vtraque quantitate: ergo diſtinguuntur ſpecie: minorem probo, quia potentiæ paſſiuæ diſtinguuntur per diuerſos actus, quos reſpiciunt: ſed potentia paſſiua quantitatis cęleſtis ordinatur ad recipienda accidétia, neque actiua, neque contraria:

quantitas verò ſublunarium corporum ſua natura eſt receptiua qualitatum actiuarum, & contrariarum; ergo habent potentias paſſiuas diuerſæ ſpeciei, & ideò ſpecie diſtinguuntur. Et vrgeo argumentum hoc modo: materia cæleſtis,& ſublunaris eundem modum habent compoſitionis ex partibus ſublunaribus integrantibus, & nihilominùs diſtinguuntur ſpecie per diuerſas capacitates, vel potentias paſſiuas,quas habent ad recipiendas formas ſubſtantiales: pari ergo ratione licèt quantitates iſtæ habeant eundem modum habendi partes extra partes,poſſunt differre ſpecie per diuerſas capacitates, vel potentias paſſiuas recipiendi accidentia valde diuerſa.

Communis tamen, & vera ſententia eſt, quantitatem corpoream cæleſtium, & ſublunarium eſſe eiuſdem ſpeciei atomæ:ita Soncinas 8.libro Metaphyſicæ, quæſt. 13. ad 4. Probatur primò, quia ratio eſſentialis, & propria cuiuslibet accidentis colligitur euidenter ex effectu formali, quem tribuit ſubiecto; vt propria ratio caloris ex eo quòd natus eſt conſtituere ſubiectum formaliter calidum: ergo eſſentialis, & propria ratio quantitatis intelligenda eſt ex effectu formali, quem nata eſt tribuere ſubſtantiæ: ſed eundem effectum prorſus tribuit ſubſtantiæ quantitas cæleſtis, & ſublunaris; ergo erunt eiuſdem ſpeciei. Probatur minor:quia formalis effectus quantitatis eſt, conſtituere partes ſubſtantiæ extenſas extenſione molis,aut,quod idem eſt, conſtituere eas radicaliter impenetrabiles, quod conſtat eodem modo præſtare vtranque quantitatem ſuæ ſubſtantiæ:ergo erunt eiuſdem ſpeciei, nec diſtinguuntur ratione potentiæ paſſiuæ diuerſæ, per quam vna poteſt recipere qualitates actiuas, & contrarias,alia verò non:in quo decipitur planè prior ſententia, quia ſi ſecundùm ſe accipiantur quantitates iſtæ, vtraque poteſt eadem accidentia recipere, quod euidenter conſtaret,ſi Deus ſepararet vtranque à propria ſubſtantia, ſicut ſeparat quantitatem panis in Euchariſtia: tunc enim nulla poſſet ratio repugnantiæ aſſignari, cùm circa quantitatem cæli poſſit naturaliter agere ignis ei applicatus,& producere in ea calorem, ſicut producit naturaliter in quantitate hoſtiæ conſecratæ:ergo quòd non poſſit naturaliter recipere ſimilia accidentia,dum eſt in proprio ſubiecto, non prouenit ex parte eius,ſed ſubſtantiæ cæleſtis, quæ non eſt eorum capax,vt mox oſtendetur: quare ex parte potentiæ paſſiuæ non poteſt ſumi differentia ſpecifica harum quantitatum. Et poteſt hoc exemplo valde ſimili oſtendi, quia quantitas ſublunaris corporis poteſt naturaliter diuidi in partes integrantes, & actu diuiditur, quoties eodem modo diuiditur ſubſtantia, in qua eſt,& tamen quantitas corporis cæleſtis dum in eo eſt, non poteſt diuidi naturaliter,quod non ex parte eius prouenire affir-

mant omnes, cùm ſit euidens ſeparatam per miraculum à ſuo corpore poſſe diuidi naturaliter, ſicut diuiditur quantitas Eucharistiæ; ſed ex incorruptibilitate ſubſtantiæ cæleſtis, cui inhæret, & quæ diuidi naturaliter non poteſt: ergo ex eadem cauſa prouenit, quòd non poteſt ſuſcipere accidentia actiua, & contraria, & non ab eſſentia eius; quare non poteſt deſumi argumentum ex hoc, ad probandam diſtinctionem ſpecificam eius à quãtitate ſublunari. Secundò probatur: quia communis eſt, & vera ſententia in prædicamento quantitatis, quòd tres illæ ſpecies quantitatis continuæ, videlicet, linea, ſuperficies, & corpus ſint atomæ ſub genere quantitatis continuæ, ac permanentis, quia nec dantur lineæ diſtinctæ ſpecie, nec ſuperficies, nec corpora trinæ dimenſionis; ſed quantitas cæleſtis, & ſublunaris pertinent ad has ſpecies; ergo ſolo numero diſtingui poſſunt, ſpecie verò nullo modo.

Ad primum oppoſitæ partis diſtinguenda eſt minor: quantitas enim non conſequitur materiam primam, aut corpoream ſubſtantiam in ſpecie, ſed in genere, communi quidem materiæ cæleſti, ac ſublunari, vel vtrique ſubſtantiæ, non eiſdem, vt ſpecie diſtinctis. Itaque quaſi proprietas ſubalterna cenſetur, ſicut ſenſibilitas reſpectu hominis, & equi non atoma, vt eſt riſibilitas reſpectu hominis, vnde ex diuerſitate materiæ, aut ſubſtantiæ, non infertur diuerſitas ſpecifica quantitatis.

Ad ſecundum neganda eſt minor, iuxta doctrinam traditam, ex qua conſtat, potentiam paſſiuam vtriuſque quantitatis eſſe eiuſdem prorſus rationis, & eorundem accidentium per ſe receptiuam, licèt quantitati cæleſti repugnet per accidens ſuſcipere qualitates contrarias diſponentes ad corruptionem, quia ſubſtantia cæli, cui inhæret quantitas, incorruptibilis eſt, ex quo conſtat ad confirmationem.

CAPVT III.

Textus Ariſtotelis.

Quoniam autem hæc quidem ſupponuntur, hæc autem ex dictis oſtenſa ſunt, &c.

Breuis expoſitio textus.

ARiſtoteles in præſenti capite intendit conſtituere diſcrimen inter cælum, & alia corpora, ex omnibus ſpeciebus motuum, & mutationum, localis videlicet, generationis, corruptionis, alterationis, augmenti, & diminutionis. Diuiditur autem caput hoc in duas partes, nam in priori id oſtendit rationibus; in poſteriori verò authoritatibus, & præter dicta in præcedentibus capitibus, vnum aliud aſſerit eſſe præſupponendum, videlicet, quid

quid ſit corpus graue,quid leue,quid grauiſſimum,& quid leuiſſimum: quorum rationes ex profeſſo affert 4. lib. huius operis: graue corpus eſſe aſſerit, quod natum eſt moueri ad medium mundi,hoc eſt,ad cētrum:leue, quod natum eſt moueri à medio, ſeu à centro:grauiſſimum,quod natum eſt eſſe ſub omnibus,quę ad medium, ſeu motu deorſum mouentur(vt terra:)leuiſſimum, quod natum eſt eſſe ſupra omnia, quæ ſurſum mouentur, hoc eſt,immediatè infra lunam.Hoc præſuppoſito,probat, quòd cælum non ſit graue,aut leue,quia ſi haberet grauitatem, moueretur naturaliter ad medium,ſeu ad centrum motu recto, ſicut elementa grauia:ſed talis motus naturalis eſt elementis, vt terræ,& aquæ: ergo cælum eſſet eiuſdem naturæ cum elementis. Si verò cælo conuenit motus deorſum præter naturam,ergo motus ſurſũ contrarius motui deorſum erit ei naturalis,& ſi motus ſurſum ſit ei præter naturã,motus deorſum erit ei naturalis.Et ita ſequitur, cælum eſſe de natura elementorum,quia cùm procedat motus à natura mobilis, eiuſdem naturæ debent eſſe illa corpora, quibus idem motus eſt naturalis.Ex dictis colligit,non ſolùm integrum corpus cæleſte carere grauitate;ac leuitate,ſed & quamlibet partem eius:quia eadem eſt natura totius,& partis,quantum ad hoc, & ideò ſi pars aliqua cæli ſepararetur ab eo , non moueretur ſeparata motu ſurſum,nec deorſum:quia motus iſti ſolùm poſſunt conuenire corpori graui,aut leui.

Probat deinde,cælum non eſſe generabile,aut corruptibile,ſic: Generatio,& corruptio fiunt ex contrariis,& inter contraria:ſed cælo non conueniunt contrarij motus,vt inferiùs oſtendet;ergo nec poteſt ei cõuenire,quòd generetur aut corrũpatur:vnde probat,non poſſe augeri aut diminui,quia quod augetur,ex parte generatur,& quod minuitur,ex parte corrũpitur, cùm hæc nõ accidant, niſi cũ acquiſitione,vel perditione alicuius partis ſubſtantiæ.Inde etiam infert, repugnare cælo alterationem propriã:quia hęc,vtpote inter qualitates contrarias,diſponit ad corruptionem.

In poſteriori parte capitis authoritate probat,cælum eſſe ingenerabile, & diuerſæ naturæ à corporibus aliis:illud quidem,quia apud omnes nationes etiam barbaras, cælum ſedeş Dei vocatum eſt, ex eo quòd omnes arbitrantur, æterno Deo,æternam quoque, & nunquam interituram deberi ſedem. Cui accedit, quòd Aſtronomi à principio, quo motum cæli, & aſtrorum cœperunt contemplari, nullam vnquam mutationem, vel minimam adnotarunt, aut in motu ſupremi orbis, aut aliorum ſibi ſubditorum. Quòd verò diuerſæ naturæ ſit cælum à ſublunaribus, tenuerunt antiqui Philoſophi, qui propterea vocarunt cæleſtia corpora ætherea, non quaſi ignita, vt malè interpretatus eſt Anaxagoras,& poſt eum Tullius I.de natur.Deo.ſed quaſi ſemper,

ac

ac perpetuò currentia, tanquam ſua natura perpetua.

Colligit tandem Ariſtoteles, præter hæc quinque ſimplicia corpora, nempe, cælum, & elementa, non dari aliud in natura rerum, quia nec datur alius motus ſimplex, præter circularem, & quatuor rectos: quare neceſſe eſt, perfectionem mundi in his quinque corporibus ſic ordinatis conſiſtere.

QVÆSTIO I.

An cæleſtia corpora ſint ex propria natura ingenerabilia, & incorruptibilia.

PRima ſententia fuit Platonis in Timæo, aſſerentis, cælos ſua natura corruptibiles eſſe, ſed liberè Dei voluntate perpetuò conſeruandos: quare Deum ſic eos alloquentem introducit: *Natura veſtra eſtis diſſolubilia, voluntate autem mea indiſſolubilia: neutiquam tamen vos vlla mortis fata periment, quia mea voluntas maius, potentiuſq; vobis eſt vinculum ad perpetuitatem veſtram, quàm ad illud, quo fuiſtis, tunc cùm gignebamini, colligata, &c.* Platonem ſequuti ſunt omnes illi Philoſophi à nobis citati, qui cæleſtia corpora eiuſdem naturæ cum elementis eſſe crediderunt. Immò ex ſanctis Patribus plures, atque grauiſſimi, Baſilius homilia 1. & 3. in Geneſim, Ambroſius lib. 1. Hexameron, capite 6. Chryſoſtomus homilia 9. & 10. ad populum Antiochenum, Damaſcenus 2. libro Fidei, capite 6. Iuſtinus Philoſophus & Martyr oratione Parænetica ad Gentes, & in opuſculo contra Ariſtotelem, immò ex ſacris literis eam accepiſſe Platonem docet in paræn. ad Gentes. Irenæus libro 4. cap. 16. Theodoretus ſuper 8. caput Epiſtolæ ad Romanos, Genad. de Eccleſiaſt. dogmat. capit. 7. Oecum. & Catherin. in 2. Epiſtola D. Petri, cap. 3. Eug. lib. 7. perennis Philoſophiæ capite 49. Probatur primò ex ſacra pagina, in qua inſinuatur, cælos aliquando corrumpendos: ſed conſtat, Deum nihil prorſus ex propria natura incorruptibile deſtruere: ergo ſi deſtruendi ſunt à Deo, ſua ſunt natura corruptibiles. Probatur maior ex illo Iob 14. *Homo poſtquam dormierit, non reſurget donec atteratur cælum.* & Pſalmo 101. *Opera manuum tuarum ſunt cæli, ipſi peribunt* Eſaiæ 24 & 51. *Tabeſcet omnis militia cælorum, & cæli ſicut fumus liqueſcent.* & Lucæ 21 *Cælum, & terra tranſibunt.* Apocalypſis 21. *Vidi cælum nouum, & terram nouam, prius enim cælum & prior terra iam abiit* Et tandem 2. Petri 3. vbi cæli, qui nunc ſunt, dicuntur igni reſeruati in diem iudicij: deinde additur: *Adueniet autem dies Domini vt fur, in quo cæli magno impetu tranſient, elementa verò calore ſoluentur.* & poſt pauca: *Cæli ardentes ſoluentur, & elementa ignis ardore tabeſcent.* Quibus verbis excluſa videtur expoſitio eorum, qui cælorum nomine aërem intelligi hac in parte docent, nam cùm cæli diſtinguantur ab elementis, non

poteſt

poteſt locum habere talis expoſitio,quamuis aliis in locis admittatur.Et tandem D.Clemens libro 2. & 3. recognitionum, refert Petrum dixiſſe, ſupremum cælum, quod ſedes eſt beatorum omninò immutatum permanſurũ;ſydereum verò,quod aſpicimus, in conſummatione ſæculi diſſoluendum,Probatur etiam ratione ex principio illo Ariſtotelis 8.libro Phyſicorum, capite 10. textu 78. quòd virtus finita non poteſt perſiſtere in motu tempore infinito, cùm proportio ſeruari debeat inter virtutem mouentem,ac tempus,quo durat motus;ſed conſtat, virtutem cæleſtis corporis eſſe finitam;ergo repugnat durare in motu tempore infinito à parte poſt, & ex conſequenti repugnabit durare tempore infinito in ſuo eſſe, à quo emanat motus:quare neceſſe eſt aliquando fore corrumpendam.Quod poteſt vrgeri hoc modo, cælum non ſolùm eſt finitæ virtutis, ſed habentis contrarium, ergo erit corruptibile: probatur antecedens ex accidentibus eius,vt ex denſitate, & raritate naturali, enumerata ab Ariſtotele 2.libro de generatione,inter ſecundas qualitates,quæ naturaliter oriuntur ex permixtione primarum:neceſſe eſt igitur, has ponere in cælo,quæ cùm ſint propriè contrariæ, & actiuæ, mutuò poſſunt ſe expellere; quod non fiet ſine corruptione ſubiecti.

Secunda opinio tenet, corpora cæleſtia non poſſe naturaliter corrumpi, quia naturalis corruptio fieri debet ab agente naturali, per inductionem contrariarum diſpoſitionum in materia, quibus expellatur forma præexiſtens, & introducatur alia, & ideò corrumpatur compoſitum,& generetur aliud,aut etiam per diuiſionem totius compoſiti in partes integrantes, in quibus non poſſit conſeruari eius forma: ſed neutro ex his modis poteſt corrumpi cælũ,nec generari, quia forma cæli informat materiam omninò independenter à contrariis diſpoſitionibus, vt à primis qualitatibus, quia neque his mediis introducta fuit à principio,neque ab eis conſeruatur, ſed à propriis contrario carentibus:ergo non poteſt ab aliquo agente naturali per eandem inductionem corrumpi, ſed nec per diuiſionem in partes integrantes, quia nullum eſt ſublunare agens, potens ſua virtute cælum diuidere.Vnde ſit,quòd ſi aliquo ex his modis corrumperetur, non foret naturalis, ſed ſupernaturalis corruptio, à Deo immediatè efficienda: nihilominùs verum non eſt, corpora cæleſtia ſua natura eſſe ingenerabilia, & incorruptibilia, quia naturale principium corruptionis habent,nempe, materiam ex ſe capacem contrariis diſpoſitionibus: facta enim ſunt à Deo in principio ex materia præexiſtente ſub forma aquæ per generationem, & in die Iudicij innouanda ſunt per aduentum nouæ formæ ſubſtantialis, ſola antiqua materia aquæ in eis perma-

nente,

nente,& ideò ſubſtantialiter corrumpenda, vt planè ſignificant teſtimonia ſacræ paginæ, in confirmationem primæ ſententiæ relata. Ita ſentiunt nonnulli de omnibus corporibus cæleſtibus, præter Empyræum, quos ſequitur noſter Molina 1. part. tractatu de opere ſex dierum, diſputatione 2. 3.5. & 10.addens, non repugnare doctrinæ Ariſtotelis, quia ſolùm loquitur de generatione,& corruptione ab agente naturali facienda.

Communis tamen, & longè probabilior ſententia affirmat, corpora cæleſtia ex principiis intrinſecis ſuæ naturæ ingenerabilia, atque incorruptibilia eſſe, ita vt non poſſint deſinere per introductionem alterius formæ in materia eorum, etiam per potentiam Dei abſolutam, ſed ſolùm per realem ſeparationem miraculoſam formæ à materia à Deo immediatè efficiendam, vel per annihilationem,& hæc nobis placet, quam tenet expreſsè Ariſtoteles capit. 3. huius libri, vt vidimus,& libro 2.capit.1. atque etiam in libro de mundo ad Alexandrum, capit. 2. & cui euidens eſt repugnare expoſitionem Patris Molinæ, cùm expreſsè teneat his locis Ariſtotelis, id prouenire ex parte materiæ diuerſæ rationis à materia ſublunari, & prorſus incapaci alterius formæ ab ea,quam habet:quare ex principiis propriæ naturæ repugnare cenſet. Ita ſentit tota ferè Peripatetica Schola, & in primis D. Thomas libro 1. de cælo, lectione 6.lib.2. lectione 1. & 2.libro contra Gentes,cap.40.& 1. parte,quæſt. 66. artic. 2.& quæſt.75.artic.6.& cæteri Scholaſtici in 4.diſtinct. 44.D.Dionyſius 4.cap.de diuinis nominibus, & tota iam Schola philoſophica.Quod abſque dubio ſenſerunt D. Auguſtinus 14.libro de Ciuitate Dei,capit. 24. D. Hieronymus in illud Iſaiæ 51. *Cæli ſicut fumus liqueſcent*, & ad illa verba capitis 69. *Ecce ego creo cælos nouos.* Et D. Gregorius libro 17. Moralium,cap.5. quibus locis docent,cælos duraturos in perpetuum,cum eadem ſubſtantia,& ſolùm habituros mutationem circa aliqua accidentia, & propterea D. Paulum 1. ad Corinthios 7. dixiſſe, *Præterit enim figura huius mundi*: nihil de ſubſtantia eorum locutus, vtpote in perpetuum duratura.

Sed ratione probatur primò, quia ſi cæli ex principiis naturalibus fieri poſſunt per generationem, & deſinere per corruptionem: ergo habent materiam natura ſua tranſmutabilem per diuerſas formas,ita vt habens vnam, recipiat alteram;immò omnes, vt euidenter probatur in materia ſublunari; & prætereà ſua natura capacem quarumlibet diſpoſitionum earum; ſed cuilibet potentiæ paſſiuæ naturali debet correſpondere naturalis actiua, à qua poſſit reduci in actum; ergo poteſt talis potentia paſſiua reduci in actum ab agente naturali, & ab eodem diſponi pro ſua forma recipienda, atque introducenda naturaliter:

Digitized by Google

raliter : quare ſequitur eſſe naturaliter corruptibilis. Quod hoc modo vrgeri poteſt ; ſi materia cæli Lunæ fuit naturaliter ſub forma aquæ , & conſequenter ſub diſpoſitionibus eius, vt affirmat ſecunda opinio , vel ex ſua natura potuit eſſe , vt affirmat prima , ſequitur euidenter , fuiſſe tunc naturaliter capacem materiæ ignis , ac diſpoſitionum eius , & nunc eſſe, cùm natura eius eadem perſeueret ; ſed elementum ignis contiguum eſt idem cælo , eíque proinde ſufficienter approximatum;agente veró,& paſſo approximatis, ſequitur neceſſitate naturæ actio , paſſio , introductio diſpoſitionum , & formæ ſubſtantialis , atque expulſio præexiſtentium : ergo abſque dubio foret iam corruptum cælum illud nimia actiuitate ignis , ſi haberet naturale principium corruptionis.Quod verò Plato aiebat, ſola voluntate diuina , à corruptione præſeruari, ſola etiam voluntate humana abſque vllo rationis fundamento aſſeritur, immò contra ipſam rationem naturalem , admittendo perpetuum quoddam miraculum ſine neceſſitate. Nec minùs friuola eſt ſolutio ſecundæ opinionis , quòd forma cæli informet materiam aquæ(ex qua factum eſt) independenter à diſpoſitionibus contrariis primarum qualitatum , & ideò non poſſit eas recipere ab agente naturali:nam ſiue dependeat ab eis,vel non,certum eſt,vt præſupponit eadem ſententia , tales diſpoſitiones habuiſſe eandem materiam , dum fuit ſub forma aquæ , & ideò non minùs poſſe modò eas habere. Probatur euidenter conſequentia , quia forma,quçuis illa ſit, non tollit capacitatem naturalem materiæ, immò nec impedit actionem agentis naturalis potentis ei imprimere diſpoſitiones ſibi naturales,quas habuit naturaliter, vt euidenti inductione poteſt probari in quibuſcunque materiis. Ex quo efficaciter colligitur, non poſſe impedire diſpoſitiones cæli, nec formam eius , quin ignis approximatus imprimat materiæ quondam aquæ,& ideò capaci caloris,& ſiccitatis,has qualitates, & conſequenter propriam formam.

Secundò , quia Deus condidit immediatè mundum , & præcipua corpora eius naturali modo,& ordine, hoc eſt,vt natura eorum poſtulabat ; ergo ſicut ſingulis corporibus contulit formas naturales iuxta naturam ſpeciei , in qua ea condere volebat, quia forma ſubſtantialis tribuit ſpeciem;ita eiſdem formis contulit diſpoſitiones ſibi naturaliter conuenientes , quibus mediis adaptaretur naturaliter materia ad receptionem formç. Sed formç cælorum,& diſpoſitiones, quas habent in materia,carent cõtrariis,vt probauit Ariſtoteles 1. lib. de cælo,cap. 3.docétque experientia , & fatentur oppoſitæ ſententiæ : ergo tales formæ, & tales diſpoſitiones poſtulant naturaliter materiam incapacem formç,& diſpoſitionum habentium contrarias,alioqui non foret accom

accommodata materia naturæ formæ,ac diſpoſitionum,nec poſſet modo naturali componere cum ea compoſitum, ſed talis debet eſſe, vt non ſit capax contrariæ formæ, ac diſpoſitionum,& ita conſtituat cum eis compoſitum ex ſuis naturalibus principiis indiſſolubile.

Teſtimonia Scripturæ adducta in fauorem Platonis duo continent:vnum pertinens ad diſſolutionem,aut corruptionem cælorum, alterum ad immutationem eorum. Ad primum quidem non de cælo pro ſupremis corporibus, ſed pro aëre accipiendum eſſe, docet D. Aug. 3. libro de Gen. ad litteram, cap. 1.& 3.& in expoſitione Pſalm. 101. in quo etiam ſenſu de cælis iuxta eiuſdem ſacræ paginæ conſuetudinem, quæ Pſalm.103. *Volucres cæli*, ait,hoc eſt,aëris, & alibi ſæpè, loquitur D.Petrus, vt verba antecedentia euidenter oſtendunt. Poſtremum verò de cælis poſterioribus in fine mundi innouandis, aut immutandis,pro corporibus cæleſtibus accipit D. Petrus, ſicut cætera Scripturæ teſtimonia:ſed immutationem, aut innouationem, non de ſubſtantiali,ſed de accidentali intelligendam eſſe docent idem Auguſt. 14.lib.de Ciuitate Dei cap.14.D. Hieronymus in illud Iſaiæ 51. *Cæli ſicut fumus liqueſcent*,& ad illa verba cap.69.*Ecce ego creo cælos nouos*,& D.Gregor.lib.17.Moralium cap.5.& ſic exponendum eſt teſtimonium Clementis. Eiuſmodi autem accidentalis mutatio, quantùm ad lucem erit; nam tunc maiori luce fulgebunt, mutabuntur etiam quantùm ad motum,& modum influendi, & elementa igne purgabuntur à vaporum, & aliarum qualitatum permixtione,atque etiam ab immunditiis, quas ex malo vſu iniquorum hominum ſuſceperunt, permanente quidem integra ſubſtantia,tam elementorum,quàm cælorum; quare nihil ex ſacris literis probare poteſt incorruptibilitatem eorum ex ſuis principiis intrinſecis,ſed neque ex ſanctis Patribus, qui oppoſitum videntur docuiſſe. Nam vt docet D. Thomas 1.part.quæſt. 66.artic. 1. ex mente Platonis, cuius doctrinam ſequuti ſunt in hac parte, id protulerunt, niſi fortè verbum incorruptibile deſumpſerunt, vt ſignificat omnimodam neceſſitatem eſſendi, & ſoli Deo conuenit, iuxta Paulum 1.ad Timotheum 6. *Qui ſolus habet immortalitatem*, in quo ſenſu nulla creatura incorruptibilis eſſe poteſt.

Ad argumentum reſpondeo, virtutem finitam in materia exiſtentem,& quæ defatigatur in mouendo,non poſſe moueri tempore infinito, & de hac ſola loquitur Ariſtoteles; ſi verò ſpiritualis ſit,vel prorſus incorruptibilis, bene poteſt,& ideò abſque fine poteſt moueri cælum ab Angelo, vel poſſet à principio intrinſeco efficiente,ſi illud haberet,quantumlibet finitum, ſecundùm virtutem intenſiuam: non eſt enim neceſſaria proportio

inter

Digitized by Google

inter eiuſmodi principia,& tempus durationis motus,vt attentè conſideranti facilè conſtare poteſt.

QVÆSTIO II.

An aliquando noua aliqua ſtella,vel mutatio alia in cælo apparuerit,& quomodo id contigerit.

AVctores primæ opinionis & ſententiæ relatæ quæſtione 1. vt adſtruant cælorum corruptibilitatem, obiicere nobis ſolent aliquas reales mutationes,in cælo deprehenſas, ex quibus inferri videtur,cælum generari,& corrumpi, & ideò de illis nobis ex inſtituto agendum eſt, in hac quæſtione, vt præcedentis veritas magis eluceat. Et in primis anno noſtræ ſalutis milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo ſecundo, omnibus Aſtrologis illius temporis conſentientibus, immò & vniuerſis hominibus ſpectantibus,apparuit in Caſſiopea noua quædam ſtella,quæ poſt biennium euanuit:interim tamen ingentem omnibus, qui rei nouitatem percepêre,admirationem attulit; & ideò Aſtrologos ad ſententiam de ea ferendam compulit. Quæ, vt ipſi notarunt,initio ſtellam Veneris magnitudine, & claritate vincere videbatur. Præterea poſt aliquot menſes adeò decreuit, vt deinceps toto ſuæ exiſtentiæ tempore non maior,quàm aliud ſydus tertiæ magnitudinis apparuerit,nec alio,quàm diurno motu ſimul cum primo mobili cieri videbatur.

In ferenda tamen de hac ſtella ſententia diſtracti ſunt huius temporis Aſtrologi (quorum hæ partes maximè ſunt) nonnulli exiſtimarunt hoc iubar, non ſtellam, ſed cometam fuiſſe infra Lunæ globum degentem : huiuſmodi ſunt Maurolicus Abbas Meſſanenſis,Paulinus,Pridianus,P. Chriſtophorus Clauius, Thadeus,& Ageſius. Quorum fundamentum eſſe poteſt cæli incorruptibilitas, & ingenerabilitas, quæſt. præcedenti ſtabilita, quæ ſtare nequit,ſi aliquid de nouo productum in ipſo cælo admittamus. Horum tamen ſententia admittenda non eſt : quia ignes qui in elementari mundo ſub Lunæ globo videntur, non poſſunt eodem modo, & ſub eodem aſpectu, omnibus vndecunque cernentibus apparere, nec in eodem loco ab omnibus notari, ſi cum ſtellis inerrantibus conferantur,vt ratum eſt apud Aſtronomos,& per ſe apparet manifeſtum, cùm lineæ viſuales,per quas fit viſio, ex diuerſis, & ferè oppoſitis partibus circunferentiæ ductæ nequeant idem medium ſeruare, ac proinde nec viſiones per eas factæ poſſint corpus interruptum, præſertim maximè diſtans ab alio,quaſi vltimo terminante, eiuſmodi viſiones ſub eodem aſpectu & poſitione cum illo pertingere. At omnes Aſtrologi ſtellam illam denuò ortam ſub eodem aſpectu, & diſtantia ad inerrantia aſtra ex diuerſis mundi plagis conſpexerunt. Ergo

ſequitur manifeſtè iubar illud non in elementari regione, ſed in ætherea apparuiſſe. Præterea cometæ non eadem velocitate, qua ſydera circunferuntur, vt in omnibus aliis liquidò conſtat; ſiquidem aër, in quo degunt (etiamſi ad motum cæli rapi dicamus) non eadem celeritate circumuoluitur, vt omnibus compertum eſt; ratione enim fluidæ naturæ totum cæli rapientis impulſum non excipit. Igitur cùm illud iubar eadem, qua cælum velocitate circumageretur, non cometa aëri inſidens, ſed vera ſtella cælo affixa, vel certè illic reſidens, cenſenda eſt.

Aliorum ſententia fuit, ſtellam illam in regione ætherea apparuiſſe, non tamen fuiſſe de nouo productam, ſed quæ priùs ibi quaſi occultò conſtiterit, & tum denuò nobis apparuerit: ſed non eodem modo id explicant: quidam enim eorum exiſtimarunt, illud aſtrum fuiſſe vnum è tredecim, quibus Caſſiopeæ Sydus conſtat: quod eo tempore ob ingentem exhalationum copiam, inter ipſum, & noſtrum aſpectum interceptam, maius & ſplendidius ſolito viſum fuerit. Alij verò ſibi perſuaſum habuerunt, ſtellam illam fuiſſe aliquam ex minimis octaui orbis, quæ præ exiguitate aliàs non cadit ſub noſtrum aſpectum; tunc autē pluriū exhalationum interuentu ſeſe in conſpectum dedit. Hæc ſentētia ſtabiliri poteſt argumētis, quibus nos priorē refellimus.

Verùm enim verò horum Auctorum placitum nobis placere non poteſt, quippe quod veritatis ſcopum non attigit. Et in primis priorum via præcluditur ex eo, quòd plerique Aſtronomi per otium rem attentè inſpicientes, ſe obſeruaſſe teſtantur, alias tredecim ſtellas in Caſſiopea, præter illud nouum aſtrum, quod excitandæ controuerſiæ occaſionem præbuit: quibus ſanè in hac re fides eſt adhibenda: aliàs eadem facilitate omnibus poſſemus inficiari apparitionem illam nouæ ſtellæ, vt nos à difficultatum tricis expediremus. Deinde contra omnes poſſumus argumentari. Nequit intelligi naturaliter, quòd tam inſignis exhalationum copia inter ſtellam aliquam, & noſtrum aſpectum intercedat, quin etiam inter vicinum aliud Sydus, & eūdem aſpectum interiaceat: ac proinde ſi hæc expirationum terreſtrium multitudo in cauſa fuiſſet, vt ſtella illa ſolito ſplendidior, & maior apparuiſſet, effeciſſet quidem, vt propinquior alia lucidior quàm antea videretur, quod Aſtrologi omnes vno ore inficiantur. Præterea credibile non eſt, tam longo temporis tractu tantam exhalationum multitudinem in eodem ſitu, & poſitione, in illa ſtella perſeueraſſe, & eadem celeritate continuò fuiſſe motam. Obeſt enim eadem exhalationis conditio, quæ ſuapte natura ſenſim euaneſcit, & à quolibet contrario abſumitur, vel diſtrahitur, necnon inquieto & inæquabili motu huc illuc fertur: ac denique etiamſi tanto temporis ſpatio in eadem quantitate

tate

tate perſeueraſſet, ac conſtanti & æquabili motu ſemper moueretur, nihil prodeſſet ad præſens inſtitutum: quia illa exhalatio, ſeu exhalationum multitudo moueretur ad motum aëris, vel ignis, in quibus eſſet, vt per ſe patet: ſed hæc elementa non eadem velocitate cientur, ac ſtellatum cælum, nec eadem proportione, & commenſuratione ad illud, nec huius extat aliquod fundamentum: ergo neque exhalatio illa in illis reſidens, quæ proinde non poſſet eſſe cauſa conſtantis apparitionis diuerſæ eiuſdem ſtellæ. Tandem contra hanc ſententiam etiam militat efficax argumentum primo loco factum contra priorem. Quia ſi propter exhalationem exiſtentem in ſublunari plaga alterantem medium potentiæ viſiuæ, ſtella illa diuerſo modo apparuiſſet, cùm ex diuerſis terræ partibus, diuerſa media ad eandem ſtellam conſpiciendam occurrant, non vndique ſtella illa noua, aut quaſi innouata videretur, vt per ſe patet; quod contradicit omnibus Aſtrologis illius temporis. Niſi quis ex ſuo cerebro plures velit in medio confingere exhalationes, pro diuerſitate locorum, ex quibus Aſtronomi nouam illam ſtellam obſeruarunt: verùm hoc naturaliter eſt impoſſibile; & planè commentitium, ad eludendum argumentum: priorum tamen vim non effugit, niſi aliam fabricetur chimeram.

Tertia ſententia eſt aliorum, qui conuicti argumentis à nobis factis contra duas præcedentes, ſtatuerunt, hoc iubar effulſiſſe in octaua Sphæra, non tamen fuiſſe veram ſtellam, ſed cometam ſolis naturæ viribus productum per tranſmutationem cæleſtis orbis. Hi tamen Auctores verè conſtituunt cælum corruptibile natura ſua, contra Peripateticam Scholam, & ea, quæ in prima quæſtione ſtabilita ſunt, quibus refelli facilè poſſunt; priuatim tamen, & breuiter refutandi ſunt, quia nequit aſſignari in cælo cauſa naturalis eiuſmodi effectus, & ſi adſtruatur, non poterit non naturaliter ſimiles effectus frequentiùs habere, quos Aſtronomi experti non ſunt. Signum ergo eſt manifeſtum, talem cauſam fictitiam eſſe, ac proinde realem effectum in eam reduci non poſſe. Præterea ille cometa naturaliter genitus in octauo cælo, produceretur ex cæli materia, quæ tenuiſſima eſt, quod non videtur poſſe contingere, neque intelligi, niſi aliquæ partes cæli denſarentur pro illius productione, aliæ rareſcerent. At hoc nequit per naturam contingere, cùm cælum non ſit naturæ fluidæ, ſed ſolidæ, & conſiſtentis, vt alibi diximus, ſuffragante Iob: aliàs ſtellæ fixæ aliquando magis ſibi appropinquarent, vt interdum à ſe recederent, & orbes inferiores non æquali celeritate à primo mouerentur, vt in elementis contingit, quæ cùm planè falſa ſint, falſa quoque cenſenda eſt prædicta ſententia.

His igitur efficaciter confutatis ſententiis, quarta, & vltima, quippe quæ veriſimilior longè apparet, nobis amplectenda eſt: nempe nouam hanc ſtellam à Deo fuiſſe productam in octaua Sphæra,ſupernaturali virtute,à communi, & ſtatuta lege libera. Hanc ſententiam tradunt Patres Conimb. cum aliis in 1. libro de cælo,capit.13.quæſt.1.artic.4. quę ſufficienter probata manet ex refutatione præcedentium, illis nanque exploſis, nulla alia ſupereſſe videtur, præter iſtam. Præterea hoc modo rectè potuit ortum habere ſtella illa,& omnia,quæ apparuerunt,optimè conſtant:neque contrà eſt difficultas alicuius momenti. Supereſt ergo, vt hac ratione contigiſſe pleno ore fateamur. Quod vno è duobus modis intelligi poteſt: aut ita vt producta fuerit per creationem nouæ materiæ,ex qua educeretur forma,& ſimul penetraretur cum aliqua parte octauæ Sphæræ, in qua apparuit: qua ratione integrè,& perfectè ſaluatur incorruptibilitas cęli,& omnimoda incorruptio,etiã reſpectu abſolutę potentię Dei,quapropter hic modus videtur congruentior,& magis conſonus naturæ cæli. Aliter etiam potuit hoc euenire,videlicet ſi corrupta à Deo aliqua parte cæli formæ, in eius partiali ſubiecto, & materia,induceretur ab agente ſupernaturali forma illius ſtellæ, quæ biennio tranſacto ab eodem agente corrumperetur, informata iterum materia,alia partiali forma, quæ cũ reliquis partibus formæ cæli integram conſtituit,qui modus,vel alius ſimilis,etſi minùs conſonet naturæ cæli,non tamen adeò diſſonat, vt comparatione agentis ſupernaturalis aliquam contradictionem inuoluat. In hoc enim ſtat cælum eſſe per ſe incorruptibile natura ſua, & comparatione cuiuſlibet agentis naturalis.Nec mirum eſt,ſi difficultatis expediendæ gratia ad miraculum confugiamus. Cùm enim effectus inſolens, & præter conſuetum rerum naturalium curſum euenit,in quod,niſi in primum efficiens à communi lege liberum illud referęmus? Id quod non ſemel ab omnibus neceſſariò admittendum eſt,& ſimili ratione philoſophandum cenſeo in alia cæleſti apparitione,ſi vera fuit,quam ex libris Marc. Varr. refert D.Auguſtinus 20.de Ciu.c.8.fertur enim ſtella Veneris ſemel mutaſſe magnitudinem,curſum,& figuram, id quod Rege Ogyge contigiſſe Mathematici non vulgaris auctoritatis teſtantur,Adraſtus Cycianus,& Dionyſius Creapolites, id nanque non in naturæ vim,cauſarumque naturalium curſum referendum eſt, ſed in abſolutam primæ cauſæ potentiam, quæ non ſine cauſa, licèt frequentiùs nobis ignota, talia exhibet portenta, vt ex ſacris literis didicimus.Legimus enim Ioſuæ 10.Solem diuina virtute conſtitiſſe, vt Ieſus Naue inchoatam victoriam ad perfectum vſque ſtatum perduceret; Iſaiæ 38. eundem Solem retrorſum commeaſſe ad longioris Regis Ezechiæ vitam denotandam;

dam; & Chriſto Domino moriente Solem fuiſſe obſcuratum Euang. teſtatur hiſtoria. Hæc igitur ad diuinam, & abſolutam Dei potentiam præter leges rebus creatis ſtatutas operantem referenda eſſe, quis ambiget? Ex his tamen non licet colligere, orbium cæleſtium naturam ex ſe eſſe corruptioni obnoxiam, contra quod ſuprà ſtabilitum reliquimus.

QVÆSTIO III.

An inſint cælo vera raritas, & denſitas eiuſdem rationis cum ſublunaribus.

Occaſione alterius arg. quod 1. addidimus quæſt. 1. pro opinione Plat. de rarit. & denſit. exorta eſt quęſt. 3. in qua duo quæruntur: vnum eſt, an vera raritas, & denſitas ſint in cælo: alterum, an ſint eiuſdem ſpeciei, cum his quæ reperiuntur in corporibus ſublunaribus, vt in aëre, & aqua. Et circa primum ſentiunt recentiores quidam, veram raritatem pro qualitate, quæ in corporibus ſublunaribus reperitur, non eſſe in cælo, nec denſitatem, ſed quadam tantùm ratione impropria pro maiori multitudine partium, ſub minori præſentia, vel pro minori multitudine ſub præſentia maiori. Probant primò, quia raritas, ſi vera eſt, ſeparat partes corporis inter ſe ſe, & quaſi eas compellit ad maiorem locum ſe extendere, & denſitas magis eas coniungens, quaſi cogit, vt ad minorem locum; ſed omnia hæc repugnant partibus cæli, quod cùm ſit ſua propria natura incorruptibile, non poteſt pati ſimiles mutationes ex ſe tendentes ad corruptionem: ergo etiam repugnat cælo vera raritas, & denſitas.

Secundò, vera raritas, & denſitas ſunt ſecundæ qualitates ortum habentes ex permixtione primarum, vt docet Ariſtoteles 2. libro de generatione, cap. 2. textu 8. Præterea ſunt cauſæ grauitatis, & leuitatis, atque etiam mollitudinis, & duritiei, vt docet 4. libro Phyſicorum, capite 9. textu 85. Sed corpus cæleſte caret primis qualitatibus, atque etiam grauitate, & leuitate, duritie, ac mollitudine: ergo carebit vera raritate, ac denſitate.

Nihilominùs poſterior ſententia longè probabilior ponit veram raritatem, & denſitatem in corpore cęleſti, non minùs quàm in ſublunaribus. Ita Ægidius libro 2. Hexameron, capite 35. Patres Conimbricenſes 1. libro de generatione, cap. 5. quæſt. 17. articul. 1. ad finem, & plures alij, quod ratione probatur à priori, ex natura harum qualitatum. Effectus formalis veræ raritatis, & denſitatis in corporibus ſublunaribus repertæ reperitur in cælo: ergo vera ipſa raritas, & denſitas: euidens eſt conſequentia ab effectu formali ad inhærentiam formæ. Sed probatur antecedens, quia effectus formalis raritatis eſt, partes corporis ſeparare inter

ſeſe, & conſequenter, & quaſi ſecundariò ad maiorem præſentiam localem eas extendere:ſed vtrumque reperitur in cælo;ergo vera raritas,& denſitas. Minorem probo,quia in Sole,Luna,& ſtellis videmus plus materię reperiri ſub minoribus dimenſionibus,quàm in partibus intermediis cæli, ſicut in modo tabulæ reſpectu aliarum partium, ſed non poteſt reperiri plus materiæ ſub minoribus dimenſionibus, niſi reperiantur plures partes inter ſe coniunctæ, vt in corporibus ſublunaribus conſtat : ergo reperitur in cælo formalis effectus raritatis, & denſitatis,ac proinde vera ipſa raritas,& denſitas.

Circa ſecundum verò an raritas, & denſitas cæli ſint eiuſdem, vel diuerſæ ſpeciei, cum raritate, & denſitate corporum ſublunarium, non deſunt, qui negent eſſe eiuſdem ſpeciei propter teſtimonia illa Ariſtotelis oppoſita in fauorem primæ opinionis : nam diuerſitas ſpecifica effectuum procedentium ab vna & altera cauſa conuincit diuerſitatem ſpecificam earundem cauſarum, cùm procedant per ſe ex virtutibus earum; ſed raritas & denſitas corporum ſublunarium habent effectus per ſe in eis diuerſæ ſpeciei, nempe grauitatem, & leuitatem, mollitudinem ac duritiem, quos repugnat habere raritatem & denſitatem cælorum : ergo diuerſæ ſunt ſpeciei. Quod etiam probari poteſt ex diuerſitate cauſarum per ſe, ex quibus procedit vtraque:nam raritas, & denſitas ſublunaris procedit ex permixtione primarum qualitatum, ex qua non poſſunt procedere in cælo,in quo nec ſunt primæ qualitates,nec permixtio earum, ſed ex aliis virtutibus,ac diſpoſitionibus in materia requiſitis ad vnionem formæ,valde diuerſis,vel ex forma ipſa.

Oppoſitam ſententiam meritò tenent omnes citati pro poſteriori opinione, de exiſtentia veræ, ac propriæ raritatis, & denſitatis in cælo. Probatur verò primum ex vtriuſque raritatis, ac denſitatis effectu formali, hoc modo. Qualitates conferunt effectum formalem ſubiecto, cui inhærent, iuxta propriam naturam, & eſſentiam, vt calor facit ſubiectum formaliter calidum, & albedo formaliter album : ergo implicat contradictionem, conferre eundem effectum formalem illa, quæ ſunt diuerſæ ſpeciei,vel diuerſum, ſi ſint eiuſdem ſpeciei.Sed raritas, & denſitas cæleſtis corporis, & ſublunaris, conferunt ſubiectis effectum formalem eiuſdem rationis: ergo repugnat eſſe diuerſæ ſpeciei : minorem probo,quia effectus formalis raritatis eſt ſeparatio partium quantitatis inter ſeſe; ita vt pauciores partes, & minor multitudo materiæ contineantur ſub maioribus dimenſionibus; & effectus formalis denſitatis, coniunctio eſt partium inter ſeſe,ita vt plures partes, maiórque multitudo materiæ contineatur ſub minoribus dimenſionibus, vt probaui

baui 1. libro de generatione, capit. 5. tractatu de rarefactione, qu. 1. Sed tam raritas,& denſitas cæleſtis, quàm ſublunaris,præſtant hos effectus ſuis eorporibus, quod non eſt minùs manifeſtum in cælo, quàm in quocunque corpore ſublunari: ergo ſunt eiuſdem ſpeciei. Addendum verò eſt,quòd raritas, & denſitas cæleſtis,nec ſunt prima,nec ſecunda qualitas, nec ſequuntur omninò ex commixtione primarum. Quod facilè probari poteſt,nam ſi in cælo non ſunt qualitates verè contrariæ, & actiuæ, vt ferè omnes admittunt,& probabitur inferiùs,ſequitur, nec dari in eo permixtionem earum,& ideò nec raritatem nec denſitatem,quæ ſit qualitas prima, vel ſecunda:nam ſecundæ qualitates dicuntur, quia ex prioribus oriuntur: primæ, ex quibus conſurgunt aliæ:ſed ſe habere, ſicut ſe habet lux,de qua oſtendimus 2. lib.de anima,cap.7.nec eſſe primam, nec ſecundam qualitatem, nec diuiſionem qualitatis in primam, & ſecundam eſſe adæquatam,ſub qua proinde comprehendantur omnes.

Ad primum argumentum oppoſitæ ſententiæ diſtinguenda eſt maior; nam ſi ita ſint cauſæ productiuæ effectuum diuerſorum,vt per ſe adæquatè, ac ideò ſemper producant diuerſos, & in quocunque ſubiecto, arguit quidem diſtinctionem ſpecificam earum;ſi verò nec eos producant ſemper,nec ſemper eodem modo, ſed iuxta capacitatem & diſpoſitionem ſubiecti, ſolùm arguit diſtinctionem accidentalem, vt patet in cæteris qualitatibus,& ideò certiſſima regula cognoſcendi ſpecificam diſtinctionem, ex ſolo effectu formali primario ſtatuenda eſt, quem implicat contradictionem non tribuere cuicunque ſubiecto, in quo inhærent,& eodem modo ſemper,& cùm raritas,ac denſitas, nec ſemper,nec eodem modo producant illos effectus, ſed ſecundùm diſpoſitionem ſubiecti, non poteſt ex illis colligi diſtinctio ſpecifica cæleſtis à ſublunari, etiamſi in cælo eos non producant:ſicut lux cæli non producit calorem in cęlo, producit tamen in inferioribus, ob ſpecialem eorum capacitatem, cùm tamen ipſa ſit eiuſdem ſpeciei.

Ad ſecundum negandum eſt, quòd raritas, & denſitas per ſe procedant ex permixtione, aut concurſu primarum qualitatum; ſed talem cauſam efficientem habere, accidentale eſt eis, atque etiam hoc vel illo modo, ſecundùm hunc, vel illum gradum à talibus cauſis procedere, quod prouenit ex tali diſpoſitione ſubiectorum, & ſecundùm diuerſum modum eius variatur proceſſio, & modus procedendi; quare licèt procedant in corporibus ſublunaribus ex permixtione, aut concurſu primarum qualitatum,& in cælo non ex hac,ſed ex alia cauſa diuerſa, nempe ex diſpoſitione, aut forma eius, non bene colligitur

eſſe diuerſæ ſpeciei. Et poſſumus exemplum ſumere in diaphaneitate,aut tranſparentia corporum, quæ in elementis procedit ex coucurſu duarum qualitatum primarum; in mixtis, ex permixtione quatuor,vt in cryſtallo,& in pupilla oculi;in cælo verò ex nulla cauſa harum, ſed ex alio diuerſa,& tamen in omnibus(abſque dubio)eſt eiuſdem ſpeciei,& pari ratione in opacitate eſt manifeſtum. Ariſtoteles ergo in omnibus illis teſtimoniis loquitur de raritate,& denſitate, quantum ad cauſam à qua procedit,& effectus, quos producit non in toto ſuo ambitu,ſed ſolùm de ea,quæ eſt in corporibus ſublunaribus; quare non poteſt colligi ex eis, quòd ſpecie diſtinguantur à raritate, ac denſitate cæleſti, quamuis procedant à diuerſis cauſis efficientibus, & diuerſos effectus habeant, iuxta diuerſam diſpoſitionem corporum.

APPENDIX. DVBIVM.
An cælum poſſit ſua natura alterari.

DVplicem alterationem in primis oportet diſtinguere, communem,& propriam: communis eſt illa,per quam producitur qualitas, ita alterans ſubiectum, vt non diſponat ad introductionem formæ contrariæ,& expulſionem propriæ;ſed potiùs ipſum perficiat,vt conſtat de lumine, quare illuminatio non eſt propria alteratio,ſed communis.Alteratio propria illa,per quam producitur qualitas diſponens ſubiectum ad introductionem formæ contrariæ,& expulſionem propriæ, vt calefactio,aut infrigidatiò, per quas calor,aut frigus producuntur, diſponentia ſubiectum ad expulſionem propriæ formæ, ac introductionem contrariæ.Et de altera impropria certa rès eſt, cælum ex propria natura eſſe alterabile,cùm conſtet experientia illuminari à Sole, & illi,qui tenent, cælum habere principium corruptionis; quia conſtat materia aquæ, ex qua à principio fuit factum, conſequẽter tenẽtur fateri,quòd poſſit ſua natura ſuſcipere qualitates, per quas diſponatur materia eius ad ſuſcipiẽdas formas elementares,vel ſaltem, quòd talis alteratio non repugnet naturæ eius, ſi adſit naturale agens approximatum,à quo alterari poſſit:cuius ratio eſt manifeſta, quia ſi habet materia eius naturalem capacitatem ad formam aquæ, & aliorum elementorum, neceſſe eſt eandem habere ad diſpoſitiones per ſe ordinatas ad illam,quales ſunt eædem qualitates elementorum.Et hoc idem tenentur concedere,qui tenent,materiam cæli eiuſdem rationis eſſe cum ſublunari,vt ſuperiùs probauimus. Vel dicendum eſt, capacitatem, ſeu potentiam paſſiuam naturalem,quam neceſſe eſt habere materiam cæli ad ſublunares formas,& conſequenter ad earum diſpoſitiones, otioſam,ac fruſtraneam eſſe, cùm non poſſit ab aliquo

quo

Digitized by Google

quo agente naturali reduci ad actum.

Nihilominùs dicendum nobis eſt, materiam cæli, cùm ſit diuerſæ naturæ à ſublunari, incapacem eſſe omnium formarum ſublunarium, & conſequenter repugnare illi naturaliter ſuſcipere qualitates contrarias earum, per propriam alterationem. Quod ſic probo. Qualitates iſtæ contrariæ ex propria natura ſunt diſpoſitiones materiæ ad introductionem formarum, à quibus emanant, vt calor ignis eſt diſpoſitio per ſe ordinata ad introductionem formæ ignis in materia, & expulſionem præexiſtentis in ea. Præterea eædem qualitates, cùm ſint ſua natura actiuæ, ſunt etiam inſtrumenta ſubſtantialium formarum, per quas alias ſimiles educunt de potentia ſubiecti, eáſque in eo producunt, vt per eas expellant formas oppoſitas: ſed materia cæli non eſt capax ſubſtantialium formarum ſublunarium, ſed ei repugnant: ergo repugnabunt etiam diſpoſitiones per ſe ordinatæ ad introductionem, & expulſionem præexiſtentium. Probatur conſequentia, quia cui repugnat finis, non poteſt non repugnare medium per ſe ordinatum ad illum, quare repugnabunt cælo quæcunque alterationes propriæ, quæ media ſunt per ſe ordinata ad eaſdem qualitates producendas; in cælis autem ipſis non ſunt ſimiles qualitates actiuæ, & propriæ contrariæ, quare neque alterationes propriæ ad eas producendas. Quare non poteſt vnum cælum alterari ab alio, neque alterare aliud propria alteratione. An verò alteretur vnum cælum ab altero per impulſum, quem ab eo recipiat, vt moueatur, vel quodcunque cælum à ſua intelligentia, à qua mouetur per impulſum ab ea impreſſum, vel ſine tali impulſu moueatur ab ea, per immediatam applicationem ſuæ virtutis, diſcutietur in ſecundo libro: illa tamen alteratio, ſi datur, non eſt propria, ſed communis.

Ex dictis colligitur, in cælo non eſſe grauitatem, nec leuitatem, nec minùs colores, odores, & ſapores, vt communis omnium ſenſus tenet: quia hæ omnes ſecundæ qualitates ortum habent neceſſariò ex quatuor primarum permixtione. Et ideò cùm cæli primarum qualitatum capaces non ſint, nec affici poſſunt ſecundis ex illis naturaliter ortis, quod de grauitate & leuitate in ſpecie probat Ariſtot. hìc: quia corpus graue mouetur ad medium, & leue à medio, quorum neutrum cælo conuenit, vt conſtat & latiùs proſequitur ipſe.

CAPVT IV.

Textus Ariſtotelis.

Quòd autem non eſt circulari lationi contraria alia latio, &c.

Breuis expoſitio textus.

PRæſuppoſuit Ariſtoteles capite præcedenti, motum circularem non habere contrarium, & hoc intendit probare capite præſenti, vnica ratione prolixa ſatis, quam hoc modo placuit ad breuitatem ſimul, ac methodum contrahere. Si motui circulari foret contrarius alter motus, aut eſſet rectus, aut circularis (nam ad hos reducuntur omnes motus locales) ſed neuter horum eſt ei contrarius, ergo nullum contrarium habebit. Minorem probat primò de motu recto hoc modo: vnus motus rectus eſt contrarius alteri, vt motus ſurſum motui deorſum; ſi ergo idem motus rectus contrarius eſt circulari, habebit idem rectus duos motus contrarios, videlicet alium rectum, atque circularem, ideò vni eſſent duo contraria, quod ſuppoſuit impoſſibile in præcedentibus. Probat deinde, quòd circularis non habeat pro contrario alium circularem, quia quocunque ex quatuor modis hi motus conſiderentur, nunquam propriè contrariantur, cùm nunquam tendant in terminos ad quos propriè contrarios, quod facilè conſtat, & fuſiùs proſequitur Ariſtoteles, & quæſtione ſequenti nos altiùs expendemus.

QVÆSTIO VNICA.

An probauerit Ariſtoteles efficaciter, quòd motui circulari nihil ſit contrarium.

D. Thomas 1. lib. de cælo, lectione 8. inter exponendam literam huius capitis, tria, vel quatuor argumenta profert ad probandum infirmum, aque inefficacem eſſe hunc diſcurſum Ariſtotelis, & ideò non bene probare, quòd motus circularis cæli careat contrario: & primum eſt aduerſùs illud, quod tanquam principium videtur præſupponere, videlicet vni vnum tantùm contrarium eſſe: quod tamen videtur falſum, quia eadem virtus liberalitatis habet duo vitia ſibi contraria, nempe auaritiam, & prodigalitatem: hanc quidem per exceſſum, quia prodigus excedit in dando, nam vel plus tribuit, quàm ſecundùm rectam rationem tribuendum eſt, vel ſine modo, quia ei tribuit, cui non eſt tribuendum, vel tali loco, aut tempore, quibus dandum non eſt. Auaritiam verò per defectum, quia auarus non tribuit vllo modo. Secundò, contra ſecundum dictum, quòd ſcilicet, ſi diuerſi motus

motus facti per diuerſos ſemicirculos conſtitutos ſuper extrema eiuſdem rectæ lineæ,modo oppoſito , hoc eſt,ab hoc puncto extremo ad aliud,& rurſùs ab hoc extremo ad primum,forent contrarij,ſequeretur , eundem motum habere poſſe infinitos motus contrarios,quia ab vno puncto extremo rectæ lineæ ad aliud,infiniti poſſunt duci ſemicirculi. Contra hoc igitur ſic argui poteſt.Sicut inter duo extrema rectæ lineæ poſſunt duci infiniti ſemicirculi , ſic etiam poſſunt duci infinitæ lineæ rectæ:ergo poſſunt fieri ſuper eas infiniti motus recti.Sed ex his motibus, quidam poſſent fieri ſurſum,& alij deorſum , vt ſi fierent quidam à puncto centri terræ ad punctum deſignatum in concauo Lunæ: alij verò deorſum ab hoc puncto ad centrum:eſſent igitur contrarij , & ideò quilibet motus ſurſum eorum haberet infinitos motus deorſum ſibi contrarios , & quilibet motus deorſum infinitos alios motus ſurſum. Vel ergo hoc reputatur inconueniens, & ita probaretur eadem ratione , motum rectum non habere contrarium, ſicut probatur de circulari;quod tamen conſtat eſſe falſum : vel non reputatur inconueniens , & ita non probabitur hoc argumẽto,quòd circularis contrario careat,vt intendit Ariſt.

Aduerſùs tertium, quod Ariſtoteles præſupponit , motus ſcilicet contrarios fieri debere inter terminos à quo, & ad quem maximè diſtantes,quia contraria ſunt,quæ maximè diſtant, obiicitur tertiò , quia motus à medio , & motus ad medium , hoc eſt, motus à centro terræ ad concauum Lunæ , & motus à concauo Lunæ ad centrum terræ , ſunt contrarij ex omnium ſententia : & tamen non verſantur inter terminos maximè diſtantes : nam maior diſtantia eſt inter polos mundi , cùm diſtent per integrum diametrum eiuſdem mundi , quàm inter centrum terræ & concauum Lunæ , quæ solùm diſtant per ſemidiametrum:ergo motus inter hæc extrema nõ ſunt contrarij,cùm non verſentur inter maximè diſtantia , quod cùm ſit falſum , falſum quoque erit principium ab Ariſtotele præſuppoſitum , & ideò corruit argumentum ſuper illud fundatum.

Vltimò intulit Ariſtoteles, quòd ſi motus circulares facti per oppoſitam partem integri circuli,forent contrarij, mutuò ſe impedirent mobilia,& ideò vnum vel alterum,aut etiam,vtrumque eſſet fruſtra,quia motum non poſſet conficere.

Contra hoc tamen poteſt opponi,quòd idem ſequatur incommodum in motibus rectis contrariis ſurſum & deorſum per eandem lineam factis , & ideò mutuò ſe impedientibus : & tamen hoc non tollit , quin motus contrarij ſint : ergo non probabitur tali argumento , quòd motus circulares non ſint contrarij,præſertim,cùm ipſemet Ariſtoteles 8.lib. Phyſicorum , cap.8. textu 64. id docuerit ; probaueritque tales motus circulares eſſe contrarios,

contrarios,quia mutuò ſe impediunt , & cap. 9. textu 72. motum factum per ſemicirculum ab vno puncto extremo rectæ lineæ ad aliud , non poſſe continuari cum motu facto ab extremo ad primum,quia ſunt contrarij,& contraria non poſſunt continuari. Conſtat verò , duo hæc oppoſita eſſe his quæ docet capite præſenti, nempe motum circularem nullum habere contrarium.

His tamen non obſtantibus , ipſemet Diuus Thomas , & cæteri omnes interpretes huius capitis ſequuntur ſententiam Ariſtotelis , quòd motus circularis non habet contrarium, & rationes,quibus id probauit,recipiunt; quare non oportet multiplicare aliquas,ſed ſufficit,argumenta aduersùs eas ſoluere,ex quorum ſolutionibus conſtabit,non parum efficacitatis habere. Pro ſolutione igitur primi(omiſſis aliis ſolutionibus,quas ex aliorum, ac propria ſententia afferunt Patres Conimbricenſes , tanquam inſufficientibus) adnotare oportet, contrarietatem duplicem eſſe, adæquatam,& inadæquatam;illa cenſetur adæquata, quæ eſt oppoſitio,quaſi completa,& integra,ita vt vnum oppoſitorum contrarietur completæ , atque integræ rationi alterius , & non partiali, & quaſi incompletæ. Inadæquata verò vocatur ea, quæ eſt quaſi dimidiata oppoſitio ; quia non ex toto , ſed ex parte inter duo aliqua intercedit. Adæquata cenſetur contrarietas inter ignem , & aquam ratione qualitatum , quia per vtranque opponuntur,videlicet,per calorem,& ſiccitatem ex parte ignis,per frigiditatem , & humiditatem ex parte aquæ;inadæquata verò inter ignem , & aërem , qui per vnam tantùm qualitatem contrariantur , videlicet per ſiccitatem ex parte ignis , & humiditatem ex parte aëris,non per calorem. Principium igitur ab Ariſtotele præſuppoſitum, quòd vni vnum tantùm contrarium eſſe poſſit, de contrarietate tantùm adæquata accipiendum eſt,quæ cùm ſit completa,vna tantùm eſſe poteſt in quolibet contrario , & ideò reſpectu vnius tantùm extremi;inadæquata verò,cùm ſit incompleta,eſt quaſi partialis multiplex , quia completa ratio eiuſdem extremi , pluribus partibus , aut rationibus partialibus conſtare poteſt , & iuxta ſingulas ſingulis opponi , pluráque habere contraria inadæquata,& ita ſe res habet in liberalitate,cuius integra, & quaſi completa ratio obiectiua, eſt dare,cui, quomodo,quando,& vbi dare oportet:prior igitur ratio ei oppoſita eſt, non dare vllo modo, & hæc eſt ratio auaritiæ. Poſterior verò conſiſtit in tribuendo ſine ordine,hoc eſt,non cui tribuendum eſt, neque eo tempore,vel loco,aut modo, quibus tribui debet:in quo conſiſtit ratio prodigalitatis,longè diuerſa à ratione auaritiæ. Et ecce tibi duo vitia eidem virtuti liberalitatis contraria,ſed inadęquata ratione , quia quodlibet non opponitur ei ſecundùm totam eius rationem,ſed ſecundùm rationem partialem,& incompletam,ita quidem

quidem vt ſicut ex vtraque completur integra ratio talis virtutis, ſic ex vtroque vitio oppoſito conſtet quaſi vnum integrum, atque completum,quo pacto ſumi debent quæcunque alia contraria vni,& eidem rei:nam multa opponi eidem ſecundùm adæquatam eius rationem repugnat:& ex hac doctrina ſoluitur primum argumentum,& declaratur principium,quod præſupponit Ariſtoteles.

Ad ſecundum , concedendum eſt antecedens , quòd inter duo puncta extrema rectæ lineæ poſſunt duci aliæ in infinitum,ſicut poſſũt infiniti ſemicirculi,ſed diuerſo modo ſe habẽt iſti, & illę: nam lineæ rectæ habent eandem diſtantiam , & ideò ſunt eiuſdem rationis , & pariter motus ſuper eas facti : quare licèt ſint contrarij,ſolùm ſequitur,quòd vni poſſint infinita opponi , ſolo numero,& non ſpecie diſtincta,quod nullum incommodum habet,ſuppoſito quòd talia infinita ſint poſſibilia;lineę verò curuę, quæ in modum ſemicirculorum ducerentur ab extremis eiuſdem lineę rectæ,non haberent eandem diſtantiam,ſed maiorem, nec proinde forent eiuſdem rationis,ſed diuerſę,& ideò ſi admittatur,eſſe contrarias,ſtatim infertur,vni infinita contraria diuerſæ ſpeciei dari poſſe,quod eſt maximum inconueniens.

Ad tertium reſpondetur,motus contrarios verſari quidem inter terminos maximè diſtantes non qualicunque diſtantia , ſed ea,in qua poteſt fieri naturaliter motus , & talis eſt diſtantia inter centrum terræ,& concauum Lunæ;qua quidem maior eſt diſtantia inter polos mundi:ſed per hanc non poteſt naturalis motus fieri,quia nullum eſt naturale corpus,nec naturaliter poſſibile , quod motu naturali ab vno polo in alterum moueri poſſit: quare in ordine ad motum naturalem illa eſt maxima , cui non eſt comparabilis diſtantia inter polos , maximè quia maxima diſtantia requiſita ad conſtituendos motus contrarios , debet ſumi formaliter , hoc eſt , ex oppoſito modo formali attingendi terminum.

Ad vltimum reſpondeo , diuerſam eſſe rationem de motibus rectis,& circularibus:nam motus recti,ſurſum,& deorſum,etiam ſi non fiant per eandem lineam , ſed per diuerſas,contrarij ſunt, dummodò vnus à centro terræ ad concauum Lunæ fiat , & ex oppoſito alter , cùm verſentur inter contrarios terminos: ergo neceſſarium non eſt,vt mobilia ſe impediant,nec vt alterum eorum ſit fruſtra. Motus verò circularis eſt ab eodem in idem punctum : quare vt duo motus circulares contrarij ſint,ab eodem in idem punctum eiuſdem circuli inuerſo ordine fieri debent,quod non eſt poſſibile,niſi fiat ſuper eandem lineam,& vtrunque corpus per eum motum idem prorſus percurrat ſpatium:ex quo euidenter colligitur,ſe impedire,& vnum eorum, vel vtrunque fruſtra

ſtra eſſe, vt intulit Ariſtoteles, cuius argumentum efficax eſt.

Ad teſtimonia Ariſt. adducta in eodem argumento dicendum eſt, diuerſo modo ſumere contrarietatem motuum in eis locis, ac ſumpſit capite præſenti, ibi enim impropriè pro quacunque repugnantia, hîc vero pro contrarietate propria, iuxta leges contrarietatis motus à ſe latas 5. lib. Phyſicorum, quo pacto verum eſt, & à ſe efficaciter probatum, quòd motus circularis nullum contrarium habeat, ſed iuxta primam acceptionem impropriam contrarium habere poteſt. Bene tandem adnotauit D. Thom. circa eandem vltimam rationem, ex ea colligi, quòd ſenſerit planè Ariſt. corpora cæleſtia facta eſſe à Deo, quod ex tota eius doctrina vix fortè colligi poſſet. Quòd verò colligatur, oſtendit, quia ſi motus circulares duorum corporum cæleſtium forent contrarij, mutuò ſe impedirent, & ideò vnum eorum, vel vtrumque fruſtra foret; quod ait Ariſtot. eſſe falſum, quia Deus, & natura nihil fruſtra faciunt, eiuſmodi autem conſequutio in corporibus cæleſtibus fruſtra eſſet, niſi ſupponeret, corpora cæleſtia facta eſſe à Deo, vt conſideranti facilè patebit.

CAPVT V.

Textus Ariſtotelis.

Sed quoniam manifeſtum eſt de his, & de reliquis conſiderandum eſt, & primùm, vtrùm ſit quoddam corpus infinitum.

Breuis expoſitio textus.

INcipit iam Ariſtoteles agere de perfectione vniuerſi, & ad eam cognoſcendam inquirit, an aliquod ex quinque corporibus infinitum ſit, vt ex hac parte conſtet, an infinitus ſit mundus; & in hoc capite aliquibus prælibatis, docet, non dari corpus infinitum magnitudine, quod circulariter moueatur, quia ſi corpus tale eſſet infinitum, lineæ ductæ à centro eius ad circunferentias, in infinitū diſtarent, quia quò magis protrahuntur, magis diſtant, ergo non poſſet vna ad ſitum alterius prouenire; hoc autem eſt neceſſarium, vt corpus circulariter moueatur: nequit igitur dari infinitum corpus: & idem conuincitur, ſi ponamus lineā deductam à centro in infinitum, & aliam ſecantem corpus infinitum per centrum vſque ad circunferentias: illa enim neceſſariò per motum attinget partes alterius, quæ ſecat totum corpus, & tamen ponimus claudere infinitum ſpatium. Præterea ſi cælū eſſet infinitæ magnitudinis, non poſſet moueri ſpatio viginti quatuor horarum, contra experientiam, quia ſi linea ducatur à centro cæli, & alia infinita ponatur iuxta cælum quieſcens, linea illa recta ſpatio finito tranſiret ſucceſſiuè aliam, & ſpatium infinitum,

finitum, quod eſt abſurdum: & eandem vim habent argumenta, à quocunque puncto corporis infiniti ducantur lineæ, ſi ibi non eſt aſſignabile centrum. Vlteriùs, cælum infinitum non poſſet tempore finito circulariter tranſire corpora finita ſub ſe contenta: nec poteſt non corpus claudi extremis, quia figura importat extrema, & inſeparabilis eſt à quantitate: ergo nequit eſſe infinitum. Denique cælum infinitum infinito moueretur tempore, cùm infinitum deberet ſpatium tranſire, quod experimento pugnat: nequit ergo cælum, aut aliud corpus circulariter motum eſſe infinitum.

CAPVT VI.

Textus Ariſtotelis.

Sed adhuc neque quod ad medium, neque quod à medio fertur, infinitum erit, &c.

Breuis expoſitio.

INtendit Ariſtoteles, non poſſe dari elementum actu infinitum, & probat duplici ratione, quia corpora, quorum loca finita ſunt, finita etiam erunt, vt patet; ſed loca elementorum ſunt finita; quod de terra, & igne probatur; quia vt pote contraria maximè diſtant ſub eodem genere: ſed maxima diſtantia eſt determinata, nempe, vltra quam non eſt maior, & quando vnum contrarium eſt finitum, ſimiliter & aliud: At locus terræ finitus eſt, cùm illum poſſit corpus per motum attingere, nec poteſt vltrà procedere, niſi eum deſerendo, vt patet: de aëre verò, & aqua faciliùs, nam quidquid extremis clauditur, finitum eſt; ſed media elementa, & eorum loca clauduntur extremis; ergo ſunt finita; nam ſi infinita forent, nullum corpus moueri poſſet ab vno extremo elemento ad aliud, quia oporteret eadem media pertranſire, & hoc patet eſſe impoſſibile, quia infinitum non eſt pertranſibile.

Secundò, ſi aliquod elementum foret infinitum ſecundùm magnitudinem, ſequeretur, fore etiam infinitum ſecundùm virtutem motiuam, & ideò habere grauitatem, aut leuitatem actu infinitam, cùm eadem ſit proportio magnitudinis, & grauitatis, vel leuitatis, ſiquidem addita parte magnitudinis, additur pars grauitatis, aut leuitatis, & ex oppoſito aliqua inferuntur abſurda. Sed impoſſibilis eſt grauitas, aut leuitas actu infinita: ergo impoſſibile quoque erit, dari elementũ magnitudine infinitũ. Minor probatur, quia quò maior eſt grauitas, vel leuitas, velocior eſt motus; hac ergo creſcente in infinitum, ſimiliter creſcet velocitas, ac proinde fiet motus in non tempore, ſeu inſtanti; quod implicat.

CAPVT

CAPVT VII.

Textus Ariſtotelis.

Neceſſe itaque, corpus omne aut infinitum eſſe aut finitum.

Breuis expoſitio textus.

TRibus diuiſionibus præſuppoſitis, corporis, in finitum, & infinitum, partium, in homogeneas, & heterogeneas, & harum, in finitas & infinitas, quaſi continuato ſermone proſequitur Ariſtoteles idemmet intentum præcedentis capitis, nempe probare, quòd non detur in mundo corpus aliquod magnitudine infinitum. Diuiditur verò caput in duas partes: in prima probat non dari corpus actu infinitum diſſimilarium, nec ſimilarium partium ex motu locali: in ſecunda probat ex actione, & paſſione, & aliis argumentis dialecticis, & in fine refutat opinionem quandam antiquorum. Primò probat, quia ſi partes illius corporis heterogeneæ eſſent infinitæ, cùm debeatur cuilibet proprius motus diſtinctus, eſſent infiniti ſpecie motus: ſi verò eſſent finitę aliquæ earum, vel omnes deberent eſſe infinitæ magnitudinis, ac proinde infinitę grauitatis, quod ſuprà probatum eſt abſurdum: præterea occuparent infinitum locum, immò nullum reliquis ſpatium relinquerent: ſi verò partes eſſent eiuſdem rationis, corpus infinitum eſſet infinitæ grauitatis, vel leuitatis, vt ſuprà intulit, & non poſſet moueri.

Secundò probat, quia corpus infinitum non poteſt mouere aliud corpus finitum, vel infinitum finito, aut infinito tempore, neque ab eorum aliquo moueri: vtrinque enim manifeſta inferuntur abſurda ex dictis, ſiue moueatur motu recto, ſiue circulari, & cùm quidquid mouetur, ab alio moueatur, deberet poni aliud corpus infinitæ virtutis ad mouendum illud, quod fuſiùs refellit Ariſtoteles, & ex eiſdem, & aliis abſurdis refutat opinionem Democriti, & Leucippi, ponentium corpus infinitum conflatum ex infinitis atomis indiuiſibilibus, medio vacuo.

CAPVT VIII.

Textus Ariſtotelis.

Cùm autem neque plures eſſe cælos, poſſibile eſt, dicamus, &c.

Breuis expoſitio textus.

INtendit Ariſtoteles hoc capite probare, non eſſe plures mundos, quia ſi plures darentur, quilibet haberet ſuum cælum, ſuam terram, cæteráque elementa diſtincta à cælo, terra, & elementis alterius; ergo terra alterius mundi moueretur ad centrum terræ huius, vel ergo moueretur naturaliter, aut violenter, non naturaliter,

naturaliter, alioqui in proprio loco quieſceret violenter, quod patet eſſe falſum:ſed neque moueretur violenter, alioqui motus à centro huius terræ ad proprium foret ei naturalis, quod patet etiam falſum,quia impoſſibile eſt, corpori graui naturalem eſſe motum à centro;ſed terra illa foret grauis: ergo non poſſet naturalirer moueri à centro. Confirmatur, quia motus huius, & alterius mundi eiuſdem eſſent ſpeciei,ergo motus ſurſum ab eodem centro & deorſum ad idem centrum fierent; quod in eo euentu ſtare non poſſet.Præterea corpora vtriuſque mundi eandem haberent inclinationem, & virtutem motiuam. Ergo ad eundem locum naturaliter mouerentur, & extra illum eſſent violenta.

In fine capitis refutat Ariſtoteles opinionem aliquorum aſſerentium, corpora naturalia non habere vllum motum naturalem, ſed ab extrinſeco: quia quæ ab extrinſeco per violentiam mouentur,quò maioris ſunt magnitudinis,eò tardiùs mouentur: ſed oppoſitum conſtat in grauibus: ergo. Præterea nullum corpus mouetur violenter ad locum, à quo violenter extrahitur; ſed grauia,& leuia extrahuntur violenter à loco infimo,& ſupero:ergo ad ea non violenter,ſed naturaliter mouentur.Confirmatur, quia hoc motu velociùs mouentur in fine, quàm in principio,cuius oppoſitum violentis accidit.Quæ maior velocitas prouenit,inquit Ariſt.ex augmento grauitatis,& leuitatis,quod non de grauitate naturali, ſed de acquiſita, nempe impulſu, intelligendum eſt.Tandem probat Ariſtot.vnitatem mundi ex vnitate primi motoris,& primi motus circularis, & ex locis determinatis,in quibus ſunt corpora hunc modum conſtituentia.

CAPVT IX.

Textus Ariſtotelis.

Quòd autem non ſolùm vnus eſt;ſed & impoſſibile eſſe plures,&c.

Breuis expoſitio textus.

INtentum Ariſtotelis in hoc capite eſt,probare,non eſſe plures mundos poſſibiles, quod præmiſſa ratione dubitandi pro oppoſita parte hoc argumento confirmat, quo ſimul rationem in contrarium adductam ſoluit.Quia non poteſt alius mundus fieri ſine noua materia: ſed hic mundus continet omnem materiam poſſibilem, vltra quam non eſt poſſibilis alia, cùm comprehendat omnia corpora cæleſtia,elementaria,& mixta: ergo non datur alia ratio materiæ, per quam ratio mundi contrahi poſſit. Quòd verò extra cælum non ſit vllum corpus, probat, quia ſupremum cælum continet omnes alios,& elementa, ac proinde omnia mixta,quæ ex elementis generantur, & eorum locis con-

tinentur. Vnde infert Ariſtoteles,extra cælum, & mundum non dari locum, quia cùm ex ſe ſit receptaculum corporis, fruſtra eſſet, vbi non poteſt eſſe corpus, vnde nec dari poteſt vacuum, cùm hoc ſit locus non repletus corpore, ſed aptus repleri. Tandem,ibi nequit dari tempus: quia eſt numerus motus:ergo non poteſt eſſe, vbi eſſe non poteſt mobile & motus. Addit tamen Ariſt. extra mundum eſſe entia quædam perfectiſſima incorporea,& vitam indefectibilem,& perfectiſſimam habentia,quorum nomine intelligit Ariſtot. ſupremam intelligentiam, nempe, Deum,& alios inferiores à prima factas,& dependentes.

Tractatus de mundo,ſeu vniuerſo,& his,quæ ad ipſum pertinent.

QVÆSTIO I.

An ſit vnus mundus,vel plures.

AD priorem ſententiam reduci poſſunt omnes illi Philoſophi, qui plures mundos poſuêre, quamuis alij affirmauerint,infinitos dari,vt Metrodorus, Xenophanes, Anaximander, Anaximenes, Archelaüs, Ariſtarchus, Diogenes, Leucippus, Epicurus, & Anaxarchus, quem (vt Plutarchus retulit, in libro de tranquillitate animi) cùm Alexander Macedo de mundorum infinitate differentem audiuiſſet, illacrymaſſe fertur: rogantibúſque amicis, num aliquid ei dignum lacrymis accidiſſet? An indignum eſt, inquit, nos flere, ſi cùm infiniti mundi eſſe probentur, nondum vnius domini ſumus? Alij verò finitos quidem, ſed penè innumerabiles, vt Democritus ponens in eis magnam diuerſitatem, ita vt in quibuſdam, neque Sol eſſet, neque Luna;in aliis verò ſplendidiora longè ſydera, quàm quæ in hoc noſtro ſunt; quidam etiam animalibus carerent, & plantis, & alij eiſdem rebus abundarent. Et hæc & alia veterum Philoſophorum placita referunt Diuus Ambroſius libro 1. Hexameron, capite 1. Diuus Auguſtinus libro 18. de Ciuitate Dei,capite 14. Theodoretus in libro de materiâ, & mundo. Plutarchus primo libro de placitis Philoſophorum,cap. 5. Albertus Magnus in ſumma de homine, quæſt. de hominis habitaculo,artic. 1.

Poſterior verò ſententia omninò oppoſita vnicum profitetur mundum, quam tenuerunt Thales, Pythagoras, Hipaſſus, Anaxagoras, Parmenides, & Meliſſus, Heraclitus, Zeno, Plato, atque Ariſtoteles cum tota Peripatetica ſchola, quam poſteri omnes ſequuti ſunt. Sed duo argumentorum genera attulerunt antiqui ad probandam hanc vnitatem mundi. Plato quidem in Timæo (vt teſtatur Alcinoüs in libro de doctrina eius, capite 12.) ex duobus eam probat, nempe ex vnitate ſui principij,

principij, atque exemplaris intelligibilis: Deus enim, à quo tanquam à ſuo principio, & fonte prodiit, vnus eſt; vnus item intellectus diuinus, à quo ordinatæ ſunt res omnes, ex quibus conflatus eſt mundus: ergo eandem quoque vnitatem participare debet. Secundò ex propria ratione, ac perfectione mundi, quem propterea vniuerſum vocamus, quia in ſe complectitur vniuerſa à Deo condita: ergo vel non eſt, vel vnicus eſt: quia eo ipſo, quòd ponantur multi, nullus poterit vniuerſum vocari, cùm non omnia comprehendat.

Ariſtoteles verò ex natura, & inclinatione corporum (præſertim ſublunarium) atque ex motibus eorum naturalibus proceſ.

Ex quibus hoc vnum incommodum inferre voluit ex multitudine mundorum, quòd elementa cuiuſque naturaliter mouerentur ad loca aliorum, quod videtur impoſſibile, cùm non poſſint ad ea moueri, niſi deſerendo propria, à quibus repugnat motu naturali diſcedere, & hoc argumentum eſt quaſi aliorum ſumma, quare non eſt neceſſarium, ea in particulari repetere.

Circa hanc quæſtionem dicendum eſt primò, nec ratione Philoſophica, nec Metaphyſica, vel alia quacunque euidenti, immò nec efficaci probari poſſe, quòd non ſint plures mundi, ſed coniecturis tantùm probabilibus. Quod ſic oſtendo: creatio vnius mundi, vel plurium eſt opus liberum Dei; ergo quòd vnus, vel multiplex ſit conditus, ex ſola eius voluntate libera dependet, & non ex aliquo principio vel cauſa naturali: ſed ſecluſa experientia, & clara reuelatione Dei non poteſt conſtare nobis euidenter de effectibus liberis voluntatis liberæ ſuæ, an in natura rerum ſint, vel non: ergo nec poſſumus euidenti ratione cognoſcere, quòd vnus mundus tantùm, aut plures ſint ab eo facti, immò nec ratione efficaci, quia nullum inueniret argumentum ex principiis euidentibus efficaciter deductum, quo id oſtendi poſſit, vt ſtatim patebit. Sola igitur coniectura probabilis deduci poteſt ex duobus, nēpe, ex vnitate ordinis, quo diſpoſita ſunt ab eo ſuperiora, & inferiora corpora eundem modum dependentiæ horum ab illis, quod certè congruum ſatis fuit, vt ex hoc mirabili effectu, ex tot, ac tantis diuerſis rebus compoſitis, vno, eodemque modo ordinatis oſtenderetur, ab vno artifice per vnam, eandemque ſapientiam eius conditum fuiſſe, quam rationem attigerunt Diuus Athanaſius in oratione contra idola, & Diuus Thomas 1. parte, quæſt. 47. artic. 3. Quod ex alio etiam deduci poteſt, quia nullum prorſus indicium inuenietur, ex quo diuinare quiſpiam poſſit plures mundos eſſe à Deo factos. Temerè ergo excogitatum eſt, & abſque vllo rationis fundamento, ab antiquioribus Philoſophis, immò præter communem omnium

hominum exiſtimationem, dari plures mundos. Vnde ſequitur, argumenta Platonis pro coniecturis duntaxat eſſe recipienda: primum enim ſolùm probat, ex quadam congruentia deſumpta ex vnitate principij effectiui, à quo tamen plures mundos non proceſſiſſe, non conuincit: ſicut nec ſecundum argumentum; quamuis enim ad rationem vniuerſi eſſentialem requirantur omnes gradus eſſendi in aliquibus generibus, ſpeciebus, & indiuiduis conſiſtentes, non tamen neceſſariò exiguntur omnia genera, ſpecies, & omnia indiuidua, vnde poſſet quis excogitare eoſdem gradus eſſendi ſub aliis ſpeciebus, & indiuiduis conſtituentes alium mundum ſub alia ordinatione, & collocatione. Argumentum Ariſtotelis futile prorſus eſt. Nam ſi ponantur alia corpora cæleſtia, & alia elementa, & mixta, diſtincta ſpecie, vel numero, à conſtituentibus hunc mundum, & inter ſeſe ordinata, ſicut ſunt modò corpora huius mundi, manifeſtum foret, corpora illius mundi nullum ordinem habitura dependentiæ, ſubordinationis loci, aut ſitus cum corporibus huius mundi, ſed ſolùm inter ſe, ſicut ſi hic mundus non ſtaret: ergo non mouerentur naturaliter ad idem centrum, vel locum, ſed vnumquodque ad proprium proprij mundi, quo adepto quieſceret naturaliter, & à quo violenter extraheretur.

Secundò dicendum eſt, conſonum valdè eſſe noſtræ fidei, quòd vnicus ſit mundus, nec plures dentur, quare temerarium vt minimùm fore exiſtimo, plures admittere. Ita Diuus Thom. 1. parte, quæſt. 47. artic. 3. Probatur, quia ſacra pagina ſemper de mundo in ſingulari loquitur, præſertim Ioannis primo: & mundus per ipſum factus eſt: Matthæi vltimo, & Marci etiam vltimo, dum Apoſtoli ad propagandam fidem mittuntur, dictum eſt eis: Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ. Quod ex ordine etiam creationis colligitur: poſt cuius enarrationem dicitur Gen. 1. vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valdè bona: & poſtquàm omnia fecit, ceſſaſſe dicitur ab vniuerſo opere: quaſi dicatur, præter continuam propagationem rerum omnium conditarum, nihil nouum ampliùs condidiſſe. Et cùm conſtet illa omnia, quæ ex ſex dierum ſpatio creauit, ad vnicum hunc mundum pertinere, colligitur non eſſe alterum à Deo conditum. Præterea Actuum 17. & ad Rom. 5. docuit Paulus, feciſſe Deũ ex vno homine genus humanum, & per vnum etiam hominem peccatum in hunc mundum introiſſe: conſtat verò ex fide omnes homines infectos fuiſſe peccato eiuſdem hominis, ita vt abſque erroris nota admitti non poſſit, quòd homines alij præter eos, quos mundus iſte continet, dentur ab originali peccato immunes; ergo nec poteſt admitti alter mundus præter iſtum, niſi aliquis dicere velit, ab hoc mundo in alterum fuiſſe

aliquos

Google

aliquos homines tranſlatos, quod ridiculum eſt. Quare D. Aug. in libro de hæreſibus, hæreſi 77.& D.Iſidorus 8.libro etymolog. cap. 5. inter errores contra fidem enumerant poſitionem de multitudine mundorum,& quod amplius eſt,24.quæſt.3. capite Quidam autem hæretici.circa finem, numerant pro hæreſi inter alias,ponere mundos innumerabiles.

QVÆSTIO II.

An per potentiam Dei abſolutam poſſibiles ſint plures mundi, ſpecie, aut numero diſtincti.

PRiùs quàm diuerſas Auctorum ſententias referamus,excludi debet impius error Vviclephi, & Abaylardi, quem refert, & reiicit Vvaldenſis capit. 10. doctrinalis antiquæ fidei, aſſerentium,Deum non poſſe quidquam aliud facere,præter ea,quæ facit,quia non liberè, ſed ex neceſſitate naturæ operatur, ſicut calefacit ignis:naturales autem cauſę quidquid poſſunt,operantur, & nihil aliud poſſunt,præter ea,quæ faciunt:ſed conſtat, Deum vnum tantùm feciſſe mundum; ergo impoſſibile eſt plures facere,nam ſi plures poſſet facere,iam omnes produxiſſet.

Quem errorem impium voco, quia omnia fermè noſtræ fidei myſteria euertit, & licèt eum velint aliqui Ariſtoteli tribuere, putantes eum propterea negaſſe, quòd plures mundi dari poſſent, ex eius tamen doctrina planè colligitur, modum liberè agendi Deo non denegaſſe, nec propterea quòd ſenſerit agere ex neceſſitate naturæ, docuiſſe, quòd non poſſet plures mundos facere,ſed quia re ipſa illi viſum eſt,repugnare, ex eo quòd exiſtimauerit poſſibilem non eſſe aliam materiam ſpecie diſtinctam, ac proinde omnia corpora ex materia hac conflata eandem habitura inclinationem ad locum eundem, & eandem virtutem motiuam ad ipſum ; vnde corpora vtriuſque mundi ad eundem locum naturaliter mouerentur, quod eſt impoſſibile: non tamen negauit Ariſtoteles,vt aliqui putant, eſſe poſſibilem aliam materiam numero diſtinctam. Cognouit enim materiam fuiſſe factam immediatè à Deo,proinde Deum poſſe aliam producere:ſed eſſe poſſibilem materiam ad corpora diſtinctæ naturæ conſtituentia alium mundum, vt conſtat ex fundamentis ipſius:& in hoc ſenſu ſequuntur ſententiam Ariſtotelis,Alexander,Simplicius,& Auerroës, immò D. Thomas hîc ad finem lectionis 19.& expreſſiùs 1.part.quæſt.87.artic.3. ad 3. ſic: *Mundus conſtat ex ſua tota materia: non eſt enim poſſibile, eſſe aliam terram, quàm iſtam,quia omnis terra fertur naturaliter ad hoc medium,vbicunque eſt ; & eadem eſt ratio de aliis corporibus, quæ ſunt partes mundi.* Fundamenta huius ſententiæ iacta ſunt in præcedentibus.

Secunda opinio communis, & vera tenet, poſſe Deum ſua abſoluta potentia plures mundos efficere. Ita Albertus Magnus 1. libro de cælo, tractatu 3. capite 6. Saxonia ibidem, quæſt. 11. Pater Clauius ad caput primũ ſphæræ, pag. 18. Patres Conimbricenſes 1. libro de cælo, 9. cap. quæſt. 1. artic. 1. & ex ſcholaſticis, D. Thomas in 1. diſtin. 44. quæſt. 1. artic. 2. D. Bonau. quæſt. 1. Durandus quæſt. 3. Gabriel & Okam quæſt. 1. artic. 2. Maior quæſt. 1. Capreolus in 1. diſtinct. 43. quæſt. vnica, art. 2. quam tanquam veram præſupponit Caietanus 1. parte, quæſt. 47. artic. 3. & tandem ſancti Patres eam profitentur: præſertim Athanaſius in oratione contra Idola, Ambroſius 1. libro Hexameron, cap. 2. Baſilius homilia ſecunda Hexamer. Iuſtinus Martyr in lib. de quorundam decretorum Ariſtotelis reprehenſione, iuxta quam reſpondemus quæſtioni duabus aſſertionibus, quarum prima eſt.

Poſſibiles ſunt plures mundi ſpecie, ac numero diſtincti: probatur vtrumque hoc argumento: non repugnat ex parte diuinæ omnipotentiæ, neque ex parte rei faciendæ: ergo poſſibile eſt, vtroque modo fieri plures. Antecedens, quantùm ad diuinam omnipotentiam, per ſe eſt euidens, cùm ſe extendat ad omne illud, quod non inuoluit contradictionem: ergo ſolùm reſtat probandum, quòd ex parte effectus non inuoluat contradictionem, vt eo ipſo probatum ſit poſſe fieri. Probatur autem primò, non repugnare, quòd plures mundi fiant ſpecie diſtincti, quia mundus dicit ordinationem multorum corporum ſimplicium inferiorum, ac ſuperiorum, hoc eſt, elementorum, ac cælorum ſub vno primo mobili, & vno primo mouente, nempe Deo, à quo dirigente, & gubernante inferiora per ſuperiora mouetur omnia, diriguntur omnia, multiplicantur, & conſeruantur omnes ſpecies mixtorum ex ſimplicibus factis: ſed poteſt Deus aliam congregationem corporum ſpecie diſtinctorum efficere, & ordine ſpecie diſtincto ea ordinare; ergo poteſt efficere alium mundum ſpecie diſtinctum ab iſto. Minorem probo, quia ordo huius mundi conſiſtit in ſitu corporum grauium, & leuium ſub cælo: ſed poterit Deus producere alios cælos habentes alias virtutes, & influentias, ita vt ſine motu, vel medio alio motu diuerſo valdè operentur, atque etiam alium numerum elementorum, ſeu corporum ſimplicium, quæ ſub cælo illo contenta haberent naturas, & conditiones, potentiaſque motiuas diuerſas à grauitate, & leuitate, & alio modo longè diuerſo ordinarentur inter ſeſe, & cum cælo, in quo nulla poteſt excogitari repugnantia alicuius momenti: ergo poſſibiles cenſendi ſunt plures mundi ſpecie diuerſi. Quod cum hac ſola limitatione intelligendum cenſeo, vt ex parte ſpeciei humanæ (eo modo, quo ad mundum pertinet) non ſit poſſibile, quòd fiant plures mundi ſpecie diſtincti, quia

non

non videtur mihi poſſibile fieri alium hominem ſpecie diſtinctum. Quòd verò non repugnet fieri plures mundos eiuſdem ſpeciei probatur, quia nulla poteſt oſtendi repugnantia in eo, quòd fiat aliud elementum terræ eiuſdem ſpeciei cum iſto;nam ſicut hoc fecit Deus ex nihilo, & ideò abſque vlla prorſus difficultate,ita vt ſola ſua libera,& efficaci volũtate,qua voluit fieri, factum ſit, & pariter cætera elementa, ita poteſt terram aliam, aliaque elementa eiuſdem naturæ cum his ex nihilo condere, & alios etiam cælos,& modo etiã ſimili talia corpora inter ſe ordinare, ita vt ſub alio primo mobili inter ſe ordinẽtur alia corpora cæleſtia,& ſub eis elementa alia, modo etiam ſimili inter ſe ordinata;& ecce tibi aliam congregationem corporum ſimplicium ordinatorum ſub vno primo principio,& ad vnum, eundemque finem, & ideò alterum mundum numero diſtinctum ſub eadem ſpecie. Et argumenta Ariſtotelis in contrarium præfata, nullam prorſus repugnantiam in hac multiplicatione dari probant, vt vidimus,& mox copioſiùs oſtendemus.

Aſſertio poſterior:ſententia Ariſtotelis, quòd non ſint poſſibiles plures mundi in eo ſenſu,quem ipſe tenuit,accepta, nec eſt error contra fidem,nec etiam contra principia Philoſophiæ, ſed opinio minùs probabilis, quàm oppoſita. Quamuis enim hanc impoſſibilitatem reducere in defectum potentiæ Dei, ab initio producentis neceſſariò quidquid poteſt producere, vt ſomniarunt Vviclephus,& Abaylardus,aut etiam efficientis liberè ab initio quantùm potuit, ſit error contra fidem, vt oſtendit D. Auguſt.12. de Ciuitate, cap.17.& D.Thomas 1. parte,quæſt.25. art.5.cùm etiam de homine liberè operante ſtultiſſimum ſit hoc dicere.Tamen aſſerere,non poſſe fieri alium mundum,quia etiãſi aliæ creaturæ denuò fiant, repugnat, eas ordinari alia ordinatione diſtincta, ac proinde conſtitui alium nouum mundum, tametſi minùs verum, nihil tamen erroris habet; & hoc ſolùm docuit Ariſtoteles,vt rationes eius allatæ ſuprà demonſtrant, & tenet D.Thomas ſuprà. Probatur non eſſe errorem, quia nullam imperfectionem Deo tribuit, neque inde aliquid in fidei præiudicium infertur, ſed totum reducitur in defectum poſſibilitatis alterius ordinationis,& rationis diſtinguendi; in quo locus poteſt dari opinionibus: & qui opinionem Ariſtotelis damnant, in alio ſenſu ex duobus prioribus eum intellexerunt, ſecus D. Thomas,& alij,quorum plures docent, Ariſtotelem loqui de potentia ordinata;& ſic vera eſſet eius ſententia, & hoc modo traditur à D.Thoma.

Fundamenta autem Ariſtotelis non conuincunt pluralitatem mundi eſſe impoſſibilem.Hæc enim eſt ratio (inquit S.Thomas 1.parte,quæſt.47.art.3.ad 1.)quare mundus eſt vnus, quia debeat

omnia eſſe ordinata vno ordine ad vnum, hoc eſt, vnitas mundi deſumi debet ex ordinatione corporum inter ſe ab vno principio, & ad vnum finem; ſed poſſunt eſſe ordinationes ſpecie diſtinctæ, & ſolo numero, nihil enim obſtat, quominùs diuerſa numero, aut ſpecie corpora producantur, & inter ſe, & ad finem diuerſo modo ordinentur, vt patet: corpora autem, vt ordinata in vno mundo ad proprium locum in illo occupandum, naturaliter mouerentur, & licèt ſecundùm ſe ſublato hoc ordine in hoc mundo poſſent moueri ad centrum alterius mundi, quatenus ordinata ad hoc non inclinantur, ſed ad proprium locum mundi, cuius partes ſunt: falsò ergo Ariſtoteles putauit, quodcunque elementum, & corpus aliud idem centrum appetere ſub quauis ordinatione, ac ſi in eodem mundo eſſet; & alias non ſatiati, neque quieſcere: qui etiam ex nullo capite hoc implicare probat, vt conſideranti argumenta illius allata patebit.

QVÆSTIO III.

An Deus poſſit efficere alios atque alios mundos in infinitum perfectiores.

SEnſus quæſtionis eſt, an ſit poſſibilis alius, atque alius mundus eſſentialiter, vel indiuidualiter perfectior in infinitum ſyncategorematicè, vt aiunt, hoc eſt, ita vt datis quibuſcunque poſſint ſemper alij perfectiores fieri: non enim agimus de infinito actu, de quo diximus ad 3. Phyſicorum.

Prior ſententia affirmat, hoc eſſe poſſibile de multiplicatione perfectionis indiuidualis, non tamen eſſentialis, quam tenet Durandus in 1. diſtinct. 44. quæſtione 2. quod etiam tenere debent neceſſariò omnes qui opinantur, non eſſe producibiles ſpecies in infinitum, ſed ad aliquam neceſſariò perueniendum, vltra quam non ſit alia producibilis, vt tenet Aureolus apud Capreolum in 1. diſtinct. 44. quæſt. 2. & ita ſenſiſſe Scotum in 3. diſtinct. 13. quæſtione 1. teſtatur meritò Caietanus 1. parte, quæſt. 25. articulo 6.

Ex hoc enim ſequitur, non poſſe mundos eſſentialiter perfectiores multiplicari in infinitum, & quod dicitur de perfectione indiuiduali, infrà probabitur: aliud verò de perfectione eſſentiali, probatur efficaciter hoc argumento: ſi poſſibiles forent plures mundi eſſentialiter perfectiores in infinitum, ita vt nunquam perueniri poſſit ad mundum ita perfectum, quin alter poſſit produci eſſentialiter perfectior, ſequitur omnes mundos factibiles eſſentialiter perfectiores non habere vltimum, & ex conſequenti eſſe infinitos, & cùm omne factibile, omneque poſſibile reduci poſſit ad actum, dari poterunt in rerum natura infiniti mundi

Digitized by Google

mũdi perfectiores eſſentialiter actu producti, actuque exiſtẽtes. Ex quò duo ſequuntur:primum,quòd detur infinitum in actu ſecundùm multitudinem; poſtremum, quòd detur ſpecies aliqua infinita ſecundùm perfectionem eſſentialem, & quòd ſequatur primum,euidens eſt,vt cuique patet; quòd verò ſequatur poſtremum,ſic probant:Si dantur mundi actu infiniti, & ſpecie diſtincti;ergo dantur ſpecies actu infinitæ. Tota igitur latitudo eſſentialis perfectionis ſpecificæ earum erit actu infinita:ſed latitudo hæc infinitæ perfectionis eſt in eiſdem ſpeciebus: ergo neceſſe eſt dare aliquam ſpeciem determinatam,aut vagè ſumptam,actu infinitam;& quouis modo detur,abſurdum eſt:quia infinita perfectio eſſentialis actualis in ſolo Deo reperiri poteſt; creaturæ verò eſſentialiter repugnat, quia ex intrinſeca ratione creaturæ habet perfectionem eſſentialem participatam, & ideò limitatam,& actu finitam.Sed probatur conſequentia, quia ſpecies (vt ſæpè inculcat Ariſtoteles,& repetit D.Thomas)ſunt ſicut numeri,& ideò inæqualis perfectionis, quia ſicut non dantur duo numeri æquales, ſed vnus neceſſariò addit vnitatem ſupra alium, ratione cuius variatur ſpecies; ita ſpecies quælibet addit generi eſſentialem differentiam diſtinctam ab ea, quàm addit altera, ratione cuius variatur alia ſpecies, & neceſſe eſt non dari duas æquales in perfectione, aut gradu eſſentiali, ſed inæquales eſſe omnes:ergo ſi ſint actu infinitę,neceſſe eſt aliquam tandem euadere actu infinitam in perfectione eſſentiali, quemadmodum ſi in infinitum multiplicentur numeri, & numerus actu infinitus detur,neceſſe erit eſſe vnum numerum actu infinitum, cùm infinita ſit et additio vnitatum facta. Ex quo non ſequitur potentiam Dei eſſe finitam;ſemper enim ipſa poterit facere, quidquid non implicat contradictionem; ex parte enim ſolius effectus eſt repugnantia;ex modo etiam operandi ſine vlla independentia & immediatione ſuppoſiti, ſatis colligitur infinitas potentiæ Dei.

Nihilominùs, etſi probabilis ſit prior ſententia, valdè probabile cenſeo, poſſe Deum ſua potentia abſoluta producere alios, & alios mundos perfectiores,ſecundùm numerum,& ſpeciem in infinitum, ita vt quibuſcunque productis poſſit nouos alios, ac diſtinctos vtroque modo producere. Quod in primis elicio ex doctrina D.Thomæ,1.parte,quæſt.25.artic.6.ad 1. ſine limitatione aſſerentis, poſſe Deum quacunque data creatura, aliam producere meliorem, idque confirmat Caietanus ibidem. Ex hoc enim ſequitur poſſibiles eſſe alios mundos in infinitum perfectiores: nam ſicut poſſunt aliæ creaturæ perfectiores in infinitum produci à Deo, ita poſſunt diuerſis modis ſub eo, ac inter ſeſe ordinari, ita vt qualibet data ordinatione, poſſit dari alia perfectior in infinitum,& proinde alius,atque alius mundus per-

fectior ſine termino, quia mundus non eſt aliud, quàm ordinatio diuerſarum creaturarum ſub vno principio ac inter ſeſe. Probatur deinde ratione: quia poſſibile eſt à Deo fieri, quidquid non inuoluit contradictionem: ſed nullam contradictionem inuoluit, quòd datis quibuſcunque creaturis, aut etiam mundis, perfectiores aliæ fiant à Deo ſecundùm numerum, & ſpeciem: ergo poſſibile iudicandum eſt: maiorem ſic oſtendo, ex parte diuinæ omnipotentiæ, cùm infinita ſit, nulla poteſt dari repugnantia in quibuſlibet rebus producendis; ſed nec ex parte ipſarum rerum repugnat, nouas ſemper poſſe produci, ſicut nulla potuit aſſignari repugnantia ex parte productarum, vt producerentur, quia ſicut materia harum ex nihilo creata eſt, & ex potentia eius eductæ ſunt omnes formæ, non poteſt oſtendi repugnantia in creanda noua materia ac educendis aliis formis diuerſæ ſpeciei ex ea, ſed neque terminus aliquis in vtroque præſtando, quia nulla apparebit maior, aut noua repugnantia ex parte ipſarum in producendis nouis, aut ſequentibus, neque poteſt cum fundamento excogitari: ergo ſine pondere aliquo rationis ponitur diuinæ omnipotentiæ terminus in nouis creaturis, aut nouis mundis numero, aut ſpecie diuerſis, ac perfectioribus ſemper in infinitum producendis: quod ex ſolutione oppoſiti fundamenti clariùs conſtabit.

Ad quod conceſſo antecedente, diſtinguendum eſt conſequens prioris conſequentiæ, videlicet, quòd mundi factibiles ſint infiniti; nam de infinito in potentia verum eſt, de infinito in actu falſum: quod patet in diuiſionibus continui poſſibilibus, & non habentibus vltimam, quia datis quibuſcunque aliæ ſunt poſſibiles in infinitum: pari ergo ratione mundi factibiles infiniti ſunt, non actu, ſed potentia, quia factibile, vt ſic non actum, ſed potentiam ſignificat. Poſterior verò pars argumenti procedit ab infinito in potentia, ad infinitum actu, quia omnis potentia eſt reducibilis ad actum: ergo ſi infiniti mundi ſunt creabiles in infinitum perfectiores, cùm hæc potentia poſſit reduci ad actum, poterunt dari infiniti mundi actu creati, & actu infiniti perfectiores ſecundùm ſpeciem. Reſpondent illi, qui tenent, infinitum actu eſſe poſſibile, vtrumque dari poſſe, & mundos actu infinitos, & quemlibet perfectiorem alio ſecundùm ſpeciem. Nos verò, qui nullum infinitum actu admitti poſſe probauimus 3. lib. Phyſicorum, non putamus argumentum hoc probare, quòd ſit poſſibile, immò nullius roboris eſſe, ex hoc ipſo, quòd procedit ab infinito in potentia ad infinitum in actu.

Quare ad formam eius diſtinguendum eſt, quòd omne producibile, vel poſſibile poteſt reduci ad actum: nam potentia

duplex

duplex eſt, vna imperfecta, & quaſi inferior, quia partem actus includit, & partem potentiæ, & ideò incompleta etiam vocari poteſt, qualis eſt immobile reſpectu motus ſucceſſiui; hæc enim partem actus dicit, & partem potentiæ, hoc eſt, aliquem gradum termini productum, & alium, vel alios producendos, & hoc genus potentiæ non poteſt totaliter reduci ad actum, & talis eſt etiam potentia in continuo, & partibus eius ad actum diuiſionis, & per eam diffiniuit Ariſtoteles infinitum in potentia 3. libro Phyſicorum, textu 63. dicens eſſe id, cuius ſecundùm quantitatem accipientibus, ſemper aliquid accipere extra eſt. Talis eſt etiam potentia, quaſi paſſiua producibilitatis in tota latitudine creaturarum, reſpectu diuinæ potentiæ actiuæ ad producendum, quia ſi repugnat potentiam paſſiuam reſpectu diuiſionis reduci ad actum, aut reductam eſſe, ita repugnat, omnes creaturas poſſibiles actu produci, aut eſſe productas: ſed quibuſcunque productis ſuperſunt aliæ, quæ produci poſſint, etiamſi per poſſibile, vel impoſſibile producantur actu infinitæ, vel infinities infinitæ, cùm non ſit maior ratio vnius, quàm alterius. Quod hac ratione ſatis efficaci oſtendo: productis quibuſcunque creaturis non diminuitur potentia actiua infinita Dei ad producendum, nec exhauſta dici poteſt, ſed ſic integra, atque infinita manebit, ac priùs potens producere de nouo quidquid non implicat contradictionem, nec diminuitur potentia paſſiua in tota latitudine creaturarum, vt produci poſſint, quia creaturæ iam productæ, etiamſi eſſent infinitæ, non addunt, aliis nondum productis, implicationem contradictionis, vt producantur, vel vt ſint in rerum natura, ſed ſic permanent poſſibiles produci noſtro modo intelligendi, ac erant priùs, immò ac erant illæ, quæ iam fuerunt productæ, antequam producerentur: ergo non eſt intelligibile vllo modo, omnes producibiles eſſe productas: ex quo efficaciter ſequitur, nec eſſe potentiam hanc paſſiuam producibilitatis totaliter reductam ad actum, ſed ſemper & neceſſariò ſupereſſe ei aliquid reducendum. Quare non ſequitur ex eo quòd poſſibile ſit alios, & alios mundos perfectiores in infinitum fieri à Deo, poſſe fieri actu infinitos: ex quo conſtat ad primum incommodum argumenti.

Poſtremum verò incommodum erat, quòd ſi forent poſſibiles mundi perfectiores in infinitum, daretur aliquis mundus infinitæ perfectionis, quod repugnat: ſed negandum eſt id ſequi, quia licèt vnus ſit altero perfectior, non datur vltimus, & ideò non datur aliquis infinitè perfectus, immò etiamſi darentur actu infiniti, nullus talis daretur, quia nec daretur vltimus. Et ſi dicatur, ſaltem dari infinitam perfectionem extra Deum,

Deum, reſpondeo, non ſequi in noſtra ſententia, in qua totum, quod datur extra productum, ſemper eſt finitum; qui verò admittunt infinitum dari poſſe, reſpondent non dari vnam aliquam perfectionem actu infinitam, neque vnum aliquod infinitè perfectum, ſed quamlibet perfectionem, & quodlibet perfectum finitum eſſe: quòd verò infinita ſit perfectio per infinitos mundos ſparſa, nullum eſt incommodum, quia ſolùm ex hoc habetur dari infinitum numerum perfectionum, aut rerum finitarum, ex quo nulla implicatio contradictionis ſequi aiunt.

QVÆSTIO IV.

An ſit Deo poſſibile hunc mundum perfectiorem reddere.

CONueniunt Doctores, hunc mundum non poſſe perfici eſſentialiter, quia vt arguit D. Thomas, 1. parte, quæſtione 25. artic. 6. eo ipſo, quòd mundus, vel partes illius quoad eſſentialia perficiantur, non erit idem mundus, ſicut non erit eadem ſpecies numeri, v. g. variata differentia eſſentiali. Præterea certum eſt, non poſſe mundum perfici accidentaliter, ex parte modi, quo à Deo fit, vt tradit ſanctus Thomas ſuprà, quia repugnat, Deum ex meliori ſapientia & bonitate mũdum, & partes eius facere. Difficultas verò eſt, an poſſit mundus accidentaliter perfici ex parte ipſarum rerum, ſiue materialiter, ex eo, quòd aliquæ partes accidentaliter perficiantur, ſiue formaliter, ex eo, quòd ordo, & proportio partium inter ſe, & ad totum perfectior reddatur.

His præmiſſis aſſerit prima opinio non eſſe vllo modo poſſibile, hunc mundum perfici à Deo, quam tenuerunt illi, qui vniuerſaliter docebant, non eſſe poſſibile Deo, quidquam producere melius his, quæ producit, quos (ſuppreſſis nominibus) citant Patres Conimbricẽſes ex Hugone Victorino, poteſtque probari primò ex illis verbis Geneſis 1. Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valdè bona, quaſi dicere voluerit, perfectiſſima eſſe, quibus proinde nihil perfectionis addi poſſit. Probatur deinde ratione, quia ſi corpora hæc, & mundus iſte perfectior fieri potuit, iniuria quodammodò videretur ei irrogata à Deo, qui talem perfectionem ei potuit conferre, & non contulit, quemadmodum fieret ei iniuria, ſi aliqua ei deeſſet eſſentialis perfectio, quam non tribuens ei Deus, cùm potuerit, inuidia argui poſſet.

Secunda ſententia aſſerit, vniuerſum non poſſe perfici formaliter, hoc eſt, ex parte ordinationis formalis rerum, licèt poſſit ex parte aliquarum rerum, ac proinde materialiter reddi perfectius. Ita videtur ſentire Diuus Thomas prima parte, quæſtione 25. articulo 6. atque etiam in prima, diſtinctione 44. quæſtione prima, articulo ſecundo, & cùm eo Capreolus ibidem, atque etiam Alexander ſecunda parte, quæſt. 18. membro 3. Altiſiodorenſis

renſis libro primo Summæ, capite 12. quæſt. 7. & ratio Diui Thomæ eſt, quia ordo eſt perfectio formalis vniuerſi: ſed ordo quem Deus hiſce rebus contulit, ex quibus fecit vniuerſum, non poteſt eſſe melior: ergo neque res ipſæ poſſunt eſſe meliùs ordinatæ, & ideò ex hac parte non poteſt vniuerſum, hiſce rebus permanentibus melius fieri: vnde ſequitur, quòd neque poſſit ex parte rerum melius fieri, niſi res omnes perficiantur, quia ſi vna tantùm, aut altera melior fiat, cæteris eodem modo permanentibus, deſtrueretur ordo conſiſtens in proportione omnium, & conſequenter deſtrueretur vniuerſum formaliter in ordine rerum, & quaſi harmonia ex eo reſultante conſiſtens. Quemadmodum, inquit D. Thomas, ſi ex chordis citharæ vna vel altera plus debito intenderetur, corrumperetur melodia conſurgens ex proportione ſonorum omnium attemperatorum. Huic rationi adiungi poteſt teſtimonium D. Auguſt. lib. 3. de libero arbitrio cap. 5. vbi ſic ait. Quidquid tibi vera ratione melius occurrerit, ſcias feciſſe tanquam bonorum omnium conditorem. & in Enchiridio, cap. 10. Bona ſunt ſingula, quæ Deus fecit, ſed ſimul vniuerſa valdè bona, quia ex omnibus conſiſtit vniuerſitatis admirabilis pulchritudo: ergo ſentit, nihil melius hiſce rebus, & huic mundo addi poſſe, quod eis non contulerit Deus.

Vltima ſententia admittit, partes aliquot huius vniuerſi meliores effici poſſe, ſecundùm aliqua accidentia, & mundum ipſum accidentaliter perfici, non ſolùm quantùm ad eaſdem partes, ſed etiam quantùm ad ordinationem earum; ſic ſentiunt Durandus in 1. diſtinct. 44. quæſt. 3. Argentina quæſt. vnica, artic. 3. Aureolus apud Capreolum in 1. diſtinct. 43. quæſt. 1. artic. 2. Patres Conimbricenſes 1. lib. de cælo, cap. 9. quæſt. ſecunda, art. 2. atque etiam Pater Vaſquez tomo 1. in 1. partem, diſputatione 107. cap. 3. Probant primò, quia præſtantiſſima creatura eſt homo, qui deterior effectus eſt per peccatum, & meliorem ſtatum haberet, ſi in ſtatu innocentiæ perſeueraſſet, ex quo etiam quandam accidentalem perfectionem inferiores creaturæ ſuſcepiſſent, quia meliori creaturæ ſubeſſent, atque obedirent, & conſequenter non ſolùm non diſſolueretur ordo vniuerſi, ſed perficeretur potiùs, & vniuerſum ipſum accidentaliter perfectius foret. Secundò, quia aliquæ ſpecies, in paucis indiuiduis, quæ habent, ſuſcipiunt mutationes accidentales, vel iniuria temporum, vel alia ex cauſa, & nihilominùs non ob id diſſoluitur ordo vniuerſi, quamuis ex parte illarum aliqua ratione deterius fiat idem vniuerſum: ergo non eſt cenſendum impoſſibile, quòd ſecundùm rationes accidentales varietur, & idemmet ſuſcepta tali variatione permaneat.

Noſtra ſententia hac diſtinctione explicanda eſt: Dupliciter

excogitari

excogitari poteſt, quòd partes huius vniuerſi perficiantur ſecundùm rationes accidentales: priori quidem, ita vt ex eo, quòd vna vel altera perfectior fiat, non varietur naturalis collocatio aliarum, vel certè eius cum illis, vel aliqua earum, quamuis modo aliquo accidentali perficeretur idem ordo, eademque collocatio, ſed eodem modo permaneant iuxta propriam naturam, ac modò collocata ſunt, videlicet in infimo loco terra, ſupra eam aqua, ſupra hanc aër, ſupra aërem ignis, & iſte ſub concauo Lunæ, cæleſtiaque corpora, vt modò ſunt collocata. Et ſimilem variationem videtur accepiſſe mundus poſt peccatum: nam licèt inferiores creaturæ non ita obediant homini, ac in ſtatu innocentiæ obediebant, & obedient, perſeuerante eodē ſtatu, nihilominùs ei (licèt minus benè) ſubiiciuntur, vt perfecta natura eius, & inferiores naturæ earum poſtulant; & pari ratione ordo, atque collocatio elementorum perfectior accidentali modo conſiſteret, maiori puritate elementorum conſeruata, & perfectiore ſubordinatione corporum inter ſe, & ad alia, excellentiorique virtutis communicatione; & hac ratione perfici poteſt mundus accidentaliter; non variato, & deſtructo ordine principali, & quaſi eſſentiali, quem habent, & ſemper habuerunt corpora inter ſe, & ad primum motorem, & primum mobile, quod non negat ſanctus Thomas, & hoc ſolùm probat tertia ſententia: modo verò poſteriori poſſet vna, vel altera pars mundi ita perfici intra rationem accidentalem, vt ex tali perfectione variaretur naturalis collocatio aliarum, vel eius cum eis, aut aliqua earum, quo pacto variaretur, ſi hoc idem elementum aquæ rarius, aut ſubtilius aëre efficeret Deus, vel aërem ſubtiliorem igne, quod conſtat poſſe fieri inuariatis eiſdem elementis ſecundum ſubſtantiam, vel ſubſtantiales formas: ſi verò id fieret, abſque dubio variaretur collocatio, quam nunc habent, & quam à principio ſuæ conditionis habuerunt eadem corpora, quia natura eorum poſtularet, leuiora eſſe ſupra minùs leuia, & hæc ſub illis. Poſtularet igitur eadem natura, ſuppoſita tali mutatione, vt aqua leuior aëre facta ſuper eum collocaretur, & in locum eo ſuperiorem per motum ſurſum tenderet, & aër leuior igne factus ſupra illum, & per motum tenderet in concauum Lunæ. Ex quo conſtat, naturalem collocationem, quam nunc habent, & habuerunt à principio, variari, & hac variata, variari conſequenter ordinem, & proportionem eorundem corporum, immò deſtrui, ſicut deſtrueretur cytharæ harmonia hebetiori, aut groſſiori eius chorda acutiori, aut ſubtiliori omnibus facta, vt acutè ſatis loco ſuperiùs relato aſſerit D. Thomas: ac proinde mundus hic conſiſtens formaliter in hoc ordine, & ſubordinatione hac corporum non poſſet ſubſiſtere cum tali variatione; & per conſequens huiuſmodi perfectione acci-

dentali

dentali partium perfici: & hoc ſenſu amplectitur hanc ſententiam D. Thomas, & citati cum ipſo, quæ nobis probabilior apparet, neque quidquam in contrarium probat tertia ſententia, neque fortè intendit plus quàm noſtra prior concluſio.

Ad primum argumentum ſecundæ opinionis dicimus, verba illa ſacræ paginæ noſtram potiùs ſententiam ita expoſitam continere: nam D. Auguſtin. ea exponit de partibus huius vniuerſi, non tam ſecundum ſubſtantiam, quàm ſecundùm ordinem reſultantem ex ſitu & collocatione naturali earum, quo nec poteſt meliùs fieri, nec excogitari. Præterea ſecundùm ordinem ad finem, qui eſt DEUS, non enim poſſunt in meliorem finem ordinari, quare meritò dicitur DEO ea inſpicienti, quaſi reflexa cognitione, valdè bona apparuiſſe, hoc eſt, in ſummo gradu bonitatis conſtituta. Quem ordinem modo quodam valdè accidentali perfici duntaxat poſſe dicimus.

Ad ſecundum verò dicendum, inuidiam ſolùm habere locum in his, quæ ex debito aliquo, aut ex neceſſitate naturæ tribui debent: DEUS verò nemini quidquam debet, ſed quaſi ex gratia, hoc eſt, ex mera liberalitate, & non ex debito tribuit eſſe quibuſcunque creaturis, & præterea perfectio illa accidentalis, ſecundùm quam creſcere poſſunt, non eſt eis debita, vt ſatis eſt per ſe manifeſtum.

CAPVT X.

IN his tribus cap. 10. 11. & 12. quæ hoc libro ſuperſunt, quæſt. hanc proponit ac diſſoluit Ariſt.

An mundus ſit generabilis, & corruptibilis.

CApite hoc 10. varias Philoſophorum antiquorum ſententias proponit: cap. verò 11. quædam pro eiuſdem quæſt. diſſolutione adnotat; & tandem capite 12. ex propria ſententia eam diluit, & hoc eſt intentum horum capitum.

Diuiditur verò caput 10. in duas partes, in quarum prima quæſt. propoſita affert opinionem Platonis & aliorum, eamque duplici ratione confutat: in poſtrema verò refert, & reiicit duas alias. Aſſerit ergo Ariſt. omnes fermè Philoſophos ſe antiquiores conuenire circa productionem mundi, in eo, quòd genitum, ſeu productũ fuiſſe aſſerebant; differre verò, quia Plato ſequutus Orphæum, & Heſiodum, eum ponebat incorruptibilem: alij verò corrumpendum eſſe aliquando cenſuerunt, quamuis non eodem, ſed diuerſis modis. Sententiam igitur Platonis & aliorum, quòd mundus fuerit genitus, & incorruptibilis duplici argumento refutat, quorum primum ita habet: Illud cenſetur in Philoſophia certum, quod vt plurimũ euenit: ſed ferè ſemper videmus, genita tãdem corrũpi, immò in ſe habere principium ſuæ corruptionis: ergo

ergo ſi mundus fuit genitus(vt aſſerit hæc ſententia)neceſſe eſt, aliquando fore corrumpẽdum:falſum ergo eſt,eum ponere genitum,& non corruptibilem.Secundò,ſi mundus fuit genitus:ergo ex aliquibus principiis:nam ex nihilo nihil poteſt fieri.Vel ergo principia illa,priùs quàm ex eis gigneretur mundus, potuerunt aliter ſe habere,vel non:ſi hoc ſecundum dicatur,planè ſequitur, quod ſi ex eis non fuit priùs conſtitutus mundus, ita nec poſtea potuit conſtitui:quia idem,in quantum idem, & eodem modo ſe habens,ſemper facit idem.Si verò dicatur, priùs quàm ex eis gigneretur mundus, potuiſſe aliter ſe habere, non minùs bene infertur, poſſe etiam aliter ſe habere, poſtquam mundum conſtituerunt, & ideò poſſe mundum ex eis conſtitutum aliter ſe habere,quod eſt poſſe non eſſe, & corrumpi. Vtrumque hoc argumentum procedit de generatione phyſica.Deinde reiicit expoſitionem mentis Platonis adductam à Xenocrate,& aliis auditoribus Platonis, & teſte D. Tho. hîc, bene Ariſtoteles impugnat, quod verba Platonis ſonant, ſiue id Plato conceperit, ſiue non.

Secunda ſententia fuit Democriti, aſſerentis ex caſuali atomorum concurſu genitum fuiſſe mundum aliquando, eſſe verò corruptibilem,& aliquando corrumpendum, nec iterum reproducendum, ſicut contingit cæteris corporibus ex elementis genitis. Hanc ſententiam impugnat Ariſtoteles hoc argumento, ſi mundus genitus eſt;ergo ex aliquo præexiſtente, quia ex nihilo non poteſt aliquid fieri (ſcilicet, generatione phyſica) vel ergo illud ex quo factus eſt, priùs quàm ex eo fieret, potuit generationi ſubiici, ita vt ex eo gigneretur mundus, vel non potuit;ſi dicatur hoc ſecundum,euidenter ſequitur, non potuiſſe mundus ex eo fieri: ſi verò potuit generationi ſubiici: ergo deſtructo mundo ex eo genito permanebit, vt poſſit iterum generationi ſubiici,ſicut potuit,priùs quàm ex eo fieret mundus,cùm à mundo non dependeat,ſicut nec priùs.

Tertia tandem ſententia fuit Empedoclis, & Heracliti, qui mundum non ſolùm genitum poſuere, atque etiam corruptibilem, ſed ita generari, & corrumpi dixerunt, vt poſt corruptionem iterum generetur, iterumque corrumpatur, & quaſi perpetuus quidam circulus ex viciſſitudine generationis, & corruptionis eius conſtituatur; nam amicitia congregante elementa, generatur mundus, & lite eadem ſeparante corrumpitur, & ita lite ſuccedente amicitiæ, & hac illi in perpetuum, perpetua quædam viciſſitudo generationis, & corruptionis mundi efficitur.Quam ſententiam hoc argum.refutat Ariſtoteles: Eiuſmodi viciſſitudo perpetua generationis, & corruptionis mundi conſtare non poteſt, niſi ſalua ſemper eadem ſubſtantia mundi, hoc eſt, eiſdem elementis per amicitiam coniunctis, & per litem ſeparatis,

ſeparatis,& in propria loca redeuntibus, quòd ſi ita eſt,ſequitur, nec propriè mundum generari, nec propriè corrumpi, ſed quaſi inſeneſcere & iterum repueraſcere , vel ex puero ſenem fieri, & iterum ex ſene in puerum reuerti,quod patet eſſe abſurdum.

CAPVT XI.

Textus Ariſtotelis.

Primum autem diuidendum eſt,quomodo generabilia,& ingenerabilia dicimus , &c.

Breuis expoſitio textus.

QVædam prænotat Ariſtoteles capite præſenti , vt commodiùs poſſit in ſequenti explicare propriam ſententiam: & primò explicat , quot modis accipiantur generabile & corruptibile,& conſequenter ingenerabile,& incorruptibile. Deinde explicat ſignificationes vocum , poſſibilis , & impoſſibilis : conſequenter docet , quonam modo definiendæ ſint potentiæ actiuæ.

Tribus igitur modis(ait)accipi ſolet ingenerabile. Primo,pro eo quod incipit eſſe , cùm priùs non fuerit, non tamen per veram generationem,ſed alio modo, quo pacto incipit eſſe motus, atque etiam tactus , non enim generatur, aut fit motus, quia ad motum nec generatio , nec motus terminantur , vt docuit idemmet Ariſtoteles 5. libro Phyſicorum, cap.2. nec etiam ad ſenſationem tactus, & propterea vterque ingenerabilis dicitur in hac prima acceptione. Secundo modo dicitur ingenerabile illud, quod quidem incipere poteſt per generationem , ſed nondum eſt genitum:vt ignis,vel aqua craſtino die generanda,dicitur hodie ingenerabilis,quia licèt gigni poſſit, nondum tamen eſt genita. Tertio modo dicitur ingenerabile illud , quod non poteſt incipere eſſe , cùm priùs non fuerit , nec per generationem, nec alio modo , quo pacto cæleſtia corpora , & prima materia apud Ariſtotelem dicuntur ingenerabilia, quia ſine vlla inceptione ea poſuit,immò talis eſſe naturæ videtur cenſuiſſe , vt æterna ſint, & nullo modo poſſint incipere eſſe. Apud nos verò ſolus Deus hoc modo ingenerabilis dicetur,quia non per generationem,vel alio modo,ſed ex propria natura habet eſſe æternum,& totidem modis accipitur incorruptibile,vt cuique patebit facilè applicatis eiſdem acceptionibus ſignificationi eius.Totidem etiam modis dicuntur generabile & corruptibile , vt ex accommodatione earundem acceptionum fit manifeſtum. Sed vt clariùs pateat ſignificatio poſſibilis & impoſſibilis , docet id quod alicui poſſibile eſt,ſeu id , quod poteſt, intelligendum eſſe atque explicandum ſeu definiendum per maximum, hoc eſt,non per quamcun-

que partem eius, ſed per vltimam, aut ſummam : vltra quam non ſe extendit potentia eius: hoc enim explicat integram rationem potentiæ, & non quod eſt minus, quæ namque tantum poteſt, minus etiam poterit, non contrà. Impoſsibile verò, hoc eſt, id, quod aliquis non poteſt, ex oppoſito ait explicandum, ſeu definiendum eſſe per minimum quod non, vt ſi quiſpiam poteſt portare decem libras duntaxat, minimum quod non poteſt, erit vndecima, per quam explicari debet illud, quod ſibi reputatur impoſsibile, vel, quod idem eſt; potentia eius, quãtùm ad id, quod non poteſt, per minimum quod non eſt explicanda, ſeu definienda. Adnotat tamen Ariſtoteles, in aliquibus potentiis maximum ſumi ſecundùm exceſſum magnitudinis, vt conſtat in potentia portandi pondus: in aliis verò per exceſſum paruitatis; ſed in quibuſlibet eodem modo veram eſſe doctrinam, quòd per maximum ſit potentia actiua explicanda, ac definienda: nam ſicut maximum deſumptum per exceſſum magnitudinis continet quidquid inferius ſe eſt, ita maximum deſumptum per exceſſum paruitatis, vt intuenti patet.

CAPVT XII.

Textus Ariſtotelis.

Determinatis autem his, dicere oportet, quod deinceps eſt, &c.

Breuis expoſitio textus.

RElatis ſuprà variis Philoſophorum ſententiis circa propoſitam quæſtionem, & explicatis terminis eiuſdem, intendit Ariſtoteles capite hoc proferre ſententiam propriam. Diuiditur autem caput in duo membra : nam in primo duobus præmiſsis, propriam ſententiam ſtatuit, atque confirmat, ac deinde ex eius confirmatione reiicit ſententiam Platonis ei oppoſitam. Igitur præmittendum eſt, duo eſſe genera rerum; primum eſt eorum quæ circa proprium eſſe immutabilia ſunt, hoc eſt, ita habent eſſe, vt ipſum amittere non poſsint, vel ita ſunt, vt non poſsint non eſſe, & hæc dicuntur ſempiterna; alia verò mutari poſſe à proprio eſſe, quod eſt, ſic eſſe, vt poſsint non eſſe, vt de equo, vel homine ſingularibus notum eſt, & hæc certum, ac definitum tẽpus habere exiſtendi in natura rerum. Deinde præmitti oportet, poſsibile, & impoſsibile, verum, & falſum, poſſe accipi ſimpliciter, & ex ſuppoſitione, quod latè explicat Ariſtoteles, & per ſe patet, & non eſt idem ſimpliciter falſum, & ſimpliciter impoſsibile, vt exemplis conſtat, ſecus è contrario.

His prænotatis propriam ſententiam tria continere aſſerit: primum eſt, omne ſempiternum corrumpi non poſſe; quare verum eſſe non poteſt, quòd mundus ſit corruptibilis, & duraturus

in perpetuum, quod hac ratione probat. Si res durans per infinitum tempus, ponatur corruptibilis, ſequitur poſsibile eſſe, quòd corrumpatur: ſed poſſibili poſito in eſſe, nullum incommodum ſequitur: ergo poteſt poni in eſſe, quod corrumpatur: quod verò corrumpitur, deſinit eſſe: ergo verum erit de eo, quòd aliquando non ſit, cùm verò ſemper futurum ſit, vtpote ſempiternum, verum pro aliquo tempore erit, quòd ſit & ſimul non ſit, quæ ſunt contradictoria: quod latiùs proſequitur.

Secundum eſt, ſempiternum neceſſariò eſſe ingenitum, quod ſic probat: ſi ſempiternum non neceſſariò eſt ingenitum, ergo poterit eſſe genitum; ſed repugnat eſſe genitum, quia quod generatur, procedit de non eſſe ad eſſe, & ita quidem, vt priùs tempore non ſit, & eodem tempore tranſacto incipiat eſſe, ergo eo ipſo, quòd ponatur ſempiternum ſimul, & genitum, neceſſariò debet concedi, quòd pro aliquo tempore ſit, & non ſit, quod eſt abſurdum: ex quibus colligit Ariſtoteles, ingenitum, & incorruptibile, genitum, & corruptibile reciprocari, cùm idem ſit principium generationis, & corruptionis; deinde ſempiternum cum ingenerabili, ſeu ingenito, & incorruptibili, reciprocatur, quia ingenerabile, & incorruptibile, nunquam poteſt incipere eſſe, aut deſinere: ergo, quæ procedunt de generatione naturali, & ſic vim habent, non tamen aduersùs nos dicentes iuxta fidem, mundum factum fuiſſe in tempore per productionem ex nihilo.

Tertiò refutat ſententiam Platonis relatam c. 10. quia neceſſe eſt, rem quamlibet genitam, definito, ſeu limitato tempore agere, & pati, eſſe, & non eſſe: nam ſi tempus agendi, vel eſſendi eius ſit infinitum, & tempus patiendi, aut non eſſendi finitum, ſequitur planè ſemper eſſe, & non eſſe aliquando: quia infinitum tempus eſſendi comprehendit omne tempus, & ideò comprehendere debet finitum tempus, in quo non fuit. Neceſſe eſt ergo tempore illo finito non eſſendi, ſimul eſſe, & non eſſe, quod præſuppoſitum fuit repugnare. Secundò, quia non minùs repugnat aliquid ingenitum corrumpi, quàm aliquid genitum eſſe incorruptibile, vt ex ſuperioribus conſtat; ſed impoſſibile rem ingenitam corrumpi; ergo etiam repugnabit, rem genitam nunquam corrumpi, vt de mundo docuit Plato.

Denique, quia genitum eſſe corruptibile non poteſt eſſe fortuna, aut caſu, ſed ex principiis propriæ naturæ, nempe materia, quæ principium eſt totius corruptionis: ſed materia ſemper eſt eadem, & ſemper ſe habet eodem modo, cùm ſit naturale principium, determinatúmque proinde ad vnum: ergo genitum ſemper habet potentiam ad corruptionem, & ad non eſſendum.

QVÆSTIO VNICA.

An mundus ſolo generali concurſu Dei perpetuò durare poſſit, an maiori indigeat ad perpetuitatem.

DVplex concurſus Dei diſtingui ſolet, generalis, & ſpecialis: generalis vocatur ille, quem poſtulat conſeruatio cuiuſque rei iuxta exigentiam ſuæ naturæ: ſpecialis verò dicitur quicunque alius huic ſupperadditus, & naturis rerum non debitus, quamuis ordinis naturalis: de quo quærimus an neceſſarius ſit ad perpetuitatem mundi, vel generalis ſufficiat.

Et quòd mundus non poſſit cum ſolo auxilio generali Dei perpetuò conſeruari, hiſce argumentis probare poſſumus. Primò, quia ideò ſublunaria corpora corruptibilia ſunt, & ad non eſſe ex propria natura tendunt, quia non ſolùm materia conſtant priuationi obnoxia (quæ totius corruptionis naturale principium eſt) ſed ex contrariis componuntur, quæ per mutuam actionem & reactionem ſe deſtruunt: ſed mundus in ſua naturali compoſitione vtrumque claudit: nàm ex ſublunari materia, priuationi ſubdita, atque etiam ex contrariis elementis perpetuò inter ſeſe repugnantibus conſtat: ergo ex propria conditione tendit in corruptionem, & ex conſequenti in non eſſe; quare perpetuò durare repugnabit, niſi maiori, atque ſpeciali Dei auxilio conſeruetur. Secundò, quia mundus ſecũdùm omnes partes eius, præſertim quantùm ad corpora vitæ prædita quantitatem, ac materiam petit intrinſeco termino definitam: ita vt ſub minori nec eſſe nec conſeruari poſſit: etenim ad tam paruam quantitatem peruenire poterunt elementa, vt pro continuis generationibus mixtorum non ſufficiant, ſed tandem conſumantur, & eis conſumptis mundus pereat, & viuentia adeò diminui poſſunt, vt non poſſint ſub tam parua quantitate conſeruari, nec proprias operationes exercere; ſed elementa, vtpote contraria, atque contigua, viciſſim ſe corrumpunt, & ſtaturam hominum conſtat indies minorem fieri, raróſque homines proceriores parentibus euadere, minori etiam temporis periodo durare. Ex quibus efficaciter ſequitur, deuenturum tandem mundum ad eum ſtatum, vt vlteriùs conſeruari nequeat, ſine maiori, ac ſuperaddito concurſu diuino. Quod corroborari poteſt, ex proportione finis eius cum principio: nam generationes non potuerunt eſſe æternæ ex parte principij (vt octauo libro Phyſicorum oſtendimus) ergo nec poſſunt eſſe æternæ ex parte finis; ſed ceſſare debent, ſpectata earum natura, & concurſu naturali, atque ordinario Dei, & ideò maiori ac ſpeciali indiget mundus concurſu, vt perpetuò durare poſſit.

Noſtra

Noſtra ſententia duplici aſſertione cōtinetur: prior eſt, mundus in eo ſtatu imperfecto, quem habuit à principio, & habiturus eſt vſque ad diem iudicij, conſeruari poteſt cū ſolo auxilio generali Dei, pro qua nullum auctorem refero, quia quæſtionem hanc nullus attigit: ſed eam probo primò, quia neque ex aliquo effectu, nec ratione alicuius momenti probabiliter oſtendi poteſt, quòd à prima conditione contulerit Deus ſpeciale aliquod auxilium mundo, aut alicui eius parti pro ſua conſeruatione, neque id neceſſarium fuiſſe aliquando, vel tali auxilio indiguiſſe; ſed eodem concurſu, quo creauit materiam primam, & rationales animas, illam quidem formis vnitam, has verò materiæ, eodem, inquam, eas conſeruat, neque maiori indigent, cùm conſeruatio ſit continuata ipſa productio. Vnionem verò materiæ cum formis per continuas corruptiones diſſolutam mediis ſecundis cauſis nouas generationes cum ſolo concurſu generali edentibus reparat, & modo ſimili, quidquid elementa ſibi detrahunt per continuas, ac reciprocas actiones, & reactiones, ex eadem ipſorum materia eductis nouis partibus formarum reſtauratur, ſemper enim corruptionem vnius generatio alterius conſequitur, quia materia non poteſt naturaliter denudari omni forma: quod in futurum effici poſſe, vſque ad diem iudicij, facilè conſtat, cùm eædem res, eædemque cauſæ naturales, eodem modo ſe habentes, atque eodem modo ex determinatione ad vnum operantes permaneant: nam idem, in quantum idem, & eodem modo ſe habens, eodémquè modo operans, ſemper atque eodem modo idem efficit. Secundò, quia ad diuinam prouidentiam naturalem, & ordinariam ſpectat ſic mundi exordium & cōtinuationem attemperare per diſpoſitionem, atque conſeruationem, & propagationem partium eius, vt nulli tantam permittat facultatem circa aliam, qua poſſit eam extinguere, immò nec notabiliter conſumere; ſed in tali ordine continet omnes, vt eiſdem modis, cum eodémque, ac ſolo concurſu, quo eas condidit, ſeſe reſtaurare poſsint, & in eodem ſtatu, ac diſpoſitione, quam habuerunt à principio, conſeruare: ita ergò cenſendum eſt fieri, vſque ad diem iudicij, cùm eundem ſtatum, eandémque diſpoſitionem habeat, & habiturus ſit mundus.

Aſſertio poſterior eſt: mundus in eo ſtatu, quem habiturus eſt poſt diem iudicij, per totam æternitatem, non poteſt cum ſolo concurſu generali Dei, cum quo conſeruatur modò, conſeruari, ſed maiori, atque ſpecialiori indigebit, vt in eo conſeruetur. Hæc efficaci ratione probatur, quia ſtatus ille mundi longè diuerſus, & perfectior erit eo, quem habuit à principio: nam corpora ipſa, ex quibus componitur, nouam perfectionem accidentalem recipient, & non naturaliter eis debitam, ſed naturam eorum ſupe-

rantem, in eo enim ſtatu cæleſtia corpora à propriis motibus quieſcent, vt colligitur ex illo Apocalypſis 10. vbi dicitur iuraſſe Angelum per virtutem in ſæcula ſæcuiorum, quòd tempus non erit ampliùs, nimirum poſtquam alter Angelus tuba cecinerit, qua inſonante mortui ad vitam reuocabuntur, vt aſſeruit Paulus 1. ad Corinth. 15. Quòd ſi tempus ampliùs non erit, neque motus cælorum eſſe poterit, cum quo realiter, vel idem eſt, vel ſine quo nullo modo eſſe poteſt. Et probatur ſatis congrua ratione, quia ceſſante fine, ceſſant ea, quæ eius gratia ſunt conſtituta: ſed præcipuus finis, cuius gratia mouentur cæli, ſunt generatio, atque conſeruatio viuentium corporum, & aliorum, ex quibus fiunt, & aluntur: hæc verò omnia expleto hominum numero igne conſumentur, vt pluribus locis docent ſacræ literæ, præſertim 2. Petr. c. vltimo: ergo motus ipſe cælorum ceſſabit. Præterea corpora ipſa cæleſtia ampliori luce veſtientur, iuxta illud Iſaiæ 30. *Lux Lunæ, ſicut lux Solis, & lux Solis erit ſeptempliciter*: quod explicans Iſaias, c. 60. ait. *Ecce ego creo cælos nouos, & terram nouam*, & Ioannes Apoc. 21. *Vidi cælum nouum, & terram nouam.* Elementa etiam non ſolùm à corruptione, & viciſſitudine alterationum, vaporúmque atque exhalationum permixtione liberabuntur, ſed noua, atque eximia luce perfundentur, ita vt quaſi cæleſtia corpora reddantur, & in hoc nouo ac fœliciſſimo ſtatu mũdum in perpetuum permanſurum eſſe cenſendum eſt, vt colligitur ex illo Eccleſiaſtis 3. *Didici quòd omnia opera, quæ fecit Deus, perſeuerent in perpetuum.* Sicut ergo maior erit neceſſarius concurſus, nouúſque, & ſuperadditus generali, per quem conditus fuit mundus: immò, & ſuperans naturalem ordinem, vt tale nouum eſſe eis conferatur, quantùm ad noua, & perfectiſſima accidentia; ita nouus, ac ſuperadditus ſpecialis concurſus generali ſuperadditus omninò neceſſarius erit, vt in eodem nouo eſſe conſeruetur.

Ad primum in oppoſitum factum, conceſſo antecedenti, neganda eſt conſecutio, quòd non poſſit mundus, cum ſolo concurſu Dei generali conſeruari, quia neque ex parte materiæ, neque qualitatum contrariarum nouum poſtulat concurſum: ſed ſicut per ſolum generalem condita fuit materia prima, ita per ſolum generalem conſeruatur, cùm conſeruatio non ſit aliud, quàm continuatio eiuſdem eſſe recepti. Neque obſtat tali conſeruationi priuatio ei annexa, quia propter illam neceſſarium non eſt, quòd decurſu temporis omni forma denudetur, ſed per ſolum concurſum generalem omnibus cauſis à principio cõceſſum diſponitur, ac præparatur pro noua forma ſuſcipienda, priori expulſa: & cum ea non ſecus atque cum præcedenti conſeruatur.

Contrarietas verò elementorum, atque qualitatum ſic eſt naturaliter attemperata, vt ſibi continua conſeruentur, & ſuperiùs

ſit

ſit locus naturalis, atque conſeruatiuum inferioris, & ſi vnum aliqua ex parte alterum deſtruit, ab alio etiam viciſſim deſtruitur; ſed vtriuſque iactura reparatur partim ex materia alterius, partim verò ex materia aliorum, & ita conſeruatur naturalis integritas omnium, per ſolum generale auxilium eis, & ſuperioribus cauſis conceſſum, ad ſuas actiones, & reactiones exercendas. Quare non eſt eadem ratio de corpore mixto, ac de toto mundo: nam victrix qualitas, per quam diſſoluitur temperamentum ad conſeruationem ſubſtantialis formæ, totiúſque compoſiti requiſitum, non poteſt ſemper ab eodem corpore per alteram qualitatem valdè remiſſam ſuperari, aut iactura temperamenti reparari per ſolum concurſum generalem, & ideò neceſſitate naturæ periit tale compoſitum, per diſſolutionem temperamenti modíque vnionis materiæ cum forma. Mundus verò poteſt iacturam vnius corporis reparare per virtutem alterius, mediis continuis generationibus, ſolo concurſu generali factis, & ſemper efficiendis, vt expoſitum eſt.

Ad ſecundum de viuentibus corporibus, concedimus, aliquando filios parentum ſtaturam non adæquare, ſed etiam aliquando proceriores euadunt, non tamen poſſibile eſſe iuxta ordinem naturalem à diuina prouidentia in rebus conſtitutum, ſempérque continuatum, ad tam paruam quantitatem reduci viuentia corpora alicuius ſpeciei, in qua non poſſint naturaliter conſeruari, quia nec poteſt naturalis virtus vitalis eorum tantùm deficere, nec alimenta, ex quibus nutriantur, cùm pertineat ad eandem diuinam prouidentiam naturalem vim illorum & corpora, ex quibus alenda ſunt, conſeruare, & id quidem, ſicut huc uſque fecit cum ſolo concurſu generali, efficiet etiam in futurum toto tempore, quo mundus in hoc imperfecto ſtatu generationum, & corruptionum duraturus eſt.

Tractatus de terminis potentiarum, & qualitatum.

EAdem, aut ſimilis eſt conſideratio de potentiis, & qualitatibus, & ideò de vtriſque diſſerendum eſt, reuocatis in memoriam notionibus terminorum, paruitatis, & magnitudinis traditis ex inſtituto 1. Phyſic.

QVÆSTIO I.

An potentia actiua terminis magnitudinis, & paruitatis definiantur quoad intenſionem ſuorum effectuum.

QVæſtio procedit naturaliter, & negatiua pars, quòd non poſtulent actiuæ potentię terminos intrinſecos, nec extrinſecos magnitudinis, ac paruitatis, his argumentis probatur. Primò, quia virtus, ſeu potentia actiua proportionari debet paſſiuæ,

nempe,ſubiecto, circa quod operatur, & in quo effectus recipitur; ſed potentia receptiua, ſeu paſsiua ſubiecti nullum terminum magnitudinis,aut paruitatis poſtulat; ergo neque potentia actiua agentis eum poſtulat: minorem probo, quia potentiam paſsiuam recipere effectum ab agente, eſt ab eo perfici; ſed quò plus perficitur, eſt capacior maioris perfectionis ſecundùm intenſionem ſuorum effectuum: ergo data qualibet intenſione effectus, poteſt intenſiorem in infinitum recipere, quod repugnat, quin poſsit ab agente per potentiam actiuam eodem modo produci:quare neque habebit vllum terminum magnitudinis actiua potentia: & eadem eſt ratio de termino paruitatis, cùm non ſit excogitabilis effectus à Deo remiſſus, quin remiſsiorem poſsit recipere ſubiectum ab agente, & ab hoc produci per actiuam potentiam.

Secundò probatur, quia corpora naturalia eò velocius mouentur, quò magis appropinquant ad centrum proprium, quod non eſt intelligibile,niſi intelligatur, grauitatem, aut leuitatem eorum eò magis creſcere,vel intendi: nam ſicut motus naturalis ſurſum,vel deorſum procedit à grauitate, vel leuitate;ſic motus velocior à maiori,ſeu intenſiori.Si ergo centrum diſtaret in infinitum(vt conſtat fieri poſſe)creſceret in infinitum celeritas motus,& ex conſequenti grauitas,ac leuitas, quæ eſt potentia actiua, ac productiua motus: quare non poſtulat minimum versùs maximum, quod videtur expreſsè docere Ariſt. 4. c. huius libri, textu 88.hiſce verbis:*Si autem infinitum eſſet, infinita vtique eſſet, & velocitas: ſi verò velocitas, & grauitas, & leuitas, &c.* Neque etiam versùs minimum habens terminum,cùm conſtet,magis,ac magis in infinitum decreſcere poſſe celeritatem motus, & ex conſequenti grauitatem, & leuitatem. Probatur tandem, quia ſi terminum aliquem intenſionis poſtularent, vel eſſet diuiſibilis, vel indiuiſibilis: ſed vterque eſt impoſsibilis; indiuiſibilis quidem,quia indiuiſibile,nec facit rem maiorem,nec minorem;ergo nec poſtulat maiorem virtutem, nec arguit minorem in agente, à quo per illam producatur: quare non eſt excogitabilis virtus, potens producere intenſionem infra indiuiſibile, quo terminatur, quin poſsit producere indiuiſibile ipſum terminans eandem intenſionem;ſed intenſio infra indiuiſibile quodque eſt indeterminata,cùm ſit in infinitum diuiſibilis:ergo cùm ad illam exigatur productiua potentia, & non ad producendum indiuiſibile, non poterit eſſe determinata intrinſecè, per maximum quod ſic: ſed neque extrinſecè, per minimum quod non:quia impoſsibile eſt, potentiam poſſe producere intenſionem, infra indiuiſibile, quin poſsit producere ipſummet indiuiſibile;quare non poterit eſſe verum, quòd non poſsit producere effectum tantæ intenſionis,

nis,

nis,& benè quemlibet minorem, hoc eſt enim minimum quod non:quare neque extrinſecus iſte terminus dari poteſt.

Vera tamen ſententia eſt,actiuæ potentiæ,ſecundùm virtutem naturalem conſideratæ, terminum magnitudinis intrinſecum poſtulant, (qui dicitur maximum quod ſic) quoad intenſionem ſuorum effectuum:paruitatis verò neque intrinſecum,neque extrinſecum. Vtramque partem tenent Patres Conimbricenſes 1. lib. de cælo, cap. 11. quæſt. 1. artic. 2.cum cæteris interpretibus eiuſdem capitis.Qui omnes ex eo deduxerunt,Ariſtotelem conceſsiſſe actiuis potentiis intrinſecum terminum magnitudinis quoad proprios effectus producendos, quod præcipuè verum eſt de intenſione eorum. Probatur autem prima pars duplici argumento, quia potentiæ oriuntur ex ipſiuſmet rei entitate, aut eſſentia, vel certè eam naturaliter ſequuntur: ſed eſſentia, vel entitas finita eſt, ac determinata, ita vt tantæ perfectionis ſit & non maioris,vt euidenti inductione conſtat in quibuſcunque rebus creatis: ergo naturales potentiæ eam conſequentes habent perfectionem eodem modo determinatam, hoc eſt, tantam, vt non maiorem,quòd eſt habere determinatam maximo quod ſic. Probatur conſequentia, quia non poteſt effectus perfectior eſſe eius cauſa;nec vllam habere perfectionem, quam ab eadem non accipiat; perfectio autem potentiæ præcipuè conſiſtit in eo, quòd effectum tantæ intenſionis producere poſsit: ergo neceſſe eſt, definiri termino intrinſeco magnitudinis, quantum ad intenſionem effectus, ita vt vſque ad tantam perfectionem perducere eum poſsit,& non maiorem ei conferre.

Secundò, quia potentiæ naturales non impeditæ operantur ex determinatione ad vnum, hoc eſt, ſine deliberatione, & ideò quantùm poſſunt, aut ſecundùm vltimum ſuæ virtutis: vt potentia ignis ad calefaciendùm:ergo producunt ſemper effectum maximæ intenſionis, ita vt maioris intenſionis producere non valeant,alioquin non operarentur quantùm poſſunt:quod patet eſſe impoſsibile: quare neceſſe eſt eis concedere terminum intrinſecum magnitudinis, quod vocatur maximum quod ſic: Quod communis conſenſus ſcholæ ſemper tenuit, tribuens igni calorem vt octo,vltra quem non poſsit creſcere, & pariter cæteris virtutibus elementorum,ac potentiis aliorum corporum.

Probatur deinde ſecunda pars, negans eis terminum paruitatis tam intrinſecum,quàm extrinſecum triplici ratione:& prima procedit ex primo modo operandi harum potentiarum, videlicet, per applicationem, ſeu approximationem ad paſſum, quia quò magis ei eſt approximatus ignis,v.g. intenſiùs illud calefacit;remiſsiùs verò,quo minùs approximatur, aut magis ab eo remouetur, vt euidenti experientia notum eſt: ſed conſtat, poſſe

magis, ac magis ab eo remoueri, ita vt nunquam poſſit tam remotum ab eo eſſe, quin poſſit plus remoueri, quovſque extra ſphæram eius idem paſſum poſitum eſſe cenſeatur, & ab eo non poſſit vllo modo calefieri; ergo nullus datur tam remiſſus effectus, quin remiſſior dari poſſit in infinitum, quod eſt, nullum dari terminum, nec intrinſecum, nec extrinſecum paruitatis ſecundùm intenſionem effectus in potentiis naturalibus.

Secundò probatur ex conatu potentiæ, quo modo operatur, de quo etiam eſt euidens, & experientia notum, quòd non poteſt ita remiſſus eſſe, quin remiſſior adhuc in infinitum adhiberi poſsit à potentia: ſed conſtat, quò minorem præſtat conatum potentia ad operandum, eò remiſsiorem edere effectum; ergo data quacunque remiſsione eiuſdem effectus, remiſsior in infinitum poterit produci à potentia: quare nullum habet terminum paruitatis intenſio eius. Probatur tandem ex natura eiuſdem effectus: quia non datur tam remiſſus calor, quin remiſsior in infinitum dari poſsit, ſicut non datur iam parua quantitas, quin minor poſſit dari ſemper. Et eius ratio à priori eſt, quia imperfectio effectus in infinitum procedere poteſt. Ex quibus planè ſequitur, non dari effectum adeò imperfectum ab agente productum, quin imperfectior dari poſsit, & ex conſequenti, nullum dari terminum paruitatis, in proceſsione eius ad potentiam, nec ideò potentiam ipſam vllum habere terminum paruitatis intrinſecum, nec extrinſecum, quoad intenſionem effectus.

Ad primum argumentum conceſſa maiori, neganda eſt minor: nam cùm potentia paſsiua ſit eius eſſentia, ſicut habet eſſentiam limitatam tantæ perfectionis, ita habet potentiam paſsiuam limitatam, & conſequenter terminatam termino magnitudinis intrinſeco, quæ non creſcit receptione effectus, quia verum eſt, tantæ perfectionis eſſe, & non maioris: ex ea igitur non probatur, quòd actiua potentia, ſeu qualitas termino intrinſeco magnitudinis careat, quantùm ad intenſionem effectus.

Ad ſecundum argumentum dicemus dubio ſequenti. Ad tertium reſpondeo, terminum intrinſecum, quem poſtulat actiua potentia, diuiſibilem quidem eſſe, ſed completum quoddam indiuiſibile, vltra quod nihil ampliùs poteſt producere. Quare nec ſolùm latitudinem incompletam, aut interminatã importat, nec ſolùm indiuiſibile eam terminans, ſed vtrumque, vel, vt vno verbo explicetur, dicit latitudinem intenſionis completam vltimo indiuiſibili, vltra quod non poteſt potentia procedere; hoc autem non habet terminus extrinſecus, vt conſtat, quia nec importat latitudinem intenſionis completam, aut terminatam, ſed interminatam, & quaſi indefinitam, quam idcirco nõ intelligimus, nec explicamus per tantum calorem, & non plus, ſed per non

tantum,

tantum, & bene quodcunque minus. Quod verò dicitur, potentiam eo ipſo, quòd poteſt producere latitudinem infra indiuiſibile, quo terminatur, aut completur, poſſe etiam producere idem indiuiſibile complens, quia non requiritur maior virtus ad producendum indiuiſibile, verum eſt: ſed ex hoc non bene infertur, idem eſſe, potentiam terminari extrinſecè, minimo quod non, & intrinſecè, maximo quod ſic: nam maximum quod ſic non dicit latitudinem intenſionis terminatam proprio indiuiſibili, quomodocunque; ſed ita vt vltra illam nihil ampliùs producere poſſit, quo pacto ſumptam repugnat produci à potentia non poſtulante intrinſecum terminum magnitudinis, ſed ſolùm extrinſecum: nam de ratione potētiæ talem terminū poſtulantis (ſi daretur) foret, vt data quacūque latitudine intenſionis completæ ac terminatæ à ſe producta, maiorem poſſet producere, quod patet repugnare potentiæ terminatæ termino magnitudinis intrinſeco. Itaque diſcrimen inter vtrumque terminum, ac potentiam, non conſiſtit in ſolo indiuiſibili, ſed in latitudine intenſionis per eum completa cum tali modo, vt ſic eam producere poſſit potentia, vt non plus poſſit, quod conſtat conuenire potentiæ poſtulanti intrinſecum terminum magnitudinis, & omninò repugnare ei, quæ extrinſecum tantùm poſtulat. Dari verò potentiam vtrumque poſtulantem, contradictionem implicat, ſicut contradictio reperitur in ipſis terminis, quia tantum poſſe, & non plus, quod eſt terminari maximo quod ſic, & tantum non poſſe, ſed quodcunque minus, quod eſt terminari minimo quod non, manifeſtam continet repugnantiam, vt conſideranti facilè patebit.

DVBIVM.

An neceſſe ſit corpus naturale ad ſuum centrum naturaliter motum velociùs ſemper moueri, quò magis ad ipſum appropinquat.

AD ſecundum argumentum ſuprà propoſitum reſpondent Patres Conimbricenſes 1. lib. de cœlo, cap. 11. quæſt. 1. artic. 3. concedendo corpus naturale motum ad ſuum centrum velociùs moueri, quò magis ad ipſum accedit ob augmentum grauitatis, vel leuitatis, non tamen ideò (aiunt) creſcet velocitas in infinitum infinitè protracta diſtantia centri, ſicut nec grauitas iſta, vel leuitas, qua perueniente ad certum gradum intenſionis ſibi intrinſecum ceſſabit intenſio, & de cætero motus eadem prorsùs vniformi celeritate procedet, quod augmentum grauitatis vocant, grauitatem accidentalem 2. libro, capite 6. quæſt. 1. artic. 2. id eſt, impulſum emanantem à corpore graui, ratione naturalis grauitatis, dum ad proprium centrum mouetur.

Alij

Alij verò dicunt, corpus media propria grauitate, & motu,hanc grauitatem accidentalem ſibi imprimere, & alij media hac grauitate accidentali docent, ingenitam, & propriam grauitatem confortari, verùm relati ſolùm inter ſe differunt in modo loquendi.

Sed vtrumque aſſertum nobis diſplicet:primum quidem, quia ſine aliquo fundamento rationis dicitur à grauitate naturali emanare accidentalem,ſeu aduentitiam, cùm à nulla alia qualitate, ſeu potentia naturali emanet alia ſimilis accidentalis, ſeu aduentitia,non à calore,nec frigore, nec ab alia ſecunda qualitate(vt euidenti inductione cuicunque poteſt conſtare)ergo nec à grauitate, & leuitate emanare poteſt, cùm nulla aſſignetur ſpecialis ratio ex parte earum talis emanationis, & ſolùm videatur conficta ad reddendam rationem, ob quam motus naturalis ſit velocior in fine,quàm in principio & medio.Et poteſt vrgeri hoc argumentum, quia grauitas hæc accidentalis non eſt pondus, ſicut naturalis, cùm conſtet lapidem non habere plus ponderis, dum eam habet,quàm dum eſt ſine illa,ſi ad trutinam examinetur : ſolùm igitur poteſt eſſe impulſus, quem ſibi imprimit per motum;ſed omnes impulſus à quocunque, & quomodocunque impreſſi ſunt eiuſdem ſpeciei, quia omnes poſſunt mouere corpus verſus quamlibet differentiam loci, iuxta directionem imprimentis:ergo ſequitur impulſus eſſe eiuſdem ſpeciei cum cæteris. Vt cum eo, quem aliquis imprimeret lapidi,dum mouetur deorſum, vnde ſequitur non poſſe emanare ab ipſo lapide, ſed extrinſecè impreſſus eſſe debet à ſe,vel alio:ab alio verò conſtat non imprimi,ſed nec à ſe,vt mox probabitur, ergo falſa eſt prædicta ſententia.

Præterea,impoſſibilis probatur talis emanatio grauitatis accidentalis, eo præſuppoſito, quod ab auctoribus huius ſententiæ dicitur,nempe grauitatem accidentalem non emanare à naturali ſecundùm ſe,nec dum corpus quieſcit, ſed ſolùm dum mouetur, ex quo euidenter ſequitur, medio motu,vt minimum, tanquam cauſa ſine qua non, vel conditione emanate, quare neceſſe eſt, motum ſe tenere ex parte agentis, nempe grauitatis naturalis, eſſeque vt minimum naturâ priorem impulſu, vel grauitate accidentali,eo medio emanante, & aliquo modo cauſam, aut cauſationem eius.Quemadmodum approximatio agentis ad paſſum prior natura eſt effectu producendo ; quare repugnat eundem motum eſſe effectum eiuſdem impulſus, aut grauitatis accidentalis,& natura poſteriorem ea in eodem ordine efficientis cauſæ: ſed id ſequitur neceſſariò ex tali doctrina, ergo planè falſa cenſeri debet. Probatur verò, quia euidens eſt, motum procedere à grauitate naturali, tanquam à cauſa effectiua : ergo euidens eſt, velociorem

velociorem motum procedere à tali grauitate accidentali (ſi datur) ſe tenente ex parte eiuſdem grauitatis naturalis, & ideò cùm ea concurrente ſuo modo effectiuè ad eundem motum celeriorem, & ex conſequenti eſſe natura priorem eo, & tandem non eſt minùs euidens, eundem motum ſe tenere ex parte grauitatis naturalis ad cauſandam grauitatem accidentalem, quæ non niſi per motum, vel medio motu emanat ab ea iuxta hanc ſententiam. Ergo euidens eſt eundem motum eſſe cauſam, ſeu cauſationem eiuſdem grauitatis accidentalis, & proinde natura priorem ea: habet ergo rationẽ cauſæ, & effectus reſpectu eius, & eſt prior natura, atque etiam poſterior ea in eodem genere efficientis cauſæ, quod manifeſtam continet repugnantiam. Argumentum hoc efficaciſſimum ſolùm hac via eludi poſſet, ſi diceretur, non eandem partem motus eſſe cauſam, & effectus grauitatis accidentalis, quia hoc planè repugnat, ſed diuerſam, ita vt media priori parte motus velocioris emanet pars eiuſdem grauitatis, non quidem concurrens effectiuè ad eandem partem motus, nec prior natura ea, ſed poſterior tanquam effectus eius, concurrens verò effectiuè ad partem motus ſequentem, quæ ab ea procedit tanquam effectus, & natura poſterior. Cæterùm euaſio hæc non minus euidenter falſa oſtenditur. Primò quidem, quia accidentalis grauitas producitur medio motu, tanquam cauſa ſine qua non, vel cauſatione aut conditione: ergo eodem modo quo incipit motus, incipit productio grauitatis, videlicet per vltimum non eſſe. Quemadmodum ergo verum eſt dicere, nunc non eſt motus, & immediatè pòſt erit, ita verum eſſet dicere, nunc non eſt productio grauitatis, & ex conſequenti grauitas ipſa, & immediatè pòſt erit. Præterea, ſicut verum eſt, in toto tempore immediato eſſe motum, ita debet neceſſariò eſſe verum, in toto tempore immediato eſſe grauitatem, ita vt nulla poſſit dari motus pars immediatè pòſt, cui non reſpondeat aliqua pars grauitatis ea media emanans: ſed ita naturaliter, & neceſſariò procedit velocior motus à grauitate accidentali, & ſingulæ partes eius correſpondent ſingulis partibus grauitatis accidentalis: ergo omninò neceſſarium eſt, totum motum futurum immediatè pòſt, & omnes eius partes procedere à tota grauitate, & omnibus eius partibus, & eodem modo totam grauitatem, & omnes eius partes procedere à toto motu, & omnibus eius partibus, & id quidem in eodem genere efficientis cauſæ, ex quo neceſſariò etiam ſequitur, totum motum futurum, & omnes eius partes eſſe cauſam totius grauitatis, & omnium partium eius, atque etiam effectum eſſe priorem natura, ac poſteriorem in eodem ordine efficientis.

Secundò verò falſa oſtenditur euaſio, quia ſi grauitas accidentalis

dentalis

dentalis emanat à naturali medio motu, & ideò emanatio eſt ſucceſſiua:ergo neceſſe eſt, partem grauitatis accidentalis in eadem duratione exiſtere cum eadem parte motus præcedente, qua media emanat. Probatur conſequentia, quia quilibet effectus debet coëxiſtere in eadem duratione ſuæ cauſæ, vel cauſatione, aut conditione actu eam cauſante, in eadem quidem duratione inſtantanea, ſi in inſtanti operetur cauſa; vel ſucceſſiua, ſi operetur ſucceſſiuè. Verum igitur eſt, ac neceſſarium, lapidem eodem tempore partis motus præcedentis habere maiorē grauitatem, quam petit eadem pars motus:ergo neceſſe eſt, tunc velociùs moueri, quia ex maiori grauitate ſequitur naturaliter motus velocior; ſed eo tempore habet lapis maiorem grauitatem: ergo eodem tempore neceſſariò debet habere motum velociorem. Et vrgeri poteſt idem argumentum, ac declarari ſimul hoc modo: ſi motus fieret in inſtanti, & eo medio emanaret velocitas, in eodem inſtanti, in quo eſſet motus, emanaret: ita vt verum foret in primo inſtanti, in quo eſſet motus, dari etiam primam grauitatem accidentalem, ſed in eodem inſtanti, in quo eſt cauſa naturalis, producit ſuum effectum in inſtanti producibilem, ergo in eodem inſtanti ſequeretur accidentalis grauitas cauſata medio motu, quem neceſſariò ipſa producit, & ita motus, eademque grauitas erit prior natura, atque poſterior, atque etiam cauſa, & effectus in eodem ordine efficientis.

Poſtremum verò, quod aſſerit eadem ſententia, nempe dilatato ſpatio in infinitum, inter terminos motus grauis, aut leuis corporis per virtutem diuinam, non moueri ſemper velociùs, quo magis appropinquaret ad centrum, ſed ſolùm vſque ad certam diſtantiam: reliquum verò viæ vſque ad centrum eadem velocitate conficere, falſum nobis etiam videtur, & omninò neceſſarium, quòd celeriùs ſemper moueretur, quod ſic probo: cauſa naturalis grauitatis accidentalis eſt grauitas naturalis, à qua emanat medio motu, & medio motu velociori emanat intenſior grauitas accidentalis, quod conſtat ex toto motu lapidis à concauo lunæ vſque ad centrum terræ: ſed dum lapis ſuo motu tendit in centrum, adeſt eadem naturalis cauſa intenſioris grauitatis, nempe eadem grauitas naturalis, & intenſior grauitas accidentalis cum velociori motu: ergo naturaliter procedet ab ea intenſior effectus, qui eſt intenſior grauitas accidentalis, & eadem eſt ratio de cæteris partibus motus vſque ad centrum, quare ſemper erit neceſſarium, celeriùs moueri lapidem, quò magis ad centrum appropinquat. Et ſi reſpondeant, eandem eſſe cauſam naturalem intenſioris grauitatis accidentalis, à qua intenſior procederet, niſi haberet ex propria natura intrinſecum terminum ſuæ intenſionis, qui

vocatur

vocatur maximum quod ſic, & quem excedere non poteſt naturaliter: in primis ſolutio hæc manifeſtam continet petitionem principij, tum quia pro ratione reddit illud, de quo eſt controuerſia, nempe, an potentiæ, & qualitates habeant terminum intrinſecum ſuę intenſionis verſus maximum; tum etiam, quia pręſup ponit id, quod probandum eſt: nam licèt de potentiis, & qualitatibus naturalibus, quæ ſequuntur naturas rerum, ſecundùm ſe conſideratas, probatum ſit terminum magnitudinis intrinſecum ſuæ intenſionis habere; de cæteris verò, quæ eas ſequuntur, media aliqua cauſa extrinſeca, neque probatum eſt, neque probari poteſt, vt ſtatim oſtendemus; & tandem neque in his, neque in illis poſſibile eſt naturaliter, quòd ex vna parte poſtulent talem terminum, & ex altera detur naturalis cauſa, à qua vltra illum intendi poſſint, quia ſi effectus eſt naturaliter impoſſibilis, impoſſibilis quoque cenſenda eſt naturaliter cauſa, vt patet in viuentibus, quòd eo ipſo, quòd poſtulant terminum intrinſecum magnitudinis, poſtquam illum pertingunt, nulla poteſt dari naturalis cauſa maioris augmenti, ſed potentia nutritiua, & augmentatiua, quarum virtute peruenerunt ad terminum, non poſſunt iam plus ſubſtantiæ conuertere, quàm deperdetur: immò limitatio harum potentiarum, vel cuiuſcunque alterius cauſæ potentiſſima ratio eſt eis concedendi intrinſecum terminum. Vnde ſequitur, quòd ſi qualitatibus concederetur talis terminus intenſionis intrinſecus, concedi non poſſit, quòd poſtquam eum pertingunt, poſſit dari cauſa naturalis maioris intenſionis earum, & eo ipſo, quòd dari poſſit, nequit eis talis terminus concedi.

Vera igitur ſolutio illius argumenti hac diſtinctione explicanda eſt: Potentiæ, & qualitates actiuæ duplices ſunt, quædam namque ex propria natura rebus conueniunt, vt igni calor, & frigus aquæ, vera grauitas, & leuitas elementis, ac mixtis. Aliæ non quidem ex propria natura eis conueniunt, ſed ab extrinſeco eis imprimuntur, vt impulſu proiectis, & intenſio conuenit illis ex propria natura, à qua procedunt, & propterea limitata eſſe debęt, atque definita per terminum magnitudinis intrinſecum, ſicut ipſa natura: cæteræ verò qualitates (vtpote propriam naturam rerum non conſequentes, ſed ab extrinſeco impreſſæ) non poſtulant talem terminum intrinſecum, ſed extrinſecum tantùm, ita vt licèt actu infinitam intenſionem habere non poſſint, benè tamen quamlibet finitam, quantumcunque magnam, quia in rebus, quibus ab extrinſeco imprimuntur, ſolùm poſtulant potentiam obedientialem paſſiuam, ſeu receptiuam, non petentem intrinſecos terminos, & cùm impulſus corporibus impreſſus ad motum huius ſit conditionis,

caret

caret termino intenſionis intrinſeco. Vnde ſequitur, quòd ſi imprimatur lapidi deorſum moto, poterit ſemper de nouo imprimi intenſior, per quem celeriùs ſemper moueatur, quo magis appropinquat ad centrum, quod verum erit, ac neceſſarium, quantumcunque centrum diuina virtute ſeparetur à loco, à quo moueri cœpit, ita vt nunquam contingat, immò neque poſſit contingere, motum eius centro propinquiorem æqua celeritate fieri, ac magis ab eo diſtantem, ex quo nullum incommodum ſequi facilè poterit cuique conſtare.

QVÆSTIO II.

An potentiis actiuis concedendus ſit terminus intrinſecus quoad extenſionem ſuorum effectuum.

SEnſus quæſtionis eſt, an potentiæ actiuæ ad quamlibet diſtantiam ſpatij effundere poſſint proprios effectus, vt ignis producere calorem in aquam, quantumlibet à ſe diſtantem, vel ad tam magnam, vt non ad maiorem. Et de termino paruitatis, res eſt certa apud omnes nullum poſtulare, quia euidens eſt, agens non ſolùm poſſe effectum proprium effundere in paſſum, vel circà ſpatium ſibi propinquius, ſed perfectiùs eum effundere, vt ignis fortiùs calefacit aquam, aut lignum, quò ſibi propinquius eſt: ergo impoſſibile eſt ad tantam diſtantiam extendere effectum, quin poſſit ad minorem, ac minorem in infinitum, immò quin poſsit quò minor eſt, perfectiùs illum extendere, quod eſt nullum terminum paruitatis admittere.

Sed aduersùs hanc veritatem opponi poſſunt potentiæ ſenſitiuæ, de quibus euidens eſt, obiectum ita proximum organo ſenſus poſſe percipere, vt ſi proximiùs accedat, non percipiatur, & multò minùs, ſi ſupra organum ipſum, vel potentiam ponatur, quod de ſenſibus ſaltem medium externum poſtulantibus, vt de viſu, & auditu, atque odoratu docet experientia. Iſtæ ergo potentiæ poſtulabunt neceſſariò terminum paruitatis intrinſecum, quoad extenſionem ſuorum effectuum, vel operationum. Probatur conſequentia ex definitione intrinſeci termini paruitatis, qui eſt tanta diſtantia ad quam poteſt produci effectus, ita vt ad minorem non poſsit: quod expreſsè videtur aſſeruiſſe Ariſtoteles libro de ſenſu, & ſenſibili, capite vltimo, ad finem hiſce verbis: *Eſt itaque aliquid vltimum diſtantiæ, vnde non videtur, & primum vnde videtur, hoc itaque neceſſe in diuiſibili eſſe, vltra quodque non contingit ſentire exiſtens, circa autem neceſſe ſentire.*

Pro ſolutione adnotare oportet in ſenſationibus duo reperiri. Primum eſt immutatio potentiæ ſenſitiuæ ab obiecto, quæ eſt impreſsio ſpeciei, & receptio eius in eadem potentia. Secundum, operatio

operatio ipſa vitalis, quam elicit potentia informata ſpecie, nempe, viſio, vel auditio, & impreſſio quidem ſpeciei non eſt actio, aut operatio potentiæ, ſed obiecti in ipſam: ex parte verò eiuſdem potentiæ ſola receptio aut paſſio: operatio verò eſt ab ipſa potentia ſimul, & obiecto media ſpecie concurrente cum illa, tanquam ab vno principio, per quam operationem non agit potentia in obiectum, neque in aliquid aliud, quia non eſt actio tranſiens, ſed intra ſe producit per illam ſpeciem expreſſam, in qua conſiſtit ſenſatio, ſeu perceptio obiecti ſenſibilis. Et ex his ſoluitur argumentum oppoſitum conceſſo antecedente, quòd detur determinata diſtantia, à qua, & non à minori poſſit potentia ſentire obiectum: negando tamen ex hoc ſequi, quòd potentia actiua ad tantam diſtantiam extendat ſuum effectum, & non ad minorem, quia ſenſatio non eſt effuſio, ſeu extenſio effectus per ſpatium, cùm conſtet ſenſationem, vel ſpeciem expreſſam non produci, vel extendi circa ſpatium, vel vſque ad obiectum, ſed intra potentiam ipſam remanere: poſtulat verò ad hanc operationem intra ſe eliciendam certam diſtantiam obiecti à ſe tanquam conditionem neceſſariam, quod conſtat non eſſe terminari quoad extenſionem ſui effectus, ſed neque ſequitur actionem obiecti in potentiam (quæ verè eſt effuſio, ſeu extenſio ſui effectus ad medium, & potentiam) terminari versùs paruitatem: nam licèt potentia non percipiat obiectum niſi ad aliquam diſtantiam; cæterùm, à quocunque, & quantumcunque minima imprimit ei obiectum propriam ſpeciem, quia diſtantia obiecti conditio potentiæ eſt ad percipiendum obiectum, non conditio obiecti, ad agendum circa potentiam, & extendendum proprium effectum per medium circa illam. Vnde conſtat, potentiam actiuam obiecti, ad extendendum proprium effectum, nullum paruitatis terminum poſtulare: neque id probare teſtimonium Ariſtotelis, etiam vt verba eius ſonant intellectum. Quia ex eo, quòd detur certa diſtantia, à qua primùm videri color, & audiri ſonus poſſit, non tamen datur ex hoc terminus extēſionis alicuius effectus actiuæ potentiæ, aut virtutis obiecti, versùs minimum, vt oſtenſum eſt.

Solùm igitur poteſt quæſtio procedere de termino intrinſeco magnitudinis, an videlicet ad tantam diſtantiam poſſit extendere proprium effectum potentia, ſeu qualitas actiua, vt non ad maiorem. Cui hac diſtinctione reſpondendum cenſent Patres Conimbricenſes 1. libro de cælo, c. 11. quæſt. 3. artic. 1. diſtantia ſpatij, ad quam potentia actiua proprium effectum poteſt extendere, dupliciter conſideranda eſt, aut includendo vltimum indiuiſibile, quo clauditur, aut terminatur, vel illud excludendo, & priori modo potentiæ actiuæ non habent terminum intrinſe-

Digitized by Google

cum, quo ad diſtantiam, ſeu extenſionem ſpatij, ſed tantùm extrinſecum, è contrario autem poſteriori modo.

Probant primò hoc argumento, conſtituto, quòd luminoſum poſſit ad tria ſtadia ſpatij, nempe, aëris, effundere lumen, & vlteriùs non poſſit, & tunc ita arguunt. Lumen effuſum per totum illum aërem non poteſt attingere vltimam ſuperficiem claudentem eandem extenſionem aëris, ſed ſolùm ſe extendere ad totam latitudinem diuiſibilem eius eadem ſuperficie clauſam, ita vt in ea recipiatur: ergo verum erit ad totam latitudinem aëris ſe extendere lumen, & vlteriùs non ſe extendere: ſed hoc eſt intrinſecè terminari per illam versùs magnitudinem, vt ex definitione intrinſeci termini magnitudinis conſtat: ergo hunc poſtulat actiua potentia, quoad extenſionem ſui effectus. Minorem ita probat: vel lumen in ea ſuperficie receptum eſt alicuius intenſionis diuiſibilis, vel indiuiſibilis: ſed indiuiſibilem intenſionem dari repugnat: ergo neceſſe eſt tale lumē habere intēſionē diuiſibilem, præſertim cùm minorem habeat quàm cætera indiuiſibilia præcedentia ſpatij agenti proximiora. Eam igitur intenſionem neceſſe erit ad partem ſibi proximiorem effundere, eam illuminando. Probatur conſequentia, quia nullum accidens productiuum ſibi ſimilis, ad tam remiſſum gradum peruenire poteſt, quin remiſſiorem poſſit producere in paſſo ſibi approximato, ſeſe porrigendo vſque ad non gradum. Quare falſum erit, quod ſupponitur, illam ſuperficiem pertinere ad terminum intrinſecum extenſionis luminis, aliquid eius in ſe recipiendo, & totam extenſionem eius intrinſecè claudendo, ita vt vlteriùs non ſe extendat. Et conſequenter erit etiam falſum, dari terminum intrinſecum luminis, vel alterius actiuæ qualitatis versùs magnitudinem, quoad extenſionem. Poſtremò verò facilè oſtendunt, quia ſi effectus non extenditur ad ſuperficiem claudentem, ſeu terminantem totum ſpatium, illa erit terminus, ad quem non ſe extendit effectus agentis, bene tamen extenditur ad totam latitudinem per eam terminatam: ergo eſt terminus extrinſecus.

Hæc tamen ſententia videtur mihi planè falſa, quantum ad vtrumque, quod probo, primò argumento ad hominem hoc modo. Ideò aſſerit lumen, vel quamlibet aliam qualitatem actiuam proprium effectum extendere per totum ſpatium trium ſtadiorum, vſque ad ſuperficiem ipſum terminantem, non quidem incluſiuè, ita vt in ipſamet ſuperficie recipiatur, ſed excluſiuè tantùm, ita vt in tota, ac ſola latitudine ſpatij, ipſa verò ſuperficies non illuminetur; hoc itaque ſic neceſſariò fieri aiunt; quia ſi ſuperficies aliquid luminis reciperet, neceſſarium foret, vt in parte ſequenti illud produceret, quia agens approximatū paſſo, naturaliter & neceſſariò in ipſum agit, quare non poſſet ſuperficies eſſe

terminus

terminus intrinſecus extẽſionis effectus, cùm vltra illã ſe extenderet.Sed hoc quidẽ ſequitur de tota latitudine ſpatij, ſuperficie clauſa:ergo non poterit hæc(vt aiunt)eſſe terminus intrinſecus, nec ſuperficies extrinſecus. Antecedens ſic oſtendo.Lumen recipitur in tota latitudine: ergo neceſſariò debet produci in ſuperficie eam terminante, & in ea recipi. Probatur conſequentia eodem argumento eorum:quia ſi lumen receptum eſt in ſuperficie, neceſſe eſt, quòd in parte ſequenti producatur, quia agens naturale neceſſariò extendit ſuum effectum ad paſſum ſibi approximatum:ergo lumen receptum in tota latitudine ſpatij, ſuperficie terminata, neceſſariò producit, atque extendit ſuum effectum ad eandem ſuperficiem. Probatur euidenter conſequentia, quia non eſt ipſa minùs approximata parti ſpatij illuminati, quàm terminat, quàm pars ſequens ſit approximata ſibi: ergo nec minùs recipit lumen ab illa, quàm producat in hanc: quare nec poteſt eſſe terminus intrinſecus tota latitudo ſpatij excludens ſuperficiem; nec poteſt eadem ſuperficies excludi à receptione effectus, vt ſit terminus extrinſecus extenſionis eius.Eodem igitur argumento eorum aduersùs propriam ſententiam retorto,probatur falſa.

Sed rurſus eam impugno duplici argumento. Primo, quia ſi ab effectu producto per totam latitudinem ſpatij excludatur ſuperficies ipſum includens, ſequitur non dari vllum terminum magnitudinis intrinſecum earundem potentiarum, aut qualitatum, quoad extenſionem effectus, quem tamen oppoſita ſententia eis concedit. Probatur conſequentia, quia talis terminus vel eſt ſuperficies, vel latitudo ab ea clauſa: non primum (vt concedunt ipſi) & probat euidenter ratio:cùm ad eam non perueniat effectus, nec in eadem recipiatur, quod ad rationem intrinſeci termini à primo neceſſarium eſt. Sed nec tota ipſa latitudo,in qua lumen recipitur, intrinſecus terminus eſſe poteſt. Probatur minor: nam terminus extenſionis intrinſecus magnitudinis debet eſſe quid certum,ac determinatum, ad quod effectus perueniat, & vlteriùs non ſe extendat: ſed latitudo totius ſpatij,excluſa ſuperficie eam claudente,non eſt quid determinatum,cùm non habeat vltimam partem,ſed qualibet aſſignata habeat vlteriorem aliam in infinitum: ergo repugnat eſſe terminum intrinſecum extenſionis effectus.

Et ſi dicas, eſſe determinatam,quia clauditur ſuperficie: probo apertè id non ſufficere,vt ſit intrinſecus terminus,quia terminus intrinſecus talis eſſe debet,vt ad illum perueniat effectus:ſed conſtat non peruenire ad ſuperficiem; ergo impoſſibile eſt, ſuperficiem terminare latitudinem, vt recipientem effectum: ſed quãtùm ad receptionem effectus,ità ſe habet latitudo ſpatij,ac ſi

per illam non terminaretur, nec vllum prorſus haberet terminum. Quare eius ratione non poteſt vllo modo latitudo ſpatij recipiens lumen eſſe terminus intrinſecus extenſionis eius, ſed extrinſecus tantùm. Itaque latitudo ſpatij materialiter tantùm accepta, vt eſt extenſio ſpatij, intrinſecè terminatur tali ſuperficie; cæterùm, vt eſt paſſum, ad quod, & per quod extenditur lumen, repugnat eam terminari, niſi ratione prorſus extrinſeca: quia quod lumen non recipit, nec poteſt intrinſecè pertinere ad ſpatium, per quod aliquid extenditur, vt conſtat euidenter in motu locali facto per ſpatium, ad quem motum non poteſt pertinere vltimum indiuiſibile, claudens idemmet ſpatium, niſi ad illud perueniat mobile, habens in eo præſentiam indiuiſibilem terminantem intrinſecè motum. Pari ergo ratione vltimum indiuiſibile ſpatij, per quod ſe extendit lumen, nequit pertinere ad terminum intrinſecum talis extenſionis, niſi ad ipſum perueniat lumen, in eoque recipiatur.

Secundò probatur, quia ſi latitudo ſpatij, in qua lumen producitur, poſſet eſſe terminus intrinſecus extenſionis eius, non recepto lumine in ſuperficie eam terminante, euidenter ſequitur, terminum magnitudinis extrinſecum, qui vocatur minimum quod non, eſſe intrinſecum, qui vocatur maximum quod ſic, & ideò res omnes cuiuſque generis, & ordinis habere intrinſecum terminum magnitudinis. Probatur conſequentia; quia in minimo quod non, verum eſt, ac neceſſarium effectum non peruenire ad certum aliquod, quod conſtat habere modum, vel rationem indiuiſibilis, cùm ſit vltimum quid, quo clauditur tota latitudo, ad quam peruenit idem effectus; bene tamen peruenire ad totam ipſam latitudinem tali indiuiſibili clauſam: ſed hoc ſufficit in extenſione luminis, vel alterius effectus (iuxta hanc ſententiam) vt latitudo ipſa ſit terminus intrinſecus magnitudinis potentiæ quoad extenſionem, qui eſt maximum quod ſic: ergo quilibet terminus magnitudinis extrinſecus cuiuſlibet rei, qui eſt minimum quod non, erit intrinſecus, qui eſt maximum quod ſic, quod patet eſſe falſum.

Noſtra ergo ſententia eſt, potentias actiuas, actiuáſque qualitates, quoad extenſionem poſtulare intrinſecum terminum magnitudinis proprio indiuiſibili clauſum, ita vt vſque ad illud incluſiuè poſſint extendere proprium effectum eum in toto ſpatio, atque etiam in eodem indiuiſibili effundendo, & non alterius. Quam in primis colligo euidenter ex Diui Thomæ doctrina 1. 2. quæſt. 5. artic. 6. ad 1. vbi ſic loquitur. *Nec etiam omnia, quæ ſunt illuminata, aut calefacta, poſſunt alia calefacere, aut illuminare; ſic enim illuminatio, aut calefactio eſſent vſque ad in infinitum.* Sentit igitur ſphæram actiuitatis cuiuſlibet agentis extendi vſque ad

aliquid

aliquid determinatum, quod quidem calefieri, aut illuminari poſſit ab eo, ſed non poſſe aliud iuxta ſe poſitum calefacere, vel illuminare: ergo hoc eſt vltimum, ad quod poteſt agens extendere actionem, & vltra illud non poteſt, quod eſt extenſionem ſui effectus procedere vſque ad vltimum incluſiuè, hoc eſt, circa quod producatur, & vltra illud non tranſeat.

Probatur deinde ratione; primò; quia impoſſibile eſt, potentiam, ſeu actiuam virtutem, poſſe extendere proprium effectum per aliquam latitudinem ſpatij, & non poſſe eam communicare vltimo indiuiſibili, ſeu ſuperficiei terminanti, atque claudenti eam, vt aſſerit oppoſita ſententia: ergo neceſſarium eſt, terminum propriæ extenſionis idem indiuiſibile claudere, & ex conſequenti talem potentiam poſtulare intrinſecum terminum proprio indiuiſibili clauſum, ad quod idem effectus ſe extendat. Antecedens probo, quia agens poteſt producere ſuum effectum circa totam latitudinem ſpatij, tali ſuperficie clauſam: ergo poteſt eum producere circa eandem ſuperficiem claudentem, & ex conſequenti actu producet, cùm operetur naturaliter, & ſecundùm vltimum potentiæ. Probatur conſequentia: quia indiuiſibile terminans latitudinem ſpatij, non efficit eam maiorem, & ex alia parte capax eſt eiuſdem effectus, & nō impedimētum ad illū recipiendum: ergo non poſtulat maiorem virtutem in agente, vt ad ſe extendat effectum, quàm vt eum extendat circa totam latitudinem à ſe terminatam: ideò neceſſe eſt, indiuiſibile effectus in tali ſuperficie produci eo ipſo, quòd circa latitudinem ſpatij producitur, vt ſit terminus extrinſecus talis effectus proprio indiuiſibili completus, ſicut latitudo ipſa ſpatij, in qua producitur, proprio indiuiſibili terminata eſt.

Secundò probatur, quia terminus intrinſecus magnitudinis eiuſdem rationis eſt in qualitate, quoad intenſionem effectus, & quoad extenſionem, cùm eodem modo definiatur in omnibus, ſed in quantitate importat tantam, ad quam poteſt peruenire corpus, & non ad maiorem, & pariter in intenſione, & eiuſmodi tanta, ad quam poteſt peruenire, claudit neceſſariò indiuiſibile terminans: pari ergo ratione terminus intrinſecus extenſionis effectus importare debet. Probatur minor, quia quantitas non eſt tanta, niſi ratione indiuiſibilis eam terminantis: nec qualitas ſecundùm intenſionem eſt tanta, niſi indiuiſibili eiuſdem intenſionis compleatur, vt calor nòn eſt tātus, hoc eſt, vt vnum, aut dimedium, niſi compleatur indiuiſibili eiuſdem intenſionis: ergo nec poteſt eſſe, aut dici tantus quoad extenſionem, niſi indiuiſibile extenſionis includat. Vnde ſequitur, totam latitudinem ſpatij non eſſe tantam, niſi includat ſuperficiem eam terminantem, nec tantum eſſe calorem, aut lumen, niſi includat indiuiſibile

luminis,aut caloris producti in eadem ſuperficie indiuiſibili terminante extenſionem eiuſdem effectus.

Ad argumentum reſpondetur negando, quòd lumen intenſum receptum in ſuperficie ſpatij poſſit vlteriùs illuminare, & idem contra Doctores primæ ſententiæ inferri poteſt de lumine intenſo producto in latitudine ſpatij comparatione ſuperficiei terminantis ſpatium. Quare miror hanc ſententiam negantem ex vna parte lumen in latitudine ipſa ſpatij receptum illuminare ſuperficiem ſe terminantem,& colligentem ex altera, quòd ſi recipiatur in ſuperficie,debeat illuminare, ſeu lumen producere in parte ſequenti. Deinde verò oſtendo non eſſe bonam conſequentiam,quia,vt bene adnotauit D. Thomas verbis illius teſtimonij ſuperiùs relatis, neque omne calidum poteſt calefacere paſſum ſibi proximum, neque omne illuminatum illud illuminare, quia cùm euidens ſit, longè maioris perfectionis eſſe, ſe communicare alteri,per aliquam formam agendo in illud,quàm habere eſſe, vtcunque per talem formam, euidens quoque erit, maiorem virtutem requiri ad primum, quàm ad ſecundum, vt copioſè oſtendimus 1.lib.de generatione,cap.9. quæſt. 4. ad ſenſum,probantes,adeò minimam poſſe eſſe virtutem, vt non poſſit agere in aliud.Quod non minùs probauit euidenter eiſdem verbis D.Thomas.Si omne calidum poſſet calefacere aliud,in infinitum procederet calefactio, quoad extenſionem effectus, & non haberet limitatam ſphæram agendi,ſed infinitam, cùm tamen neceſſe ſit habere determinatam, & termino quidem intrinſeco magnitudinis, quem attingere poſſit, & vlteriùs non procedere:quemadmodum virtus ipſa agendi intrinſecè limitata eſt. Et hæc doctrina non minùs vera eſt in formis accidentalibus, quàm in ſubſtantialibus, nam rationes æquè de vtriſque probãt, vt per ſe patet,& de accidentalibus loquitur D.Thomas, vt verba eius oſtendunt.

QVÆSTIO III.

An potentiæ actiuæ quoad reſiſtentiam terminentur, & quibuſnam modis.

Contraria duplicia ſunt;alia actiua, vt primæ qualitates, & plures ex ſecundis;alia non actiua(actione quidem naturali)vt albedo, nigredo,& cæteri colores,& plures aliæ qualitates: nam actione intenſionali,effundendo proprias ſpecies intenſionales circa medium, & potentiam, omnes fermè qualitates actiuæ vocari poſſent. Sed actiuæ actione naturali adhuc diuiduntur in eas, quæ circa idem ſubiectum ſibi contrarias expellunt; quales ſunt primæ qualitates,& in alias,quæ non agunt expellendo

pellēdo oppoſita,ſed aut mouēdo ſubiectum ad locum, vt grauitas,leuitas,& impulſus omnes,aut modo alio producēdo effectū. Quare illis duntaxat conuenit propriiſſima contrarietas communi illa diffinitione explicata;contraria ſunt, quæ ſub eodem genere poſita maximè diſtant, & ab eodem ſubiecto mutuò ſe expellunt;quamuis minùs propria contrarietas(vera tamen)multis aliis conueniat,vt albedini,& nigredini,grauitati, & leuitati, & omnibus aliis ſimilibus, & eodem modo propria reſiſtentia eiſdem duntaxat propriiſſimis contrariis conceditur, vt primis qualitatibus, cæteris verò minùs propria,aut nulla. Propria tandem reſiſtentia diuiditur in actiuam,& formalem, & actiua non eſt aliud,quàm actio ipſa prout impedimentum præſtat contrario,ne in eodem ſubiecto introducatur, vt ignis per eandem calefactionem,per quam calefacit aquam, præſtat ei impedimentum, ne eidem igni frigus imprimat, & propriè dicitur ab ea ſe defendere. Reſiſtentia verò paſſiua, eſt inhæſio formæ in proprio ſubiecto, per quam impedit receptionem formæ contrariæ, & vocatur etiam formalis (vt libro primo de generatione docuimus) quia fit per inhæſionem formæ in ſubiecto, & non per actionem,vel aliud extrinſecum.De vtraque igitur petit quæſtionis titulus, An potentiæ ſeu qualitates actiuæ terminos magnitudinis,& paruitatis poſtulent,& quonam modo.

Et prima opinio aſſerit, non poſtulare terminum magnitudinis intrinſecum, ſed extrinſecum tantùm, qui vocatur minimum quod non, & nullum terminum paruitatis eſſe illis concedendum. Ita ſentiunt Patres Conimbricenſes primo libro de cælo, capite 11. quæſtione ſecunda, articulo primo. Probant primùm, quia actio non eſt niſi à vincente, atque adeò à proportione maioris inæqualitatis ex parte agentis. Nequit igitur potentia actiua agere in reſiſtentiam æqualem ſuæ virtuti actiuæ, poterit verò agere in quamcunque minorem: æqualis igitur reſiſtentia erit terminus extrinſecus, & minimum quod non, cùm ſit tanta, in quam agere non poteſt virtus actiua,bene tamen in quamcunque minorem. Secundò, ſi daretur maxima reſiſtentia, in quam potentia actiua poſſet agere, eiuſmodi reſiſtentia excederetur à potentia actiua, quia vbi nullus eſt exceſſus, ſed tanta eſt reſiſtentia paſſi, quanta actiuitas agentis, non ſequitur actio: ergo excederetur exceſſu diuiſibili,quia indiuiſibile non reddit maius. Quare ſi reſiſtentia decreſceret ad dimidium talis exceſſus, adhuc nihilominùs ſequeretur actio, maneret enim adhuc proportio maioris inæqualitatis ex parte potentiæ actiuæ.Vnde ſequeretur,reſiſtentiam priorem non fuiſſe maximam, quàm potentia poſſet vincere: cùm adhuc maiorem vincat. Secunda pars infrà probabitur.

Tribus aſſertionibus explicamus propriam ſententiam. Prima talis eſt, tam reſiſtentia actiua, quàm paſſiua, ſeu formalis, ſecundùm propriam rationem conſiderata, poſtulat terminum magnitudinis intrinſecum, qui dicitur maximum quod ſic: probatur hoc diſcurſu. Quælibet potentia, aut qualitas actiua per eandem virtutem, per quam poteſt agere in paſſum, poteſt reſiſtere agenti contrario, tam reſiſtentia actiua, quàm paſſiua, aut formali. Eadem eſt igitur ſecundùm entitatem virtus actiua, & reſiſtentia, quamuis diuerſo modo conſiderata, hoc eſt, reſpectu diuerſorum, ſeu diuerſi effectus; nam actiua vocatur in quantum poteſt per actionem agere in contrarium, & ei ſe communicare: reſiſtiua verò in quantum per eandem actionem poteſt præſtare impedimentum contrario, ne circa ipſum operetur, eam expellendo per impreſſionem propriæ, vel certè per inhæſionem in proprio ſubiecto formaliter impedire inhæſionem formæ contrariæ: hæc enim vocatur paſſiua, ſeu formalis reſiſtentia: ſed eadem ipſa virtus, vt actiua, poſtulat intrinſecum terminum magnitudinis, vt ſuperiùs probatum eſt, & admiſſum à ſententia oppoſita: ergo eundem terminum poſtulat, in quantum eſt reſiſtiua, actiua quidem reſiſtentia, aut formali, quæ non eſt aliud, quàm natura ipſius formæ, aut actiuæ qualitatis, vt inhærentis in ſubiecto. Probatur conſequentia, quia cùm ſit eadem virtus, & per reſpectum, vel comparationem ad propriam actionem, vel impedimentum præſtandum oppoſitæ, non varietur, eundem terminum poſtulare neceſſe eſt: & vrgeo argumentum hoc modo. Eadem qualitas in quantum eſt virtus actiua, ideò poſtulat terminum magnitudinis intrinſecum, quia naturaliter agit, & quantum poteſt, & quia tantæ perfectionis eſt, ita vt non maioris, ideò tantæ actiuitatis eſt, tantùmque poteſt agere, & non plus, quod eſt, terminum intrinſecum poſtulare: ſed eodem modo, vt eſt virtus reſiſtiua, actiua quidem, aut formalis, naturaliter, & quantùm poteſt reſiſtit agenti, ſéque ab eo defendit, ne à propria ſede expellatur, per actionem quidem impedimentum præſtando agenti contrario, aut per inhæſionem in ſubiecto impediendo inhęſionem, aut receptionem formæ oppoſitæ (quo pacto vocatur reſiſtentia formalis) ergo poſtulat eundem terminum intrinſecum magnitudinis.

Secundò probatur, quia virtus actiua ignis, & cuiuſlibet alterius agentis, ſecundùm ſe conſiderata, tantum poteſt agere, & non plus; & propterea, vt actiua poſtulat terminum magnitudinis intrinſecum, quoad effectum, tam ſecundùm intenſionem, quàm ſecundùm extenſionem: ſed hoc idem habet, vt virtus reſiſtiua, ſecundùm ſe conſiderata, ſiue vt actiua, ſiue vt paſſiua, aut formalis, vt tantum poſſit reſiſtere agenti contrario, quòd non

poſſit

poſſit ei plus reſiſtere,quia per propriam virtutem , vel inhæſionem formalem in ſubiecto naturaliter, & in quantum poteſt, reſiſtit vtroque modo. Ergo ſicut datur maxima virtus actiua, quæ non poſſit eſſe maior, ita dabitur virtus reſiſtiua maxima, hoc eſt,quæ maior eſſe non poſſit,quod eſt, terminum magnitudinis intrinſecum poſtulare. Quod docuit expreſsè Ariſtoteles, primo libro de cælo, capite vndecimo, ſequentibus his verbis: *Si igitur quippiam per decem millia paſſuum moueri poteſt,aut pondus leuare,id quod maximum poteſt, dicere ſemper ſolemus, veluti centum leuare libras,aut per decem millia paſſuum ambulare,quanquã & partes,quæ citra ſunt,poteſt,ſi & exceſſum poteſt. Quo patet,ad finem, atque exceſſum definiri potentiã oportere. Id igitur,quod poteſt tot per exceſſum,& ea, quæ ſunt citra,neceſſe eſt.* Quibus egregiam, atque efficacem ſatis rationem non obſcurè inſinuauit, videlicet dari maximum,ſiue ſummum, vel vltimum, quod poteſt actiua virtus,ſeu potentia, ita vt vlteriùs nihil poſſit, & propterea talem terminum vocari intrinſecum magnitudinis, & maximum quod ſic,per quem ideò definiendam eſſe affirmat,quia continet,quidquid minus eſt, & propterea totum id, quod poteſt potentia,& eſt veluti adæquatum eius obiectum, à quo ſpeciem ſumit, & quod adæquatam eius rationem continet,adæquatè, atque completè explicat eſſentiam per ordinem ad idemmet obiectum adæquatum deſumptam, cui ſi adiungamus illud,nempe reſiſtiuam potentiam re ipſa eandem eſſe cum actiua, vel cum entitate eius, & ſola ratione diuerſam, per comparationem ad agens, vel effectum, videbimus non minori efficacitate probari, ex mente Ariſtotelis eſſe,quòd potentia actiua, quoad reſiſtentiam ſecundùm ſe conſiderata, poſtulet intrinſecum terminum magnitudinis,quàm eandem potentiam,vt actiuam.

Neque ſatisfacit ſolutio Patrum Conimbricenſium, aſſerentium Ariſtotelem locutum vulgari modo,non ſtricto, & mathematico, quia nec talis modus prodeſſet illi, ad explicandas naturas potentiarum, quod ipſe intendebat, nec decebat Philoſophum tantum iuxta vulgarem modum loqui,nec huius eſt fundamentum in Ariſtotele,& iuxta proprietatem, & ſtrictam acceptionem termini intellexerunt illum omnes expoſitores,inde colligentes terminum intrinſecum potentiarum, qui ſit maximum quod ſic,& aliàs poſſet dici terminari per illum, & per extrinſecum minimum quod non,quod eſt abſurdum: de reſiſtentia verò in ordine ad victoriam agentis, aliter locutus eſt Ariſtoteles,& iam iam dicemus.

Secunda concluſio: conſiderata reſiſtentia, tam actiua,quàm formalis, vel paſſiua in ordine ad victoriam agentis, hoc eſt,vt in eam agens agere poteſt, non habet terminum intrinſecum

ſed extrinſecum tantùm,qui eſt minimum quod non. Hanc admiſit oppoſita ſententia,& hoc probant argumenta illius, & nihil aliud, & ideò non indigent ſolutione:quod ex prima noſtra aſſertione efficaciter colligitur hoc modo.Euidens eſt, dari maximam reſiſtentiam æqualem virtuti actiuæ agentis, in quam proinde non poteſt agens agere, & euidens etiam eſt, per ſe agere in quamlibet minorem, quia cum minori quacunque efficitur proportio maioris inæqualitatis ex parte agentis, à qua poteſt actio procedere:ergo æqualis reſiſtentia erit prima,ac minima,quam non poteſt vincere agens,& ideò,inquam, non poteſt agere,ſed bene in quamcũque minorem:habet ergo reſiſtentia in ordine ad victoriam agentis conſiderata, extrinſecum terminum magnitudinis,qui eſt minimum quod non,& non intrinſecum qui eſt maximum quod ſic.

Tertia concluſio: Reſiſtentia ſiue actiua, ſiue formalis, nullum terminum intrinſecum,vel extrinſecum paruitatis poſtulat. Hæc eſt per ſe manifeſta,quia quò minor eſt reſiſtētia vtraque, eò faciliùs vincitur ab agente:ergo cùm poſſit in infinitum decreſcere,impoſſibile eſt,dari minimã,in quam agẽs poſsit agere, ita vt non poſſit faciliùs agere in minorẽ: quare impoſſibile eſt, naturaliter reſiſtētiam habere terminum intrinſecum paruitatis, qui ſit minimum quod ſic:nec eſt minùs impoſſibile, dari tam exiguam reſiſtentiam, quam non poſſit vincere agens;poſsit autem vincere quamcunque maiorem: ergo nec admittere poteſt terminũ paruitatis extrinſecũ,qui eſt maximũ quod non. Contra hoc tamen videtur eſſe euidens experientia fulminis, quod cùm minorem reſiſtentiam inueniat in vagina, quàm in enſe, illam tamen parum,vel nihil lædit, enſem verò liquat, fortiùs abſque dubio agens in maiorem reſiſtentiam, quàm in minorem,quantumlibet minùs à ſe diſtantem:cuius non videtur poſſe rationem aliam deſignari, niſi terminum paruitatis, quem reſiſtentia poſtulet, ita vt tam exigua detur, in quam non valeat agens agere. Nihilominùs mirabilis iſte effectus abſque dubio prouenit ex alia cauſa, & non ex minori reſiſtentia,quam in vagina reperiri fatemur. Cauſa verò eſt, quia vagina rarior eſt, & longè minùs dura, quàm enſis, plures etiam poros habet, quorum omnium ratione facilem præbet exitum fulmini; ideò citiſſimè ipſum permeans, breuiſſiméque tranſiens, nihil ferè eam lædit, & eadem eſt ratio de veſte; enſis verò ob nimiam denſitatem, ac duritiem difficilè cedit, plus detinet ac retardat fulmen à celerrimo ſuo motu. Cùm ergo virtus ad agendum ſit intenſiſſima,& in denſa materia,intenſiſſimum,celerrimúmque effectum longiori tempore producit. Rationem hanc deſumpſimus

mus ex Ariſtot. 3. libro Meteororum, capite 1. non longè à fine, cuius verba hæc ſunt: *Clypei iam æramentum quidem liquefactum fuit, lignum verò nihil paſſum fuit: propter enim raritatem præuenit ſpiritus penetrare, & pertranſire, & per veſtimenta ſimiliter non combuſſit, ſed velut attritionem fecit.*

QVÆSTIO IV.

An potentiæ paſſiuæ poſtulent terminos magnitudinis, & paruitatis, quantùm ad intenſionem ſuorum effectuum.

Prior quæſtionis pars de potentia paſſiua naturali.

IN primis paſſiua potentia, qualis eſt materia, dupliciter conſiderari poteſt. Primò, in ordine ad formam ſubſtantialem recipiendam mediis qualitatibus, vel diſpoſitionibus, ſub qua conſideratione infrà agemus de illa. Secundò, conſideratur iſta potentia, abſtrahendo illam ab ordine ad formam ſubſtantialem, & ita de ea nunc diſſerimus. Sed adhuc hoc modo ſumpta duplicem aliam conſiderationem habere poteſt, priorem quidem, eam abſtrahendo ab ordine ad agens: poſteriorem verò in ordine ad agens, vel ad actiuam potentiam, à qua reducitur ad actum recipiendi formam ſubſtantialem, vel accidentalem, ſed tandem conſiderata in ordine ad agens, duobus aliis modis concipi poteſt, vel in ordine ad agẽs naturale, hoc eſt, proportionatum naturæ eiuſdem materiæ, quæ potentia paſſiua naturalis vocatur, vel in ordine ad agens non ſibi commenſuratum, ſed cui aliquo modo ſubiici poteſt in ordine ad aliquem actum ab eo recipiendum ordinis naturalis, ſeu ſupernaturalis ordinis, ſaltem quoad modum recipiendi, & idem eſt de ſubiecto quocunque recipiente formas accidentales, quare indifferenter de potentia paſſiua præſens quæſtio procedit, vt ſubiecto cuicunque conuenire poteſt, & hæc vocatur potentia obedientialis, quæ quaſi per obedientiam agenti ſubiicitur, & non per naturam propriam, talis eſt potentia ligni in ordine ad artificiatam formam: talis potentia paſſiua ſubiecti in ordine ad Deum ſupernaturali modo ei imprimentem formam, vt cæco viſum: talis denique potentia ignis ad motum circularem recipiendum à prima ſphæra, & cuiuſcunque corporis grauis, aut leuis ad recipiendum impetum ſeu impulſum ab agente extrinſeco in ordine ad motum, verſus quamcunque differentiam loci. Quare ſub potentia obedientiali comprehenditur omnis alia à naturali. Et ex hoc infero minùs bene ab Scoto, & aliis recentioribus, qui eum ſequuntur, præter potentiam paſſiuam naturalem & obedientialem addi tertiam, quam vocant neutram, vel quia non eſt vna nec altera, hoc eſt, nec naturalis, nec obedientialis, vel quia nec dicit

determinatum

determinatum ordinem ad aliquem actum, nec eum excludit. Minùs autem bene hanc potentiam addi affirmo, quia abſque dubio ſub obedientiali comprehenditur: nam paſſiua potentia non poteſt recipere actum, vel formam ab agente ordinis naturalis, non tamen ſibi naturaliter commenſurato, niſi quia ei poteſt ſubiici ad eam recipiendam: ei autem poſſe ſubiici idem eſt, ac ei poſſe obedire; ergo potentia paſſiua eius in ordine ad tale agens, & ad talem formam, obedientialis vocari debet. Et qui huic rationi non acquieſcit, ſed adhuc vult potentiam neutram non ſolùm eſſe veram, ſed ab obedientiali ſeparare, controuerſiam prorſus de nomine ſibi aſſumit, & cum eo non oportet diſputare.

His neceſſariò prælibatis, primò nobis loquendum eſt de potentia paſſiua naturali, quæ ſcilicet reſpicit agens naturale, & ab eo nata eſt reduci in actum, de qua tenet prior ſententia, nullum terminum magnitudinis, nec paruitatis intrinſecum, vel extrinſecum admittere, quoad intenſionem effectus. Pro hac ſententia referunt Patres Conimbricenſes Gabrielem in 3. diſtinct. 13. quæſt. vnica, artic. 2. & Almainum ibidem, quæſt. etiam vnica. Et probari poteſt, primò, quia pati in eo ſolùm conſiſtit, quod eſt ſubiici agenti, ad recipiẽdum actum, vel formam: ſed nec ſubiici alteri, neç ab eo recipere actum, dicit ex ſe vllam limitationem, quin potiùs totum, & tantum poteſt ſubiectum recipere, quantum poteſt ei imprimi ab agente, ita vt ſi ab hoc poſſit plus in infinitum imprimi, plus in infinitum poſſit à ſubiecto recipi. Vnde manifeſtè ſequitur, potentiam paſſiuam, vt talem, ex propria ſua ratione, nullum prorſus terminum poſtulare, nec intrinſecum, nec extrinſecum. Secundò, quia potentia actiua idcirco poſtulat terminum magnitudinis intrinſecum, quoad intenſionem effectus, quia agere dicit perfectionem, & cùm limitata ſit perfectio potentiæ, ſicut limitata eſt perfectio rei, à qua emanat, ita debet eſſe limitatus effectus, quem poteſt producere quoad perfectionem intenſiuam; ſed pati, vel recipere in ſe accidentia nihil perfectionis importat, ſed maximam, vel ſummam imperfectionem: ergo nec vllum poſtulabit terminum intrinſecum, vel extrinſecum.

Poſterior ſententia tribuit potentiæ paſſiuæ ſecundùm ſe conſideratæ terminum intrinſecum magnitudinis, quoad intenſionem effectus, ita vt poſſit recipere formam accidentalem tantæ intenſionis, & non maioris; paruitatis verò nec intrinſecum, nec extrinſecum, quam ſequuntur Patres Conimbricenſes 1. libro de cælo, cap. 11. aſſerentes eſſe communem Scholaſticorum. Vnde plures ex antiquioribus pro ea referunt, vt Bonauenturam, Richardum, Henricum, Maironem, Ægidium, Maiorem,

Durandum,

Durandum, Argentinam, Baſolem, Marſilium, partim in 1. partim in 3. lib. ſententiarum, atque etiam D. Thomam quæſt. 29. de veritate, artic. 3. ad 3. & 3. part. quæſt. 7. articul. 11. & Henric. quodlib. 5. quæſt. 12. ſed neque id aſſerunt (vt eos conſulenti facilè conſtabit) quia non loquuntur de potentia paſſiua naturali, qualis eſt materia, vel ſubiectum, in quo recipiuntur accidentia ordinis naturalis, ſed expreſsè de potentia paſſiua ſeu capacitate animæ ad recipiendam gratiam, de qua conſtat, non eſſe naturalem, ſed obedientialem. Et adhuc de iſta ſolùm vniuersè affirmant eſſe finitam, nullum alium terminum magnitudinis intrinſecum, nec extrinſecum in particulari ei præſcribentes. Quare nec pro hac ſententia afferri poſſunt, quæ ſolùm de potentia paſſiua naturali loquuntur (ſicut neque Gabriel, nec Almainus pro oppoſita) quia eodem modo loquuntur de ſola potentia obedientiali; ſed nec ex recentioribus quiſquam pro ea parte poteſt citari, quia nemo de terminis ſpecialibus eius diſſerit: nihilominùs vt probabiliorem eam amplectimur. Et quantùm ad priorem partem de termino magnitudinis intrinſeco potentiæ paſſiuæ naturalis, ſecundùm ſe conſideratæ, probamus primò. Quia potentia paſſiua materiæ, vel ſubiecti, per quam accidentales formas recipit, realis eſt, & poſitiua, vt genus cauſæ materialis, quod recipiendo exercet, etiam eſt reale, eadem quoque potentia pertinet ad eius eſſentiam realem, & poſitiuam, eſt eadem eius entitas realis: ſed quæcunque realis entitas creaturæ, quæcunque eſſentia creata determinatam habet perfectionem, hoc eſt, tantam, & non maiorem, quod eſt, termino magnitudinis intrinſeco eſſe diffinitam; ergo potentia paſſiua in eadem eſſentia clauſa erit etiam determinatæ perfectionis, ita vt tantæ intenſionis formam poſſit recipere, & non maioris, quod eſt intrinſecum terminum magnitudinis poſtulare. Secundò, quia materia, vel ſubiectum per propriam cauſalitatem materialem, quam exercet circa formas accidētales in ſe receptas, tribuit eis ſuo modo eſſe, ita vt ex ea educantur ab agente, & ex conſequenti in eadem cōtineri dicantur priùs quàm fiant: ſed conſtat, vim cauſandi cuiuſcunque cauſæ non excedere perfectionem propriæ naturæ, ſed per eam menſurari: ergo vis cauſandi materiæ, menſuratur ex perfectione eius, quæ cùm termino intrinſeco magnitudinis gaudeat, eodem quoque potentiam eius gaudere neceſſe eſt.

Ad primum argumentum maiori conceſſa, neganda eſt minor, quòd nec ſubiici alteri, neque ab eo recipere actum, vel formam, poſtulet ex ſe vllam limitationem, quia cùm hoc proueniat ex intrinſeca perfectione ſubiecti, termino magnitudinis intrinſeco limitata, eodem modo limitatū eſſe debet: & quod additur, totum, & tantum poſſe ſubiectum recipere, quantùm poteſt ei ab

agente

agente imprimi, diſtinguendum eſt: nam ſi de agente ſibi naturaliter commenſurato, ac proportionato intelligatur, verum eſt, ſed quod ab hoc poteſt imprimi, limitatum eſt termino intrinſeco, vt conſtat ex dictis, ac proinde & potentia paſſiua naturalis: ſi verò de agente in tota ſui latitudine, planè falſum eſt, quia virtuti eius valdè vniuerſali non poteſt commenſurari potentia paſſiua naturalis ex propria conditione magis limitata.

Ad ſecundum neganda eſt etiam minor: nam conferre ſuo modo eſſe accidentibus, ea ſuſtentare, immò in ſuo genere materialis cauſæ conſeruare, aliquid perfectionis importat, quamuis multis imperfectionibus permixtum, & hoc ſufficit, vt terminum magnitudinis intrinſecum poſtulet. Poſterior verò pars negans eidem potentiæ paſſiuæ naturali vtrumque terminum paruitatis intrinſecum, & extrinſecum, adeò manifeſta eſt, vt nemo ab ea diſſentire poſſit, quia euidens eſt, effectum minoris intenſionis in infinitum poſſe ſubiectum recipere ab agente, quia minor intenſio in infinitum nullum poteſt præſtare impedimentum ei, quin faciliùs recipiatur, ſicut nullum poteſt præſtare impedimentum agenti, vt ab eo imprimatur eidem ſubiecto: & quod diximus de potentia paſſiua naturali ſecundùm ſe, intelligendum eſt etiam de illa, vt reſpicit actiuam agentis ſibi commenſuratam: eadem enim quoad hoc eſt vtriuſque conſiderationis ratio, etſi aliquo modo diſtinguatur formaliter.

Poſterior pars de terminis potentiæ paſſiuæ obedientialis.

SVpereſt, agamus de potentia paſſiua obedientiali, quæ ſcilicet recipit actiuam agentis ſibi non commenſuratam, à qua etiamſi non ſit ex ſe nata perfici, poteſt tamen virtute extrinſeca naturalis, aut ſupernaturalis ordinis, illi ſubiici, & effectum recipere. Et quantùm ad terminos paruitatis, omnes videntur tanquam certum ſtatuere, quòd nullum habeat, & ita abſque dubio tenendum eſt, quia manifeſta ratio id conuincit: nam ſicut formæ omnes accidentales, quibus actuari poteſt, nullum terminum paruitatis admittunt, ſed quò remiſſiores in infinitum, eò faciliùs imprimi poſſunt ſubiecto ab agente; ita ſubiectum ipſum, vel materia ſemper poteſt remiſſiorem gradum in infinitum recipere, quod eſt, nullum terminum paruitatis poſtulare obedientialem potentiam, quoad intenſionem effectus.

De ſolo igitur termino magnitudinis intrinſeco, vel extrinſeco controuerſia poteſt procedere, circa quam videtur eſſe prima opinio, tribuens ei terminum intrinſecum (qui eſt maximum

ximum quod ſic.)Ita videntur ſentire omnes illi ſcholaſtici, quos q. præcedenti citaſſe diximus Conimbricenſes pro ſententia de termino magnitudinis intrinſeco potentiæ paſſiuæ naturalis:non enim loquuntur de potentia paſſiua naturali ſubiecti, ſed de obedientiali; nempe de potentia animæ ad recipiendam gratiam,& cætera dona ſupernaturalia.De hac verò loquentes affirmant finitam eſſe, & proinde aliquem terminum magnitudinis habere; ſed ſpecialiùs loqui videntur,Scotus in 3.diſputatione 3.quæſt.4.§.ad primam quæſtionem dico: Durandus ibidem quæſtione 1.& Caietanus 3.par.quæſtione 7.articulo 11. & 12. aſſerentes, gratiam animæ Chriſti eſſe ſummam ſecundùm intenſionem, ita vt repugnet dari aliam etiam per potentiam Dei abſolutam; ex quo planè ſequitur, non dari in ſubiecto, nempe in anima, potentiam paſsiuam obedientialem ad recipiendam intenſiorem, cùm non detur potentia reſpectu effectus impoſsibilis. Per tantam igitur intenſionem, quam habet gratiæ anima Chriſti, terminabitur potentia obedientialis animæ, tanquam per terminum magnitudinis intrinſecum, & conſequenter potentia cuiuſcunque alterius ſubiecti,cùm eadem ſit ratio de omnibus: quod efficaciter videtur probari hoc argumento. Potentia paſſiua obedientialis eſt eadem entitas materiæ, vel ſubiecti, ac potentia naturalis, cùm conſtet per eandem ſuam entitatem recipere omnes formas,& quamuis poneretur, potentiam paſsiuam naturalem eſſe qualitatem naturalem ſuperadditam eſſentiæ materiæ, vel ſubiecti, neceſſariò fatendum eſſet, per eandem illam potentiam recipere omnes formas accidentales, à quolibet agente impreſſas ei,quia non eſt intelligibile, addi nouam aliam potentiam realem ſubiecto, ex eo quod ſuperiori agenti ſubiiciatur pro forma, vel actu ab eo recipiendo: ſed potentia naturalis poſtulat terminum magnitudinis intrinſecum (vt ſuperiùs probauimus) ergo eundem poſtulabit neceſſariò potentia obedientialis.

Secunda opinio non cedit potentiæ obedientiali terminum intrinſecum magnitudinis quoad intenſionem effectus, ſed extrinſecum tantùm. Ita ſentiunt Patres Conimbricenſes 1. libro de cælo,cap.11.quæſt.4.art. 2.& videtur mihi non ſolùm probabilior, ſed vera. Quam efficaciter probo,quantùm ad terminum intrinſecum magnitudinis hac ratione. Omnis potentia paſsiua correſpondet alicui potentiæ actiuæ, ita vt effectum tantæ intenſionis poſsit recipere, quantæ intenſionis poteſt produci à potentia ſibi correſpondente, & ideò de potentia naturali diximus terminari intrinſecè quoad magnitudinem effectus, quia actiua naturalis terminatur hoc termino:ſed potentia actiua, cui

corre-

correſpondet obedientialis, non admittit intrinſecum terminum magnitudinis, quoad intenſionem effectus: ſed dato quocunque effectu cuiuſcunque intenſionis, poteſt intenſiorem in infinitum producere: ergo nec potentia obedientialis ſubiecti eum admittere poterit, ſed recepto quocunque effectu cuiuſcunque intenſionis, poterit intenſiorem recipere ab eodem agente, cui ſubiicitur: gratia exempli; quamuis in aqua non detur potentia naturalis niſi ad recipiendum calorem vt octo, quem poteſt naturaliter ei imprimere ignis, nihilominùs à potentia infinita, & abſoluta Dei, reſpectu cuius non dicitur naturalis, ſed obedientialis, intenſiorem poteſt in infinitum recipere, ſicut Deus ipſe poteſt dato quocunque calore intenſiorem in infinitum producere.

Quantùm ad ſecundum de termino extrinſeco magnitudinis obedientialis potentiæ, ſatis eſt per ſe manifeſtum dari, quia licèt nullum gradum determinatum, ſeu finitum poſſimus aſſignare, quem non poſſit attingere potentia obedientialis, non tamen poteſt eſſe actu infinita, neque effectum actu infinitum, quoad intenſionem recipere, ſuppoſito, quòd nec per potentiam Dei abſolutam produci poteſt vllum infinitum, vt 3. lib. Phyſicorum oſtendimus. Habebit ergo, vt minimum pro extrinſeco termino infinitum actu, ita vt verũ ſit dicere, ſubiectum in ratione ſubiecti, & per potentiam obedientialem, nec eſſe actu infinitum, nec poſſe recipere formam, vel qualitatem actu infinitam, quoad intenſionem, bene tamen quamlibet finitam.

APPENDIX. DVBIVM.

An potentia paſſiua obedientialis aliquid addat ſupra naturalem.

ARgumentum pro priori ſententia oppoſitum excitat propoſitum dubium: An potentia paſſiua obedientialis ſubiecti aliquid addat ſupra naturalem, & quid illud ſit. Cui reſpondent Patres Conimb. ibidem, nullam quidem rem addere, ſed modum quendam accidentalem, reſpectu formarum accidentalium recipiendarum. Hunc autem modum non eſſe aliud, quàm id, per quod propriam cauſalitatem materialem exercet, dum tales formas recipit. Itaque obedientialis potentia eſt naturalis ipſa (hoc eſt, entitas ſubiecti) prout ſtat ſub tali modo, per quem exercet cauſalitatem propriam, circa formas, quas recipit ab agente ſuperiori. Ex quo inferunt (vt clariùs rem explicent) quòd cùm Deus efficit, vt ſubiectum vltra naturalem ſuam potentiam aliquod accidens recipiat, ampliet capacitatem, ſeu potentiam eius per talem modum.

Modus tamen iſte videtur mihi non neceſſarius, ſed impoſſibilis. Oſtendo primò, quia in potẽtia paſſiua naturali ſubiecti, vel

materiæ

materiæ nihil inuenimus præter naturalem capacitatem eius, & reſpectum ad potentiam actiuam agentis naturalis, quibus ſolis præſuppoſitis, ſufficienter poteſt idem agens naturale educere formam ex eadem potentia, atque etiam ſubiectum recipere actionem eius eductiuam, & per eam præſtare proprium concurſum materialem ad eandem eductionem, atque impreſſionem formæ, nec vllus vnquam (præter hæc) aliquem nouum modum ab agente productum circa idem ſubiectum excogitauit: ergo ſufficiet ad potentiam obedientialem ſubiecti, vel materiæ, capacitas naturalis eius cum reſpectu ad ſuperius agẽs, cui per eandem capacitatem ſubditur. Quibus ſolis præſuppoſitis ſufficienter poteſt recipere actionem eiuſdem agentis, & per eam ſic receptam præſtare proprium concurſum materialem, ad eductionem & receptionem formæ per eandem actionem ab eodem agente producendam. Quare ſufficiunt hæc ad potentiam obedientialem, & ſuperuacaneus erit quicunque alius modus ſuperadditus eidem ſubiecto; quod conſtat in infuſione gratiæ habitualis paruulorum per baptiſmum, & quam Deus infundere poteſt adultis dormientibus, ad quam nullus cum fundamento requiſiuit modum aliquem ſuperadditum præter actionem Dei producentis, & capacitatem naturalem animæ reſpicientem actionem ſupernaturalem Dei.

Probatur ſecundum, quòd talis modus ſit impoſſibilis: primò; quia concurſus agentis, atque eius actio, per quam producit formam in ſubiecto, vel eam educit de potentia eius, præſupponit potentiam actiuam eius omninò completam, ita vt nullo alio indigeat, vt ſit principium eiuſdem actionis, ac effectus producendi circa ſubiectum: ergo præſupponit etiam potentiam paſſiuam ſubiecti naturalem, vel obedientialem, iuxta exigentiam eiuſdem actionis ac formæ producendæ ab agente medio concurſu paſſiuo eiuſdem ſubiecti. Ergo impoſſibile eſt, modum aliquem produci in ſubiecto neceſſarium ex parte eius ad potentiam obedientialem, & ideò fruſtra ſuperadditur. Confirmatur, quia omnes cauſæ concurrentes ad actionem, & effectum, ſufficienter conſtitutæ in actu primo, ſunt priores natura, actione, atque effectu: ergo impoſſibile eſt, per eandem actionem produci aliquid neceſſarium ad conſtituendum ſufficienter in actu primo aliquam ex prædictis cauſis, inter quas conſtat enumerari materialem: ſed nec talis modus poteſt produci per aliam actionem præuiam, natura, aut tempore priorem; nam talis modus, cùm non creetur, ſit dependenter à ſubiecto: ergo præſtante ſubiecto proprium concurſum materialem, & exercente propriam cauſalitatem materialem cum cæteris cauſis: ergo præſupponuntur omnes priùs natura ſufficienter conſtitutæ

in actu primoreſpectu eiuſdem actionis, ac modi per eas producti; & conſequenter, ſubiectum ipſum ſufficienter in potentia obedientiali, per quam conſtituitur cauſa materialis in actu primo, reſpectu talis actionis, atque effectus: nam ad productionem talis modi, cùm non foret naturalis, ſed ſuperioris ordinis, non poteſt concurrere idem ſubiectum per ſolam potentiam paſſiuam naturalem. Quare repugnat, talem modum conſtituere potentiam obedientialem, vel neceſſarium eſſe ad illam conſtituendam: aliàs ad hunc modum recipiendam, prærequireretur alias in materia, vel ſubiecto, & ad illũ alter in infinitum, vnde fit ampliationem illam potentiæ per modum ſuperadditum, & fictitium,& impoſſibilem eſſe, cùm ſufficienter conſtituatur potentia obedientialis per capacitatem naturalem ſubiecti,cum ordine ad agens ſuperioris ordinis, quæ nec contrahi,nec ampliari poteſt.

Noſtra igitur ſententia, eſt potentiam obedientialem, nec modum aliquem, nec quidquam aliud addere, præter entitatem ſubiecti,vel materiæ,aut præter potentiam paſſiuam naturalem eius, niſi ſolùm reſpectu ad ſuperiorem potentiam actiuam agentis ſuperioris, cui ſubiicitur. Quam probo ex impugnatione prioris ſententiæ, quia nihil aliud excogitari poſſet, quod potentia obedientialis adderet,præter illum modum,quem efficaciter probauimus ſuperfluum atque impoſsibilem:ergo fatendum eſt, nihil omninò addere, in eodem ſubiecto productum.Probatur antecedens,quia euidens eſt, non addere entitatem aliam, cùm in eadem, & per eandem entitatem ſubiecti recipiantur omnes formæ:ſolùm ergo ſupereſſe poteſt reſpectus ad ſuperius agens, à quo conſtituatur in ratione potentiæ obedientialis. Probatur ſecundò, quia potentiæ omnes diſtinguuntur per proprios actus,vt Ariſtoteles docet 2. libro de anima, capit.3. ergo potentia paſsiua ſumit ſpeciem ab actu, quem poteſt recipere ab agente, qui ſi ſit ei naturaliter commenſuratus, aut proportionatus, erit ei naturalis, & comparatione eius dicitur naturalis potentia: ſi verò non ſit ei proportionatus, ſed ordinis ſuperioris,quem ideò non naturaliter reſpicit,ſed in quantum ſubiici poteſt eidem agenti ſuperiori, dicetur potentia obedientialis,& ita præter entitatem propriam, & naturalem ſolùm addit potentia obedientialis reſpectum ad talem actum, talémque virtutem agentem, cui ſubiici poteſt. Et ecce tibi eandem entitatem ſubiecti, vel materiæ in duplicem potentiam ſpecie diſtinctam, per diuerſum reſpectum ad agens ſibi commenſuratum ſeu proportionatum, vel ſuperius, cui ſubiici poteſt,à quibus reduci poteſt in actum, & ſub priori reſpectu naturalis vocatur; ſub poſteriori verò obedientialis:neque aliquid aliud ſuperaddi-

peradditum fingere oportet ad conſtituendam potentiam obedientialem.

QVÆSTIO V.

An qualitates ſecundùm propriam rationem poſtulent terminos intenſionis, & extenſionis.

DE qualitatum terminis, vt ſunt actiuæ potentiæ hucuſque diſſeruimus: ſupereſt verò de eiſdem agere ſecundùm propriam rationem qualitatum, quæ quidem vniuerſalior eſt ratione potẽtiarum: nam plures dantur qualitates nõ actiuæ actione naturali, & phyſica, vt ſũt albedo, & nigredo, &c. ex qualitatibus verò aliæ ſunt corporeæ, aliæ ſpirituales, naturales aliquæ, & aliquæ ſupernaturales, penes ordinem ad agens naturale, vel ſupernaturale.

De his igitur omnibus qualitatibus, & ſecundùm omnes conſiderationes, atque etiam in ordine ad omnes potentias ſuo ordine diſſeremus.

De terminis qualitatum corporearum ſecundùm intenſionem in ordine ad potentiam naturalium agentium.

DVplicem terminum harum qualitatum conſiderare poſſumus, videlicet magnitudinis & paruitatis. Et circa terminum paruitatis, tenet prima opinio, intrinſecum concedendum eſſe qualitatibus naturalibus corporeis, via generationis, ita vt detur primus gradus intenſionis, aut prima pars gradualis per alterationem producta, ſub minori verò intenſione produci non poſsit in ſubiecto naturaliter: ſic ſentiunt Commentator octo librorum Phyſicorum, commentario 23. Scotus in 2. diſt. 2. quæſt. 9. in ſolutione argumentorum, Greg. in 1. diſt. 17. quæſt. 1. art. 3. Capreolus 16. quæſt. 2. artic. 2. & in 2. diſtinct. 12. quæſt. vnica, art. 1. Soncin. 8. libro Metaphyſicæ, quæſtione 23. vbi pro eadem ſententia refert D. Thomam, Ægidium 1. libro de ortu & interitu, quæſtione 25. Iandunum, 6. libro Phyſicorum, quæſt. 15. Hanc tandem ſequitur Pater Toletus, 1. lib. de generatione, quæſt. 6. ſic eam explicans, vt ſucceſsiuam alterationem, per quam qualitates intenduntur, præcedat ſemper, & neceſſariò quædam alia inſtantanea, primum gradum producens, à quo ſucceſsiua (quæ propriè motus eſt) incipiens continuam eiuſdem qualitatis intenſionem proſequitur. Soncinas verò alia via eam defendens concedit, motum alterationis habere primum eſſe, & qualitatem per eum acquiſitam primum gradum remiſſum, primò productum, à quo eius intenſio ſucceſsiua poſt primum acqui-

ſitum eſſe incipiat, probátque ex Ariſtotele 8. Phyſicorum, textu 69. vbi vniuersè docet, cuiuſlibet rei permanentis dari primum eſſe in inſtanti productum; ſed qualitates ſunt res permanentes: ergo habent primum eſſe ſuæ productionis in ſubiecto, atque adeò primam partem, ſeu primum gradum, qui ſit minimum quod ſic intenſionis, quia ſub minori intenſione nequit produci naturaliter qualitas. Probat etiam ratione: primò, quia dum corpus mouetur à calore ſummo ad frigiditatem, vt ſi ignis frigefiat ab aqua, illud caloris, quod incipit expelli ab eodem igne, deſinit per primum non eſſe, cùm notum ſit, nihil diuiſibile poſſe deſinere per vltimum eſſe: ſed primum non eſſe expulſionis caloris, eſt primum eſſe introductionis frigoris, quia generatio vnius contrarij & corruptio alterius, ſimul omninò fiunt. Verum igitur erit, nunc primò non eſſe calorem, & ex conſequenti nunc primò eſſe frigus, à quo expellitur, & immediatè non fuiſſe: quare neceſſe erit, quòd frigus habeat primum eſſe in ſubiecto, quod eſt, habere primum gradum productum. Secundò, quia ſi non datur primus gradus caloris in ſubiecto productus, qui ſit calor remiſſiſsimus, ita vt non ſit dabilis remiſsior, ſequitur quemlibet deſignatum quantumlibet remiſſum, poſſe in infinitum remitti. Probatur conſequentia, quia remiſsio ſucceſſiua eſt, & continua: vel ergo remittitur calor per partes æquales, aut per proportionales: nò per æquales, quia daretur vltima; nam æquales ſicut habent primam, ita habent vltimam. Talis ergo vltima eſſet remiſsiſsima, cùm vltra aliã remiſsio nõ procedat, quare ſicut datur ex parte finis in alteratione vltima pars remiſsiſsima, ſic daretur neceſſariò prima ex parte principij, quod eſt intentum eiuſdem ſententiæ. Fit igitur remiſsio per partes proportionales, & iſtæ ſunt actu infinitæ, non habentes vltimam: ergo remiſsio procedit in infinitum, nullum habens terminum, quod patet eſſe abſurdum.

Secunda opinio communis inter recentiores Philoſophos (nam antiqui nec verbum fermè de hac re protulerunt) oppoſita eſt, negans omninò his qualitatibus terminum paruitatis intrinſecum, qui ſit primus gradus productus, ita vt ſub minori intenſione produci nequeant, & ſolùm eis concedens omninò extrinſecum, qui eſt oppoſita qualitas in ſummo gradu intenſionis in ſubiecto, cum qua in nullo gradu ſimul eſſe poſſunt, bene tamen, cum qualibet minori intenſione eius. Et hæc videtur mihi non ſolùm in doctrina Ariſtotelis neceſſaria, ſed omninò vera, & in primis aduersùs oppoſitam tam modo priori à Toleto explicatam, quàm modo poſteriori à Soncinate probauimus, 6. libro Phyſicorum, principiis Ariſtotelis, & veræ Philoſophiæ aduerſari, quòd detur primum indiuiſibile motus,

quod

quod ſit mutatio inſtantanea, per quam producatur primum indiuiſibile termini, nempe prima præſentia adæquata, vel primum indiuiſibile qualitatis; conſtat verò longè impoſsibilius eſſe, dari primam partem productam eiuſdem termini, ſiue permutationem inſtantaneam (vt ponit Toletus) ſiue per primum partem motus (vt ponit Soncinas) ergo efficaciter ſatis probatum erit, ex illo non dari primam partem intenſionis qualitatis productam aduersùs vtramque ſententiam. Quia euidens eſt in principiis Ariſtotelis eodem libro expreſsis, non poſſe dari in motu primum moueri, hoc eſt, primam partem proportionalem, cùm ſit motus omni ex parte diuiſibilis in infinitum, ſicut cætera continua; ſed nec primam partem aliquotam, in inſtanti factam, propter intrinſecam ſucceſsionem motus, & ex conſequenti, nec primam partem aliquotam termini in inſtanti productam, vt Soncinas poſuit. Et ſi poneretur producta in tempore, non foret minùs impoſsibile, quia cùm motus commenſuretur tempori, & terminus (dum fit) commenſuretur vtrique, repugnaret planè dari partem aliquotam motus, & termini in tempore, ac ſucceſsiuè productam, quin in medietate temporis priori daretur medietas partis motus, & medietas partis termini per eam producta: ex quo euidenter deduceretur, primum illum gradum remiſſum, quem Soncinas ponit pro minimo, non eſſe minimum quod ſic, nec partem illam motus primam, cùm detur pars alia aliquota vtriuſque minor, ac priùs producta.

Sed probatur ratione noſtra ſententia aduersùs vtramque, quia euidens eſt, quemlibet gradum caloris eſſe diuiſibilem, ſecundùm partes intenſionis; euidens eſt etiam, habere contrarium eodem modo diuiſibile, & tandem euidens eſt, contrarium diuiſibile non poſſe naturaliter ſimul expelli ſecundùm ſuas partes, ſed ſucceſſiuè, & in tempore, propter reſiſtentiam contrarij, quam naturaliter repugnat, ſimul vincere contrarium limitatæ virtutis. Sed etiam eſt euidens, omnes partes motus, & omnes gradus caloris eſſe eiuſdem rationis, & ideò eſſe diuiſibiles, & habere contrarium in eodem ſubiecto; ergo ſicut eſt euidens de cæteris, præter primum, non poſſe ſimul produci naturaliter; ſed neceſſariò ſucceſsiuè, hoc eſt, partem poſt partem, non minus erit euidens de parte prima, ſeu primo gradu termini (quem ponit Pater Toletus, ſimul produci per mutationem inſtantaneam) atque etiam de prima parte, aut gradu termini, (quem ponit Soncinas primò productum, tanquam minimum intenſionis per primam partem motus) repugnare, quòd ſimul producatur, quàm de cæteris gradibus, vel partibus eiuſdem caloris. Quare ita erit falſum, ponere aliquem gradum primò productum ſimul, vel in in-

ſtanti, ac eſſet falſum eundem ponere in medio, vel ſine motus: non ergo poteſt, his qualitatibus concedi terminus intrinſecus intenſionis, versùs paruitatem, qui ſit minimum quod ſic.

Secundò idem probatur contra Soncinatem. Prima pars, ſeu primus gradus caloris eſt eiuſdem rationis cum cæteris: ergo eſt entitas diuiſibilis in partes integrantes, ſicut illi. Quod conuincitur etiam ex eo, quòd recipitur in ſubiecto diuiſibili, habentéque partes. Ex quo in primis euidenter colligo, non poſſe produci ſine extenſione, & ex conſequenti non habere generationem, quæ non ſit ſimul extenſio. Secundò, non minùs euidenter elicio, eandem primam partem, vel gradum non poſſe produci ſine intenſione, quia ſicut entitas eius, partes ſubiecti diſtinctas informans, eſt diuiſibilis, ita entitas eiuſdem informans eandem partem ſubiecti diuiſibilis eſt, quemadmodum entitas cuiuſcunque alterius gradus informans eandem partem ſubiecti. Præterea eadem pars ſubiecti perfectiùs actuatur per entitatem totius gradus, qui ſimul produceretur, quàm per ſolam medietatem eius: ergo poſterior medietas magis perficit eandem, in qua vtraque recipitur, quàm ſola prior: ſed maior perfectio caloris, circa eandem partem ſubiecti, eſt intenſio eiuſdem caloris: ergo impoſsibile eſt produci primum gradum ſine intenſione, ſicut impoſsibile probatum eſt produci ſine extenſione.

Circa terminum verò magnitudinis, quoad intenſionem, ex dictis de termino intrinſeco actiuarum potentiarum apertè colligitur, has qualitates eundem terminum poſtulare, nempe tantam intenſionem, vt naturaliter non poſsint habere maiorem, vt calor, frigus, humor, & ſiccitas, octo gradus, & pariter de cæteris, ſecundum proportionem, & exigentiam ſuæ naturæ: nam omnes fermè qualitates, præter primas, oriuntur ex variis earum permixtionibus: meritò ergo ſequuntur naturam earum, in modo, quo terminari poſtulant. Sed probatur hac ratione. Non poſſunt qualitates iſtæ naturaliter aliquam habere intenſionem, præter eam, quam accipiunt, vel accipere poſſunt ab agentibus naturalibus, in quorum virtutibus continentur, & à quibus natæ ſunt produci in ſubiectis: ſed virtutes actiuæ, ſeu potentiæ eorundem agentium, poſtulant terminum magnitudinis intrinſecum, quoad intenſionem ſuorum effectuum, vt diximus: ergo modò ſimili terminari poſtulant qualitates, qui ſunt effectus.

De terminis tandem extenſionis harum qualitatum, tam magnitudinis, quàm paruitatis, conſtat ex dictis de terminis extenſionis potentiarum actiuarum, ſcilicet, intrinſecum terminum magnitudinis poſtulare, paruitatis verò nullum. Hinc

enim

enim planè colligitur, qualitates omnes corporeas (nam omnes producuntur per actiuas potentias) eundem terminum magnitudinis poſtulare, nullúmque poſtulare paruitatis; quia euidens eſt, non plus ſe extendere, immò nec maiorem habere poſſe extenſionem naturaliter ea, quam ab agentibus naturalibus, eorúmque virtutibus poſſunt ſuſcipere. Quod verò attinet ad potentiam Dei abſolutam, mox attingemus.

Quoſnam terminos poſtulent qualitates, quoad intenſionem, & extenſionem, vt ſint diſpoſitiones formæ ſubſtantialis.

DIſpoſitiones formarum duplices ſunt, quædam præcedentes, aliæ comitantes, vel conſequentes formam iam introductam. De vtriſque verò nullum reperire potui diſputantem, ideò diuerſas opiniones non refero, ſed propriam tribus aſſertionibus profero, quantùm ad intenſionem: quarum prior ſit de termino magnitudinis priorum diſpoſitionum. Qualitas, vt eſt diſpoſitio præcedens introductionem formæ, præparans materiam pro expulſione formæ præcedentis, & introductione ſequentis, non habet intrinſecum terminum, versùs maximum, ſed extrinſecum duntaxat. Probatur prior pars de termino intrinſeco hoc argumento: Vt generetur ignis ex ligno, vel ex qualibet alia materia, euidens eſt, non requiri ad expulſionem formæ præcedentis calorem in ſummo gradu intenſionis, nempe vt octo, ſed in minori gradu ſufficere: quia præcedens forma nequit eſſe in materia cum tali diſpoſitione, vt per ſe eſt manifeſtum. Vnde ſequitur, nec talem diſpoſitionem ſummæ intenſionis eſſe neceſſariam ad introductionem formæ ſequentis, cùm introductio naturaliter fiat ſimul cum expulſione, alioqui permaneret materia ſine vlla forma, vel ſubiectum ſine vtroque accidenti contrario; ſed diſpoſitio ſufficiens ad expulſionem non habet terminum intrinſecum, ſed extrinſecum tantùm: ergo nec diſpoſitio ſufficiens ad introductionem intrinſecum terminum habebit. Probatur minor, quia ſufficiens diſpoſitio pro expulſione, vel recipitur in ligno, tanquam in proprio ſubiecto, vel in materia eius habente adhuc formam ligni: non enim poteſt præparare materiam nudam omni forma, cùm hæc non poſſit naturaliter dari; nec poteſt actum diſponere ad expulſionem formæ iam non exiſtentis, ſed iam expulſæ. Vnde ſequitur eum calorem, qui eſt cum forma ignis in materia, in inſtanti, vel tempore ſuæ introductionis, non eſſe diſpoſitionem expellentem, neque introducentem, ſed eam quæ reperitur in ligno tempore immediatè præcedenti: hæc enim expellit formam ligni, hæc præparat materiam pro introductione formæ ignis, quæ non

poteſt eſſe determinata, termino intrinſeco; ſed ſicut tempus immediatum indeterminatum eſt, ita calor in eo productus indeterminatus eſt, quia non habet determinatum gradum, ſed ſolùm poteſt determinari termino extrinſeco, ita vt verum ſit, non pertingere illum gradum intenſionis, quem habet, iam exiſtens cum forma ignis in prima ſui introductione, ſed benè quemlibet minorem. Talis igitur gradus erit extrinſecus terminus ſufficientis diſpoſitionis ad expulſionem formæ præcedentis, & introductionem ſequentis, & intrinſeco carebit. Et argumentum hoc efficaciùs procedit præſuppoſita opinione de ſubiecto adæquato accidentium (quam ſequimur) nempe quòd ſit compoſitum, & non materia, nam compoſitum præſertim in viuentibus deſinit per primum non eſſe, & conſequenter vltima diſpoſitio pro expulſione formæ, ita vt ſicut eſt verum dicere, nunc non eſt compoſitum, & immediatè prius fuit, ita ſit verum dicere, nunc non eſt vltima diſpoſitio expellens, & immediatè priùs fuit, ſed tempus immediatè præcedens eſt indeterminatum: ergo diſpoſitio in eodem tempore exiſtens indeterminata eſſe debet, cùm in eo producatur. Quare verum erit nō habuiſſe gradum determinatum, ſed illum non attigiſſe, benè tamen quamlibet intenſionem eo minorem.

Ex hac aſſertione infertur ſecunda pars, nempe vltimam diſpoſitionem pro introductione formæ habere terminum extrinſecum, nempè illum gradum, quem forma præcedens non compatitur ſecum, ſed iam eſt in eadem materia habente formam ſequentem.

Aſſertio ſecunda de termino magnitudinis diſpoſitionum comitantium, aut ſubſequentium formam, affirmat, intrinſecum eſſe eis concedendum neceſſariò, quam ſic probo. Diſpoſitiones iſtæ conſequuntur naturam formarum ſubſtantialium, tanquam eis debitæ, vt calor ſummæ intenſionis naturalis, nempe vt octo, reſpectu ignis: ergo ſicut natura formarum ſubſtantialium eſt tantæ perfectionis, & non maioris, ſic poſtulat diſpoſitionem tantæ perfectionis, vel intenſionis, & non maioris, quod eſt eam poſtulare intrinſecè terminatam termino magnitudinis.

De termino verò paruitatis earundem qualitatum eſt tertia aſſertio, nullo termino paruitatis definiri præcedentes diſpoſitiones, ſed quolibet gradu intenſionis deſignato, priùs ſub minori in infinitum produci potuiſſe talem qualitatem. Probatur hoc argumento: Qualitates iſtæ ſecundùm propriam naturam conſideratæ nullum terminum paruitatis poſtulant, vt ſuperiùs probatum eſt; ſed qualibet intenſione deſignata ſub minori etiam quacunque diſponere poſſunt: ergo non petunt intrinſecum terminum paruitatis. Probatur minor, quia data quacunque

forma poſtulante diſpoſitionem tantæ intenſionis, poteſt dari alia, & alia in infinitum, poſtulante diſpoſitiones minoris, ac minoris intenſionis: ergo non poteſt habere terminum intrinſecum paruitatis.

De terminis earundem qualitatum, quoad extenſionem.

SVpereſt terminos extenſionis præſcribere eiſdem qualitatibus, vt diſpoſitionibus, quoad extenſionem.

Et quantum ad terminum paruitatis pertinet, tenet prima opinio, intrinſecum poſtulare, qui eſt minimum quod ſic, ita vt diſpoſitiones, quas quæque forma ad ſui introductionem petit, non poſſint ſuſcipi in quantumcunque parua quantitate ſubiecti, ſed determinata ac certa. Pro qua opinione referunt Patres Conimbricenſes Capreolum, & Soncinatem, cum cæteris nuper citatis. Sed talem ſententiam apud eos (quamuis diligenter conſultos) reperire non potui, loquuntur enim de ſolis terminis intenſionis: cæterùm à quocunque teneatur, hoc argumento probari poteſt. Ex ordine ad finem accipitur modus intenſionis atque extenſionis formarum; ſed qualitatum finis eſt ſubſtantia, ad cuius generationem diſponunt materiam; ergo, quantam ſubſtantialis forma poſtulauerit magnitudinem in materia pro ſui introductione, tantam poſtulabunt qualitates diſponentes pro extenſione: vbi enim forma introduci non poteſt, nec diſpoſitiones recipi poterunt: ſed ſubſtantia petit minimam magnitudinem ad primam generationem, ita vt ſub minori nequeat generari: ergo eodem termino definietur extenſio qualitatum, qui ſit minimum quod ſic.

Vera tamen ſententia eſt, qualitates, vt ſunt diſpoſitiones formarum ſubſtantialium, non petere intrinſecum terminum magnitudinis, nec paruitatis, quoad extenſionem. Probatur ſimul vtraque pars hoc argumento: Signata qualibet magnitudine, ad quam informandam poteſt ſe extendere quæcunque forma ſubſtantialis, vel quam poſtulet pro minimo quod ſic ſuæ introductionis, poteſt deſignari maior in infinitum, ad quam poſſit ſe extendere alia forma ſubſtantialis: atque etiam ſignata minori, cum qua poſſit introduci in materia, poteſt deſignari alia minor in infinitum, cum qua poſſit introduci alia forma ſubſtantialis; ſed poteſt vtrumque mediis diſpoſitionibus, quia ſine illis non valet informare materiam, nec in ea introduci naturaliter (vt per ſe eſt manifeſtum) ergo diſpoſitiones non petunt intrinſecum terminum magnitudinis, nec paruitatis ſuæ extenſionis. Probatur minor exemplo ignis, cuius forma poteſt informare quamcunque materiam, quantumlibet magnam in infinitum (vt ex Ariſt. attulimus 1. lib. Phyſicorum, agentes de terminis

magnitudinis,& paruitatis) poteſt etiam introduci ſub qualibet minori in infinitum (vt ibidem oſtendimus) ergo calor, ſiccitas,raritas eius, cæteræque qualitates, quas pro diſpoſitionibus poſtulat in materia, nec petunt terminum magnitudinis, nec paruitatis ſuæ extenſionis intrinſecum.

Argumentum verò oppoſitum nobis fauet:diſpoſitiones enim ad formas ordinantur, ex quibus conſtat terminari aliquas termino intrinſeco;alias verò nullum terminum intrinſecum petere,ſed extrinſecum duntaxat,videlicet infinitum pro maximo,& indiuiſibile pro minimo, & ideò cenſendum eſt,nullum terminum intrinſecum extenſionis petere diſpoſitiones, quia pro vtriſque indifferenter diſponere poſſunt, ita vt eædem, quæ diſponunt pro forma poſtulante intrinſecum, poſſint etiam diſponere pro non poſtulante,niſi extrinſecum.

De terminis qualitatum naturalium,ſecundùm potentiam Dei abſolutam.

SCotus in 1. diſtinctione 4. §. ad primam quæſtionem dico. ſentire videtur qualitates naturales ita poſtulare intrinſecum terminum magnitudinis, vt nec per potentiam Dei abſolutam eum ſuperare valeant. Quod hac ratione probari poteſt. Summum vocatur illud in quolibet rerum genere,cui nihil in eo addi poteſt: ſed calor vt octo, quem habet ignis, ſummum eſſe ſentiunt omnes,& pariter ſummam intenſionem aliarum qualitatum, ſentiunt eſſe octo gradus: ergo nec per potentiam Dei abſolutam dari poteſt maior. Probatur conſequentia, quia eo ipſo,quòd maior dabilis foret,hæc non eſſet ſumma.

Veritas nihilominùs huius rei eſt, reſpectu potentiæ Dei abſolutæ, non eſſe præſcribendum terminum intrinſecum magnitudinis,nec paruitatis ſecundùm intenſionem, vel extenſionem qualitatibus naturalibus. Quam in primis de termino magnitudinis elicio ex D.Thom.2.2.q.24.articul.7.vbi de charitate, cæteriſque qualitatibus ſupernaturalibus decernit, nullo intenſionis termino definiri;ſed in infinitum creſcere poſſe: ergo longè meliùs id ſentiet de qualitatibus naturalibus: nam cùm ſupernaturales ſint participationes immediatæ diuini eſſe ſupernaturalis, difficiliùs exiſtimaret Doctor ſanctus, quòd in infinitum abire poſſet earum perfectio intenſiua,vt mox videbimus. Sed probatur ratione:primò,quia intenſio non pertinet ad eſſentiam qualitatis, neque ab ea emanat tanquam paſſio, vel proprietas, ſed ab extrinſeco agente ei prouenit:ergo licèt eſſentia eiuſdem qualitatis limitatam perfectionem habeat, & ex conſequenti terminatam,non proinde neceſſarium eſt, determinatam poſtu-

lare intenſionem, vltra quam procedere non poſſit; ſed tantam poteſt ſuſcipere, quanta poteſt ei communicari ab agente: ſed agens infinitum, qualis eſt Deus, poteſt data quacunque maiorem ei communicare: ergo quacunque ſuſcepta, poterit ipſa maiorem in infinitum ſuſcipere, ac proinde nō poſtulabit terminum aliquem magnitudinis reſpectu potentiæ Dei abſolutæ. Secundò, ita planè ſe habet intenſio reſpectu qualitatis, ſicut extenſio reſpectu quantitatis: ſed nemo vnquam præſcripſit quantitati reſpectu potentiæ Dei abſolutæ extenſionem determinatam: ergo modo ſimili, qualitas nullam ex ſe poſtulabit determinatam intenſionem, reſpectu eiuſdem potentiæ abſolutæ, ſed in infinitum creſcere poterit.

Quod verò ad terminum extrinſecum pertinet, qui putant, dari poſſe actu infinitum, per potentiam Dei abſolutam, illum concedunt qualitatibus, quoad intenſionem, & quoad extenſionem, ſicut & quantitati. Nos verò, qui 3. lib. Phyſicorum tenuimus, atque efficaciter probauimus, in nullo genere rerum poſſe dari actu infinitum, conſequenter aſſeueramus, qualitatem non poſſe eſſe actu infinitam, quoad intenſionem, vel extenſionem: ex quo neceſſariò infertur, habere aliquo modo terminum extrinſecum, quem non poteſt attingere, benè tamen quodcunque minus, & talem terminum (ſi ſic loqui licet) eſſe intenſionem, & extenſionem actu infinitam.

Ad argumentum verò in fauorem Scoti propoſitum reſpondeo hac diſtin. octo gradus intenſionis, qui attribui ſolent qualitatibus primis elementorum, & ſuo modo cæteris ex commixtione ortis, non eſſe ſummam intenſionem ſimpliciter, & abſolutè, ſed ſummam, quam ſecundùm ordinē naturalem cauſarum ſuſcipere poſſunt, neque à propria natura, neque à naturali aliqua cauſa, ſeu virtute poſſunt plus intendi: ſed naturæ earum abſolutè loquendo, non repugnat, habere maiorem in infinitum, & proptcrea quamcunque aliam (præter infinitam actu) poſſunt ſuſcipere à Deo per potentiam obedientialem ſuperiùs explicatam.

Quonam modo præſcribendi ſint termini qualitatibus ſupernaturalibus.

SVpernaturales qualitates ſunt, quas Deus ipſe, non vt naturale agens, vel mediis cauſis naturalibus, ſed ſua virtute totam naturam ſuperante, infundit; tales ſunt habitus gratiæ, & charitatis, &c. De quibus dubitamus, an, & quomodo terminentur: & quidem cùm ſint qualitates ſpirituales, ſicut ſubiectum, cui inhærent, extenſione quantitatiua carent, & conſequenter carent terminis quoad extenſionem; ſed habent veram intenſionem gradualem in ſuo genere ſpirituali, & propterea controuerſia de terminis,

terminis,quoad intenſionem gradualem,locum in eis habet.Duplex eſt autem conſideratio harum qualitatum:prior quidem,in ordine ad finem gloriæ, cuius gratia, vel in ordine ad quem infunduntur à Deo,vt videlicet per eas fiant homines Deo grati,& ad ipſum per operationẽ tendãt:poſterior eſt qualitatum ſecundùm ſe. Et iuxta priorem conſiderationem conueniunt omnes cum D.Thom.3.par.quæſt.7. articul.12. præſcribendum eis eſſe terminum magnitudinis intrinſecum, ita vt detur maxima gratia, qua maior dari non poſſit vllo modo, vel per vllam potentiam, & talem eſſe gratiam ſanctiſſimæ animæ Chriſti Domini, cuius egregiam aſſignauit rationem D.Thomas ibidem:quia finis gratiæ eſt vnio creaturæ rationalis ad Deum:ſed neque eſſe, neque intelligi poteſt maior vnio creaturæ rationalis ad Deũ,ea quam habet humanitas Chriſti, & conſequenter eius anima, cùm ſit vnio perſonalis cum diuino Verbo, ad quam ordinatur habitualis gratia eius; quare in ordine ad finem repugnat dari maiorem gratiam, & ex conſequenti erit maximum quod ſic, ſub hac conſideratione.Controuerſia igitur ad poſteriorem conſiderationem reuocatur, & ſenſus eius eſt:an conſiderata gratia ſecundùm ſe, hoc eſt, abſtrahendo à fine, habeat terminum, quoad intenſionem; & quidem ſecundùm legem à Deo conſtitutam, & ordinatam in rebus ſupernaturalibus, conuenit etiam inter omnes,dari gratiam tam intenſam, qua non poſſit intẽſior dari ſecundùm communem legem:ita D.Thomas ibid.articul.3. & cum eo omnes interpretes,imò omnes ſcholaſtici.

Quæſtio igitur ſolùm poteſt procedere de gratia ſecundùm ſe,& ſecundùm potentiam Dei abſolutam,in quo ſenſu ei ac cæteris qualitatibus ſupernaturalibus,intrinſecum præſcribunt terminum magnitudinis,quoad intenſionem.

Scotus in 3.diſt.13.quæſt.4.§.ad primam quæſt. dico. Durandus ibid.qu.1. Caietanus 3.part.quæſt.7. art. 11. & 12. aſſerunt, gratiam animæ Chriſti, & conſequenter cætera eius dona, eſſe ſummam,quoad intenſionem, ita vt repugnet ampliùs intendi, aut fieri aliam intenſiorem,etiam per potentiam Dei abſolutam. Probat Scotus duplici argumento: primo,ſi deſignetur infima gratia ſecundùm intenſionem,& hæc intendatur, quantum poſſibile eſt,tunc quæritur, an aliquem ſtatum habitura ſit eius intenſio,vel nullum,ſed in infinitum proceſſura:ſi ſtatum admiſeris,erit iam ſumma eius intenſio,iuxta eundem ſtatum,cùm non poſſit vltrà procedere,& per illum gradum,quem attigerit,terminabitur,tanquam per maximum quod ſic:ſi verò ſtatum habituram eſſe negaueris, ſequitur peruenturam eſſe ad perfectionem actu infinitam creaturæ repugnantem.Probatur conſecutio:quia quò plus intenditur,plus perficitur: ſi ergo ad intenſionem actu infini

infinitam peruenire poteſt, ergo ad perfectionē actu infinitam.

Secundò, quia in rebus permanentibus, quantùm eſt de virtute, ſeu potentia, tantùm eſt de actu, vt docet planè Ariſtot. 3. lib. text. 69. ſi ergo per potentiam actiuam Dei, & paſſiuam ſubiecti, qualitates iſtæ in infinitum perfici poſſunt per viam intenſionis, poterant talem perfectionem ab agente ſuſcipere, & in ſubiecto habere. Probatur conſequentia, quia ſi Deus poteſt animam in infinitum perficere per ſucceſſiuam intenſionem, poterit gratiā infinitè perfectam vnico actu creare, eidémque animæ infundere: ſed gratiam eſſe actu infinitam inuoluit cōtradictionem: ergo falſum eſt, quòd eius intenſio poſſit producere in infinitum, per potentiam Dei abſolutam. Et vrgeri poteſt argumētum hoc modo: forma, quæ imprimitur ſubiecto, vel ei infunditur, non poteſt perfici, vel intendi, niſi ſecundùm capacitatem ſubiecti, quæ ſi limitata probetur, concluſum erit, quòd terminum intenſionis intrinſecum habeat ipſamet forma: ſed capacitas, ſeu potentia animæ, in qua recipiuntur ſupernaturales qualitates, non eſt infinita, ſed ad certum gradum perfectionis limitata, ſicut eſſentia eiuſdem animæ, à qua oritur, vel cui identificatur: ergo intenſio earundem qualitatum terminum habebit intrinſecum, quem excedere non valebit.

Tertiò arguit Durandus, & Caietanus; ſi gratia non haberet terminum magnitudinis, ſeu intenſionis intrinſecum, ſed qualibet deſignata gratia, quantumcunque intenſa intenſior alia effici poſſet, ſequeretur, gratiam animæ Chriſti non eſſe ſummam, ſed alteram intenſiorem eſſe poſſibilem, & ex conſequenti poſſibile etiam foret, quòd aliquid maius, aut melius fieret, quàm ſit talis gratia. Et cùm formalis effectus eiuſdem gratiæ ſit efficere animam gratam Deo, ſequitur tandem aliquid fore Deo gratius anima Chriſti, quod planè impoſſibile eſt.

Poſteriorem ſententiam huic oppoſitam tenet expreſsè D. Thom. 3. part. quæſt. 7. art. 12. atque etiam 2. 2. quæſt. 24. art. 4.

Quam ſententiam amplectitur Sotus 1. lib. Phyſicorum, quæſt. 4. & cæteri omnes recentiores (nam antiquiores ſcholaſtici, nec verbum de hac re ſcripſêre) & videtur mihi non ſolùm probabilis, ſed vera, quam D. Thomas probauit in poſteriori loco citato hac ratione ſatis efficaci. Intēſio alicuius formæ ex triplici capite poteſt determinari, nempe ex parte eiuſdem formæ determinatam mēſuram habentis, ad quam cùm peruenerit, non poterit vlteriùs progredi, quin in alteram ſpeciem conuertatur: aut ex parte agentis, cuius virtus limitata eſt ad intendendam formam in ſubiecto: vel demum ex parte eiuſdem ſubiecti, quod maioris perfectionis, aut intenſionis capax non eſt. Sed nullum ex his capitibus terminum ponit intenſionis ſupernaturalium qualitatum:

tum:ergo data qualibet intenſione earum, plus in infinitum intendi poſſunt, quod eſt non habere terminum intrinſecum ſuæ intenſionis verſus maximum. Probatur minor, quia gratia, & charitas ex propria natura,& ratione ſunt participationes quædam infiniti amoris diuini ſupernaturalis, qui eſt Spiritus ſanctus.Sed participatio hæc nullum terminum admittit, quia data quacunque poteſt plus participari à creatura rationali, vt per ſe conſtat:ergo ex hoc capite, termino magnitudinis intrinſeco caret earum intenſio, vel perfectio. Virtus etiam diuina ſupernaturalis eas infundens in anima infinita eſt, & ideò dato quocunque gradu gratiæ,quem animæ tribuit, poteſt tribuere alterum perfectiorem in infinitum.Capacitas denique animæ,reſpiciens eandem virtutem diuinam ſupernaturalem(quo pacto potentia paſſiua obedientialis vocatur)nõ poteſt habere terminum vltra quem non poſſit procedere, niſi quem habet eadem potentia actiua infundens gratiam;ſed tantam gratiam poteſt ab ea recipere, quantam poteſt ipſa producere (cùm non recipiat per naturam,ſed per obedientiam,nec per potentiam naturalem, ſed obediẽtialẽ) quæ potẽtia cùm termino intrinſeco magnitudinis careat &:data quacũque poſſit intẽſiorẽ in infinitũ producere,ſequitur,nullum terminum deſignari poſſe, quem non poſſit intenſio gratiæ excedere. Et poteſt hoc argumentum vrgeri hoc modo: potentia paſſiua naturalis ſubiecti menſuratur per actiuam naturalis agentis,ita vt tam perfectam, aut intenſam poſſit ſubiectum recipere naturaliter, quàm perfectam aut intenſam poteſt producere agens naturale:ergo potentia obedientialis ſubiecti,reſpiciens actiuam ſuperioris agentis, tam perfectam vel intenſam formam poteſt ab eo recipere, quàm perfectam, vel intenſam poteſt ipſummet agens producere.Quare eundem terminum poſtulant tria hæc, nempè potentia actiua ſuperioris agentis,potentia obedientialis ſubiecti, & latitudo intenſionis formæ.Sed de potentia actiua conſtat,non habere terminum intrinſecum;per locum igitur ab intrinſeco ſequitur, neque obedientialem potentiam ſubiecti,neque latitudinem formæ ab illo producendam,& à ſubiecto recipiendam,intrinſecum terminum habere.

Neque argumenta pro parte Scoti magnum negotium exhibent:nam ad primum negandum eſt, intenſionem qualitatis reſpectu potentiæ abſolutæ Dei,vllum habere ſtatum, vltra quem non poſſit procedere. Negandum inſuper eſt, quod Scotus intulit, nempè infinitam actu futuram eſſe intenſionem: neque ſequitur,quòd ſi aliquid magis, ac magis in infinitum perficiatur, ad perfectionem actu in infinitam aliquando peruenturum ſit, immò nec peruenire poſſe, ſed hoc ſolùm inferri ex eo poteſt,

quod

quòd perfectio quam aſſequi valet, non definiatur termino intrinſeco,vt conſtat diuiſionibus continui.

Neque ſecundum argumentum probat intentum, quia licèt admittamus, tantùm poſſe ſubiectum recipere ab agente, quantùm poteſt agens producere,non ſequitur, recepturum aliquando effectum actu infinitum, quia neque produci poteſt agente; totum enim,quod poteſt producere, ad extra agens infinitæ virtutis, non poteſt ſimul vllo modo procedere, ita vt nihil ſuperſit abeo producendum,quia totum,quod poteſt,non eſt determinatum, ſed indeterminatum, vt in diuiſionibus continui videmus:ex eo enim, quòd non ſunt determinatæ omnes diuiſiones continui, quas Deus efficere poteſt, euidenter ſequitur, quòd nec ſimul,nec ſucceſſiuè,poſſit efficere omnes poſſibiles;ſed quibuſcunque factis, ſemper ſupererunt infinitæ efficiendæ, quia quod efficiendum eſt, determinatum eſſe debet: falſum igitur eſt, quod Scotus intulit, videlicet poſſe Deum ſimul infundere omnem gratiam à ſe producibilem animæ,quia intenſio poſſibilis indeterminata eſt, & proptereà impoſſibile eſt, totam ſimul produci,vel aliquando fore productam. Producibile ergo à Deo ſub eſſe permanente ſolum eſt infinitum in potentia.

Argumentum denique Durandi,& Caietani,hac diſtinct. à D. Thoma inſinuata,3.part.quæſt.7. art. 11. ſoluitur. Gratia habitualis Chriſti dupliciter conſideranda eſt:primò, in ordine ad effectus,& officia gratiæ, quæ habet in illa perſona,& ſic vocatur à D.Thoma infinita,& meritò, quia habet virtutem ad omnes effectus gratiæ poſſibiles præſtandos: ſecundò, in quantum eſt qualitas quædam, & habitus ſupernaturalis eiuſdem rationis cum quolibet alio habitu gratiæ cuiuſque hominis, habenſque latitudinem gradualem intenſionis, ſicut habent cæteri habitus gratiæ, & effectum formalem ſimilem, nempe efficere animam illam ſanctiſſimam Deo gratam, ſicut quæcunque alia gratia cuiuſcunque hominis, & hoc modo conſiderata gratia Chriſti finita eſt, ſicut cæteræ, & finito modo efficit animam eius Deo gratam,& augeri poteſt, vel intendi in infinitum, ſicut illæ;immò poſſibile eſt per potentiam Dei abſolutam fieri aliam gratiam,atque alias intenſiores, & in hocgenere perfectiores, & ſi fierent, daretur abſque dubio aliquid maius,& melius (ſub eadem conſideratione particulari quàm ſit gratia habitualis Chriſti,quod(abſque dubio)non eſt reformidandum concedere,quia illud expreſsè concedit D. Thomas loco proximè citato ad ſecundum,hiſce verbis:*Dicendum,quòd virtus diuina,licet poſſit facere aliquid maius,& melius,quàm ſit habitualis gratia Chriſti,non tamen poſſet facere,quòd ordinaretur ad aliquid maius & melius,quàm ſit vnio perſonalis ad Filium vnigenitum à Patre :* Eſt ergo gratia

ſumma

ſumma in priori conſideratione, non in poſteriori comparatione abſolutæ potentiæ Dei.

APPENDIX. DVBIVM.

An potentia obedientialis animæ ad recipiendam gratiam, & dona ſupernaturalia ſit infinita.

QVamuis de potentia obedientiali animæ in particulari ſciſcitetur dubium, de potentia etiam obedientiali cuiuſcũque ſubiecti intelligi debet, quia eadẽ eſt ratio de omnibus; cùm poſſit quodlibet ſubiectum formã magis ac magis intenſam in infinitum ab agente ſuperiori recipere: nec ſolùm quæritur, an ſit infinita in potentia, quia hoc videtur apertum ex dictis, ſed an ſit actu infinita.

Et partem affirmantem, eſſe actu infinitam ſic oſtendo: poſſe recipere formam, vel actum, eſt perfectio aliqua in ſubiecto, cùm ſit concurrere ad eſſe eius, atque etiam ad conſeruationem: ergo poſſe recipere formam perfectiorem, aut intenſiorem in infinitum, erit perfectio infinita & actualis quidem, quia eã habet in ſe ſubiectam à principio, cùm receptione formæ non augeatur capacitas ſubiecti, vt ſuprà oſtẽdimus: ergo eſt perfectio actu infinita. Et vrgeo argumentum hoc modo: Recipere formam alicuius intenſionis eſt aliqua perfectio in ſubiecto: ergo recipere formam magis intenſam, eſt maior perfectio: ſed intenſio, quam poteſt actu recipere, caret termino intrinſeco: ergo actualis perfectio eius eodem termino caret, eritque proinde actu infinita. Secundò, quia poſſe producere effectum, maioris ac maioris perfectionis in infinitum, arguit in agente perfectionem actu infinitam: nam ex hoc ſolo deducimus, Deum eſſe infinitæ perfectionis, quòd dato quocunque effectu cuiuſcunque perfectionis, poteſt perfectiorem in infinitum producere, quamuis putemus infinitum actu efficere non poſſe: hoc verò idem reperitur in ſubiecto, quod recepto quocunque effectu ab agente ſuperiori, poteſt intenſiorem, ac perfectiorem recipere in infinitum: ergo par eſt ratio.

Et vrgeo præterea, quia potentia actiua, & paſſiua reciprocam habent correſpondentiam: ergo tanta & non minor debet eſſe paſſiua obedientialis, quanta eſt actiua ſuperioris agentis, cui correſpondet. Probatur conſequentia, quia quantùm poteſt ſuperius agens producere per potentiam actiuam, tantùm poteſt recipere ſubiectum per paſſiuam obedientialem; ſi igitur potentia actiua Dei actu infinita eſt, erit etiam actu infinita potentia paſſiua obedientialis ſubiecti, potens recipere omnem formam cuiuſcunque intenſionis, quam Deus poteſt extra producere.

His

His tamen non obſtantibus, tenendum eſt, potentiam obedientialem animæ ad recipiendam gratiam, & cuiuſcunque alterius ſubiecti, vel materiæ, ad recipiendam formam ſuperioris ordinis, ſiue ſecũdùm ſubſtantiam, ſiue ſecundùm modum, finitam eſſe ſimpliciter, & ſolùm per quandam denominationem extrinſecam, vocari poſſe infinitam ſecundùm quid. Quod ſic probo: ſubiecto per receptionem formæ ſuperioris non additur noua potentia paſſiua, ſed ſolùm informatio, ſeu inhæſio eius, nec per receptionem perfectioris, aut intenſioris formæ intenditur eadem potentia, nec additur ei niſi perfectior, ſeu intenſior actuatio eiuſdem potentiæ: ergo ex eo, quòd poſſit recipere intenſiorem formam in infinitum, non ſequitur, quòd potentia ſit infinita actu, ſed ſolùm, quòd perfectiùs in infinitum actuare poſſit. Conſtat verò actuationem ſemper eſſe finitam, & actu infinitam eſſe non poſſe: ergo nec potẽtia obediẽtialis, ex parte actuationis actus, quem recipit, infinita eſt ſimpliciter, ſed ſolùm dici poteſt infinita ſecundùm quid, & ſyncategorematicè, in quantum recepta quacunque intenſione formæ, poteſt maiorem in infinitum recipere; eodem ferè modo, quo diuiſio continui infinita vocatur in potentia. Secundò probatur: quia per receptionem perfectioris, aut intenſioris actus, non additur ſubiecto vel materiæ vlla alia potentia obedientialis, neque vllus gradus eius, per quem augeatur; ergo in ratione potentiæ non fit maior, vel intẽſior, quare neque in ratione potentiæ poteſt eſſe vllo modo infinita. Antecedens probo: quia potentia obedientialis eſt eadẽ entitas realis cũ naturali, & ſola ratione formali ab ea diſtincta per ordinem ad diuerſas potentias actiuas, vel diuerſa agentia; ſed potentia naturalis eſt eadem entitas materiæ, vel ſubiecti, eadémque eius ſubſtantia, quæ per receptionem formæ accidentalis, aut alicuius modi creſcere nòn poteſt, aut maior fieri: ergo repugnat eſſe vllo modo infinita in ratione potẽtiæ, ſed ſolùm ex parte actuationis poteſt habere aliquã rationẽ infinitam in potentia, & ſecundùm quid, vt eſt expoſitum in prima ratione.

Et ex his patet ad argumenta: nam ad primum diſtinguendum eſt antecedens, quòd poſſe recipere formam ſuperioris ordinis, ſit aliqua perfectio; eſt enim eadem ipſa perfectio, quam importat materia vel ſubiectum in ſua entitate cum reſpectu ad potentiam actiuam ſuperioris agentis, non eſt tamen perfectio alia ſuperaddita; & cùm additur, eſſe maiorem perfectionem, poſſe recipere perfectiorem, aut intenſiorem formam ab eodem agente, iterum diſtinguendum eſt; nam ſi per maiorem perfectionem intelligatur maior potentia, vel aliquid potentiæ ei ſuperadditum, negandum eſt, quia per receptionem actus, vel perfectiores actus, non fit potentia ca-

pacior,nec maior(vt probauimus)ſed perfectiùs actuatur,& ideò ex parte actus, vel actionis additur ei nouum aliud magis perfectum : ſed hoc ſemper eſt finitum,& infinitum eſſe repugnat. Et propterea neque ex hac parte potentia obedientialis infinita eſt, niſi in quantum eadem prorſus, ac ſine augmento permanens finita poteſt recipere à ſuperiori agente perfectiorem formam ordinis ſuperioris in infinitum,quod eſt eſſe infinitum ſecundùm quid, & quaſi in potentia ex parte actus, vel actuationis,ſicut diuiſio continui.

Ad ſecundum,conceſſa maiori de infinito agente,neganda eſt minor,quòd eadem ſit ratio de materia:quia valdè diuerſa ratio eſt vtriuſque cauſæ; nam virtus actiua continet in proprio eſſe, tanquam actus perfectiſſimus, formam cum tota eius intenſione,ac perfectione, & propterea ſi data quacunque forma intenſiore, poteſt eam plus in infinitum intendere, vel intenſiorem aliam in infinitum producere,neceſſe eſt totam hanc perfectionem infinitam poſſibilem in proprio eſſe tanquam actum primum perfectiſſimum ac modo perfectiſſimo continere formaliter vel eminenter,& ideò actu. Quod non valet in potentia paſſiua,quæ non influit aliter quàm recipiendo.Quare non eſt opus hanc formam aut perfectionem eius aliter, quàm vt explicatum eſt, in potentia paſſiua contineri:quod ſolùm eſt materiam poſſe concurrere paſſiuè ad eductionem earum,ſua cauſalitate paſſiua, à qua quodammodo pendet in eodem genere materialis cauſæ,in eſſe & fieri.Patet ergo ex hoc modo continendi,& cõcurrendi,non ſequi potentiam obedientialem eſſe infinitam,niſi ſecundùm quid,modo explicato.

Ad aliud verò, quod tandem additur de correſpondentia paſſiuæ potentiæ obedientialis cum actiua ſuperioris agentis, concedendum eſt antecedens, quòd ſit reciproca. Sed neganda eſt conſequentia,quòd ſicut actiua eſt infinita ſimpliciter,ita & paſſiua: cuius diſcriminis ratio ex perfectione potentiæ actiuæ, & maxima imperfectione paſſiuæ deſumenda eſt, vt explicuimus.

Potentia ergo actiua actu & ſimpliciter ſecundùm proprium eſſe infinita eſt,paſſiua verò nihil actu infinitum habere poteſt, ſed ſolùm in potentia: quia plus poteſt in infinitum recipere, & ſemper finitum eſt,quod actu recipit.

***

IN

IN SECVNDVM LIBRVM ARISTOTELIS DE CÆLO, ET MVNDO.

BREVE PROOEMIVM.

NAtura,& ratione totius mundi expoſita, cuius expoſitio confuſam quandam notitiam partium eius continet,doctrinæ ordo poſtulabat diſtinctam ſingularum partium explicationem , ex qua diſtincta etiam huius mundi cognitio reſultat.At inter omnes mundi partes principem locum obtinere cæleſtia corpora,in aperto eſt;quare neceſſe fuit ea priùs,quàm cæteras partes explicare:quorum notitia ex tribus dependet, nimirum ex cognitione totius, quam magna ex parte ex motu eius,atque ex his,quæ motum concernunt,inueſtigare voluit Ariſtoteles:nam res natura conſtantes per motum cognoſcit Philoſophus. Deinde ex notitia partium : partes verò cæli præcipuæ ſtellæ ſunt, de quibus propterea diſputationem inſtituit Ariſt. tria de eis docens:nempe,quæ ſit earum natura,quis motus,quæ figura:& tandem cùm motus circularis per centrum,circa quod verſatur , cognoſcendus ſit,de terra,quaſi de centro,circa quod voluuntur cæleſtia corpora,differendum fuit:& eece tibi tripartitam huius ſecundi libri diuiſionem.

* *
*

ARISTOTELIS
STAGIRITÆ, DE CÆLO, ET MVNDO,
LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Textus Ariſtotelis.

Quod igitur neque factum ſit vniuerſum cœlum,&c.

Breuis expoſitio textus.

INTENDIT Ariſtoteles in hoc capite, docere quo modo moueatur cælum, ſine vlla ſcilicet vi in oppoſitum renitente,& ideò ſine vllo labore ſit perpetuus. Diuiditur in tres partes: in prima colligit ex dictis in præcedenti libro vniuerſalem concluſionem;in ſecunda probat motum cæli eſſe quaſi finem omnium motuum ſublunarium corporum,& ſine vllo labore,aut difficultate perpetuum;& in tertia parte refert, & reiicit tres ſententias priſcorum Philoſophorum, circa modum,quo idem motus cælorum fiat.

Principiò igitur hanc concluſionem colligit ex præcedenti lib.cælum eſſe ingenitum,incorruptibile, immortale, ac ſempiternum, principij ac finis expers: per quam non tam intendere videtur,quòd abſque initio durationis ſit (vt bene aduotat D. Thom. in Commentariis) ſed quòd neque per generationem potuerit incipere,neque per corruptionem deſinere,vt plures ex antiquioribus opinati ſunt, & de ſublunaribus corporibus communiter conceditur.

Aſſerit in ſecunda parte capitis, motum cæli eſſe quaſi finem cæterorum omnium motuum ſublunarium corporum, probátque hoc argumento:Quidquid continet aliud, habet rationem finis

finis reſpectu eius: nam contentum ex propria ratione terminatur ad continens, quod eſt, ordinari ad illud, tanquam ad finem: ſed motus circularis cæli continet omnes motus rectos elementorum, ac cæterorum corporum: ergo eſt finis eorum. Minorem probat, quia perfectum cuiuſlibet generis continet imperfecta omnia eiuſdem generis: ſed omnes motus recti in genere motuum, imperfecti ſunt, cùm habeant principium, & finem, & propterea perpetuos eſſe repugnet; ſolus verò motus circularis (vtpote principio, & fine carens) ex propria ratione poſſit eſſe perpetuus: ergo verè eos continet, & quaſi finis eorum eſt. Talis autem motus debebatur naturaliter corpori ex propria natura ingenito, atque incorruptibili, contrarióque carenti, & ideò naturaliter perpetuo, quale eſt cælum, quod ex eadem radice habet, vt idem motus eius contrario careat, & ex conſequenti, quòd ſine vlla violentia fiat: nam violentia ex reſiſtentia contrarij prouenit; ex quo etiam fit, vt moueatur cæleſte corpus ſine vllo labore, vel fatigatione ſui motus.

Ex dictis reiicit Ariſtoteles in poſteriori parte capitis tres ſententias priſcorum Philoſophorum, quarum prima fuit poëtica quædam fictio excogitantium, Atlantem cælum humeris ſuſtentare, ne ſuo pondere ruat, quam Poëtarum princeps 6. Æn. illo carmine tetigit, de Atlante ſic loquens:

Axem humero torquet, ſtellis fulgentibus aptum.

Quamuis alios in alium ſenſum accepiſſe eandē Atlantis fictionem, referat Dionyſius Sicul. lib. 4. vt exiſtimauerint, Atlantem fuiſſe Aſtrologiæ peritiſſimum, & hac de cauſa viſus ſit cœlum ſuis humeris ſuſtinere; ſed de hoc, vtpote per metaphoram dicto, non eſt habenda ratio. Illud verò falſum eſſe ex dictis in 1. lib. conſtat, vbi probatum eſt ab Ariſt. & à nobis confirmatum, quòd cæleſtia corpora grauitate & leuitate, atque etiam omni pondere careant; quare nec fulciente, nec ſuſtentante indigent. Et eadem fermè ratione probatur falſa ſententia Empedoclis, qui cœlum naturalem habere grauitatem ſentiens, aiebat, tanta celeritate circumuolui, vt ab eadem ſuſtētetur, ne deorſum ruat. Eodem modo, quo hydria aqua plena, dum nimia velocitate in circulo voluitur, aquam, licèt grauem, non effundit. Sed præterquàm quòd falſum oſtenſum eſt, cælo tribuere grauitatem, gratis, ac ſine pondere rationis, præſupponit poſitio hæc, ſolam motus velocitatem potuiſſe tot ſeculorum ætatibus tam ingēs pondus grauitatis deorſum ruentis vincere. Quod non probat poſſibile exemplo hydriæ, vt conſideranti facile patebit.

Tertia ſententia fuit Platonis, qui in Timæo docuit, cæleſtes orbes animatos eſſe, & propria animarum vi contra inclinationem grauitatis detineri, ne deorſum ruant. Quam ex eo confu-

tat Ariſtoteles, quia motus cælorum, reſiſtente propria grauitate, maximo cum labore ac defatigatione animarum fieret, quæ ideò non poſſent eſſe beatæ, vt cæleſtes mentes decet, ſed miſerabiliores cunctis animantibus, in quibus nullum eſt, quod non interdum ſomno, aut laborum intermiſſione quieſcat, forétque talis anima cæli Ixioni ſimilis, quem fingunt Poëtæ apud inferos ea pœna cruciari, vt rotam perpetuo cum labore euoluat. Quæ omnia cùm abſurda ſint, colligit Ariſtoteles, magis eſſe rationi naturali conſentaneam propriam ſententiam, æternitatem cælo, ac motui eius ſine violentia tribuentem.

QVÆSTIO I.

An cæleſtia corpora ſint animata.

PRo parte affirmante placet in primis referre id, quod de toto mundo ſenſerunt Philoſophi omnes, tam Græci, quàm Ægyptij, Platone antiquiores, videlicet, anima præditum eſſe, & ideò velut magnum quoddam animal eſſe, & appellari debere. Eius poſitionis meminit, immò expreſsè ſequutus fuit Plato in Cratylo Epimenide: ſed quantum ad partes diuerſo modo ſenſiſſe inueniuntur, ita vt quidam eorum, eadem anima totum & partes conſtare crediderint. Alij verò ſingulis corporibus cæleſtibus animas ſingulas applicatas eſſe cenſebant. Alij vnicuique ſtellæ propriam atque diſtinctam. Alij demum ex eis intelligentem duntaxat animam cæleſtibus corporibus attribuebant. Alij vegetatricem ſimul cum ea, dicentes, ſydera humoribus ali. Ita Cleanthes teſte Cicero. 2. lib. de Natura Deorum, & Plin. 2. lib. Hiſtoriæ, capite 8. tandem Seneca 2. libro naturalium quæſtionum, capite 5. cæteríque Stoici. Communis autem hæc ſententia de anima mundi firmiter adeò horum Philoſophorum animis adhæſit, vt Anaxagoram impietatis damnauerint, quòd Solem ignitum lapidem, non verò animal, neque Deum eſſe protulerit, vt Laërtius affirmat in vita eius, & Diuus Aug. l. 18. de Ciuit. Dei, c. 14. Orbes deinde animatos fecerunt, ex Hebræis Philo Iudæus & Rabbi Moyſes: Arabes etiã multi vt Auicẽna, Algacellus, Alpharabius, & Albumaſar: ex Aſtrologis verò Ptolomæus, & complures alij. Quam etiam ſententiam approbauit Orig. 7. lib. Periarch. & tom. 1. comment. in Ioann. D. autem Aug. 2. lib. ſuper Geneſim ad litteram, hanc eandem quæſtionem diſputans inter vtramque eius partem hæſiſſe videtur: in poſteriori loco aſſerens incertum ſibi eſſe, an ſtellæ ad ſocietatem beatorum pertineant, ſed nec illud certum apud ſe habere, an ad eorundem ſocietatem pertineat Sol, & Luna, cunctáque ſydera, quamuis nonnullis (inquit) lucida tantùm corpora ſine ſenſu & intelligentia videantur.

Pro

Pro confirmatione autem eius non parum videntur facere complura, atque expreſſa teſtimonia Ariſtotelis, præſertim duo illa, quæ habentur 2. libro de Cælo, cap. 13. vbi aſſerit, cælum eſſe animatum, & habere in ſe principium motus, ac poſitionum differentias viuentium proprias, vt ſeorſum, deorſum, dextrum, ſiniſtrum, antè, & retrò: lib. etiam Met. 12. c. 7. affirmat, primum mouens orbes cæleſtes, hoc eſt, Deũ mouere, vt id quod cognoſcitur, & appetitur ab eiſdem videlicet orbibus motis; cenſet igitur, eos habere intellectum, & appetitum, quibus eum cognoſcant, ac diligant, & ex conſequenti intelligentem animam, cuius ſunt potentiæ: & hanc fuiſſe eius mentem, magno eſt argumento, quòd D. Thom. 2. lib. contra Gentes, cap. 7. id teſtatur. Deinde ſacrarum literarum verba, illa præſertim ex Pſal. 135. *Qui fecit cælos in intellectu*, id eſt, intellectu præditos, atque etiam illa ex Eccleſiaſte 1. *In circuitu pergit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur.* Quæ non poſſunt de ſpiritu ſolùm aſſiſtente, ac mouente intelligi, cùm non pergat cũm cælo ipſo moto, atque cum eo circumuoluatur, ſed in parte determinata cæli, quam mouet, fixus perſeueret: ergo neceſſe eſt de ſpiritu informante loqui, qui eſt anima. Quem ſenſum eis tribuit D. Hieronymus in eorum Commentariis, hæc verba ſcribens: *Siue ipſum Solem ſpiritum nominauit, quòd animet, ſpiret, & vigeat, & annuos orbis curſus expleat, ſiue quod Lunæ lucentem globum, Titaniáque aſtra ſpiritus intus alit, totámque infuſa per artus mens agitat molem, &c.* Quibus toti mundo, & ſingulis non ſolùm cæleſtibus corporibus, ſed aſtris videtur animam concedere. Atque etiam Boëtius 3. lib. de conſolatione philoſophica, metro 9. inquiens, Deum per animam mundi motus cæleſtium corporum adminiſtrare.

Sed probari etiam poteſt ratione: primò, quia herbæ plures, atque virgulta generantur, ſine ſemine aliquo, immò & complura animalia (licèt imperfecta) ex ſola putri materia: ſed vtriuſque vitæ horum, nempe vegetatiuæ herbarum, & ſenſitiuæ animalium, nulla poteſt aſſignari efficiens cauſa, à qua procedat, præter cæleſtia corpora, à quibus procedere nequit vita (ſi ea carent) vt per ſe eſt manifeſtum: ergo neceſſe eſt eis, vel mundo ipſi vitam concedere, & ex conſequenti animam. Secundò, repugnat, totum eſſe deterioris conditionis, quàm partes eius: ſed conſtat, plures partes mundi viuere, & diuerſis animarum generibus præditas eſſe, nempe vegetatrice, ſenſitiua, & rationali: viuunt nanque plãtæ, viuũt animalia, viuunt homines: ergo neceſſe eſt toti mũdo vitã, animámq; concedere, vel deteriorẽ propriis partibus eſſe.

Vera autem ſententia tenet, nec mundum, nec cæleſtia corpora, habere animam, à qua informentur: quam ſequuntur in primis ex ſanctis Patribus multi, D. Cyrill. 2. lib. contra Iulianum,

Ambr. 2.lib.Hexameron,cap.4.Baſil. homil. 3.Hexameron,& ſuper Pſalmum 48.Lactantius,Hieron.explicans verba illa Deuteronomij 32. *Audite cæli,quæ loquor*,& ſuper cap.1. & 45. Iſaiæ, & in Epiſt.ad Pammachium, & Auitum. Auguſt. in lib. de duobus animabus cap.4.vbi ait,muſcam propterea quòd viuit,eſſe nobiliorem Sole, & lib. 1. Retractationum cap.7. vbi quæ de mundi animatione in lib. de immortalitate ſcripſerat, temerè ſcripta fuiſſe affirmat:lib. etiam 2.Retractationum cap.7. quæ de cæleſtium corporum vita aſſeruerat,per tropum & figuram poſſe accipi docet,ducta videlicet tranſlatione,à re animata ad inanimatam.Damaſc. 2.lib.fidei cap.6. deinde Scholaſtici ferè omnes, D. Th. tribus præſertim locis,in quibus hanc eandem quæſtionẽ ex profeſſo diſcutit,nempe,in quæſt.de ſpiritualibus creaturis, art. 6.& 2.contra Gentes,cap.73.1.part.quæſt.70.art.3.Alenſis 2.part. quæſt.87.membr.3.art.4.Albert.Magn.tract. de 4. coæuis,quæſt. 4.art.25.Bonauent.in 2.diſt.14.quæſt.2. in priori part. diſt. Durand.ibid.quæſt.2.diſt.9.quæſt.vnica,art.1.Gabr.diſt.14.quæſt.vnica,Okam quæſt.12.Ægid.quæſt.3.Argent.quæſt.1. art.1. Henric.art.2.Abulenſis in cap.3.Exod.quæſt. 47. Nicolaüs de Lira in cap.10.Ieremiæ,Eugubinus in Pſal.18,aliíque complures,quibus addi poteſt ex antiquioribus Philoſophis Anaxagoras ſuprà relatus, & omnes interpretes Ariſtotelis, præſertim recentiores: quare communis eſt in vtraque Schola Philoſophica, ac Theologica.

Et eam tenuiſſe Ariſtotelem colligitur planè ex tribus principiis ab eo expreſſis:primum habetur 12.lib. Metaph.text. 16. vbi hoc diſcrimen inter cauſam efficientem, & formalem deſignat, quòd efficiens præexiſtit rei factæ, formalis verò præexiſtere nequit,ſed naturaliter ſimul eſt cum re facta,vel conſtituta,ſicut ſanitas ſimul eſſe debet cum ſano, & cum corpore animato anima.Cuius euidens ratio eſt, quia illud conſtituit tanquam forma dans ei eſſe:& ex alia parte in eodem lib. text. 43. docet intelligentiam mouentem cælum eſſe eo priorem; ex quibus ſequitur non poſſe apud Ariſtotelem vniri cælo tanquam formam ſeu formalem cauſam, & ex conſequenti cælum non eſſe animatum,ex mente eius. Secundum principium ſumitur ex 8.lib.Phyſicorũ,text.43,quòd motor orbis cæleſtis vnitur toto orbi per contactum virtutis: ſed vnio formæ cum materia, vel animæ cum corpore non eſt per contactum virtutis, ſed per veram informationem,per quam anima tribuit eſſe corpori: ergo ſentit Ariſtoteles intelligentiam motricem non eſſe veram formam cæli. Et vrgeri poteſt ex alio quod docet text. 84. eiuſdem libri, videlicet motorem cæli in ea circumferentiæ parte exiſtere, quæ rapidiſſimo motu circumuoluitur: ſed forma vel anima

anima debet eſſe in toto corpore,& ſingulis eius partibus; ergo putat Ariſtoteles non eſſe intelligentiam veram formam cæli. Et certè ſi intelligentia ſimul moueret cælum, & illud informaret,euidenter ſequeretur moueri cum illo, vt patet de anima mota cum corpore humano, quod informat.Ex hoc verò ſequeretur, in motibus cælorum non eſſe deueniendum ad motorem immobilem,vt 8.lib. Phyſic. concludit Ariſtot. Tertium principium poſuit 2.lib.Phyſicorum,text. 22. aſſerens eiuſdem ſcientiæ eſſe,per ſe conſiderare materiam, & formam, ex quibus conſtat compoſitum:ſed conſtat materiam cælorum per ſe conſiderari à Philoſophia naturali,quæ tamen non conſiderat per ſe intelligentias,quia formæ ſeparabiles à materia,& quæ mouent,& non mouentur,non ſunt Phyſicæ,ſed Metaphyſicæ conſiderationis,vt idem met,atque eodem lib.text.26. 71. & 73. expreſsè docet:ergo ſentit,eaſdem intelligentias, quæ immotæ mouent orbes cæleſtes,non eſſe formas informantes eorum.

Sed probatur primò ex definitione animæ. Anima eſt actus corporis phyſici organici potentia vitam habẽtis, vt docet Ariſtoteles 2.lib.de anima cap.1. text.7. Ergo omne corpus animatum eſt organicum:ſed in corpore cæleſti nulla ſunt organa,neque vlla talis varietas partium in eo cernitur, per quas diuerſitas vitalium operationum exerceatur, vt actus videndi, audiendi, cum cæteris ſenſationibus,niſi quis velit Solem, & Lunam pro oculis deſeruire cælo, ita vt per hæc aſtra videre dicatur, quod conſtat ridiculum eſſe:ergo euidens eſt,corpus cæleſte non eſſe organicum,nec proinde animatum:quod ex infimis operationibus vitalibus vrgeri poteſt,nempe augmentatione,& nutritione: neque enim cæleſte corpus alimentum ſumit aut conuertit in propriam ſubſtantiam, cùm ex qualitatibus contrariis conſtare debeat,& per illas alimentum alterari, atque corrumpi, in eiuſque ſubſtantiam conuerti.Quibus qualitatibus,& alterationibus incapax eſt cælum, & longè clarius eſt, nullum ſuſcipere augmentum,neque decrementum:ergo euidens eſt etiam, non viuere,neque animatum eſſe.

Secundò,anima non eſt propter corpus, ſeu materiam, cuius gratia facta eſt, ſed ex oppoſito materia vel corpus propter animam,vt docuit expreſsè Ariſtot.2. lib. de anima, text. 16. & 17. cùm hæc ſit longè nobilior, & proinde gratia ſui facta. Vnitur ergo corpori,vt bonum aliquod ſibi ex tali vnione conſequatur, videlicet exercitium ſuarum operationum,in quo perfectio eius poſita eſt;ſed nullam operationem vitalem exercere poteſt anima per corpus cæleſte:ergo neque aptum eſt,vt ei vniatur.Minor probata eſt de operationibus vegetatiuis, quia nec cælum ſimile ſibi generare poteſt, nec nutriri,vel augeri,vt docuit Ariſt.1.lib.

de cælo, capit. 3. Probata eſt etiam de ſenſitiuis, & rurſus conuincitur ex eo, quòd operationes ſenſitiuę ex propria conditione præſupponunt vegetatiuas, per quas nutriuntur, & conſeruantur organa ſenſuum, & omnes ſenſus fundantur in tactu, vt docuit, & probauit Ariſt. 3. l. de anima cap. 12. Tactus verò neceſſariò petit temperamentum primarum qualitatum in proprio organo, quarum non eſt capax corpus cæleſte: nec vnitur anima corpori cæleſti propter operationem intellectiuam, quia hanc naturaliter non poteſt exercere in corpore, niſi miniſterio ſenſuum ſpecies à rebus ſibi deſumat, vt patet de anima noſtra rationali. Cùm ergo non ſit cælum ſenſuum capax, nec erit capax animæ rationalis. Quod vrgeri poteſt ex his, quæ à nobis conſtituta, & oſtenſa ſunt 2. lib. de anima: videlicet implicare contradictionem, quòd anima rationalis poſſet eſſe forma corporis, niſi ſimul foret ſenſitiua, gradúmque ſentiendi tribueret eidem corpori: ergo repugnat per locum ab intrinſeco, cælum informari anima rationali, quin talis anima ſimul ſit ſenſitiua. Cùm ergo cælum ſit incapax ſenſitiuæ, vt probatum eſt, ſequitur incapax quoque eſſe animæ rationalis. Neque tandem vnitur cælo anima propter motum localem, quo mouetur, quia talis motus nec indiget anima; ſed ab extrinſeco motore procedere poteſt, per ſolum contactum virtutis, vel impreſſionem impulſus, vt de quocunque alio motu circulari conſtat; nec vitalis eſt, ſicut progreſſiuus animalium, quem conſtat fieri mediis ſenſibus, & appetitu, quibus caret cæleſte corpus. Ex quibus efficaciter probatum conſtat, non dari animam mundi, à qua totus ipſe mundus informetur, quia Deus non poteſt eſſe talis anima eum informans, vt Philoſophi quidam delirantes dicebant: nã intrinſeca ratio formæ dicit imperfectionem partis, & informationis, ſeu inhæſionis in corpore, à qua Deus ob ſuam infinitam perfectionem alienus eſt: ſed nec intelligentia, vel intellectualis forma, ob ſuam limitatam virtutem, poteſt corpus tantæ molis ac eſt cæleſte corpus, informare, quantò minùs tam vaſtum, & tot, ac tam ingentibus, ac diſcontinuis partibus conſtantem mundum? quare ingens etiam delirium eſt, mundo, vel cæleſtibus corporibus animam rationalem concedere: nam inde virtutes, merita, peccata, & peccatorum pœnas eiſdem corporibus deberent adſcribere, quod planè falſum eſt: intelligentia igitur mouens cælum non poteſt eſſe vera forma illius, tribuens cælo proprium eſſe per informationem; nec eſt pars ſubſtantialis ipſum componens cum materia, ſed completa, & totalis ſubſtantia omninò diſtincta ab eo; dicitur tamen laxè forma cæli aſſiſtens, quia ei vnitur, in ordine ad motum, & conſtituit cum eo vnum principium eiuſdem motus, aut medio impulſu, vt volunt plures, vel ſine illo, vt placet aliis.

Et

Et prior ſententia concedens cælo, vel mundo animam, & animatum eſſe docens, vt vera ſit, nec de vera anima, nec per veram informationem loquitur, nec ideò verè, & propriè animatum eſſe cenſet, ſed per quandam ſimilitudinem, & ideò in propria, & quaſi æquiuoca locutione, quo pacto loquuti ſunt abſque dubio omnes ferè ſancti Patres pro ea citati. Poſterior verò ſententia, animatum eſſe negans, de vera, ac propria anima veráque animatione per informationem intelligit: quare diſſidium inter vtramque in ſolo modo loquendi diuerſo magna ex parte conſiſtere videtur, vt D. Thom. 1. part. quæſt. 70. art. 3. in fine corporis his verbis docet: *Vnde interponentes ea eſſe animata, & ponentes ea inanimata, parua vel nulla differentia inuenitur in re, ſed in voce tantùm.* Sed magna ex parte conciliari poſſe præfatas ſententias dicimus, & non omninò, quia licèt, quod ad ſanctos Patres attinet, de anima ſolùm aſſiſtente intelligantur eorum verba: nonnulli tamen antiquiores Philoſophi, veram animam informantem vegetatiuam & ſenſitiuam eis concesserunt, quorum ſententiam falſam eſſe probauimus.

Sed ſupereſt explicandum, an notam aliquam vel cenſuram mereatur ſententia affirmans, cælum, vel mundum eſſe animatum anima informante. Et D. Thom. 2. lib. contra gentes cap. 70. in fine expreſsè negat, aliquid fidei contrarium continere, hiſce verbis: *Hoc autem, quod dictum eſt de animatione cæli, non diximus quaſi aſſerendo ſecundùm fidei doctrinam, ad quam nihil pertinet, ſiue ſic, ſiue aliter dicatur.* Quod confirmat ex Diuo Auguſtino lib. 3. Enchiridion, cap. 5. vbi fatetur, non eſſe certum, an ſit, vel non ſit animatum cælum. Caietanus etiam 1. part. quæſt. 3. art. 1. aſſerit corpus cæleſte fortè ſecundum veritatem eſſe animatum; & Petrus Martinez cap. præſenti, non ſolùm vtramque partem quæſtionis problematicè defendit, ſed in affirmantem, quòd cælum ſit animatum, magis propendet.

Sed ex alia parte à multis iudicatur erronea, vel ſaltem parum fidei conſona. Et in primis D. Hieron. in Epiſtola ad Pammachium, & Auitum inter propoſitiones alias Origenis, quas ſancta Synodus generalis ſub anathemate exploſit, hanc enumerauit, quòd cælos, Lunam, Solem, aſtra animata dicat, D. etiam Epiphanius lib. 11. Panarij, & D. Irenæus lib. 1. contra hæreſes eandem referunt inter Marcoſiorum dogmata: & in Concilio Conſtantinopolitano, quod eſt quintum generale, ſub anathemate damnatur hiſce verbis, relatis à Iouerio in ſumma Conciliorum, tom. 2. *Si quis dixerit, cælum, ſolem, & lunam, ſtellas, & aquas, quæ ſupra cælos ſunt, animantes quaſdam eſſe, & materiales virtutes, anathema ſit.* Ac tãdem damnata dicitur in quodam art. Pariſienſis Facultatis. Propterea non bene de illa ſentiunt, ex Scholaſticis nonnulli in

2. diſt.

2.diſt.14.vt Bonauentura,& Gabr.quæſt.vnica,& Capreolus diſt. 9.quæſt.vnica,art.1.

Noſtra tamen ſententia hac diſtinctione explicanda eſt: ponere cælos animatos anima vegetatiua, vel ſenſitiua tantùm,ſolùm eſt error philoſophicus;illos autem ponere animatos anima rationali, non ſolùm eſt error philoſophicus, ſed etiã error contrarius diuinæ fidei.Priorem partem ſic probo:quia ex hoc,quòd tribuatur eis anima ſenſitiua,aut vegetatiua,ſolùm deduci poteſt quòd ſint animalia quædam rationis expertia, vel vitam quandam vegetatricẽ participent;ex quo vtroque nihil poteſt contra fidem deduci,quia neque in Scriptura, neque in aliis principiis fidei denegatur eis talis vita; ſed neque aliquid aſſeritur,ex quo eis eſſe denegandam colligi poſſit. Cuius ratio à priori aſſignari poteſt,quia hæc non pertinent vllo modo ad materiam fidei,ſed prorſus philoſophica ſunt:ergo circa ea non poteſt error contra fidem proferri, ſed ad ſummum contra principia Philoſophiæ. Quòd verò error ſit eis contrarius, efficaciter probari poteſt à poſteriori ex operationibus, ac vnitionibus vtriuſque vitæ propriis,quas ſi haberent,repugnaret à nobis non percipi, quemadmodum percipiuntur vitales operationes animaliũ, atque plantarum.Quamuis enim magis diſtent à nobis, eorum tamen ingens magnitudine diſtantia compenſaretur, & ita poſſet à nobis eorum augmentũ percipi,& euidenti ratione conſtat,nullum extare alimentum, ex quo ali, aut nutriri poſſint, nec vllis veris organis prædita eſſe,per quæ poſſint operationes aliquot ſenſitiuæ animæ exercere:& plura poſſent alia in confirmationem huius aſſerti afferri,quæ breuitatis gratia prætermittenda cẽſemus.

Aſſertum verò poſterius efficaciter poſſet probari ex verbis S.Synodi generalis ſuprà relatis,ſi certò conſtaret, talem definitionem fuiſſe ab eo Concilio editam, nihilominùs hoc diſcurſu poteſt oſtendi:quia cæleſtia corpora eſſent ſubſtantialiter compoſita ex corpore,& anima rationali,eo ipſo,quòd dicerentur verè animata anima rationali,& vita rationali prædita:ſed non eſt excogitabile compoſitum ſubſtantiale ex anima rationali,& corpore tanquam ex vera forma,& materia,quod non ſit homo,cùm hæc ſit eſſentialis compoſitio hominis. Et tamen certum eſt ex ſacra pagina, nullum dari hominem, qui non ſit propagatus ex primo,nempe,ex Adamo in principio temporis cum toto mundo condito, & cum cæteris omnibus à Chriſto redempto. Conſtat etiam ex principio Geneſis, cæleſtia corpora tanquam quid diuerſum ab homine,eſſe creata,nec ab eodem homine proceſſiſſe: ergo euidenter deducitur ex fide, non habere animam rationalem pro vera forma,nec proinde animata eſſe tali anima, aut vita rationali prædita: ſolùm poſſet reſponderi, conſtare quidem

anima

anima rationali diuerſæ ſpeciei ab ea,quæ conſtituit hominem, & ideò licet ſint animata anima rationali,non eſſe homines, ſed rationalia quædam compoſita diuerſæ ſpeciei. Cæterùm ſolutio hæc facilè confutari poteſt : primò , quia non eſt intelligibilis anima rationalis,quæ non ſit forma,& pars, cùm ſit ei intrinſecum,eſſe incompletam ſubſtantiam;nec eſt intelligibile , quòd ſit pars,& vera forma,verúſq; actus, quin ſit vnibilis alteri parti, aut potentiæ,vel materiæ,aut corpori:nec eſt excogitabile,quòd ſit vnibilis corpori,niſi vt ſecundùm eſſe proprium propriámque operationem ab eo emanantem perficiatur(nam propter bonum corporis longè inferius,ac imperfectius vniri repugnat)ſed propria eius operatio eſt intelligere : ergo vt hanc aſſequatur, tanquam pars informando corpus vnitur ei : ſed intelligere medio corpore non eſt aliud,quàm intelligere per ſenſus : ergo neceſſe eſt,quamlibet aliam excogitabilem animam habere eundem modum operandi cum noſtra , & per locum ab intrinſeco eundem modum eſſendi,eſſéque eiuſdem ſpeciei.Et ſi dicatur intra ambitum modi operandi,ſine dependentia à ſenſibus, ac ſine diſcurſu dari intellectiones diuerſæ ſpeciei in Angelis,& proinde ſubſtantias ſpecie diuerſas,quæ ſint principia earum,ac proinde non eſſe impoſſibile , dari intellectiones ſpecie diuerſas , intra ambitum modi operandi cum dependentia à ſenſibus,aut cum diſcurſu,& ex conſequenti animas rationales diuerſæ ſpeciei. Reſpondeo, quòd licet hoc foret poſſibile(quod non credo)quia impoſſibile reputo,dari intellectiones diuerſi modi ſpecifici, ſub modo operandi cum diſcurſu vel cum dependentia à ſenſu, cùm ſit imperfectiſſimus,atque infimus:quare non eſt excogitabile ſub eo vnde,vel à quo ſumi poſſit talis differentia ſpecifica,ſicut intra modum lõgè perfectiorem operandi ſine diſcurſu,propter maiorem extenſionem ex maiori perfectione deſumptam,& maiorem limitationem infimi gradus operandi cum diſcurſu , adhuc foret euidens omnes eſſe homines propter conuenientiam genericam in natura rationali,ſicut eſt euidens , hominem , & leonem, etiamſi ſpecie diſtinguantur , eſſe animalia propter conuenientiam genericam in natura ſenſitiua:quare apertè falſum eſſet ponere ex vna parte corpora cæleſtia eſſe animata anima rationali, & ex alia non eſſe homines. Et cùm manifeſtè deducatur ex fide,homines non eſſe , error eſt fidei contrarius , ponere ea animata anima rationali;non eſt tamen hæreſis, quia non eſt per ſe immediatè contra fidem.Quod verò error ſit etiam philoſophicus,manifeſtum eſt,quia repugnat eſſe ſubſtantias cum diſcurſu, ac dependentia à corpore ſine ſenſibus : non eſt enim excogitabilis alius modus intelligendi cum dependentia à corpore , niſi accipiendo ſpecies à rebus corporeis ; nec eſt intelligibilis alius

modus

modus accipiendi ſpecies à rebus corporeis, niſi eas ſentiendo, vt ita mediis ſenſationibus imprimantur intellectui ab eis ſpecies propriæ, per quas ab eo cognoſcantur. Et iuxta noſtrã duplicem cõcluſionẽ intelligũtur, & in concordiam reuocãtur duæ relatæ ſententiæ, ita vt prior in ſenſu prioris noſtræ aſſertionis, poſterior in ſenſu poſterioris accipiatur, & ſic vtraque vera ſit.

Superſunt argumenta prioris ſententiæ in principio facta diluenda; & in primis teſtimonia Ariſtotelis iuxta legitimum ſenſum eius explicanda ſunt diſtinctione illa allata à Diuo Thom. 1. parte, quæſt. 70. art. 3. ad 5. corpus enim cæleſte ſecundùm ſe, hoc eſt, non conſiderata intelligentia ei vnita, vt principio motus, non dicitur ſe mouere, ſicut mouentur viuentia, nec habere in ſe principium actiuum ſui motus, ſed paſſiuum tantùm; ſi tamen accipiatur cælum ſimul cum intelligentia per contactum virtutis ei vnita, vt principio actiuo motus eius, ita vt ex vtroque conſtituatur vnum aliquod à ſe ipſo motum, tanquam à principio actiuo efficiente, viuens appellari poteſt, quaſi per analogiam, & ſimilitudinem ad viuentia, & eadem ratione habere differentias poſitionum, quo pacto viuens ipſũm vocauit, cáſque illi conceſſit Ariſt. cap. ſequenti, non tamen verum, & proprium viuens per veram, ac informantem animam. Et in eodem ſenſu docuit 12. lib. Metaphyſicæ, c. 7. moueri cæleſtia corpora à primo motore, tanquam ab eo, quod cognoſcunt, & appetunt: nam licèt intelligentia mouens cælum non moueatur à Deo eodem motu, cùm immota in hoc ſenſu moueat ipſum. Dicitur tamen Deus totum ex cælo, atque intelligentia conſtitutum mouere, in quantum præſtat ſuum concurſum, vt moueri valeat cælum ab intelligentia, atque etiam intelligentia mouere ipſum, ratione cuius (hoc eſt) vt eam includentis moueri dicitur à ſe per quandam analogiam, & ſimilitudinem ad viuentia corpora, in quo ſenſu intelligi debent Scripturæ, & Patrum loca.

Ad primam rationem Diuus Thom. in eodem art. ad 3. reſpondet, viuentia illa produci à corpore cæleſti non virtute propria, ſed virtute intelligentiæ à qua mouetur, ita vt tanquam inſtrumentum eius tales effectus ſe ſuperiores poſſit attingere; ſed difficile eſt, hos effectus Angelo mouenti, tanquam præcipuæ cauſæ per ſe tribuere etiam in doctrina Diui Thomæ qui (vt inferiùs oſtendetur) ſentit planè, Angelos non poſſe vllam formam adhuc accidentalem per propriam virtutem per ſe influentem imprimere materiæ, aut corporibus: ſed ſolùm hæc poſſe, tanquam applicando actiua paſſiuis; quod ſolùm eſt, eſſe conditiones, vel ad ſummum, cauſas per accidens: ergo longè minùs poterunt ſubſtantiam viuentem, vt cauſam per ſe producere. Propterea dicendum eſt, corpus cęleſte nõ nudũ, ſed cũ ſuo motu ab intelligentia

effectiuè

effectiuè ducto, & proinde ſimul cum eadem intelligentia acceptum eſſe inſtrumentum Dei ab eo eleuatum, ad producendam ſubſtantiam viuentem, & hoc ſenſu loquitur Diuus Thom. Itaque ex corpore cæleſti moto ab intelligentia, atque ex intelligentia ipſa mouente, reſultat vnicum, atque completum inſtrumentum, quod à Deo eleuatur, vt poſſit attingere productionem harum ſubſtantiarum, quia non poteſt excogitari vlla alia cauſa principalis, & proxima per ſe influens, per ſeque eas producens præter Deum tali inſtrumento vtentem.

Ad ſecundum, conceſſa maiori, ac minori, neganda eſt conſequutio: ſatis eſt enim vniuerſum vitam, & animam ſuarum partium includere, vt nulla eius pars, quantumlibet perfecta, ſit eo perfectior, cùm omnem eius perfectionem, ſimul cum perfectione aliarum partium includat, vt pote totum quoddam quaſi artificiale ex omnibus gradibus eſſendi ordine quodam conflatum.

QVÆSTIO II.

An cæleſtia corpora dignitate præſtent cunctis rebus ſublunaribus.

QVæſtio procedit de cælo, non vt claudit intelligentiam, ſed ſecundùm ſe, anima etiam aſſiſtente deſtituto: & ſic certum eſt, aliis corporibus ſublunaribus vitæ expertibus perfectione præſtare, vtpote ſimplicius, & incorruptibile: & minùs perfectum eſſe ſimpliciter hominibus: cuius ratio eſt, quia ſpecies humana conſtituitur per animam rationalem, ſpiritualem quidem, independentem à corpore in ſuo eſſe, intelligentem, ac volentem, & ideò gratiæ, virtutum, ac beatitudinis capacem; quibus omnibus perfectionibus caret forma cæleſtis, & cælum per eam conſtitutum; ergo longè eſt eo perfectior homo: ſolùm ergo controuerſia procedit de animalibus, & plantis, an perfectione ſuperentur à corporibus cæleſtibus, vel digniora eis ſint.

Et prior ſententia affirmat, digniora eſſe cæleſtia corpora cunctis animantibus homine inferioribus, quam ſequitur Marſil. 1. quæſt. 1. art. 2. quæſt. 6. & 7. & eandem tenere videntur Zumel. 1. part. quæſt. 3. art. 1. & Pater Pererius lib. 2. ſuæ Philoſophię cap. 6. probabiliorémque eſſe docet Bannez 1. part. quæſt. 3. art. 1. & eam tenuiſſe Victoriam & Canum alióſque diſcipulos Diui Thomæ doctiſſimos, quam hac tempeſtate ſequuntur recentiores quidam cum limitatione ad ſola animalia imperfecta, quæ non ex ſemine, ſed ex putri materia generantur, atque etiam ad plantas. Alij verò ad ſolas plantas limitanda cenſent. Probatur teſtimoniis Ariſtotelis, qui 6. lib. Ethicorum cap. 7. non ſolùm animalibus

bus cæteris, ſed homine ipſo præſtantiora eſſe corpora cæleſtia, hiſce verbis docet: *Neque verò quidquam ad rem attinet, quòd homo reliquorum animalium quiddam ſit quàm optimum: ſunt enim & a in homine multò diuiniora, vt ea, quæ omnibus ſunt maximè in conſpectu, ex quibus hic mundus coagmentatus eſt.* Per quæ conſtat, cæleſtia corpora intelligere, & lib. 1. de cælo textu 13. docet præter inferiora corpora dari aliud longè nobiliſſimum: *Manifeſtum eſt, eſſe aliam ſubſtantiam præter eas, quæ hic ſunt, priorem, ac diuiniorem his omnibus,* & text. 16. *Quapropter ex omnibus his aliquis ratiocinando crediderit, quòd eſt aliquod, præter corpora, quæ hic & circa nos ſunt, alterū ſeparatum tantò nobiliorem habens naturam, quantò plus diſtat ab his quæ hic ſunt* Ac tādem 5. lib. de partibus animalium, cap. 5. non longè à principio, res naturales æternas, aſſerit, tantùm præſtare cæteris rebus inferioribus, vt cognitio illarum, etiam minima ac tenuiſſima, multò præſtantior, ac nobilior ſit, quàm harum rerum abſolutiſſima ſcientia.

Probatur deinde ratione, quia partes ex quibus cæleſtia corpora conſtant, nempe, materia, & forma, perfectiores materia, & forma rerum inferiorum ſunt: ergo corpora ipſa cæleſtia digniora erunt. Antecedens probo ex parte formæ, cuius perfectio ſumitur ex modo informandi: ſed modus informandi cæleſtis formæ nobilior eſt, cùm inamiſſibili modo informet materiam, & indiſſolubili modo vnionis eis copuletur, ex quo habet, vt corpus incorruptibile cum ea conſtituat; quælibet autem forma ſublunaris (etiamſi ſit anima) amiſſibili modo informat materiam, & modo vnionis diſſolubili ei vnitur, ex quo habet, vt corruptibile corpus conſtituat. Probatur deinde ex parte materiæ, quia materia cælorum dignior eſt ſublunari, vt ſuperiori libro oſtendimus; vnde etiam ſequitur, nobiliorem quoque debere eſſe formam. Probatur conſecutio, quia ſpecies materiæ, & dignitas eius ex ordine ad formam accipitur: ergo maior dignitas materiæ ex digniori forma.

Secundò, corpora cæleſtia ſimpliciora ſunt ſublunaribus, incorruptibilia, figuram, ac motum circularem perfectiſſimum habent; locum item digniorem, & (quod caput eſt) virtute eorum generantur alia, atque conſeruantur animalia omnia: ergo longè ſunt eis perfectiora. Probatur conſequentia, quia ſuperiores iſtæ dignitates ſubſtantiam quoque ſuperioris ordinis planè indicant. Quam rationem recentiores vrgent pro animalibus imperfectis ex putri materia genitis, quorum non poteſt alia cauſa præcipua deſignari, præter cæleſtia corpora, in cuius proinde virtute eminenter contineri debent, cùm non contineantur formaliter, eminenter autem contineri repugnat, niſi perfectiora ſint eis. Vrgent etiam pro plantis, tum, quia forma plantæ ideò

tantùm

tantùm vita eſt, quia principium eſt nutritionis, & augmentationis, per quam attracto alimento viuens acquirit, & conſeruat debitam quantitatẽ, vt conſeruet proprium indiuiduum: ſed hæc perfectio longè minor eſt incorruptibilitate cæli, per quam cælum perpetuum eſt, ſine indigentia talis operationis. Tum etiam, quia nutritio, & augmentatio plantæ ſecundum ſubſtantiam non eſt operatio vitalis, cùm conſtet, ignem quoque nutriri, & augeri, ſed ſolùm quoad modum, quia per intus ſumptionem, & diſtributo alimento per omnes partes in earúmque ſubſtantiam conuerſo, ignis verò per ſolam iuxta poſitionem lignorum in vna, vel alia parte: habere autem operationem ex ſolo modo vitalem, minor eſt perfectio, quàm eſſe incorruptibile: ergo cælum ſimpliciter perfectius eſt plantis.

Nihilominùs ſententia poſterior negat, cæleſtia corpora dignitate præſtare vlli corpori viuenti, ſiue ex ſemine, ſiue ex putri materia producto, ſed formicam, aut muſcam eſſe eſſentialiter perfectiorem cælo quocunque Ita pronunciat Diuus Auguſtin. in libro de vera religione capite 29. cuius hæc ſunt verba: ***Non enim qualiſcunque moles, quanquam iſta viſibili luce præfulgeat, ſi vita careat, magni æſtimanda eſt: qualibet nanque viua ſubſtantia cuilibet non viuæ ſubſtantia, natura lege præponitur.*** Quam naturæ legem confirmat 11. libro de Ciuitate Dei, capite 16. & ex ea colligit in libro de duabus animabus, capite 4. muſcam Soli præferendam eſſe. Eandem ſententiam ſequuntur D. Thomas 1. parte, quæſt. 3. articul. 1. ad 2. quæſt. 70. articul. 3. ad 2. atque in primo loco Caietanus, & Bannes 1. etiam libro contra Gentes capit. 2-. & ibidem Ferrarienſis, Capreolus in 2. diſtinct. 10. quæſt. 2. Soncinas 12. Metaphyſicæ, quæſt. 12. ad ſecundum, Richardus in 2. diſputat. 14. quæſt. 4. circa principale, ibidem. Argentina, quæſtione vnica, artic. 1. Baſſolis quæſtion. 2. §. ad dicta, & Okam quæſtione 23. Gabriel ſuper Canon. lectione 41. & omnes ferè, qui cælum inanimatum faciunt. Vnde Auerroës 2. libro de cælo, commentario 61. aſſeruit, defendi non poſſe, cælum eſſe perfectius aliquo viuente, niſi anima prǽditum eſſe aſſeratur. Ita demum omnes recentiores, & nobis videtur omnino vera ſententia. Cuius ratio ſit, eſſentialis perfectio rerum corporearum ex perfectione formæ ſubſtantialis accipitur: ſed anima quæcunque eſt forma perfectior cæleſti: ergo viuens quodcunque eſt perfectius cælo. Minorem ſic probo. Anima quæcunque eſt actus corporis phyſici organici, potentia vitam habentis: ergo anima quæcunque eſt principium vitæ poſtulans organicum corpus, hoc eſt, diuerſis organis, ac membris præditum, pro diuerſitate operationum exercendarum, & habens differentias poſitionum ſibi intrinſecas, nempe, ſurſum

deorſum, dextrum, ſiniſtrum, antè, & retrò, vel aliquot earum: ſed forma cæleſtis, nec eſt principium vitæ, nec poſtulat corpus organicum diuerſorum membrorum, ad exercendas varias operationes (quod conſtat perfectiſſimum eſſe in ratione corporis) ſed ſolùm poſtulat corpus quoddam homogeneum, habẽs partes eiuſdem rationis, ſicut corpus aqueum, vel aëreum (quod patet eſſe imperfectiſſimum, varietate membrorum carens) ergo anima quæcunque perfectior eſt forma cæleſti.

Quòd verò aliqui dicunt, formam cæli conſtituere ipſum incorruptibile, atque perpetuum, & incorruptibilitatem eſſe maiorem perfectionem, quàm vitam ſaltem imperfectam animalium, vel plantarum, falſum eſt. Quia incorruptibilitas non excedit perfectionem formæ non viuentis, ſed ei conuenit, intra gradum talis naturæ infimum, propter modum informandi perfectiorem, quia explet, ac ſatiat appetitum materiæ, vt egregiè docuit Diuus Thomas 1. parte, quæſt. 2. articul. 3. ad 2. quod conſtat non habere formam perfectiſſimam, qualis eſt anima rationalis: ergo incorruptibilitas non poteſt adæquare perfectionem gradus ſuperioris vitæ, nec propter illam poteſt forma cæleſtis attingere perfectionem vllius animæ, nec cælum perfectionem vllius viuentis.

Secundò, quia potentiæ cuiuſlibet rei, ex quibus actus, & propriæ operationes procedunt, emanant ab eius ſubſtantia, vel eſſentia: ergo ea ſubſtantia perfectior eſt, quæ habet potentias, & operationes maiores, & perfectiores: ſed viuens quodcunque habet potentias, & operationes perfectiores operationibus cælorum: ergo dignior, atque perfectior ſubſtantia. Minorem probo, quia potentiæ, & operationes prodeuntes à ſubſtantia viuente, ſunt vitales, quæ à termino, & principio duplicem perfectionem habent; à principio quidem, quod neceſſe eſt eſſe intrinſecum, & ab extrinſeco principio (modo ſaltem naturali) procedere nequeunt: à termino verò, qui ferè ſemper vitalis eſt, vt patet in cognitione, & amore, non ſolùm partis rationalis, ſed etiam ſenſitiuæ, atque etiam in nutritione viuentis propria, cuius proprius terminus per eam productus eſt partialis ſubſtantia viuens. Cælum verò nullam habet vitalem potentiam, nec operationem, ſed quaſcunque habet, infimæ ſortis ſunt, eiuſdem videlicet conditionis, ac operationes ignis, & cuiuſlibet alterius rei non viuentis, quas conſtat, procedere poſſe ab extrinſeco principio, vt illuminationem, & circularem motum: nec per eas poteſt produci proprius, ac proximus terminus vitalis: ergo conſtat operationes vitales cuilibet viuenti proprias digniores eſſe operationibus cæli non vitalibus: ergo planè ſequitur, quamlibet ſubſtantiam viuentem dignitate præſtare omnibus cæleſtibus corporibus.

Confirmatur, quia animalia omnia, quantumlibet imperfecta, attingunt

Google

attingunt cognitionem,& amorem,de quibus dubitari nullo modo poteſt, digniores eſſe operationes quibuſcunque cæleſtibus; ergo nec dubitari poteſt, quin eadem animalia à quibus procedunt, digniora ſint corporibus cæleſtibus,cognitionis, & amoris prorſus incapacibus.

Et vrgeri poteſt ex modo operandi omnium viuentium, non enim operantur mota ab alio mouente extrinſeco, ſed virtutem habent intrinſecam,per quam ſe mouent, nempe animam;corpora verò cæleſtia carent virtute ſe mouendi, quia carent anima, quare ſic à mouente extrinſeco mouentur, vt eo ceſſante, ceſſet omninò eorum motus:ergo digniora ſunt corporibus cæleſtibus, non ſolùm omnia animalia,ſed etiam plantæ, vt docet communis ſententia:quam ſic explicuit Diuus Thomas 1.parte,quæſt. 70.art.1.ad 2.vt quælibet anima,& viuens quodcunque ſimpliciter,& abſolutè dignius ſit corporibus cæleſtibus:ſed forma cæleſtis formaliter dignior ſit ſecundùm quid quacunque anima (etiam rationali) propter digniorem modum informandi materiam,explendo capacitatem eius,qui modus informandi radix eſt incorruptibilitatis cælorum:nã ex eo prouenit, vt materia cælorum aliam formam nec appetat, nec habere poſſit, ſed modo vnionis naturaliter indiſſolubili vniatur formæ, & ideò compoſitum naturaliter indiſſolubile, atque perpetuum cum ea conſtituat,quod nulla forma (etiam rationalis) habet, quamuis maiorem dignitatem,& perfectius eſſe ſimpliciter conferat.

Teſtimonia verò Ariſtotelis,vt ex verbis eorum, atque ex antecedentibus,& conſequentibus colligitur,de corporibus cæleſtibus intelliguntur,non nudè conſideratis, ſed ſimul cum motricibus intelligentiis,vt adnotauit Diuus Thomas 6.lib.Ethicorum, lectione ſexta, quo pacto verum eſt, in hæc inferiora agere, ea multiplicare,ac conſeruare:hoc autem modo ſumpta, longè perfectiora ſunt cunctis viuentibus;ſi verò nudè conſiderentur,ſuperantur ſimpliciter ab eis.

Ad primum argumentum diſtinguendum eſt antecedens:nam licèt perfectior ſit materia, quia minùs habet de potentia paſſiua, & perfectiorem modum informandi reſpicit ſeu formam meliori modo informantem,modo ſcilicet inamiſſibili, non ideò poſtulat perfectiorem formam, ſecundùm ſpeciem, cùm conſtet non poſtulare, immò nec habere poſſe animam rationalem omnium perfectiſſimam. Quare ſolùm probat argumentum, quòd forma cæleſtis ſit perfectior non ſimpliciter, hoc eſt, non ex propria ſpecie, ſed ſolùm ex modo informandi, & ideò non niſi ſecundùm quid, & aliàs probaret argumentum, cælum eſſe perfectius homine, quod nec contendunt, nec admittunt

aduerſarij.Sic reſpondet Diuus Thomas 1.par.quæſt.70. artic. 3. Corpora ergo cæleſtia, perfectiori materia prædita ſunt quibuſcunque ſpeciebus viuentium, atque etiam perfectiori forma,ſub communi ratione informandi materiam cum ſpecialibus diſpoſitionibus non habentibus contrarium : quare perfectior ſpecies corporis ex eis conſtituitur,vtpote incorruptibilis,cùm tamen viuentia corpora ſint ſpecies corporis corruptibilis longè imperfectioris. At genus corruptibilis corporis , licèt ſub gradu corporis imperfectius ſit,atque etiam omnes eius ſpecies,vt talem gradum participant , vlteriùs tamen contrahitur per differentias vitam attingentes , & per eas deſcendit ad ſpecies vitæ vſque ad perfectiſſimam , & cùm gradus vitæ longè perfectior ſit gradu vitæ experte , ſequitur planè omnes ſpecies huius generis , vtpote gradum vitæ participantes , perfectiores eſſe omnibus ſpeciebus incorruptibilis corporis,quarum nulla attingit gradum vitæ, ſed intra gradum ſubſtantiæ vitæ expertis manent.

Neque illud quod additur ad corroborandum idem argumentum,de cauſalitate cęlorum reſpectu imperfectiorum animalium, quidquam efficit,quia corpus cæleſte ,ſecundùm ſe non producit ea,ſed motum ab intelligentia , & adhuc ita ſumptum , non tanquam præcipua cauſa , ſed tanquam inſtrumentum Dei, vt ſuperiùs oſtendimus : non eſt ergo neceſſarium , quòd ſecundùm ſe ſumptum dignitate præſtet eiſdem animalibus.

Eodem modo ſoluitur ſecundum argumentum : nam etſi vera ſint illa omnia , quæ aſſumit,ſolùm ex eis probatur , cælum præſtantius eſſe corpus his ſublunaribus intra latitudinem corporis, quo pacto ei conueniunt:exceditur tamen à viuente , ac ſentiente quocunque in gradu vitæ,& naturæ ſenſitiuæ,cui dignitas cognitionis conuenit , qua caret cælum.

CAPVT II.

Textus Ariſtotelis.

Quoniam autem quidam ſunt,qui dicunt,eſſe quidpiam cæli dextrum, & ſiniſtrum,&c.

Breuis expoſitio textus.

EXplicata natura totius cæleſtis corporis,proſequitur Ariſtoteles explicare diuerſitatem partium eius,ſecundùm ſitum & poſitionem,quam habent in ipſo,quo pacto differentię poſitionũ vocari ſolent,nempe,ſurſum & deorſum, antè & retrò , dextrum & ſiniſtrum.Diuiditur verò caput in duas partes , in quarum prima,expoſitis his differentiis , per principia , ex quibus accipiuntur,

tur, refert & reiicit ſententiam Pythagoreorum;in poſtrema ſtatuit propriam,quibuſdam aduersùs eam obiectis,ac ſolutis.

Pythagorei igitur quidã(ait Ariſtoteles)duas poſitionum differentias in cælo poſuêre; quorum ſententiam, vt oſtendat falſam,exponit,quidnam per has differentias intelligi debeat,& vnde ſumantur. Sunt nanque differentiæ iſtæ quaſi diuerſorum motuum principia,vel vnde incipere ſolent.A dextro enim pede,vel manu incipit motus localis animali conueniens : motus verò augmẽtationis initium habet ab ea parte,per quam ſumitur alimentum,vt à capite,vel ore in animalibus:à radice verò in plantis:vnde caput in illis pars,quæ ſursũ eſt, vocatur:pedes verò dicuntur, pars deorſum:ex oppoſito verò in plantis: motus denique alterationis ſenſibilis,aut ſenſitiuæ animalibus propriæ à cerebro incipit,& in facie oſtenditur : nam in his partibus vigent ſenſus, & eorum operationes exercentur:& propterea anteriores vocantur: partes verò eiſdem oppoſitæ dicuntur poſteriores.

Quibus expoſitis docet,quòd animalia perfecta ſex omnes differentias habeant : imperfectis verò, quibus denegauit natura progreſſionem, quatuor duntaxat conueniunt, videlicet, ſurſum, deorſum, antè & retrò : plantis verò, quibus ſolùm augmentatio conuenit,duæ tantum conceduntur, nempe ſurſum & deorſum.Docet prætereà,quòd ſola viuentia differentias poſitionis propriè habeant, quia his duntaxat conuenit, habere diuerſitatem partium,ac membrorum pro eiſdem motibus vitalibus, ac ſenſitiuis exercendis accõmodatam, reliqua verò eadem partium diuerſitate carent,& ex conſequẽti eiſdem motibus per eas exercendis, ideò has differentias poſitionum non habent. Vnde quoties eaſdem poſitionum differentias corporibus vitæ expertibus attribuimus per ſolum extrinſecum ordinem ad viuentia eis conuenire cenſemus,vt ſurſum ei,quod verſus caput noſtrum eſt; deorſum,quod circa pedes;dextrum,quod verſus pedem, aut manum dextram;& pariter ſiniſtrum,quod verſus ſiniſtram : & tandem antè eſſe dicimus, lapidem, qui versùs anteriorem partem noſtram reſidet;retrò verò,qui versùs partem oppoſitam.

Iam verò Pythagoreorũ poſitionem falſam eſſe oſtẽdit primò, quia varietas partium oſtendit perfectionem corporis:ſed maiorem varietatem continent aliæ differentiæ ab eis omiſſæ : ergo corpori cæleſti (vtpote perfectiſſimo) omnes tribuere debuerunt. Minorem oſtendit:quia dextrum, & ſiniſtrum ſola virtute differunt,non figura : nam eiuſdem ſunt figuræ dextra, atque ſiniſtra manus,& pars ſurſum,atque deorſum : anterior, atque poſterior non ſola virtute,ſed figura diuerſæ ſunt:eas igitur debuerunt cælo tribuere.

Secunda ratio: impoſſibile eſt alicui corpori conuenire motum progreſſiuum, & alterationem, quin ei conueniat motus augmenti, & ex conſequenti erit impoſſibile, conuenire cælo differentias poſitionum, deſumptas à motu progreſſiuo, nempe dextrum, & ſiniſtrum, quin ei conueniant ſurſum, & deorſum deſumpta ex augmento: quod præſertim neceſſarium eſſe probat Ariſtoteles, quia cùm differentiæ omnes conueniant perfectis animantibus, & cælum animatum ſit perfectiſſimum, neceſſe eſt, ei tribuere omnes: licèt enim cælum non habeat partes diuerſæ figuræ, ſatis ad hoc eſt habere partes diuerſæ virtutis: dicitur pars orientis dextera, quia ab ea inciperet motus, ſi initium haberet; ſurſum autem & deorſum ſumuntur ſecundùm maximam diſtantiam inter polos repertam, ita vt arcticus ſit deorſum, & ſurſum antarcticus, qui nobis non apparet, & ideò concludit hemiſphærium noſtrum eſſe inferiorem, oppoſitum verò ſuperiorem, contra quod dicebât Pythagorici: quod probat Ariſtoteles, ex dextro cæli, quod eſt oriens, à quo ſi motus inciperet, & ad ſiniſtrum circumferretur (vt par eſt) neceſſarium foret, polum, qui non videtur, ſuperum eſſe, noſtrum verò deorſum: vt in motu conuerſionis humani corporis à dextra manu ad ſiniſtram neceſſariò oſtenditur.

QVÆSTIO VNICA.

An ſex poſitionum differentiæ conueniant cælo ab intrinſeco, an ſolùm per ordinem ad animalia.

ARiſtoteles libro de animalium inceſſu, cap. 4. à principio, ex profeſſo agit de his differentiis poſitionum ſingulas explicans ex tribus viuentium, atque animalium motibus, hiſce verbis: *Quoniam autem dimenſiones numero quidem ſunt ſex, ex quibus determinari datum eſt animal, ſummum videlicet, & imum; antè, & retrò, præterea dextrum, & ſiniſtrum: ſummum certè, & imum, omnia habent viuentia, quoniam non ſolùm in animalibus eſt ſummum, & imum, ſed etiam in ſtirpibus. Diſterminantur autem opere, & non ſolùm poſitura, quæ ad terram ſit, aut ad calũ. Vnde enim alimenti ſingulis eſt diſtributio, & incrementi acceſſus, ſummum id ſanè eſt: quò autem iſthuc vltimò pergit, id eſt imum.* Et, paucis interpoſitis: *Quæcunque autem non ſolùm viuunt, ſed animalia etiam ſunt, huiuſmodi omnibus antè, & retrò inſunt: ſenſum enim iſthac omnia habent, per antè autem, & retrò diſterminantur, in quo enim natum eſt eſſe ſenſibus, & vnde eſt ſingulis, anteriora huiuſcemodi exiſtunt, his autem oppoſita poſteriora. Quæcunque verò animalia non ſolùm ſenſu ſunt prædita, ſed mouere etiam poſſunt ſeſe ea, quæ*

per

per locum eſt, mutatione, in his ad ea quæ dicta ſunt, ſiniſtrum, & dextrum diſterminantur, ſimili modo vt illa, quæ dicta ſunt priùs. Vnde enim mutationis per locum, corporis naturaliter eſt initium, id vnicuique dextrum eſt, oppoſitum verò, & quod hoc conſequi natum eſt, ſiniſtrum. Quibus tria de eis docet: primum, quòd quælibet ſit determinata pars quantitatiua viuentis, vel animalis, in qua virtus vitalis, quæ principium alicuius motus vitalis ex tribus illis ſit, præcipuè reſidet, vt virtus, quæ eſt principium motus localis, præcipuè reſidet in brachio, vel manu altera, quod propterea appellamus dextrum, & ab eo incipere motum progreſſiuum videmus.

Secundò docet, quòd differentiæ iſtæ poſitionis ſint extrema trium dimenſionum, quas habere dicitur corpus extenſum, videlicet, longitudinem, latitudinem, & profunditatem: ita vt ſurſum, & deorſum ſint extrema longitudinis corporis; dextrum, & ſiniſtrum extrema latitudinis; antè, & retrò, extrema profunditatis.

Tertiò, omnes has differentias reperiri in omnibus, & ſolis animalibus perfectis, quæ non ſolùm ſentiunt, ſed mouentur motu locali progreſſiuo; in imperfectis, quibus talis motus non conceditur, reperiuntur quatuor: dextro verò, & ſiniſtro carent; & tandem plantis ſolùm conueniunt ſurſum, & deorſum. Ex quibus colligitur integra ratio cuiuſlibet harum differentiarum, in his tribus poſita, videlicet, quòd ſit determinata pars viuentis, vel animalis, non quæcunque, ſed quæ ſit extremum alicuius dimenſionis, habeatque in ſe virtutem vitalem, à qua tanquam à principio, quaſi effectiuo, & non tanquam à termino, à quo motus incipiat.

Sed illud eſt obſeruandum circa omnes, quod D. Thomas in expoſitione textus tetigit, nempe dupliciter diſtingui poſſe, videlicet, per ordinem ad diuerſos motus locales, quorum ſunt principia; nam ſurſum eſt principium, à quo incipit augmentatio, extremúmque lõgitudinis corporis, cùm videamus, alimentũ primò recipi in ore, vbi diſponi incipit pro conuerſione efficienda in ſubſtantiam aliti, & pars huic oppoſita deorſum eſt. Illa verò pars, à qua incipit motus localis animalis, & eſt extremum latitudinis, dextrũ vocatur, oppoſita verò pars ſiniſtra dicitur. Et ea tandem, à qua ſenſitiua alteratio initium ſumit, vel certè in qua viget, dicitur antè, ſeu anterior pars; oppoſita verò retrò. Deinde poſſunt diſtingui penes eundem motum localem, ita vt pars ſurſum ea appelletur, à qua apprehenſio, ſeu cognitio, ad motum localem primò requiſita fieri incipit: nam in capite vigent ſenſus; pars verò, à qua incipit, quoad exercitium, vel executionem, idem motus, dicitur dextera: huic verò oppoſita ſiniſ-

ſtra, & tandem antè dicitur illud, verſùs quod mouetur animal, vt facies, vel pectus, & oppoſita pars dicitur retrò.

His expoſitis, prima ſententia circa propoſitam quæſtionem negat in cælo reperiri vllam differentiam poſitionis ab intrinſeco, vel ex natura rei, & ſolùm ei tribuit eas per quandã denominationem extrinſecam ad animalia ſeu viuentia, quo pacto dexter vocatur lapis, dũ ad dextrum animalis poſitus eſt, & ſiniſter, dum ad ſiniſtrum eiuſdem: ſic pars cæli dextra vocari poteſt, dum verſùs dextrum animalis eſt, & ſiniſtra, dum verſùs ſiniſtrum eiuſdem conſiſtit. Ita ſentiunt Picus Mirandulan. lib. 6. de examine vanitatis cap. 9. Scaliger exercitatione 67. contra Cardanum, & cum his recentiores non pauci. Et probatur ex verbis Ariſtotelis in principio relatis, quibus docuiſſe vidimus, tria habere has differentias poſitionum, videlicet vt ſint partes corporis determinatæ, atque extrema dimenſionum eiuſdem corporis, & inſuper vt ſint principia alicuius motus vitalis, ſed tales partes non reperiuntur in cælo: ergo nec tales differentiæ poſitionum. Probatur minor: quia in cælo non reperiuntur veræ dimenſiones longitudinis, latitudinis, nec profunditatis potiùs quàm in alio corpore rotundo vitæ experte, vt in globo lapideo, vel ligneo, quibus propterea veræ differentiæ poſitionum non conceduntur, niſi per extrinſecam denominationem à viuentibus; ſed nec dantur virtutes, quæ ſint principia augmentationis, alterationis, vel motus localis progreſſiui, cùm motus iſti cælo non conueniant; nec tandem habet cælum virtutem aliquam effectiuam intrinſecam ſui motus circularis, ſed à motore extrinſeco, nempe intelligentia, mouetur: alienum eſt ergo ex propria natura ab his differentiis poſitionum.

Secundò, differentiæ poſitionum ſolum conueniunt ex natura rei viuentibus, ac ſentientibus corporibus, quorum ſunt proprietates, vt idemmet Ariſtoteles eiſdem verbis relatis docet. Sed cælum non eſt corpus viuens, ſed totius vitæ expers, vt ſuprà diximus, ergo ex natura rei eas non habet. Nec ſufficiunt ad hoc virtutes, per quas cæli influũt in hęc inferiora, quia talesvirtutes nec ſunt principia alicuius motus, nec partes, in quibus reperiuntur, ſunt heterogeneæ, ſed eiuſdem rationis atque eiuſdem figuræ, immò nec ſunt partes determinatæ, ſed quæ modo eſt in oriente, poſtmodum eſt in meridie, & tandem in occidente, cui ſuccedit alia, & alia diuerſa: quare nec virtus aliqua determinata poteſt eſſe in eis, ratione cuius dicantur ſurſum, vel deorſum, dextrum, atque ſiniſtrum: vel ſi determinata foret, tranſiret planè de ſubiecto in ſubiectum, hoc eſt, de vna parte in alteram, quod patet eſſe impoſſibile.

Secundam

Secundam opinionem tenet Villalpandus, 2. lib. de cælo cap. 2. quæſt. 5. quam dicit eſſe Auerroïs propriam: eam verò ſic explicat. Intelligentia mouens cælum, vt eſt intellectualis ſubſtantia, non vnitur cælo, nec vitam ei tribuit, ſed ſolùm habet per ſe eſſe ac per ſe intelligere: ſed vt forma eius tribuit ei vitam, & ita neceſſariò ei vnitur, vt non poſſit naturaliter ſeparari, cælúmque ipſum ad vnionem cum ea naturalem habet propenſionem, & ex tali vnione vitam, motum ac differentias poſitionum ex natura rei ſuſcipit, quod exponit exemplo animæ rationalis ſecundùm ſe, & vt eſt forma corporis. Pro hac ſententia ſolùm affert auctor iſte Ariſtotelem, qui diuerſis ſuæ doctrinæ locis ſuperiùs à nobis allatis teſtatur, cælum eſſe animatum, & capite præcedenti aduersùs Pythagoricos docet, non ſolùm dextrum, & ſiniſtrum habere, ſed ſex omnes differentias poſitionum, tanquam corpus animatum, atque perfectum poſitum hiſce verbis: *Cùm autem à nobis ſit antea definitum tales potentias his ineſſe, quæ principium motus habent, & cælum ſit animatum atque principium habeat motus, patet ipſi ſuperum, inferúmque, & dextrum, atque læuum ineſſe.*

Tertia opinio duo aſſerit: primum, cęlo non conuenire vllam differentiam poſitionis veram, & propriam ex natura rei aduersùs ſecundam opinionem: ſecundum, quòd non ſolùm ei conueniat, per extrinſecam denominationem ad corpora viuentia, ſicut rebus omninò inanimatis, ſed per analogiam, quam habet ad illa ab intrinſeco. Et hęc noſtra ſententia valde conſona eſt ſenſui, ac modo loquendi Ariſtotelis, quam ſequuntur Patres Conimbricenſes 2. lib. de cęlo, cap. 2. quęſt. 1. artic. 2. Et quidem quantùm ad primum aſſertum, efficaciter ſatis probatur argumentis primę opinionis. Quibus tamen duo libet addere, aduersùs Villalpandum; ſit autem primum aduersùs id, quod aſſerit, differentias poſitionis conuenire quidem cælo ex natura rei. Verè atque propriè differentię poſitionum ſunt proprietates rei viuentis, & non poſſunt ex natura rei vitę expertibus conuenire, vt concedit iſte auctor: ſed repugnat, cælum habere vitam etiam incorruptibilem, cùm non ſit intelligibilis vita, quæ non proueniat à forma informante: aſſiſtens enim ſicut non poteſt conferre eſſe corpori, ſic nec vitam, ſiquidem viuere viuentibus eſt eſſe, teſte Ariſtotele: aliam verò animam informantem, nec Villalpandus concedit. Quod autem aſſerit, intelligentiam mouentem cælum, licèt non poſſit ei concedere veras differentias poſitionum, vt eſt intellectualis ſubſtantia, tribuere tamen vt formam eius conferentem ei vitam, ſic reuincitur. Si intelligentia vt forma vnitur cælo, vel vnitur per modum vnionis ſubſtantialis, quem conſtat eſſe veram informationem ſubſtantialem, vel ſolum vnitur ei vnione virtuali, per quam imprimit ei impulſum, vel alio modo applicat eiſ-

ſuam virtutem ad motum: prior modus vnionis repugnat ſubſtantiæ completæ, per modum verò poſteriorem repugnat tribuere cælo eſſe ſubſtantiale, & ex conſequenti tribuere ei vitam: nam vita eſſe ſubſtantiale importat: non ergo poteſt ei tribuere veras, ac proprias differentias poſitionum, vitam corruptibilem, aut incorruptibilem conſequentes.

Probatur deinde ſecundum aſſertum, quòd non conueniant cælo differentiæ poſitionum per ſolam denominationem extrinſecam, ſed per analogiam, quam habet ab intrinſeco cum corporibus viuentibus. Primò, expreſſis teſtimoniis Ariſtotelis, quibus affirmat cælum eſſe animatum, quod, vt minimùm, de anima ei aſſiſtente ad motum neceſſariò debet intelligi, à qua moueri ex propria inclinatione natum eſt, & propterea motum eius naturalem eſſe docuit in huius libri principio, quod cõſtat, nulli corpori vitæ experti conuenire poſſe. Vnde infero alio modo longè diuerſo ſe habere cælum in ordine ad motum, quo ſe habent illa, & ex conſequenti alio modo nobiliori conuenire ei differentias poſitionum ex mente Ariſtotelis, ac conueniunt cæteris rebus vita carentibus. Quod capite præſenti expreſſiùs docuit: nam cùm dixiſſet ad medium fermè eiuſdem, rebus vitæ expertibus non conuenire differentias poſitionis, vel ſolùm per extrinſecam denominationem à viuentibus, quia vel non mouentur, vel ſi mouentur, omni ex parte ſimili modo, veluti ignis ſemper ſurſum, & terra ſemper deorſum. Cælo verò tribuendas fore tanquam corpori animato, atque perfecto docuit: euidens eſt ergo, eum ſentire, quòd non per ſolam denominationem extrinſecam, ſicut rebus vitæ expertibus, ei conueniant, ſed alio modo perfectiori.

Probatur deinde ratione, quia conſtat cæleſtia corpora habere virtutes influendi in inferiora; conſtat etiam non poſſe eas ordinatè exercere (hoc eſt, vt generationibus, & corruptionibus, viciſsitudiniq́ue earum congruit) niſi ab Oriente in Occidentem moueantur: ergo ex propria natura poſtulant ita moueri, vt ab ea parte motus incipiat: quod conſtat corporibus vitæ expertibus non conuenire: nam talibus virtutibus carent, nec poſtulant ab vna parte potiùs, quàm ab aliis motum incipere, & hoc intellexit planè Ariſtoteles, dum aſſeruit modo omninò ſimili moueri: nihil ergo habent quod dextrum vocari poſsit, aut ſiniſtrum, potiùs quàm aliud ex propria natura, ſed per ſolam denominationem extrinſecam à viuentibus: quod cùm habeat cælum, ſequitur alio modo longè digniori conuenire ei poſitionum differentias.

Quòd verò conueniant cælo per ſimilitudinem, aut metaphoram ad viuentia corpora, probatur, atque explicatur ſimul: quia ſicut pars animalis dicitur dextra, in qua viget virtus motiua tortius

tius corporis,hoc eſt,efficacior in ea,quàm in cæteris partibus reperitur, ob meliorem illius partis temperiem, naturámque firmiorem, ad exercitium talis potentiæ: eadem ſimilitudine pars illa cæli,in cuius ſitu imaginario intelligentia reſidet, & cui primò applicat ſuam virtutem, imprimendo ei impulſum ,quo totum corpus moueatur, dicitur dextra, quia virtutem habet inchoandi motum, & ei oppoſita dicitur ſiniſtra,& illa, quæ recipit virtutem, vt ſuper eam fiat motus, vocatur ſurſum, & huius oppoſita deorſum;anterior tandem ea, quæ recipit virtutem impulſiuam,continuandi motum,eíque oppoſita poſterior.

Quod vt intelligatur,ſcire oportet, intelligentiam mouentem cælum non eſſe in toto cælo præſentem, immò nec poſſe, quia limitata eſt ſecundùm ſubſtantiam, & virtutem operandi,cùm ſit certum, non poſſe ſimul eſſe præſentem, & in cælo, & in terra. Deinde non ſic mouet cælum, vt ad motum eius moueatur cum eo,quia nec id neceſſarium eſt ad mouendum cælum,neque conſonum perfectioni eius: nam ideò anima mouens corpus mouetur per accidens cum eo, quia vtpote forma informans, & pars eius ipſi affixa eſt.Sic igitur mouet totum cælum, vt vni tantùm parti impulſum imprimat, & media hac parte impulſa, totum ipſum corpus impellat,ac moueat.

Denique ſtatuendum eſt, hanc partem, cui primò impulſum imprimit intelligentia,non eſſe vnam aliquam determinatam,ac permanentem ſemper, ſicut eſt in animalibus,immò ſemper variari, & vnam alteri ſuccedere, ita vt, quæ nunc eſt in Oriente, poſteà ſit in Occidente, ſed ſemper poteſt dici vna, ac permanens per æquiualentiam, & in hoc conſiſtit ſimilitudo inter dextrum cæli, & animalium. Atque ex hoc habetur, quòd illud dicatur per metaphoram. Ad hoc, ſolùm ergo eſt verum, quòd intelligentia ſit in parte determinata ſpatij imaginarij, cui correſpondent ſucceſſiuæ partes, primum recipientes impulſum ab ea, quibus mediis mouetur totum cælum, & hanc partem intelligimus Orientis nomine: quam, ſatis probabile eſt, includere partem aliquam etiam ſpatij imaginarij, cui correſpondeat linea cæli æquinoctialis diuidens cælum medium, cum æquali diſtantia ab vtroque polo: quia hæc linea diſtantiſsima eſt ab vtroque polo: quo fit, vt partes cæli ei proximiores velociùs moueantur cæteris omnibus, quia in eodem, aut æquali tempore maius longè ſpatium percurrunt. Eſt autem veroſimile, ibi aſsiſtere per ſe præſentem intelligentiam, vbi perfectiorem cauſat effectum, ſimilitudine agentis naturalis fortiùs agentis in partes ſibi proximiores quàm in remotiores. Et ex dictis ſatis intelligitur modus, quo mouetur ab intelligentia cælum, atque etiam

vbi

vbi ſit dextera pars eius eo modo, quo ei conceditur habere dextrum,& conſequenter cæteras differentias poſitionis, iam expoſito.

Argumenta autem primæ opinionis ſolùm probant, quòd cælo non conueniunt differentię poſitionum ex natura rei, eo modo, quo conueniunt animalibus,hoc eſt,verè, & propriè;non tamen, quòd per ſolam extrinſecam denominationem à viuentibus: nam pręter extrema hęc datur medium noſtræ ſententiæ, nempe ſimilitudo,vel metaphorà à differentiis viuentium deſumpta,cuius fundamẽtum ex natura rei cælo conuenit,& ex conſequenti habere differentias poſitionum ſecundùm eandem metaphoram conuenit ei ex natura rei,non tamen corporibus vitæ expertibus,in quorum natura nullum eſt tale fundamentum,& proptereà per ſolam & puram denominationem extrinſecam eis conceduntur.

Doctrinam verò ſecundæ ſententiæ efficaciter oſtendimus falſam:teſtimonium autem allatum intelligitur planè ab Ariſtotele,non de animatione vera per veram informationem, quam repugnare probauimus intelligentiæ, & cælo, quia vtrunque eſt completa ſubſtantia.

Hæc omnia,quæ de differentiis poſitionum attulit Ariſtoteles in hoc capite præſenti,& à nobis ſuperiùs iam allata ſunt, reſpectu primi mobilis ſunt accipienda:nam in inferioribus ſphæris, ſi proprio motu ab Occidente in Orientem mouentur, oppoſito modo ſe habebunt, ſecùs ſi etiam ferantur in occaſum proprio motu,de quo inferiùs.

CAPVT III.

Textus Ariſtotelis.

Quoniam autem non eſt contrarius circularis motus circulari,&c.

Breuis expoſitio textus.

INtendit Ariſtoteles capite præſenti oſtendere, quòd cæleſtia corpora non vnum duntaxat motum habeant, ſed plures. Diuiditur autem in duas partes,in quarum prima duo præſupponit: in ſecunda quatuor ex eis colligit. Principiò igitur aſſerit, quòd ſi motus cæleſtis haberet contrarium, neceſſarium foret, oſtendere multiplicem eſſe,cùm euidens ſit,duo vt minimum eſſe:nam idem non eſt ſibi contrarium. Sed cùm contrario careat cæleſtis motus,non poteſt ex contrarietate oſtendi,multiplicem eſſe; ſed aliam eſſe rationem quærendam, eámque difficilè inueniri, ob maximam diſtantiam cælorum,atque ob pauciſſima eorum accidentia

dentia nobis nota. Vt igitur aliam rationem inueniat, præſupponit primò, cælo deberi motum circularem, quod probat, quia ex motibus corpori debitis perfectiſſimus eſt circularis, quia initio caret, & fine, & ſolus poteſt eſſe perpetuus, vt octauo libro Phyſicorum probauit, ſed perfectiſſimo corpori, quale eſt cælum, perfectiſſima quoque operatio debetur, cùm eſſe ſit propter operari: ergo motus cælo debitus circularis eſſe debet, & non alter.

Secundò præſupponit, motum circularem conuenire non poſſe toti mundo, ſed neceſſarium fore, vt aliquod corpus ex inferioribus quieſcat, & circa illud motus circularis fiat, quia ſicut motus rectus eſt de vno in alterum locum, pariter circularis debet circa aliquem locum verſari, & conſequenter circa corpus, quod quidem ſit quaſi centrum, circa quod verſetur idemmet circularis motus: hoc autem corpus quietum non poteſt eſſe eiuſdem naturæ cum cæleſti; nam ſi de natura cæli foret, violenter quieſceret in loco inferiori, quia ex propria perfectione poſtulat ſedem ſupra cætera corpora: deinde ſi in loco inferiori quieſceret naturaliter, ad eundem naturaliter moueretur, ſiquidem corpus quodcunque naturale eam petit ſedem per motum, in qua quieſcere congruit propriæ naturæ: ſed non poteſt ad inferiorem locum naturaliter moueri, cùm naturale ei ſit, moueri circulariter, & vni corpori vnus duntaxat motus naturalis conuenire poteſt: ergo neceſſariò fatendum eſt, non naturaliter ibi, ſed violenter quieſcere. Vnde ſequeretur, talem eius quietem non eſſe ſempiternam, ac proinde nec motum circularem cæli, cùm non poſſit niſi circa tale corpus quieſcens in medio mundi fieri: efficaciter ergo probatur, corpus in medio mundi quieſcens, circa quod cælum moueri debet, alterius naturæ eſſe à cæleſti, ab eóque diſtinctum, & corpus hoc immobile permanens, & medium mundi vocatum eſt terra, circa quam mouetur cælum, & ecce tibi probatum, ex vi motus circularis cæleſtis præter cælum, dari in mundo terram.

Ex quo tria colligit Ariſtoteles, primò quòd ſi datur terra, neceſſe ſit dari ignem, quia contrarius illi eſt: dato autem vno contrariorum in natura rerum, neceſſe eſt dari alterum, quod certè non puto neceſſarium, niſi ſpectata perfectione vniuerſi, quæ eiuſmodi contraria poſtulat, non ſolùm tanquam partes proprias, ſed in ordine ad finem, cuius gratia conditum eſt. Secundò, colligit ex poſitione terræ, & ignis dari neceſſariò aquam, & aërem, quia extremis elementis poſitis, eadem perfectio vniuerſi exigit dari elementa media, quæ vtrique extremo contraria ſunt: nam aqua contraria eſt igni, & aër terræ. Corollarium tertium eſt, quòd

quòd ſi dantur quatuor elementa inter ſeſe contraria, neceſſe ſit dari generationes,& corruptiones, & quidem perpetuas.Probat, quia contraria pugnant inter ſeſe: ergo neceſſe eſt inuicem ſe deſtruere:ex mutuo verò eorum congreſſu,ac deſtructione conſequitur mixtorum generatio, vt primo libro de ortu,& interitu vidimus; ergo neceſſe eſt, generationes, & corruptiones dari. Quòd verò ſint perpetuæ, ex mundi perpetuitate à ſe aſſerta octauo libro Phyſicorum ſequitur, quia generationes, & corruptiones neceſſarias eſſe conſtat ad conſeruationem mundi.

Vltimò, colligit intentum totius capitis, nempe corporibus cæleſtibus plures motus conuenire;quod ſic probat.In agentibus naturalibus idem,in quantum idem, & eodem modo ſe habens, non poteſt varios effectus edere: ſi igitur vnus tantùm daretur cælorum motus, eodem modo ſe haberet ſemper, quantùm ad productionem effectuum, eoſdemque produceret ſemper: ſed experimur maximam varietatem in effectibus ſingulis annis: nam vno tempore generationes vigent, neque vlla ferè res corrumpitur, alio verò pauciſſimæ generantur, & corrumpuntur quamplures: quam viciſsitudinem non poſſent afferre cæleſtia corpora,niſi per acceſſum,& receſſum planetarum,præſertim Solis: ergo neceſſe eſt præter motum diurnum proprios concedi planetis,vt huius viciſsitudinis congrua ratio reddatur.

TRACTATVS PRIMVS.

De cæleſtium corporum influxu in inferiorem mundum.

EX viciſsitudine generationum,& corruptionum ſublunarium corporum, probauit Ariſtoteles capite præſenti, non vnum tantùm habere motum cæleſtia corpora, ſed multiplicem: quod (abſque dubio) nullius momenti foret,ſi cæleſtia corpora nullum in inferiorem mundum influxum haberent:nullam enim viciſsitudinem in effectus inducere poſſent, ſi effectrices eorum cauſæ medio motu nō eſſent. Occaſionē igitur præbuit ſententia huius capitis,diſſerendi de influxu eorum in inferiora corpora, & propterea tractatum de eo primum inſtituimus,in quo quatuor præcipuè examinanda proponimus, videlicet, an verum influxum, ſeu efficientiam habeant corpora cæleſtia circa inferiores effectus:quænam ſit eis ratio, ſeu virtus, per quam talem influxum habent, & an motus talem eis virtutem agendi præbeat, vel ſolùm ſit conditio agendi per virtutem aliam ab eo diſtinctam, & quaſi ei præſuppoſitam:& tandem ſi conditio ſit motus,an omninò neceſſaria, ita vt ſine eo nihil in inferiorem mundum agere valeant.

QVÆ

Digitized by Google

QVÆSTIO I.

An cæleſtia corpora verum, & realem influxum habeant circa effectus in inferiori mundo editos.

VEtus fuit error Aſtrologorum, cuius meminit Diuus Thomas in 2. diſtinct. 15. quæſt. 1. artic. 2. exiſtimantium, nullam dari penitùs ſubſtantiam ſpiritualem, ſed ſolam corpoream, & cùm ex alia parte ſibi perſuaſum haberent, in primis Deum eſſe perfectiſsimam ſubſtantiam, deinde omnium ſubſtantiarum corporearum nobiliſsimas eſſe cæleſtes, pro Diis eas habuerunt, ad quem errorem alluſiſſe videtur Ariſtoteles, initio præſentis capitis, cælum Deum vocans, & cæleſtia corpora diuina, atque etiam Plato eadem Deos appellare ſolitus eſt, vt adnotauit Diuus Thomas in huius capitis expoſitione. Poſuit enim in Epimenide quoſdam minores Deos, in quibus ſphæras cæleſtes enumerauit. Propterea conſequenter loquuti, primum influxum eis tribuebant, independentem à quocunque alio, vnde non ſolùm putabant inferiora corpora ab eis dependere in ſuis actionibus effectibuſque producendis, ſed in ſuo eſſe ab eiſdem condito. Sed error iſte euidentibus rationibus confutatur aliis locis, in quibus probatur, præter corpora dari ſpirituales ſubſtantias, quarum prima, à qua omnes accipiunt eſſe, virtutem operandi, & primum influxum omnium operationum, vocatur Deus.

Pro alio extremo refert Diuus Thomas quoſdam alios omnem influxum, & effectum à corporibus cæleſtibus circa inferiora auferentes. Quod videtur ſentire Diuus Damaſcenus primo libro orthodoxæ fidei, cap. 6. vbi de corporibus cæleſtibus ſic loquitur: Nos autem dicimus, quòd ipſa corpora non ſunt cauſa generationum eorum, quæ generantur, neque corruptionis eorum, quæ corrumpuntur: ſed generatio, & corruptio ad corporalia pertinent. Et ratione probari poteſt, quia nullum agens operatur, niſi in paſſum ſibi approximatum, & vt illud ſibi ſimile reddat, & iuxta propriam naturam, & conditionem: ſed nihil horum reperitur in corporibus cæleſtibus reſpectu horum inferiorum: ergo in ea non agunt. Minor probatur, quia non ſunt approximata per ſe, cùm maximè diſtent, nec per ſuam virtutem; hæc enim nequit ad inferiora peruenire, niſi per media corpora cæleſtia, cùm tamen iſta non ſint capacia caloris, frigiditatis, &c. Deinde nequeunt cæleſtia corpora aſsimilare ſibi inferiora in ſubſtantia, aut accidentibus, cùm illa incorruptibilis ſit, hæc contrariis careant, quorum oppoſitum inferioribus congruit. Denique natura, & motus cælorum conſtantes, & æquabiles omninò

omninò ſunt: ergo ab eis nullus effectus contingens nullo caſu eueniet, id verò inferioribus ſæpe accidit: ergo corpora cæleſtia non influunt in ea.

Veritas nihilominùs certiſſima huius rei eſt, quòd cæleſtia corpora verum & realem influxum habeant circa inferiora, pluréſque veros ac reales effectus eis imprimant, quod euidentibus experientiis, omnibúſque manifeſtis conuincitur: nam omnes imprimis experimur, Solem ſua luce inferiora corpora calefacere, dealbare ceram, exſiccare lutum, pluréſque alios effectus producere, quos non poteſt niſi ſtolidus negare, nec aliis cauſis tribuere. Videmus etiam Solis motum quadripartitam anni diſtinctionem afferre, quæ duo æquinoctia vere, & autumno, ac totidem Solſtitia, æſtate, & hyeme complectitur, ac per viciſſitudinem calorum, ac frigorum, rerum generationes, ac corruptiones efficere. Aſtra item ſuo congreſſu, ortúque, atque occaſu ſub certo quodam aſpectu, ſterilitatem, vel vbertatem terræ, tranquillitatémque maris, aut tempeſtatem cauſare, & ad morbos inducendos, vel ſanandos multùm conferre, & ideò plurimùm à Medicis in eorum curatione obſeruari, vt apertè docet Galenus 3. lib. de diebus criticis. Et tandem experientia docet, polum ſuo aſpectu in magnetem influere, eum attrahendo ſpecialémque influxum circa acum nauticam habere, quæ abſque dubio ſufficiunt, certiſſimum efficere influxum cæleſtium corporum in inferiora. Quem vt certiſſimum tenuerunt ſemper ſancti Patres, præſertim Diuus Dionyſ. cap. 4. de diuinis nominibus, Diuus Auguſtinus 13. de Trinitate cap. 4. Diuus Baſilius Homilia 6. Hexameron, & Diuus Thomas in 2. diſtinct. 15. quæſt. 1. artic. 2. & cum eo cæteri Doctores Scholaſtici eadem diſtinct. vniuersíque Theologiæ profeſſores, nemine excepto, & tandem tota fermè Philoſophorũ antiquitas, præſertim Mercur. Trimegiſt. in Aſclepio, Plato in Theocrito, Philo Iudæus in libro de mundi opificio, & paſſim Ariſtoteles in libro de ortu & interitu, cap. 10. textu 15. & 16. lib. 4. de generatione animalium, cap. vltimo, 2. lib. phyſicorum, cap. 2. textu 26. & 12. Metaphyſicæ, cap. 6. textu 33. & 34.

Teſtimonium Diui Damaſceni pro oppoſita ſententia adductum, expoſuit bene D. Thom. art. illo citato ad 2. dicens ſolùm voluiſſe auferre à corporibus cęleſtibus primũ influxũ indepẽdẽtem ab alio, quem ille error eis tribuebat: quòd verò tanquam creaturæ quibus cum eſſe conceſſit Deus virtutem influendi & agendi in inferiorem mundum à ſe dependentem, verè influant, & plures circa corpora inferiora effectus producant, non intendebat negare.

Ad

Ad argumentum reſpondetur, licèt corpora cæleſtia per ſe diſtantia ſint à corporibus inferioribus, nihilominùs per ſuam virtutem, quam per totum inferiorem mundum extendunt, dicuntur præſentia; vt tamen virtus eorum ad inferiora corpora deferatur, non eſt neceſſarium in intermediis produci qualitates, quæ producuntur in inferioribus, ſed ſufficit produci aliam, cuius capacia ſunt, qua tranſeunte ad inferiora producatur per eam illa alia, cuius eadem intermedia capacia non ſunt, bene tamen inferiora.

Ad illud de aſſimilatione agentis concedendum eſt, finem agentis eſſe aſſimilare ſibi paſſum, ſed aut ſecundùm formam ſubſtantialem, ſi ſit agens vniuocum, aut ſecundùm virtutem, aut aliquem effectum in virtute eius eminenter contentum; & licèt priorem modum aſſimilationis non intendat, nec conſequatur agens æquiuocum, intendit, & conſequitur poſteriorem, quem abſque dubio conſequuntur cæleſtia corpora per influxum, & actionem in inferiorem mundum. Denique licèt nihil contingẽs vel caſuale reperiatur in corporibus cæleſtibus, nec in modo agendi eorum per ſe conſiderato, ſequuntur nihilominùs caſuales effectus circa hæc inferiora ratione cauſarum particulatium, à quibus modificantur, & ſæpè impediuntur influxus per ſe cælorũ.

QVÆSTIO II.

An cæleſtia corpora influant in inferiorem mundum per ſolam lucem, vel etiam per aliam virtutem.

NVllus, quem viderim, negat, quòd per lucem, tanquam per agendi rationem influant corpora cæleſtia circa hæc inferiora, quam ſententiam, vt communem omnium ſtatuit D. Thomas 1. part. q. 67. art. 3. oſtendens, lucem non minùs eſſe actiuam qualitatem, quàm calorem, & ideò per eam agere cæleſtia corpora in inferiora, quod euidens experientia conuincit: nam videmus lucem à Sole per medium effuſam, non ſolùm illuminare illud ac reliqua corpora, ſed calefacere, & ſæpè intenſum calorem circa ea producere. Et proptereà titulus quæſt. hoc præſuppoſito, quærit, an ſolùm per lucem, vel etiam per aliam virtutem operentur, in quo non eſt leuis difficultas: nam plures Philoſophi per ſolam lucem agere ſentiunt, cuius virtute effectus omnes eis attributos operantur, vt Picus Miran. lib. 3. contra Aſtrologos capite 5. & 6. Medina 2. libro ſuæ Parænesis, cap. 1. Georgius Agricola libro 4. & 5. de cauſis ſubterraneorum, & quidam alij, inter quos enumerandus videtur Pater Pereira, qui tom. 1. in Geneſ. libro 2. diſp. aduersùs Aſtrologos, capite 3. ratio. 4. quaſi irridens alias qualitates occultas, quas in cælo

ponunt, aſſerit nouitium inuentum, & ignorantiæ aſylum eſſe. Sed diuerſo modo hanc ſententiam explicant prædicti Doctores, vt infrà referam.

Probari poteſt teſtimonio Ariſtotelis, qui nullam aliam qualitatem, vel rationem agendi præter lucem conceſſit corporibus cæleſtibus in tota ſua Philoſophia: ergo præter mentem eius eſt, aliam ponere. Probatur conſequantia, quia ſi eam dari ſentiret, aliquo verbo eam inſinuaret. Probatur etiam ratione, quia nemo agnouit talem qualitatem, nec ex effectu aliquo neceſſariò colligitur, ſed pro omnibus effectibus lux ſufficit, non eſt ergo multiplicanda alia qualitas ſine vrgenti neceſſitate. Antecedens probatur, quia cùm lux, & calor cæleſtis ſint qualitates ſuperioris ordinis, cæteras omnes qualitates inferioris mundi ſua virtute, & eminentia continebunt, & ex conſequenti eas producere poterunt: quare non eſt alia pro eis producendis multiplicanda.

Secunda ſententia præter lucem ponit in corporibus cæleſtibus alias qualitates, tanquam rationes agendi, per quas effectus alios, ſiue qualitates à calore diſtinctas producunt, quas influentias vocare ſolent. Hæc eſt communis iam in ſchola, & fuit Platoni propria, vt D. Damaſcenus teſtatur in libro de conſolatione medicin. quam tenuerunt antiquiores, & grauiores ſcholaſtici, Diuus Thomas ſecundo lib. de cælo, lectione 10. & in 2. diſtinct. 15. quæſt. 1. artic. 2. ad 5. Albertus Magnus, quæſt. 1. Bonau. diſt. 14. quæſt. penultima, Richardus ibidem, circa tertium principale, quęſtione 5. ad 5. ibidem, etiam Maior quæſtione 5. Ferrarienſis 3. contra gentes ad caput 84. Abulenſis in 3. lib. Regum, cap. 17. quæſt. 9. Pater Toletus 2. lib. de generatione, quæſt. 2. concluſione 4. & Patres Conimbricenſes, 2. lib. de cælo, cap. 3. quæſt. 3. cum cæteris omnibus recentioribus, & hæc nobis tanquam vera placet. Probatur primò, quia corpora cæleſtia generant in vltimis terræ viſceribus (quæ non poteſt lux permeare, nec cæleſtis motus omninò attingere) aurum & argentum, & cætera metalla: ergo neceſſe eſt eis aliam virtutem, aut influentiam concedere, per quam talem effectum producere valeant. Antecedens probo, quia in viſceribus terræ nulla poteſt dari, nec excogitari qualitas, vel virtus ſufficiens ad hos effectus producendos longè perfectiores ipſamet terra, & aliis qualitatibus conſtantes, quibus eadem terra prorſus caret: ergo neque ab ea produci poſſunt, ſed neque alia cauſa inferior excogitabilis eſt, à qua producantur (vt per ſe eſt manifeſtum) ergo à ſolis corporibus cæleſtibus generari poſſunt. Quòd verò non poſſit eos attingere lux, nec motus, probatur, quia impoſſibile eſt, tam ingentem terrę craſſitatem peruadere, aut penetrare lucis radios. Quod verò à quibuſdam dicitur lucem quidem non penetrare denſitatē illam magnam,

magnam, bene tamen calorem ab eadem cum Sole multiplicatum, per terræ meatus, friuolum eſt, quia lux producta in ſuperficie terræ, vel extenſa ad aliquam eius proffunditatem, valdè limitatam habet ſphæram actiuitatis, ad quam poſſit extēdere effectum caloris, & calor, quem intra hanc ſphæram producit, non habet tantam intenſionem, vt poſſit tam vaſtam molem penetrare, præſertim cùm maximo ſit ei impedimento intenſa frigiditas terræ in denſiſſimo corpore reſidens, & hæc omnia manifeſta ſunt experientia explorata: ergo inſufficiens cauſa horum effectuum redditur, niſi ad cæleſtem influentiam à lumine, & motu diſtinctam confugiamus.

Secundò probatur duplici experientia, priori quidem, quia notum eſt, acum attritu magnetis confricatam trahi à cæli partibus polo vicinis, quam attractionem à luce non fieri manifeſtum eſt, quia nemo conceſſit luci vim attrahendi. Præterea talis attractio fit planè denſa caligine, & acu ipſa in tenebroſo loco poſita, vt euidens nauigantium experientia docet. Ex quo planè colligitur, non ſolū à luce non fieri, ſed nec fieri neceſſariò ex interueniente, aut deferente talem virtutem, & proinde neceſſariò ponendam eſſe aliam à luce diſtinctam in aſtris. Experientia poſterior eſt fluxus, & refluxus Oceani ex communi conſenſu Philoſophorum à Luna procedentes, qui effectus, vt docet experientia, duobus temporibus fit, quibus à luce eius procedere repugnat, videlicet in interlunio, quando eiuſdem Lunæ facies, quæ mare reſpicit, lumine deſtituta eſt, & Luna etiam in altero hemiſphærio exiſtente, nec propterea talis motus aquæ his temporibus remittitur; ſignum igitur eſt, non à luce, ſed ab alia eius virtute, aut influentia à luce diſtincta fieri.

Probatur tandem, quia receptum eſt etiam ab autoribus oppoſitæ ſententiæ, corpora cæleſtia, atque influxus aſtrorum producere in inferioribus corporibus, non ſolùm calorem, ſed frigiditatem, & cæteras qualitates primas, cùm mixta, quæ eis conſtant, per ſe ab eis generentur: ſed per ſolam lucem non poſſunt eas producere: ergo alia eſt neceſſariò excogitanda qualitas, quæ ſit eis ratio eas producendi. Huic efficaci argumento tribus modis reſpondent aduerſarij: nam Picus Mirandulanus per lucem ſolum calorem produci aſſerit; hunc verò calorem, quia cæleſtem, cæteras omnes qualitates primas eminenter continere, & ideò eas producere. Itaque lumen remotam cauſam earum eſſe cenſet. Hæc tamen ſolutio falſa probatur primò, quia euidens eſt, lucem à qua procedit calor, maioris eſſe virtutis, quàm calorem, cùm eum producat tanquam cauſa æquiuoca, à qua alij etiam effectus à calore diuerſi procedunt: ſed lux non poteſt producere omnes qualitates primas, ſed ſolum

calorem, neque eas proinde eminenter continet: ergo ſine fundamento dicitur, calorem eas continere, ac producere poſſe. Secundò, calor elementaris eſt eiuſdem ſpeciei cum calore producto à luce: ſed nec ille continet, nec producere poteſt cęteras qualitates primas: ergo neque iſte. Euidens eſt conſequentia, & antecedens probatur, quia calor elementaris intenditur à calore Solis (vt probat experientia) in aëre calefacto à Sole: ergo ſunt eiuſdem ſpeciei; nam quod ſpecie differt ab alio, non poteſt ab eo intendi, cùm ſit diuerſæ naturæ, & conditionis. Et vrgeri poteſt argumentum, quia qualitates iſtæ ſunt limitatę perfectionis: ergo nulla earum poteſt producere effectus contrarios: ſoli enim Deo, tanquam vniuerſaliſſimæ cauſæ, in qua omnia continentur, id concedi poteſt.

Propterea alio modo reſpondet Agricola, videlicet, ſolam lucem, in quantum eſt virtus vnius Planetæ, vt Solis, cauſare calorem, & in quantum virtus alterius, frigiditatem; & pariter cæteras, vt eſt virtus aliorum. Sed non eſt minùs falſa hæc ſolutio. Primò, quia de auro, & argento probauimus non poſſe à luce produci vllo modo in terræ viſceribus, quia naturaliter eſt impoſſibile, lucem peruadere profunditatem terræ denſiſſimam; quibus argumentis eodem modo conuincitur, id non poſſe efficere, ſiue accipiatur prout eſt virtus vnius, vel alterius aſtri, cùm eadem ſit repugnantia, vt per ſe eſt manifeſtum. Secundò, quia nullum eſt fundamentum, ad diſtinguendum ſpecie lumen diuerſorum aſtrorum, etiamſi nec totum, nec partem eius à Sole emendicent, vt ex aliis effectibus eiuſdem rationis à lumine omnium cauſatis conſtat. Ergo falſum erit eidem lumini tribuere effectus ſpecie diuerſos, prout virtus diuerſorum aſtrorum. Accedit teſtimonium Ariſtotelis 4. libro de partibus animalium, capite 5. in medio, aſſerentis, plenilunij noctes calidiores eſſe propter pleniorem lucem. Quod verum eſſe non poteſt, niſi talis exceſſus caloris à luce Lunæ, aliorúmve aſtrorum producatur; quare falſum eſt, quòd lux tantùm ſit productiua caloris, vt eſt virtus Solis aliarúmve qualitatum, vt eſt virtus aliorum aſtrorum.

Nec tandem minùs eſt falſa ſolutio Commentatoris 2. libro de cælo, commento 42. & aliorum, qui eum ſequuntur: nempe, cæleſtia corpora per ſe tantùm producere calorem; frigiditatem verò, & cæteras tantùm per abſentiam lucis, quod eſt per accidens, eas producere. Probatur verò falſa. Primò, quia non minùs per ſe pertinet ad vniuerſalem cauſam rerum corporearum, cæteras, qualitates primas producere, quàm calorem, cùm omnes ſint diſpoſitiones per ſe ordinatæ à natura ad introductionem formarum materialium, & compoſitorum generationem: ergo

abſurdum

abſurdum eſt, dicere, hunc tantùm per influxum, illas verò per abſentiam producere, aut per accidens. Secundò, quia communis eſt omnium Philoſophorum ſententia, cæleſtia corpora ſua virtute, atque eminentia elementa continere: ergo continent primas omnes qualitates eorum: quare per ſe poſſunt omnes producere, & cùm non poſſint per ſolam lucem (vt probauimus) neceſſe eſt, aliam virtutem à luce eis concedere, per quam operentur.

Ad teſtimonium Ariſtotelis reſpondeo, quòd licèt expreſsè non fecerit mentionem alterius qualitatis à luce; ex his tamen, quæ de influxu cæleſtium corporum docuit, colligitur, eam tanquam neceſſariam poſuiſſe, vt ex teſtimonio ſuprà à nobis allato conſtat. Ad argumentum concedimus luci excellentiam ſuper cæteras qualitates: ſed non tantam, vt ſua virtute contineat omnes qualitates primas, hoc enim repugnat accidenti alicui determinato, quare repugnat etiam eas producere: immò cuicunque alteri qualitati neceſſariò ponendæ in aſtris repugnat continere omnes, ſed plures ponendæ ſunt in diuerſis aſtris, pro his, cæteríſque effectibus diuerſis producendis in mundo inferiori, quas concedimus nobis eſſe occultas, & ſolùm per effectus cognoſci à poſteriori, ſicut virtutem magnetis, & alias horum inferiorum corporum cognoſcimus per effectus, & modus iſte cognoſcendi ſufficientiſſimus eſt ad eas ponendas, eóque conuicti poſuerunt eas omnes ferè Philoſophi. Quæ omnia ſic intelligenda ſunt, vt pro effectibus accidentalibus producendis lux, aliæque influentiæ occultæ ponantur, à quibus, tanquam à præcipuis cauſis, atque proximis, procedant; nam ſubſtantiales effectus, quos cæleſtia corpora in mundo inferiori producunt, ſolùm ab his qualitatibus, tanquam ab inſtrumentis eorum producuntur; à ſubſtantiis verò eorum, tanquam à cauſis præcipuis, mediis formis ſubſtantialibus, tanquam rationibus, aut virtutibus agendi.

QVÆSTIO III.

An motus circularis cæli ſit ei ratio agendi in inferiorem mundum, vel ſolùm conditio.

OStendimus lucem, & alias occultas qualitates (quas influentias vocant) eſſe cælo rationes agendi, ſed an ſint rationes agendi ſufficientes per ſe, & ideò completæ, vel compleantur, & ſufficientes fiant per motum, & ita motus ſit quaſi partialis virtus, ſeu ratio agendi, aut ſolùm ſit conditio applicans eaſdem rationes agendi per ſe ſufficientes ad corpora, circa quæ operaturæ ſunt, non eſt certum, & propterea vertitur in quæſtionem.

Prior igitur ſententia tenet, eſſe quidem motum rationem, ſeu virtutem agendi cælo, ſaltem partialem, ita vt ex ea, & luce, ſiue alia occulta virtute, vel influentia, fiat vna ratio, aut virtus agendi totalis, & non eſſe ſolam conditionem: ſic Bañes 2. lib. de generatione, cap. 10. quæſt. 1. concluſione 4. & videtur idem ſentire D. Thom. & complures alij ex eius diſcipulis, quæſtione ſequenti referendi. Probatur teſtimonio Ariſtotelis multis locis, præſertim 8. lib. Phyſicorum text. 53. docentis, omnes motus inferiores reducendos eſſe ad motum cæli, tanquam ad primum, qui eſt cæterorum cauſa: eſſe autem cauſam plus dicit, quàm eſſe conditionem, & idem eſt, ac eſſe rationem, ſeu virtutem agendi; ergo cenſet ita ſe habere reſpectu cæli: ſed ſpecialiùs, & expreſſiùs 2. libro de cælo, cap. 7. text. 42. vbi hæc verba legimus: *Calor autem ab ipſis, & lumen generatur attrito aëre ab illorum latione, nam natura aptus eſt motus ignire & ligna, & lapides, & ferrum*; quibus apertè docet, motum cæli aliquando ignire lapidem, & ferrum, dum per aërem mouentur, vel in eo atteruntur: quod non poteſt eſſe verum, niſi ſit ratio, aut virtus agendi cælo: nam ignire, vel calefacere, ſolùm dicitur illud, quod ignem, vel calorem producit, & ſolùm producere dicitur, quod cauſa ignis geniti, vel caloris eſt, non quod eſt ſola conditio. Sentit ergo Ariſtoteles, motum cæli non eſſe ſolam conditionem, ſed cauſam, vel cauſandi rationem. Et probatur ratione ſatis efficaci ex eiſdem verbis Ariſtotelis elicita, hoc modo: motus eſt cauſa caloris in corporibus calidis, quæ eo ipſo, ac mouentur, incaleſcunt (vt euidens experientia docet) ſed non poteſt excogitari alia cauſa, vel virtus agendi, à qua producatur talis calor præter motum; ergo non poteſt negari, quòd ſit ratio agendi non ſolùm cælo, ſed aliis corporibus inferioribus. Probatur minor, nam dum per aërem quantumlibet frigidum, ſagitta proiicitur, vel nos ambulamus, illa, & nos incaleſcimus, & cauſa noui caloris producti non poteſt eſſe calor aëris, cùm præſupponatur nimis frigidus; ſed nec calor proprij corporis moti poteſt nouum calorem in ſe cauſare, quia calor non poteſt ſe ipſum intendere virtute propria, alioquin operaretur vltra propriam perfectionem ſe perficiendo. Relinquitur ergo, non dari aliam cauſam noui caloris producti præter motum, quare neceſſe eſt, fateri eſſe rationem ſeu virtutem agendi, & non ſolam conditionem. Et vrgeo argumentum, quia cælum eſt quaſi inſtrumentũ intelligentiæ: inſtrumentũ verò non operatur, niſi per motum, quo mouetur à præcipuo agente, & ſæpè locali, vt patet de ſerra, & aliis inſtrumentis artis: ergo non habent aliam rationem agendi præter motum, quæ erit ratio agendi cælo. Et certè ſi motui cæli denegetur eſſe rationem cauſandi, nec poteſt eſſe maioris virtutis, nec poſſunt

poſſunt inferiora corpora magis dependere ab ipſo, quàm à motu aliorum corporum inferiorum, quod abſurdum eſt.

Nihilominus probabilior longè ſententia negat, motum cæli eſſe ei rationem agendi totalem, vel partialem, & ſolùm concedis, eſſe conditionem applicantem virtutem actiuam cælorum ad diuerſa loca, & corpora horum inferiorum. Ita Valleſius de ſacra Philoſophia, cap. 31. pagin. 263. & lib. 4. controuerſiarum med. cap. 3. Toletus 2. libr. de generatione, quæſt. 12. fundamento 1. & omnes recentiores ferè. Probatur primò, quia cælum, etiamſi non moueatur, eſt ens completum, habens virtutes operatiuas, ſicut habent cætera corpora completa inferiora, vt ignis, vel aqua, immò lōgè efficaciores: ſed inferiora corpora non indigent motu, pro ratione, ſeu virtute agendi etiam partiali, ſed ſine illo poſſunt agere in quodlibet ſubiectum capax intra propriam ſphæram actiuitatis exiſtens, vt experimento conſtat; ergo nec cælum indigebit.

Secundò, quia motus localis, quicunque ille ſit, ſolùm habet eſſe viam ad acquirendam localem præſentiam, vel modum eius: ſed conſtat, localem præſentiam actiuam non eſſe, ſicut extenſio localis, vel quantitas actiua non eſt, nec ideò poſſe effectum aliquē producere; ergo nec motus localis, qui eſt quaſi fieri eius, vllam poteſt virtutem habere producendi effectum aliquem circa corpora. Et vrgeri poteſt argumentum, quia effectus debet contineri aliquo modo in virtute cauſæ: ſed qualitates, aut effectus alios productos per lumen, aut cæteras influentias non poteſt continere motus localis, cùm ſit res imperfectiſſima; ergo nec eſſe rationem, ſeu virtutem eos producendi. Probatur tandem, quia certum eſt, Solem quieſcentem in bello Ioſue, atque etiam poſt diem iudicij, illuminaſſe, & illuminaturum inferiora corpora, & conſequenter, tunc eadem calefeciſſe, & calefacturum: ergo non habet motum pro ratione agendi totali, vel partiali: nam ſi haberet, non poſſet ſine illo effectum aliquem producere. Accedit, probabilem eſſe & D. Thomæ expreſſam ſententiam (vt mox videbimus) aſſerentem, cælum Empyreum influere in inferiora corpora, aliquem effectum in ea producendo, quod tamen immobile eſſe ab omnibus ipſum ponentibus aſſeritur: ergo motus non eſt ei ratio agendi, nec proinde cæteris corporibus cæleſtibus.

Vltimo argumento reſpondere oportet, (nam pro ſoluendis ceteris infra ad cap. 7. ſpecialis controuerſia erit agitanda) & primò negandum eſt, cælum eſſe inſtrumentum proprium intelligentiæ, quia quidquid cæleſte corpus in hæc inferiora producit, ſiue vt præcipua cauſa, ſiue ſolùm diſponendo ſubiectum ad recipiendum effectum ab altera, propriæ virtuti eius, vt luci,

vel alteri influentiæ proportionatum eſt, vt de calore, quem media luce, & aliis qualitatibus, quas mediis aliis aſtrorum virtutibus cauſat, manifeſtum eſt, quia in eiſdem virtutibus continentur, quare nec eas excedunt, neque ideò reſpectu earum, inſtrumentum intelligentiæ eſſe poteſt cælum, aut motus illius. Deinde etiamſi eſſet inſtrumentum, non deſeruiret ei motus, ab intelligentia cauſatus, pro ratione agendi, ſicut fortè contingit in inſtrumentis artis, ſed ſolùm pro conditione applicante, cùm ex ſe habeat cælum ſufficientem virtutem ad eos effectus. Vnde non eſt maioris virtutis motus cæleſtis, quàm aliorum corporum inferiorum, nec habent maiorem dependentiam inferiora corpora ab eo, quàm à motu cæterorum, tanquam à virtute, ſeu ratione agendi, quia neuter eſt ratio agendi, tanquam à conditione verò multò magis dependent, quia maiores, ac illuſtriores virtutes affert, à quibus magis dependent, & hac ratione maioris virtutis cenſetur.

QVÆSTIO IV.

An ceſſante motu cæleſti, ceſſare debeant motus omnes, actioneſque inferiorum corporum.

CErtum eſt, actiones intentionales, & quæ non ordinantur ad generationem ſubſtantiarum, vt illuminationem, & productionem ſpecierum intentionalium, non neceſſariò ceſſare, ceſſante motu cæli, ſed permanere poſſe, ac permanſuras eſſe poſt diem iudicij, cælo quieſcente. Ita Diuus Thomas expreſsè, de potentia quæſtione 3. artic. 8. & cum eo cæteri omnes ſtatim referendi, cuius egregiam rationem reddit, quia actiones iſtæ minùs materiales ſunt, & propter eſſe diminutum, & intentionale ſpiritualibus ſimiles, nec ad materiales generationes ſubſtantiarum ordinatæ: ergo licèt à cælo mundum illuminante dependeant, non tamen ab eius motu, ſine quo illuminare poſſe conſtat; quare eodem cælo quieſcente perſeuerare poſſunt in mundo inferiori. Solùm ergo habet locum præſens controuerſia de actionibus, ac motibus corporum inferiorum pertinentibus ad motus eorum, & ordinatis ad generationem, & corruptionem ſubſtantiarum, an omninò ceſſarent, motu cæli ceſſante. De quibus apud omnes etiam conſtitutum reperio, neceſſarium eſſe motum cæli, vt actiones, & motus iſti exerceantur à corporibus inferioribus, prout oportet ad conſeruationem, & propagationem totius inferioris mundi. Cuius ea eſt ratio, quia niſi moueretur cælum, eodem ſemper modo illuminaret, eodem ſemper modo influeret, caloremque, aut frigus, aliáſque qualitates, aut ſecundùm exceſſum, vel defectum

defectum produceret ſemper, nec poſſet influxus eius, ſecundùm diſtributionem accommodatam, communicari corporibus; illuminante verò eodem modo ſemper Sole, vel exceſſum caloris eis imprimeret, quo comburerentur, vel ita remiſſum, cum quo neque ſibi ſimiles effectus edere poſſent, per quos conſeruarentur ſpecies, nec proprium eorum temperamentum dici poſſet conſiſtere: neceſſaria igitur eſt alterna viciſſitudo illuminandi, calefaciendi, atque influendi, quam conſtat ſine motu non poſſe à cælo præſtari; ſine qua etiam viciſſitudo generationum, & corruptionum, omniúmque corporearum actionum, & motuum, quam ſingulis annis conſpicimus, ceſſaret; nam cùm plantarum germinatio, fructuum, ſegetúmque productio, potiſſimum dependeat ex caloris, aliarúmque qualitatum incremento, quod non poteſt prouenire à Sole, & aliis cæleſtibus virtutibus, niſi per motum approximatis, ſit pro hac viciſſitudine, & varietate generationum, corruptionum, & motuum, tantoperè neceſſaria ad bonum ſtatum conſiſtentiæ, atque conſeruationem inferioris mundi, neceſſarium eſſe motum cælorum, & ex conſequenti ceſſare eo ceſſante. In eo igitur ſenſu duntaxat locum habet quæſtio præſens, nempe, an tanta ſit naturalis dependentia corporum inferioris mundi à motu cælorum, vt eo ceſſante nullum motum corporeum habere poſſint, neque vlla poſſit ſubſtantiarum generatio, aut corruptio, vel qualitatum corporearum productio ad eam ordinata contingere.

Et prior ſententia aſſerit, omnes penitus ceſſare, ceſſaturóſque poſt diem iudicij, cælo quieſcente. Ita Simplicius, quem refert D. Thomas 2. libro de cælo, lectione 4. ad finem, Capreolus in 2. diſtinctione 14. Soncinas 12. Metaphyſicæ, quæſtione 11. Ferrarienſis 4. contra Gentes, capite vltimo, Sotus in 4. diſtinctione 48. quæſtione 2. articulo 2. (niſi ego fallor) Diuus Thomas 2. libro de cælo, lectione 4. in fine, de potentia quæſtione 5. articulo 8. de malo, quæſtione 3. articulo 2. in 2. diſtinctione 11. quæſtione 2. articulo 6. ad 3. in 4. diſtinctione 48. quæſtione 2. art. 2. & 4. lib. contra Gentes, ca. vltimo. Probant ex duplici vniuerſali principio Ariſt. primo quidem 2. l. Metaphyſicæ, c. 1. text. 4. hiſce verbis: *Neſcimus autem verum abſque cauſa, vnumquodque verò id ipſum maximè aliorum eſt, ſecundùm quod aliis vniuocatio ineſt, vt puta ignis calidiſſimum, etenim cæteris hic eſt caliditatis cauſa. Quare veriſſimum eſt etiam id, quod poſterioribus, vt vera ſint, cauſa eſt.* Quod communiter circunfertur ſic: *Primum in vnoquoque genere eſt cauſa ſeu menſura cæterorum.* Poſteriori verò 2. lib. Phyſicorum, c. 8. text. 75. Quòd autem, inquit, lationum circulatio prima ſit, manifeſtum eſt. Ex quibus colligunt, motu cæli ceſſante,

nullam prorſus cæterorum permanere, quia ceſſante cauſa, præſertim vniuerſali, ceſſat neceſſariò effectus. Deinde ratione: Primò, quia cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ ita ſe habent, vt inferior agere non poſſit ſine concurſu ſuperioris, cùm eſſentialiter ab ea dependeat in agendo. Quod etiam docuit Ariſtoteles 2. Metaphyſicæ cap. 2. text. 6. in hæc verba: *Quare ſi primum nihil eſt, omninò nulla cauſa eſt.* Sed inferiora corpora eſſentialiter ſubordinantur cæleſtibus, quod vſque adeò verum eſt, vt ſæpè affirmet D. Thomas, eſſe quaſi eorum inſtrumenta, quæ proinde non operantur, niſi mota ab eis: ita enim ſe habet in mundo magno motus cæli reſpectu aliorum, ſicut in paruo (qui eſt homo) ſe habet motus cordis reſpectu aliorum membrorum: ergo non poſſunt quidquam agere, niſi mota à cælo, & ideò ceſſabũt motus omnes, actionéſque inferiorum corporum motu cæli ceſſante, quemadmodum ceſſante motu cordis, ceſſant motus omnes aliorum membrorum. Quod expendens, atque confirmans Ariſtoteles 8. libro Phyſicorum, capite 1. text. 1. aſſeruit motum cæleſtem eſſe quaſi vitam cæteris corporibus in natura exiſtentibus, & 1. libro Meteororum, capite 2. *Oportere inferiorem mundum contiguum, ſeu coniunctum eſſe ſuperioribus lationibus, vt inde vis eius vniuerſa regatur.* Et Plato in Thęteto, *Nihil aliud*, inquit, *per catenam, quàm Solem Homerus intelligit, quia quouſq; Solis circuitus ſe extendit, omnia tam deorum, quàm hominum ſunt, atque ſeruantur.* Alludens ad auream catenam, per quam Homerus octauo Iliados, harum omnium cauſarum nexum explicabat.

Secundò probat Iauellus, quia neceſſarium eſt, omnem motum reduci in aliquod principium immobile: ergo neceſſarium quoque erit, omnem actionem generabilium corporum reduci ad aliam cauſam ingenerabilem: ſed non eſt alia præter corpus cæleſte: ergo ad illud tanquam ad vniuerſalem cauſam reduci debet, ex cuius motu dependere neceſſarium eſt. Minorem probat, quia talis cauſa ingenerabilis non eſt intelligentia creata, quia hæc non poteſt immediatè tranſmutare materiam ad formam, neque etiam prima omnium cauſâ, nempe Deus, quia prima cauſa non agit per ſe immediatè in hæc inferiora, ſed per cauſas medias: ergo erit cælum; tum quia non extat alia; tum etiam, quia cælo dedit virtutem, & motum, quibus mediis in mundo inferiori operetur, cum particularibus cauſis concurrens ad productionem ſuorum effectuum: motu igitur, & concurſu eius ceſſante, neceſſe eſt ſubitò ceſſare omnem actionem inferiorum agentium.

Tertiò, quia mouere aut agere in motum proprium eſt primi agentis, & propterea cæteris repugnat, vt Ariſtoteles 8. lib. Phyſicorum ſæpè repetit, & D. Thomas docet 1. part. quæſt. 3. artic. 1. ergo

ergo inferiora corpora mouere, aut agere nequeunt, niſi mota à primo corpore,non moto ab alio corpore, ſed à ſolo ſpiritu:ſed primum corpus mouet inferiora, per proprium motum ab intelligentia cauſatum: ergo nequeunt habere motum vllum eo ceſſante. Et vrgeri poteſt argumentum, quia poſt diem iudicij, nec motus, nec generationes erunt in inferiori mundo; cuius nulla poteſt alia ratio conueniens aſſignari præter ceſſationem motus cæleſtis.

Poſterior ſententia negat; motus omnes, actiones,& generationes ceſſare ceſſante cęlo;quam ſequuntur Alexander, vt refert. D.Thom.2.lib.de cælo,lect.4.ad finem,Scotus in 2.diſt.14.quæſt. 3.Richardus diſtin. 2. circa tertium principale,quæſt. 3. Durandus diſtin.15.quæſt.vltima,Argentina diſt.14.artic.2.Iuxta quam ſit prima aſſertio: Corpora ſublunaria in ſuis actionibus,& effectibus producendis,non dependent per ſe, & intrinſecè à cęleſtibus,nec ſunt cauſæ eis eſſentialiter ſubordinatæ.Hæc eſt ex mente omnium, quos pro ſententia poſteriori retulimus. Tenet noſter Suarez tomo 5.Metaphyſicæ,diſputatione 2.ſectione 1. num. 10.& placet omnibus ferè recentioribus, quamuis contrarium teneant Iauellus 12. Metaphyſicæ, quæſt.13.Soto 2.lib. Phyſicorum,quæſt.4.concluſione 1.& in 4.diſt.48.quæſt.2.artic.2. neque ab ea diſſentit Ferrarienſis 4. contra Gentes,cap.97.§. Aduertendum tertiò. Probatur primò, quia vel inferiores cauſæ ſunt ſufficientes,atque completæ in ſuo ordine particulari, & proximo, vel inſufficientes, quarum defectus à cælo ſuppleatur;ſi hoc poſtremum detur, planè ſequitur, quòd licèt à cælo dependeant, ſicut vna cauſa partialis ab altera, non tamen ei ſubordinentur: cauſæ enim eſſentialiter ſubordinatæ, quælibet eſt ſufficiens in ſuo genere,licèt inferior dependeat à ſuperiori. Probatur conſequentia,quia à natura totaliter, ſed partialiter dependebit;ſi verò dicatur primum,ſequitur non indigere auxilio, vel concurſu cælorum,ad producendos proprios effectus, & ideò non ſubordinari eis eſſentialiter;probatur conſequentia,quia non eſt excogitabile,quid eis præſtare valeant,quo indigeant.

Et ſi dixeris,ſufficientes quidem eſſe in ſuo ordine,in hoc ſenſu, quòd ſufficientem adhibent concurſum, particularem & proximum, ſed eum adhibere non valent niſi cælo cum eis concurrente: neque erit abſolutè loquendo ſufficiens concurſus particularis earum, quamuis In ratione particularis ſit ſufficiens, niſi vniuerſalis. cælorum accedat. Contra hoc ſic arguo, quia ſi concurſus particularis ſufficiens eſt vt particularis, vel dependet à concurſu cæleſti in eſſe, & conſeruari, vel non:dependere eſt impoſſibile, quia ſi particularis cauſa ſufficiens eſt ad eum præſtandum: ergo erit ſufficiens ad eſſe eius, & ex conſequenti ad

ti ad conſeruationem, ſuppoſito concurſu primæ cauſæ, à qua certum eſt vtroque modo dependere: quare non apparet vlla neceſſitas dependendi ab influxu cæleſti, vel ei eſſentialiter ſubordinari. Secundò, quia ideò inferiores cauſæ ſubordinantur primæ eſſentialiter, quia non ſolùm dependent in ſuo eſſe ab ea, ſed accipiunt omnem virtutem operandi, & omnem concurſum, vt virtus earum actiones, & concurſus fiant, & conſequenter à Deo, ſine cuius influxu nec fieri, nec conſeruari poſſunt. Sed euidens eſt, non ſic dependere à cælo, quia per ſolum concurſum diuinum, & proprium ab eo ſimul factum, & conſeruatum conſiſtere poteſt virtus operandi earum, actio, & concurſus ſufficiens in ſuo ordine ad productionem effectus: ergo denegandum omninò eſt, quòd eſſentialiter ſubordinentur. Et vrgeri poteſt argumentum hoc modo: ſi particulares cauſæ non acciperent eſſe, virtutem operandi, operationes ipſas, atque concurſus à Deo, & denique conſeruationem horum omnium, ſicut poſſent ſine illo eſſe, & conſeruari, ſic poſſent ſine eo concurſum proprium præſtare, & ex conſequenti effectum producere, qui ab eis ſolùm poſſet ſufficienter dependere, & proptereà non eſſent tales cauſæ eſſentialiter Deo ſubordinatæ: ſed euidens eſt, non accipere à corpore cæleſti proprium eſſe, & virtutem operandi, & euidentiùs non fieri à cælo proprium concurſum, & actionem earum, ſed à ſolo Deo accipere eſſe, & virtutem operandi, & ab eodem concurrente cum propriis virtutibus præſtari ſufficienter, atque conſeruari proprium concurſum, propriámque actionem ex ſe ſufficientem ad talem effectum: ergo nec dependent eſſentialiter in proprio eſſe, propriiſque operationibus à cælo, nec ſunt cauſæ eſſentialiter ei ſubordinatæ.

Secunda aſſertio eſt, ceſſante motu cæli, non ceſſarent eò ipſo motus inferiorum corporum, nec omninò generationes viuentium quorumcunque, quia eandem prorſus virtutem operandi habent corpora cæleſtia ſine motu, & cum illo, & per motum ſolùm acquirunt maiorem approximationem diuerſarum ſuarum partium, ad hæc, vel illa corpora inferiora: ergo ceſſatio motus non poteſt tollere, quin per virtutem agendi in eis permanentem operentur, circa corpora omnia intra ſphæram actiuitatis eiuſdem virtutis contenta, & iuxta menſuram eius imprimere eiſdem proprios effectus. Antecedens probo, quia nihil virtutis effectiuæ in inferiora accipit cælum ab intelligentia mouente: hæc enim, iuxta communem ſententiam Diui Thomæ 1. parte, quæſt. 10. artic. 2. & 3. nihil poteſt corporibus imprimere præter motum localem, aut etiam impulſum ad illum: per motum autem localem, ſolùm poteſt acquiri præſentia, vel nouus præſentiæ modus: ergo eadem ſemper perſeuerat virtus intrinſeca effectiua

ctiua corporum cæleſtium; maximè cùm hæc, vtpote naturalis potentia, conueniat corporibus ex propria forma, vt in aliis conſtat. Quod multis exemplis oſtendi poteſt: nam cælo quieſcente non tolleretur, quin Sol illuminaret inferiorem mundum, eúmque calefaceret, atque etiam quin Luna humectaret, & moueret mare, & pari ratione per alias virtutes occultas alios effectus produceret, per quos eadem inferiora corpora alteraret.

Secundò probatur, quia magnes etiam localiter immotus ferrum attrahit, & ignis intra ſphæram ſuæ actiuitatis calefacit contenta corpora, ad quos effectus, & motus edendos, cæleſti non indigent, per quem nec augentur virtutes eorum, nec approximantur ad alia corpora; nec videtur excogitabile, quid aliud à motu cæli percipiant, ſine quo eoſdem effectus, ac motus ederè non poſſint. Et pari ratione de cæteris virtutibus, etiam vitalibus fatendum eſt: per quas quædam corpora ſibi ſimilia generant, in eiſdem generationibus cauſandi perſeueraturas, cælo quieſcente, cùm ex ſe ſint ſufficientes ad tales effectus producendos, nec aliquid per motum cæleſtem accipiant à corporibus cæleſtibus, quod ſine motu accipere nequeant. Vrgeríque poteſt argumentum ex his, quæ in bello Ioſue, Iudicum 10. ceſſante motu cæli contigerunt: mouebantur enim homines, & animalia, ſicut priùs, & id quidem ſine nouo miraculo, nec ex virtute prioris, ſiquidem huius nulla eſt neceſſitas, nec fundamentum; ergo neceſſarium non eſt, motus, & actiones phyſicas ceſſare, cælò quieſcente.

Probatur tandem, quia inferiora corpora non ſunt eſſentialiter ſubordinata cæleſtibus, vt probauimus, ſed prorſus accidentaliter, quantùm ad aliquem modum exercendi has, vel illas operationes cum tali viciſſitudine, aut varietate, aut etiam, quantùm ad diuturnam perſeuerantiam in eis; ergo non dependent in eis exercendis ſimpliciter ab eis, vel eorum motu. Et vrgeri poteſt: nam operationes minùs materiales, vt illuminationes, ſenſationes internæ, atque externæ, operationeſque obiectorum externorum, per quas immutantur ſenſus ſpeciéſque in eis producuntur, híſque ſimiles perſeuerare poſſunt, ac de nouo procedere à ſuis cauſis proximis, motu cæli ceſſante iuxta Diuum Thomam, & omnes opinantes: ergo non ſubordinantur ei eſſentialiter corpora, à quibus procedunt. Ex quibus efficaciter ſatis probatur, nec in cæteris motibus eſſentialiter eì ſubordinari, cùm eſſentialis ſubordinatio communis ſit omnibus, vt patet de ſubordinatione reſpectu primæ cauſæ. Quod enim minùs ſint materiales iſtę, nil refert, ſiquidem intra genus phyſicum, & materiale continentur, & ſolùm dicuntur intentionales motus, & res minùs materiales, quia intra genus materialium rerum magis

diminutum

by Google

diminutum eſſe habent, quod impoſſibile eſt tollere dependentiam, vel ſubordinationem, ſi ſemel ponatur eſſentialis: non eſt igitur talis cenſenda, & propterea neque cenſendum, ceſſaturos motus, vel actiones ſublunarium corporum, cælo quieſcente.

Aſſertio vltima: ceſſante omni influxu cæleſti, adhuc non ceſſarent motus omnes, nec generationes rerum, ſed ceſſarent omnes generationes viuentium, & aliorum, quorum vel non datur cauſa particularis inferior per ſe, vel non omnis ſufficiens. Prior pars ſequitur efficaciter ex prima aſſertione, quia ſi inferiores cauſæ non ſubordinantur eſſentialiter cælo, ſequitur, quòd ſufficientes ſint ad producendos proprios effectus, neque aliquid eis in proprio ordine cauſandi deficiat, ac proinde non indigebunt aliquo cæleſti concurſu, ſed cum ſolo concurſu primæ (cui eſſentialiter ſubordinantur) poterunt eos naturaliter producere. Sed adhuc eam probo ſic: Plures ſunt cauſæ inferiores, habentes proportionatam, ac ſufficientem virtutem ad proprios effectus producendos. Vt ignis ſufficiens eſt combuſtionis, & alterius ignis cauſa: ergo præter generalem concurſum Dei, non indiget alio, ad talem actionem, & effectum producendum. Probatur conſequentia, quia ex concurſu primæ, ac proximæ cauſæ ſufficientis reſultat vnum integrum concurſum, atque completum & perfectum, cui nihil deeſſe poteſt ad producendum effectum ſibi ſimilem in ſpecie; neque eſt intelligibile, quid ei præſtare poſſit corpus cæleſte: quare etiamſi concurſus eius omninò ceſſaret, non ceſſarent tales cauſæ à generatione, vel productione ſuorum effectuum. Probatur deinde poſterior pars; quia generatio viuentium indiget calore Solis, quia ſi non foueatur ſeminalis virtus, non valebit materiam diſponere, neque organizare, & ex conſequenti nec vnionem animæ cum eo attingere; & propterea de humana generatione loquens Ariſtot. 2. lib. Phyſicorum cap. 2. textu 26. verba illa protulit; *Sol, & homo generant hominem*, quaſi dicat, non poſſe ſolum hominem perficere generationis opus, niſi à Sole adiuuetur, eiuſque calore foueatur. Par eſt ratio de cæteris generationibus viuentium, immò argumentum à maiori ſatis efficax ex humana generatione deſumitur; probans de eis, quia ſi animal perfectiſſimum, quale eſt homo, habens perfectiorem longè animam, & iuxta perfectionem eius generatiuam potentiam valdè perfectiorem, non poteſt ſine concurſu cæleſti hominem ſibi ſimilem generare, longè minùs poterunt imperfecta animalia generare ſibi ſimilia in propria ſpecie: eo igitur ceſſante, ceſſabunt omnes generationes viuentium, eorum præſertim, quæ non habent cauſam particularem, à qua diſponatur materia, & organizetur corpus pro introductione animæ, qualia ſunt, quæ ex

putri

putri materia generantur, ad quorum generationem neceſſe eſt, cæleſtia corpora concurrere, materiam diſponendo loco particularis cauſæ, atque etiam Angelos, applicando actiua paſſiuis. An verò introductionem animæ, & vnionem eius cum corpore, ac proinde generationem ſubſtantialem attingant cæleſtia corpora, inferiùs definietur.

De pluribus etiam aliis generationibus non viuentium eadem ratione conuincitur, cælo non influente, non poſſe naturaliter permanere, vt de generationibus metallorum, in viſceribus terræ, quæ cùm non habeant aliam causam particularem per ſe, vel certè non ſufficientem, per lucem, & calorem Solis, aliáſque cæleſtes influentias producuntur per ſe. Quare neceſſe eſt, his influentiis penitus ceſſantibus, ceſſare.

Addendum tamen eſt, quòd ceſſante motu cæli, omníque cælorũ influxu, paulatim, ac poſt breue tempus, ceſſarent quæcunque actiones, generationes, & motus inferiorum corporum, quia omnia corpora mixta corrumperentur, & eſſe deſinerent, maximáque ex parte in elementa abirent: nam ſi Sol, dum mouetur, tam intenſum producit calorem in mundo inferiori, quantò magis intenſum produceret, in eadem diſpoſitione perſeuerans, ceſſante motu? quare temperamentum mixtorum deſtrueret, ipſáque diſſiparet, & maxima ex parte in ignem conuerteret: ex oppoſito verò, partes inferioris mundi, quas ſine motu non poſſet attingere, conuenienti calore deſtituerentur, & præ nimio frigore, & humore deficerent à proprio, ac naturali temperamento, & ita deſtruerentur, & in aquam, vel terram abirent; & propter hæc meritò vocatur motus cæli quaſi horum inferiorum vita, & conſeruatio, quia ad temperandos cæleſtes influxus, diſpertiendóſque, pro cuiuſque corporis inferioris natura, atque indigentia, vt ita poſſint ſingula, atque etiam collectio omnium, ex quibus integratur ſuo modo vniuerſum, conſiſtere, & in ſua naturali diſpoſitione conſeruari, neceſſarius eſt, vt in principio huius controuerſiæ, ex communi omnium Philoſophorum conſenſu ſtatuimus.

Ad teſtimonia Ariſtotelis, adducta pro priori ſententia, reſpondemus, motum cæli eſſe primum omnium; illud verò, quod dicitur primum in vnoquoque genere eſſe cæterorum cauſam, verum eſt, ſi ſit primum in aliquo genere cauſalitatis: tunc enim neceſſe eſt, cæterorum omnium illius generis eſſe cauſam; quòd ſi ſolùm ſit perfectione primum, non eſt cauſa cæterorum, ſed menſura, ita vt quòd magis alia illius generis ad ipſum accedunt maioris ſint perfectionis. Motus autem cæli non eſt primus in aliquo genere cauſalitatis, immò nec alterius motus cauſa eſt, neque efficiens, neque finalis, nec exemplaris, ſed ſolùm eſt perfectione primus, ſicut homo in genere animalis: quare non

ſequitur

ſequitur eſſe aliorum motuum cauſam, ſicut neque hominem aliorum animalium,& proptereà non ſequitur, quòd eo ceſſante, ceſſarent neceſſariò cæteri motus.

Ad primam rationem, conceſſa maiori, neganda eſt minor abſolutè, quòd inferiora corpora ſubordinentur neceſſariò cæleſtibus: quadam tamen ratione, & modo limitato, & à nobis expoſito, ad certas quaſdam generationes, & motus, ac viciſſitudinem earum ſubordinantur naturaliter cælo, & ideò hac ſola ratione, & modo ab eo dependent, & ex conſequenti, motu eius ceſſante, ceſſabunt, naturaliter, non ſimpliciter, & abſolutè loquendo. Teſtimonium verò Ariſtotelis in eodem argumento oppoſitum ſolùm intelligitur de cauſis eſſentialiter ſubordinatis, quales ſunt omnes ſecundæ reſpectu primæ, cuius concurſu ceſſante,ceſſabunt neceſſariò motus omnes,& actiones earum.

Quod verò additur de motu cordis, non eſt omninò ſimile; nec enim tam ſtricta eſt dependentia operationum aliquorum inferiorum à motu cæli,ac motuum aliorum membrorum à motu cordis,licèt quoad aliquas, & omnium viciſſitudinem,par eſt ratio,vt explicatum eſt in aſſertionibus.

Ad ſecundum argumentum Iauelli, conceſſo toto primo enthymemate,neganda eſt minor,quòd non ſit alia cauſa ingenerabilis, ad quam reduci debeant actiones generationum, præter corpus cæleſte: eſt enim prima,nempe Deus, & cùm addit, primam cauſam non agere per ſe immediatè cum primis proximis particularibus, & mediatis, ſed medio corpore cæleſti, negandum eſt,ſed ab ea, & particularibus ſufficienter producitur effectus, abſque vlla neceſſitate cæleſtis influxus, ſi proximæ cauſæ ſint ſufficientes: quòd ſi aliquid eis deficiat in ſuo ordine, indigent planè cæleſti concurſu id ſupplente, ex quo nulla ſubordinatio eſſentialis colligitur,ſed ſolùm, quòd per modum partialis cauſæ proximæ in his caſibus concurrant cum particularibus, & proximis,vt ſatis explicatum iam eſt à nobis.

Ad tertium diſtinguendum eſt antecedens, quòd mouere immotum ſit proprium primi agentis:nam mouere immotum actu, & potentia, hoc eſt, ita vt nec ab alio moueatur, nec moueri poſſit, ſoli primo agenti conuenit; cæteris verò ſolùm poteſt conuenire, quòd moueat non mota actu, eodem genere motus; quo pacto conuenit intelligentiæ mouenti cælum, & cælo alteranti per influentias inferiora corpora, & multis luminoſis illuminare alia; quare non ſequitur ex illo principio, quòd nullum corpus inferioris mundi moueri, vel mouere poſſit,niſi motum à cælo,& ex conſequenti,neque talem motum actiuum, neque paſſiuum, ceſſare neceſſariò, cælo quieſcente. Quod verò

additur

additur de diſpoſitione inferioris mundi, poſt diem iudicij nihil probat, quia licèt viciſſitudo generationum ceſſatura ſit, & cætera, de quibus à motu cæli, ac naturaliter pendere admiſimus: multa verò alia, quæ ab eo dependere negauimus, ceſſabunt quidem, non propter ceſſationem cæleſtis motus, ſed per ſuſpenſionem diuini concurſus.

TRACTATVS SECVNDVS.

De effectibus cæleſtis influxus.

VArij ſunt effectus, quos cæleſtes influentias in inferiori mundo experimur edere: eos verò breuitatis ſtudio ad quatuor genera referre placet, ac de ſingulis propriam controuerſiam proponere, atque diſcutere. Primum effectum (ab imperfectioribus rem inchoando) conſtituunt corpora vitæ expertia, vt metalla, & pleraque alia, & ex euidentibus calor, cum cæteris primis qualitatibus, & ex ſecundis nonnullæ; ſecundum, viuentia corpora infimæ ſortis, vtpote, quæ non ex ſemine, ſed ex putri materia generantur, vt mures: tertium, perfectiora viuentia ex ſemine producta, qualia ſunt, perfectio organorum apparatu diſtincta, vt equus, vel leo: quartum, ea, quæ nullam habentes particularem cauſam per ſe, caſu produci cenſentur, & ad hęc quatuor genera aliquo modo cæleſtia corpora concurrere dicuntur. Præter hęc ſupereſt quintum, atque poſtremum, ídque cæteris excellentius, quem liberum vocamus, quia à ſolo libero arbitrio, ſeu libera voluntate tanquam à propria, proximaque cauſa elicitur, de quo duo à nobis ſunt maxima breuitate diſputanda, videlicet, an illud ſua cauſalitate attingant corpora cæleſtia; præterea, an ex ſyderum obſeruatione poſſit certò ab his, qui aſtrorum ſcientia pollent, prænunciari futurum. His igitur ſex controuerſiis eodem ordine diſcutiendis perficietur tractatus præſens.

QVÆSTIO I.

An cæleſtia corpora ſuo influxu producant metalla, & cætera corpora vitæ expertia, quæ non habent aliam cauſam particularem, ac ſufficientem.

INter eos, qui de metallorum generatione diſſerunt, præcipui ſunt Plat. in Timæo, Ariſtotel. 3. lib. Meteororum, c. vltimo, Plin. libr. 33. & 34. naturalis hiſtoriæ. Georgius Agricola in libro de ortu, & cauſa ſubterraneorum. Albertus Magnus in ſuo opere de mineralibus.

Et de locis quidem, in quibus generantur, ſubſcribunt omnes

Ariſtoteli ibidem docenti; in ſinu terræ produci, quod tanquam in loco præcipuo debet intelligi. Nam in aquis, atque etiam in aëre aliquando produci conſtat, non ſolùm cætera mixta vitæ expertia, ſed etiam metalla.

Ex qua verò materia proxima, examinandum eſt; Agricola putat ex aqua terræ admixta tanquam ex proxima materia generari, tum quia duo hæc in metallorum matricibus apparent, tum etiam, quia metalli pondus indicat planè naturam terream, liquatio verò, ac fluxus naturam aqueam. Ariſtoteles verò eodem capite citato putat, metallorum materiam proximam eſſe vaporem humidum intra terrę viſcera lapidibus potiſſimùm incluſum, & ob terrę, lapidumque ſiccitatem, ac frigus coagulatum; ita vt ſicut ros, & pruina ex vaporibus eleuatis à terra, & aëris circunſtantis frigiditate condenſatis fiunt: modo ſimili metalla ex vapore nondum à terra eleuato, ſed adhuc in ſinu eius degente, & frigiditate: idem docet Albertus ſuprà. Quod in primis rationi conſentaneũ eſt, vt eadem ſit materia eorum, quę per eleuationem à terra fiunt, & quæ intra ipſam adhuc retenta generantur. Deinde, quia experientia conſtat, ex vaporibus, atque exhalationibus, à terra aſcendentibus, ferrum, & æs aliquando generari: quod in Perſide contigiſſe referunt viri grauiſſimi, & in Valentia Hiſpaniarum Regno decidiſſe aliquando è nubibus maſſam lapideam metallicis venis infectam. Hos igitur vapores metallorum materiam fore exiſtimandum eſt, ſicut aliorum mixtorum imperfectorum in aëre productorum. Si igitur vapor, & exhalatio ſic poſſunt in aëre addenſari, vt in metallum tranſeant, faciliùs multò id poterit in ſinu terræ fieri: nam in aëre ſolus motus, per quem feruntur, ſufficit ea diſſipare, efficeréque, vt nec addenſentur, nec ſolidentur; quod apprimè neceſſarium foret, vt in metallum verterentur. Albertus probat, quia dum liquefiunt metalla, in ſimilem vaporem reſoluuntur.

Hæc autem ſententia ita attemperanda eſt, vt non intelligatur Ariſtoteles conſtituere vaporem ſolum materiam metallorum, ſed quaſi fumum aliquem, vel halitum ex vapore, & exhalatione conſtantem, in quo prædominetur humiditas vaporis, ideóque eodem illo capite meteororum citato aſſerit, metalla partim eſſe aquam, & partim non aquam; aquam quidem, prout coaleſcunt ex vapore, qui eſt aqueæ naturæ; non aquam verò; prout exhalatione terrea ſiccæ naturæ conſtant. Huius autem permixtio vaporis, & exhalationis ad proximam metallorum materiam conſtituendam à poſteriori probatur, ex eo quòd metalla igniuntur, & liqueſcunt: igniuntur enim propter ſiccam exhalationem, liqueſcunt verò propter vaporem humidum, qui cùm aqueus ſit, ſicut exhalatio terrea, participant metalla

talla naturam vtriuſque elementi aquæ,& terræ,ex quo accipiunt grauitatem,& non ex eo,quòd ex vtroque elemento,tanquam ex proxima materia generentur,quamuis aqua,& terra in venis metallicis reperiantur,à quibus vapor,& exhalatio procedunt, quæ proxima materia eorum intelliguntur, remota verò elementa ipſa:& in hoc ſenſu vera eſt ſententia Agricolæ,in alio verò falſa.

Circa cauſam verò efficientem metallorum, ſunt qui negent, metalla de nouo fieri, putantes nullam dari ſufficientem cauſam eorum in tota natura rerum, nec eſſe neceſſariam, quia non fiunt de nouo, ſed à Deo fuerunt condita in prima creatione mundi:quod videtur rationi conſonum, quia ſicut terram Deus condidit, in qua veriſimile eſt, condidiſſe lapides;pari ratione metalla,quæ velut lapides quidam ſunt in terra reperti:& id quidem ad maximam perfectionem terræ, & inferioris mundi pertinebat, quòd eum quaſi prædiuitem, & opulentum conderet, metallorum ornatum egregium in ſua conditione ei tribuens, ſicut tribuiſſe conſtat terræ, ac toti mundo herbarum, arborumque pulchritudinem, & aquæ piſcium varietatem:veritas nihilominus huius rei vtrumque profitetur, videlicet, magnam metallorum copiam in terræ ſinu conditam eſſe à Deo, & progreſſu temporis augeri acceſſione aliorum, quæ de nouo gignuntur. Cuius hæc eſt ſatis pulchra ratio, quia ſicut Deus primas arborum, animaliúmque ſpecies, à principio condidit, tribuens eis virtutem alias ſibi ſimiles producendi: ita fuit conueniens, vt à principio conderet ipſe metalla,non tamen omnia, ſed naturalibus cauſis vim conferret gignendi alia eiſdem ſimilia, qua virtute nobilitarentur, & quaſi illuſtriores fierent. Quod experientia conuinci poteſt, quia conſtat metalla in principio condita tempore procedenti augeri in mineralibus,immò in nubibus, & aëre de nouo fieri,vt ſuperiùs oſtendimus.Conſtat etiam, margaritas, & pretioſos alios lapides in mari,ac terræ gremio paulatim efformari,& in dies vſque ad ſtatũ perfectum concreſcere:cauſam igitur effectricem metallorũ de nouo productorũ quærere oportet.

Quam non eſſe corpora cæleſtia, his argumentis oſtendo:primo,quia cauſa(præſertim principalis)alicuius effectus debet eum continere formaliter(ſi vniuoca ſit) vel eminenter(ſi ſit æquiuoca)ſed corpora cæleſtia neque vno,neque alio modo continent metalla, vel alia mixta eiuſdem conditionis,ergo non poſſunt ea producere. Euidens eſt minor de continentia formali, quia corpora cæleſtia alterius ſunt conditionis, & ſpeciei à metallis;cauſa verò vniuoca eiuſdem ſpeciei eſſe debet cum effectu:ſed probatur, quòd nec eminenter ea contineant, nam quod eminenter continet aliud, debet habere gradum eſſendi ſuperioris ordinis, vt anima rationalis non contineret ſenſitiuam, & vegetatiuam,

M 2

niſi haberet eſſe alterius ordinis, nempe ſpirituale independens à materia: ſed cæleſtia corpora habent eundem gradum, ac modum eſſendi cum metallis, & aliis mixtis corporibus, cùm ſint materialia, & quorum formæ eductæ fuerunt de potentia materiæ, à qua dependent in eſſe, in fieri, & in conſeruari; non ſecus ac formæ metallorum, vt in noſtris commentariis phyſicis oſtendimus: ergo nequeunt ea continere eminenter, nec producere tanquam cauſa æquiuoca

Secundò, quia metalla, vt plurimùm gignuntur in terræ ſinu, quò non poteſt influxus cæleſtis pertingere: ergo nec poteſt ea generare. Antecedens probo, quia vel cælum attingit ſubterraneum locum per ſe, vel per propriam virtutem, ſiue (quod aiunt) immediatione virtutis, vel ſuppoſiti: non modo priori, cùm conſtet per proprium ſuppoſitum illuc non peruenire, nec naturaliter poſſe: ſed nec per virtutem propriam, quia cælum præcipuè agit per lucem, quam cõſtat non poſſe tàm magnam molem terræ, & corpus adeò opacum permeare, vt illuc poſſit pertingere; quòd ſi lux non poteſt, multò minùs poterit quæcunque alia virtus, ſeu influentia aſtrorum, cùm ſit illa harum omnium perfectiſſima, & cũ materiales ſint omnes, nõ eſt minùs impoſſibile, cæteras penetrare totam terræ molem, quàm lucem. Quod hoc modo vrgeri poteſt; non poteſt naturale agens circa extremum corpus à ſe remotum agere, niſi agendo in medium (vt 2. lib. Phyſicorum oſtendimus) ſed nulla virtus cæleſtis poteſt agere in totam molem terræ intermediam: ergo nec in partes ſubterraneas, ac centro vicinas, circa quas gignuntur metalla. Probo iterum minorem, quia ſi in totum medium ageret, aliquem effectum produceret, quod patet eſſe impoſſibile, cùm conſtet non producere eundem effectum, quia non gignuntur metalla in toto medio terræ, nec eſt excogitabilis effectus alter, quem per totum medium imprimat: ergo ſine fundamento adſcriberetur cælo effectus metallorum in ſubterraneis locis productus.

His tamen non obſtantibus teneo cum communi ſententia Scholæ, corpora cæleſtia eſſe cauſam effectricem metallorum, & aliorum mixtorum meteorologicorum, quæ in ſinu terræ, atque etiam in nubibus, & aëre generantur. Sic in primis ſentiunt antiquiores à principio huius controuerſiæ citati: ſic tandem recentiores omnes, præſertim Patres Conimbricenſes tractatu 13. cap. 2. in libro Meteororum: quam ſententiam ego intelligo de cauſa particulari, principali, & per ſe proxima, & totali: & ſic probo primò, quia corpora cæleſtia habent virtutem producendi omnes primas qualitates, nempe, calorem, & ſiccitatem, quas à Sole produci præcipuè videmus per lucem, immò etiam ab aliis aſtris, à quibus producuntur etiam humiditas, & frigiditas,

tas, nam Lunam experimur humectare inferiora corpora: ergo poſſunt per has qualitates diſponere materiam, quam ſua etiam virtute extrahunt ab elementis, vt humidos, & frigidos vapores, & exhalationes ſiccas à terra, & aqua, quibus mediis qualitatibus eandem materiam extractam addenſare poſſunt, & ita eam diſponendo formam metallorum, & aliorum mixtorum educere de potentia eius, eámque in eadem materia ſic diſpoſita inducere, integrúmque ſubſtantiale compoſitum mixtum generare. Probatur tota hæc conſecutio, quia cæleſtia corpora iuxta communem ſententiam Scholæ, longè perfectiora ſunt cunctis inferioribus vitæ expertibus, vt excellentiores effectus ab eis emanantes oſtendunt: ergo ſicut omnes primas qualitates, atque etiam ſecundas, pro diſpoſitione materiæ neceſſarias ac ſufficientes continent: ſic neceſſe eſt, ſubſtantiales formas, ad quas educendas, atque inducendas in eadem materia ordinantur, & quæ tales diſpoſitiones naturaliter conſequuntur, ſua eminenti virtute contineri, eaſque tanquam præcipuas cauſas, & immediatas inducere, & compoſita, quæ ex eis coaleſcunt; vnde ſequitur ſine vllo fundamento denegare eis talem cauſalitatem.

Secundò, quia nullum elementum, neque omnia ſimul ſumpta habent virtutem producendi metalla, & alia mixta, de quibus agimus, neque vlla alia corpora: ergo neceſſe eſt, aliquam aliam cauſam per ſe, ac particularem, & immediatam eorum deſignare. Probatur conſequentia, quia in his, quæ ſecundùm ordinem naturalium rerum quotidie producuntur de nouo, non eſt recurrendum ad primam cauſam, ſed intelligendũ planè, ad prouidentiam infinitam eius pertinuiſſe, particulares cauſas naturales ordinaſſe ad eorum productionem, ſicut ordinauit ad productionem aliorum effectuum, ſecundùm communem naturæ curſum producendorum. Antecedens probatur, quia mixta hæc longè perfectiora ſunt elementis, vt ex formis, & proprietatibus, ac accidentibus eorum fit manifeſtum. Et vrgeo argumentum hoc modo: Quodlibet elementum, dum congreditur cum cæteris, vel cum aliquo eorum, ſolùm poteſt per ſe intendere, illud in ſe conuertere: nam qualitates, per quas operatur, ſolùm intendunt per ſe, immò ſolùm poſſunt per ſe inducere in elementum contrarium alias ſibi ſimiles pro ſola forma ſubſtantiali eiuſdem elementi diſponentes materiam: ergo ſi ex tali congreſſu elementorum, vel vnius cum altero ſequatur productio alicuius mixti (vt ſolet) per accidens, ac præter eorum intentum ſequitur: ſolùm igitur poſſunt tanquam cauſæ per accidens attingere productionem eius, & proptereà neceſſe eſt, adhuc in caſu iſto aliam cauſam particularem

per ſe deſignare,& cùm nulla alia reperiatur in mundo inferiori, & ex alia parte virtus cæleſtium corporum ſufficiens ſit ad ea producenda, neceſſe eſt concedere, quòd ab eis, tanquam à cauſa particulari, & proxima, vel modum particularis, & proximæ habente producatur. Et ſi dixeris produci quidem ab eis, non tamen vt cauſa per ſe, ſed per accidens, ſicut ab elementis produci admittimus: nam ſic videtur ſequi productio horum mixtorum per accidens, reſpectu cælorum, ſicut reſpectu elementorum, cùm præter intentionem eorum ſequantur, ſicut ſequi dicimus, præter intentionem elementorum. Reſpondeo, diſparem eſſe rationem, & ratio diſcriminis egregia ſatis eſt, quia natura elementorum, ac ſubſtantiales formæ eorum particulares ſunt,& quę ſolùm poſſunt ſibi ſimiles producere,vt vniuoca cauſa;vt ignis ignem, aqua aquam; quare ſolùm poſſunt tales effectus per ſe intendere, & quidquid aliud reſultat ex eorum actionibus, præter intentionem eorum ſequitur, cuius propterea non poſſunt eſſe cauſa per ſe,ſed per accidens, & horum ratio à poſteriori eſt,quia formæ eorum ſubſtãtiales, præter alias ſibi ſimiles, nihil aliud continent, nec ideò per ſe intendere, vel per ſe producere valent. At cæleſtia corpora èminentiora ſunt ratione formarum ſubſtantialium,& inferiora hæc corpora vitæ expertia eminenter continent, quare ad productionem eorum per ſe ordinantur à natura:poſſunt igitur per ſe intendere productionem eorum,per ſe diſponere materiam pro inductione formarum,per ſe eas à materia educere, & compoſita per ſe generare: falſum igitur eſt,quod aſſumitur, videlicet, præter intentionem, & per accidens,ſequi metallorum,& aliorum mixtorum generationem reſpectu corporum cæleſtium, ſicut præter intentionem, & per accidens ſequitur reſpectu elementorum.

Argumenta verò in fauorem oppoſitæ ſententiæ præfata ſic diſſoluenda ſunt.Primum quidem,conceſſa maiori,& minori negata,videlicet cæleſtia corpora non continere eminenter metallorum, & aliorum mixtorum formas ſubſtantiales: & cùm dicitur non poſſe vnum continere aliud eminenter, niſi habeat gradum eſſendi ſuperioris ordinis,diſtinguendum eſt:nam ſi per hunc gradum intelligatur extra idem genus, vel prædicamentum eius, falſum eſt; nam lux continet eminenter calorém, & non habet gradum eſſendi extra genus, vel prædicamentum eius, ſed in eodem prædicamento qualitatis collocatur, & fortaſſe intra idem genus eiuſdem prædicamenti. Si verò per gradum eſſendi ſuperioris ordinis intelligatur ſpecificus ſaltem maioris, vel ſuperioris perfectionis eſſentialis, abſque dubio eſt neceſſarium,atque ſufficiens, vt in eodem exemplo lucis oſtenditur, atque etiam in anima ſenſitiua cuiuſlibet ſpeciei animalis conti-

tente vegetatiuam, quamuis ſub eodem genere viuentis cum ea conſtituatur. Et ſatis eſt rationi conſentaneum, vt id, quod habet ſuperiorem gradum, maioris, ac diſtinctæ perfectionis eſſentialis reſpectu alterius, ſua virtute contineat perfectionem eius tanquam inferioris, in quo ſi concurrant requiſita omnia ad veram cauſalitatem eiuſdem inferioris, poterit illud producere; cùm ergo cæleſtia corpora reſpectu inferiorum habeant altiorem gradum eſſendi, ſpecie diſtinctum ſub genere corporis, vtpote ex propria natura incorruptibilia, & ex alia parte requiſita omnia ad veram cauſalitatem, & productionem eorum, vt probabimus, non eſt eis deneganda dignitas propriæ ac principalis cauſæ reſpectu eorum.

Ad ſecundum negandum eſt antecedens, quòd non poſſit virtus corporum cæleſtium pertingere ad ſubterranea loca, in quibus metalla generantur: nam lux Solis ad aliquam diſtantiam pertingere poteſt, & ab illa extendere propriam actionem per totam ſphæram actiuitatis ſuæ, quæ ſatis eſt magna, cùm ſit ipſa magnæ actiuitatis. Per hanc igitur actionem producit calorem in tota ſphæra, per quem vapores, atque exhalationes extrahit à terra, & aqua (nam & aquam totam penetrare poteſt, propter eius tranſparentiam) & mediis eorum qualitatibus, nempe, frigore, & humiditate, ac ſiccitate addenſare eos poteſt, & in metalla conuertere, quam conuerſionem non parum iuuant Luna, cæteraque aſtra, in primis per lucem, ſed præcipuè per occultas virtutes (quas influentias vocant) & quas habere ad effectus ſatis mirabiles, ſuperiùs probauimus. Has autem influentias minùs ſenſibiles eſſe, minuſque materiales quàm lux, in aperto eſt, cùm non percipiantur per ſenſus, quare nec determinantur ad corpora diaphana, tanquam ad ſubiecta propria, ſicut lux (quæ ideò opaca non poteſt permeare) ſed opaca etiam peruadere poſſunt: ita quidem, vt in toto medio aliquem etiam occultum effectum producant (ſi eorum per quos generationem metallorum attingunt, capacia non ſunt) ſi verò capacitate polleant, eundem. Quamuis autem effectus iſti occulti ſint, ſicut virtutes ipſæ, per quas cauſantur, ſatis tamen efficaciter probantur tam ipſi quàm virtutes, per alios effectus non minùs certos, quàm occultos, ſicut virtus magnetis, & effectus eius, atque etiam virtutes, & effectus aliorum lapidum. Et ecce tibi modum, quo cæleſtia corpora per virtutes proprias attingere poſſunt generationem metallorum, quantumuis in profundiſſimis terræ finibus, vel aquæ locis generentur: ſic ſolutum eſt argumentum, atque confirmatio eius. Non enim probatur impoſſibilis diuerſitas effectuum, in diuerſis corporibus extremis, & intermediis, iuxta diuerſam naturam, & capacitatem

M 4

Digitized by Google

eorum, quamuis non omnes ſubiiciantur ſenſibus, neque eos proinde ſenſibili modo percipiamus; ſatis eſt enim, alios ſenſibiles percipere, ex quibus illos produci colligitur efficaci ratione: nam licèt corpora cæleſtia intermedia, inter Solem, & aërem non videamus, experimur tamen aërem illuminare per lucem, & media luce eum calefacere: & quamuis intelligamus in corporibus intermediis non producere calorem, cenſemus producere neceſſariò lucem, ea ratione ducti, quia agens naturale non poteſt agere in paſſum remotum, quin eundem effectum, vel alterum ſua virtute producat in medium: nam ſi nihil in medium produceret, non poſſet virtus eius peruenire ad extremum, nec proinde circa illud agere, præcipuumque effectum ei imprimere.

QVÆSTIO II.

An cælum ſit cauſa imperfectorum animalium, quæ generantur ex putri materia.

PRæſupponit quæſtio, quædam eſſe animalia imperfecta, quæ ex ſemine aliorum generantur, alia verò intra eandem ſpeciem, ſine ſemine ex ſola putri materia: quod euidens experientia non ſolùm in terra, ſed etiam in mari contingere docet, teſtatúrque expreſsè Ariſtoteles 6.lib.de hiſtoria animalium, cap. 16. & Plinius lib. 10. naturalis hiſtoriæ cap. 68. Hoc igitur tanquam certo præſuppoſito, de ſolis imperfectis animalibus, ex putri materia factis ſciſcitatur, an producantur virtute cælorum. Et prima opinio docet non à cælo, ſed ab intelligentia quadam infima, inferioris mundi gubernatrice produci. Ita ſentit Auicena in ſua Metaphyſica, tractatu 9. cap. 4. & 1. ſufficientiæ, cap. 10. & cum eo Themiſtius, & Alpharabius, quos Patres Conimbricenſes referunt 2. libro de cælo, cap. 3. quæſt. 6. artic. 2. Sed hanc meritò excludit D. Thomas 3. contra Gentes, cap. 69. & 103. & 1. parte, quæſt. 110. artic. 2. hac ratione: Omne agens contendit, effectum ſibi ſimilem producere: ergo, quod compoſitum producit, compoſitum eſſe debet materia, & forma, aut formaliter; quemadmodum id quod producitur, compoſitum eſt ex eiſdem, vel eminenter, quia cauſa efficiens vno ex his modis debet effectum continere; ſed conſtat, intelligentiam non continere formaliter materiale compoſitum, cui toti competit produci, ſicut eſſe, nec etiam eminenter, ſicut non continet vtranque eius partem, nempe, materiam, & formam, ſed à ſolo Deo continentur: ergo nullum agens ſpirituale præter Deum, poteſt producere materiale compoſitum, quare repugnat ab vlla intelligentia produci. Et eadem ratione probatur, nullam formam ſubſtantialem,

vel

vel accidentalem poſſe intelligentiam in corpore aliquo producere,niſi per accidens, applicando vnum corpus alteri,à quo produci poſſit: ſed per ſe loquendo ſolùm poteſt intelligentia mouere corpora motu locali, & in ordine ad hunc motũ impulſum ei imprimere,quod tenet communis Scholæ conſenſus.

Secunda opinio affirmat, animalia hæc imperfecta produci à cælo, tanquam à cauſa particulari, & proxima. Ita ſentiunt omnes illi, qui ſuprà tenuerunt, corpora cęleſtia nobiliora eſſe his. Quo ſuppoſito difficultate caret, quòd ab eis producantur: ſed fundamentum eorum refutauimus ibidem:quod verò imperfectius eſt, nequit propria virtute producere ſe perfectiora, tanquam præcipua cauſa: ergo repugnat, hæc animalia à cælo,vt à cauſa præcipua,& proxima produci.

Propterea aſſerit tertia ſententia,à cælo quidem produci, non tamen vt à præcipua cauſa, ſed tanquam ab inſtrumento intelligentiæ. Ita ſentire videtur D. Thomas prima parte, quæſtione 70. articulo tertio ad tertium,hiſce verbis: *Corpus cæleſte, cùm ſit mouens motum,habet rationem inſtrumenti, quod agit in virtute principalis agentis, & ideò ex virtute ſui motoris,qui eſt ſubſtantia viuens, poteſt cauſare vitam.* Quamuis duobus aliis locis eiuſdem primæ partis videatur ſentire,quòd propria virtute,& tanquam præcipua cauſa ea producant, nempe, quæſtione 45. articulo octauo ad tertium,ſic inquiens: *Ad generationem animalium imperfectorum ſufficit agens vniuerſale, quod eſt virtus cæleſtis, cui aſſimilantur, non ſecundùm ſpeciem, ſed ſecundùm analogiam quandam. Neque oportet dicere,quòd eorum forma creantur ab agente ſeparato: ad generationem verò animalium perfectorum, non ſufficit agens vniuerſale, ſed requiritur agens proprium, quod eſt generans vniuocum.* Et tandem q. 91. articulo ſecundo ad ſecundum, ita ait: *Animalia perfecta quæ generantur ex ſemine,non poſſunt generari,vt Auicena fingit*: & paucis interpoſitis: *Sufficit autem virtus cæleſtium corporum ad generandum quædam animalia imperfectiora ex materia diſpoſita: manifeſtum eſt enim, quòd plura requiruntur ad productionem rei perfectæ.* Propriam tamen mentem D. Thomæ eſſe exiſtimo,quòd cæleſtia corpora,non propria virtute, nec tanquam præcipua cauſa, ſed tanquam inſtrumentum intelligentię,producãt eiuſmodi animalia imperfecta,vt perſpicuè docet in primo loco:nam ita ſentiunt omnes diſcipuli eius communiter, præſertim Capreolus in 2.diſt. nona,quęſtione vnica, Ferrarienſis primo contra Gentes, capite 69.& Soncinas 7.libro Metaphyſicæ, quæſt. 14.

Hæc etiam ſententia difficilis eſt, propter duo hęc argumenta. Primum, quia intelligentia,etiam apud Diuum Thomam, non habet virtutem producendi hæc animalia, immò neque vllum compoſitum materiale, ſed nec formam aliquam poteſt impri-

mere corporibus : ergo nec medio cæleſti corpore, tanquam inſtrumento poteſt aliquid horum præſtare. Probatur conſequentia, quia inſtrumentum non poteſt attingere effectum ſe præſtantiorem, niſi eleuetur a præcipua cauſa, vel virtus eius ſit ei conceſſa à natura, in ordine ad talem effectum producendum: ſed neutro modo poteſt cælum eſſe inſtrumentum intelligentiæ ad generandum hæc animalia: ergo non poſſunt ab eo, vt tali inſtrumento, produci. Maiorem ſic probo: cauſa præcipua ideò poteſt eleuare inſtrumentum ad productionem alicuius effectus, quia eum continet formaliter, aut eminenter; nam ſi aliquo ex his modis eum non continet, non habebit virtutem eum producendi: quare neque poterit eam communicare inſtrumento, neque proinde illud pro tali effectu producendo eleuare: minorem verò, quòd neutro illorum modorum poſſit intelligentia eleuare cælum ad producenda illa animalia, oſtendo, quia non continet ea formaliter, cùm ſit alterius ordinis, atque ſpeciei, nempe ſubſtantia ſpiritualis, atque incorporea, non compoſita ex materia,& forma;ſed nec eminenter, quia non continet materiam, & formam, ex quibus corporea ſubſtantia componitur, nec proinde compoſitam ipſam ſubſtantiam ex vtraque:non eſt igitur ſubſtantia hæc vllo modo ſimilis intelligentiæ, & propterea non poteſt ab ea produci, quia agens ſibi ſimile aliquo modo producere debet.

Secundò probatur, quia intelligentia non poteſt vllam virtutem conferre corporibus cæleſtibus, præter motum localem, & impulſum, vt ex communi Scholæ ſententia ſuprà attulimus, atque probauimus: ſed per impulſum,& motum localem, nequit attingere productionem horum animalium, cùm non ſit eis motus virtus, ſeu ratio agendi, ſed ſolùm applicatio ad paſſum (vt etiam ſuperiùs probauimus) ex eo igitur, quòd cælum moueatur ab intelligentia,nullam virtutem conſequitur inſtrumentalem, per quam poſſit eſſe inſtrumentum eius ad producenda hæc animalia. Quod ſic vrgeri poteſt: omnes virtutes cæleſtis corporis præſupponuntur motui locali eius, & ante motum intelliguntur præhaberi ab eo per naturalem emanationem, vel alio modo, ſicut à cæteris corporibus: ergo per localem motum ab intelligentia nihil nouum habet, vt poſſit eſſe inſtrumentum eius, quod ante illum non habuerit: quare ex motu non habet inſtrumentalem concurſum ad hos effectus, ſed ſolùm applicationem ad corpora, circa quæ acturum eſt. Conſtat verò ante motum, nihil prorſus ab intelligentia recipere, nec poſſe eſſe inſtrumentum eius ad hos effectus ſe perfectiores producendos: ergo nec per motum erit inſtrumentum intelligentiæ, & ideò nullo prorſus modo.

Vltima igitur ſententia aſſerit, cælum producere eiuſmodi animalia, tanquam inſtrumentum primæ cauſæ, nempe Dei, quia non eſt excogitabilis alia cauſa, cuius inſtrumentum eſſe poſſit, ſed quam virtutem inſtrumentariam habeat, vel à Deo accipiat, aut quonam modo ab eo eleuetur, ſic explicat: Cùm cælum ſit primum alterans, ac nobiliſſima pars mundi corporei, & nihilominùs expers vitæ, conueniens fuit, hanc illi fœcunditatis prærogatiuam ab authore naturæ dari, talemque virtutem ei communicari, vt ad omnium corporum viuentium generationem concurreret, & ad quorundam generationem, tanquam peculiare ipſius Dei inſtrumentum adhiberetur. Eiuſmodi autem virtutem contulit ei Deus à ſua primæua origine, aut creatione. Et intelligitur eſſe ſimilis virtuti ſeminali, ita vt quemadmodum ſemini communicatur à viuente, à quo productum, atque deciſum eſt, virtus quædam, per quam attingit generationem alterius viuentis ſimilis in ſpecie, tanquam inſtrumentum generantis (quamuis ſemen ipſum non viuat, ſed inferioris ſpeciei, aut generis ſit) eadem ſimilitudine communicata eſt corpori cæleſti cum ſuo eſſe virtus, per quam attingere poſſit generationem viuentium (quamuis vitæ expers ſit) tanquam inſtrumentum ipſiuſmet Dei, à quo immediatè eam accipit per creationem. Hæc eſt ſententia Durandi in 2. diſtinctione quintadecima, parte ſecunda diſtinctionis, quæſtione ſecunda, quam præfato modo explicant, & ſequuntur Patres Conimbricenſes ſecundo libro de cælo, capite tertio, quæſtione ſexta, articulo ſecundo, & nonnulli etiam recentiores cum eis hanc ſententiam amplectuntur.

Cæterùm his præmiſſis hæc virtus ſine fundamento tribuitur cælo, & ad effectum concurſus inſtrumentalis in ordine ad generationem horum animalium imperfectorum, non eſt ei neceſſaria. Probatur manifeſtè primum, quia cùm foret virtus naturalis (ſi daretur) difficile creditu eſt, eam Ariſtotelem ignoraſſe, qui tam perfectas habuit cæleſtes virtutes, ſed in tota eius doctrina neque veſtigium eius reperitur, vt quilibet in ea verſatus facilè iudicare poteſt: ergo alienum eſt ab eius mente, eam tribuere cælo: neque extat ratio alicuius momenti, compellens nos talem virtutem multiplicare, ſed ea ſola neceſſitate excogitatur ab his authoribus, quia ſine illa non occurrit eis ratio aliqua tribuendi cæleſti corpori inſtrumentarium concurſum ad generationem horum animalium. Vnde eadem facilitate, qua ab eis ponitur, negari poteſt, vel denegando ei talem concurſum, & ex conſequenti talem virtutem, vel negando, quòd ſine illa non poſſit eſſe inſtrumentum Dei; vel denique negando, quòd per inſtrumentum aliquod

concur

concurrat Deus ad tales generationes, quia ſicut pleroſque effectus alios per ſe immediatè producit, ſupplens defectus particularium cauſarum, ſic poteſt quiſpiam aſſerere, has generationes per ſe immediatè efficere, cùm deſint particulares cauſæ, à quibus producantur. Itaque cùm non ſint multiplicandæ virtutes ſine vrgenti neceſſitate, vel ratione, nec debet multiplicari talis virtus ſeminalis in cælo non compellente ratione, præſertim cùm ſit nobis prorſus incognita, de qua proinde non poſſumus niſi diuinando loqui. Quod verò non ſit neceſſaria, probatur, quia certum eſt apud Ariſtotelem & omnes cælum concurrere ad generationem animalium perfectorum per virtutes alias, quas in eo agnouimus, videlicet, per lucem, calorem, & alias aſtrorum influentias: pro quo concurſu præſtando, nemo hucuſque talem virtutem ſeminalem incognitam addidit: præter alias, quas in eo agnouimus, vel quas omnes ferè in eo admittunt, ex effectibus cõuicti: ergo multò minùs debet neceſſaria exiſtimari ad generationes animalium imperfectorum; ſed ſufficienter concurrere ad eas poſſe, exiſtimandum eſt per eaſdem, per quas concurrit ad generationem animalium perfectorum, quod ex noſtræ ſententiæ explicatione clariùs conſtabit.

Noſtra igitur ſententia ſolùm admittit, cælum concurrere ad generationem imperfectorum animalium, quæ ex putri materia generantur, tanquam inſtrumentum Dei, cui attribuuntur tales generationes, tanquam cauſæ præcipuæ particulari & proximæ. Vt autem inſtrumentum Dei ſit ad eiuſmodi effectus, non indiget virtute illa ſuperaddita luci, & influentiis, ſed per eas poteſt eleuari à Deo, & inſtrumentalem concurſum præſtare in ordine ad tales effectus vitales. Hæc noſtra ſententia ſufficienter probata eſt, ex aliarum refutatione: quòd verò cælum poſſit eleuari, vt inſtrumentum Dei, ad hos effectus, per virtutes has ordinarias, ſic explico. Certum eſt apud Ariſtotelem, & omnes, cælum per virtutem naturalem, Solis præcipuè, concurrere ad omnes generationes animalium, etiam perfectorum, quem concurſum explicuit Ariſtoteles 2. libro Phyſicorum, textu 26. illis verbis: *Sol & homo generant hominem.* Quem concurſum ſpecialiter confert per lucem, & calorem à luce productum, calefaciendo, ac fouendo ſemen, iuuandóque ſeminalem eius virtutem, vt diſponat, & organizet materiam, quod præſtare non poſſet tali conſortio, auxilióque deſtitutum. Calor autem Solis, quamuis eiuſdem ſit ſpeciei cum elementari, cæterùm quia virtus eſt ſuperioris, atque eminentioris cauſæ, longè perfectior eſt ſecundùm rationem indiuidualem, ratione cuius excellentiores habet effectus, quos non poteſt attingere elementaris, vt oſtendit frugum ac fructuum omnium procreatio, ad quam deſeruire

non

non poteſt calor elementaris. Cuius perpulchrum, ac ſimillimum mihi ſumo exemplum in calore naturali viuentium corporum, de quo etiam tenet probabilior ſententia, eiuſdem eſſe ſpeciei cum elementari; per ſolam verò indiuidualem differentiam, quam habet ex eo, quòd animæ, atque corporis viuentis virtus eſt, vt ad vitales effectus edendos inſtrumentum eſſe poſſit vitalis potentiæ generatiuæ, aut nutritiuæ, quos non poteſt attingere calor elementaris, vt ſecundo libro de anima probauimus. Pari ergo ratione de calore Solis neceſſariò fatendum eſt, comparatione elementaris, quamuis non omninò attingat effectus caloris vitalis, poteſt tamen, & verè concurrit cum eo, cumque fouet ad eos præſtandos. Et hæc quidem conſideranda ſunt ex parte cæleſtis virtutis; aliud verò ex parte animalium, quæ ex putri materia fiunt, quæ adeò ſunt imperfecta, atque infimæ ſortis in ordine vitalium corporum, vt eorum animæ diſpoſitiones longè inferiores, atque imperfectiores poſtulent in materia pro ſui eductione ex potentia eius, & inductione in ea, & præcipuè minorem longè, ac ferè nullius momenti organizationem in corpore, vſque adeò vt minimam poſtulet diuerſitatem partium, & quaſi homogeneum ſit in pluribus eorum, vt conſtat in quibuſdam imperfectiſſimis reptilis generis. Quo fit, vt calor Solis, & aliæ eius virtutes, quæ multùm iuuant ſeminalem virtutem perfectorum animalium ad diſponendam, & organizandam materiam, ſufficere poſſint ad inducendas imperfectiſſimas diſpoſitiones, & organizationes in materia pro inductione, & introductione imperfectiſſimæ animæ, & ita poſſint eſſe inſtrumenta Dei, ab eoque eleuari, ad talem animam educendam, atque introducendam in materia, & conſequenter ad eorundem animalium generationem, quod ſenſit planè Diuus Thomas 1. parte, quæſtione 71. articulo vnico ad 1. hiſce verbis. *In naturali generatione animalium principium actiuum, & virtus formatiua quæ eſt in ſemine in his, quæ ex ſemine generantur, loco cuius virtutis in his, quæ ex putrefactione generantur, eſt virtus cæleſtis.* Atque etiam Scotus, & Bonauentura locis quæſtione ſequenti citandis: ſic autem explicatam concluſionem, probo hac ratione: Agens quodcunque poteſt inducere in ſubiectum, vel materiam omnes diſpoſitiones requiſitas, & ſufficientes pro aliqua forma ſubſtantiali, poteſt eam educere de potentia eius, vel eam vnire eidem materiæ, aut tanquam cauſa præcipua eius, ſi non excedat perfectionem propriæ ſpeciei, aut tanquam inſtrumentum agentis perfectioris: ſed corpora cæleſtia ſuis virtutibus poſſunt inducere omnes diſpoſitiones requiſitas, & ſufficientes pro formis imperfectorum animalium, quæ ex putri materia fiunt: ergo poſſunt eas

ex

vel etiam in eorum ipſorum partibus creantur, eadémque maris, ac fœminæ ſexu diſtincta ſunt, his coëuntibus gignitur quidem aliquid, ſed ex quo nihil ampliùs gigni poſſit, v. g. coïtu pediculorum lēdes dicta procreantur, muſcarum vermiculi, pulicum genus vermiculorum oui ſpeciem referens, ex quibus nec ea, quæ generarint, proueniunt, nec aliud vllum animal, ſed id, quod ſunt, ſordes tantùm perſiſtunt: Ex quo teſtimonio colligitur animalia hæc ex putri materia genita virtutem habere generandi ſibi ſimilia ex ſemine, ſic verò ab eis genita, carere tali virtute. Ex quo ego infero ſpecie differre, & illationem probo: quia potentia generandi vitalis eſt, & ex virtute animæ ſenſitiuæ emanat, per modum proprietatis, & generatio viuentis eſt actus vitalis. Illa ergo anima, ex cuius virtute emanat, eſſentialiter eſt perfectior anima aliorum animalium carentium tali virtute, & operatione, quia ex perfectiori potentia, & operatione, perfectior eſſentia colligitur: ſed anima eſſentialiter perfectior conſtituit animatum corpus eſſentialiter perfectius, & proinde diuerſæ ſpeciei, ergo animalia ex putri materia genita ſpecie differunt ab his, quæ ſemine generantur, ex mente Ariſtotelis, efficaci ratione comprobata.

Secundò, quia pro effectibus determinatæ ſpeciei deſignauit natura determinatas cauſas, per quas producerentur, ita vt non niſi per virtutem earum produci poſſint, quod eſt intrinſecam connexionem habere cum eis, vt conſtat ex cæteris ſpeciebus animalium, quæ non niſi à determinatis cauſis, ac determinato modo operantibus producuntur; ergo impoſſibile eſt, eandem ſpeciem animalium indifferenter produci ab his, vel illis cauſis, aut hoc, vel illo modo operantibus; quare non erunt eiuſdem ſpeciei ea, quæ fiunt ab aliis animalibus ex ſemine, cum his, quæ non producuntur ab aliis animalibus, ſed ab aliis cauſis diuerſis, nec ex ſemine, ſed ex putri materia; immò cùm vno ex his modis produci valeant, ſuperfluit alter, natura verò nihil admittit ſuperfluum. Quare hanc partem ſequuntur Auerroës octauo libro phyſicorum, commento 46. Iandu. ſeptimo Metaphyſicæ, quæſt. 15. Ægidius ſecundo libro in Hexameron, cap. 28. Flandienſis ſeptimo Metaphyſicæ, quæſt. 13. artic. quarto. Aquillinus quæſtionibus de phyſiognomia, & videtur etiam eandem tenere Diuus Thomas, pluribus ſuæ doctrinæ locis: ſed præſertim in prima diſtin. 10. art. primo in corpore his verbis: *Non enim idem in ſpecie eſt à natura, & ab arte, nec per putrefactionem, & ſeminationem, &c.* & de potentia, quæſt. 3. artic. 11. ad 1. vbi ſic ait: *Nec oportet eorum, quæ ſunt in genere, ſi ſpecie differant, eſſe eundem modum procedendi in eſſe, vt patet per animalia generata ex ſemine, & ex putrefactione, quæ in genere conueniunt, & ſpecie differunt.* Et tandem 1. parte, quæſtion. 71. articul. vnico ad primum, ſic inquiens: *Illa,*

quæ

quæ naturaliter generantur ex ſemine, non poſſunt naturaliter ſine ſemine generari.

Oppoſita verò pars, quòd ſint eiuſdem ſpeciei, expreſſa videtur in doctrina Ariſt. duobus præſertim locis, 7. Metaphyſicæ, textu 23. vbi habet hæc verba: *Harum autem quædam etiam à caſu ſiunt, & à fortuna, perinde atque in his, quæ à natura fiunt, quædam enim ex illis eadem, & ex ſemine, & abſque ſemine fiunt, &c.* & ſectione 11. problematum, quæſt. 64. *Quam ob cauſam,* inquit, *animantium alia non ſolùm coïtu, ſed etiam ſponte naturæ procreantur, alia coïtu duntaxat proueniunt, vt homo & equus.* Et probatur hæc ratione ſatis efficaci, quia ex accidentibus eiuſdem omninò rationis, efficaciter colligitur, ſubſtantias eſſe eiuſdem rationis, & eſſentiæ: ſed animalia ex ſemine, ac ex putri materia genita habent accidentia omnia eiuſdem conditionis, eãdem figuram, eundem calorem, eandem membrorum diſtinctionem, & magnitudinem, motum ac cæteras operationes, modumque operandi eundem: ergo pertinent ad eandem ſpeciem; & ita ſentit Diuus Thomas 7. lib. Metaphyſicæ, lectione ſexta poſt medium; vbi ex profeſſo diſputans præſens dubium, affert ſententiam Auerrois omninò negantis, quòd idem ſecundùm ſpeciem poſſit naturaliter produci ex ſemine, aut ex putri materia. Deinde affert ſententiam Auicenæ oppoſitam, nempe, quòd omnia animalia, tam perfecta, quàm imperfecta, vtroque modo poſſint naturaliter produci, & aliquando producantur. Vtranque verò reiicit, & mediam ſequitur, tanquam Ariſtotelis propriam, quòd perfecta non poſſint, niſi ex ſemine produci, imperfecta verò (quæ ſunt vicina plantis) vtroque modo produci poſſint, intra eandem ſpeciem, ita vt ſicut accidit plantam produci ſine ſemine, virtute Solis, & illa eadem ſic producta ſemen emittit, cuius virtute producitur altera intra eandem ſpeciem; pari ratione producuntur aliquando imperfecta animalia ex putri materia virtute Solis, & diſtincta quidem in marem, & fœminam, quæ per ſeminalem propagationem producunt animal eiuſdem ſpeciei. Eandem tenet, & probat Scotus, vtraque reiecta, in prima diſtinctione ſecunda, quæſtione ſeptima, circa medium, §. Ad primum argumentum principale dico, quod Auicena: aſſeritque eſſe expreſſam Diui Auguſtini tertio libro de Trinitate, capite 4. & 10. & diui Ambroſij de incarnatione Verbi ad finem. Richardi in 2. diſtinctione 17. quæſt. 1. circa ſecundum principale, Okam in 2. quæſt. 23. Theophraſti 1. lib. de plantis cap. 1. & eſt communis in Schola, & vera, quam efficaciter probat ratio dubitandi in fauorem eius poſita, atque deſumpta ex Scoto, vbi ſuprà.

Ad teſtimonium Ariſtotelis pro parte negante reſpondeo, non ſequi ex eo, quòd quædam animalia imperfecta ex ſemine producta

ducta nequeant per ſeminationem generare ſibi ſimilia, eſſe diuerſæ ſpeciei ab his, quæ generantur ex putri materia ſub eodem nomine: nam ex accidenti aliquo prouenire poteſt, quòd operatio generatiuæ potentiæ impediatur, vel ex imperfectione ſeminis,ex quo fiunt, quòd potentia generatiua careat, ſicut videmus in hominibus, & aliis animalibus imperfectis, de quibus conſtat, non generare alia, nec tamen propterea negamus, eſſe eiuſdem ſpeciei cum cæteris ſibi ſimilia generantibus.

Ad primam rationem concedimus, effectibus determinatis naturam deſignaſſe determinatas cauſas magis quidem, vel minùs determinatas, iuxta maiorem, vel minorem perfectionem eorum, & ideò animalibus perfectis ſolas cauſas ſuæ ſpeciei deſignauit,& determinatum, atque perfectum modum producendi ab eis,quæ ideò nec ab aliis cauſis, neque alio modo, quàm per ſeminalem propagationem multiplicare poſſunt; imperfectis verò, quæ non poſtulant cauſas adeò perfectas,nec modum producendi adeò perfectum, vno, vel altero modo fieri permiſit, nempe ex ſemine, vel ex putri materia: neque tamen alter modus eorum ſuperfluit, ſicut non ſuperfluit, quòd ignis generetur ab alio igne, atque etiam aliquando per concurſum radiorum Solis,vel per attritionem aëris.

Diuus Thomas autem illis locis intelligitur de animalibus, quæ ex natura ſua adeò ſunt imperfecta, vt non habeant virtutem producendi ſibi ſimilia, ſed naturaliter exigunt, produci ex putri materia, vt minutiſſimi quidam vermiculi, quæ quidem animalia ſpecie diſtinguuntur ab aliis. Præter hæc autem ſunt alia, quæ propter ſuam perfectionem poſtulant ex natura ſua produci ab aliis viuentibus ſimilibus, vt contra Auicenam 2. lib. ſuæ Metaphyſicæ, quæſt. 42. meritò docet ſanctus Thomas 7. Metaphyſicæ, lectione 16.& prima parte,quæſt.45.artic. octauo, & quæſtione 91. artic. ſecundo, atque etiam tertio contra Gentes,cap.69.& Scotus in 2.diſtinct.8. quæſt.1. & Diuus Bonauentura ibidem,numer. 10.ex communi conſenſu: quò enim aliqua perfectiora ſunt, eò plura ad ſui productionem poſtulant.Denique ſunt alia media, & ab vtroque extremo ſpecie ſaltem diſtincta,vtroque modo producibilia, vt mures,veſpæ, & ſimilia, inter ſe tamen eiuſdem ſpeciei: quæ tria genera etiam reperiuntur in plantis, & non poſſunt eidem conuenire, & iuxta hanc diſtin. optimè intelligitur S.Thomas,cum aliis,ne ſibi ſit contrarius.

Sed aduersùs hanc doctrinam duo poſſunt opponi,quæ videntur probare, etiam perfecta animalia poſſe vtroque modo produci in eadem ſpecie, nempe ex ſemine ſibi ſimilium, atque etiam ex materia putri, vel ex terrea. Primum eſt, quia ſicut corpora cæleſtia ſua virtute poſſunt diſponere materiam pro

introductione animæ imperfectorum animalium, & ex conſequenti eam producere, atque vnire materiæ, tanquam inſtrumentā Dei, pari ratione poſſunt eandem diſponere, & organizare, pro introductione animæ perfectorum animalium, eámque educere de potentia materiæ, vel creatā à Deo vnire corpori tanquam inſtrumenta Dei: ergo poſſunt hoc modo perfecta animalia produci, & non ſolùm per virtutem ſeminis ab alio ſimili. Probatur paritas rationis, quia diſpoſitio materiæ pro vtraque anima conſiſtit in certa temperie primarum qualitatum, quibuſdam ſecundis additis ex eadem temperie primarum procedentibus; quarum productio non excedit perfectionem cæleſtis virtutis: ergo quemadmodum imperfecta animalia poteſt producere ex putri, vel ex terrea materia, pari ratione poterit perfecta.

Secundum, ex quibuſdam experientiis: in quibuſdam enim inſulis, à continenti diſtantiſſimis, viſa ſunt perfecta animalia, quæ tamen neque ab his, quæ initio mundi creata ſunt, propagari potuerunt, cùm omnia hoc (pauciſſimis exceptis) diluuio perierint, ſed nec poſt diluuium potuerunt natando eò perueniſſe, propter vaſtiſſimum maris interiectum, nec tandem nauibus inuehi, quia complura eorum efferata ſunt, vt leones, lupi, atque pantheræ: quare negari non poteſt, quòd cæleſti virtute producta ſint. Secunda, quia vt ab eodēmet Auicena, in libro de diluuio, memoriæ proditum eſt, aliquando contigit vitulū in nubibus genitum excidiſſe inter imbres. Et à Plinio octauo libro naturalis hiſtoriæ, capite 42. & à Solino in Pol.hiſtor.cap. 46. refertur equas in Luſitania animalem ſpiritum Fauonio flante concipere, & animal quoddam gignere, quod triennium vitæ non excedit, quod in Cappadocia contigiſſe refert Solinus, in deſcriptione Cappadociæ, & Diuus Auguſtinus libro 10. de Ciuitate Dei, capite quinto, ac tandem fertur Phœnix vnica in mundo auis ſuæ ſpeciei non ex ouo, aut ſemine parentis, ſed ex cineribus propriis renaſci, quod ſcriptores non pauci teſtantur: & non niſi cæleſti virtute effici poſſe fatendum eſt; & cùm numeretur inter perfecta animalia, negari non poteſt, hæc etiam ſicut imperfecta vtroque modo gigni, quamuis non ita frequenter.

Nihilominùs propter hæc, non eſt à communi, & vera ſcholæ ſententia recedendum, ſed ad primum neganda eſt paritas rationis, in antecedenti deſumpta, & ratio eam negandi eſt, diuerſa vtrorumque animalium perfectio: nam per ſe eſt euidens in generatione quarumlibet rerum naturalium, & materialium, quòd forma eſſentialiter perfectior poſtulat perfectiores diſpoſitiones in materia, cùm iſtæ debeant eſſe illi proportionatæ; ſed conſtat animā perfectorum animalium eſſe longè perfectiorem anima imperfectorum; ergo tantò perfectiores diſpoſitiones poſtulat in mate

materia,quantò perfectior eſt, videlicet longè maiorem diuerſitatem partium,organizationem earum, figuram, & virtutem,ac potentiam ad exercendas operationes ſpecie, & numero, ac varietate,diſtinctas; eiuſmodi autem diſpoſitiones adeò perfectas, nec poſſunt per cæleſtem virtutem induci naturaliter in materia putri, etiamſi virtutem cæleſtem, tanquam inſtrumentum Dei accipias, ſed virtutem inſtrumentalem longè perfectiorem requirunt,à qua producantur,vt videre etiam eſt in artifice.

Conſtat etiam, primas qualitates, quas poteſt inducere forma cæleſtis, non ſufficere pro eiſdem perfectis diſpoſitionibus inducendis, ſed altiorem requiri materiam,hoc eſt,magis accommodatam, ac proportionatam (qualis eſt materia ſeminis)à viuènti perfecto deciſam, & altiorem virtutem eiuſdem ſeminis formatricem perfecti corporis, ab eadem perfecta anima deriuatam, & tanquam inſtrumentum proprium ei à natura pro tali opere perfecto præſtando collatum: ergo naturaliter eſt impoſſibile, quòd perfecta animalia ſine ſemine producantur à virtute cæleſti, etiam vt inſtrumento Dei, & ex putri, vel extranea materia, aliàs id ſæpè contingeret.

Ex quibus ſatisfieri poteſt experientiis allatis. Ad illam de vitulo in nubibus genito, quam Auicena attulit, negamus talem generationem in nubibus factam, cenſemusque fabuloſam eſſe, ſed intelligi poteſt,aut ventorum vi fuiſſe delatam, vel arte dæmonum, vt in rebus aliis fieri ſolet: ſed neque equas Luſitanas, aut Cappadoces vento concipi,aut gignere potuerunt,quamuis à Solino,aut D.Auguſt.alióve graui hiſtoriographo referatur,quia id ſolùm referunt contigiſſe relatu aliorum ſæpè vulgari. De Phœnice verò duo ſentio. Primum quidem, ſi datur(vt ſatis probabile eſt dari,quia à multis viſum eſſe refertur)non eſſe vnicum in toto mundo,quia etiam refertur ab eiſdem, pluribus in locis, atque diſiunctiſſimis viſum fuiſſe,& aliquando in vno,vel altero eorum interiiſſe, neque ibidem ex cineribus eius, alióve modo genitum pro eo alterum. Quare ſi vera ſunt, quæ de eo referuntur,vnicum eſſe non poteſt.

Secundò aſſero, neque ex cineribus eundem reuiuiſcere, qui igne aſſumptus, neque alterum ſibi ſimilem, neque poſſibile eſſe aliter, quàm ex ſemine genetari naturaliter, ſed fortè,quia pauca admodum indiuidua in hac ſpecie producuntur, vulgare cæptum eſt, vnicum dari ſimul in tota natura. Quare dum ſancti Patres vtuntur Phœnicis exemplo, ad ſuadendum corporum reſurrectionem, id non aſſeuerant,neque ex propria ſententia pronunciant,ſed ex aliorum ſcriptis referunt, quaſi dicere velint: ſi homines ſibi perſuadent virtute naturali poſſe contingere, vt Phœnix ex propriis cineribus reuiuiſcat, cur non credant, poſſe

N 2

eſt, effectum, qui ex tali impedimento ſequitur, (licèt caſualem comparatione eius, quia præter intentionem eius ſequitur, & ideò abſque eius concurſu) per ſe cadere ſub influxum cauſæ vniuerſalis, ſub qua continetur, ex cuiúſque concurſu operatur cauſa impediens, & ideò comparatione eius caſualem non eſſe, ſed per ſe, & ſic rem ſe habere(ait) in cauſis corporeis reſpectu effectus; qui ex concurſu vnius alteram impedientis ſequitur: nam licet reſpectu cauſæ impeditæ caſualis ſit, non reſpectu impedientis,ex cuius effectu per ſe producto,quo alteram impediuit, ſequitur, & cùm cauſa hæc contineatur ſub primo cælo, ad quod tanquam ad vniuerſalem cauſam reduci debent omnes effectus cauſæ corporeæ ſuo ordine militantes ſub eis; neceſſe eſt talem effectum ad eam reduci, tanquam ad cauſam vniuerſalem, ſub qua continentur omnes, & ex cuius influxu per ſe procedunt quicunque earum effectus,vt qui ex eis ſequuntur.Si verò in cauſis corporeis verum hoc non ſit, ſed aliquis effectus datur caſualis,in quem non influat cælum, & ideò qui præter intentionem eius fiat, ſequitur etiam dari aliquem effectum caſualem, qui ſequatur ex cauſa particulari impediente aliam,& præter intentionem Dei,& reſpectu eius ſit caſualis, in quem nullum influxum habeat,& ideò circa cuius conſecutionem voluntas Dei non verſetur, nec proinde impleatur, & tandem ſequitur, friuolam eſſe rationem D.Thom.& concluſionem,quam probare intendit,planè falſam,quod eſt abſurdum.

Noſtra verò ſententia eſt,talem effectum caſualem eſſe, etiam reſpectu cæli,in quem neque in vllum alium caſualem effectum, aliquem influxum habet.Ita D.Thom. 3.lib.contra gent. c. 86.& 49.& ibidem Ferrar.Alex.1.part.quæſt.16.membro 3.artic.2. Caietanus 1.parte,quæſt.15. artic. 6.atque etiam Patres Conimbricenſes 2.lib.de cælo,capite 3.quæſtione 5.Et probatur primò,cælum eſt cauſa naturalis,agens ex determinatione ad vnum : ergo ſolùm poteſt influere in effectum, ad quem producendum naturaliter inclinatur,vel ex eo naturaliter,& neceſſariò ſequitur;ſed in effectum caſualem non inclinatur naturaliter, nec ex eo in quem inclinatur naturaliter, ſequitur neceſſariò:ergo non habet vllum influxum circa illum.Minorem probo,quia effectus caſualis ſequitur, præter intentionem agentis per ſe : ergo præter influxum eius : probatur conſequentia, quia agens naturale ſicut non agit,niſi ex intentione,ſeu inclinatione propriæ naturæ, ita non influit niſi in effectum,in quem propria eius inclinatio, vel intentio naturalis tendit. Exempli gratia,lapis deſcendens ſolùm intendit,centrum aſſequi,quia in ipſum tendit naturalis inclinatio grauitatis eius, quòd verò hominem, vel aliud animal ſibi obuiam factum percutiat, præter intentionem eius omninò eſt,

quia præter inclinationem naturalem. Quare nullum poteſt habere influxum circa illum, & pari ratione nec planeta naturaliter producens ſiccitatem, poteſt influere in extinctionem meſſium,& ſterilitatem terræ,quia nec eas poteſt intendere, ſed præter intenſionem eius ſequuntur, & ideò præter influxum.

Secundò probatur, quia caſualis effectus ſequitur per accidens ex concurſu duarum cauſarum,ſed neutra intendit per ſe concurrere cum alia, neque totum cælum intendit talem concurſum: ergo neque influit in talem effectum, ſed omninò ſequitur præter concurſum, & cauſalitatem eius, ſicut præter concurſum, & cauſalitatem inferiorum cauſarum. Maior experientia nota eſt, cùm videamus meſſium conflagrationem ſequi ex emiſſione fulminis,& concurſu ſiccitatis ab alia cauſa cæleſti inductæ,& pariter ex concurſu plurium cauſarum efficientium,vel efficientis,& materialis,ſequuntur alij caſuales effectus inferiores. Minor verò, quòd neutra intendat concurſum ipſum, non eſt minùs euidens in cauſis ſeſe impedientibus: nam euidens eſt planetam intendentem generationem imbrium, non intendere concurſum cum planeta alio impediente effectum eius, alioqui agens intenderet, quòd effectus eius impediatur; & hoc abſurdum eſſe conſtat:ſed neque planeta impediens intendit concurſum,quia agens ſolùm intendit producere effectum proprium, ad quem producendum ex propria natura inclinatur; quòd ergo incurrat in agens aliud, cuius effectum impediat, præter inclinationem eius eſt:ergo præter intentionem,quia ſolùm intendit id, ad quod natura ipſum inclinat, & cùm ſit etiam præter eam, quòd planeta alter eo agente occurrat,repugnat ex intentione, & inclinatione eius,eſſe occurſum eius,& ex conſequenti,concurſum vtriuſque, quem proinde repugnabit intendere.

Et tandem, quòd talis concurſus non ſit à toto cælo intentus, probatur, quia totum cælum non agit,neque concurrit ad effectus inferiores niſi per aliquam ſui partem, ſi ergo à nulla parte agente poteſt intendi:ergo neque à toto cælo,& ſi concurſum intendi repugnat, ex conſequenti repugnabit, intendi effectum, quod ex eodem concurſu præcisè ſequitur, & aliam cauſam non habet. Quod efficaciter ſatis colligi poteſt ex doctrina Ariſtotelis in libro de diuinat.per ſomnium,vbi fatetur, cæleſtia corpora impediri aliquando à ſuis effectibus, & ideò, quod ex impedimento ſequitur non eſſe effectum illorum, quia vniuerſaliter verum eſſe arbitratur, non produci à cauſa per ſe operante illud, quod per accidens ſequitur ex effectu per ſe eius, vt hiſce verbis teſtatur, 6.lib.Metaphyſicæ,tex.4. *Neque enim qui facit domum, facit ſimul,quæ accidunt domui facta.*

Et ſi dicatur per accidens ſaltem produci, ideò cauſam per accidens

cidens habere aliquem concurſum, circa effectum per accidens ſubſequutum ex effectu, quem producit per ſe, ſed caſualem illum vocari, quia non eſt per ſe intentus, nec per ſe productus à tali cauſa, neque ab alia cauſa per ſe. Vnde ſequitur, negari non poſſe, quòd cæleſtia corpora habeant concurſum aliquem, circa effectus per accidens ſubſequutos, ex concurſu, & effectu, quem per ſe intendunt, ac per ſe producunt; alioqui dabitur effectus extra cauſas, vel non productus ab aliqua cauſa, quod patet eſſe abſurdum. Conſequentia verò probatur, quia cauſa nihil producit, niſi per concurſum: ſi ergo nulla cauſa concurrit ad caſuales effectus, à nulla cauſa producentur, vel ſi ab aliqua, ſine concurſu producentur, quod exemplo declaratur. Impedit planeta vnus per effectum ſiccitatis effectum alterius planetæ, & ex tali impedimento ſequitur per accidens & caſu effectus alter, vt extinctio meſſium, & ſterilitas terræ, cuius erit cauſa per accidens idem met planeta innuens ſiccitatem, ad cuius productionem per accidens ſequitur; habebit igitur reſpectu talis effectus per accidens ſecutum concurſum ſaltem per accidens.

Reſpondeo, nec dari influxum per accidens, neque cauſam per accidens vllo modo influere in effectum per accidens, quia ſicut ſequitur, præter inclinationem & intentionem cauſæ per ſe, ita ſequitur præter operationem, & conſequenter præter eius influxum, quia influxus agentis non eſt aliud, quàm ipſamet operatio, provt à ſe procedens. Operatio verò non poteſt niſi ex inclinatione agentis, atque ex intẽtione eius procedere. Quare ſicvt caſualis effectus non poteſt per operationem procedere, qua producitur effectus per ſe, ita nec ex influxu per ſe, præter quem non datur alter influxus eius, ſicut nec datur alia operatio; ſed ſine operatione, & influxu agentis per ſe, ſubſequitur effectus per accidens. A quo verò agente, vel per quam operationem, & influxum producatur? Reſpondeo non poſſe produci ab vllo agente, naturali, particulari, vel vniuerſali, nec per concurſum eius, quia omne agens naturale operatur ex determinatione ad vnum, hoc eſt, ad eum duntaxat effectum, in quem ordinatur natura, & inclinatio eius, & cùm neque ordinetur ad concurſum cum alia cauſa, neque ad impedimentum actiuum, vel paſſiuum eius, hoc eſt, nec ad eam impediendam, nec vt ab ea impediatur, ſed vtrumque ſit præter inclinationem, & intentionem eius, non poteſt concurſus, vel impedimentum per operationem, ſeu actualem concurſum eius fieri; & ex conſequenti neque effectus per accidens, vel caſualis, qui ex tali concurſu eius cum altero ſequitur; neceſſe eſt, dari aliquam cauſam liberam, & vniuerſaliſſimam, à qua per ſe fiat; liberam quidem, vt poſſit per ſe illum intendere, cùm probatum ſit, non poſſe intendi à cauſa naturali, propter

intrinſecum modum operandi, ex determinatione ad vnum: vniuerſaliſſimam verò, hoc eſt, primam, à qua intrinſecam dependentiam habeant effectus omnes, concurſus omnes, & omnium cauſarum operationes, & proinde cuius concurſum nullus effectus, nullus concurſus, nulla operatio aliarum cauſarum effugere poſſit, neque eſſe vllo modo in rerum natura, niſi per concurſum eius fiat & conſeruetur. Ab hac igitur ſola cauſa intenduntur, & fiunt per ſe effectus, concurſus, omnéſve occurſus aliarum, & impedimenta omnia, quæ viciſſim ſibi præſtant, & effectus omnes per accidens, atque caſuales, quæ ſine concurſu vllius alterius cauſæ vniuerſalis, vel particularis ſequuntur, ſed per ſolùm concurſum primæ, reſpectu cuius nihil per accidens, caſuale nihil, nihil fortuitum vocari debet, nec poteſt, ſed omnia dependent per ſe, & fiunt per ſe ab ea, & ſolùm vocantur aliqui effectus caſuales, vel per accidens, aut fortuiti, reſpectu aliarum cauſarum, à quibus ſicut intendi non poſſunt, ſic nec fieri, vel produci. Ex quo infero, quòd ſi hæc prima cauſa, nempe, Deus optimus, & maximus, non foret libera, ſed naturalis, ex determinatione ad vnum agens, repugnaret prorſus, per concurſum eius ſequi effectus per accidens, vel caſuales, & ideò nihil caſuale, aut per accidens daretur, nec dari poſſet in natura rerum, quia non poſſet per concurſum alicuius cauſæ fieri; ſine vllo verò concurſu ſequi, non eſt intelligibile.

Vt autem clariùs, ac faciliùs expediatur fundamentum oppoſitæ ſententiæ, adnotanda eſt diſtinctio inter cauſas naturaliter operantes, & liberas, quòd illæ operantur ex determinatione ad vnum, & propterea eos duntaxat effectus intendere, & edere poſſunt, in quos virtus eius naturaliter inclinatur, & non alios, & ad eos tantùm influxum præſtare poſſunt: liberæ verò indeterminatæ, atque indifferentes ſunt ad plures effectus, & quemlibet eorum intendere valent. Vnde circa eum quoque effectum, qui ex concurſu duarum cauſarum ſeſe impedientium ſequitur, verſari per ſe poſſunt, & ſi ſubſint poteſtati earum, per ſe intendere, & per ſe producere, & cùm omnia ſubſint poteſtati diuinæ voluntatis, omnes effectus per ſe aliarum cauſarum, vel per accidens eos conſequentes, poteſt intendere per ſe; & verè omnes per ſe intendit, & per ſe producit, neque vllus eſt, qui influxum eius effugere valeat, quantumlibet præter intentionem cauſarum naturalium, vniuerſalium, & particularium, atque etiam liberarum ſequatur, & caſualis, aut per accidens, reſpectu earum iure vocetur. Ex hoc diſcrimine ſequitur aliud, inter cauſam primam ex vna parte, & cæleſtia corpora ex altera, quantum ad concurſum cauſarum ſeſe impedientium; quòd cæleſte corpus ſolùm poteſt eſſe cauſa per ſe effectus vnius planetæ impedientis alterum, in

effectum

effectum verò ſubſequutum ex impedimento per talem effectum præſtito, nullum influxum habere poteſt, quia præter intentionem totius cæli,& omnium partium eius ſequitur.Conſtat enim, nec totum cælum, nec aliquam eius partem intendere concurſum planetarum ſeſe impedientium, nec extinctionem meſſium, nec terræ ſterilitatem ſubſecutam, ex impedimento pluuiæ futuræ intentæ ab vno planeta, & impeditæ per concurſum alterius. Cauſa autem prima, eiúſque efficax voluntas non ſolùm intendit, & concurrit ad effectum cauſæ impedientis, & ad impedimentum per eam præſtitum,ſed concurſum vtriuſque per ſe vult, per ſe intendit, per ſe efficit, atque etiam effectum ex tali impedimento per accidens,& caſu ſubſecutum,vult per ſe,intendit per ſe,producit per ſe.

Cæterùm D.Thomas de ſolo effectu vnius planetæ, per quem impeditur alter cum eo concurrens, loquitur, & in eo ſolùm ſimilitudinem cæleſtis corporis cum diuina voluntate aſſignare intendit, non in cæteris, de quibus ingenuè fatetur alio loco à nobis citato,præter intentionem cæli eſſe;& ideò etiam comparatione eius caſualis eſſe,& vocari.

QVÆSTIO V.

An, & quonam modo cæleſtia corpora in intellectum, & voluntatem noſtram influant.

CIrca naturam intellectus humani errauerunt Empedocles, Democritus atque Homerus, putantes, materiale quid eſſe, aut corporeum, ſicut ſenſum,vt teſtatur Ariſtoteles 1.lib. de anima cap. 3.textu 150. Ex quo errore in alterum incidiſſe neceſſarium fuit,videlicet,non minùs intellectum, eiúſque operationes, quàm ſenſum ſubiici influentiis cæleſtibus, ita vt ſicut directè circa ſenſuum opera imprimere valent,pariter circa intellectum, & operationes eius,& conſequenter circa voluntatem, quia eiuſdem ordinis ſunt potentiæ iſtæ.Ex qua ſententia proceſſit prologuium illud Homeri relatum ibidem ab Ariſtotele: *Talis enim mens eſt terreſtrium hominum,qualem indies inducit pater hominúmque,deorúmque*: hoc eſt, Iupiter: quem ſummum Deum appellabant,per eum intelligentes totum cælum, vt docet Auguſtinus,4. libro de Ciuitate. Et hinc etiam proceſſit Stoïcorum error, qui putabant, cogitationem noſtri intellectus cauſari ex hoc, quòd ſenſibiles corporum imagines ei imprimuntur, ſicut literæ imprimuntur papyro, etiamſi nihil efficiat, vt Boëtius refert 5. lib. de conſolatione, & ex ipſo D. Thoma 3.lib. contra Gentes,cap. 84.& proptereà,cùm ſubditus ſit influentiis cæleſtibus, tanquam vniuerſali agenti circa eum operanti, ex earum impreſſionibus

fiunt in nobis eædem operationes intellectus, & ex conſequenti operationes voluntatis, circa quas influxum habebunt cæleſtia corpora.

Quod probari poteſt ex duobus, ex priori quidem, quia non videtur, aliam cauſam deſignari poſſe acrioris ingenij vnius hominis,& hebetioris alterius,niſi quia ille ſub melioribus, magiſque propitiis aſtris conceptus ſit: quod Ptolomæus in Centiloquio ſignificabat, dicens, cùm Mercurius in alicuius natiuitate fuerit in aliqua domorum Saturni, & ipſe fortis in ſuo eſſe, dat bonitatem intelligentiæ medullitùs in rebus; ergo bona ingenij qualitas, operationéſque eius ex cæleſti influentia dependet, & ex eius impreſſione procedit; & ex conſequenti bona operatio voluntatis ab intellectu motæ. Ex poſteriori verò, quia conſtat, dæmones, qui puri ſpirituales ſunt, allici, & fugari quibuſdam herbis,ac lapidibus,quæ idcircò ad magicæ artis vſum conferunt, nec poſſunt effectus iſti intelligi abſque impreſſione aliqua ab eiſdem corporibus,virtute ſtellarum, ſub quarum conſtellatione applicantur,facta circa eoſdem dæmones. Quod confirmat Pſellus in libro de dæmon.aſſerens, nihil ferè naſci ſub Luna, quod non ad alliciendos dæmones valeat.

Duplici tamen aſſertione ſoluenda eſt quæſtio propoſita: & prior ſit:corpora cæleſtia non poſſunt agere in voluntatem, aut operationes eius directè,& per ſe, aut immediatè, nec etiam circa intellectum,aliquid in eis immediatè imprimendo, & oppoſitum eſt error in fide. Aſſertionem hanc tenet communis Scholaſticorum conſenſus,in 2.diſtin.15. Diuus Thomas 3.contra gentes,cap.84.& 85.1.part.quæſt.115.artic.5.& 12.quæſt.19. artic.5. ex quibus locis duplicem rationem ſatis efficacem deducere poſſumus;prior talis eſt:corpus propria virtute non poteſt agere per ſe,& directè, in ſpiritum:ſed cælum eſt corpus, & anima rationalis,eiúſque potentiæ intellectus,& voluntatis,atque etiam harum operationes ſpirituales ſunt: ergo non poteſt circa illas operari, vel influere cælum propria virtute per ſe, & directè: maior eſt euidens,quia corpus propria virtute nullum poteſt effectum producere, niſi corporeum, cùm debeant proportionari effectus, & cauſa, & ſi ſpiritualem produceret,foret effectus ſua cauſa principali perfectior: ſed ſpirituale ſubiectum incapax eſt effectus corporei in ſe recipiendi,cùm ſit ordinis ſuperioris:ergo non poteſt illum recipere à corpore,nec proinde hoc in illud agere. Minor verò non eſt minùs euidens ex parte cæli, quòd corporeum ſit,& conceſſa ab aduerſariis;ex parte verò animæ,quòd ſit ſpiritualis,probata eſt à nobis in noſtris libris de anima:ergo vera erit aſſertio noſtra.

Secunda ratio ſumitur ex D. Damaſceno, 2. libro orthodoxæ fidei,

fidei, capite 7. vbi tenet,& probat aſſertionem noſtram hoc modo:corpora cæleſtia operantur naturaliter,hoc eſt, ex determinatione ad vnum, & abſque electione, vel libertate; ſi ergo in voluntatem noſtram per ſe, & directè eam mouendo, ad propriam operationem agerent,naturalis quoque,ac determinata ad vnum foret operatio eius: non ergo libera, nec ex electione, quod non ſolùm fidei contrarium eſt,ſed euidenti experientiæ:quare planè falſum eſt, quòd cæleſtia corpora, per ſe immediatè,ſeu directè agant in voluntatem noſtram, vel operationes eius. Quòd verò contrarium aſſerere,ſit error in fide Catholica, probari poteſt ex multis locis ſacræ paginæ,ex quibus planè deducitur, ſcientiam, ſapientiam, atque intelligentiam,non à cælo, vel aſtris accipere hominem,ſed à Deo mouente intellectum eius,ac dirigente operationes eiuſdem, & voluntatem non ſolùm ex eodem excitari, moueri,ac dirigi in ſuis actibus,ſed tanquam cauſam liberam eorum, ita vt non modo naturali moueatur, vel ex inſtinctu naturæ,ſicut bruta,atque cætera inanimata mouentur,ſed ingenua excitatione,ac motione, quàm recipere,vel reſpuere, operari, vel operationem ſuſpendere in eius ſit poteſtate ſitum.Iob enim 25. *Vbi eſt Deus,qui fecit me,qui dedit carmina in nocte, qui docet nos ſuper iumenta terræ,& ſuper volucres cæli erudit nos?*Et Pſalmo 93.de Deo etiam dicitur:*Qui docet hominem ſcientiam.*Geneſis 4.*Subter te erit appetitus eius,& tu dominaberis illius*, quibus additur Ieremiæ 10. *Iuxta vias gentium nolite diſcere, & à ſignis cæli nolite metuere, quæ timent Gentes.* Et ſancti Patres vbicũque de influxu cæli circa humanam voluntatem loquuntur, conſtanter tenent eandem veritatem,quam definiuit Eccleſia in Concilio Brachar.1.c.9.& 10. aduersùs Priſcillianiſtas hæreticos.

Aſſertio poſterior communis etiam ſcholaſticorum, quam tenet, & explicat Diuus Thomas, eiſdem locis citatis:indirectè,& quaſi remotè, & per accidens influunt corpora cæleſtia in intellectum, & voluntatem, actúſque harum potentiarum, qui cùm dependeant à ſenſibus,& eorum operationibus, ſub genere rerum materialium conſtitutis, per quandam redundantiam attinguntur ab influxu cælorum, quatenus per hunc aliquid imprimitur circa organa ſenſuum, ex qua impreſſione variatur modus operandi illorum, & appetitus ſenſitiui, vnde redundare ſolet non parua variatio circa intellectum, & voluntatem. Ita tamen hoc eſt intelligendum, vt per talem influxum cæli circa organa ſenſuum,& eorum operationes non poſſit etiam indirectè cogi, vel neceſſitari voluntas, ſed quocunque eius influxu præſuppoſito, (organum ſuum non ſic lædente,vt ordinatam eius operationem tollat)in poteſtate voluntatis poſitum eſſe, agere, vel non agere, & integram,atque illæſam permanere voluntatem eius. Vbi illud

aduertere

aduertere neceſſe eſt, quod egregiè adnotauit Diuus Thomas 1. part. quæſt. 115. artic. 5. videlicet in hoc verſari maximum diſcrimen, inter Angelos & animam noſtram, quòd licèt omnes ſint ſpirituales ſubſtantiæ, diuerſa tamen ratione, quia Angeli ſunt ſpirituales ſubſtantiæ completæ, atque perfectæ, non dependentes à corpore, nec potentes illud informare, quare nec à cælo poſſunt, etiam indirectè, & per accidens dependere. Anima verò rationalis, etſi ſecundùm entitatem, & ſubſtantiam ſit ſpiritualis, incompleta tamen, & partialis, quæ eſſentialiter poteſt informare corpus, & dum actu ipſum informat, dependet ab eo in ſuis operationibus aliquo modo, atque ex conſequenti voluntas; quanquam magis remotè: vnde ſequitur, circa Angelos nihil agere poſſe cælum directè, nec per ſe, aut etiam per accidens aliquid eis imprimere, quare neque in ſuis operationibus vllo prorſus modo, ab eo dependent; anima verò, propter dependentiam, quam habet à corpore, dũ illum informat, indirectè, remotè, & per accidens, ab eo dependet in operationibus intellectus, & voluntatis.

Ad primam partem argumenti propoſiti, aduerſùs noſtram ſententiam reſpondeo, maius ingenij acumen ex ipſa natura vnius, & alterius animæ præcipuè prouenire, quæ licèt eiuſdem ſpeciei ſint, ex differentiis tamen indiuidualibus quędam ſunt perfectiores aliis, quamuis non ita neceſſariò, quin reperiri poſſint aliquæ eiuſdem perfectionis, etiam indiuidualis, vt copiosè oſtendimus in noſtris commentariis ſuper ſecundum librum de anima. Iuuant tamen maximè meliora organa, ac diſpoſitiones ſenſuum, & hac parte iuuant etiam maximè influentiæ cæleſtes, & ſigna, in quibus concipiuntur diuerſi homines, atque etiam bonum temperamentum progenitorum, ex quibus ſolùm infertur modus indirectè, atque remotè agendi cælorum in intellectum, & voluntatem conceſſum, & explicatum in noſtra ſecunda aſſertione. Ad ſecundam partem negamus, quòd dæmones alliciantur herbis, & lapidibus, quia hæc aliquid in eos imprimant, ſed ſolùm in quantum ſigna quædam ſunt ex maleficorum pacto tacito, vel expreſſo cum eis inito, cuius virtute accedere, vel recedere ſuis temporibus dicuntur pro effectibus edendis. Quòd verò Pſellus ex hoc intulit, de rebus ſuis Lunæ aſpectu ortis, planè falſum eſt.

QVÆSTIO VI.

Poſsintne Aſtrologi ex ſyderum obſeruatione futura certò præcognoſcere, ac prænunciare.

Aſtrologi, diuinatores & iudiciarij multa ſe iactant certò prædicere, priuſquam eueniant, non ſolùm naturaliter, & neceſſariò

neceſſariò euentura,ſed caſu,atque fortuitò,immò,& quæ ex humana libertate dependent; poſſe autem ſe illa certò præcognoſcere aiunt, in aſpectibus quarundam ſtellarum, quas fatales vocant, non quia ſtellæ iſtæ,vel earum facies,aut aſpectus tales effectus futuros efficiant,ſed quia eos, quamuis ab aliis cauſis efficiendos,quaſi denotant,vel ſignificant inſtar literarum:ipſi verò iudiciarij, aut diuinatores eaſdem aſpicientes, quaſi ſe in eis aſpectis legere arbitrantur futuros euentus, eóſque certò prædicere;vt verò alicuius hominis mores,fortunam,ſucceſſus, ac exitus eorum, certò poſſint eidem prænunciare,certis quibuſdam inſtrumentis aut rebus vtuntur, ſub aſpectu determinatæ cuiuſdam ſtellæ,aut planetæ, in puncto natiuitatis eius regnantis, ſeu prædominantis,aut talem alium ſitum habentis,vt certam ſtellam in tali diſtantia Solis vel diſpoſitione inſpicientis, attemperatis, ſeu iuxta poſitis,& iuxta ſignificationem huius,vel harum ſtellarum, cenſent ſibi iudicandum de inclinationibus, aut propenſionibus naturalibus talis hominis;ex quibus colligunt, tales eſſe futuros mores eius,& vitam,ſucceſſúſque in ea interuenientes,& hinc affirmare audent,in Principem, vel Regem eligendum, aut etiam ſummũ Eccleſiæ Paſtorem,vel ſucceſſus cõtrarios aduerſæ fortunæ habiturum,quos conſtat, ex libera, ſeu liberis hominum voluntatibus dependere. Hanc autem ſuam poſitionem videntur fundaſſe in illis verbis ſacræ paginæ Geneſis 1. *Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem, & noctem, & ſint in ſigna & tempora,& dies,& annos,* & paucis interpoſitis, *Fecitque Deus duo luminaria magna,luminare maius,vt præeſſet diei,& luminare minus vt præeſſet nocti,& ſtellas*: Quas ideò colligunt factas eſſe à Deo, vt ſint in ſigna futurorum euentuum: habéntque pro ſe Origenem,ita exponẽtem,vt teſtatur Euſebius Cæſarienſis lib.6.de præparatione Euangelica, cap. 9. Eſſe autem ſigna non poſſunt,niſi eorum quæ in mundo inferiori efficienda ſunt, quos ad futuros euentus vocamus:hi ergo per eaſdem ſtellas, vel earum aſpectus, tanquam per ſigna ſignificantur nobis, & ex conſequenti ducunt nos in cognitionem eorum, & eis inſpectis poterunt ab Aſtrologis cognoſci, ac prænuntiari. Quod proculdubiò ſatis erat congruum,vt vniuerſalibus corporibus tantò inferioribus perfectioribus, quantò ab eis remotioribus, inſignis hæc prærogatiua concederetur, vt quaſi ſpeculum nobis forent, in quo effecta omnia ab eiſdem inferioribus procedentia inſpicere,ac veluti præcognoſcere poſſemus,priuſquam extra ſuas cauſas procederent,ſicut conſtat in eſſentia diuina, eiúſque idæa perfectiùs longè præcognoſci à Deo,antequam fiant.

Vt autem planè,ac diſtinctè oſtendamus, quidnam huic poſitioni,

tioni, & vſui eius concedendum ſit & quid in vtroque non ſolùm damnandum, & execrandum, ſed euidenter falſum oſtendendum, ex principiis veræ Philophiæ has aſſertiones ſtatuere, ac probare decreuimus. Prima ſit, & quaſi fundamentum cæterarum: impoſſibile eſt per virtutes, vel aſpectus ſtellarum, liberum aliquem effectum, ſeu euentum, vel aliquo modo ex libertate noſtra dependentem, certò cognoſcere, & ex conſequenti certò prænunciare eueuturum ſine euidenti periculo errandi, vel mentiendi, immò ſine frequenti errore, vel mendacio. Hanc probo primò ratione, magna ex parte deducta ex doctrina Diui Thomæ 2.2. quæſt. 95. art. 5. & ſic procedenti: vel ſtellæ ſignificant futuros euentus liberos tanquam ſigna eorum naturalia, vel ſupernaturalia: vtrumque eſt falſum: ergo falſum quoque eſt, quòd ſint ſigna eorum. Probatur minor, quia ſignum quodcunque naturale, & corporeum, vel eſt effectus rei, quam ſignificat, vel procedit ad eadem cauſa cum eo. Exemplum prioris præbet fumus ſignificans ignem, à quo tanquam effectus procedit; poſterioris verò Iris in nubibus formatus, qui ſerenitatem quandoque ſignificat, & à cauſa eiuſdem ſerenitatis ſimul, vt effectus procedit, ita vt eadem ſit cauſa ſerenitatis, & Iridis eam ſignificantis vtrique communis; ſed neutro ex his modis poſſunt ſtellæ, vel motus, aut diſpoſitio earum, eſſe ſigna futurorum euentuum liberorum, aut ex libertate dependentium: ergo nec poſſunt naturaliter ſignificare: minorem probo, quia impoſſibile eſt ſtellas, vel aſpectus, ſeu diſpoſitiones earum eſſe effectus rerum, vel euentuum inferiorum, cùm iſti nihil in cæleſtia corpora, vel ſtellas imprimere poſſint, vel immutationem aliquam in eis facere, vt per ſeſe eſt manifeſtum; ſed nec poſſunt habere aliquam cauſam cum eis communem, cuius ſint communes effectus, quia prorſus omnis motus, aſpectus, ac diſpoſitio ſtellarum procedit à ſola cauſa ſuperiori; effectus verò liberi, aut ex libertate dependentes, procedunt per ſe, & propriè, ac proximè à cauſa inferiori: quare nullam cauſam poſſunt habere communem, præter diuinam prouidentiam, à qua conſtat, longè diuerſo modo dependere: nam aſpectus, ac diſpoſitio ſtellarum diſponuntur tanquam naturales cauſæ ad vnum determinatæ, & abſque vlla libertate, & neceſſariò operantes. Liberi verò euentus, vel ex libertate dependentes diſponuntur futuri per cauſas liberas, non neceſſariò, nec ex determinatione ad vnum operanres, ſed ex indifferentia ad vtrumlibet, à quibus proinde non eodem modo proueniunt ſemper, ſed variis, ac diuerſis modis, & cum frequenti mutabilitate: impoſſibile eſt ergo eſſe cauſas naturales eorum, vel naturalia ſigna. Probatur conſequentia, quia cauſa, vel ſignum eodem modo ſe habent ſemper, & quod ex determinatione

ad

ad vnum operatur, vel ſignificat, id cauſare, vel ſignificare non poteſt, quod variis modis, & cum frequenti mutabilitate, ex propria conditione prouenire aptum eſt, & ita ſemper prouenit. Quòd vero non ſint ſupernaturalia eorum ſigna, euidentius eſt: nam ſi ſupernaturalia forent, repugnat planè, lumine naturali, aut per naturalem ſcientiam, vel notitiam ab Aſtrologis cognoſci, vt ipſi iactant ſe eos cognoſcere, ſed per ſolam reuelationem, vel ſupernaturale lumen deberent cognoſci: quod ſatis magnum abſurdum eſt, putare eis talem notitiam communicari, cùm ex ſacris literis conſtet, Deum ſibi reſeruaſſe eorum præcognitionem. Temerarium igitur foret putare, vel præſumere ſibi fuiſſe communicatam.

Ex quo ſecundum argumentum deſumi poteſt, non minùs efficax, quia Angeli iuxta communem totius ſcholæ conſenſum, per ſpecies ſibi à Deo inditas à principio ſuæ conditionis cognoſcunt, immò perfectè comprehendunt cælum, ſtellas, aſpectus, ac diſpoſitiones, & motus earum, & quæcunque naturalia corpora in toto mundo facta à Deo; atque etiam virtutes, & ſignificationes naturales eorum, cùm ſint ſuperiores ſubſtantiæ, quibus debita eſt talis cognitio; ſed conſtat ex ſacris literis, non eſſe Angelis communicatam talem notitiam futurorum euentuum liberorum, aut ex libertate dependentium, vt mox oſtendemus; ergo nec in ſtellis, aut eorum aſpectibus, vel diſpoſitionibus, ſeu motibus, tanquam in ſignis eorum naturalibus continentur, nec eorum inſpectionibus, aut vllo alio modo poſſunt per eas ab Aſtrologis cognoſci. Ac tandem vrgeri poſſunt rationes iſtæ, quia impoſſibile eſt, ſigna falſitatis, aut mendacij à Deo effici, vel inſtitui: ſed euidenti experientia conſtat, Aſtrologos futura prænunciantes ex harum ſtellarum fatalium ſignificatione, aſpectu, vel diſpoſitione ſæpè decipi, & ſæpè euadere falſas eorum prædictiones: vel ergo fatendum eſt, per eas non ſignificari, vel certè falſa, ac deceptoria ſigna Deum condidiſſe, aut inſtituiſſe, niſi fortè ignorantiæ eorundem Aſtrologorum adſcribatur frequens eorum deceptio, quod ipſi concedere renuunt. Probatur minor, quòd decipiantur ſæpè: nam ſi puer ſub tali aſpectu, vel diſpoſitione, ſitu, ac motu talium planetarum, talem vitam, tales mores, tales ſucceſſus, vel fortunam talem habiturus eſt, qualem ipſi certò prænunciant, euidens eſt, ſub eiſdem ſtellarum aſpectibus, ac diſpoſitionibus in eodem puncto plures alios concipi, aut oriri, quos neceſſe foret, eaſdem prorſus conditiones habituros: experimur tamen habere valdè diuerſas; ergo fallacia planè ſunt ſigna, & in earum inſpectione, ac prædictione euentuum, vbi conſtat, locum non habere natiuitatis moram, quam prætendunt, quia in eadem prorſus duratione,

duratione,& in eodem puncto contingunt multæ.

Probatur deinde ex ſacris literis,Iſaiæ 41. *Annunciate,quæ ventura ſunt,& ſciemus, quia dij eſtis vos*,& cap.46.*Non eſt vltra Deus, nec eſt ſimilis mei, annuncians ab exordio nouiſſimum,& ab initio,quæ nec dum facta ſunt.* Et expreſſiùs adhuc cap. 47. vbi Deus Babylonios,& Chaldæos,hiſce verbis reprehendit: *Defeciſti in multitudine conſiliorum meorum, ſtent & ſaluent te augures cæli,qui contemplabantur ſydera,vt ex eis annunciarent ventura tibi.* Quam reprehenſionem iuſtiſſimè poſſumus his applicare, qui Aſtrologis futura ex eiſdem cauſis prænuntiantibus fidem adhibent. Ex quibus locis Eccleſia aduersùs eoſdem Aſtrologos ſæpè diffiniuit falſas, & commentitias eſſe tales eorum prædictiones futurorum euentuum,damnans, atque anathematizans iudiciariam facultatem, & eius vſum, vt conſtat ex 2.part.decretorum,capit. 26.per primas quinque quæſtiones,& in Concilio Brachar. 1.ca.9.& Toletano 1. in aſſertione fidei aduersùs Priſcilianum, & Alexandro tertio,vt habetur capite ex tuarum,de ſacrilegiis Sacerdotum, vbi Sacerdotem,qui imprudentia magis,quàm impietate per aſtrolabium eo animo conſtellationem obſeruauit, vt auctorem cuiuſdam furti reprehenderet, hac pœna mulctauit,vt per annum integrum non celebraret,monens illud factum cum grauiſſimo ſcelere fuiſſe coniunctum.Denique Sixtus V. celebrem conſtitutionem edidit anno milleſimo quingenteſimo octuageſimo ſexto, nonis Ianuarij,& ſui Pontificatus primo,quæ incipit:*Cæli,& terræ creator Deus*, & cuius titulus ſic habet:*Contra exercentes Aſtrologiæ iudiciariæ artem,& alia quæcunque diuinationum genera, libróſque de his legentes, ac tenentes*, per quam grauiſſimis verbis prohibet omnem diuinationem, prædictionem, ac prænuntiationem futurorum euentuum liberorum,aut ex libertate dependentium, ſapientiſſimis rationibus oſtendens, non ſolùm eas, ſed artes quaſlibet,à quibus emanant,vanas eſſe, cõmentitias, pernicioſas, & à primò mendaciorum omnium parente ortum habentes, quidquid Aſtrologi, Mathematici, Genethliaci,& Planetarij eas profitentes,contendant ſe ex variis ſtellarum ſignis,& aſpectibus eas haurire. Meritò ergo ſancti Patres plura aduersùs eoſdem ſcripſêre,oſtendentes,ſine fundamento prorsùs in ſuis prædictionibus futurorum loqui,immò falſa confingere fundamenta, ſtellarum, ac virtutum cæleſtium, vt miſeros homines fidem eis adhibentes decipiant.D.Clemens Papa lib.9.recognitionum,D.Auguſt.lib.7.confeſſionum,cap.6.D.Gregor.Homilia 10. in Euang. Epiphaniæ, & plures alios citat Pererius, noſter Rubius quoque libro 2.de diuinatione.

Ex hac autem aſſertione infertur primò, nec poſſe hos Planetarios futuros effectus, etiam ex hominum libertate non dependentes,

dentes, ſed caſu euenientes certò præcognoſcere ex ſyderum diſpoſitione, & inſpectione, vt quòd à lapide cadente interficiatur homo, vel animali aliquo terram effodiente manifeſtetur theſaurus. Probatur hac ratione, effectus iſti caſuales non habent præter primam, vllam cauſam certam per ſe, nec naturalem, & ex determinatione ad vnum operantem; nam ideò dicuntur per accidens, vel caſu euenire: ergo nec poſſunt contineri, nec naturaliter ſignificari per ſtellas, vel alias cauſas naturales inferiores, vel ſuperiores: quare nec excogitari poteſt illud principium, in quo vel ex quo poſſint certò cognoſci, vel deduci aut prænunciari antequam fiant, vel eueniant; vnde ſequitur temeritate, & vanitate plenas eſſe eorum prædictiones, vanóſque, & temerarios eſſe eos certò prænunciantes.

Secundò infertur, non poſſe planetarios certi alicuius hominis, regni, ciuitatis, caſus, aut fortunam, aliáſve circunſtantias humanarum rerum, vel negotiorum certò cognoſcere, nec prænunciare. Probatur ex duobus, ex priori quidem, quia horum plura dependent ex libera voluntate vnius, vel plurium hominum: ſed cæleſtia corpora non influunt per ſe in humanam libertatem, vt ſuperiori quæſtione oſtendimus; ergo nec poſſunt effectus ex ea dependentes certò cognoſci, ac prænunciari ab homine, immò nec ab Angelo, ſecluſa diuina reuelatione: ex poſteriori verò quia ex ea parte, qua non dependent ab humana libertate, nullam habent cauſam naturalem per ſe, nec certam, aut determinatam, nec ex determinatione ad vnum operantem, in qua poſſint certò præcognoſci.

Infertur tertiò, non poſſe eos, qui Phyſionomicam aut Chiromantiæ artem profitentur, ex vultu hominis, nec ex lineis manuum, certò cognoſcere, aut prænunciare futuros hominis mores, fortunam, aut ſucceſſus alios, quod ſic oſtendo. Quamuis lineæ iſtæ, vultus, aut aliqua alia corporis diſpoſitio, aliquo modo indicare poſſit inclinationem hominis ad hæc, vel alia vitia, vel ad hanc, vel illam virtutem, aut manifeſtare aliquam aliam paſſionem; ſemper tamen relinquuntur particulares actus virtutum, aut vitiorum in poteſtate voluntatis eius, ex quibus cùm dependeant mores, exitus vitæ, aut ſucceſſus eius, præcognoſci repugnat certò, aut prænunciari; quæ verò ad bonam, vel malam fortunam (vt aiunt) pertinent, partim ex eadem libertate dependent, partim caſualia ſunt, & ex vtroque repugnat certò præcognoſci.

Quartò infero, non poſſe planetarios ex aſpectu, vel diſpoſitione ſyderum, aut planetarum, certò cognoſcere, aut prænunciare cuiuſcunque hominis temperamentum, aut innatam propenſionem, aut inclinationem; quod efficaciter probari poteſt, quia licèt ſydera influxum habeant circa hæc, quia corpora

per ſe ſunt, non ſunt tamen integra eorum cauſa, ſed plura alia ad ea concurrunt, videlicet diſpoſitiones materiæ, virtus formatrix, & aliæ cauſæ particulares, à quibus maleficatur concurſus cæleſtis:ſed non poſſunt omnes has cauſas,& diſpoſitiones (quia magna ex parte occultæ ſunt)exploratas habere:ergo nec poſſunt qualitaté affectus certò cognoſcere: & his explicata ſunt omnia, quorum cognitio eis denegatur, & quorum certa prænunciatio damnatur. Superſunt igitur explicanda, quæ certò, vel magna ſaltem probabilitate præcognoſcere,ac prænunciare poſſunt.

Sit igitur aſſertio ſecunda: ſyderum, planetarúmque omnium ortus, & occaſus, aſpectus, & eclipſes, & id genus alia ad ſtatum cæli pertinentia,certò poſſunt præcognoſcere Aſtrologi, ac prænunciare,multo etiam tempore,antequam eueniant,ſicuti expreſſit Sixtus Papa V. in eadem conſtitutione citata non longè à principio,hiſce verbis: *Futuris euentibus ex naturalibus cauſis neceſſariò,vel frequenter prouenientibus, qua ad diuinationem non pertinent, duntaxat exceptis.* Et ratione probatur: quia iſthæc omnia non ex libero arbitrio,nec ex inferioribus cauſis modificantibus, ſed ex ſola diſpoſitione, ordine, ac motu cælorum ſtellarúmque dependent,in quibus ſuas habent determinatas, certas ac naturales cauſas, quas abſque dubio poſſunt exploratas habere per ſcientiam ipſam Aſtrologiæ, & multo tempore antequam fiant; ergo poſſunt ea certò cognoſcere,ac prædicere,ſine vlla temeritate,aut errandi periculo,certitudine quidem phyſica, vel naturali: nam cùm poſſit Deus immutare leges,& motus, ac diſpoſitiones aſtrorum,pro ſuo beneplacito, ſicut feciſſe conſtat in bello Ioſue, in horologio Achaz, & in ſanctiſſima morte Saluatoris noſtri, poteſt etiam deficere,quod per Aſtrologiã cognoſcunt,principiis eius in eodem ordine, motu ac diſpoſitione cælorum innitentibus,per ſupernaturalem potentiam Dei.

Aſſertio vltima:morbos,frigora,tempeſtates,ſterilitatem terræ, pluuias,ſiccitates, ac terræ motus vniuerſales, poſſunt ſæpè præcognoſcere Aſtrologi, ac prænunciare certa quidem cognitione, ea certitudine,quam habere poſſunt naturales cauſæ, ac naturales ſcientiæ, non quidem nunquam deficiente,ſed raró, vt plurimùm verò eueniente.Hæc etiam abſque dubio continetur,& colligitur euidenter ex illis verbis Sixti Quinti: *Futuris euentibus ex naturalibus cauſis neceſſariò, vel frequenter euenientibus*:nam per effectus euenientes neceſſariò intelligit effectus cæleſtes, & de his locuta eſt aſſertio noſtra præcedens, & naturaliter deficere repugnat, non dependentes ex vllis cauſis inferioribus, ſed ſolùm ex naturali,ac neceſſaria diſpoſitione,& motu cælorum, non impedibili naturaliter,quare talis euẽtus naturaliter deficere repugnat, per effectus verò frequenter euenientes ex cauſis naturalibus,non

coſdem

eoſdem effectus,qui in ſolis cælis, atque ſtellis fiunt, nam iſti non ſolùm frequenter eueniunt,ſed ſemper, & ideò non poſſunt naturaliter, ſed per miraculum duntaxat impediri, aut deficere; ſed eos,qui ex naturalibus cauſis inferioribus, aut ſublunaribus proueniunt, de quibus conſtat aliquando (licet rarò) deficere, vt conſtat de hyemali frigore, & pluuia, de verna ſerenitate & calore, ac de procreatione fructuum, quæ nihilominùs certitudinem naturalem habere dicuntur,quamuis infimam, ſufficientem tamen ad generandam naturalem ſcientiam. Hos igitur effectus & per hanc certitudinem poſſe ſanè præcognoſcere, & prænunciare Aſtrologos,aio,quia cauſas habent certas, & determinatas, atque ex determinatione ad vnum operantes, quas (vti proportionatas) poſſent exploratas habere; ſed addidi in vniuerſali, quia effectus iſti dupliciter ſumi poſſunt, nempe in ordine ad totam terram, vel ſaltem ad regionem aliquam magnam eius, vt ad Europam, vel aliam eiuſdem extenſionis, aut ſimilis, atque etiam in ordine ad magnum temporis ſpatium, vt ad annum, aut quid ſimile, aut in ordine ad vnam vel alteram prouinciam peculiarem,aut ciuitatem, & ad paruum magíſque determinatum tempus, nempe vnius diei, vel vnius Lunæ quadrantis: & modo priori vniuerſaliter dicuntur conſiderari magis, vel minùs, pro maiori, vel minori extenſione: morbos igitur, tempeſtates, ſterilitatem terræ, aut terræ motus, iuxta priorem conſiderationem certò poſſunt præcognoſcere, aut prænunciare;iuxta poſteriorem verò,non certò, etiam certitudine naturali effectuum rarò deficientium, ſed ſola probabilitate, etiam frequenter deficiente. Rationem verò huius differentiæ aſſigno,quia licèt eaſdem habeāt cauſas effectus iſti, vtroque modo conſiderati, ſed non eodem impedibiles; nam in ordine ad totam terram,vel maximam partem eius, & ad magnum temporis ſpatium rarò impediuntur, frequenter verò ex toto,vel maxima ex parte,ſi in ordine ad vnam vel alteram ciuitatem ac terminos eius, vel etiam in ordine ad paruum magíſque determinatum tempus accipiantur. Quod efficaciter poteſt à poſteriori probari:nam experimur, rariſſimè contingere ſterilitatem totius terræ, vel partis eius maximæ, vt quod fructus nullibi prorſus procreentur, aut in tota Europa, quòd per totam terram, aut Europam totam, peſtis graſſetur, vel pluuiæ deficiant, in Betica verò, aut Caſtellana prouincia, vel intra terminos huius, vel illius ciuitatis, ac pro paruo tempore quadrantis Lunæ, vel vnius diei, non rarò, ſed frequenter aliquid horum euenit; ergo naturales cauſæ faciliùs impediri poſſunt, & impediuntur modo poſteriori conſideratæ; modo verò priori rarò, quare certò poſſunt effectus, vel priuatio eorum præcognoſci, &

prænunciari in cauſis naturalibus modo priori, modo verò poſteriori, probabili tantùm cognitione ſępè deficiente:& hinc eſt, quòd Aſtrologi hos euentus prænunciantes in vniuerſali rarò falluntur, & ferè ſemper eueniunt, vt ab ipſis prænunciantur (ſi peritiſſimi in ſua ſint facultate, & maxima diligentia adhibita decernant) prænunciantes verò eoſdem in particulari, ſæpè decipiuntur, quia frequenter experimur, aliter euenire, ac ab ipſis prænunciantur. Et ratio huius deceptionis eſt, quia vniuerſales cauſæ modificantur à particularibus, & proximis, à quibus productio effectuum maximè dependet,& ideò ex earum mutatione impediri poteſt:ſed conſtat, particulares cauſas non poſſe eſſe ab eis exploratas in particulari; vt ventum nubes diſſipantem; aut congregantem in hoc vel illo particulari terræ ſitu, tali tempore regnaturum, quod à nemine poteſt certò præcognoſci, propter occultiſſimam eius cauſam, iuxta illud Chriſti, Ioannis 3, *Spiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis, ſed neſcis vnde veniat, aut quò vadat:* ergo non poſſunt iſti effectus in particulari certò præcognoſci: ex quo dependet, vt pluuiæ tali tempore generentur, vel generari debeant, ex quo abſque dubio contingit, prædictiones horum futurorum falſas reddi magna ex parte, & ideò certas non eſſe, etiam certitudine naturali, in quo aſſentior Patribus Conimbricenſibus. Sed diſſentio ab eiſdem in alio, quòd abſque vlla diſtinctione negant, hos effectus præcognoſci, aut prēnũciari poſſe ab Aſtrologis certo iudicio, nõ certitudine naturali, ſed probabili duntaxat, quod tamen negandum eſt, ſi ſub tradita diſtinctione, quia iuxta primum membrum eius efficaciter probauimus poſſe certò prænunciari, quanquam ſub alio non certo, ſed probabili iudicio poſſit.

Supereſt Aſtrologorum fundamentum explicare, & rationem reddere, ob quam eorum prædictiones ſæpè ſint eiſdem futuris euentibus conſentaneæ, ita vt magna ex parte ſic contingãt, ſicut ab eis prænunciantur, & verba quidem Geneſeos ab eis oppoſita, quibus ſtellæ dicuntur à Deo conditæ, vt ſint in ſigna temporum, in duplici ſenſu intelliguntur à ſacris expoſitoribus in eorundem commentariis. In priori quidem ita vt ſigna dicantur imbrium, ſiccitatum, ventorum, tempeſtatum, ac morborum, & aliorum ſimilium, quas in nauigando nautæ, in ſerendo agricolæ, ac in medendo Medici obſeruare poſſint, & ex eorum obſeruatione præcognoſcere, ac prænunciare futuros euentus eiuſdem conditionis, de quibus in vltima noſtra aſſertione loquuti ſumus, dantes eis, quòd in vniuerſali poſſint eos certò cognoſcere certitudine naturali, vt plurimùm eueniente, aut rarò deficiente; in particulari verò, ſolùm iudicio ac prædictione probabili non rarò deficiente: ita exponunt Diuus Chryſoſtomus; Theodoretus,

tus,Apolinarius,& Hugo.Poſterior ſenſus non minùs literæ conſonat,videlicet,vt dicantur ſtellæ à Deo conditæ,vt ſigna forent, quibus ordo, ac diuiſio temporum notaretur,hoc eſt, vnde meridies,ac diei,noctiſque horæ ſignarentur : quia priùs quàm ſtellæ, Sol , & Luna fierent , nullum tale ſignum extabat in cælo ; quem ſenſum eiſdem verbis tribuunt Beda , Iunolius , Eucherius,& D. Thomas 1.part.quæſt.70.artic.1.

Circa ſecundum triplicem cauſam reddere poſſumus, ob quam non rarò conſonant Aſtrologorum prædictiones euentibus futurorum , quamuis maiori ex parte mendaces , atque vanæ ſint : ſit autem prima , quam tradit Auguſtinus , 4. libro confeſſionum, capite 3. quia Deus aliquando certas hominum mentes ſic excitat,quaſi inſtinctu quodam ſibi incognito, vt neſcientes proferant , quæ conſulentes in ordine ad alios fines à Deo præſtitutos audire oporteat. Quo fortaſſis modo ſortes , quibus ethnici vti ſolebant , aliquando exhibebant futurorum ſignificationem , ſed caſuale vtrumque reputādum eſt. Secundam cauſam affert etiam D. Auguſtinus, 5.libro de Ciuitate,cap.7.hiſce verbis: *Non immeritò traditur , cùm Aſtrologi mirabiliter multa vera reſpondent , occulto inſtinctu fieri dæmonum,non bonorum,quorum cura eſt,has falſas , & noxias opiniones de aſtralibus fatis inſerere humanis mentibus , atque firmare,non horoſcopi notati,& inſpecti arte,quæ nulla eſt.* Dæmones verò nec ſtellarum intuitu,nec aliunde futura contingentia, certò præcognoſcere poſſunt , vt egregiè Diuus Thomas , 1. parte, quæſtione 75. articulo 2. ex communi ſcholaſticorum conſenſu docet,& probat:nec proinde planetarij ex eorum ſuggeſtione, & ideò cū eiuſmodi prędictiones eis ſuggeruht,æquiuoca oratione, & quæ in diuerſas partes interpretari poteſt, vtuntur , ita vt ſi res in oppoſitum euenerit, non ipſorum falſitati, aut ignorantiæ adſcribatur , ſed interpretum inſcitiæ : tale fuit oraculum illud, quod Æacidę reddiderūt *Aio te, Æacida, Romanos vincere poſſe* Poſtrema cauſa,& fortè non minùs vera,eſt,quia ex multis pręnunciatis,impoſſibile eſt,quin vnum,aut alterum caſu eueniat:planetarij verò nimis multa quotidie prædicunt , ex quibus licèt caſu, (reſpectu prænunciationum eorum)plura tamen coincidunt cum his , quæ ex aliis cauſis eueniunt ; bene igitur ſtare poteſt, quòd fallaces ſint eorum prædictiones , & nihilominùs plura ex his, quæ prænunciant caſu,& per accidens,coincidant cum euentibu per ſe intentis,& per ſe productis à propriis cauſis.

CAPVT IV.

Textus Ariſtotelis.

Figuram autem ſphæricam neceſſe eſt habere cælum.

Breuis expoſitio textus.

INtendit Ariſtoteles capite præſenti docere, cuiuſnam ſit figuræ cæleſte corpus, nec eget diuiſione, quia in eo ſolùm ſtatuit vnicam concluſionem, eámque probat tribus argumentis. Concluſio talis eſt: Cælum habet ſphæricam, ſeu rotundam figuram; quam probat primò hac ratione; prima figura debetur primo corpori: ſed cælum eſt primum corpus, cùm ſit omnium nobiliſſimum: ergo debetur ei prima figura: at ſphærica eſt prima, hoc eſt, perfectiſſima omnium figurarum, tam earum, quæ in planis, quàm quæ in ſolidis corporibus cernuntur, cùm ſimplicior ſit, vtpote vna tantùm linea, aut vnica ſuperficie conſtans, cui nihil addi poteſt, cùm tamen aliæ figuræ pluribus contineantur lineis, aut ſuperficiebus, vt patet: ergo hæc debetur cæleſti corpori.

Secunda ratio procedit ex communi conſenſu Aſtrologorum, qui duplici via procedunt in conſtituendis figuris: nam quidam corpora diuidunt in ſuperficies, ex quibus componi cenſent, & hi ſolam figuram ſphæricam, inter ſolidas non reſoluunt in plures ſuperficies, cæteras verò in multas reſoluunt, vt pyramidem in quatuor triangulares; alij verò ordinem figurarum aſſignant, ſecundùm ſpecies numerorum, accommodando figuras numeris, iuxta quorum ſententiam circulus, tanquam ſimpliciſſima figurarum, accommodatur vnitati etiam ſimpliciſſimæ in genere numerorum; iuxta vtramque igitur ſententiam, ſphærica figura cenſetur ſimpliciſſima, ideóque prima, primóque corpori (quod eſt cæleſte) debita. Colligit Ariſtoteles ex rotunditate primi cæli cæteras cæleſtes ſphæras ſub eo contentas, atque etiam elementaria corpora, eadem rotunda figura prædita eſſe, quia illud, quod rotundo adæquatur, eíque contiguum eſt, & omni ex parte ab eo continetur, eiuſdem figuræ debet eſſe: ſed conſtat ſic ſe habere ſphæras omnes cæleſtes, reſpectu lunaris ſphæræ; omnes ergo habent figuram ſphæricam.

Tertia ratio procedit ex motu hoc modo: corpus cæleſte mouetur motu circulari, ita vt vna eius pars ſuccedat in ſpatio alterius; ſi igitur non haberet figuram circularem, ſed aliquam ex rectis lineis, habentéſque angulos inter ſeſe diſtantes, fieret, vt in ſpatio vnius anguli alter ſuccederet, & ideò ſpatium hoc nunc eſſet corpore plenum, nempe dum ipſum occupat angulus, & poſtmodùm vacuum, cùm iam non occupetur ab angulo, ſed ſoli interuallo interiecto inter angulos correſpondeat: quare

ſequitur

ſequitur ſupra cælum dari locum, dari vacuum, dari ſpatium corporeum, in quo extendi poſſit corpus, quod conſtat eſſe falſum, quia cùm cælum ſit vltimum, ac ſupremum corpus, nihil horum ſupra; aut extra ipſum dari poteſt, & eadem abſurda ſequi aſſerit, ſiue cælum dicatur habere oualem, ſiue pyramidalem, vel quamlibet aliam figuram ab ſphærica diuerſam. Vrget deinde argumentum primò, quia euidens eſt, motum cæli eſſe omnium motuum velociſſimum, quia minùs tempus, quàm cæteri conſumit: neceſſe eſt ergo talem motuum breuiſſimum fieri per breuiſſimam lineam, qualis eſt circularis, ex iis ſcilicet, quæ percurri poſſunt ab eodem puncto incipiendo, & ad idem redeundo; ergo cælum, quod ex propria natura in circulo velociſſimè fertur, circularem figuram habere oportet. Vrget ſecundò, quia licèt elementa non ſint inter ſeſe continua, nihil vacuum inter ea reperitur, ſed omni ex parte ſe contingunt, atque correſpondent, aqua complectitur terram, aquam aër, aërem ignis, & concauum Lunæ omnia: ſed conſtat de aqua & terra, eſſe corpora rotunda; de terra quidem experientia inferiùs oſtendenda; de aqua verò probat, quia ad humiliorem ſemper locum confluit, neque vnquam quieſcit, donec æquè à centro mundi diſtet, & par debet eſſe ratio de aëre, & igne, propter immediatam continentiam: neceſſe eſt ergo, cælum Lunæ omnia complectens globoſam habere figuram, & pariter ſuperiores ſphæras; ex quibus infert totum mundum ſphæricum eſſe.

CAPVT V.

Textus Ariſtotelis.

Quoniam autem eſt dupliciter in circulo moueri, &c.

Breuis expoſitio textus.

INtendit Ariſtoteles capite præſenti, cauſam reddere, ob quam motus cæli fiat versùs anteriorem partem, hoc eſt, versùs hemiſphærium noſtrum: hoc igitur inquirit, & ſoluit, quia in ſempiternis, quale eſt cælum, ac motus eius, cùm ſemper eodem modo ſe habeant, nihil caſu fit, ſed ex inſtituto naturæ omnia: aliquam igitur in eadem habere debent cauſam; cùm nihil ſit, quod cauſam non habeat, præter primam, à qua depēdent omnia: quòd igitur cælum ſic moueatur, versùs anteriorem partem, & non alio modo, cauſam aliquam habere neceſſe eſt, & eam meritò inquirit. Sed videri poſſet alicui, reprehenſione dignum, talem cauſam adeò difficilem inueſtigare velle: nam ſtultitiæ ſignum eſt, poſſibile exiſtimare cauſas omnium, etiam difficilium inuenire, vel certè arrogantis animi, qui ſe omnia explicaturum confidit. Reſpondet nihilominùs non ſtatim incuſandos

eſſe qui difficiles quæſtiones excitant, ſed inſpiciendum, quo animo id faciant; nam ſi animo oſtentandi ingenium, famámque inaniter occupandi, reprehenſione digni erunt; ſi verò inueniendæ veritatis deſiderio ducantur, maxima eſt habenda eis gratia, ſi quid ingenio, ac labore reperiant, quod aut verum ſit, aut ſaltem veroſimile videatur. Reſpondet igitur dubio propoſito, aſſerens naturam ſemper intendere id, quod optimum eſt, primaria ſcilicet intentione: nam contingit à primaria impediri, & tunc cùm optima non poſſit, quaſi ſecundaria intentione deteriora intendit, & facit, vt contingit in monſtri productione; melius autem, ac præſtantius reputatur, quòd cælum versùs anteriorem partem, noſtrúmque hemiſphærium, à dextro in ſiniſtrum moueatur, quàm modo oppoſito: nam dextrum digniorem partem denotat, à digniori verò motum incipere, in idemque peruenire, præſtantius eſt, & hæc eſt integra huius capitis ſententia.

Sed aduersùs eandem rationem dubitat Diuus Thomas, quia videtur in ea Ariſtoteles vitioſo circulo vti; docuerat autem in ſuperioribus, dextrum cæli in noſtro Oriente eſſe, quia inde incipit motus eius; nunc verò probat, cælum moueri à noſtro Oriente, quia ibi eſt dextrum: & reſpondet, diſtinctionem partium cæli, in ordine ad motum, cauſam eſſe, ob quam ab vna potiùs, quàm ab altera incipiat motus; quam diſtinctionem efficit intelligentia, priùs applicans virtutem vni quàm alteri: quod verò motus ab illa potiùs, quàm ab alia incipiat, non cauſa, ſed ſignum diſtinctionis earundem partium eſt: abſque vitioſo autem circulo fieri poteſt, vt id, quod priùs à ſigno probatum eſt, rursùs probetur per cauſam, quia probatiò prior à poſteriori procedit, poſterior verò à priori, & hoc modo proceſſit in præſentiarum Ariſtoteles, cùm in ſuperioribus à ſigno, vel effectu, & ideò à poſteriori proceſſerit.

Tractatus de figura, numero, ordine, & motibus corporum cæleſtium.

QVÆSTIO I.

An cæleſte corpus ſphærica, ſeu rotunda figura præditum ſit.

MAgna fuit inter veteres Philoſophos diſſenſio circa figuram cæli, vt Theodoretus in libro de materia, & mundo, atque etiam Plutarchus ſecundo libro de placitis Philoſophorum teſtantur: nam quidam figuram, quaſi oualem ei tribuebant, alij teſtudini ſimilem, alij denique diuerſas ab his, immò apud ſanctos Patres non fuit concors ſententia; ſed placet, varios omnes modos ſentiendi ad duas extremas claſſes referre breuitatis

tatis gratia. Prior igitur ſententia denegat cælo rotundam figuram, eíque tribuit figuram potiùs cuiuſdam tentorij, quam hemicycli vocant, aut fornicis:ita ſenſit expreſsè Diuus Chryſoſtomus homilia 14. & 17. epiſtolæ ad Hebræos, quibus locis reprehendit eos,qui rotundam ei concedunt ex illis verbis: *Tabernaculi verò quod fixit Dominus*,ſic loquens:*Vbi ſunt,qui dicunt, moueri cælum, & qui pronunciant ſphæricum eſſe,vtraque enim hæc ſunt ſublata per verbum fixit.* In eadem ferè ſententia fuit Diuus Baſilius, Homilia prima Hexameron poſt medium, vbi ſic de cælo loquitur:*De figura quoque ſatis ſunt ea, quæ idem ille dixit, Dei gloriam enarrando, qui conſtituit*, inquit,*cælum vt fornicem.* Quorum ſententiam ſequuntur alij ſacrarum literarum expoſitores, quos retulit Diuus Damaſcenus ſecundo libro orthodoxæ fidei, capite ſexto, atque etiam Lactantius libro tertio diuinarum inſtitutionum, capite vigeſimo quarto, vbi deridet eos, qui cælum omni ex parte rotundum poſuere. In quos acriùs inuehitur Procopius Gazeus in Commentariis ſuper Geneſim, capite primo & decimo ſeptimo, exponens prima illa verba Geneſis: *In principio creauit Deus cælum, & terram*: aſſerénſque eorum ſententiam alienam eſſe à fide Catholica, ideò aduersùs eam in primis vtuntur variis ſacræ paginæ teſtimoniis. Chryſoſtomus quidem obiicit verba illa, ex capite octauo epiſtolæ ad Hebræos: alij verò alia expreſſiora ex Pſalmo 103.*Extendens cælum ſicut pellem*; Vbi pellis nomine idem, quod tentorium, deſignatur: quibus expreſſiora adhuc ſunt alia ex capite quadrageſimo Iſaiæ:*Expandit cælos ſicut tabernaculum ad habitandum.* Arguit deinde ratione Lactantius,quia ſi talis figuræ cælum foret, eandem haberet terra, quam conſtat, vndequaque ab eo contineri, & quaſi circunſcribi, & proptereà eiuſdem eſt figuræ:quod ideò abſurdum eſt, quia ex eo fieret,corpora omnia,quæ apud nos ſunt, ſeu oppoſita omnia pendere.

Secundò,poteſt probari eſt ſtellis fixis, de quibus experientia docet, non ſemper æquè diſtare à terra; ſed diuerſis temporibus diuerſam habere diſtãtiam, quia dum prope horizontem verſantur,maiores apparent, cuius non poteſt alia ratio deſignari, niſi quia tunc propinquiores cernuntur:Sol prætereà,& Luna noſtris oculis non ſub ſphærica figura; ſed ſub plana apparent, puro etiam, ac ſereno aëre: ergo non ſunt rotunda corpora,ſed alterius figuræ ex planis, & ex conſequenti cælum, cuius partes ſunt, vel cui affixa, vel ſaltem cui accommodata. Ac tandem ſi cælo tribuenda eſt rotunda figura, maximè propter rationem Ariſtotelis, quia ſequeretur ex motu eius, extra cælum dari locum, & vacuum: ſed nihil horum ſequeretur, ſi oualem haberet figuram, vel inſtar cylindri eſſet; nihil ergo obſtat, quia

aliquam ex his figuram habeat potiùs, quàm ſphæricam. Probatur minor, quia ſi in figura oui, aut cylindri deſignetur axis ab vno apice ad alterum traductus, ita vt cælum circa vtrumque apicem, tanquam circa polos voluatur, nunquam dabitur locus, vel ſpatium ſine corpore, & ideò nec vacuum, vt conſideranti patebit.

Vrgeríque poteſt argumentum, quia capaciſſima figura debetur cælo, cùm ſub ſe complectatur totum inferiorem mundum: ſed figura ſphærica ſecundùm hanc extenſionem, aut capacitatem eſt omnium minima, vt docet Archimedes in libro de Iſoperemetris: ergo alia potiùs, quàm ſphærica figura cælo tribuenda eſt, & fortè quadrata erit congruentior, ob maiorem capacitatem, ac firmitatem, quarum ratione eam plures cælo concedunt Empyreo, vt in calce huiuſce quæſtionis videbitur. Et propter hæc fortaſſe dubius hæſit Diuus Auguſtinus libro ſecundo de Geneſi ad literam, capite nono.

Poſterior ſententia aſſerit, cælum rotundam, ſeu ſphæricam habere figuram omni ex parte perfectam: quam ante tempora Ariſtotelis in Italiam inuexiſſe referunt Pythagoram, & in Ioniam Thalem Mileſium, & hos ſecutos fuiſſe Babylonios, Chaldæos, & Ægyptios: Ptolomæum 3. capite, libro primo editionis magnæ, Alphraganum differentia 2. atque etiam Platonem in Timæo. Poſteà verò Ariſtoteles in ſua Schola Peripatetica eam ex profeſſo docuit, atque probauit cap. 4. huius libri, à qua in noſtram. Theologicam ita emanauit, vt nemine diſſentiente, eam amplectantur Scholaſtici omnes, tam antiqui, quàm recentiores. Sed priùs eam ſequutus fuit Cicero ſecundo libro de natura Deorum, & poſt ipſum Diuus Hieronymus in commentariis capitis 5. Epiſtolæ ad Epheſios, vbi grauiter eos reprehendit, qui cælum non omni ex parte rotundum faciunt, ſed fornicis inſtar curuatum. Quam ſententiam non ſolùm vt probabiliorem, ſed tanquam veram amplectimur, nec ſolùm cenſemus, ſacris literis non aduerſari, ſed efficaciter colligi ex illis verbis Eccleſ. 1. *Sol occidit, & in locum ſuum reuertitur, ibique renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem, luſtrans vniuerſa, in circuitu pergit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur.* Quæ omnia præſtare nequaquam poſſet, niſi ſphæricam figuram haberet. Valdè etiam his ſimilia ſunt illa verba Eccleſiaſtici 24. vbi diuina ſapientia loquens ait: *Gyrum cæli circuiui ſola.* Præter rationes verò Ariſtotelis capite quarto à nobis elucidatas, efficaciter probari poteſt ex aſtrorum motibus, hoc modo: euidens experientia docet ſtellas fixas circundare terram, ſeruantes ſemper eandem diſtantiam inter ſeſe, & eas, quæ prope polum ſunt, moueri in circulum reſpectu eius, intra noſtrum horizontem, ſeruantes

ſemper

ſemper eandem diſtantiam ab ſtellis longiùs diſtantibus ab eodem polo, non ſecus ac mouentur claui affixi corpori ſphærico apud nos; ergo motus eorum verè circularis eſt, & ex conſequenti ipſæ circularem figuram habent,& cælum, cui affiguntur, & Sol, & Luna mouentur, tam reſpectu terræ, quàm maris, paulatim aſcendentes ab horizonte vſque ad medium cælum, deinde ad Occaſum perueniunt, paulatim deſcendentes, à quo iterum ad ortum circulari motu redeunt; quod fieri repugnaret, niſi cæli quibus affiguntur, perfectè rotundi forent, & vndique elementa complecterentur; quod euidenter oſtenditur ex incrementis, ac decrementis Lunæ: ſiue enim corniculata ſit, ſiue plena, ſiue ad plenilunium tendat per incrementum lucis, ſiue ab eo deficiat per decrementa, ſemper creſcit, atque decreſcit circulariter illuminata à Sole, quod conſtat eſſe impoſſibile, niſi ſit corpus circularis figuræ. Propterea in exemplum demonſtrationis quia à poſteriori procedentis, hanc demonſtrationem attulit Ariſtoteles 1. libro de poſteriori reſolutione, capite 10. Omne illud, quod in orbem augetur per illuſtrationem, eſt corpus ſphæricum: ſed Luna hoc modo augetur per illuſtrationem à Sole: ergo eſt corpus ſphæricum: neceſſe eſt ergo, cælum, cui affixa eſt, corpus ſphæricum eſſe. Et tandem experientia conſtat, diuerſis motibus, & quodammodò oppoſitis moueri planetas, vt inferiùs explicabimus, & iſti motus diuerſi neceſſariò fieri debent ſupra polos, vel partes eorundem cælorum diuerſas à polis, ſuper quos mouetur cælum ſydereum. Quod non poſſe fieri ſine eorundem cælorum penetratione, vel ſciſſione,ſi figuræ ouales forent,vel inſtar cylindri, facilè à quocunque intelligi poteſt, & ſolùm poſſe ſaluari tales motus per circularem figuram ſphæricam. Hãc igitur habere neceſſariũ eſt.

Neque ea,quæ ſententia oppoſita attulit, aliquid aduersùs noſtram efficiunt, & in primis non ſignificatur tabernaculi,vel fornicis, aut pellis nomine in ſcriptura figura cæli, ſed officium; quaſi dicatur, ſicut tentorium, tabernaculum, vel camera obtegit ingredientes omnes, eos intra ſe recipiens, eodem pacto cælum eſt quaſi operimentum rerum omnium ſub ſe degentium, & ideò veluti tabernaculum, ſiue tentorium, pellis, vel fornix. Nec etiam, cùm dicitur Deum extendiſſe cælum, ſicut pellem,deſignatur figura eius,ſed facilitas condendi illud,& ideò ſenſus horum verborum eſt, quem D. Auguſtinus eadem verba exponens lib.de Geneſi 2.ad literam affert,tam facile Deo fuiſſe cælum condere,quàm facile nobis eſt,complicatam pellem,quam manu tenemus, extendere. Quem etiam ſenſum indicauit planè Iſaias cap. 41. hiſce verbis: *Qui extendit veluti nihilum cælos.* Sed nec ratio Lactantij aliquid probat: nam omnia corpora grauia

in

in noſtrò, vel oppoſito Hemiſphærio degentia, ſuo pondere, & grauitate ad centrum mundi tendunt, à quo non niſi aſcendendo contra eandem eorum inclinationem deuelli poſſunt, quare non magis pendent, quæ in terra conſiſtunt apud Antipodas, quàm quæ apud nos, & re vera nihil reperitur pendens in vtroque Hemiſphærio.

Ad ſecundum, negandum eſt, ſtellas in horizonte minùs à nobis diſtare, vel propinquiores eſſe, quam dum in medio cælo verſantur, quin potiùs, vt ex aſtronomica proportione oſtenditur, plùs diſtant in horizonte. Quòd verò maiores nobis appareant, concedimus; negamus tamen, rationem huius eſſe maiorem propinquitatem earum: ſed denſitas medij ex vaporum, atque exhalationum congerie cauſata, maiorem illam apparentiam efficit. Vt enim docet Ariſtoteles tertio libro Meteororum, capite quarto, atque etiam Seneca libro naturalium quæſtionum, capite ſeptimo, quò medium denſius eſt, maiora atque propinquiora videntur corpora omnia, quod docet experientia in his quæ per aquam cernuntur. Quod adeò verum eſt, vt etiam dum ſunt in medio cælo, aliquando maiores, & poſtmodùm minores nobis videantur, iuxta maiorem, vel minorem vaporum copiam medio permixtam; quare maiores apparent hyemali, quàm verno tempore, & flante auſtro, quàm borea, quia plures ventus ille vapores excitat; Sol autem, & Luna plana quidem nobis apparent corpora, ob nimiam diſtantiam, propter quam facilè viſus decipitur circa figuram, quemadmodum circa magnitudinem: nam de vtroque iſto ſydere iudicat, minoris longè magnitudinis eſſe, quàm terram, immò quàm turrim, vel aliud corpus apud nos degens.

Ad tertium dicimus, non poſſe vllo modo habere cælum figuram oualem, vel eſſe quaſi cylindrum, quia repugnaret ſub primo mobili, proprium motum conficere inferiores ſphæras, cùm ſuper diuerſos Polos à Polis primi mobilis moueri debeant; quin, aut ſe perfringerent, aut mutuò ſe peruaderent, ſi talem figuram haberent. Et prætereà talem figuram habere debet cælum in ordine ad motum, vt vbicunque, & quomodocunque conſtruantur Poli, non ſequatur ex motu eius vacuum, quod patet non habere oualem, aut quamlibet aliam figuram præter rotundam. Quod verò additur, figuram ſphæricam minimam eſſe inter omnes, diſtinguendum eſt: nam quoad loci occupationem, quam vocare poſſumus extrinſecam, ſiue externam capacitatem, verum eſt: quoad cauitatẽ verò, quæ vocari poteſt interna capacitas, potiùs eſt omnium capaciſſima, & talem debuit habere capacitatem cælum potiùs, quàm priorem in ordine ad finem, & effectus, propter quos conditum fuit à Deo.

QVÆ

QVÆSTIO II.

De numero cæleſtium ſphararum.

PRæſupponendum eſt, ne in quæſtione de nomine hæreamus, nomen cælum, quaſi æquiuocum eſſe, plures ac diuerſas habens ſignificationes: nam primò accipitur pro ſuperiore parte aëris, iuxta illud Pſalm. *Volucres cæli.* Secundò, accipitur pro globo includente omnes cælos, ſi plures ſunt, ídque frequenter in Scriptura vtente nomine ſingulari, vt dum dicitur Matthæi 6. *Cælum, & terra tranſibunt.* Tertiò, ex multorum ſententia accipitur pro corpore cæleſti ſupremo, ac perfectiſſimo (quod Empyreum vocant) vt cùm dicitur Diuus Paulus aſſumptus ad tertium cælum 1. Cor. 15. Vltimò, ſumitur pro quolibet orbe, ſeu ſphæra cæleſti mobili, vt Pſalmo 148. *Laudate eum cæli cælorum*: & iuxta hanc vltimam acceptionem procedit præſens controuerſia de numero cælorum. Circa quam duo ſunt hoc ordine diſcutienda; primum, an ſphæræ cæleſtes ſint plures; vel vna tantùm; poſtremum ſuppoſito quòd ſint plures, quo numero definiantur.

Et circa primùm tenet prior ſententia, vnicam eſſe ſphæram cæleſtem, cui affixæ ſunt ſtellę, & cum quibus mouetur de Oriente ad Occidens; habet verò in profunditate cauitates quaſdam, canalibus ſimiles, in quibus incluſæ ſunt planetæ, & per quas mouentur, motu quidem proprio ab Occidente ad Oriens: ad motum verò totius cæli ab Oriente ad Occidens, & motus prior eſt, quaſi piſcium in mari. Ita ſentit D. Chryſoſtomus homilia 4. in Geneſin, vbi ait, eos, qui multos cælos dicere audent, diuinæ Scripturæ auctoritati contradicere, cùm Moyſes vnum tantùm cęlum eſſe docuerit, ita ſcribens. *In principio creauit Deus cælum, & terram.* Cuius ſententiæ adhæret Acatius in 1. cap. Geneſis, & Andræas Ciſalpinus lib. 5. Peripateticarum quæſtionum, quæſt. 4. & adhuc ex recentioribus non deſunt, quibus placeat fundamentum huius ſententiæ. Præter verba Scripturæ, videtur eſſe, quia varij motus cæleſtes, variæque influentiæ in hæc inferiora ſaluari poſſunt cum vnico orbe cæleſti, modo explicato ſe habente: ergo non debent plures admitti; nam res, præſertim grauiſſimæ, præcipuæque vniuerſi partes, non debent ſine grauiſſima, vrgentíque neceſſitate multiplicari.

Communis tamen ſententia ſcholæ tenet, plures eſſe orbes cæleſtes: ita ſenſerunt omnes fermè antiquiores Philoſophi, Ægyptij, Chaldæi, Locrenſis Pythagoricus, Plato 10. libro de Republica, Ariſtoteles 12. Metaphyſicæ, c. 8. tex. 47. & ex ſanctis Patribus omnes fermè, qui de hac re loquuntur. Aug. l. 10. de Geneſi, c. 29. & in Pſal. 32. Ambroſius lib. 2. Hexameron, cap. 2. Baſilius homil.

homil. 3. Hexameron, Damaſcenus 2. lib. orthodoxæ fidei, cap. 6. & 7. D. Thom. 1. parte, quæſt. 68. artic. 4. Theodoretus quæſt. 11. in Geneſ. & omnes quotquot cælum Empyreum ponunt: cùm euidens ſit, præter illud dari cælum ſtellatum, & id videntur Aſtronomi tanquam certum præſupponere. Quam ſententiam imprimis colligo ex ſacra Pagina, quæ multis in locis in plurali numero de cælo loquitur. Pſalmo 148. *Laudate eum cæli cælorum, & omnia, quæ ſuper cælos ſunt.* Eccleſiaſt. 24. *Ego feci, quod in cælis oriretur lumen indeficiens.* Ad Epheſios 4. *Aſcendit ſuper cælos cælorum.* Sed ratione probatur ex motu ſtellarum, & planetarum, nam planetæ in ſuo motu nec vllum inter ſeſe, neque cum ſtellis ordinem ſeruant. Et ex priori ſequitur non eſſe in eodẽ orbe, ſed in diuerſis diuerſo modo motis, ex poſteriori verò nõ eſſe in eodẽ orbe cum ſtellis, & ex vtroque plures eſſe orbes cæleſtes. At dicunt oppoſitæ ſententiæ Patroni, in eodem quidem orbe moueri ſtellas, atque planetas propriis motibus, atque etiam motu totius cæli, non ita vt ei ſint affixæ, ſed ſicut piſces in mari aquam penetrando, ſeu peruadendo: nec enim ad vnum, nec alterum motum neceſſe eſt, eſſe cælo affixas: nam piſces in aqua vtrumque motum habent, etiamſi non affigantur, ſed diſcontinui ſint, propriam quidem peruadendo, ac diuidendo aquam: & præterea propria aqua versùs quamlibet differentiam loci eos ſecum rapit: ita ergo de ſtellis, ac planetis intelligi poteſt. Sed argumentum ſecundum probat, hoc eſſe falſum, & impoſſibile: nam vel ſtellæ mouentur diuidendo cælum, vel per quoſdam circulos, & quaſi canales, quos à natura habent, ſed vtrumque eſt falſum. Primum quidem, quia ex eo ſequitur, cælum eſſe corruptibile: nam per diuiſionem tandem corrumpitur corpus diuiſum in minutiſſimas partes, pręſertim ſi non ſit fluidum & facilè diſſipabile. Quod non habere cælum docent verba illa Iob cap. 37. quibus dicitur, cælum eſſe quaſi ære fuſum, quod eſt eſſe ſolidiſſimum corpus. Si verò mouentur non diuidendo cælum, ſed quaſi per canales, quos à natura habent, hinc quæram, an cauitates illæ, ſiue canales ſint vacui omni corpore, vel aliquo pleni. Si primum, dabitur vacuum in natura rerum, contra totam Scholam philoſophicam, & efficaciſſimas rationes, quas ſuo locò attulimus. Si verò ſint pleni corpore aliquo, aut tale corpus eſt eiuſdem naturæ cum cælo, vel diuerſæ; ſi eiuſdem, falſum eſt, quòd ſemper diuidatur per motum, quia ſequitur eſſe corruptibile; ſi verò ſit naturæ diuerſæ, ſequitur violenter ibi detineri. Dabitur ergo aliquid violentum à natura, atque etiam in eo ſtatu perpetuò permanſurum, & vtrumque eſt falſum. Impugnatur tandem, quia ſtellæ in ſuo motu retinent eandem diſtantiam inter ſeſe, ſicut claui affixi moti in corpore ſphærico: ergo neceſſariò fatendum eſt, cælo affixas

affixas eſſe. Diuum autem Chryſoſtomum conatur exponere, & conciliare cum communi ſententia D. Thomas 1. parte, quæſt. 68. artic. 4. aiens, nomine vnius cæli intelligere vnum corpus, quod eſt ſupra terram,& aquā, plures ſphæras particulares,atque diſtinctas continens, quas communis ſententia aliorum Patrum in plurali numero plures cælos vocat. Sacræ literæ iuxta proprietatem Hebraïcæ linguæ,in qua magis conſuetum eſt, cælum in numero plurali ſignificari, quàm in ſingulari, paſſim loquuntur in eodem plurali numero, cælos cælorum, ad diuinas laudes excitandas,quo pacto eas intelligit idem Chryſoſtomus.

Præſuppoſito ergo,quòd plures ſint ſphæræ cæleſtes, quærimus ſecundò, quo numero definiantur,(de qua re ſe dubitaſſe aſſeruit Auguſtinus.) Et quidem duas tantùm poſuiſſe reperio. In qua ſententia fuit Theodoretus, quæſtione 21. in Geneſim, vbi hæc verba ſcripſit: *Qui non credit ſecundum cælum eſſe, rectam ſemitam tranſgreditur; qui verò plures nominare conatur, adhæret fabulis, poſtpoſita diuini Spiritus doctrina: nam Moyſes duos tantùm cælos numerat,alterum factum ante lucem, alterum factum poſt lucem ex natura aquarum.* Atque etiam D. Damaſcenus 2. lib. orthodoxæ fidei,c. 6. vbi aëre excepto, duos tantùm cælos aſſignauit. Alij verò tres poſuêre,vt D.Ambroſius 2.libro Hexameron,capite etiam 2. vbi tertium cælum negare ſe non poſſe ait, plures verò non addit: quod videtur valdè conſentaneum doctrinæ Diui Pauli 2.ad Corinthios 12. ſic de ſe loquentis:*Scio hominem raptum vſque ad tertium cælum.* Præſertim, ſi per tertium cælum intelligatur Empyreum, vt D. Thomas cum aliis intelligit 2.2.q.175.artic.3. hiſce verbis: *Et ſic tertium cælum dicitur Empyreum quod dicitur tertium reſpectu cæli aërei & cæli ſyderei,vel potiùs reſpectu cæli ſyderei, & reſpectu cæli aqueï, ſiue cryſtallini, &c.* Conſonat etiam rationi deſumptæ ex illo,quod docet Ariſtoteles,libro 12.Metaphyſicæ,capite 8.textu 48.videlicet,motum cæli eſſe propter motum aſtri ei affixi. Ex quo argui ſic poteſt: ſupra cælum Empyreum nullum eſt aſtrum, cùm cælum hoc ſit ſupremum:ergo nulla eſt ſphæra cæleſtis, niſi abſque fine aliquo, & fundamento velit quis eam ponere:ergo ſi Empyreum omninò eſt tertium, vltra quod non eſt aliud,tres duntaxat numerari poſſunt ſphæræ cæleſtes, vt ſentit D.Ambroſius.

Alij tandem ſphæras octo numerandas cenſent:ſeptē quidem, quibus ſeptem planetæ affixæ ſunt, videlicet; primam Lunæ, ſecundam Mercurij, Veneris tertiam, Quartam Solis,Martis quintam, Iouis ſextam, Saturni ſeptimam, octauam verò pro ſtellis, quas fixas vocant, quia in hac octaua ſphæra firmiter inſident, & motu eius mouentur, & propterea firmamentum vocatur. Quare de eis conſtat, diſtare plus à terra, quàm planetas, hunc numerum

numerum ſphærarum cæleſtium poſuere omnes fermè Ægyptij, & Chaldæi, Timæus Locrenſis Pythagoricus, Plato 10. libro de Republica, & tandem Ariſtoteles 12. libro Metaphyſicæ, cap. 8. textu 47. & ſic omnes intellexerunt, cælum ſydereum, ſicut eſt octauum, ita eſſe vltimum, aut etiam primum, & cùm cenſuerint, moueri omnes, cælum hoc vocarunt mobile primum, quod ſuo motu rapit cæteros, illoſque motus complere facit viginti quatuor horarum ſpatio, quamuis proprios motus tardiores habeant. Fundamentum huius ſententiæ potiſſimum eſt, diuerſi motus planetarum, qui continua obſeruatione cognoſcuntur: nam ſeptem planetæ aliquando inter ſe ſeparari conſpiciuntur, atque etiam aliquando ſibi viciniores fieri, vt in Sole, & Luna cunctis eſt manifeſtum: neceſſe eſt ergo, vel eſſe orbes diſtinctos, vel diuerſis orbibus affixos eſſe, in quibus moueantur, quia repugnat in eodem motu eiuſdem ſphæræ hanc diuerſitatem, immò oppoſitionem inter partes reperiri, & numerus iſte cæleſtium orbium diu receptus fuit in Schola, ſed progreſſu temporis Aſtronomi plures, vt Ptolomæus Alexandrinus, Alphraganus, & alij diuturna obſeruatione ſe cognouiſſe teſtati ſunt, cælum ſydereum, ſeu firmamentum nonnihil retrogredi versùs partem occidentalem centum annis vno gradu, vnde collexerunt, non eſſe primum mobile, ſed hoc motu ſe mouere ab Occidente in Orientem, ſex millibus annorum perficiendo talem motum ſibi proprium: motum verò diurnum ab alio corpore cæleſti ſuperiori habere, quia repugnat, motus adeò oppoſitos poſſe conuenire eidem corpori, niſi alter conueniat ei ex propria natura; alter verò quia rapitur à corpore ſuperiori, & propterea neceſſariò addendum eſſe aliud cælum, quod ſit primum mobile ſecum rapiens ſtellatum, & alios inferiores planetarum, eoſque compellens ad complendum ſuum motum ſpatio viginti quatuor horarum, quamuis proprios tardiores habeant. Poſt verò Aſtronomi poſteriores, vt Thebitius, Alphonſus Hiſpaniarum Rex, Georgius Purbachius, & Ioannes Monte Regius, præter hos duos motus in eodem firmamento cognitos, tertium animaduerterũt, quem vocarunt acceſſus, & receſſus, aut motum trepidationis, quia ſtellæ viſæ ſunt, quaſi in vnam partem aliquando inclinare, videlicet versùs vnum polum, quandoque versùs alterum, qui motus non poteſt conuenire eidem cælo ſtellato (cui affixæ ſunt ſtellæ) ex propria natura, cùm habeat alterum ab Occidente in Orientem, quem abſoluit triginta, & ſex millibus annis; neceſſe eſt ergo, ſupra ipſum ponere aliud cælum nonum, quod naturaliter moueatur motu trepidationis, & ſecum rapiat per talem motum cælum ſtellatum, quaſi faciens ipſum trepidare, & ſupra nonum cælum trepidationis decimum, quod ſit primum

mobile

mobile perficiens motum proprium ſpatio viginti quatuor horarum, ſecúmque rapiat inferiores orbes, eos faciens motu diurno moueri eodem modo. Præter hos verò decem orbes reſtat cælum Empyreum immobile; quo completur numerus vndecimus à multis iam in Schola receptus.

Sed aduersùs duos illos cælos ſuperadditos, nonum videlicet, ac decimum, obiiciunt recentiores quidam hoc modo: etiamſi obſeruationes Aſtronomorum de motu retrogrado cæli ſyderei, ac de quorundam aſtrorum trepidatione in eo veræ ſint, non compellunt duos cælos addere. Sed poteſt quiſpiam excogitare, cælum hoc moueri à ſua intelligentia vno quidem, atque eodem motu, ſed ex illa parte retrogrado, atque etiam ex parte quarundam ſtellarum, quaſi trepidante, & ita non erit neceſſarium, alios motus multiplicare diſtinctos, & minùs neceſſarium, multiplicare duo alia corpora cæleſtia. Nihilominùs obiectio hæc non habet difficilem ſolutionem, hoc modo à poſteriori ex effectibus explicandam: nam communis ſententia ponens ſphæras ſeptem pro totidem planetis, & octauum cælum, cui affixæ ſunt ſtellæ (quod vocat primum mobile) aſſerit, primum mobile ſuo motu rapere cælos omnes inferiores planetarum, efficeréque, vt motu diurno ſecùm moueantur. Quo ſuppoſito neceſſarium erit, omnes conditiones eius participare motus orbium inferiorum, in quibus planetæ incident: ſi igitur cum retrogradatione illa, & trepidatione mouetur primum mobile, neceſſe eſt eadem participare motum diurnum Solis, & Lunæ, aliorúmque planetarum, qui cùm ſint terræ proximiores (præſertim Luna) conſpiceremus in motu eius tales defectus, quos nemo Aſtronomiæ peritus adnotauit. Signum igitur eſt, non dari in eodem motu cæli ſyderei, ſed in motu alterius corporis ſuperioris, & ideò ſi veræ ſint obſeruationes, ex eis deducetur, nonum, ac decimum cælum, multiplicandum ſupra octo, quæ Ariſtoteles, & alij antiquiores Philoſophi poſuerunt.

Nihilominùs noſtra ſententia eſt, valdè probabile eſſe, nouem duntaxat ſphæras cæleſtes ponendas eſſe, videlicet ſeptem pro ſeptem planetis, ita vt ſinguli in proprio, & cum proprio cælo moueantur; octauam ſphæram, in qua ſtellæ fixæ ſint, & firmamentum, ac primum mobile vocetur, ſecum rapiens cælos dlanetarum, vt poſuerunt Ariſtoteles, & cæteri antiquiores Philoſophi; & tandem ſupra omnes cælum Empyreum, tanquam beatorum ſedem, de quo nonnulla dicemus quæſtione ſequenti. Ratio autem, quæ me mouet, ad non multiplicandum duas illas ſphæras, eſt; primò, quia iuxta vniuerſale illud principium, non ſunt multiplicandæ entitates reales, maximè complexæ, ſine vrgenti neceſſitate. Sed non affertur vrgens argumentum,

quo probetur duo illa cæleſtia corpora addenda eſſe, præter nouem enumerata: ergo non ſunt multiplicanda. Minorem probo, quia ſolùm multiplicata ſunt propter Aſtronomorum teſtimonium aſſerentium, duos illos motus ſe obſeruaſſe, nempe retrogradum firmamenti ab Occidente in Orientem, adcòque tardiſſimum, vt vnam circulationem non minùs quàm ſex millibus annorum ſpatio abſoluat; deinde motum trepidationis, quem ſtellæ nunc accedendo, nunc verò recedendo à polis oſtendunt, quos motus conſtat non poſſe naturaliter conuenire eidem firmamento, neque ſimul cum motu diurno ab Oriente in Occidentem; & propterea neceſſariò eſſe multiplicandum aliud cælum, cui vnus motus eorum conueniat naturaliter, & proinde aliud, quod ſit primum mobile, & idemmet firmamentum cum cæteris omnibus ſphæris inferioribus ſecum rapiat ab Oriente in Occidentem, compellens circulationem abſoluere ſpatio viginti quatuor horarum; firmamentum verò, ſeu ſtellatum cælum ſolùm moueri naturaliter motu illo tardiſſimo.

Sed obſeruatio vtraque cùm primis lubrica eſt, & valdè incerta, & parum probabilis, neque tanti momenti, vt compellat, duo cæleſtia corpora multiplicare: ergo non ſunt propter eam multiplicanda. Probatur minor, quòd incerta ſit; quia motus eſt ſenſibile commune, circa quod paſſim ſenſus decipiuntur, præſertim ad maximam, & prope infinitam diſtantiam, qualis eſt ea, quæ verſatur inter nos, & octauum cælum; ergo facile eſt viſum in obſeruationibus illis decipi, ita vt talibus motibus moueri ſtellas iudicet, aut cælum ipſum, cùm verè non moueantur; & hanc probationem minoris vrgeo ex duobus; ex priori quidem, quia longè minùs à nobis diſtat Sol, quàm ſtellatum cælum; & tamen circa magnitudinem eius decipimur, iudicantes longè minorem eſſe, quia magnitudo commune ſenſibile eſt, & longè diſtans; ergo faciliùs decipi poſſunt Aſtrologi circa motus illos particulares firmamenti, ac ſtellarum eius, iudicantes dari, cùm non dentur. Ex ſecundo verò, quia motus, qui tribuitur firmamento, tanquam proprius, tardiſſimus eſt, cùm vnam circulationem non compleat minùs quàm ſex millium annorum ſpatio; ergo eſt imperceptibilis per ſenſum, præſertim ad tam magnam, & pænè infinitam diſtantiam; quare repugnat, per ſenſum iudicare, quòd moueatur tali motu, & proinde quòd eius ratione multiplicandum ſit aliud cæleſte corpus, quod ſit primum mobile, ad cuius motum diurnum moueatur.

Et argumentum hoc fortiùs conuincit, de acceſſu, & receſſu ſtellarum, quę cùm ſint corpora in infinitum pęnè minora eodem

firmamento,cui affixæ ſunt,& motus earum non velocior, longè minùs perceptibile erit per ſenſum.

Sed audio duplicem ſolutionem huius argumenti, quam pro Aſtrologis excogitare quis poterit: priorem quidem, quòd licèt tardiſſimus motus firmamenti, ac ſtellarum eius, non ſit perceptibilis ſenſu, dum fit, aut ſtatim, ac facta eſt aliqua eius pars; tamen poſt longum temporis interuallum percipit, quod aliquem (licèt minimum) motum abſoluerit: quemadmodum conſtat nobis, arbuſta creſcere, quorum incrementum ſenſu non percipimus, dum fit; nihilominùs elapſo tempore creuiſſe cognoſcimus, & iuxta philoſophiæ principia, motu continuo, quamuis ſenſu imperceptibili. Sic ergo motum proprium firmamenti tardiſſimum non percipimus fieri; elapſo tamen tempore aliquo, ſenſu percipere poſſumus, motum fuiſſe, & nouam præſentiam, vel nouum eius modum comparaſſe. Ex quo cognoſcimus motum eius: & hoc modo potuit continua Aſtrologorum obſeruatione colligi proprius firmamenti motus, quantumlibet tardiſſimus, atque ex eo non moueri motu diurno tanquam ſibi proprio, ſed raptum ab alia ſuperiori ſphæra, neceſſariò multiplicanda. Poſterior ſolutio excogitari poſſet, quòd licèt viſus per ſe non poſſet immediatè percipere talem motum, poteſt tamen per inſtrumenta quædam arte fabricata, quibus mediis experientia conſtat, ad longè maiorem diſtantiam idem corpus, aut motum eius percipi: tam perfecta ergo elaborari potuerunt ſimilia inſtrumenta, vt eundem motum firmamenti (quantumlibet diſtantem) percipere eis mediis quiſpiam poſſit.

Nihilominùs neutra harum ſolutionum vim argumenti diminuit; non prior, quia ſi vna circuitio firmamenti eget ſex millibus annis, impoſſibile eſt tempori viginti annorum,aut triginta correſpondere partẽ ita notabilem eiuſdem circulationis, quæ ſenſu percipi poſſet ab eodem homine ad tam magnam diſtantiam; conſtat verò ab eodem non poſſe longiorem, magíſque continuam obſeruationem adhiberi, propter vitæ eius breuitatem, ab ea ætate menſurandam, à qua poteſt obſeruationem inchoare,in eamque terminandam, qua viſus debilitari ſolet:ergo impoſſibile cenſendum eſt, ſimilem motum tardiſſimum per ſe, vel aliquam ſui partem continua obſeruatione percipi ſenſu. Quod argumentum vrgentiùs probat de ſtellarum trepidatione, propter minorem longè earum magnitudinem, atque etiam propter motum illius ſtellæ (quam polum vocamus) reſpectu cuius deſumitur acceſſus, & receſſus earum: nam polus non eſt immobilis ſtella, cùm moueatur ad motum cæli, cui affixa eſt; ſed immobilis vocari ſolet, quia ſuo motu breue ſpatium

percurrit, quod ſufficit, vt fallax poſſit reputari obſeruatio Aſtrologi putantis acceſſum, vel receſſum apparentem ſtellarum ad polum, ex parte earum contingere, cùm propter motum poli eiſdem ſtellis adſcribi poſſit. Poſterior verò ſolutio longè debilior eſt, quia etſi ad limitatam aliquam diſtantiam multùm iuuent talia inſtrumenta, & planè efficiant, vt corpus aliquod viſu percipiatur, quod ſine eorum adminiculo percipi non poſſet, cæterùm ad tam magnam inter nos, & octauum cælum intercedentem, planè eſt impoſſibile, aliquid adminiculi præſtare, vt conſideranti facilè patebit, & hæc omnia non parum corroborare videtur motus eiuſdem firmamenti rapti à ſuperiori corpore, quod iſti addendum putant; nam per ipſum lubricus valdè redditur proprius, magiſque confunditur, fitque ex conſequenti minùs perceptibilis ad tam magnam, & penè infinitam diſtantiam, cùm ſit tardiſſimus.

Secundum verò, quod in eadem minori argumenti dicitur, nempe obſeruationem aſtronomicam tardiſſimi motus firmamenti, & trepidationis ſtellarum, non eſſe tanti momenti, vt propter eam probabilis efficiatur multiplicatio duarum ſphærarum, ex eo probanda eſt, quia motus cæleſtium corporum ex propria natura ordinatur ad influendum in ſublunaria corpora. Sed ad talem influxum parum, aut nihil prodeſſe poteſt tardiſſimus ille motus firmamenti, & multò minùs quarundam ſtellarum nõnulla trepidatio ex paruo acceſſu ac receſſu ad polũ cauſata: quare incredibile videtur, ob tam leues cauſas auctorem naturæ duo cæleſtia corpora multiplicaſſe, cùm per firmamentum, & cæteros orbes planetarum facilè potuerit eoſdem influxus præſtare.

Denique etiamſi demus illas tres motus differentias in cælo re vera deprehendi, non ideò cogimur ad multiplicanda alia duo corpora cæleſtia: primò, quia fortè tempore Platonis, & Ariſtotelis hæ differentiæ fuerunt notatæ, quod negari nequit firmo fundamento, ſine arrogantia Aſtronomorum huius temporis, & tamen octonario cælorum numero contenti fuêre; non eſt ergo, cur nos compellat prædicta obſeruatio (ſi datur) ad multiplicanda cæleſtia corpora, contra prædictos Philoſophos.

Secundò, omnes illæ differentiæ rectè poſſunt conuenire eidem corpori ratione vnius tantùm motus; ergo propter illas non ſunt multiplicanda duo alia corpora cæleſtia. Antecedens probatur, quia ſolùm tribuitur cælo ſtellato motus ab occaſu in ortum ex eo, quòd ſtellæ illi affixæ ſpatio viginti quatuor horarum non deſcribunt circulum perfectum ad idem punctum deueniendo, ſed quaſi à tergo aliquantulum manent, ex quo loco rapiuntur alio die motu diurno, idemque quouis die contingit;

tingit; ſed hoc in vno tantùm motu reſpectu vnius corporis tantùm poteſt optimè ſaluari, ex eo ſolùm, quòd per illum non perueniat corpus in ſpatio viginti quatuor horarum, ad idem punctum, abſoluendo perfectè circulationem illa duratione, ſiue quia ſic à natura ſtatutum eſt, ſiue quia à corporibus inferioribus, quæ ſecum rapit primum mobile, aliquantulum retardatur motus illius, per impreſſionem impulſus, quaſi contrarij, mediante illorum proprio motu contrario. Et ſimiliter dicendum eſt de motu acceſſus, & receſſus, ſeu de iſta differentia motus (ſi datur) poteſt enim conſiſtere in eodem motu primi mobilis facto per lineam gyratiuam, ita vt ponamus in octaua ſphæra, vel in cælo Empyreo ſuperiori circulum Zodiacum tot gradus continentem, quot ſtellæ fixæ declinare videntur, tum ad Auſtrum, tum ad Septentrionem, quem circulum Zodiacum peragrare poterunt ſtellæ fixæ per lineam gyratiuam, ſpatio ſeptem millium annorum, ſicut Sol ex communi ſententia, dum per lineam gyratiuam vnico motu fertur, ſpatio vnius anni totum Zodiacum ſuum perluſtrat, declinando interdum ad Auſtrum, interdum ad Septentrionem: nullum autem eſt fundamentum aſſerendi, octauum cælum moueri natura ſua per lineam perfectè circularem, quæ ab eodem in idem omninò punctum redeat; ſiquidem nunquam id de facto contingit: neque Ariſtoteles vnquam id contendit, vt legenti conſtabit. Mitto quod alij hîc indicant, videlicet, principium illud Ariſtotelis, vnum corpus vnico ſibi proprio motu debere cieri, intelligendum eſſe de corpore moto à principio actiuo intrinſeco: à natura enim corporis maximè ſimplicis nequit, niſi vna facultas motiua ad vnum naturalem locum dimanare, non verò de motu ab extrinſeco illato, præſertim, ſi hi motus non ſint ſibi contrarij, & vtiles ſint ad influendum in hæc inferiora, in quem finem cælum natura ſua inclinatur.

QVÆSTIO III.

Quidnam ſit de cælo Empyreo ſentiendum.

QVinque ſunt de cælo Empyreo breuiſſimè expedienda, videlicet, an ſit, quid ſit, cuius rei gratia factum ſit à Deo, hoc eſt, in quem finem ordinatum, an ſua natura ſit mobile, vereque moueatur, & cuius tandem figuræ. Circa primum dicimus, non eſſe certum, tale corpus cæleſte dari, quia ſuperiores ſubſtantias, quales ſunt ſphæræ cæleſtes, non poſſumus à priori cognoſcere, cùm ſint naturæ ſuperioris, nimiſque à nobis diſtantes, & alterius longè conditionis à ſublunaribus, ſed ſolùm à poſteriori per motum, vel effectum: motum verò huius corporis

nullum vidimus, immò neque vllum effectum ſumus experti: nulla ergo ratione à priori, nec à poſteriori conuincere poſſumus, quòd in natura rerum ſit, ſed ſola auctoritate aſſeuerare poſſumus, non quidem ſacræ paginæ, aut traditionis Eccleſiæ, vel Conciliorum definitionis, quia nihil tale extat, ex quo firmum duci poſſit argumentum: nam ſi ex verbo aliquo ſacrarum literarum ab aliquo earum Interprete deducitur, per ſolam accommodationem, vel ſimilitudinem, aut metaphoram fit, non ex ſenſu literali, quod ſatis eſt, vt infirmum cenſeatur argumentum. Auctoritas verò, quæ fidem huius rei cœpit facere, fuit Strabonis, vt refertur in Gloſſa ordinaria, Geneſis primo, ad prima illa verba eius: *In principio creauit Deus cælum, & terram.* & eiuſdem Gloſſæ ſubſcribentis, atque etiã venerabilis, ac grauiſſimi Patris Bedæ, capite ſecundo Commentariorum in Geneſim: à quibus id deſumpſerunt Magiſter in ſecunda, diſtinctione 2. vbi præfata verba interpretatur de cælo Empyreo, & cæteri Scholaſtici expoſitores eius; ibidem Diuus Thomas etiam prima parte, quæſtione 61. articulo quarto; & quæſtione 66. articulo tertio: Alenſis ſecunda parte, quæſtione 51. membr. primo, Magnus Albertus in tractatu de quatuor coæuis, quæſt. 4. artic. 3. & 2. parte ſui tractatus 3. quęſt. 12. Gulielmus 1. parte de vniuerſo, Ægidius libro 2. Hexameron, cap. 36. quos ſecuti ſunt recentiores vniuerſi, & Imola titul. de opere ſex dierum, diſputatione tertia, id probat ex Scriptura, & Patribus; quare communis facta eſt ſententia, cælum Empyreum ponens in Schola Theologica (nam Philoſophica non fuit eiuſmodi cæleſte corpus aſſequuta) propterea temerarium iam iudicaretur illud negare, & hac cenſura notari debet Caietanus, qui illud negauit in illa verba 2. ad Corinthios 12. *Raptum huiuſcemodi hominem vſque ad tertium cælum.* Neque omninò latuit cælum Empyreum ſanctis Patribus, quia licèt adeò expreſſis verbis, aut proprio nomine de eo non fuerint loquuti, non obſcurè videntur illud inſinuare. Clemens Papa primo & ſecundo libro recognitionum, Baſilius homilia 2. & 3. Hexameron, Damaſcenus 2. libro orthodoxæ fidei, cap. 6. Hilarius in illud Pſalmi 122. *Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis.* Theodoretus quæſtione 11. in Geneſim, Athanaſius, Chryſoſtomus, Theophil. in illa verba octaui capitis Epiſtolæ ad Hebræos: *Miniſter ſanctorum, & tabernaculi veri, quod fixit Dominus:* videntur de cælo Empyreo accipere. Rupertus tandem libro 1. in Geneſin, cap. 6.

Circa quidditatem, vel eſſentiam cæli Empyrei conueniunt omnes, eſſe compoſitam ex materia & forma, cùm ſit certum (præſuppoſito quòd ſit) habere quantitatem, & eſſe accommodatam ſedem corporum beatorum. Materia verò & forma eius lon-

gè

gè diuerſæ rationis eſt à materia & forma aliorum corporum cæleſtium, ac maioris longè perfectionis. Quod ex tribus efficaciter colligitur, nempe ex fine, in quem inferiùs dicetur factum eſſe à Deo, nempe,vt ſit quaſi domus Dei,hoc eſt,beatorum domicilium, in quo Deus per claram viſionem eis ſe oſtendit,cui additur in eo etiam conditos fuiſſe Angelos, vt communis ſententia Scholaſticorum omnium tenet. Neque deſunt qui affirment, propterea Angelos vocatos fuiſſe à Deo aſtra matutina huius perfectiſſimi cæli,Iob 38.illis verbis, quibus cum interrogat:*Vbi eras, cùm me laudarent aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei?*& ita ſua præſentia illum illuſtrare.

Colligitur ſecundò, ex ſupremo loco non niſi perfectiſſimo omnium corpori naturaliter debito, atque etiã ex perfectiſſima luce, qua pollet, alterius quidem conditionis, ac ſuperioris ordinis, reſpectu lucis ſolaris, & aliorum corporum, valdè ſimili luci beatorum corporum, cùm ſit eorum accommodatiſſima ſedes, quæ proprietas eius eſt,perfectiſſimam naturam illius indicans,& ab hac proprietate vocatum eſt Empyreum,hoc eſt,igneũ, non à calore nimio, ſed ab eximia luce; & tandem ex immobilitate,nam adhuc ea inclinatione, quam cætera corpora cæleſtia habent ad motum,carere docent omnes. Conſtat verò, magnam perfectionem eſſe à motu penitus abſolui,& eſſe quaſi omninò à mutatione liberum, ſicut ſtatus beatorum,quibus ſedem præſtat, immutabilis, atque æternus eſt ex propria conditione:ſed ſi adeò magna, atque eximia luce ex propria natura ſplendet, quì fieri poteſt,vt ipſum oculis non inſpiciamus,& ideò euidens nobis ſit, quòd ſit in rerum natura?

Reſpondet Richardus in 2.diſtinct. 2.quæſt.2. ad 3. principalem cauſam eſſe, quòd lux eius, quia perfectiſſima, excedit vim noſtræ potentiæ viſiuæ, & cum ſolis oculis glorioſi corporis proportionem habet, vel quia cælum cryſtallinum ſua denſitate impedit,ne videatur à nobis, propter nimiam diſtantiam,ac tandem, quia ſubtrahitur à Deo concurſus generalis, ne à nobis videatur.Alij verò dicunt rationem eſſe, quia ſolùm ex parte interna diaphanum eſt, ex parte verò externa nos reſpiciente nimis denſum: & hanc denſitatem impedire,ne ad nos lucem effundat. Sed rationes iſtæ ex parte miraculoſæ ſunt, ex parte non conſonant naturæ huius corporis, atque ex parte ſunt inſufficientes; quare melius reſpondet D. Thomas 1.parte,quæſt. 66. artic. 3.ad 4.his verbis:*Poteſt aliter dici quòd habeat cælũ Empyreum lucem non condenſatam, vt radios emittat,ſicut corpus Solis; ſed magis ſubtilem, vel habeat claritatem gloriæ, quæ non eſt conformis cum claritate naturali.*

Circa finem, in quem fuerit à Deo conditum cælum

Empyreum, cœpimus iam oſtendere, cuius rei gratia factum fuerit ad ſupremum hoc cæleſte corpus, videlicet, vt quaſi Theatrum ſit ad recipienda beata corpora in ſuis diſtinctis ſedibus & veluti beatorum Curia, & hunc eſſe præcipuum finem, propter quem creatum ſit à Deo, certum eſt apud nos. Sed an ſimul, vel ex conſequenti fuerit ordinatum ad præſtandum influxum aliquem circa reliqua corpora, vel nullum prorſus habeat, quæſtionem habet, & prior ſententia denegat omnem influxum, primò, quia ex fine, in quem condita eſt res à Deo, colligi debet operatio eius: ſed cælum hoc non eſt conditum propter inferiora corpora, ſed in gratiam rerum ſuperioris, ac ſupernaturalis ordinis, nempe, Angelorum & hominum beatorum, vt quaſi condigna ſit ſedes eorum: ergo nullam operationem, vel influxum habet circa inferiora corpora: nam ſi aliquem haberet, ex hac parte diceretur in eorum obſequium conditum, atque vt eis deſeruiret, quod videtur dignitati eius derogare.

Secundò, quia corpora cæleſtia nec mouent, nec omninò agunt, niſi ab alio mota, cùm motus, vt minimum, ſit eis conditio agendi, vt ſuperiùs à nobis ſtatutum eſt, & ex ſe principio motus actiuo careant: ſed cælum Empyreum ex propria natura eſt immobile, vt omnes ſtatuunt: ergo nullum poteſt influxum habere circa alia corpora. Nec poteſt excogitari, qualiſnam ſit hic influxus, aut operatio, niſi prorſus diuinando. Et hanc ſententiam tenuit D. Thomas in 2. diſtinct. quæſt. 2. ad tertium, Alexander ſecunda parte, quæſt. 47. & plures alij ex recentioribus eam ſequuntur. Et ipſe etiam Diuus Thomas 1. parte, quæſt. 66. art. 3. ad 2. teſtatur, eam eſſe ſatis probabilem.

Poſterior ſententia, influxum aliquem circa alia corpora ei concedit, quam probabiliorem cenſet D. Thomas loco proximè citato, atque etiam quodlibeto 6. art. decimonono, eamque ſequitur Magnus Albertus in tract. de quatuor coæuis, q. 4. art. 14. Macrouius in 2. diſt. 14. Durandus, diſt. 2. quæſt. 2. Et Richard. quæſt. 3. circa tertium principale: & quidam alij, quos refert ipſe: atque etiam Bonauentura, in 2. diſt. 2. parte 2. art. 1. & quæſt. 2. numero 43. à quibus diuerſo modo explicatur influxus iſte; nam illi, quos Richardus retulit, empyreo tribuunt diuerſitatem quorundam effectuum, qui in diuerſis terræ partibus æqualiter ab vtroque polo diſtantibus cernuntur, quia non poſſunt tales effectus aſtris, vel cælis mobilibus adſcribi: nam ſi ex horum influxu procederent, neceſſe foret, in toto illo climate contingere. Illi verò, quorum Bonauentura meminit, voluerunt circa nobiliſſimum corpus ſublunare, nempe humanum, agere, quemadmodum empyreum ipſum nobiliſſimum omnium ſuperiorum eſt, ita vt materiam præparet ad infuſionem animæ rationalis, ſicut alia

corpora

corpora cæleſtia inferiora eandem diſponunt pro introductione animæ vegetatiuæ, & ſenſitiuæ, & tandem D. Thomas hiſce verbis explicat influxum cæli empyrei, 1. parte, quæſt. 66. articulo 3. ad 2. *Poteſt dici, quòd influit in primum cælum, quod mouetur, non aliquid tranſiens, & adueniens per motum, ſed aliquid fixum, & ſtabile, putà virtutem, continendi, & cauſandi, vel aliquid huiuſmodi ad dignitatem pertinens.* Probat D. Thomas primò, quia res quælibet facta eſt propter aliquam operationem, vt docet planè Ariſtoteles, lib. 2. de cælo, cap. 3. textu 17. & 1. Ethicorum, cap. 7. & 9. atque etiam 9. Metaphyſicæ, c. 9. textu 91. quod aliis verbis docuit D. Damaſcenus 2. lib. orth. fidei, cap. 23. incongruum eſſe affirmans, aliquam dari in mundo ſubſtantiam penitus otioſam, hoc eſt, omni operatione vacantem: neceſſe eſt ergo, cælo empyreo aliquam operationem tribuere, & tranſeuntem quidem, cùm immanentis non ſit capax: circa alia igitur corpora operabitur, vel otioſum erit, quod non eſt admittendum.

Secundò, quia partes vniuerſi habent inter ſeſe connexionem, & inferiora per ſuperiora reguntur, & adminiſtrantur: ſed adminiſtratio non eſt intelligibilis, niſi media operatione, & influxu: ergo cùm empyreum ſit pars vniuerſi, & perfectiſſima quidem, neceſſe eſt ab ea dependere, ac regi aliquo modo inferiora corpora, quod non bene intelligitur, niſi media operatione, & influxu eius.

Noſtra in hac re ſententia duabus aſſertionibus aperienda eſt. Prima, certum eſt hoc cælum aliquam operationem habere; & de operatione, quæ ſit ſimplex emanatio, vel reſultantia effectus à cauſa, certum eſt, non dari creaturam ea carentem, quia nulla datur ſubſtantia creata accidentium incapax, quia intrinſeca eſt imperfectio eius, eſſe per accidentia perfectibilē, qua ſolus Deus caret: ſed intima accidentia ſubſtantiæ, per quæ perficitur media emanatione ab eius eſſentia, ſunt proprietates eius, quæ proximè oriuntur ab eadem eſſentia, tanquam ab efficienti: ergo nequit creata ſubſtantia carere operatione, prout ſimplicem emanationem comprehendit, & propter hanc ſaltem condita dicitur, hoc eſt, vt ſe per eam perficiat. Cùm ergo certum ſit, cælum hoc, quamtumlibet perfectiſſimum, habere eſſentiam ſpecificam, certum eſſe debet, habere proprietates, quæ ſint accidentia ab ea emanantes, ac proinde neceſſe eſt, habere operationem, prout comprehendit ſimplicem emanationem, quæ eſt quaſi actio immanens.

Aſſertio ſecunda. Valdè probabile nobis videtur, quòd habeat veram ac propriam operationem, circa aliquod corpus ſe inferius, ac proprium influxum. Probatur vtrumque hoc modo: omnes, quotquot cælum empyreum poſuerunt, cenſent eſſe

omnium perfectiſſimum, cui ideò ſupremum locum concedunt deinde eſſe lucidiſſimum, non ſolùm, quia longè maiorem lucem habet quàm Sol, ſed quia longè perfectiorem, & quaſi ordinis ſuperioris, valdè ſimilem luci beatorum corporum, ratione cuius congruum, ac accommodatiſſimum eorum domicilium eſt: ergo valdè probabile eſt, quòd primum cælum, & fortè plures alios eximia luce perfundat, quia cùm ſit corporea, non videtur negandum, quòd inferiores cæli talis illius actionis ſint capaces, eamque recipiant intenſiorem quidem, vel remiſſiorem, iuxta maiorem propinquitatem, vel elongationem: & cùm illuminatio hæc ſit vera, ac propria operatio, & lumen productum realis effectus in eis receptus, effectiueque productus à cælo empyreo, propriè etiam dicitur influere in inferiora corpora.

An verò, propter illuminationem, aliam habeat operationem, quam ponunt aliæ opiniones, lubricum eſt, & mihi valdè incertum, ita vt diuinare videatur eas illi tribuere: nam ſpecialis ille influxus, circa introductionem animæ rationalis in corpore, nullo fundamento innititur, quia ita poſſet quiſpiam dicere, quòd ad conſeruationem hominis ſpecialem influxum præſtet, vel ad conſeruationem aliarum ſpecierum. Influxus etiam pro effectuum varietate in hac, vel illa terræ regione producendorum, potiùs quàm in alia, virtutibus ſtellarum tribui poteſt, non ſolis, ſed modificatis per diuerſam proprietatem, aut virtutem, in his terræ partibus exiſtentem, & non in aliis: quare non erit pro his effectibus neceſſarius influxus empyrei. Quod verò D. Thomas docet, empyreum influere in cælum ſibi proximum aliquid fixum, & ſtabile, vt virtutem continendi, & cauſandi, vel aliquid huiuſmodi, ad illuminationem à nobis explicatam referri debet, per quam fortè augetur virtus eiuſdem cæli, ita vt influxum aliquem habeat in inferiora corpora, quem non haberet, vel non ita perfectè, niſi per lumen ab empyreo receptum. Vnde fit, noſtram ſententiam eſſe valdè conſentaneam Diuo Thomæ, & argumentis ab eo adductis eam planè confirmari, vt conſideranti facilè conſtabit. Argumentis verò aliarum opinionum negauimus effectuum illorum varietatem Empyreo tribuendam.

Reſtat nunc, argumenta primæ opinionis denegantis Empyreo omnem influxum, ſoluere, & antecedens prioris, quòd Empyreum non ſit factum propter inferiora corpora, diſtinguendum eſt; nam propter illa, tanquam propter præcipuum finem verum eſt, quia finis præcipuus, cuius gratia Deus illud condidit, potiùs fuit, vt congrua ſedes, condignúmque domicilium omnium beatorum foret, & quaſi Curia, aut Ciuitas Regia; cõſequenter verò, quia pars vniuerſi eſt, cæteris partibus aliquo modo vniri debuit, quod non niſi media aliqua operatione tranſeunti circa reliquas partes,

partes, vel aliquam illarum fieri poteſt, ex qua non poteſt dici, in obſequium earum factum, cùm per illam potiùs ab eo perficiantur, quàm ipſum ab eis. Si verò in obſequium totius vniuerſi factum fuiſſe velit quis concedere, nihil ex eo imperfectionis contrahet: tum quia totum vniuerſum Empyreo perfectius iudicatur, ſicut totum qualibet eius parte, vtpote eam cum cæteris omnibus includens; tum etiam, quia beati omnes, tam homines, quàm Angeli, ad vniuerſum, tanquam partes eius pertinere eſt in aperto: cùm ergo conditum fuerit Empyreum in obſequium eorum, mirum non eſt, immò neceſſarium in obſequium vniuerſi conditum fuiſſe; neutrum nanque dignitati eius derogat.

Maior verò poſterioris argumenti, quòd corpora cæleſtia nihil omninò agant, niſi mota ab alio, planè falſa eſt, cùm certò teneamus, illuminaturum Solem omninò immotum localiter poſt diem iudicij, & ſuperiùs oſtenderimus, cæleſtia corpora non ſolùm medio motu locali agere in inferiora corpora, ſed ceſſante omninò motu eorum. Quod vero vulgò dici ſolet, nullum corpus mouere non motum, interpretantur Patres Conimbricenſes 2. lib. de cælo, cap. 3. quæſt. 2. art. 2. aſſerentes, neceſſarium non eſſe, quòd actu moueatur, vt aliud moueat; ſed quòd moueri poſſit. Empyreum verò, licèt non moueatur, poteſt tamen moueri, ſed id ſufficere, vt aliquo modo in inferiora influat; verùm non eſt neceſſarium per locum ab intrinſeco, vt vnum corpus moueat aliud, quod ipſummet mouens poſſit moueri: hoc eſt, vt aliquam habeat naturalem inclinationem actiuam, aut paſſiuam ad motum, quia mouens, vt mouens, vel agens, vt agens, non mouetur, vt docet expreſsè Ariſtoteles, 3. lib. Phyſicorum, inde probans, quòd actio non ſit in agente, ſed in paſſo, ex quo ſequitur, non eſſe neceſſarium; per locum ab intrinſeco mouens moueri poſſe, quia aliud mouere nihil ponit intrinſecum in mouente, hoc eſt, nullum actum, nec vllam potentiam; ergo nec dicit neceſſariam connexionem, cum motione paſſiua, neque potentia eius. Quod etiam conuincitur exemplo Dei, & Angelorum; nam Deus propriiſſimè dicitur mouere omnia; & in ea agere, & tamen nec mouetur ipſe, nec moueri poteſt: Angeli etiam mouent corpora cæleſtia, & nec mouentur ipſi, nec habent vllam inclinationem ad motum huiuſmodi: ex quibus infero, quòd etiamſi per impoſſibile excogitemus, vnum corpus nullo modo poſſe moueri à ſe, nec ab alio per ſe, nec per accidens, nihilominùs poſſet aliud mouere: vniuerſalis ergo illa propoſitio falſa probatur, & proptereà non repugnat Empyreum omninò immotum in inferiora agere.

Præterea aſſero, cælum Empyreum nullam prorſus inclinationem

nationem habere ad motum localem, ſed immobile eſſe localiter, ex propria natura, & ſolùm præter naturam moueri poſſe, quia cùm creatura ſit, potentiam obedientialem habet reſpectu Dei, vt ab eo moueatur; Angelum verò arbitror non poſſe eum mouere per virtutem naturalem, quia cùm ſit ex propria natura omnium beatorum ſedes, non ſubditur virtuti naturali Angelorum, quantùm ad motum localem; nam vniuerſale bonum totius Curiæ cæleſtis, quale eſt immobilitas, & quietum omnium beatorum domicilium, ſuperioris ordinis eſt, reſpectu naturalis virtutis Angelorum, valdéque eam excedit: ſicut extrahere integrum elementum, aut cæleſte corpus à propria ſede naturales vires vnius Angeli, immò & omnium, ſuperat eo modo, quo libro 4. Phyſicorum oſtendimus, eaſdem ſuperare, quòd vacuum efficiat.

Circa figuram cæli empyrei non conueniunt recentiores pauci, qui de ea loquuntur; ſed quidam aſſerunt, non eſſe rotundum ſicut cæleſtia corpora, quæ mouentur: quod videntur colligere ex illo Apocalypſis 21. *Ciuitas in quadro poſita eſt.* Nomine enim ciuitatis cælum videtur intelligendum, cui additur magis eſſe accommodatam pro beatorum ſede quadratam figuram, quàm circularem maioríſque capacitatis ad continendum tam magnam corporum multitudinem. Et hanc partem ſequuntur Patres Conimbricenſes 2. libro de cælo, capite 5. quæſtione 1. articulo 2. Alij verò non putant, argumenta hæc probare, diuerſam figuram tribuendam eſſe huic cælo à circulari, qua prædita ſunt alia, ſed omnia eſſe debere eiuſdem circularis figuræ, cùm ſint quaſi vnus globus: & prætereà, quia ſuppoſito quòd empyreum aliquo modo influit in inferiora, quamuis non medio motu, accommodatior eſt figura circularis ad influendum, quia cætera, circa quæ influit, æqualiter, aut ſaltem ſecundùm proportionem, eius influxum recipere poterunt; conſtat verò non poſſe, ſi quadratam figuram habeat. Ego verò vtramque partem valdè incertam iudico, & argumenta earum valdè infirma, quæ ideò cuique facile ſoluenda relinquo, & liberam electionem vtriuſque partis.

QVÆSTIO IV.

An quò ſitu eleuatiora ſunt corpora cæleſtia, eò ſint natura perfectiora.

PRæſupponit præſens controuerſia ordinem cælorum, ſecundùm ſitum, quem licèt varium, & diuerſum poſuerunt antiquiores Philoſophi, Aſtrologi ac Mathematici, inualuit iam in ſchola, & tanquam communis ſententia in explicatione ſphæræ recepta

recepta eſt ea, quæ talem ordinem ſitus in eis ſtatuit, vt infimum ſit cælum Lunæ, ſecundum Mercurij, tertium Veneris, quartum Solis, quintum Martis, ſextum Iouis, ſeptimum Saturni, octauum firmamentum, ita vocatum, quia ſtellas firmiter inhærentes, ſeu fixas, quæ proprium motum non habent, contineat, & propterea à Græcis, Aplanes, id eſt, errans appellatur: nonum verò, ac decimum, quæ ab aliis adduntur, aqueum cælum, ſiue cryſtallinum communi nomine nuncupantur, eò quòd tranſlucidi admodum, ac perſpicui ſint, vt aquarum, aut cryſtalli (quod quaſi congelata aqua cenſetur) ſimilitudinem referant, & vim refrigerandi habere cenſeatur, ſuper quos Empyreum collocant, ſicut apud nos ſupra firmamentum (nam in quacunque opinione ſupremum locum ei concedi debet.) Secundò, præſupponit Auerroës hoc libro comment. parte 9. Iand. quæſtione 12. & Durand. in 2. diſtinctione 14. orbes cæleſtes inter ſe eſſe ſpecie diuerſos, id quod docet Albert. Magn. tract. de 4. coæuis, quæſtione 4. articulo 4. & hoc libro tract. 3. capit. 4. Diuus Thom. 2. contra gent. cap. 92. ibid. Ferrar. & Caiet. 1. part. quæſt. 66. ad art. 1. probat ex Ariſtot. 2. de anim. text. 34. & 35. aſſerente, ſingularia in eadem ſpecie multiplicari propter ſpeciei conſeruationem: at corporis cæleſtis ſpecies in vno indiuiduo conſeruari poteſt, cùm illud ſit incorruptibile: ergo non ſunt plures orbes cæleſtes eiuſdem ſpeciei ex mente Ariſtot. Ratione etiam probatur primò, quia in ſublunari mũdo corpora, quæ naturæ ordine diuerſa exigunt loca, ſpecie diuerſa ſunt, vt inductione conſtat in 4. elementis, ſed ſinguli orbes cæleſtes ordine naturæ exigunt diuerſa loca; ergo ſpecie inter ſe differunt. Secundò, materiæ cæleſtium ſphærarum inter ſe ſpecie differunt, vt probauimus ad caput 2. libr. 1. quæſtione 8. ergo formæ à quibus illæ ſpeciem ſumunt potiori iure diſſidebunt ſpecie inter ſe, ac proinde compoſita ex illis coaleſcentia, & alia cæleſtia corpora eſſent corruptioni obnoxia, vt ibi inferebamus. Tertiò, id ipſum roboratur ex diuerſitate accidentium; maximè motuum ſingulorum orbium, quæ quoties alicui corpori præ aliis, ex natura rei conueniunt, perſpicuè denotant, diſtinctionem ſaltem ſpecificam principij ſubſtantialis, & hæc fuit vnica via Philoſophiæ agnoſcendi ſubſtantiarum diſtinctionis ortum, & interitum, quæ omnia æquè probant, ſpecificam diuerſitatem inter orbes minores, & quaſi partiales, de quibus infra, ac inter maiorem, & veluti totales ſphæras, vt expendenti conſtabit. His igitur præſuppoſitis, quærimus, an quò eleuatiores ſint, eò ſint nobiliores, ſeu an idem ſit ordo ſitus inter cæleſtes orbes, & ordo perfectionis, vel nobilitatis.

Et prima ſententia tenet, non eſſe vniuerſaliter verum, quòd idem

Digitized by Google

idem ſit ordo ſitus, & dignitatis inter ſphæras cæleſtes, quæ mouentur; ſed in eis duntaxat, præter orbem Solis: nam conſtat ex multitudine, varietate, ac nobilitate effectuum, quos producere videmus, nobiliorem planetarum omnium Solem eſſe, & ex conſequenti ipſius orbem perfectiorem omnium corporum cæleſtium, quæ mouentur: nam globi cæleſtes (vt teſtatur Ariſtoteles 12. Metaphyſicæ, capite 8 1. textu 48. propter ſydera, quæ ſuo motu ſecum deferunt, facta ſunt, & tamen ex communi ſententia, Sol, & cælum cui affigitur, quartum tenet locum; ergo non poteſt vniuerſè verum eſſe, quòd idem ſit ordo dignitatis, & ſitus. Ita ſentit Richardus in 2. diſtinctione 15. quæſtione 5. circa ſecundum principale, non paucos Aſtrologos ſequutus. Quorum ſententiam amplectuntur etiam Patres Conimbricenſes, 2. libro de cælo, capite 5. quæſtione 2. articulo 2. Addunt tamen æqua fortè probabilitate dici poſſe, inter omnes ſphæras eundem eſſe ordinem dignitatis, ac perfectionis, non includendo planetas, quia valdè probabile eſt, Solem non eſſe continuum eidem orbi, cum quo mouetur, ſed contiguum duntaxat, nec eſſe eiuſdem ſpeciei, ſed diuerſæ, & nobilioris longè naturæ; & propterea Sol, quamuis perfectior ſit cunctis orbibus mobilibus, atque etiam cunctis planetis, quæ in eis, & cum eis mouentur: orbis tamen ſolaris eundem cum cæteris ſitus, & dignitatis ſeruat ordinem.

Secunda ſententia abſolutè docet, inter orbes cæleſtes, & planetas eundem eſſe ordinem perfectionis, ac ſitus. Hanc amplecti videtur Diuus Thomas 12. libro Metaphyſicæ ad tex. 44. & cum eo alij: quam in primis colligunt ex doctrina D. Dionyſij 6. capite cæleſtis Hierarchiæ, & ex Ariſtotele 4. lib. Phyſicorum, tex. 49. hoc modo: Idem ordo, qui reperitur inter ea, ex quibus conſtat ſuperior mundus, nempe, angelicus, & inferior, nempe elementaris, reperiri debet inter ea, ex quibus conſtat mundus medius, nempe cæleſtis: ſed inter ea, ex quibus componitur mundus angelicus, & inter ea, ex quibus componitur elementaris, idem eſt ordo ſitus, & perfectionis: ergo idem etiam eſſe debet inter corpora cæleſtia. Probatur minor, quia ſuprema Hierarchia in ordine eſt etiam perfectione ſuprema, & eodem modo media & infima apud D. Dionyſium, & apud Ariſtotelem idem eſt ordo ſitus, & dignitatis inter elementa: nam ignis ſitu excellens eſt omnium perfectiſſimus, & ſicut terra obtinet infimum locum, ſic etiam eſt omnium imperfectiſſima. Ariſtoteles 12. Metaphyſicæ, capite 8. textu 44. docet expreſsè ordinem intelligentiarum mouentium cæleſtes ſphæras, eſſe ſecundùm ordinem motuum, & mobilium, ita vt pro cuiuſque ſphæræ natura ſuus reſpondeat motor, nempe inferiori ac imperfectiori inferior ac imperfectior;

ctior; ſuperiori verò, ac perfectiori ſuperior, ac perfectior motor: ſentit igitur aperte eundem eſſe ordinem ſitus, & dignitatis inter omnes ſphæras cæleſtes: nam valdè incongruum foret, & Angelorum dignitati diſſonum, quòd perfectior moueret imperfectiorem, atque inferiorem ſphæram, & imperfectior ſuperiorem,ac perfectiorem.

Probatur ratione: primò ex effectu:nam eò dignior eſt cauſa, quò digniores producit effectus, cùm in eius virtute contineri debeant: ſed quò planetæ eleuatiorem ſitum habent, eò nobiliores edunt effectus,& pariter ſphæræ,quibus inſident(ſi iſtæ habent diſtinctum influxum à planetis:)ergo idem prorſus eſt ordo dignitatis, & ſitus inter eos. Probatur minor, quia Aſtrologi tribuunt Saturno vim conſeruandi res fixas, & permanentes, & inclinandi ad altiſſimarum rerum contemplationem, iuxta propriam capacitatem: Marti verò fortibus viris præſidere,quos nobiliſſimos effectus eſſe,per ſe conſtat.

Secundò, corpus, quod continet aliud, comparatur ad illud, ſicut forma ad materiam, & ex conſequenti, tanquam dignius indigniori, vt teſtis eſſe Ariſtoteles 4. libro Phyſicorum, cap. 5. textu 49. ex quo colligit, elementum, quò ſuperius eſt, eò eſſe nobilioris naturæ, quia inferius continet: ſed ſphæra ſuperior, atque etiam planeta continet,ac circundat inferiorem non ſecus atque elementum ſuperiùs; ergo neceſſe eſt nobiliorem eſſe, & proinde eundem eſſe ordinem ſitus, & nobilitatis inter omnes. Vrgeo argumentum ex firmamento, ſeu ſtellata ſphæra, variis ſtellis prædita,effectu, viſuque inſignibus atque etiam ex Zodiaco circulo duodecim ſignis ſplendente, ſub quo planetæ omnes incedunt, & vnde conſeruatio omnium rerum corruptibilium, omnium temporum viciſſitudines, totius terræ fructus,animantium omnium procreatio, ac denique totus hic mundus inferior dependet, quod proinde nobilius multò eſſe debet cæteris omnibus ſphæris inferioribus, atque etiam planetis omnibus in eis,& cum eis motis. Cuius etiam ſupremam dignitatem colligere licet ex dignitate ſuprema motus, per quem cæteras omnes ſphæras, ac planetas ſecum rapit, & motum diurnum explere facit. Eodemque argumento probatur de reliquis iuxta ordinem ſitus, qui idem proinde erit, ac dignitatis inter omnes, nulla ſphæra,nulloque planeta excepto.

Noſtra ſententia aſſerit, eundem eſſe ſitus, ac dignitatis ordinem inter omnes ſphæras cæleſtes, ſecus verò inter aſtra:ita autem nobis ſentiendum eſſe iudicamus, quia efficaciora nobis videntur argumenta poſterioris ſententiæ, quantùm pertinet ad ordinem ſphærarum, quarum ſuperiores continent,atque compre

comprehendunt inferiores,quod non videtur ſtare poſſe,niſi nobiliores ſint,cùm naturalis comprehenſio maiorem perfectionem importet,vt in elementis eſt manifeſtum. Excogitare verò, quòd Deus fecerit ſphæram Solis quantitate minorem, dignitate verò, aut perfectione ſuperiorem, fundamento rationis caret, quia ſi maior capacitas ſuperiorum poſtulat maiorem perfectionem, aut maior perfectio maiorem capacitatem; & ſphæra Solis perfectior eſt ſuperioribus, ex propria natura poſtulabat capacitatem maiorem: quare neceſſe eſt fateri,non eſſe factam à Deo cum ea quantitate,quam natura eius poſtulabat, quod ſine miraculo non potuit contingere; miracula verò in naturali rerum conditione ponere,alienum eſt à recta Philoſophia.

Cæteris quoque argumentis non bene poteſt ſatisfieri, quantum ad ordinem ſphærarum pertinet, vt ea percurrenti facilè cõſtabit, & propterea iudicamus, quantùm ad hanc partem, diſcedendum eſſe à priori ſententia. A poſteriori verò ſententia diſcedendum duxi,quantùm ad planetas: inter quos non videtur nobis neceſſarium,eundem eſſe ordinem ſitus,& perfectionis; nam de ſingulis ſtellis fixis certum mihi videtur, & à nemine in dubium reuocatum,nobilitate vinci à quocunque planeta,vt oſtendunt nobiliores,atque euidentiores effectus, quos planetæ edunt, & quos nemo concedit ſtellis ſingulis firmamenti, neque alios tantæ perfectionis, & tamen iſtæ ſitu excellunt omnes planetas. Et tandem cum Sole nemo audebit comparare quamlibet ſtellam firmamenti, quam tamen ſecundùm ordinem ſitus eo ſuperiorem nouit: non eſt ergo neceſſarium, eundem eſſe ordinem ſitus,& dignitatis inter planetas.Cui addo,nec inter eos vnum continere alterum,eúmve comprehẽdere,vt propterea iudicandum ſit,eum nobilitate vincere, ſicut inter ſphæras contingit. Bene ergo potuit perfectior planeta in loco inferiori collocari, abſque præiudicio ſuæ nobilitatis; quia partes ex propria natura ordinantur ad perfectionem,& bonum totius,cuius gratia fiunt, & fiunt quidem propter operationem propriam, iuxta proloquium Ariſtotelis, vt per eam totum ipſum perficiant. Talis ergo ſitus debetur cuique planetæ in vniuerſo, qualis congruit exercitio propriæ operationis, & iſte eſt conueniens propriæ perfectioni: multitudo itaque, varietas, & excellentia operationum ſolarium, quaſi medium locum poſtulat in vniuerſo; nam ſi ſuperiorem haberet, nec illuminare, neque ſuo calore fouere poſſet ſublunaria corpora, ſed remiſsè quidem,propter nimiam diſtantiam;quare frigeſcerent omnia,& caloris defectu perirent,neque poſſent vitales operationes fieri,nec ideò ſpecies viuentium corporum conſeruari,neque homines lucis defectu proprias exercere operationes; ergo ſicut iſte naturalis eſt, ei quemadmodum naturale

naturale eſt ſua virtute vniuerſale bonum totius vniuerſi reſpicere, & quantùm poteſt iuuare, ac perficere, & ex conſequenti bonum ſingularum partium, quibus conſtat.

Et hæc multitudo, varietas, atque excellentia operationum, & effectuum planè conuincit nobilitatem naturæ ſolaris præ cæteris aſtris, & ſphæris. Quod eſt enim corpus cæleſte? quod aſtrum? quis planeta? quem ſua operatione, atque effectu Sol non perficiat? nullum profectò: cæleſtes omnes ſphæras, planetas omnes, omniaque aſtra, ſuo lumine perfundit, atque colluſtrat, vſque adeò, vt non pauci arbitrentur, nec micam luminis à ſe habere, ſed quidquid habent, à Sole mendicare. Quod eſt etiam ſublunare corpus, quod ab initio ſuæ generationis non incipiat iuuari, foueri, & perfici à Sole? Immò, quod Sole deficiente, produci poſſit in natura rerum? atque etiam iam productum conſeruari? nullum profectò. De homine ipſo creaturarum omnium corporearum perfectiſſimo protulit Ariſtoteles ſecundo libro Phyſicorum, non à ſolo parente, ſed à Sole ſimul progigni, ita vt quaſi alterum eius parentem eum vocare poſſimus. Audiamus ſacram paginam Solis excellentiam his verbis egregiè extollentem. Eccleſiaſt. 43. *Sol in aſpectu annuncians in exitu, vas admirabile, opus excelſi, in meridiano exurit terram, & in conſpectu ardoris eius quis poterit ſuſtinere?* & paucis interpoſitis: *Magnus Dominus, qui fecit illum.* Audiamus etiam D. Dionyſium, eximium Philoſophum, atque præclarum Theologum, 4. cap. de diuinis nominibus, non longè à principio, eiuſdem Solis encomia ſic proſequentem: *Ita & diuinæ bonitatis manifeſta imago, magnus iſte, & totus ſplendens, & ſuperlucens Sol, ſecundùm multam reſonantiam boni, & omnia quæcunque participare ex ipſo poſſunt, illuminat, & ſuperextenſũ habet lumen ad omnem extendens viſibilem, & ſurſum propriorum radiorum ſplendores:* & poſt pauca addit. *Sed & generationem viſibilium corporum confert, ad vitam mouet, & nutrit, & auget, & perficit, & mundat, & renouat.* Quibus ad Solis naturam commendandam, & ſuper aſtra omnia, cæleſtiáque corpora efferendam, nihil elegantius, nihil ſapientius proferri potuit. Quos omnes effectus non ſola fide ſapientium hominum, ſed euidenti experientia nouimus: de cæteris verò aſtris, planetis, atque corporibus cæleſtibus, nec tot, nec tam varios, neque tantæ nobilitatis experti ſumus; neque tantorum virorum teſtimonio comprobare poſſumus. Cùm ergo ex effectuum nobilitate menſurari debeat nobilitas cauſæ, ſequitur, aſtrum Solis, à quo emanant, primum nobilitatis locum obtinere inter aſtra omnia, planetas omnes, omniaque cæleſtia corpora: ſed conſtat non habere ſupremum ſitum: ergo dicamus neceſſe eſt, non eſſe eundem ordinem nobilitatis, & ſitus inter planetas, nec inter planetas, ſtellas, & ſphæras cæleſtes;

quamuis facta comparatione inter ſolas ſphæras idem ſit.

Neque argumenta aliarum opinionum aliquid efficiunt: prioris quidem probant tantùm de Sole, non eodem modo ordinari cum cæteris planetis, aut ſphæris cæleſtibus ſecundùm ſitum, ac ſecundùm nobilitatem: de ſphæra tamen eius comparatione aliarum non probant eſſe nobiliorem, quia neque eſt certum Solem eſſe partem eius, neque ei continuum, ſed nec eiuſdem ſpeciei, quæ probare oportebat, vt probaretur, non eſſe eundem ordinem ſitus, & perfectionis inter ſphæras cæleſtes. Quod intelligo, etiamſi quartum cælum tribus orbibus conſtet, vt aſſerit hæc ſententia, de quibus omnibus mox erit ſtatuendum.

Argumenta etiam poſterioris ſententiæ maiori ex parte ſolùm probant facta comparatione inter ſolas ſphæras. Quæ verò de peculiaribus, atque excellentioribus effectibus aliorum planetarum aſſumunt Aſtrologi ad probandum, nobiliores eſſe Sole, commentitia planè ſunt, (vt bene adnotarunt Patres Conimbricenſes ſecundo libro de cælo, capite 5. quæſt. ſecunda, art. 3. & licèt vera forent, falſum tamen, quòd nobiliores effectibus à Sole emanantibus: nam vniuerſaliores ſunt iſti, cùm non ſolùm ad inferiorem mundum, ſed ad ſuperiorem quoque extendantur, & modo longè nobiliori eos producit Sol, quàm firmamentum cum ſuis ſtellis producat alios.

Quod etiam de ſignis Zodiaci affertur, confirmat potiùs maiorem nobilitatem Solis ſupra firmamentum, & ſtellas eius, cùm effecta illa, quæ ex eis ſequuntur, Soli potiùs nobiliori modo adſcribi debeant, quàm firmamento, atque ſtellis eius. Ac tandem, quod de perfectione continentis, aut comprehendentis corpus ſupra contentum, vel comprehenſum affertur, probat quidem, ſed de ſolis ſphæris, inter quas continentia, ac circunſcriptio locum habet, non tamen de planetis, quæ neque ſe continent, nec circunſcribunt (vt ſatis per ſe eſt manifeſtum) ſed nec eſt certum, ſed valdè dubium, quòd continui ſint cum ſphæris, & ideò tanquam partes earum ſe habeant, vt propterea ſequatur ſuperiorem ſphæram eo ipſo, quòd inferiorem continet planetam ei continuum, ac eius partem contineat: ſed probabilius fortè eſt oppoſitum; quare neque ex hac parte probatur, eundem eſſe ordinem ſitus, & nobilitatis, facta comparatione planetarum cum ſphæris, ſed de his pleniùs, & planiùs mox loquemur. Et de diſtinctione ſpecifica orbium, & aſtrorum dicemus paulò inferiùs.

QVÆ

QVÆSTIO V.

An quodlibet cæleſte corpus ſub primo mobili contentum duplici motu moueatur.

COmmunis eſt ſententia Aſtrologorum, & Philoſophorum, cæleſtes ſphæras præter primam duplici agitari latione, altera, qua à primo mobili rapiuntur; altera, per impetum à propria intelligentia impreſſum. Manifeſto enim experimento compertum eſt, Solem, Lunam, & cæteros planetas ab Oriente in Occidens motu diurno cieri: ad ſenſum enim conſtat, tam ſtellas fixas, quàm errantes ab ortu ſupra noſtrum horizõtem aſcendere, pergere deinde in Occaſum, & iterum in Oriente naſci. Sed non minùs exploratum eſt, diſſimili quodam gradu retromeare, & non ſemper ab eodem Orientis puncto aſcendere per noſtrum horizontem, ſed modò ab vno, poſteà tardiùs ab alio mutata inter ſe, & cum ſtellis diſtantia; quod quidem nequit contingere, niſi præter motum raptus primi mobilis, aliis propriis, & diſtinctis inæqualiter planetarum orbes pergant. Hæc tamen communis ſententia non eodem modo ab omnibus intelligitur. Quidam enim vulgari trutina rem expendentes exiſtimarunt, inferiores orbes duplici motu diſtincto, & quaſi modo oppoſito ſimul in orbem cieri: ita vt proprio motu, à propria intelligentia in Orientẽ tendant, ac ſimul ab intelligentia primi mobilis motrice in contrariam partem versùs Occidentem rapiantur. Ita ex recentioribus multi, quos ſequi videntur Patres Conimbricenſes hîc cap. 5. quæſt. 4. art. 1. qui omnes ſibi habuerunt perſuaſum, hunc eſſe ſenſum communis ſententiæ ſancti Thomæ, Doctorumque omnium mentem. Quorum fundamentum eſt, quia aliter non apparet, qua ratione ſtare poſſent ea, quæ in cælis perſpicuè deprehendi diximus.

Alij tamen propiùs ad veritatem accedentes ita communem ſententiam intelligunt, vt quilibet orbis inferior in rigore, & proprietate phyſica vnico duntaxat motu moueatur, qui tamen à duplici virtute motrice oppoſita, ſeu à duplici intelligentia è contrario impellente procedat, propria altera Orientem versùs imprimente impetum, altera primi mobilis in contrarium rapiente. Et prior pars ſtatim probabitur. Secundam verò ita ſuadere conantur, quia niſi hoc detur, intelligi nequit communis ſententia adſtruens ſingulam inferiorum ſphæram duplici motu rotari, quam tradit expreſsè Ariſtoteles hoc 2. libro, capite 2. textu 16. & capite 6. textu 35. & capite 12. textu 60. Diuus Thomas ibidem, lectione 17. & 18. & omnes Philoſophi, & Aſtrologi planè ſupponunt, quos citant Patres Conimbricenſes ſuprà, & Pater Clauius in cap. 1. ſphæræ à pagina 51. immò nec alia via

conſtare poſſunt diuerſi ſtellarum aſpectus, coitus, & diſtantiæ. Si enim motu tantùm raptus ferrentur, æquabiliter ſemper, motuque, & diſtantia vniformi procederent. Cùm tamen Aſtrologi certiſſimè obſeruauerint, planetas non ſemper in eodem puncto horizontis oriri, ſed nunc iuxta lineam æquinoctialem, nunc vltrà, citràve, nec ſemper eodem temporis momento, ſed tardiùs ſemper, ac denique inæquali inter ſe, & cum ſtellis fixis diſtantia, id quod ſtare nequit, niſi præter impetum primi mobilis alius à propriis intelligentiis versùs ortum inæquabiliter inferioribus ſphæris imprimatur.

Noſtra in hac re ſententia duplici aſſertione explicanda eſt. Prima ſit, inferiores ſphæræ propriè non mouentur ſimul duplici motu phyſico. Hæc concluſio eſt Doctorum ſecundæ ſententiæ contra primam: quæ hac ratione efficaciter probatur: Motus localis eſt acquiſitio localis præſentiæ, aut diuerſi modi præſentiæ: ſed inferior orbis non adquirit plures præſentias ſimul, aut plures poſitiones partium in loco, ſed vnicam tantùm versùs Occidens: igitur non niſi vnico motu mouetur. Perſpicua eſt conſecutio: quia nequit ſimul ab eodem corpore eadem præſentia acquiri duplici motu oppoſito, aut quaſi oppoſito, neque id intelligi poteſt. Minor probatur: ex communi enim omnium ſententia non poteſt idem corpus naturæ viribus habere ſimul duas præſentias locales, aut duas diuerſas poſitiones in eadem præſentia, ſicut nec duo loca: igitur neque poteſt ſimul eas acquirere, quod nanque haberi repugnat, ita & acquiri. Nequit igitur hoc contingere, niſi ceſſante aliquo motu eo tempore, quo per alium quaſi oppoſitum orbis tendat in partem oppoſitam. Hoc verò nullus dixit, dicereturque ſine vllo fundamento contra experientiam, qua conſtat, ſemper orbem in occaſum moueri, & contra rationem, cùm ſemper eadem proportione impellantur orbes, ac proinde eadem ratione æquabiliter debeant ſemper moueri. Confirmatur: quia inferior orbis nunquam reperitur ſimul præſens duobus ſpatiis totalibus, aut partialibus, ſed in vno tantùm ſpatio, eadémque poſitione, vt perſpicuè obſeruant Aſtrologi: ergo neque acquirit ſimul duas præſentias, ſeu duos præſentiarum modos, duóve loca: ſi enim duo ſimul acquireret, duo ſimul habere aliquando deprehenderetur. Ergo non mouetur ſimul duplici motu diſtincto.

Aſſertio ſecunda: idem motus inferiorum orbium prouenit à propria intelligentia, & ab intelligentia motrice primi mobilis, ita tamen, vt intelligentia propria non versùs ortum, ſed in occaſum impellat. Prior concluſionis pars eſt auctorum ſecundæ ſententiæ, & valdè communis contra Valleſium 2. Phyſicorum capite 5. & nonnullos recentiores. Probatur, quia non poſſunt

non

non inferiores ſphæræ rapi motu primi mobilis, cùm illud concitatiſſimè moueatur,& inferiores orbes perfectè comprehendat, qui vtpote primo proximi,& contigui, ſolidæque naturæ,apprimè capaces ſunt impetus recipiendi, vt cum illo circunuoluantur. Mouentur ergo inferiores orbes ab intelligentia primi, id quod in ore omnium Philoſophorum, & Mathematicorum frequentiſſimè eſt, & hac de cauſa octaua, ſeu decima ſphæra primum mobile nuncupatur. At inferior ſphæra etiam circunuoluitur à propria intelligentia: igitur illius motus ab vtraque intelligentia procedit. Minor inconfeſſa eſt apud omnes conſtituentes tot motrices virtutes, quot ſunt orbes cæleſtes: & ex eo conſtat, quia, vt infrà dicemus, nequeunt ab vna eademque intelligentia tot orbes tam vaſtæ molis ſimul diuerſimodè rotari. Et vlteriùs demonſtratur, quia ſi inferiores ſphæræ ſolo primi mobilis raptu veherentur,æquabili, aut proportionata celeritate inter ſe, & cum illo rotari neceſſarium foret,cùm eodem modo ſemper raperentur,ac proinde ſemper planetæ inferioribus ſphęris affixi ab eodem horizontis puncto aſcenderent,& eorum quilibet eandem ſemper ſeruaret cum aliis diſtantiam, quoad punctum natiuitatis, & lineam, per quam pergit, cuius oppoſitum euidentibus obſeruationibus Mathematici experiuntur. Fateamur ergo neceſſe eſt, inferiorum ſphærarum motus non à ſolo motore primi mobilis,nec à ſolo proprio, ſed ab vtroque prouenire.

Poſterior pars noſtræ aſſertionis, quam Valleſius ſuprà cum aliis recentioribus contra plures alios tradidit, hac efficaci ratione à nobis probatur. Non eſt neceſſarius impetus à propria intelligentia impreſſus inferiori orbi versùs ortum, ſed ſat eſt impulſus eiuſdem in occidentalem plagam impellens, & hic eſt naturæ cæli magis conſentaneus:igitur hic, & non ille ponendus eſt. Antecedens, quoad priorem partem, probatur,& explicatur, quia ideò impulſus ille ponitur à ſuis auctoribus, quia inferior orbis retrotrahi deprehenditur comparatione primi mobilis, ſeu (quod in idem recidit) planeta illi inſidens relatè ad inerrantem ſtellam: ſed hoc ſtare poteſt ex eo ſolùm, quòd impetus illi impreſſus à primo mobili, & propria intelligentia non adeò efficax ſit ad illum circunuoluendum, ac impetus illatus ipſi primo mobili ad huius volutionem, vt per ſe patet:igitur impulſus ille versùs ortum neceſſarius non eſt; vterque tamen ille impetus efficit motum in occaſum non per eandem lineam, & in eiſdem polis, ac primum mobile: quamuis enim ad id inclinet rapientis impetus; attemperatur tamen impetu propriæ intelligentiæ illius ſphæræ inferioris, per lineam gyratiuam mouere conantis, quæ etiam omninò id nō aſſequitur,ſed ex vtroque impetu quaſi

attemperato per lineam aliquam gyratiuam mediā inter lineam primi mobilis,& propriam particularis ſphæræ hæc fertur, non eadem,qua primum mobile, velocitate:quæ attemperatio ſpecialis diuerſaque eſt pro qualibet inferiori ſphæra, quia quælibet ſpeciali impetu, ſpecialique via à propria intelligentia impellitur, & ideò quælibet ſphæra propriis polis, & per propriam lineam,propriaque velocitate in orbem fertur: quæ omnia pro influxuum diuerſitate congruenter attemperata ſunt.

Secunda illius antecedentis pars de congruitate huius impulſus probatur primò,quia impetus ille versùs ortum impreſſus aliquo modo eſſet contrarius impulſui à primo mobili impreſſo versùs occaſum, vtpote in contrariam partem inclinans, quæ contrarietas, & pugna parum conſentanea eſt corpori incorruptibili, qualibet alia contrarietate experti. Deinde ille impetus perpetuò fraudaretur ſuo effectu per ſe, cùm nunquam cæleſtis ſphæra moueatur propriè versùs Orientem, ſiquidem ſemper voluitur in occaſum, & nequit ſimul in duas partes,præſertim oppoſitas ferri,vt prima aſſertione oſtendimus. Denique ſi intelligentiæ inferiorum orbium illos impellerent in Orientem, non poſſent non multùm retardare primum mobile, cùm illi contigui ſint,(ob quod ab ipſo rapiuntur)ingentis magnitudinis, & vehementer in contrariam partem impendentes; quod quidem non deprehenditur; parum enim detinetur, ne abſoluat perfectè circulationem ſpatio viginti quatuor horarum;id quod prouenit ex eo,quòd inferiores orbes nonnihil obſiſtunt per impetus ſibi impreſſos,ne à propria linea gyratiua, per quam moueri exigunt ad lineam primi mobilis extrahantur, cuius ratione media pergunt via,vt diximus. Et ſanè incredibile eſt, & ſine vrgenti neceſſitate nequaquam adſtruendum, intelligentiam primi mobilis motricem non ſolùm rotare ingentem illam magnitudinem ſui orbis, & ſimul rapere vaſtam reliquam molem inferiorum omnium ſphærarum, ſed etiam id præſtare contra oppoſitos impetus ab aliis motricibus intelligentiis impreſſos. Eſt enim magna nimis perfectio limitatæ creaturæ cancellos prætergrediens.

Ex dictis ad argumenta in contrarium adducta ſatis conſtat: iam enim demonſtrauimus, qua ratione diuerſæ planetarum diſtantiæ, & coïtus inter ſe,& cum ſtellis fixis,motuum etiam inæqualitatem conſtare poſſint, & reduci optimè in duplicem illum impetum cuilibet inferiori orbi à duplici intelligentia versùs occaſum impreſſum, ob cuius diuerſitatem diſpari celeritate in diuerſiſque Polis, quælibet inferior ſphæra intra ſuperioris ambitum, & cauitatem in orientalem plagam pergit, & hac ratione intelligendi ſunt antiqui Doctores,pręſertim Ariſtoteles, & Diuus Thomas,qui in vniuerſum aſſeruerunt, inferiores ſphæras

tas duplici motu moueri, quia ſcilicet à duplici virtute motrice, propria, & rapientis orbis, partim per lineam huius, partim per propriam, hoc eſt, per mediam inter vtranque ob vtriuſque impetus attemperationem cientur: eſt enim diuerſus motus, & per diuerſam lineam, ac eſſet, ſi à ſola propria intelligentia, aut ſolo primi mobilis raptu rotaretur: quod videtur expreſſiſſe Ariſtoteles textu illo 35. relato pro ſecunda ſententia hiſce verbis; *In his enim, quæ ſunt ſub illo (id eſt, primo cælo, plures lationes in vnum iam conuenire.* Ac ſi diceret, eſt vnus motus inferioris ſphæræ à virtute tamen compoſita ex duabus diuerſum motum ſeorſum poſtulantibus. Nonnunquam etiam Ariſtoteles, & Diuus Thomas tum citatis locis, tum alibi plures motus attribuunt cuilibet inferiori orbi, totali ſcilicet, qui componitur ex pluribus partialibus, quorum cuilibet ſuus proprius motus conuenit, & ideò omnes ſimul totali orbi dicuntur conuenire. Et ſimiliter cùm docent, has ſphæras in Orientem etiam ferri propriæ intelligentiæ impetu, ex eo id affirmant, quia licèt hæc in occaſum impellat, ſegniori tamen impetu, & per ſpecialem lineam gyratiuam, quapropter minori velocitate orbis circunfertur, ac proinde comparatione primi mobilis celeriùs pergentis, è contrario moueri, & retromeare dicitur eo modo, quo debilis potentia poſitiua relatè ad perfectam potentiam impotentia nuncupatur, & aliquo modo contraria. Nec aliquid vnquam dictis aduerſum in his Doctoribus per otium conſultis inuenire potui.

QVÆSTIO VI.

An planetæ, ſeu errantes ſtellæ, ſint partes continuæ, componentes orbes, quibus inſident, & ad motum eorum moueantur.

RAtionem dubitandi præbuerunt planetæ, propter difformitatem quandam in propriis eorum motibus oſtenſam, quam non oſtendunt firmamenti aſtra; ratione cuius difformitatis, nunc propinquiores terræ, nunc verò remotiores ab ea apparent, & ex conſequenti, nunc maiores, nunc verò minores. Vt igitur Phænomenas has ſeu apparitiones ſeruare poſſint Aſtronomi, ſingulis planetis conceſſerunt peculiares orbes, ac diſcontinuos inter ſe-ſe, & à principali, eóque minores, ex quibúſque idem præcipuus quodammodo componatur; ac tandem, qui propriis motibus ac diſtinctis à motu eius moueantur, non tamen eccentricos, ſed concentricos, hoc eſt, habentes eundem centrum aliorum orbium, qui eſt centrum totius mundi. Pro hac ſententia citantur Eudoxius, Calleppus, Ciuillus, Thiletus in libris de cælo: Fracaſtorius, in libro de homocentricis, Auerroës ſæpè, immò & Ariſtoteles 12. libro Metaphyſicæ, textu 45. & 46.

Aſtrologorum ſententias recitauit, & hæc eſt prima ſententia.

Alij verò putantes Phænomenas omnes, ſeu varias apparitiones non poſſe ſaluari per ſolos orbes proprios, ac diſcontinuos concentricos, poſuerunt eos eccéntricos, hoc eſt, diuerſum centrum habentes inter ſeſe, & à communi totius mundi, addideruntque ita hoſce minores orbes ſe habere reſpectu planetæ, vt vnus eorum ſit ei proprius, cui inſit. Iſte minor orbis vocatur quaſi ſphærula, aut epicyclus, in quo mouetur planeta ab Oriente in Occidentem, habens motum eius tanquam proprium. Et hæc eſt 2. ſententia.

Alij tandem, & non pauci, Phænomenas omnes, ſeu varias planetarum apparitiones veras eſſe negant, ſed apparentes tantùm eſſe cenſent ex variis modis, quibus vapores inter planetam, & viſum intercedunt, quorum ratione decepti, videntur ſibi propinquiores interdum, & maiores, interdum verò remotiores, & minores, ac propterea non eſſe propter illas multiplicandos orbes planetarum, aut ponendos plures, quaſi partiales, ex quibus ſinguli eorum orbes componantur, quia non ſunt multiplicanda corpora (præſertim incorruptibilia, & adeò perfecta) ſine vrgenti neceſſitate, quæ non probatur adeſſe in re præſenti.

Vt autem veram in re difficili ſententiam ſtatuamus, explicare oportet quonam modo excogitari poſſit compoſitio hæc eiuſdem totalis orbis ex multis partialibus motui planetæ ita accommodata, vt per eam ſaluari poſſint vniuerſæ apparitiones, circa eum contingentes: ita ergo excogitatur ab omnibus fermè Aſtronomiæ peritis, vt quilibet orbis cuiuſcunque planetæ compoſitus ſit ex tribus ſaltem minoribus orbibus, quaſi partialibus, diſcontinuis, & inæqualibus inter ſeſe, quia priùs continetur quodammodò ab altero, & neceſſe eſt, contentum minorem eſſe continente. Ex his autem tribus orbibus vnus dicitur eccentricus ſimpliciter, quia vtraque eius ſuperficies, tam concaua quam conuexa, habet centrum diuerſum à centro ſui orbis totalis, ac totius mundi, habetque iſte idem orbis eandem profunditatem, ſeu groſſitiem omni ex parte, atque immenſus eſt intra profunditatem, atque groſſitiem ſui orbis totalis, vocaturque deferens planetam, vel cui planeta proximè inſidet. Hunc orbem ſimpliciter eccentricum circundat duo alij orbes, etiam partiales, vnum versùs conuexum eius, & alter versùs concauum, ſed diuerſæ profunditatis, aut gloſſitiei ambo: nam ſuperior neceſſariò eſt valdè tenuis ex ea parte, qua eccentricus òrbis, quem circundat, maximè à centro mundi diſtat, maximam verò profunditatem habet ex parte oppoſita: E contrariò verò inferior orbis eſt quaſi concauus, & internus, & ita fit, vt conuexa ſuperficies ſuperioris orbis, & concaua inferioris, idem centrum habeant, quòd totalis

talis orbis planetæ, centrum videlicet totius mundi; concaua verò ſuperioris, & conuexa inferioris idem habent centrum, quod orbis ſimpliciter eccentricus, quem circundant, ratione cuius hi duo extremi orbes eccentricum circunſcribentes dici ſolent eccentrici ſecundùm quid, quia ſecundùm vnam tantùm ſuperficiem diuerſum centrum habent à centro mundi, hi etiam duo orbes non mouentur motu eiuſdem eccentrici, aut planetæ ab eo delati, ſed motu alio diuerſo. Et tandem in eodem eccentrico planetam deferente datur rotunda quædam pars omninò ſolida, ac rotunda, quaſi paruulus quidam orbiculus, quem epicyclum vocant, & in quo planeta reuoluitur ab Oriente in Occidentem: eiuſmodi autem epicyclos attribuendos eſſe cenſent Aſtronomi, omnibus planetis, propter Solem, cui ſufficere arbitrantur orbes proprij, quorum ratione ſufficienter ſaluantur omnes apparitiones eius. Lunæ verò ac Mercurio tribuunt motus alios, de quibus curandum non eſt.

Hanc verò compoſitionem orbium planetarum recentiores tertiæ ſententiæ exiſtimant, non eſſe neceſſariam pro motibus eorundem planetarum: alij tamen omninò impoſſibilem: probatur hoc primò: nam poſitis duobus his orbiculis eccentricis, & inæqualis groſſitiei, ſequitur ex motu eorum penetratio, vel ſciſſio vtriuſque, vel certè admittendum eſſe vacuum; probatur conſequentia, quia cùm vtrunque moueatur, neceſſe eſt, partes groſſiores aliquando coniungi, & aliquando etiam partes delicatiores, & aliquando etiam vtraſque ſeparari, ſed non poſſunt coniungi niſi ex parte ſe penetrando; cùm non detur ſpatium ſufficiens, in quo ſimul extendantur, ſed eandem ſaltem partem idem ſpatium occupare neceſſarium ſit, quod eſt ex parte ſe penetrare: dum verò coniungentur tenuiores partes, minus ſpatium, quàm groſſiores occupabunt, immò quàm groſſiores vnius, & tenuiores alterius in alia parte motus coniunctæ: ex quo conſtat ſequi, aliquam partem ſpatij occupatam in concurſu groſſiorum vtriuſque, vel groſſiorum vnius, & tenuiorum alterius; permanere vacuam in concurſu tenuiorum vtriuſque.

Secundò, ex eiſdem orbibus ex parte ſaltem eccentrici ſequitur, moueri cæleſtia corpora motu recto, qui vocatur ad medium, aduersùs expreſſam ſententiam Ariſtotelis 1. libro de cælo capite 2. aſſerentis, motum ad medium, & à medio conuenire ſolis corporibus ſublunaribus; motum verò circa medium ſoli corpori cæleſti. Probatur conſequentia, quia his eccentricis poſitis, neceſſe eſt planetam per motum aliquando eſſe terræ proximum, aliquando remotum, remotum quidem fuerit in puncto ſuperiori illius orbis, qui conuexum eccentrici circumſcribit: proximum verò terræ planeta erit, dum in puncto

inferiori oppoſito fuerit: mouebitur ergo à puncto diſtanti à centro ad punctum proximum, quod eſt moueri ab vno in alterum locum, ſeu ſpatium reſpectu centri, & moueri ad medium, ſeu motu recto. Et poteſt vrgeri argumentum, quia ſi Luna, gratia exempli, circunuoluitur in ſuo epicyclo motu ſibi proprio, ſequitur, non ſemper nobis oſtendere eandem partem, ſeu eandem faciem, ſed vnam, dum eſt in parte ſuperiori eius, & alteram, dum eſt in inferiori, aduersùs experientiam manifeſtam: nam eandem partem maculatam eius videmus ſemper, & in hanc ſententiam inclinare videtur Diuus Thomas 12. Metaphyſicæ, lectione 10. quamuis probabile videatur cenſere, dari eccentricos, & epicyclos 2. de libro de cælo, lectione 17. & parte 1. quæſtione 32. articulo 1. ad 2.

Alij verò illam compoſitionem orbium hoc argumento probant, non eſſe neceſſariam: non enim alia de cauſa neceſſaria exiſtimatur, niſi pro ſaluandis apparentiis planetarum, qui vno tempore proximiores apparent, & ideò maiores; altero verò remotiores, & ex conſequenti minores, quod non poſſet ſaluari, ſi propriis orbibus inſiderent, ſicut ſtellæ firmamenti, & ad motum eorum mouerentur, cùm conſtet, ſtellas has eandem ſemper diſtantiam à terra habere, & eiuſdem ſemper magnitudinis apparere: Sed apparentiæ iſtæ etiamſi veræ forent, ſufficienter ſaluarentur, aut cum ſolis orbibus eccentricis, aut cum ſolis epicyclis, quia cum his, vel illis ſolis, eo ipſo, quòd motu diſtincto à totali orbe mouentur, neceſſe erit, ad partes eorum remotiores à terra aliquando peruenire, atque etiam aliquando ad proximiores; cùm conſtet, remotiores eſſe partes eorum ſuperiores, inferiores verò proximiores, & neceſſarium ſit planetam omnes percurrere per circulationem; ergo ſaltem non erit neceſſarium orbes eccentricos ponere ſimul atque epicyclos, ſed ſufficient hi ſoli, vel ſoli orbes concentrici.

Probabilius tamen nobis videtur, totam compoſitionem explicatam non eſſe ſolùm poſſibilem, ſed neceſſariò ponendam in orbibus planetarum: nam vtrunque in primis docent omnes Aſtronomi, & experientiis ita efficacibus probant, vt fidem facere mereantur. Vnde non ſolùm non recedit ab eis Ariſtoteles, ſed in multis eorum ſententiam amplectendam eſſe à Philoſophis arbitratur 2. libro de cælo, capite 8. text. 60. & 61. & vniuerſaliter 12. Metaph. monet, Aſtronomos in aſtronomicis rebus eſſe conſulendos, & primùm quidem, quòd poſſibilis ſit, ex eo ſolo conuincitur, quòd nihil in eo repugnans naturæ cælorum, aut motui eorum reperiatur, vt ſingula à nobis expoſita percurrenti facilè conſtabit, & ſolutiones argumentorum in oppoſitum à nobis mox adhibendæ oſtendent. Quòd verò neceſſariò

ponenda

ponenda ſit,non ſolùm ſecundum orbes concentricos , ſed etiam ſecundùm epicyclos,probant Aſtronomi manifeſtis experientiis. nam Sol, & Luna , vt ſæpè obſeruatum à ſe eſſe teſtantur , atque etiam cæteri planetæ , nunc remotiores à terra , nunc verò propinquiores viſuntur , & conſequenter , nunc maiores, nunc minores , eorúmque motus nunc velociores , nunc tardiores : cùm certum ſit eò maius apparere corpus, quoad minorem diſtantiam cernitur, & eò minus , quoad maiorem , eiúſque motus tardior videtur ad maiorem diſtantiam , & ad minorem velocior : ſed impoſſibile id foret , ſi ſolo motu ſui orbis mouerentur : nam tunc eodem ſemper modo diſtarent à terra , & ſemper ſub eadem magnitudinis ſpecie cernerentur , vt oſtendunt ſtellæ fixæ , quarum nulla magis , aut minùs diſtans à terra apparet, & ideò , nec vno tempore maior quàm alio : neceſſe eſt ergo proprio motu moueri planetas , & circa diuerſum centrum à centro totius mundi,quod niſi ponantur orbes eccentrici , patet eſſe impoſſibile. Maior verò probatur , nam Sol exiſtens in Capricorno , aut in aliis ſignis auſtralibus maior apparet , quàm cùm in Cancro , vel in aliis ſignis Aquilonaribus exiſtit : hæc verò inæqualitas paulatim tollitur, prout à prædictis ſignis recedit:ergo magis diſtat à terra,dum in his ſignis verſatur , dum verò in illis propinquior eſt.

Sed reſpondent aduerſarij , has apparentias non prouenire ex maiori , vel minori diſtantia planetarum à terra , ſed quia vapores , qui inter Solem & viſum noſtrum interponuntur , diſgregant radios viſuales, vt contingit diebus æſtatis, cùm Sol in ortu apparet maior, quàm in meridie. Contra hoc tamen eſt,quia apparentiæ iſtæ contingunt ſereniſſimo cælo , ac medio à vaporibus emundato , ac tandem planeta eandem eleuationem habente ſupra horizontem , ac propterea æſtiuo tempore ſemper contingit caliginoſum eſſe cælum , & medium magis turbatum , ac permixtum vaporibus , quàm hyemali;ergo maior deberet apparere Sol in Cancro , quàm in Capricorno , quod conſtat eſſe falſum. Neceſſariò ergo fatendum eſt,hanc inæqualitatem magnitudinis , ſub qua apparet Sol , prouenire ex eo,quòd dum minor apparet , exiſtat in parte orbis eccentrici , quæ circunſcribit partem groſſiorem orbis contenti inferioris : quando verò maior in parte continente oppoſitam , & minùs craſſam partem eiuſdem orbis.

Secunda experientia eſt , quia Sol plures dies inſumit , dum percurrit ſigna borealia ab æquinoctio verno vſque ad autumnale , à die videlicet vigeſimo Martij , vſque ad vigeſimumquartum Septembris , quàm dum percurrit Auſtralia , tempore hyemali. Nam in prioribus ſignis inſumit centum octuaginta ſeptem

ſeptem dies, in poſterioribus verò centum ſeptuaginta octo; quod non poteſt eſſe, niſi moueatur in aliquo orbe eccentrico circa terram, ita vt maior pars illius reſpondeat maiori parti terræ, quàm oppoſitæ: ergo neceſſe eſt, orbes eccentricos admittere. Quòd vero ſoli orbes eccentrici nō ſufficiāt ad ſaluandas omnes Phænomenas, ſeu appaririones varias planetarum: ſed neceſſarium ſit præter illos, addere ſphærulas, ſeu epicyclos, probatur tertiò experientia, quia cæteri planetæ (præter Solem) exiſtentes in puncto augis eccentrici, hoc eſt, in pūcto à terra remotiſſimo, non ſemper eodem modo ſe habent ad terram, ſed modò ſublimiores, modò verò humiliores viſuntur, & ex conſequenti, nunc diametri eorum maiores, nunc verò minores, & pariter ipſimet planetæ, ac prætereà motus eorum velociores, aut minoris velocitatis. Sed tanta hæc varietas non poteſt ratione ſolius eccentrici ſaluari, quia cùm aux eccentrici ſemper ſit in eadem diſtantia à terra, planeta in eo exiſtens ſemper eodem modo appareret, quoad ſupradicta omnia, & planeta idem in auge exiſtens deberet eſſe à terra remotiſſimus, & augis oppoſito propinquiſſimus. Cùm ergo aliquando remotior, aliquando propinquior in auge eccentrici appareat, neceſſe eſt, ſphærulam, ſeu epicyclum ponere immerſum intra profunditatem, ſeu craſſitiem eccentrici, ad cuius motum planeta reuoluatur, & ita poſſit tam variis modis nobis apparere iuxta diuerſitatem partium motus eiuſdem epicycli ſibi proprij.

Tertia experientia pro confirmandis epicyclis ſumitur ex duplici eclipſi lunari, quam contigiſſe referunt Aſtronomi, Sole, & Luna in eodem ſitu manentibus, ita vt in vtraque Sol eandem diſtantiam habuerit à terra, atque adeò eandem vtrobique terra vmbram protexerit. Obſeruarunt autem vnam eclipſim maiorem fuiſſe, & pluſquam alteram duraſſe. Ex quibus hoc argumentum ſatis efficax deducitur: maior, vel minor duratio eclipſis prouenit ab ingreſſu Lunæ in maiorem, vel minorem vmbram terræ; ſed in vtraque eclipſi eadem fuit vmbra terræ, cùm ponatur Sol æqualiter à terra remotus, neceſſe ergo fuit, Lunam in vna eclipſi minùs fuiſſe à terra remotam, in altera verò longiùs à terra diſtaſſe; cuius ea eſt perſpicua ratio, quia cū vmbra terræ fiat ad modum pyramidis, neceſſe eſt, eò ampliorem relinqui, quò propinquior terra ſit, & eò anguſtiorem, quò remotior: quo fit, vt quò propinquior terræ fuerit Luna, eò maiorem pertranſeat vmbrā, minorē verò, quò longiùs à terra recedit: & hinc procedit inæqualitas eclipſium, quoad magnitudinē, & durationem, ſed conſtat Lunam (vt in Theorica planetarum declaratur) ex ſola ratione ſui eccentrici, non poſſe eiuſmodi inæqualitates eclipſium pati, quia ratione illius in omni eclipſi eandem habet diſtantiam

à terra, cùm ſemper tam in coniunctione eius cum Sole (in qua fit eclipſis, Solis) quàm in oppoſitione (in qua fit eclipſis Lunæ, in auge ſui eccẽtrici exiſtat;neceſſarium eſt ergo, præter eccẽtricum epicyclum ponere, vt ratione peculiaris motus quem in eo habet planeta, ſaluetur diuerſa diſtantia eius à terra, etiamſi in eadem eccentrici auge permaneat,& ex hac diſtãtia amplior,vel anguſtior vmbra, ac tandem maior, atque prolixior eclipſis, aut minor,& breuior.

Quod poteſt corroborari ex his ,quæ refert Clauius noſter in ſua ſphæra , à folio 443. vſque ad 449. ſe vidiſſe duas eclipſes: priorem in Ciuitate Conimbrica anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo nono circa meridiem,in qua directè interponebatur Luna inter viſum & Solem, ita vt Solem integrum non per minimum tempus contegeret, fuerúntque tenebræ quodammodo maiores quàm nocturnæ,neque vbi quis pedẽ poneret, videre poterat,& clariſſimè apparebant ſtellæ in cælo ; & quod mirabilius erat,aues ex aëre in terram præ horrore ex tãta terræ obſcuritate incuſſo decidebãt.Alia fuit Romæ anno 1567.etiam circa meridiem,in qua etſi Luna inter Solem, & viſum interponeretur, non tamen ita vt totum Solem obſcuraret, ſed (quod nunquam fortaſſe alias euenit) relinquebatur in Sole circulus quidam, vndique totam Lunam ambiens. Ex quibus colligitur primò, Lunam, & Solem in his eclipſibus non habuiſſe eandem diſtantiam à terra, nec inter ſeſe, alioqui eodem modo in vtraque eclipſi obſcurarentur, vt à perſpectiuis claré demonſtratur. Secundò, colligitur nec moueri eiſdem motibus ſuorum orbium totalium,tanquam propriis, ſed minores alios (vt ſic loquamur) habere,& circa diuerſum centrum à communi totius mundi,quod non eſt poſſibile, niſi præter totales orbes eis proprios, ponamus eccentricum ſimpliciter, & duos alios minores orbes, ex parte etiam, ac ſecundùm quid eccentricos iam à nobis expoſitos.Tertiò tandem colligitur, præter hos tres orbes eccentricos,ponendam eſſe in medio orbe ſimpliciter eccentrico ſphærulam quandam in profunditate, ſeu groſſitie eius immerſam, quæ proprio motu moueatur ab Oriente in Occidentem, & in qua planeta inſideat, & cum qua circunuoluatur. Quibus poſitis Phænomenæ omnes, ſeu apparitiones variæ planetarum non ſolùm in ſuis motibus oſtenſæ, ſed etiam eclipſes, & varij modi earum ſaluantur.Ex his autem partialibus orbibus componi quodammodo dicuntur orbes totales planetarum, propter ordinem, quem cum eis ſeruant, & quia in profunditate, ſeu groſſitie eorum vniuerſi ponuntur, & à motu eius ſuo modo dependent. Quod quidem, vt à nobis explicatum,licèt euidens non ſit,eſt tamen valdè probabile,& in continua obſeruatione Aſtronomo-

rum

rum fundatum, quæ circa effectus à nobis perceptibiles per ſenſus verſatur, & ideò fidem meretur efficere, id quod ex ſolutione argumentorum magis conſtabit.

Ad primum igitur negandum eſt, ex eccentricorum motu ſequi penetrationem aut ſciſſionem eorum ſecundùm aliquas partes, aut etiam ex parte dari vacuum: & huius ratio eſt, quia non ita mouentur, vt aliquando debeant coniungi in eadem parte ſpatij groſſiores partes vtriuſque, aut groſſiores vnius cum delicatioribus alterius, ſed proportionaliter ita ſimul mouentur orbes iſti, quaſi partiales ad motum totalis, vt partes groſſiores vnius ſemper ſubſint delicatioribus alterius, atque etiam è conuerſo, cùm regulariſſimus ſit, & vniformis earum motus, eiſque iuxta propriam naturam conuenit. Ex tali autem motu facilè quiſque intelligat, nullum ex illatis incommodis in argumento ſequi.

Ad ſecundum neganda eſt conſequentia, quòd ex eccentricis ſequatur moueri cæleſtia corpora motu recto: nam ad motum rectum non ſatis eſt, corpus motum habere, vel acquirere diuerſam diſtantiam à terra, vel ab alio corpore extrinſeco, ſed requiritur, quòd per lineam rectam eam conſequatur, cùm notum ſit ex eodem Ariſtotele, atque eodem loco in argumento citato, motum rectum eſſe, qui per lineam rectam fit. Orbes verò eccentrici non mouentur per lineam rectam, ſed per circularem, non tamen circa centrum mundi, ſed circa proprium. Et præterea habent partes quaſdam groſſiores, tenuiores verò alias, & ratione vtriuſque acquirunt per motum circularem diuerſam diſtantiam, non quidem à proprio centro, circa quod mouentur, nam hoc pugnaret cum motu circulari, ſed à terra, vel à centro eius, quibus non commenſuratur circularis eorum motus. Negandum eſt igitur moueri ab vno loco, ſeu ſpatio in aliud, ſed mouentur ab eodem in idem, vt poſtulat motus circularis, ſic autem moti acquirere poſſunt diuerſam diſtantiam à terra.

Ad aliud verò, quo idem argumentum vrgetur, reſpondeo, non poſſe Lunam in circulo motam in proprio epicyclo nunc vnam, nunc verò alteram faciem nobis oſtendere, ſed ſemper, & neceſſariò eandem: nam cùm voluatur in circulo circa proprium centrum proprio motui proportionatum, neceſſe eſt inſtabili quodam libramento permanere ſemper. D. autem Thomas pro hac ſententia relatus nihil aſſerendo docet, ſed referendo Aſtrologorum ſententiam loquitur ſemper, & nunquam eam refutando, vt ex eiſdem locis in argumento citatis facilè conſtare cuique poterit.

Argumento tandem aliorum reſpondetur, variis obſeruationibus Aſtronomis compertum eſſe, Lunam aliquando exiſtentem

in

in eodem puncto à terra remotiſſimo, non eandem ab illo habuiſſe diſtantiam, nec eiuſdem magnitudinis apparuiſſe, & pariter in eodem puncto epicycli terræ propinquiſſimo, quæ etiam in aliis planetis obſeruata ſunt, atque reperta. Immò Clauius noſter in ſua ſphæra, folio 444. teſtatur ſe vidiſſe paucis annis elapſis Martem ſub tanta magnitudine, vt duplo maior tunc cęlo ſereniſſimo appareret, quàm alio tempore, ita vt multi mirarentur, exiſtimantes, nouum in cælo ſydus effulſiſſe, quæ nec in ſolis eccentricis, nec in ſolis epicyclis referri poteſt, ſed neceſſe eſt, in vtroſque referri, vt probauimus.

QVÆSTIO VII.

An omnes cæleſtes orbes ſint inter ſe contigui, nullo alio corpore interiacente.

QVuãis cõtrouerſia hæc ad interpretes ſacrę Scripturæ ſpectare videatur, quatenus ex diuerſis Scripturæ locis ortum ducit: non tamen eſt à Philoſophis aliena, quorum partes ſunt, naturam & ſitum cæli inueſtigare. In qua controuerſia duæ ſunt præcipuæ ſententiæ extremè oppoſitæ.

Prima negat contiguitatem omnium orbium cæleſtium admittens veras ac elementares aquas inter omnes orbes mobiles, & cælum Empyreum, quas dicitur diuidere ab aquis permeantibus terram, totus globus cæleſtis mobilis. Ita ſentit Pater Molina, 1. parte, diſputat. 10. de opere ſex dierum: & videtur manifeſta ſententia multorum Patrum: ſic Iuſtinus Martyr, in reſponſione ad quæſtionem 93. Orthodoxorum, Baſilius homilia 3. Hexameron, Theodoretus, quæſt. 11. in Geneſim, Ambroſius 2. libro Hexameron, capite 3. Chryſoſtomus homilia 4. in Geneſim, Hilarius in illa verba Pſalmi 135. *Qui fecit cælos in intellectu.* Gennadius, & Siueria relati à Lippomane in illa verba Geneſis 1. *Fiat firmamentum in medio aquarum, &c.* ac tandem Auguſtinus 2. ſuper Geneſim ad literam, his verbis: *Quomodo autem, & quales aquæ ibi ſint, eſſe eas ibi minimè dubitamus: maior eſt quippe huius Scripturæ authoritas, quàm omnis humani ingenij capacitas.* Fundamentum huius ſententiæ ſunt expreſſa ſacræ Paginæ teſtimonia, quæ ſupra cælos aquas conſtituunt; & cùm ſupra Empyreum conſiſtere non valeant, fit conſequens, vt inter ipſum, & alium cæleſtem globum mobilem eas intercipi fateamur. Danielis 3. *Benedicite aquæ omnes, quæ ſuper cælum ſunt, Dominum:* Pſalmo 148. *Laudate eum cæli cælorum, & aquæ, quæ ſuper cælos ſunt.* Et Pſalmo 103. *Extendens cælum ſicut pellem, qui tegis aquis ſuperiora eius.* Præterea firmamenti nomine in Scriptura intelligitur cælum ſtellatum, vt conſtat ex c. 1. Geneſis: *Vocauit Deus firmamentum cælum.* Et rurſus: *Fiãt luminaria in firmamẽto cæli.* Ac tãdem: *Fecitque Deus luminaria*

magna,

magna, luminare maius, vt præeſſet diei, & luminare minus, vt præeſſet nocti: & ſtellas, & poſuit eas in firmamento cæli, vt lucerent ſuper terram. At firmamentum mediat inter aquas, eadem Scriptura ibidem teſtante, illis verbis: *Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.* Igitur inter Empyreum cælum, & octauam ſphæram, veræ intercipiuntur aquæ. Quod vrget Pater Molina ſupra ex eo, quòd ſi in citatis verbis non intelligantur veræ aquæ elementares, non ſtabit veritas, proprietas, & ſinceritas Scripturæ, ſed violentia illi inferretur, ſiquidem vox *aqua* ex propria impoſitione ſignificans elementares, ac veras aquas, à propria ſignificatione extrahitur ad tropum, figuram, & metaphoricum ſenſum: quod ſi liceret, nihil ſtabile permanebit in Scriptura; nec vllum ex illo dogma poterit firmo argumento probari. Quæ doctrina præſertim vim habet in præſenti, cũ omnia relata teſtimonia poſſint ſine vllo incommodo de veris aquis intelligi: licèt enim aquæ elementares, & corruptibiles inter cælos ponantur, & ideò alterentur, non ideò conſequens neceſſariò fit, vt corruptioni ſubdantur, ſiue propter ipſarum reſiſtentiam, ratione multitudinis materię; ſiue ob qualitatem à Deo impreſſam, vel denique denegante Deo ſuum concurſum ad actionem corruptiuam ex aliquo occulto fine. Neque etiam ſequitur, ibi eſſe violentas, ſolùm enim tendent in locũ firmamenti; nullum nanque elementum grauitat, aut leuitat, niſi infra orbem Lunæ conſtitutum. Nihil igitur obſtat, quominùs loca Scripturæ in ſenſu huius ſententiæ intelligantur, ac proinde ſic intelligi debent.

Quæ ſententia intelligitur à ſuis patronis, de aquis elementaribus initio ſupra octauam ſphæram à Deo conſtitutis, non quaſi ex continua vaporum eleuatione ibi in dies generentur, vt improbabilis quædam opinio adſtruxit, quam tetigit Auguſtinus 2. ſuper Geneſim ad literam c. 4. & Diuus Thomas 1. parte, quæſt. 68. art. 2. ad finem breuiſſimè retulit, & ſufficienter refutauit his verbis: *Dicere enim quòd aqua vaporaliter reſoluta eleuentur ſupra cælum ſydereum, vt quidam dixerunt, quorum opinionem tangit Auguſtinus 2. ſuper Geneſim ad literam, eſt omninò impoſſibile, tum propter ſoliditatem cæli, tum propter regionem ignis mediam, quæ huiuſmodi vapores conſumeret, tum quia locus, quò feruntur leuia, & rara, eſt infra concauum orbis Lunæ, tum etiam, quia ſenſibiliter apparet, vapores non eleuari vſque ad cacumina quorundam montium: quod etiam dicunt iſti de rarefactione corporum in infinitum propter hoc, quòd corpus eſt in infinitum diuiſibile, (vt ideò vapores ad ſummam raritatem producti ſupra cælos eleuari poſſint) vanum eſt: non enim corpus naturale in infinitũ diuiditur, aut rareſit, vſque ad certum terminũ.*

Probabilior tamen, & communis ſententia tenet, ſupra cæleſtia corpora, aut inter vnum, & aliud, nec aquam, nec corpus aliud extraneum

extraneum reperiri, ſed immediatè eſſe contigua. Sic, Scholaſtici communiter in 2.diſtinct. 14.D.Thom.q.1.artic.1.Bonau.articulo 1.Durand.q.1.Albert. Mag.art.1. & plures alij ibidem. Ægidius 2. lib.Hexameron,c.14.Lyranus,Abulenſis,Caietanus,& Catherinus in cap. 1. Geneſis, & idem D. Thom.1.parte, quæſt.68. artic.1.cum aliis.Probatur ex ordine, ac diſpoſitione vniuerſi, iuxta quam corruptibilia omnia, & elementaria corpora infra orbem Lunæ collocata ſunt, vnde ſublunaria dicta. Pugnat igitur cum hac diſpoſitione,eorum aliquod intra vnum, & alterum cælum fuiſſe interiectum:incorruptibile verò corpus,præter cælum nullus agnouit.Prætereà,ſi aquæ verè inter cælos continerentur, elementares forent: cùm nemo alias præter elementares à Deo fuiſſe conditas excogitauerit, neque ad id extet fundamentum aliquod:ſed hoc pugnat naturæ earum, ortus & interitus capaci, quæ proinde calore cæleſti alteraretur, ac ſolueretur,nec non ex earum materia aliud generaretur corpus,aut ipſa omni forma orbata maneret,quod natura rerum, & ordo non patitur. Nec prodeſt ſubterfugium noſtri Molinæ. Nam ſi ſua natura relinquantur aquæ,non poſſunt non nimio calore diſſolui ex parte ſaltem, ac proinde ibi eſſent generationes, & corruptiones. Multitudo verò materiæ prodeſſe poterit ſolùm,ne tantùm diminuantur,vel etiam, vt continua reactione in contrarium partes deperditas reſtaurent.Aſſerere verò,Deum qualitatem aliquam reſtitiuã aquis illis tribuiſſe, vel continuò proprium concurſum ad aquarum alterationem cælo ſubtrahere,& liberum eſt, & parum philoſophicum,cùm miraculum in prima rerum naturalium conditione admittat contra omnes:& prætereà nulla ratione neceſſarium,vt infrà videbimus,ac proinde hoc ſolo titulo refellendum. Denique id ipſum confirmatur, quia aquæ ſupra cælum non poſſent non violenter,& contra propriam naturam detineri, vtpote extra cẽtrum,in quod natura ſua propendunt, ſicut aliæ aquæ elementares, cùm eiuſdem omninò naturæ ſine dubio eſſent; perpetuam verò, aut diuturnam valdè violentiam rebus naturalibus concedere,alienum eſt à ratione.Nec ſatisfacit ſolutio P.Moli. ſcilicet, hoc ſolùm conuenire corporibus elementaribus ſub cælo Lunæ conſtitutis,quia vbicunque corpora collocentur, eiuſdem remanent naturæ,& conditionis naturalis:ſed eſſe ſub aliis corporibus exigunt natura ſua corpora grauiora, ſicut leuiora conſtitui ſuper grauia, vel minùs leuia: igitur aquæ elementares ex natura ſua poſtulant collocari ſub elementis ignis, & aëris,& dum extra hunc ſitum detinentur, patiuntur violentiam contra internum impetum,& tendentiam in proprium locum;quod concedendum nequaquam eſt,maximè cùm nulla appareat vtilitas, nullus eluceat finis, in quem huiuſmodi aquæ, à propriis locis extractæ,

ſupra cælum fuerint relegatæ. Nam, quod nonnulli excogitarunt, relati à Beda in libro de natura rerum, vt teſtis eſt Petr. Pereira 1. commẽtariorum in Geneſim, verſic. 6. quibus acceſſit grauis quidam Doctor, referente Abulenſe in cap. 7. Geneſis, videlicet, Deum intra cælum reſeruaſſe aquas pro inundatione terræ efficienda, tempore diluuij, figmentum profectò eſt. Nam in primis, cùm iam tempus diluuij præterierit, dilapſæ eſſent huiuſmodi aquæ, ac proinde modò non eſſent intra cælum, vt prima opinio aſſeuerat, & ideò ineptè, immò falsò, nunc ad diuinas laudes in Scriptura inuitarentur aquæ, quæ ſuper cælos ſunt: deinde earum aquarum locus perpetuò vacuus perſiſteret, cùm aquæ diluuij cauſa illum relinquerent, & non ſit aliud corpus potens eum replere præter cælum, quod nequit hoc præſtare, niſi aut derelictione proprij loci, aut per rarefactionem, quorum neutrũm naturaliter cælo conuenire poteſt, vt ex ſupradictis conſtat. Præterea ad inundationem terræ hoc non eſt neceſſarium, cùm hæc optimè potuerit accidere ex effluxione aquarum maris, fontium, & fluminum ſupra terræ ſuperficiem, & etiam per ingentem, & aſſiduam pluuiam è media aëris regione continuò aquis dilapſis. Vlteriùs, ſi tanta aquarum copia è cælo deſcendiſſet, non poſſet non ſubitò extingui tota ſphæra ignis in itinere obuiam facta. Denique non poſſent aquæ in terram defluere ad efficiendum diluuium, niſi diſrumpendo cælum, vel ipſum penetrando, cùm aliàs nullus illis poſſet aditus patere; vtrunque verò naturaliter eſt impoſſibile, ac proinde placitum hoc planè improbabile.

Nec minùs probandum eſt, quod venerabili Bedæ ſuprà magis placuit, nempe, aquas ſupra orbem ſtellatum ſitas fuiſſe, ad temperandum ardorem ſtellarum: ſine fundamento enim, & contra rationem eſt, ſyderibus ardorem tribuere, aliàs incorruptibiles non eſſent ex propria natura, cùm iſtæ qualitates ad corruptionem diſponant ſubiectum, vt in ſuperioribus diximus: ſolùm ergo continetur in ſtellis eminenter, ſecus etiam Saturno inſideret sũma frigiditas formaliter, pro qua temperanda præparari debuiſſet inter eoſdem cælos elemẽtaris ignis, & idem eſt de aliis planetis. Eſſet igitur in cælis continua actio, & reactio contraria, ac proinde ſubſtantialis trãſmutatio, & frequens viciſſitudo generationũ, & corruptionum contra experientiam, & communem ſenſum.

Supereſt, vt argumenta primæ ſententiæ diluamus, & ſimul aperiamus perſpicuè verum ſenſum locorum Scripturæ, quæ in varias ſententias auctores adhuc noſtræ opinionis diſtraxerunt. Nam Bonauentura, Durandus, Albertus, & plures alij ex ſupracitatis, ita explicant, vt aquæ, vel aquarum nomine intelligatur in Scriptura locis citatis, & ſimilibus cælum cryſtallinum, ſitum ſupra octauam ſphæram, quæ vocatur firmamentum, ſiue ipſum ſolùm,

ſolùm, ſiue etiam cum aliis planetarum orbibus, & hoc firmamentum dicitur, diuidere aquas ab aquis,id eſt, veras aquas elementares,& ſublunares à cælo illo cryſtallino,quod aqueum,ſiue aqua appellatur æquiuocè,propter ſimilitudinẽ cum veris aquis, eo quòd perfluidum,& diaphanum ſit omni ex parte,ſecus quàm alij inferiores orbes ſtellis,& planetis diſtincti.

Sed tamen hic ſenſus nobis non placet,quippe qui multa continet difficilia. Et imprimis falſo innititur fundamento, ſupponẽs ſupra ſtellatũ cælum eſſe corpora alia cæleſtia præter empyreum,quod in ſuperioribus falſitatis conuicimus. Immò & ſi admitteremus,dari huiuſmodi cæleſte corpus ſupra octauam ſphæram, ſaltem hoc non eſt certum,ſed valdè dubium, & non ſolùm rudi illi populo,cui alloquebatur Moyſes,verũ maiori,ac meliori Philoſophorum parti,& antiquitati omni prorſus ignotum Quo ergo pacto credi poteſt certiſſimã rem per eam,de qua valdè dubiũ eſt,vel ignotum omninò,an fuerit à Deo condita,enarratam, & explicatam fuiſſe à ſacro Scriptore? Præterea hac explicatione obſcuriſſimus redditur contextus ſacer creationẽ deſcribens;in eo enim tripliciter variaretur ſignificatio vocis aquæ:nam cũ primò dicitur:*Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*,aquarũ nomine intelligunt Doctores iſti materiã primam,ſeu corpulentam quandam maſſam:& cùm dicitur:*Fiat firmamentum in medio aquarum*:eodẽ nomine agnoſcunt nouum cælum:cùm autem ſubiungitur: *Congregentur aquæ,quæ ſub cælo ſunt,in locum vnum*,planè eſt ſermo de elemento aquæ, quod quidem in re tam graui, ac rudi populo enarrata ab Scriptore canonico,admittendum non eſt.

Denique ſimilitudo illa adducta inter nonã ſphæram,& elemẽtarem aquam parui momenti eſt,cùm ea omnia, in quibus ſimilitudo conſiſtere dicitur,in aliis etiã octo inferioribus orbibus reperiãtur;cũ omnes ſint lucidiores,& magis diaphani,quàm aqua, eiuſdem etiã rationis & apparentię,ſecundũ omnes ſuas partes:& ſaltem eadẽ prorſus ratio erat de decima ſphęra iuxta eorundem opinionẽ,immò & de cęlo Empyreo,vt cõſtat: nulla ergo ſpecialis ſimilitudinis ratio eſt in nona, ac in aliis ſphæris cæleſtibus.

Item ſecundo argumento adducto refutatur ſententia Origenis Homilia in Geneſim non longè à principio,intelligentis nomine aquarum exiſtentium ſuper cælos,ſubſtantias angelicas, eò quòd ad diuinas laudes excitentur, quarũ materiales aquæ capaces nõ ſunt:quæ ſentẽtia ab omnibus reiicitur. Epiphanius Epiſt. ad Ioann. Hieroſolymitanum, & Hieronymus Epiſtola ad Pammachium,eam,vt errorem,referunt,Aug.cùm id docuerit 13.confeſſionũ c.15.tanquam inconſideratè dictum, retractat 2.li.retractationum c.6.& D. Baſilius hom.3. in Gen. tacito auctoris nomine,eam quaſi ſomnium,anilemque fabulã refellit:infert enim

verbis manifeſtam vim, trahens ea ad ſenſum, non modò non intentum, ſed neque vlla ratione cum antecedentibus, & conſequentibus cohærentem, vt legenti conſtabit. Et manifeſtè reuincitur ex cantico trium puerorum, vbi poſtquam inuitantur Angeli ad laudandum Deum, deinde memorantur aquarum, *Quæ ſuper cælos ſunt*, cum aliis creaturis, quæ etiamſi rationis expertes, dicuntur laudare Deum, quatenus ſua perfectione, varietate, & pulchritudine, Deum auctorem commendant, & ad ipſius laudes creaturas ratione pollentes prouocant, quod ex mente Damaſceni egregiè docet Diuus Thomas de ſpiritual. creat. artic. 6. ad 14. his verbis.

Ad decimum quartum dicendum, quòd ſecundum Damaſcenum (ſcilicet libr. 2. cap. 6. in fine) cæli dicuntur enarrare gloriam Dei, laudare, & exultare materialiter, in quantum ſunt hominibus materia laudandi, vel enarrandi, vel exultandi. Similia inueniuntur in Scripturis de montibus, & collibus, & aliis inanimatis creaturis, & iuxta placitum Origenis, nomine roris, glaciei, & reliquorum non viuentium, & expertium rationis, quæ ad laudes Dei inuitantur, deberemus intelligere alias creaturas rationales, quæ ſolæ laudandi Deum propriè capaces ſunt, quod eſt abſurdum.

Conſequens ergo fit, vt cum pluribus Doctoribus nomine aquarum in Scriptura, veras ac elementares aquas intelligamus, vt nomen ipſum præ ſe fert, quod non eſt cur à propria ſignificatione in alienos, atque etiam extortos ſignificatus extrahatur, vt bene admonet Pater Molina ſuprà, ſiquidem cum omni proprietate accipi poteſt, ac proinde vt ſonat, ſumi debet iuxta regulam Auguſtini interpretibus Scripturæ ſatis familiarem. Quapropter veræ, ac elementares aquæ ſunt, quæ dicuntur eſſe ſuper cælos, & à terreſtribus aquis per firmamentum diuidi. Pro cuius intelligentia ſcire oportet, *firmamentum* in ſacra pagina propriè accipi nunc pro aggregato ex omnibus orbibus cæleſtibus mobilibus cum elemento ignis, & aëris, nunc verò pro aliqua parte huius aggregati: qua etiam ratione non ſemel vſurpatur cælum, quod tradit D. Thom. 1. parte, quæſt. 68. artic. 1. adducens verba Auguſtini ex 2. ſuper Geneſim ad litteram, commendantia hanc poſitionem hoc modo: *Hanc conſiderationem laude digniſſimam iudico.* & expreſſiùs in ſolutione ad primum. Idem expreſſit D. Hieronymus Epiſ. 85. ad Oceanum his verbis: *Inter cælum, & terram medium extruitur firmamentum, &c.* Rupertus 1. libro de Trinitate capite 22. ſic inquiens: *Firmamentum non ſolidum quid, aut durum, vt vulgò putatur, ſed aër eſt extenſus, &c.* Et ſtatim: *Scriptura illud firmamentum nuncupauit, videlicet, eò quòd diuidat aquas ab aquis.* Beda in Geneſim aſſerit, pro toto prædicto ſpatio accipi firmamentum

in

in hiſtoria creationis.Sequitur Durandus in 2.diſt.24. Eugub. in Coſmopœia,Caietanus in 1.caput Geneſis,ex noſtris Pater Pereira lib.1.in Geneſim.Et Pater Suarez 1. tomo Metaphyſicæ,diſputatione 13.ſectione 22.& vox firmamentum in Hebræo, vt apud peritos linguæ conſtat,ſignificat extenſionem,& quaſi expanſionem,explanationem , & explicationem eius, quod complicatum erat:id quod egregiè explicuit Regius Pſaltes , Pſalmo 13.*Extendens cælum ſicut pellem* , hoc eſt , *ſicut tabernaculum* , quam vocis ſignificationem expreſſerunt ſeptuaginta interpretes , quòd toti illi quaſi aggregato , & cuilibet parti competit. Quæ eadem vox Hebræa , teſte Lypomano , Catena in caput primum Geneſis, interdum etiam ſignificat ſtabilitatem, ſeu firmamentum;quo ſenſu Pſalmo 103. dicitur : *Terminum poſuiſti* (ſcilicet aquis maris) *quem non tranſgredientur.* Et ideò Septuaginta tranſtulerunt illud verbum Hebræum pet Græcum ſignificans , dans firmitatem , & vulgatus vertit *firmans.* Vtrunque egregiè complectitur Auguſtinus 2. ſuper Geneſim ad literam,capite 10. his verbis : *Nec nomen firmamenti cogit,vt ſtare cælum putemus;firmamentum enim non propter ſtationem,ſed propter firmitatem,aut propter intranſgreſsibilem terminum ſuperiorum , & inferiorum aquarum intelligere licet : quæ iuxta ſtatim dicenda accipienda ſunt.* Ratio igitur firmamenti propriè conuenit ſecundùm vtranque ſignificationem toti huic globo inter cælum Empyreum , & terram intercepto , vt illum conſideranti per ſe conſtabit. Et propriè etiam conuenit infimæ regioni aëris nebuloſæ dictæ , ob ingentem vaporum,& exhalationum admixtionem in ea errantem. Eſt enim expanſio, ſeu extenſio maxima , in qua aues,homines, & bruta, quaſi in quodam tentorio degunt.Eſt præterea immobilis intercapedo,& ſitus, ſeu fixus , & ſtabilis terminus , non immobilitate partium, ſed quaſi æquiualentia , & poſitione totius ſphæræ partialis aëris , inter aquas terreſtres , & aëreas , hoc eſt, inter aquas tegentes terram, vel aliquam illius partem , & eas quæ in media aëris regione ex continua vaporum eleuatione indeſinenter generantur. De hac itaque regione aëris propriè dicitur firmamentum , & hoc eſt firmamentum , ſecundo die factum , in medio aquarum , diuidens aquas ab aquis , immediatè vtraſque attingendo , propriiſſimè , & in rigoroſa ſignificatione. Idem firmamentum vocauit Deus cælum , ibi enim nequit intelligi de aliquo orbe cæleſti, cùm ſecundùm probabiliorem ſententiam , iam omnes præſupponerentur facti primo die. Dicitur verò cælum (cuius ſunt aues) per accommodationem , ſignanter tamen , vt egregiè Diuus Thomas 1. parte , quæſtione 68. artic. 1. ad 1. hiſce verbis : *Per firmamentum verò ſecunda die factum intelligitur ſpatium aëris,in quo nubes condenſantur , quod etiam cælum æquiuocè dicitur,*

& ideò ad æquiuocationem deſignandam, ſignanter dicitur, vocauit Deus firmamentum cælum, &c. Nomine igitur firmamenti vtitur ſacer Textus pro diuerſis eius partibus, ita vt ex antecedentibus, & conſequentibus ſemper poſſit intelligi, pro qua parte accipiatur, & ita tollatur æquiuocatio, vt dum dicitur, Deus ſtellas in firmamento poſuiſſe, ſumatur duntaxat pro cælo ſtellato: dum dicitur Solem, & Lunam collocaſſe in firmamento, accipiatur pro primo, & quarto orbe: cùm autem aſſeritur, factum fuiſſe firmamentum in medio aquarum, aut diuidere aquas ab aquis, intelligenda venit infima pars aëris: & idem dicendum eſt de cælo, vt ſcilicet nunc pro vno, nunc pro alio ſumatur corpore, ex determinatione antecedentium, & conſequentium, ſublata æquiuocatione, vt dum dicitur, Deus principiò cōdidiſſe cælum, pro omnibus corporibus incorruptibilibus ſimul, pro aliquo verò eorum ſpeciatim, cùm illius proprietas exprimitur; vt cęlum Lunæ, Solis, ſtellarum, cæli cælorum pro Empyreo, aut omnibus incorruptibilibus: cùm autem firmamentum ſecunda die factum, & diuidens aquas ab aquis, nuncupatur cælum, & ſupra cælos dicuntur eſſe aquæ, & in cælo aues degere, manifeſtum eſt, non pro æthereo cælo, ſed pro aëreo vſurpari, cùm æthereum cælum aues non pertingant, & aquæ non poſſint ſupra cælos locari. Ponitur autem aliquando nomen cælum in plurali, etiamſi vnum tantum corpus ſignificet, iuxta Hebraïcam phraſim, quia hoc nomen in lingua Hebræa ſingulari caret. Diciturque hoc firmamentum, & cælum, eodem ſecundo die, quo factum eſt, aquas diuiſiſſe, vel quia ſimul aquæ, ſeu nubes in media regione aëris, à Deo collocatæ ſunt, pro ſimilibus generandis, vel quia ſtatim eleuati ſunt aliqui vapores, & in nubes condenſati: non enim ſufficit, ad veritatem Scripturæ aſſerentis, firmamentum diuidere aquas ab aquis (vt putauit Pater Pereira ſuprà) futuras eſſe poſteà aquas in regione aërea, quas firmamentum diuideret à terreſtribus.

Ex quibus iam conſtat ad argumenta prioris ſententiæ, & in primis Patres ibi relati, iuxta ea, quæ diximus, cum pluribus Patribus, & Doctoribus, de acceptionibus firmamenti, & cæli explicari optimè poſſunt, vt legenti conſtabit. Ex eiſdem etiam perſpicuè conſtat, verus, & germanus ſenſus locorum ſacræ Scripturæ, in quibus cælum, & firmamentum manifeſtè accipiuntur aliquando pro incorruptibili ſphęra, vna, vel pluribus; nonnunquam verò pro ſphæra, aut regione aëris, præſertim infima, vt in ſuperioribus oſtendimus. Fatemur ergo, in Scriptura aquarum nomine veras, & elementares aquas intelligi: inficiamur tamen eas eſſe ſupra cælum æthereum, ſed ſupra aërem tantùm, ſupra infimam ſcilicet aëris regionem, vt explicatum eſt. Quæ verò addit doctiſſimus Pater Molina, & falſa ſunt, & ſuprà à nobis refutata.

QVÆ

QVÆSTIO VIII.

An cæleſtia corpora moueantur à propria forma ſubſtantiali, vel ab intelligentia.

PRæſupponit quæſtio moueri cæleſtia corpora motu circulari, quod manifeſtum eſt ex motu ſtellarum, quæ eis inſident, quas moueri videmus, ſeruata ſemper eadem diſtantia inter ſeſe, quod conſtat non poſſe fieri, niſi corpus ipſum cæleſte, cui affixæ ſunt, motu circulari euolueretur. Quòd enim immoto cælo non moueantur, vt quidam decepti crediderunt, hac ratione conuincitur: ſi ſtella mouetur immoto orbe, vel mouetur intra proprium orbem, aut ſuperficiem eius: ſed ex vtroque ſequitur apertè dari vacuum: ergo. Probatur minor, quia ſi intra proprium orbem mouetur, neceſſe eſt, vnum locum relinquere, & ad alterum ſe transferre per motum. Conſtat verò, non dari corpus aliud, à quo relictus locus repleatur: permanebit igitur vacuus. Et pariter, ſi moueatur per ſuperficiem proprij orbis: nam inter illam, & ſuperficiem alterius orbis immediati permanebit vacuum ſpatium, per quod mouetur, cùm nec detur corpus, à quo repleatur.

Quo præſuppoſito, in dubium reuocat, an moueatur cælum virtute formæ ſubſtantialis propriæ, tanquam principij efficientis intrinſeci, vel ſolùm ab intelligentia, tanquam à principio externo: & quòd priori modo moueatur, ſicut viuentia effectiuè à propria anima mouentur, docuerunt nonnulli, quos Diuus Bonauentura in 2. diſtinct. 14. artic. 3. quæſt. 2. retulit, & ſequutus eſt Albertus Saxoniæ 8. libro Phyſicorum, quæſt. vltima, cui principio intrinſeco alij ex antiquioribus philoſophis à Conimbricenſibus citati 2. libro de cælo, cap. 15. quæſt. 5. artic. 2. atque etiam Valleſius controuerſia 11. ad tyrones poſt medium, addiderunt intelligentiam, ita vt, vel motus idem, partim ab interno principio effectiuo, partim ab externo procederet, vel certè motus vnus à dextra ad læuam ab intelligentia, alter verò à læua ad dexteram à propria forma, vt aſſeruerunt alij. Probatur primò, quia ſi forma cæleſtis non præſtat efficientiam ad motum; ergo nullum concurſum præſtare poteſt, & ſic erit otioſa, & ex conſequenti fruſtra eidem corpori conceſſa. Probatur ſequela prior, quia præter actiuum concurſum, ſolùm poteſt præſtare paſſiuum; nam ad motum, nec finalem, nec formalem, præſtare manifeſtum eſt. Sed paſſiuum concurſum ſola materia præſtat, cùm ſit materialis cauſæ proprius: ergo nullum præſtabit forma. Probat Valleſius ſecundò, quia corpora grauia, & leuia ignobiliora ſint cæleſtibus; ſed valdè probabile eſt, moueri à propriis formis, tanquam à principiis efficientibus internis: ergo

probabilius erit, hoc idem orbibus cæleſtibus eſſe concedendum, præſertim apud Ariſtotelem, qui intelligentias veras eorum formas eſſe, videtur docuiſſe.

Oppoſita ſententia, quòd cæleſtia corpora non moueantur à principio interno effectiuo, ſed ab externo, duntaxat, quod eſt Angelus, ſeu intelligētia, communis eſt in vtraque Schola, Theologica, ac Philoſophica; quantum ad vtranque partem, vt optimè adnotauit Pereira noſter, lib. 1. ſuæ Philoſophiæ, cap. 1. & lib. 2. in Geneſim, quæſt. 6. aſſerens, quaſi per manus traditam fuiſſe inter antiquos Philoſophos, & poſtea à Theologis acceptam, quod certè magnum eſt veritatis argumentum, præſertim eius rei, quæ non poteſt euidenti argumento conuinci. Eam enim tenuit in primis Diuus Thomas, quæſt. 6. de potentia, articulo 3. & 1. parte, quæſtione 70. articulo 3. D. Bonau. in 2. diſt. 14. art. 3. quæſt. 2. Scotus ibidem, quæſt. 1. Durand. quæſt. 2. Ægidius quæſt. 5. Albertus Magnus artic. 6. & 12. Metaphyſicæ, tractatu 2. cap. 10. Capreolus in 2. diſputatione 9. quæſt. 1. artic. 3. Ferrarienſis 3. contra Gentes, cap. 46. Sotus 2. libro Phyſicorum, quæſt. 11. ibidem, Pater Toletus, & Patres Conimbricenſes 2. libro de cælo, cap. 5. quæſt. 5. Pater Suar. tomo 1. Metaphyſicæ, diſputatione 18. Sectione 3. numero 36. Iuxta quam duo aſſerimus. Primum eſt, non eſſe poſſibilem naturaliter potentiam, aut formam intrinſecam, à qua cælum effectiuè ſe moueat, quod probauit D. Thomas 3. contra Gentes, cap. 23. ratione 4. hoc argumento. Motus localis non poteſt emanare à forma, tanquam à principio efficiente, niſi terminus, per talem motum per ſe comparatus, ſit debitus formæ eius, vel certè eidem corpori, ratione talis formæ, vt euidenti inductione probari poteſt, per ſingulos motus locales elementorum, & aliorum corporum diſcurrente, & ratio id oſtendit; quia inclinatio actiua in motum, ſpeciem capit à termino naturaliter debito, tanquam à proprio actu, per quem perficitur: ſed conſtat, nullam præſentiam, vel modum eius, quem poteſt cælum acquirere per motum, eſſe ei debitum ratione ſuæ formæ ſatis perfectè per eam, quam habet ſupra omnia alia corpora, & ideò nullam aliam deſiderantem, cùm omnes ſint eiuſdem omninò rationis: ergo non poteſt eſſe motus cælo naturalis, ratione ſuæ formæ, tanquam principio efficiente eius: ſed non poteſt naturaliter dari potentia intrinſeca ad motum, ſi is non ſit naturaliter debitus mobili: ergo non eſt poſſibilis naturaliter talis potentia intrinſeca cælo. Neque ſit ſatis argumento ſi dicatur, non eſſe cælo motum debitum ratione termini, ſed vt eo medio fiat proximum inferioribus corporibus, vt ita approximatum poſſit influxum habere circa illa, & ea perficere, atque etiam ſe ipſum, in quantum virtutes eius per exercitium ſuorum actuum perficiuntur.

ciuntur. Hoc,inquam,non ſatisfacit, quia potentia motiua localis ſolùm poteſt reſpicere per ſe præſentiam in loco, vel ſpatio loci, & ſolùm per eam perfici, quemadmodum potentia calefactiua ſolùm calorem, & ideò ſolùm ordinatur per ſe ad calefactionem: cæteri verò motus, vel actiones, & earum termini extra rationem eius ſunt, & per accidens ad illam ſe habent: ergo cùm non poſſit eſſe debita cælo alia præſentia localis, erit impoſſibile dari potentiam ad illam cælo intrinſecam; cùm hæc nihil præter præſentiam localem ſecundùm ſe reſpiciat. Nam quòd corpus localiter motum fiat præſens his, aut illis temporibus, & quòd præſens poſſit alterare, corrumpere, vel generare, per accidens omninò eſt, reſpectu eiuſdem localis motus, aut motiuæ potentiæ, quæ ex hoc nihil prorſus variatur, & per ſe ſolùm ordinatur ad perficiendum proprium corpus, cui conceſſa, & debita eſt. Eſt enim motus ex Ariſtotele 3. libro Phyſicorum textu 17. actus mobilis, prout mobile exiſtit, id eſt, qui ſolùm per ſe ordinatur ad perficiendum corpus, in ordine ad proprium terminum. Ergo idem eſt, non eſſe talem terminum per ſe potentiæ debitum,aut corpori,& non eſſe poſſibilem talem motum, aut potentiam motiuam ad eum acquirendum.

Probatur tandem idem aſſertum, quia impoſſibile eſt, corpus eſſe violenter in loco ſibi naturaliter debitò, cùm ſit naturæ eius conſentaneus: ſed id ſequitur in cælo, ſi ei concedatur virtus,à qua effectiuè moueatur: ergo contradictionem implicat dari, vel ab ea moueri. Probatur minor, quia cùm talis virtus, & motus ab ea eliciendus ſit naturalis; eo ipſo, quòd ab ea ceſſauerit, permanebit in eodem loco violenter, cùm permaneat contra impetum propriæ inclinationis:erit ergo in ſtatu violento,quandiu in eodem loco, aut in eadem præſentia ſibi debita,aut modo illius permanſerit:ſiquidem qualibet præſentia, aut modo illius dato,ab interno impetu aliam præſentiam, vel modum adipiſci conatur: & ideò contra internum impetum ea caret, ac proinde cum violentia. Et vrgeo argumentum hoc modo: Repugnat dari naturalem inclinationem ad actum, vel motum, niſi reſpectu alicuius formæ determinatæ, vel termini per eum comparandi, cùm motus ex propria eſſentia ſit fieri alicuius termini: ſed motus circularis cæli non tendit in aliquem determinatum terminum, vel præſentiam, quia cælum in nullam determinatam inclinatur, nec in vlla quieſcit, ſed ſolùm poſtulat ſupremam,reſpectu omnium corporum, quam conſtat habere,etiamſi non moueatur, & quam habuit in primo inſtanti, in quo conditum eſt à Deo,in quo non mouebatur: ergo repugnat dari naturalem inclinationem effectiuam in cælo ad motum.

Secundum aſſertum;orbes cæleſtes à forma extrinſeca mouen-

tur, nempe ab intelligentiis: ſic vnanimiter omnes citati ſuprà, ex quibus Diuus Thomas opuſculo 10. artic. 3. & opuſculo 11. articulo 2. docet eſſe omninò certam ſententiam, & Phyſicis rationibus demonſtratam; & de potentia, quæſtione 6. articulo 3. inquit, fidei ſententiam eſſe, quòd ſubſtantiæ ſeparatæ, ſiue Angeli, moueant corpora cæleſtia. Bonauentura ſuprà vocat ſententiam fidei conſentaneam, illam ſtatuit Ariſtoteles 8. Phyſicorum, cap. 6. textu 52. & libro 12. Metaphyſicæ, caplte 8. textu 43. Plató 1. de legibus, cum reliquis fermè omnibus vtriuſque Scholæ; qui eam confirmarunt, ex ordine inter res creatas conſtituto, qui in eo maximè poſitus eſt, quòd inferiora per ſuperiora in propriis fũctionibus regantur, & corporalis creatura coniungatur cum ſpiritali, atque adeò, ſicut in paruo mundo, homine videlicet, corpus per ſpiritum gubernatur, ſimili modo in maiori mundo contingat. Quæ ratio probata eſt ſacris etiam Doctoribus, ex quibus ea vtuntur D. Dionyſius cap. 5. cæleſtis Hierarchiæ, & de diuinis nominibus, capite octauo, D. Gregorius quarto Dialogorum, capite 4. D. Auguſtinus tertio de Trinitate, capite quarto cum aliis. Idem etiam Philoſophi ſibi habuerũt perſuaſum. Quia cùm cæleſtium orbium motus, mira æquabilitate, & conſtantia perfici obſeruarent, non niſi ab intelligentiis à materiæ concretione ſemotis, circunuolui corpora cæleſtia, conſultò iudicarunt: immò hinc illi aditum ad intelligẽtiarum notitiam inuenêre, qui ferè omni ex parte præcluſus illis eſſet, ſolis principiis philoſophicis ducti, ſi nullam haberent efficientiam, circa motus cæleſtium orbium, cùm nec ex cauſa, vel aliis effectibus, in Angelorum notitiam poſſent ritè peruenire, nec alias conſtaret connexio rerum ſenſibilium, ſeu intelligibilium, ſeu mundi corporei, & incorporei, quam fateri neceſſe eſt.

Quod etiam confirmatur ex illo Iob 9. capite: *Sub quo curuantur, qui portant orbem.* Iuxta quorundam interpretationem, qui id de Angelis intelligunt ſuo motu cæleſtem mundum continuò circunuoluentibus. Et de eiſdem non incongruè intelligi poteſt illud eiuſdem Iob capite 26. *Columnæ cæli contremiſcunt, & pauent ad nutum eius.* Et aliud ex capite 38. *Cùm me laudarent aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei.* Hi denique videntur eſſe virtutes cælorum, quæ in die iudicij mouebuntur iuxta Matth. 24. Subiungo vltimam, & efficacem rationem hoc modo: Corpora cæleſtia motu circulari perpetuò euoluuntur, vt in principiò quæſtionis ex communi conſenſu, & manifeſta experientia ſtabilitum reliquimus: ſed non mouentur à principio ſibi intrinſeco, vt etiam in primo aſſerto efficacibus rationibus probatum manet. Igitur euidens eſt, moueri à principio extrinſeco, ſeu aſſiſtente forma; ſiquidem nullum eſt medium inter principium

intrinſe-

intrinſecum, & extrinſecum. At hoc principium extrinſecum motus cæli nullum aliud congruenter poteſt eſſe, niſi Angelus. Ergo ipſe eſt principium efficiens cæleſtis motus. Hæc vltima minor, in qua eſt difficultas, probatur; quia hoc principium nequit eſſe corporeum, cùm nullum eiuſmodi naturaliter ſit ſupra cælum, neque in ipſo cælo eſſe queat, ſine penetratione viribus naturæ impoſſibili, ſiquidem tam ipſum, quàm cælum proprijs quantitatis dimenſionibus præditum foret. A corpore verò aliquo ſublunari cælum localiter moueri, & merum figmentum à nullo vnquam excogitatum, & planè abſurdum eſſe quis non videat? Supereſt ergo, vt à ſubſtantia aliqua perfecta à materia, & corpore immuni cælum circumagatur. Hæc autem non eſt Deus ipſe ſe ſolo, quandoquidem hoc per Angelos præſtare optimè poteſt, ſicut innumera alia munia, & officia per ſuas creaturas, ipſo cum illis concurrente, adminiſtrat. Quòd naturis rerum, ordini, & connexioni vniuerſi valdè congruit: per Angelos ergo id præſtat, cùm non ſuperſit alia ſubſtantia ſpiritualis completa ad id munus exequendum. Angelos verò poſſe propria virtute mouere localiter cælos, in confeſſo apud omnes eſt. Sunt enim inſignis virtutis, & efficacitatis, & quibus, vtpote longè perfectioribus, ſubduntur omnia corpora, ſaltem quo ad motum localem. Concludamus igitur, cæleſtes orbes à formis extrinſecè aſſiſtentibus, ſeu ab intelligentiis localiter moueri.

Supereſt, vt argumenta prioris ſententiæ diluamus. Ad primum negamus, formam cæli eſſe fruſtra, etiamſi non ſit principium efficiens localis motus, plura enim alia munera habet in genere cauſæ formalis, & efficientis etiam. Conſtituit nanque ſimul cum materia compoſitum cæleſte, & eſt principium efficiens ſaltem inſtrumentale naturalium paſſionum, & proprietatum cæli, nec non mediis propriis potentiis, & qualitatibus actiuis effectiuè concurrit ad plures effectus, qui cælo attribuuntur.

Ad ſecundum conceſſo antecedenti, neganda eſt conſequentia. Non enim negamus corporibus cæleſtibus potentiam internam effectiuam motus localis, propter eorum imperfectionem; ſed quia naturaliter non poſſunt non eſſe in proprio loco; neque ab illo extrahi queunt. Virtus autem motiua maximè in non viuentibus, ſolùm poteſt eſſe ad acquirendum proprium locum, & aliàs nunquam eſſet cælum in ſtatu naturali, ſed in violento, vt ſuprà probauimus: neceſſe ergo eſt, vt cæleſtia corpora tantùm moueantur ab intelligentiis, quas formas ſolùm extrinſecas, & cælo aſſiſtentes poſuit Ariſtoteles, vt legenti conſtabit. Cum quo tamen ſtat, quòd naturaliter moueantur, quia vt

partes

partes vniuerſi naturaliter habent propenſionem, vt à potentia naturali perfectioris ordinis in bonum inferiorem circunuoluantur. Quam inferiorum gubernationem, & exteriorem exequutionem, ſphæris cæleſtibus Deus commiſit, ipſo cum ipſis concurrente, ſemper tamen internam earundem directionem ſibi reſeruauit. Quo ſenſu intelligitur illud Iob 33. *Quem conſtituit alium ſuper terram aut quem poſuit ſuper orbem, quem fabricatus eſt, &c.* Et in eodem ſenſu loquitur Diuus Greg. ibi, & Boëtius lib. 4. de conſolatione Philoſ. proſa 4.

QVÆSTIO IX.

An quilibet orbis cæleſtis à propria intelligentia moueatur.

QVamuis præcedenti quæſtione ſtabilitum ſit, orbes cæleſtes ab intelligentiis moueri, adhuc ſciſcitandum relinquitur, an ab vna omnes, vel ſinguli à ſingulis cieantur, quod in præſenti examinandum proponimus.

Sed antequam in hac re varias proponamus ſententias, nonnulla tanquam certa iam apud omnes præmittenda ſunt, vt clariùs poſteà & inoffenſo pede curramus. Primùm ſtatuendum eſt, Deum ſe ſolo non mouere aliquod cæleſte corpus, quod vt certum ſupponunt omnes Doctor. communiter cum Bonauentura in 2. diſtinctione 14. articul. 4. quæſtione 1. & D. Thoma opuſculo 17. capite 12. in vniuerſum aſſerente, nullum corpus moueri immediatè à ſolo Deo, quoad motus, qui facultati naturæ ſubduntur. Cuius ratio ſumitur ex ordine diuinæ ſapientiæ, & prouidentiæ, quem ſuprà ex Patribus Gregorio, Dionyſio, Auguſtino, & aliis ratum, & firmum eſſe diximus, vt ſcilicet ima à mediis, id eſt, corpora ſublunaria à cæleſtibus, & media à ſummis, hoc eſt, cæleſtia ab Angelis moueantur. Sine fundamento autem ab hoc ordine primum mobile, aliúdve corpus cæleſte exciperetur; maximè cùm altioris ordinis munera, qualia ſunt quæ ad intellectum illuſtrandum & excitandum voluntatem ſpectant, ipſis Angelis, immò & hominibus Deus ſæpè commiſerit. Cùm igitur poſſit Deus per Angelum primum mobile rotare, ſicut Angelorum opera cæteras ſphæras circunuoluit, ſiquidem hoc non excedit virtutem angelicam, vt ſuprà ex communi conſenſu diximus, ſine vllo prorſus fundamento, immò planè contra rationem inficiabitur quis, motum primi mobilis ab Angelo prouenire. Quapropter in hoc planè errauit Ariſtoteles exiſtimans motorem primi mobilis ſpecialem, & immediatum eſſe Deum, vt teſtatur Pletho. capite 2. libro de iis, qnibus Ariſtoteles à Platone diſſidet, Alexander, & Simplicius 8. Phyſicorum, Diuus Thomas 12. Metaphyſicæ ad textum 36. & alij, quos citant, &

tant, & ſequuntur Patres Conimbricenſes in 2. de cælo, capite 5. quæſtione 6. artic. 2. & conſtat ex 8. Phyſicorum, capite vltimo, vbi docet, Deum in parte ſupremi globi, quæ velociùs agitatur, inſidere; quia ſcilicet eiuſmodi motus ab eo efficitur. Prætereà apud Ariſtotelem, primus motor eſt omnis mutationis expers, quod ſoli Deo conuenit: deinde 8. Phyſicorum ex motu primi orbis, primum, ſempiternúmque motorem intulit, & 12. Metaphyſicæ, capit. 8. textu 45. inter intelligentias mouentes cælum, Deum recenſuit. Non me latet, Auicenam, Bonauenturam, Aureolum, Scotum, Heruæum, & Ferrarienſem, relatos à Conimbricenſibus, maiori pietate, quàm probabilitate ductos aſſeruiſſe, Ariſtotelem motum primæ ſphæræ Deo adſcribere, non vt efficienti immediato, ſed tanquam fini, eò quòd 12. Metaphyſicæ, capite 7. textu 38. dixerit, Deum mouere primum orbem, vt id, quod amatur. Verùm loca à nobis allata adeò expreſſa ſunt, vt interpretationem non patiantur. Citatus verò ab his Doctoribus adſtruit, Deum appeti, vt rerum omnium finem: quæ ratio communis eſt, reſpectu omnium motuum, & non excludit motionem cauſæ effectricis.

Secundò animaduertendum eſt, fuiſſe ſententiam Abulenſis ad caput 13. Exodi, quæſtione 5. exiſtimantis, fieri nequaquam poſſe, vt Deus corpus aliquod ſe ſolo moueat: ducebatur autem in eam ſententiam, quia cùm motus localis ſit quidpiam imperfectum, vtpote actus entis in potentia, ſi immediatè à Deo ſolo procederet, aliqua actio diuina imperfecta eſſet, quod eſt planè abſurdum & impium. Et confirmari poteſt, quia infinita virtus mouet puncto temporis, teſte Ariſtotele 8. Phyſicorum, capite 10. textu 78. cùm infinita proportione exſuperet quamlibet vim motricem creatam: at motus localis ex ſua natura tempus exigit: implicationem ergo inuoluit, fieri à Deo: ſed tamẽ hanc ſententiam erroris nomine coarguit Diuus Thomas 1. parte, quæſtione 105. articul. 2. & nulla prorſus ratione ſuſtineri valet. Nequit enim ſine errore negari, poſſe Deum per ſe immediatè efficere omnes determinatos effectus naturales, quos ſecundæ cauſæ naturales efficienter edunt: cùm ipſe earum omnium virtutem, & efficacitatem in ſe excellentiori modo contineat. Et ſi rationes Abulenſis aliquid conuincerent, probarent ſanè de omnibus quibuſcunque mutationibus, cùm omnibus ſit intrinſeca imperfectio viæ, & tendentiæ in terminum; ac proinde nihil prorſus Deus extra ſe vnquam produxiſſet, cùm nequeat intelligi aliquid produci ſine aliqua actione, ſeu mutatione, ſaltem latè ſumpta. Ac proinde prædictæ rationes nullius momenti ſunt. Licèt enim motus ſit quid imperfectum, quia eſt via, & ſubiectum conſtituit in potentia, tamen in ſuo genere perfectum eſt; habens

ſcilicet perfectionem, ſuæ naturæ congruentem, & ideò nullam dicit imperfectionem in agente, ſed in mobili, vt per ſe patet. Ariſtoteles item ſolùm ibi loquitur de virtute infinita ex neceſſitate mouente, ac proinde tota neceſſariò applicata: non de libera exhibente concurſum, iuxta exigentiam effectus producendi.

His præmiſſis fuit quorundam opinio, teſte Fracaſtorio in ſuis homocentricis, cap. 7. ſectione 1. exiſtimantium, vniuerſam cælorum machinam ab eadem intelligentia circumuolui; quæ his argumentis poteſt confirmari. Primò, quia intelligentia mouens cælum præſtantioris longè naturæ eſt, vtpote totalis & completa ſubſtantia, quàm rationalis anima incompleta, & partialis: at vna & eadem anima rationalis ſimul præſtat operationes magis diuerſas, quàm ſint motus cæleſtium orbium: ergo faciliori negotio, hos omnes pariter præſtare poterit eadem intelligentia. Minor probatur, quia ipſamet anima rationalis ſecundùm gradum vegetandi, coquit cibum in ventriculo, recoquit in iecore, & venis, & tandem in ſubſtantiam viuentis conuertit. Prætereà eadem, ſecundùm gradum ſentiendi, ſenſuum operationes elicit, & corpus localiter mouet, ac denique ſecundùm intelligendi gradum ſpirituales operationes appetendi, & intelligendi habet: quæ omnia diuerſæ ſpeciei, & generis ſunt. Cùm tamen omnes motus locales cælorum eandem ſortiantur rationem, & ſpeciem ab eadem præſentia eodem circulari modo acquiſita emendicatam. Igitur, ſi illa, quæ magis diuerſa, & magis etiam perfecta ſunt, anima rationalis valet attingere: non eſt cur intelligentiam perfectiorem valdè ea, quæ minoris perfectionis, & diſcriminis inter ſe ſunt, exequi poſſe inficiemur. Quod ſi intelligentia vna id valet efficere, plures, vtpote ſuperfluæ, non ſunt ad id munus deſignatæ.

Secundò, cælum nulla ratione reſiſtit intelligentiæ mouenti, ac proinde non plus vna, quàm plures ſphæræ conatui Angeli obſiſtunt: ergo quælibet vis motiua ſat erit ad cælorum omnium conuerſionem efficiendam: vbi enim nulla adeſt repugnantia, à qualibet virtute etiam minima procedit actio. Antecedens probatur, quia non apparet, qua ratione poſſit corpus reſiſtere, niſi per grauitatem, vel leuitatem, aut etiam per impulſum contrarium, ſibi impreſſum: corpora autem cæleſtia non ſunt grauitate, aut leuitate prædita, vt in ſuperioribus diximus, neque impulſum aliunde habent, quàm ab intelligentia: ergo ex ſe non habent, quo reſiſtant virtuti impellenti Angeli, aliàs defatigaretur intelligentia mouens, quæ proinde non potiretur beatitudine, quæ ſecretis malis omnibus bonorum omnium complexio eſt. Quod planè eſt abſurdum: concludamus

damus ergo, omnia cæleſtia corpora ab vna eadémque intelligentia in orbem cieri.

Oppoſita tamen ſententia vera eſt,& expreſſa ab Ariſtotele 12. Met. capit. 8. à text. 47. vbi tot enumerat intelligentias motrices, quot orbes cæleſtes. Eandem ſentētiam ſupponunt ſemper Theologi; & ſequūtur etiam omnes Philoſophi. Ratio efficax illius eſt, quia Angelus habet determinatam ſphæram ſpatij, in qua poteſt eſſe præſens, maiorem, vel minorem, iuxta propriæ naturæ perfectionem, vt docent Theologi, in 1. diſt. 37. & 1. part. qu. 52. vnde ex eorum, & multorum Patrum ſententia nequit Angelus in cælo ſimul, & terra eſſe: ergo non poteſt idem Angelus ſimul omnibus cæleſtibus orbibus adeſſe: ſed non poteſt eos impellere, & mouere, niſi eis adſit, vt per ſe patet. Quamuis enim neceſſarium non ſit Angelum impellentem coniunctum, & immediatum eſſe, immediatione ſuppoſiti, vt aiunt, omnibus partibus mobilis, ſed ſufficiat ei coniungi in certo ſitu, & inde impetum toti ſphæræ communicare; tamen nec fieri, nec intelligi poteſt, vt ab eodem ſitu omnes orbes ſimul diuerſo modo & pro diuerſis motibus compellat, cùm ſtare non poſſit, quòd impetus, ſeu impulſus corpori diſtanti imprimatur, quin corpori medio capaci etiam communicetur, ac proinde illud eodem motu ac aliud diſtans moueatur, & ideò primum mobile, cui intelligentia inſidere diceretur, ſimul cum proprio motu, omnium aliarum ſphærarum motibus agitaretur, quod & inauditum eſt, & experimento manifeſto contrarium. Quòd ſi quis dicat, Angelum, licèt eadem præſentia non poſſit adeſſe omnibus cæleſtibus ſphæris, ac proinde nec eadem exiſtente omnes ad motum impellere; poſſe tamen eundem, multiplicatis præſentiis, cuilibet orbi, & omnibus ſimul, ſaltem ſecundùm aliquam partem determinatam aſſiſtere, & impetum inferre: ſi hoc, inquam, dixerit non nemo, facilè poterit explodi, quia etiamſi aliqui exiſtiment, poſſe Angelum ſimul eſſe in duobus locis inadæquatis per contactum virtutis, vt ipſi loquuntur, hoc eſt, ita vt moueat corpora in duabus vltimis, & oppoſitis partibus ſpatij, cui adeſt, ſine eo quod in medio illius ſpatij virtutem applicet, & moueat; tamen nullus ferè hucuſque aſſeruit, nec ſuſtinere licet, poſſe eundem Angelum naturaliter ſimul adeſſe pluribus ſpatiis adæquatis ſuæ virtuti, & in eis corpus agitare, & aliàs nullum illorum eſſet adæquatum, quandoquidem vltra illud ad aliud ſe extenderet virtus angelica: & ideò plures ſancti Patres exiſtimarunt, non poſſe eſſe ſimul Angelum præſentem terræ, & cælo, quod de vna, & pluribus præſentiis intellexerunt, ſecus ſi pluribus præſentiis adæquatis id poſſet contingere naturaliter, non benè inferrent Patres ex eo,

quòd

quòd Angeli in terra nonnunquam appareant, localiter intelligentiam moueri, quod ipſi intendebant: immò etſi præſentiæ diſtinctæ inadæquatæ eſſent, extra ſpatium tamen adæquatum, quia inde etiam ſequeretur, per illas poſſe Angelum ſimul eſſe in cælo, & in terra contra Patres, & licèt præſentiæ inadæquatæ diſtinctæ in eodem ſpatio adæquato continerentur, non poſſet vnus Angelus naturaliter illis affici ſimul, ſicut nec id habere poteſt naturæ viribus idem corpus ex omnium ſententia: vni enim rei vna tantùm præſentia naturaliter debetur. Ad ſupernaturalem autem virtutem confugere in naturalium rerum diſpoſitione, & adminiſtratione, nec licet, nec decet Philoſophum. Confirmatur prætereà, quia virtus Angeli finita eſt, & limitata, vtpote ortum ducens à limitata, & finita natura, & quæ non valet quemlibet effectum attingere. Cùm igitur tam inſignis, & multiplex ſit omnium cæleſtium ſphærarum motus, non eſt, cur eidem virtuti adſcribatur:maximè,quia licèt daremus omnes, vel plures cæleſtes orbes ab eadem intelligentia ſimul moueri poſſe,congruentius tamen naturæ eſt, plures effectus totales, & perfectos, pluribus cauſis atttibuere: & ideò magis conſonat naturis rerum, vt Deus cuilibet orbi cæleſti ſuum Angelum motorem deſignauerit, quandoquidem cuilibet homini ſuum conſtituit Deus Angelum Cuſtodem, cùm tamen illud vniuerſalius bonum ſit, vtpote ad plura ſe extendens,quæ eſt ratio Diui Thomæ de ſpiritualibus creaturis,artic. 6. ad 2. Denique Scripturæ loca, quæ adſtruere videntur intelligentias motrices cælorum, eadem ſimiliter adſtruunt ipſarum pluralitatem. Concludamus igitur, tot eſſe intelligentias mouentes cælos, quot ſunt ſphæræ mobiles.

Hoc verò duobus modis intelligi poteſt, aut ita,vt non plures conſtituantur Angeli, cælorum motores, quàm conſtituuntur orbes,quaſi completi,& totales,octo videlicet iuxta noſtram ſententiam; ſeu decem, vel vndecim, ſecundùm aliorum placitum; aut potiùs ita, vt tot adſtruantur intelligentiæ mouentes, quot deſignantur orbes quaſi partiales; eccentrici, ſcilicet,concentrici, & deferentes. Et priorem partem id confirmat, quòd pro vno corpore completo vna videtur ſufficere virtus motiua, maximè perfectioris, & altioris longè ordinis, ſicut ad motum localem totius animalis, etiam ſecundùm diuerſas ſui partes, ſatis ſupérque eſt vna, & eadem vis motrix ipſius. Denique argumenta ſuprà allata, quæ intelligentiarum motricium multitudinem ſuadent, non plures, quàm totales orbes conuincunt. Veroſimilius nihilominus mihi apparet placitum Ariſtotelis 12. Metaphyſicæ,cap.8.& aliorum ferè omnium Philoſophorum, conſtituentiũ ſingulas intelligentias motrices pro ſingulis ſphæris minoribus,

ſeu minùs præcipuis conflantibus maiores, & principales orbes. Huius aſſerti fundamentum, præter Philoſophorum, & Aſtronomorum, immò & Theologorum auctoritatem, illud debet eſſe, quia ex eo ſphæræ iſtæ minores, & quaſi partiales diſtinguuntur, quia diuerſæ percipiuntur ſitus poſitiones, aſpectus, & diſtantiæ Aſtrorum inter ſe, & quoad nos. Hæc verò omnia nequeunt niſi in diuerſis orbibus conſtare: ſed hoc idem conuincit, has ſphæras minùs præcipuas diuerſis motibus per ſe moueri, ſiquidem per proprios motus diuerſos hunc aſtrorum aſpectum diuerſum efficiunt. Conſequens ergo neceſſariò fit, has omnes minores ſphæras propriis motibus, & inter ſe diuerſis cieri: ſed non poſſunt hi motus, & diuerſi orbium quaſi partialium ab eadem intelligentia cauſari, à qua orbis totalis circunuoluitur: ergo tot ponendæ ſunt intelligentiæ motrices, quot ſphæræ minores conſtituuntur. Subſumptio hæc vltima, in qua tantùm poteſt eſſe difficultas, efficaciter probatur eadem ferè ratione, qua ſuprà ſtabilitum reliquimus, admittendas eſſe plures intelligentias cælorum motrices. Quia ſcilicet huiuſmodi effectus diſtincti diſtinctas etiam cauſas per ſe exigunt, maximè cùm virtus Angeli mouentis ſuis ſit circunſcripta cancellis, quæ proinde effectus adeò diuerſos non valet attingere. Præterea nequit idem Angelus, naturæ viribus ſimul eſſe præſens omnibus minoribus ſphæris conflantibus eundem totalem & maiorem orbem, neque eadem præſentia; cùm per hanc tam vaſto ſpatio reſpondere, & tam ingenti moli adæquari non poſſit: aliàs ſimul vna præſentia cælo, & terræ adeſſet, contra communem ſenſum Patrum; neque diſtinctis præſentiis, cùm has ſimul eidem rei nullus communi naturæ lege concedat. Sed non poteſt Angelus has ſphæras ſimul impellere, niſi cuilibet ſecundùm aliquam ſaltem partem aſſiſtat. Si enim vni mediante alia impetum imprimeret, non poſſet non ſphæræ illi mediæ eundem impetum, & motum communicare, ſiquidem illius capax eſt: ac proinde illa cieretur ſimul omnibus motibus, quibus aguntur aliæ ſphæræ, quæ ab illa media intelligentia impelluntur, quod inauditum eſt, & planè falſum. Fateamur igitur, neceſſe eſt, tot eſſe intelligentias motrices orbium, quot ſunt minores ſphæræ, inter ſe diſtinctæ, quarum numerum aſſignandum Aſtronomis relinquamus, ex quibus alij quadraginta ſeptem, alij quinquaginta quinque, alij aliter enumerant, dummodò nobiſcum tantùm agnoſcant octo maiores orbes, qui circulariter ferantur. Quæ verò pro oppoſito modo philoſophandi adduximus, parum vrgent. Propter diuerſitatem enim, & diſtantiam harum ſphærarum neceſſariò exigunt diſtinctas virtutes motrices pro diuerſis motibus, vt probauimus; nec in hoc diſſimilis eſt ratio de maioribus, &

minoribus ſphæris, de virtute autem motrice animalis alia eſt ratio, eò quòd cuilibet parti mobilis debitè eſt approximata, quod virtuti motrici cælorum non contingit, vt ſatis oſtendimus.

Hic tamen animaduertendum duxi, Chriſtiano Philoſopho non ſufficere eas tantùm intelligentias agnoſcere, quæ cæleſtibus ſphæris circunuoluendis aſſiſtunt, quarum numero contentus fuit Ariſtoteles 12. Metaphyſicæ, tex. 47. & 48. in quo etſi lapſus, venia tamen dignus eſt, cùm ex ſolis principiis naturalibus, quibus ipſe ducebatur, vix aliud colligi poſſit. Nobis verò Scholaſticorum, & ſanctorum Patrum conſenſus, & ipſa fidei veritas contrarium ſuadet. Quod apertè ſumitur ex Iob 25. *Nunquid eſt numerus militum eius?* Apocalypſis 5. vbi dicitur Angelorum numerus eſſe *millia millium*, & idem oſtenditur ex cuſtodia Angelorum, ſingulis enim hominibus ſinguli Angeli Cuſtodes deputantur, vt conſtat ex Matth. 8. *Angeli eorum ſemper vident faciem Patris mei*, adiuncta ſanctorum Patrum expoſitione, & traditione Eccleſiæ. Et ratio id ipſum comprobat. Natura enim rerum ſuo iure exigere videtur, ne ſubſtantiæ ſpirituales completæ tam paruo numero claudantur, ſiquidem eademmet in rebus materialibus perfectione valdè diſſimilibus, maiorem pluralitatem, & numerum aſſequitur. Sed hoc vberiùs confirmare cæleſtis diſciplinæ ratio non poſtulat; & ideò Theologis miſſum facimus, qui cum Diuo Thoma 1. parte, quæſt. 50. art. 3. & aliis locis id ex inſtituto verſant. Illud autem ſilentio prætereundum non eſt, videlicet, Angelos cæleſtium orbium motores eſſe ex ordine Virtutum. Diſtinguuntur enim Angeli ex ſententia Theologorum, & ſanctorum Patrum, & iuxta doctrinam Diui Dionyſij c. 6. & 7. cæleſtis Hierarchiæ, in tres Hierarchias, quarum primæ proprium eſt illuminari, & doceri à Deo, ipſique intimiùs adhærere cognitione, & amore, partiturque in tres ordines, ſeu Choros, in Seraphinos ſcilicet, Cherubinos, & Thronos. Tertiæ autem proprium eſt, homines cuſtodire, & inſtituere, quæ etiam complectitur alios tres ordines, videlicet, Principatus, Archangelos, & Angelos. Secunda denique eſt, quæ immediatè illuminatur à prima de vniuerſalibus rebus, quæ ad hominum gubernationem pertinet, & poteſtatem habet in Angelos tertiæ Hierarchiæ, illis iniungens, quæ ab ipſis executioni mandanda ſunt, quæ ſimiliter amplectitur tres Angelorum ordines, Dominationes nempe, quæ nullum immediatè miniſterium exequuntur, ſed dominium, & poteſtatem exercent circa duos alios ordines eiuſdem Hierarchiæ, & circa omnes tertiæ. Tertius ordo eſt, Poteſtatum, quæ gubernandi potentiam habent, tantùm circa Angelos tertię Hierarchiæ: ſecũdus verò Angelorum ordo, & medius

huius

huius Hierarchiæ eſt eorum Angelorum,qui ea exequuntur munera, quæ ad totius Vniuerſi ordinem, & communem omnium cauſarum diſpoſitionem pertinent, ad quæ magna virtus requiritur,& ideò hi Angeli Virtutes appellantur: ex hoc igitur ordine dicimus, eſſe intelligentias rotantes cælos,vt probabile viſum eſt Diuo Thomæ 3.contra Gentes,cap.80.& opuſcul.10. articulo 17. & ſumitur ex Dionyſio ſuprà cap. 8. dicente: Virtutum nomen diuinam quandam, & inconcuſſam vim ad cæleſtes operationes obeundas præ ſe ferre:& ratio eſt, quia motus orbium cæleſtium maximè pertinent ad communem mundi ordinem, & gubernationem, quæ Angelis huius ordinis à Deo commiſſa dicitur. Idem colligitur ex illo Præfat. *Cæli cælorúmque Virtutes.* Et ex 24.Matth.*Virtutes cælorum mouebuntur*,quo loco Virtutum nomine Angelos cælorum motores ſignificari dicit D. Thomas ibi.

Argumenta autem adducta pro ſententia negante pluralitatem intelligentiarum mouentium cæleſtes orbes, facilem habent ſolutionem. Ad primum fatemur ingenuè intelligentias cælorum motrices perfectioris longè naturæ eſſe, quàm animam rationalem, & hanc etiam functiones perfectiores, & magis inter ſe diſſidentes, quàm ſint cælorum motus habere. Inficiamur tamen eandem intelligentiam poſſe ſimul rotare omnes cæleſtes ſphæras, non eſt enim eadem proportio Angeli ad cæleſtia corpora, & animæ rationalis ad ſuum corpus: nam anima rationalis eadem indiuiſibilis immediatè informat totum corpus, & ſingulas eius partes, vnde rectè & abſque vlla confuſione poteſt in diuerſis partibus, & per diuerſas potentias, omnia illa munera quantumuis diuerſa præſtare. Angelus verò nequit eſſe præſens ſecundùm ſubſtantiam omnibus cæleſtibus ſphæris, ſed in ſitu quodam determinato, ex quo ſi diuerſo modo ad diuerſos motus cælos impelleret, non motus, ſed tumultus potiùs cæleſtium orbium ſequeretur.

Ad ſecundum diſtinguendum eſt antecedens, iuxta doctrinam ſancti Thomæ de potentia, quæſtione 3. artic. 4. ad 16.quia etſi cælum non reſiſtat virtuti mouenti per aliquam qualitatem in contrarium impellentem, ſicut lapis reſiſtit proiicienti ſurſum: obſiſtit tamen quadam reſiſtentia, quæ in improportione conſiſtit, quia ſcilicet corpus, aut corpora pro ſua magnitudine, & diſtantia maiorem impetum, & maiorem approximationem virtutis impellentis exigunt, & hac ratione concedendum eſt, omnes cæleſtes orbes ſimul vni Angelo reſiſtere, ſi omnes ſimul rotare tentaret. Ex hac tamen reſiſtentia nulla ſequeretur defatigatio intelligentiæ, cùm ſit omninò corporis expers: defatigatio enim, aut laſſitudo prouenit ex reſolutione membrorum, & ſpirituum, quorum miniſterio motus exercetur. Plura hîc

S 2

ſupererant explicanda, quæ quæſtionibus ſequentibus examinanda veniunt.

QVÆSTIO X.

Qua facultate cæleſtes orbes ab intellig:ntiis moueantur.

EXplicuimus in ſuperioribus, quænam, & quot virtutes cælorum motrices ſint: explicandum ſupereſt, qua ratione, id eſt, qua facultate, ſeu virtute hoc munus exequantur, id quod in præſentiarum enodare conabimur.

Et in præſenti controuerſia prima ſententia adſtruit, potentiam, qua Angelus localiter mouet cœlum, aut aliud corpus, eſſe idem cum intellectu, & voluntate ipſius, quatenus ad motum referuntur. Hanc amplectitur Auerroës 12. Metaphyſicæ, commentario 36. Argentina diſtinct. 8. quæſt. 1. articulo 1. Baſſol. diſputatione 14. quæſt. 2. Capreolus diſtinct. 7. quæſt. 2. art. 1. Heruæus diſtinct. 14. quæſt. 1. art. 4. Soncinas 12. Metaphyſicæ, quæſt. 35. & hanc ſententiam valdè probabiſem iudicant Patres Conimbricenſes 2. de cælo, capite 5. quæſt. 7. art. 2. & tutatur Pater Vazquez 1. parte, diſputatione 102. capit. 3. & 4. & diſputatione 218. cap. 3. in fine, & Zumel 1. patte. Fauet Pater Molina 1. parte, quæſt. 54. in art. 5. fauent alij, qui cum Scoto, Ferrara, & Canar. exiſtimant in Deo potentiam non diſtingui ab intellectu, & voluntate, quos refert & ſequitur Pater Vazquez primo loco citato. Fauet denique Diuus Thomas locis infrà citandis, cum aliquibus recentioribus.

Quæ ſententia ſuaderi poteſt his rationibus: primò, quia iuxta commune proloquium, ea, quæ in inferioribus diſperſa ſunt, colliguntur in ſuperioribus, cùm hoc ad perfectionem pertineat, vt conſtat in ſenſibus externis comparatione interni, & in his omnibus comparatione vnius intellectus. Igitur vis motiua, quæ in nobis diſtincta eſt ab intellectu, & voluntate, in Angelis vtpote ſuperioribus, & perfectioribus cum intellectu, & voluntate coincidet maximè, cùm non videatur aſſignabilis alia potentia naturalis operatiua in rebus ſpiritualibus præter intellectum, & voluntatem, & ideò Ariſtoteles 1. Ethicorum has duas tantùm potentias intellectuales conſtituit, per intellectuales idem intelligens, ac ſpirituales: & hæ certè ſufficere videntur ad motum; ſi enim intellectus imperet, & voluntas exequatur illius imperium, planè ſequitur effectus: fruſtra ergo quæritur alia facultas motrix præter iſtas. Prætereà arguit Pater Vazquez, diſputatione 102. c. 3. quia in ſeparatis à materia fruſtra ponitur alia potentia motiua præter eam, quæ eſt in corpore mobili: ergo tantùm illis ſupereſt intellectus, & voluntas. Antecedens probatur

probatur ex Ariſtotele 3. de anima, vbi definiens, quæ ſit potentia ſecundùm locum in anima, ſic ait: *Hæc igitur ambo, intellectus, & appetitus mouendi, motu dicto principia ſunt.* Et ſtatim ad vnum hæc duo reducens ſubiungit: *Vnum igitur eſt id, quod mouet, ipſum, inquam, appetitum.* Et circa finem capitis addit: *Id verò, quod mouet, atque mouetur, quia ipſum principium appetendi, id autem, quod mouetur, eſt animal ipſum: at, quo mouet appetitus, vt inſtrumento, id iam corpori tribuitur.* Ex mente ergo Ariſtot. in ſeparatis à materia non eſt aliud principium motus pręter appetitum, & voluntatem, licèt quando corpori adiunguntur, exigant in ipſo corpore inſtrumentum aliquod motus. Rurſus facultas exequens ab intellectu, & appetitu diſtincta ideò ponitur, vt illis pareat, & non niſi ad nutum appetitus operetur: ſed hæc ſubiectio nequit intelligi in ſimpliciſſima ſubſtantia, qualis eſt Angelus, quamuis in compoſita, vt homine, bene intelligatur: ergo non eſt ponenda talis potentia diſtincta. Denique in Deo non eſt talis potentia diſtincta formaliter ab intellectu, & voluntate, ſed ex his præcisè coaleſcit omnipotentia, vt cum multis docet Pater Vazquez ſuprà: ergo non eſt neceſſariò ponenda hæc diſtinctio realis potentiarum in Angelo. Antecedens præter dicta probatur, quia talis diſtinctio omnipotentiæ à voluntate imperfectionem Deo affert. Fit enim inde concipi voluntatem diuinam à nobis ſine virtute perfecta, cùm alia facultas noſtro modo concipiendi ſuperaddatur, qua vt inſtrumento operetur, & ſanè perfectior conciperetur voluntas Dei, ita vt quidquid velit facere, per ſe ipſa aſſequatur: ergo non eſt ponenda alia facultas in Deo, ac proinde, nec in Angelo; eadem nanque videtur ratio. Et huic ſententiæ videtur fauere Diuus Thomas, quatenus 1. parte, quæſtione 25. articulo 1. ad 4. poſt quam, etiamſi oppoſitum primò docuerit, ſtatim ſubiungit: *Vel dicendum ſcientiam, vel voluntatem diuinam, ſecundùm quod eſt principium effectiuum, habere rationem potentiæ.* Et quæſtione 54. articulo 5. ſic: *Vnde de viribus animæ non poſſunt eis (id eſt, Angelis) competere, niſi intellectus, & voluntas.* Et quæſtione 79. articulo 1. ad 3. *Dicendum, quòd in Angelis non eſt alia vis, quàm natura intellectiua, & voluntas, quæ ad intellectum conſequitur.* Et clariùs quæſtione 16. de malo, articulo 1. ad 14. his verbis: *Ad decimum quartum dicendum, quòd in Angelo, aut Dæmone non eſt alia potentia, neque operatio, niſi intellectus, & volũtas.* & ſtatim: *Vnde nulla virtus, ſeu potentia in Angelo poteſt eſſe, niſi pertinens ad apprehenſionem, vel appetitum intellectualem: non autem eſt inconueniens, quòd Angeli aliqua corpora ſolo imperio voluntatis moueant, motu duntaxat locali. Videmus enim quòd anima humana ſolo intellectu, & volũtate mouet corpus ſibi unitũ.* Denique de ſpiritualibus creationibus art. 6. ad 8. ſic habet: *Probabiliter*

dicitur, quòd imperio voluntatis ſubſtantialis mouet corpus cæleſte. Et ſtatim, *Quòd ei obedire ad nutum poſſit ſecundùm tranſmutationem localem, & in nobis apparet, in quibus ſtatim ad imperium voluntatis ſequitur motus corporalium membrorum.*

Quamuis relata ſententia mihi ſatis probabilis videatur, probabilior tamen apparet oppoſita, quæ potentiam motiuam Angeli ab intellectu, & voluntate ipſius realiter diſtinctam agnoſcit. Vt certum diximus tractatu de anima ſeparata, quæſtione octaua. Eam ſuſtinent Henricus quodlibeto 13. quæſtione ſexta, Aureolus apud Capreolum in ſecunda, diſtinctione ſeptima, quæſtione ſecunda, articulo 1. Macrou.in 1. diſtinctione 45. quæſtione 5. Godophredus quodlibeto 1. quæſtione 4. Pater Suarez tomo 2. Metaphyſicæ, diſputatione 35. Sectione 6. numero 22. Patres Conimbricenſes 2. de cælo, capite 5. quæſtione 7. articulo 2. cum Caietano 1. parte, quæſtione 54. articulo 5. illam veriorem, & probabiliorem cenſent, etſi Caietanus iudicauerit, potentiam in Deo non differre formaliter ab intellectu, & voluntate diuina. Quàm ſententiam faciliùs amplectuntur plures, qui cum Durando in 1. diſtinctione 38. quæſtione 1. & Patre Suarez ſuprà diſputatione 30. ſectione 17. numero 45. conſtituit in Deo potentiam formaliter, aut ex natura rei ab intellectu, & voluntate diuerſam; quibus multùm fauet Diuus Thomas 1. parte, quæſtione 19. articulo 4. ad 4. & expreſſiùs quæſtione 25. articulo 1. ad 4. vbi ſic ſcribit: *Potentia non ponitur in Deo, vt aliquid differens à ſcientia, & voluntate, ſecundùm rem, ſed ſolùm ſecundùm rationem, in quantum potentia importat rationem principij exequentis id, quod voluntas imperat, & ad quod ſcientia dirigit.* Et idem repetit ibidem articulo 5. ad 1. ſi enim in Deo potentia diſtinguitur ab intellectu, & voluntate, quia licèt hæc ſit infinitas efficacitatis, non intelligitur operari ad extra eo ipſo, quòd vult, niſi noſtro modo concipiendi applicet potentiam quaſi executricem, potiori iure denegandum erit voluntati creatæ Angeli poſſe per ſuum velle immutare res alias, & expreſsè docet noſtram ſententiam, quæſtione 6. de potentia, articulo 7. ad 12. quod argumentum contendebat, Angelum ſolo ſuæ imperio voluntatis poſſe corpus mouere. Et D. Thom. reſpondet his verbis. *Ad duodecimum dicendum, quòd imperium Angeli requirit executionem virtutis, vnde oportet quòd ſit quidam tactus ſpiritualis ad corpus, quod mouet* Idem habet quodlibeto 9. artic. 10. ad 2. *Dicendum, quòd Angelus agit in hæc corpora, mouendò ea localiter per imperium: ſed imperium non dicitur hic ſine virtute actiua.*

Probatur efficaciter noſtra ſententia ratione. Primò, quia nulla potentia valet naturaliter, immò neque lege abſoluta Dei, vagari extra ſuum proprium obiectum, & modum proprium verſandi,

ſandi, & attingendi illud: ſed motus localis non continetur intra obiectum intellectus, & voluntatis Angeli, nec intra modos operandi harum potentiarum: ergo nequit vlla ratione fieri ab his facultatibus, ſed alia diſtincta neceſſariò conſtituenda eſt. Maior ſyllogiſmi per ſe eſt manifeſta, & recepta ab omnibus; vnica enim ratio conſtituendi, & diſtinguendi potentias emendicatur ex diuerſo modo attingendi obiectum, ſeu quod idem eſt, ex diſtincto obiecto formali: hoc ſiquidem dat ſpeciem, & diſtinctionem, quamlibet verò rem perfectione propriæ ſpeciei circunſcribi neceſſe eſt; vnde nec viſus ſonum, neque auditus colorem vllatenus percipere valent. Minor verò non minùs perſpicuè demonſtratur. Quia ratio motus in nobis conſtituit, & dat ſpeciem potentiæ motricis eſſentialiter & genere diuerſæ ab intellectu, & voluntate. Et ideò non continetur, nec contineri poteſt intra limites obiecti intellectus noſtri, & voluntatis, vt omnes pleno ore fatentur. At intellectus, & voluntas intelligentiæ ſunt eiuſdem rationis ſpecificæ, aut ſaltem genericæ cum noſtris, quandoquidem eandem veritatem, & bonitatem eodem modo ſaltem generico reſpiciunt. Igitur intelligi nequit, motum contineri intra cancellos harum facultatum Angeli, ac proinde ab illis procedere.

Neque eluditur vis argumenti, ſiquis dixerit, motum localem habere in ſe rationem veri, & boni, ſub quibus poſſit contineri ſub obiectis intellectus, & voluntatis, & ab his facultatibus attingi: quia ſi hoc ſufficeret, idem intellectus poſſet elicere omnes operationes voluntatis, ſenſuum, & aliarum omnium facultatum, ſi quidem omnes, & earum obiecta ab intellectu attingi poſſunt, ſub ratione veri, & idem contingeret in voluntate, quod figmentum nullus vnquam excogitauit. Inutilis ergo eſt illa identitas realis, ſed attendi debet ſpecialis ratio obiecti, aut effectus, ſub qua nullo modo localis motus ad obiectum intellectus, & voluntatis ſpectat.

Secundò, diuerſitas actionum, & modi operandi diſtinctionem facultatum, à quibus proueniunt, conſtituunt, aut certè denotant perſpicuè: ſed ea eſt diuerſitas intellectionis, & volitionis à motu locali, quæ ſufficiat aſſignare principia omninò diſtincta; hæc igitur in Angelo neceſſariò admittenda ſunt. Minor, in qua eſt difficultas elucidatur facilè, & in primis in nobis eadem operationum diuerſitas ſat eſt, ad plures facultates diſtinctas conſtituendas: ergo & vbicunque. Cùm, iuxta tritum illud proloquium, idem, inquantum idem eſt, ſemper ſit natum facere idem. Deinde, motio localis eſt actio tranſiens, conſtituens ſuum obiectum in rerum natura: volitio verò, & intellectio neutrum habent, & certè non minùs diſtinctæ actiones ſunt mouere,

& velle, quàm velle, & intelligere. Immò illæ maiorem inter ſe diſtinctionem vendicant propter duo nuper dicta. Si ergo diuerſitas volitionis, & intellectionis requirit duas potentias diuerſas, potiori iure id exiget illarum, & motionis diſſenſio. Et aliàs anima rationalis per ſuum velle ſine vlla facultate motiua proprium corpus ſibi coniunctum mouebit, quia licèt minoris virtutis ſit, quàm Angelus, maius tamen habet dominium in illud, & maiorem cum illo proportionem, ac proinde ſine fundamento id negaret, quod omnes communiter meritò inficiantur. Vt diximus 3. de anima, in cap. 10. quæſt. 2.

Tertiò probatur, quia intelligentia nequit efficere motum orbis cæleſtis per ſuum velle, tanquam per actionem; quia nec ipſum velle poteſt eſſe motio ipſa localis, cùm eſſentialiter diſtinguantur, ſicut termini ipſi, præſentia ſcilicet, & amor, & diuerſis inhæreant ſubiectis, nempe voluntati, & mobili: neque minùs poteſt eſſe productio motus localis, cùm hic ſit actio, cuius non datur alia actio, & terminus eſſentialis volitionis ſit amor. Et idem argumentum poteſt confici de intellectione intellectus. Sed neque poteſt Angelus cauſare motum localem, per ipſam potentiam voluntatis, & intellectus, quia hæ nequaquam valent elicere, niſi volitionem, & intellectionem permanentes, nec aliud intelligi poteſt, cùm tota eſſentia voluntatis, & intellectus, per quam ab aliis facultatibus diſtinguuntur, ſita ſit in eo præciſè, quòd poſſint velle, & intelligere; quæ quidem magis diſtant à motione locali, quàm inter ſe, cùm illa ſit tranſiens, factiua termini, tendens non in obiectum, ſed in effectum, & per ſe non vitalis; ſecùs volitio, & intellectio, quæ etiam magis inter ſe connectuntur, & ſubordinantur, quàm latio, & volitio: igitur ſi velle, & intelligere duo principia exigunt, potiori iure ſuum principium diſtinctum motus localis, ſeu impulſus ad illum exiget. Et ſaltem non poteſt idem motus localis ab vtraque iſta potentia elici, vt cenſet oppoſita ſententia, quia cùm motus ſit vna, & eadem actio, quæ eſt effectus egreſſus ab agente, nullatenus naturaliter poteſt à duplici cauſa totali pendere; dicere autem à qualibet iſtarum facultatum procedere potentialem actionem, & inde totalem coaleſcere, nullius eſt momenti, quia intelligibile non eſt, quomodo ab intellectu, & voluntate, eſſentialiter diuerſis, prouenįant partiales actiones eiuſdem prorſus naturæ, & rationis, conſtituentes entitatem aliquam totalem, homogeneam, qualis eſt motus localis cæli, aut alterius corporis mobilis.

Quartò denique noſtra ſententia ſtabilitur ab abſurdo, quia ſi Angelus cælum circunuolueret per intellectum, & voluntatem præciſè, fieret inde, vt ex qualibet diſtantia illud mouere poſſet;

per

per has enim facultates æqualiter ſe habet intelligentia ad res diſtantes, & propinquas, vt per ſe patet: conſequens verò nullus admittet, omnes enim requirunt determinatam, & proportionatam diſtantiam, vt poſſet Angelus orbem rotare, & ideò vocant intelligentiam formam aſſiſtentem, ſeu adhærentem; quod fruſtra contingeretur, ſi ex qualibet diſtantia id poſſet exequi. Ex eo igitur præcisè, quòd Angelus velit efficaciter mouere ſphæram, niſi addatur vis motrix diſtincta, nulla ratione mouebit, ſicut ex eo quòd efficaciter velit intelligere, id non conſequetur, niſi per ſuperadditam, & diſtinctam facultatem intellectricem. Et quod diximus de virtute motrice Angeli comparatione cæli, aut alterius corporis, dicendum ſimiliter videtur, reſpectu motus localis ipſiuſmet intelligentiæ, vt pleraque ex ſupradictis manifeſtè conuincere videntur.

Argumenta verò prioris ſententiæ parum negotij nobis faceſſunt. Ad primum reſpondeo, illud principium non eſſe in vniuerſum verum, alioquin intellectus, & voluntas, quæ in hoc diſtinguuntur, ſubirent in Angelo vnius potentiæ rationem, quod nullus admittet. Collectio ergo illa, & vnio ſolùm accidit frequenter, & cùm eam rerum natura patitur, quod in præſenti non contingit, vt ex dictis conſtat. Ad confirmationem verò iam aſſignauimus potentiam motiuam ab intellectu, & voluntate ex obiecto, actu, & modo operandi diſtinctam, & eam eſſe neceſſariam, manifeſtis rationibus conuicimus. Ariſtoteles autem tantum meminit intellectus, & voluntatis, cùm potentias ſpirituales, ſeu intellectuales recenſuit, quia hæ tantùm propriæ ſunt ſubſtantiæ ſpiritualis, cùm tamen vis motrix etiam corpori inſideat, & non ſolùm ſpiritui.

Ad ſecundum negamus antecedens, & ad illius confirmationem dicimus, Ariſtotelem vocare appetitum principium motus animalis imperans, & dirigens, non proximum, & exequens, vt ex verbis illius patet, id quod nos vt veriſſimum amplectimur. Ad aliud etiam inficiamur, non poſſe intelligi ſubiectionem potentiæ motiuæ ad intellectum, & voluntatem in ſimplici ſubſtantia, quin potiùs optimè intelligitur, ſicut in eadem ſubſtantia agnoſcitur ſubiectio, & ſubordinatio intellectus ad voluntatem.

Ad vltimum poſſet aliquis reſpondere, conceſſo antecedenti, negando conſequentiam; eſt enim diuerſa ratio in Deo, & creaturis propter ſummam Dei perfectionem, & ſimplicitatem; etenim huiuſmodi argumentandi genus à diuinis ad creata, parui momenti eſſe ſolet. Et ideò Caietanus primum conceſſit, exploſitque ſecundum, vt ſuprà retulimus. Nos autem cum Durando, Patre Lua, & aliis, immò & cum ſancto Thoma ſuprà, non admittimus antecedens: & ea, quibus ſtabilitam relinquimus

diſtinctionem realem facultatis motricis Angeli ab intellectu, & appetitu ipſius, ſuadent efficaciter, diſtinctionem formalem per noſtrum intellectum, inter omnipotentiam Dei, & intellectum, ac voluntatem eiuſdem, vt conſideranti conſtabit. Ad confirmationem autem negamus, ex noſtra diſtinctione inferri, voluntatem diuinam non eſſe, aut non concipi omninò perfectam: quinimmò perfectiſſima eſt, & concipitur in ratione voluntatis, cùm realiter, & identicè claudat omnem perfectionem diuinam, & formaliter concipiatur potens attingere perfectiſſimo modo quamlibet rationem obiecti voluntatis, in quo ſumma eius perfectio ſita eſt, non in eo, quòd vltra obiectum voluntatis diuagetur, & per ſuummet conceptum intelligatur exequi, quicquid efficaciter vult. Alioquin perfectio voluntatis diuinæ eſſet, vt per ſe ipsã formaliter intelligeret, cũ intelligere efficaciter vult, & non per intellectum, quod planè eſt falſum: & tamen non minus diſtat obiectum actus, & modus operandi potentiæ executricis ab obiecto, actu, & modo operandi voluntatis, quàm ab his differt obiectum actus, & modus operandi intellectus, vt ex dictis manifeſtò liquet. Non eſt ergo de perfectione formali voluntatis diuinæ, poſſe ſe ipſa formaliter, & proximè res executioni mandare, cùm hoc ſit extra ſuum obiectum formalem, & proprium modum operandi. Ac proinde in Angelo hoc non pertinet ad eandem facultatem voluntatis, ſed ad aliam diſtinctam.

Teſtimonia denique ſancti Thomæ non ſuffragantur priori ſententiæ, & in illa ſolutione 4. nobis fauet, vt fatetur Pater Vazquez. In primis enim loquitur de Deo, de quo non eſt eadem omninò ratio ac de Angelo. vt ex Caietano, diximus; deinde primo loco, vt vidimus, noſtram doctrinam diſertis verbis tradit, tanquam veriorem ſcilicet, & poſteà aliam ſolutionem iuxta oppoſitam ſententiam, probabilem adducit, vt ſæpè fieri ſolet. Denique illa verba intelligi poſſunt, ita vt ſenſus ſit intellectum, & voluntatem diuinam, habere rationem potentiæ non formaliter, ſed realiter; ideò enim dicit, eas facultates habere rationem potentiæ, ſecundùm quod ſunt principium effectiuum, id eſt, non vt tales potentiæ ſunt, ſed ſub alia ratione formali, qua tantummodò facultates, & attributa in Deo diſtinguuntur, in doctrina Diui Thomæ, vel potiùs intendit, eas facultates formaliter habere ſuum potentiæ & cauſalitatis executricis modum, non proximè, & immediatè exequendo, ſed quaſi mediatè imperando, & dirigendo. Et hic videtur germanus ſenſus illorum verborum. Ad ſecundum reſpondetur, ſenſum eſſe de viribus animæ tantùm, Angelo competere intellectum, & voluntatem, id eſt, ea ratione, qua ſunt in anima, in qua illæ ſolùm

ſpiritales

ſpiritales ſunt, aliæ autem materiales, quæ Angelo non conueniunt, ac ſi diceret, Angelo ſolùm conueniunt facultates ſpiritales; at ex his duæ tantùm ſunt in anima: ergò ex facultatibus animæ duæ ſolùm Angelo competunt.

Tertium minoris momenti eſt, ſolùm enim contendit D. Thomas non eſſe in Angelis vires ſenſitiuas & nutritiuas, ſicut habet anima rationalis in corpore, ſed tantùm intellectiuas, hoc eſt, ſpiritales, quapropter Angelus appellari poteſt mens, & intellectus, ſecùs quàm anima. Duo poſtrema loca Diui Thomæ magis vrgere videntur, verùm cùm in aliis adductis pro noſtra ſententia, illi expreſsè ſubſcripſerit, conandum nobis eſt, ea in bonum ſenſum interpretari, ne admittamus, Doctorem Angelicum adhuc iuniorem contrarium ſibi extitiſſe, & ideò ad illud ex ſolutione ad 14. reſpondemus, ibi ſolùm negaſſe Diuum Thomam, Angelis facultatem naturalem, quæ ſcilicet non feratur ductu rationis, & imperio voluntatis, atque adeò omnis facultas, & operatio Angeli reducitur à D. Thoma, ad intellectum, & voluntatem elicitiuè, ſeu imperatiuè, & proptereà in ſequentibus verbis ſolùm dicit, nullam vim eſſe in Angelo, quæ non pertineat ad apprehenſionem & appetitum, hoc eſt, quæ horum directionem fugiat: qua ratione dicitur Angelus, mouere ſolo ſuo imperio; quia, ſcilicet, vult applicare potentiam executricem motus, ſibi omninò ſubiectam, & hunc eſſe ſeſũ huius loci ex eo mihi habeo perſuaſum, quòd illum confirmat, quia anima humana ſolo intellectu, & voluntate mouet corpus ſibi vnitum, cùm tamen ex communi omnium ſententia anima moueat localiter corpus, per virtutem motricem ſuperadditam. In vltimo autem loco tantùm docet D. Thom. probabiliter illud dici, quod nos fatemur, & eadem prorſus ratione, qua præcedens exponi poteſt: nam illud etiam confirmat ex eo quòd in nobis ad imperium voluntatis ſequitur ſtatim motus membrorum, quod ſine motrice facultate ab intellectu, & voluntate diſtincta non euenit.

QVÆSTIO XI.

Quomodo ſphæra cæleſtes ab intelligentiis retentur,

IN hac quæſtione nonnulla venient diſcutienda, quæ ad doctrinæ traditæ perfectionem deſiderari videbantur, ne in aliquo ſtudioſis noſtris deficiamus, ex quibus vnum, vel alterum verbum à Doctoribus obiter prolatum reperies. Primum, & præcipuum examinandum nobis erit; quo impetu intelligentia cælum circumuoluat, deinde quo operandi modo, naturali ſcilicet, an libero. Tertium denique qua applicatione, & præſentia id exequatur.

Circa

Circa priorem quæſtionis partem eſt prima opinio aſſerentium, intelligentiam efficere motum localem, per impulſum mobili impreſſum. Ita docet Pater Ludouicus Molina 1. part. quæſt. 54. artic. 5. & obiter indicant Patres Conimbricenſes 2. de cælo, capite 5. quæſt. 5. articulo 4. in fi. ſequuntur aliqui recentiores. Quam ſententiam probabilem iudicat Pater Suarez, tom. 2. Metaphyſicæ, diſput. 35. ſeſſione 6. num. 24. & eam P. Molin. intelligit tam de motu ipſiuſmet Angeli, quàm rei externæ. Alij ſine diſtinctione loquuntur. Hæc ſententia probari poteſt ex ſancto Thoma de ſpiritualibus creaturis, articul. 6. ad 12. vbi ſic habet: *Dicendum, quòd corpus cæleſte, in quantum mouetur à ſubſtantia ſpirituali, eſt inſtrumentum eius, ſicut ſerra artis, &c.* At inſtrumenta artis mouentur per impulſum impreſſum ab artifice: ergo ex mente Diui Thomæ cælum mouetur à ſua intelligentia per impulſum: & idem poteſt colligi ex corpore articuli, quatenus dicitur, Angelos vniri cælis per modum, quo motor vnitur mobili, ſcilicet, in motoribus inferioribus, qui certè per impulſum corpora mouent localiter. Ratione etiam confirmari poteſt, quia proprius modus mouendi localiter ab extrinſeco, eſt per impulſum, vt in nobis patet: ſed intelligentia eſt motor cæli extrinſecus: igitur per impulſum cælum impellit, maximè cùm cælum non minùs ſit impulſus capax, quàm aliud corpus inferius, & non appareat, qua alia ratione poſſit à motore impelli.

Secunda ſententia eſt, Angelum mobili aſſiſtentem non imprimere illi impulſum, ſed motum ipſum immediatè. Hanc amplectitur Pater Suarez loco citato, num. 25. & videtur ſententia Diui Thomæ, ſuprà, articul. illo 6. ad 9. vbi hæc habet verba: *Subſtantia ſpiritualis, quæ mouet cæleſtia corpora, vnitur eis ſecundùm moueri tantùm.* Si autem intelligẽtia impulſum ſphæræ imprimeret, non ſecundùm moueri tantùm ei vniretur, ſed in actu primo etiam, & per modum potentiæ, per impulſum diceretur vnita contra D. Thomam. Fundamentum huius ſententiæ eſt, quia impulſus ſolùm adſtruitur, vt inſtrumentum mouentis ſeparati à mobili: at Angelus ſphæræ mouendæ adeſt: igitur neceſſarius non eſt impulſus, ac proinde inficiandus. Et hac ratione meliùs defenditur communis ſententia Scholaſticorum cum Diuo Thom. affirmãs, corpora Angelis non ſubdi, niſi quoad motum localem.

Noſtra in hac re ſententia media incedit via, iuxta quam duæ extremæ relatæ verum habere, & in concordiam redigi poſſunt. Quæ duplici aſſertione explicanda eſt, quarum prima ſit: Intelligentia ſufficienter coniuncta, & approximata mobili, non imprimit illi neceſſariò impulſum, ſed proximè motum. Hoc aſſertum congruit ſecundæ ſententiæ, & aliis fundamentis roboratur:

boratur. Et confirmari poteſt, quia motrix facultas immediatè, & per ſe eſt productiua motus: ſed in Angelis eſt vis motiua ſecundùm locum: ergo ab illa poterit immediatè, & ſine medio impulſu motus procedere. Illuſtratur maior primò, quia in animalibus ex communi ſenſu à virtute motrice præciſè ſæpè prouenit motus, & in omnibus corporibus ſublunaribus grauitas, & leuitas, quæ ſunt virtutes loco motiuæ; ſufficiunt verò corpora ſine impulſu, etſi illum per accidens producant, iuxta aliquorum ſententiam. Deinde potentia motrix ex propria ratione generica, & ſpecifica proximè, & eſſentialiter reſpicit motum, & vbi, tanquam propriam cauſalitatem, & effectum, à quibus ſpeciem deſumit, ſicut calefactiua facultas calefactionem & calorem, & reliquæ ſimiliter. Igitur ſicut à cæteris virtutibus immediatè procedit actio, & effectus tribuentes ſpeciem, ita à facultate motrice intelligentiæ, quam eſſe neceſſariò adſtruendam oſtendimus quæſtione præcedenti: ex quo liquet conſequentia prioris ſyllogiſmi, videlicet, à facultate motiua Angeli poſſe immediatè, & proximè oriri motum localem, ac proinde quoties mobile debitè approximatum eſt, ſine interiacente impulſu, motus eueniet. Quod videtur conuincere ſaltem de motu ipſiuſmet intelligentiæ, contra Patrem Molinam, cùm ibi nil omninò obſtare poſſit, & adſit ſufficiens virtus, & applicatio: ſed minùs efficaciter procedit ratio, de motu cæleſtis ſphæræ, aut alterius rei ſpiritualis, vel corporeæ, Angelo immediatè coniunctæ, licèt enim non ſit tam ſtricta coniunctio, & proportio, ac in priori caſu, ſufficiens proculdubiò exiſtit ad hunc effectum, quia cùm motus localis non ſit actio immanens, ſed tranſiens, ſicut calefactio, effectrix illius vię ſola ſubiecti contiguitate, nimis contenta eſt. Quemadmodum non plures exigit calor, & aliæ facultates, actione tranſeunti operatrices; non igitur eſt neceſſarius impulſus, cùm approximatum eſt mobile ſufficienter intelligentiæ motrici, ac proinde nec ponendus, tum quia ſuperuacaneus, tùm quia ex communi ſenſu nil Angelus corporibus imprimit præter lationem, vel vt plurimùm, id, quod ad motum neceſſariò exigitur. Diximus incluſiuè intelligentiam ſufficienter coniunctam, quia ſi deſit ſufficiens, & debita applicatio, aut ratione ſeparationis, aut magnitudinis corporis, alia eſt ratio, vt iam aperiemus.

Secunda concluſio: quoties intelligentia à mobili diuulſa illud agitat, id præſtat per impulſus impreſſionem. Quæ aſſertio contra Patrem Suarez ſuprà, in fine, congruit primæ ſententiæ, illiúſque fundamentis fulcitur, & vlteriùs corroboratur. Quia motor corporum per impulſum agitat corpus à ſe diſtans, vt cum communi ſcholæ ſenſu diximus, & Phyſicorum: ergo ſine

funda

fundamento id intelligentiæ detrahemus, cùm altioris, & efficacioris virtutis ſit, præſertim ad mouendum localiter. Denique implicat aliquid moueri, quin omnibus partibus, ſecundùm quas mouetur, motus inhæreat, ſicut repugnat, conſtitui album ſine albedine: ſed intelligentia ad tam magnam diſtantiam localiter mouet, ad quam non poſſit motus ab ipſa immediatè fluens pertingere: igitur in illis partibus remotioribus alia virtus ponenda eſt, à qua motus illarum proueniat. Minor, in qua difficultas ſita eſt, illuſtratur, quia intelligentia motrix primi mobilis, v. g. ex aliqua illius parte, cui tantùm adhæret, vt ſtatim dicemus, integrum illud mobile circunuoluit, immò & eodem motu inferiores ſphæras rapit: ſed nequit intelligi eadem actio procedens à potentia exiſtente in illo loco, per ſe ipſam attingere extremas partes valdè inter ſe, & à potentia diſſidentes; & ſaltem implicat illa eadem actione, & motu cieri inferiores orbes, quia nec poteſt motus tranſilire de ſubiecto in ſubiectum, nec reproducere aliam actionem, vel motum in alio ſubiecto, ſiquidem actionis non.

Et hæc, & terminus eidem ſemper inhærent ſubiecto: igitur in his partibus, ſeu mobilibus extra ſphæram immediatè proceſſionis motus à potentia Angeli exiſtentibus, neceſſariò ab ipſo producitur impulſus, quo vt inſtrumento vtatur ad lationem peragendam. Quanta verò ſit ſphæra facultatis motricis intelligentiæ, in qua per ſe ipſam immediatè ſine conſortio inſtrumenti motum eliciat, nequit à nobis certò definiri. Illud tamen nobis ſtatutum videtur, ſcilicet, intra illam ſphæram integrum cæleſtem orbem non claudi, eſſet enim limitatæ virtutis nimia perfectio: in reliquis verò partibus, impulſum intelligentia imprimit, media facultate motrice, tanquam ratione producendi in ordine ad motum, ad quem ordinatur mediatè, vel immediatè, aut tanquam conditione prærequiſita, qui impulſus producitur, medio alio producto, in proximioribus partibus, licèt in his non eſſet omninò neceſſarius, vt probauimus: ille tamen & virtus motiua, cùm voluntati Angeli ſubdantur, ita producuntur, & attemperantur mobili, vt ex eis conſtans, vt æquabilis oriatur motus cæli iuxta ipſius voluntatis imperium.

Et iuxta dicta intelligitur ex proprio, & germano ſenſu Diuus Thomas citatus pro prima ſententia: verè enim erigit impulſum intelligentiæ pro motu ſphæræ cæleſtis; ſed quatenus deeſt debita mobilis approximatio, non ſecùs; & idem contingit in motu inferiorum, vt patet. Ad rationem reſpondeo, Angelum ita eſſe motorem extrinſecum, vt debitè ſit applicatus per ſuam virtutem motricem, & ſibi ipſi, dum mouetur, & ſphæræ cæleſti ſe-

cundùm

cundùm aliquas partes, & ideò ſine impulſu motum in eis elicit, pro diſtantioribus verò, defectu applicationis indiget impulſu, cuius fatemur eſſe capax cœlum, inficiamur tamen non poſſe aliter moueri.

Ad fundamenta ſecundæ ſententiæ, quatenus noſtræ aduerſantur, facile eſt reſpondere. Et primò D. Thomas ſolùm negat intelligentiæ vnionem, quæ non ſit per motum, aut in ordine ad motum, ſine informatione propria, quod duplici modo relato contingere poteſt. Ad rationem dicimus, impulſum requiri ad motum mobilis ſeparati, aut non debito modo applicati, qua ratione exigitur in cælo, vt explicuimus. Doctores autem communiter negant, corpora ſubdi intelligentiis quoad aliquam formam, quæ non ſit motus, aut principium, ſeu terminus motus, quibus nos libenter ſubſcribimus.

In calce huius quæſtionis aduertendum eſt, nonnullos carpere Ariſtotelem, teſte Diuo Thoma, quæſtione 16. articulo 10. quaſi dixerit intelligentiam rotare ſuam ſphæram, non ſecundùm intellectus regulam, ſed neceſſitate naturæ impetum impertiendo; cuius fundamentum potuit eſſe, quia 12. Metaphyſicæ, capite 8. aſſeruit Philoſophus, intelligentiam quoad virtutem motiuam ita ſuo orbi commenſuratam eſſe, vt alium ſuperiorem mouere non poſſit. Quod confirmari poſſet ex noſtra doctrina, iuxta quam cùm intelligentia moueat per potentiam à voluntate diſtinctam, & etiam per impulſum, mirum non eſt, ſi naturali impetu & determinatione impellat, ac proinde quantum poteſt, ita vt intelligentia motrix inferioris orbis non poſſit ſuperiorem agitare. Verùm etſi fundamentum Ariſtotelis nobis non probetur, inde tamen non neceſſariò infertur, intelligentias neceſſariò mouere, aut id Philoſophum exiſtimaſſe. Fundamentum autem falſum eſt, quia ſine fundamento, & contra communem ſenſum: licèt enim Deus ita efficere potuerit, vt ſcilicet vnaquæque intelligentia tantùm valeat propriam ſphæram impellere, nulla prorſus extat ratio, vt factum putemus, immò oppoſitum naturis rerum magis congruit. Verùm cùm id contingere potuerit, etiamſi intelligentiæ liberæ mouerent cælos, vt patet, non bene infertur ex eo, quòd Ariſtoteles dixerit, intelligentiæ virtutem ita ſuo orbi commenſurari, vt nil vltrà poſſit agitare, eum ſenſiſſe, intelligentias neceſſariò impellere: ſed cuiuſuis fuerit hoc placitum, falſitatis conuincitur. Quia vt quæſtione 10. retulimus, D. Thomas cum omnibus ſcholaſticis perſpicuè docet, Angelum mouere corpora imperio voluntatis, ſeu per intellectum & voluntatem, quod intelligendum eſt, aut de potentia proxima motiua, vt plures ibi citati volunt, vel ſaltem de facultate dirigente, & imperante,

vt

fundamento id intelligentiæ detrahemus, cùm altioris, & efficacioris virtutis ſit, præſertim ad mouendum localiter. Denique implicat aliquid moueri, quin omnibus partibus, ſecundùm quas mouetur, motus inhæreat; ſicut repugnat, conſtitui album ſine albedine: ſed intelligentia ad tam magnam diſtantiam localiter mouet, ad quam non poſſit motus ab ipſa immediatè fluens pertingere: igitur in illis partibus remotioribus alia virtus ponenda eſt, à qua motus illarum proueniat. Minor, in qua difficultas ſita eſt, illuſtratur, quia intelligentia motrix primi mobilis, v. g. ex aliqua illius parte, cui tantùm adhæret, vt ſtatim dicemus, integrum illud mobile circunuoluit, immò & eodem motu inferiores ſphæras rapit: ſed nequit intelligi eadem actio procedens à potentia exiſtente in illo loco, per ſe ipſam attingere extremas partes valdè inter ſe, & à potentia diſſidentes; & ſaltem implicat illa eadem actione, & motu cieri inferiores orbes, quia nec poteſt motus tranſilire de ſubiecto in ſubiectum, nec reproducere aliam actionem, vel motum in alio ſubiecto, ſiquidem actionis non.

Et hæc, & terminus eidem ſemper inhærent ſubiecto: igitur in his partibus, ſeu mobilibus extra ſphæram immediatè proceſſionis motus à potentia Angeli exiſtentibus, neceſſariò ab ipſo producitur impulſus, quo vt inſtrumento vtatur ad lationem peragendam. Quanta verò ſit ſphæra facultatis motricis intelligentiæ, in qua per ſe ipſam immediatè ſine conſortio inſtrumenti motum eliciat, nequit à nobis certò definiri. Illud tamen nobis ſtatutum videtur, ſcilicet, intra illam ſphæram integrum cæleſtem orbem non claudi, eſſet enim limitatæ virtutis nimia perfectio: in reliquis verò partibus, impulſum intelligentia imprimit, media facultate motrice, tanquam ratione producendi in ordine ad motum, ad quem ordinatur mediatè, vel immediatè, aut tanquam conditione præerequiſita, qui impulſus producitur, medio alio producto, in proximioribus partibus, licèt in his non eſſet omninò neceſſarius, vt probauimus: ille tamen & virtus motiua, cùm voluntati Angeli ſubdantur, ita producuntur, & attemperantur mobili, vt ex eis conſtans, vt æquabilis oriatur motus cæli iuxta ipſius voluntatis imperium.

Et iuxta dicta intelligitur ex proprio, & germano ſenſu Diuus Thomas citatus pro prima ſententia: verè enim erigit impulſum intelligentiæ pro motu ſphæræ cæleſtis, ſed quatenus deeſt debita mobilis approximatio, non ſecùs; & idem contingit in motu inferiorum, vt patet. Ad rationem reſpondeo, Angelum ita eſſe motorem extrinſecum, vt debitè ſit applicatus per ſuam virtutem motricem, & ſibi ipſi, dum mouetur, & ſphæræ cæleſti ſecundùm

cundùm aliquas partes, & ideò ſine impulſu motum in eis eliciet, pro diſtantioribus verò, defectu applicationis indiget impulſu, cuius fatemur eſſe capax cælum, inficiamur tamen non poſſe aliter moueri.

Ad fundamenta ſecundæ ſententiæ, quatenus noſtræ aduerſantur, facile eſt reſpondere. Et primò D. Thomas ſolùm negat intelligentiæ vnionem, quæ non ſit per motum, aut in ordine ad motum, ſine informatione propria, quod duplici modo relato contingere poteſt. Ad rationem dicimus, impulſum requiri ad motum mobilis ſeparati, aut non debito modo applicati, qua ratione exigitur in cælo, vt explicuimus. Doctores autem communiter negant, corpora ſubdi intelligentiis quoad aliquam formam, quæ non ſit motus, aut principium, ſeu terminus motus, quibus nos libenter ſubſcribimus.

In calce huius quæſtionis aduertendum eſt, nonnullos carpere Ariſtotelem, teſte Diuo Thoma, quæſtione 16. articulo 10. quaſi dixerit intelligentiam rotare ſuam ſphæram, non ſecundùm intellectus regulam, ſed neceſſitate naturæ impetum impertiendo; cuius fundamentum potuit eſſe, quia 12. Metaphyſicæ, capite 8. aſſeruit Philoſophus, intelligentiam quoad virtutem motiuam ita ſuo orbi commenſuratam eſſe, vt alium ſuperiorem mouere non poſſit. Quod confirmari poſſet ex noſtra doctrina, iuxta quam cùm intelligentia moueat per potentiam à voluntate diſtinctam, & etiam per impulſum, mirum non eſt, ſi naturali impetu & determinatione impellat, ac proinde quantum poteſt, ita vt intelligentia motrix inferioris orbis non poſſit ſuperiorem agitare. Verùm etſi fundamentum Ariſtotelis nobis non probetur, inde tamen non neceſſariò infertur, intelligentias neceſſariò mouere, aut id Philoſophum exiſtimaſſe. Fundamentum autem falſum eſt, quia ſine fundamento, & contra communem ſenſum: licèt enim Deus ita efficere potuerit, vt ſcilicet vnaquæque intelligentia tantùm valeat propriam ſphæram impellere, nulla prorſus extat ratio, vt factum putemus, immò oppoſitum naturis rerum magis congruit. Verùm cùm id contingere potuerit, etiamſi intelligentiæ liberæ mouerent cælos, vt patet, non bene infertur ex eo, quòd Ariſtoteles dixerit, intelligentiæ virtutem ita ſuo orbi commenſurari, vt nil vltrà poſſit agitare, eum ſenſiſſe, intelligentias neceſſariò impellere: ſed cuiuſuis fuerit hoc placitum, falſitatis conuincitur. Quia vt quæſtione 10. retulimus, D. Thomas cum omnibus ſcholaſticis perſpicuè docet, Angelum mouere corpora imperio voluntatis, ſeu per intellectum & voluntatem, quod intelligendum eſt, aut de potentia proxima motiua, vt plures ibi citati volunt, vel ſaltem de facultate dirigente, & imperante,

vt

vt nos ſtabiliuimus. Neque aliud poteſt cum fundamento dici, neque apparet, à quo talis determinatio oriatur in ſubſtantia omninò intellectuali, cùm etiam in nobis, immò & in brutis applicatio virtutis motricis, & impreſſio impulſus imperio appetitus ſubdantur, & hoc ad perfectionem ſpectat, ac proinde naturæ angelicæ perfectiori iniuſtè detrahetur. Neque ideò verendum eſt, Angelos à motu cælorum ceſſaturos pro ſua libertate ante diem iudicij: vrget enim lex illis à Deo impoſita de permanentia & æquabilitate motus, id rerum natura & ordine enixè exigente.

Vltimò ſcire oportet id, quod in ſuperioribus obiter attigimus, intelligentiam circunuoluentem orbem, non toti orbi, ſed determinatæ tantùm illius parti aſſidere, non quia eidem parti continuò adhærens cum ipſa in gyrum feratur, ſed ita vt ex eadem determinata parte ſpatij impellat partes illac ſucceſſiuè tranſeuntes, & quaſi fluentes, & his mediis orbem integrum modo ſuprà explicato. Hic videtur communis ſenſus, & vtranque partem expreſſit ſanctus Thomas de ſpiritualibus creaturis articulo 6. ad 6. ex mente Ariſtotelis, his verbis: ***Ad ſextum dicendum, quòd ſecundùm Philoſophum in 4. Phyſicorum, motor cæli eſt in aliqua parte eius, & non in toto, & ſic non circuit gyrum cæli.*** Quæ lectore indigent, non expoſitore. Ratio prioris eſt, quia intelligentia ſicut eſt determinatæ naturæ, ita etiam virtutis limitatæ, in ordine ad præſentiam localem, quam virtutem planè excedit, vbi in toto orbe, vt per ſe patet, & aliàs poſſet ſimul Angelus naturæ viribus cælo, & terræ adeſſe, cùm plus inter ſe diſſideant partes eiuſdem orbis, quàm earum aliquæ & terra. Sequelam verò & falſam eſſe, & contra ſanctos Patres, & Scholaſticos, ſuprà oſtendimus. Secunda autem pars ex eo conſtat, quia nec decet naturam intelligentiæ beatæ, vt tam celeri & rapido motu, cum ſua ſphæra continuò agitetur, nec id eſt vlla ratione neceſſarium; ſiquidem eo modo quo diximus, poteſt impellere & indeſinenter orbem mouere, cùm nulli parti ſit phyſicè vnita; ſed non proptereà inficiamur, poſſe intelligentiam motricem mutare ſpatium, ſed tantùm id eſſe neceſſarium ad exequendum motum.

Quantùm verò ad ſpatium, & præſentiam motoris Angeli, nihil poteſt certò definiri: communiter dici ſolet eſſe in aliqua parte ſuperficiei conuexæ ſui orbis, quia inde optimè videtur poſſe impellere, & ideò nuncupatur forma aſſiſtens, quaſi exteriùs coniuncta. Poſſet etiam non incongruè affirmari, intelligentiam exiſtere in aliqua parte profunditatis propriæ ſphæræ, quia ex illa faciliùs in omnes ſphæræ partes, vtpote ſibi propinquiores impetum tranſiiceret, maximè cùm intelligentia ſpiritalis

ſpiritalis omnes cæli partes ſine impedimento poſſit tranſmeare. Forma verò aſſiſtens dicitur, non quia extra cælum ſit, ſed quia illud non informat tanquam proprium ſubiectum, & materia: finito autem rotationis tempore ad communem beatorum ſedem motrices mentes, ſicut & cuſtodes, hominum perfectò munere ſe recipient.

CAPVT VI.

Textus Ariſtotelis.

Poſthac motum ipſius vniformem, & non difformem eſſe, demonſtrimus oportet, &c.

Breuis expoſitio textus.

INtentum Ariſtotelis eſt in præſenti capite probare motum primi mobilis, & aliarum ſphærarum, quatenus ab ipſo rapiuntur (de hoc enim loquitur) eſſe vniformem, & æquabilis ſemper velocitatis. Quod probat aliquibus argumentis. Et hæc eſt ſumma totius capitis, quod ideò diuiſione non indiget. Prima ratio Ariſtotelis eſt: motus inæqualis habet intenſionem velocitatis, ſtatum & decrementum eiuſdem, qui ſtatus eſt, aut in principio motus, aut in medio, vel fine, vt in diuerſis motibus videre eſt: at motus cæli, vtpote circularis, & æternus, principio, fine, ac medio caret: ergo & inæquabilitate. Præterea inæquabilitas motus prouenit à mouente, vel à mobili: à neutro tamen poteſt prouenire in cælo, cùm hoc incorruptibile ſit; ac proinde ſemper eodem modo, & motor eadem ſemper virtute moueat. Tertiò, non eſt motus cæli inæquabilis ſecundùm totam ſphæram, quia talis remiſſio ab imbecillitate proueniret, nec quoad partes, aliàs ſtellæ octauæ ſphæræ non ſemper eandem inter ſe diſtantiam ſeruarent. Tandem, motus cæleſtis non poſſet infinito tempore augeri, & infinito diminui, alioqui eſſet infinitus & indeterminatus, & nec haberet certos terminos, nec tempus præfixum, ſed nec augeri, & remitti poteſt quadam viciſſitudine, quia nulla huius viciſſitudinis ratio afferri poteſt, & ſenſu ab omnibus perciperetur.

Doctrina huius capitis ſatis perſpicua eſt, ſolùm eſt animaduertendum, motum cæli eſſe vniformem, & æquabilem, ſecundùm omnes partes, non æqualitate ſpatij, quod decurritur, quandoquidem tempore ęquali partes polis viciniores minus ſpatium peragrant, maius verò diſtantiores; ſed æqualitate temporis, quod conſumitur in tali ſpatio peragrando. In quo ſenſu Ariſtoteles, & reliqui Philoſophi loquuntur, id quod experimento conſtat, alioqui non poſſent Aſtrologi certò prænunciare, quo die, & hora futuræ eſſent Solis, & Lunæ eclipſes, & ſyderum coniun-

ctiones, quod vim ſenſibus affert. Id autem ex eo euenit, quòd Angelus pro ſua libertate ita ſuam virtutem motricem, & impetum attemperat per continuam impreſſionem, vt rerum natura, & indefectibilis æquabilitas motus cæleſtis exigit, quoties autem inſoliti planetarum coïtus, & aſpectus ſtellarum, ſtationeſque cælorum deprehenſæ ſunt, id præter ſtatutam rerum legem, & ſupernaturali Creatoris vi contigit.

CAPVT VII.

Textus Ariſtotelis.

De his autem, quæ ſtellæ vocantur, deinceps dicendum eſſe videtur, &c.

Breuis expoſitio textus.

AGgreditur iam Philoſophus diſputationem de partibus cæli, nempe de ſtellis. Et diuiditur caput in duas partes: in prima explicat naturam, figuram, & motum aſtrorum; in ſecunda quandam dubitationem mouet, & ſoluit. Et quod ad primam attinet, breuiter dicit, rationi conſentaneum eſſe, vt ſtellæ eandem cum cælo naturam ſortiantur, & idem intelligit de figura, & motu earum. Quod veterum Philoſophorum teſtimonio comprobat; qui licèt falſo exiſtimauerint, ſtellas eſſe igneæ naturæ; conſequenter tamen, cùm cælum ipſum igneum poſuerint. In ſecunda parte capitis obiicit hac ratione: nullum corpus emittit, quod in ſe non habet: at ſtellæ ignem emittunt: ſunt igitur igneæ. Reſpondet, ſtellas non emittere à ſe ignem: ſed earum motu excitari, ſicut contingit in corporibus ſublunaribus, licèt hæc calefiant, non ſtellæ, quia diſtantes, & ignis incapaces. Nec ex hoc ſequitur, inquit, quòd ſicut cæleſtium ſphærarum motus æquabilis ſemper eſt, ita aër æquabiliter ſemper incaleſcat, quia caloris incrementum prouenit etiam ex maiori ſolis acceſſu, & radiorum reflexione, quæ non ſemper eadem contingit. Vnde non intendit Ariſtoteles, vt adnotat D. Thomas hîc lectione 10. vnicam cauſam caloris cæleſtis inferioris eſſe aëris motum, & attritionem ortam à motu cæleſtium ſphærarum, ſed etiam ad id concurrere radiorum luminis reflexionem.

QVÆSTIO I.

An Aſtrorum natura ſint eiuſdem rationis cum ſuis orbibus, & inter ſe.

QVæſtio hæc procedit tam de ſtellis fixis, ſeu inerrantibus, quàm de errantibus, & planetis. Et miſſa opinione (cuius meminit Ariſtoteles hoc cap. 7.) Philoſophorum ipſo antiquiorum, aſſerentium cælos & aſtra eiuſdem ſubſtantiæ cum ſublunari mundo

mundo eſſe,quos,& ipſorum inter ſe diſſenſiones,referunt Patres Conimbricenſes 2.de cælo,cap.7. quæſt.1.art. . hanc tamen opinionem ſatis refutauimus 1.lib.cap.2. quæſt.6.& 7.Inter eos qui aſſerunt,tam aſtra,quàm cæleſtes ſphæras, ex quinta Peripatetica ſubſtantia conſtare,diſſidium eſt,Num ſtellæ in eadem infima ſpecie cum ſuis orbibus conueniant. Et affirmatiuam partem in vniuerſum tenent Maſſalachus, libro de ſphæra mota, Auerroës commentario 79. huius libri.Albertus Magnus tract.3.cap.4.Maior quæſt.8.& idem videtur exiſtimare Ricard.in 2. diſt.14.artic. 3.quæſt.6.cum aliis nonnullis. Quæ ſententia probari poteſt primò ex Ariſtotele in hoc capit.7.dicente, ſtellas eandem cum ſuis orbibus naturam ſortiri, quod de identitate ſpecifica videtur intelligendum; identitatem enim genericam etiam habent cum ſublunaribus,ſiquidem in genere corporis cum illis conueniunt. Ratio præcipua, immò & vnica huius ſententiæ eſſe videtur, quia nullum eſt ſufficiens fundamentum eiuſmodi diſtinctionis ſpecificæ inter ſtellas, & proprios orbes:igitur non eſt adſtruenda, cùm ſint partes eorundem corporum ſimplicium, ſicut aqua eſt pars aquæ, & aër aëris. Antecedens probatur, quia ſi aliquod eſſet diuerſitatis principium, ſeu ſignum à poſteriori, maximè maior aſtrorum denſitas,intenſior lux,& perſpicua effectuum diuerſitas, adde diuerſum planetarum motum: ſed horum nihil ad hoc cogit, ac proinde non eſt, cur hanc ſpecificam diſtinctionem admittamus. Elucidatur minor: nam in primis illa omnia accidentia duntaxat ſunt, & ideò non valent eſſentialem diuerſitatem per ſe inducere. Deinde neque illam diſtinctionem conſtitutam præmittunt,quia in diuerſis partibus homogeneis aquæ, v. g. contingere ſolet, eadem accidentium diſſenſio, cùm poſſit vna rarefieri, illuminari, aut localiter cieri, & per has qualitates diuerſos edere effectus; altera exiſtente denſa, tenebroſa, immota, & ſimiles effectus non producente. Igitur, hæc omnia in aſtris, & eorum orbibus, cum ſpecifica vnitate ſtare poſſunt.

Secunda ſententia aſſerit,Planetas (Sole excepto) ſiue diſcontinuentur à ſuo epicyclo,vt Luna, ſiue non,vt reliqui, ſpecie nequaquam diſtingui ab illo, nec à differente, bene tamen à cæteris orbibus; ſtellas verò fixas ab octaua ſphæra non differre. Ita docent Patres Conimbricenſes 2.de cælo,c.7.quæſt.1.art.2.de Sole verò dixerant cap. 5. quæſt. 2. æquè probabile eſſe à ſuo orbe diſcerni, & ſpecie diſtingui. Primum probant, quia cæli, ſicuti elementa, ſpecie diſtinguuntur pro ratione ſituum, & locorum. At planetæ, epicycli, ac ſphæræ differentes, eundem ſitum inter ſe habent,idemque percurrunt ſpatium,ſecùs inferiores,aut ſuperiores orbes: igitur illa inter ſe eandem habent ſpeciem, ab his

verò diuerſam. Secundum, & eadem ratione, & argumentis primæ ſententiæ fulcitur; quod tamen fatentur hi Doctores eſſe contra Diuum Thomam.

Verior tamen nobis ſemper viſa eſt ſententia Diui Thomæ, 2.de cælo,lectione 10.dubio 2. Soncinatis 1. Metaphyſicæ,quæſt. 10.Fonſecæ tom.2.Metaphyſicæ,quæſt.1. ad 3. Patris Molinæ 1. parte, tractatu de operibus dierum, diſputatione 15. & aliorum, aſtruens ſpecificam diſtinctionem inter quodlibet aſtrum, ſeu planetam, & ſuum orbem totalem, aut partialem. Quæ ſententia infertur,& probatur efficaciter ex his,quæ diximus cum pluribus Doctoribus,lib. 1. cap. 2. quæſt.8.videlicet, materias cælorum inter ſe ſpecie differre ex diuerſa ratione formali reſpiciendi proprias formas, & aliàs cælos fore corruptioni obnoxios, quod eodem prorſus modo ſequitur, ſi aliquæ ſphæræ diſcontinuæ,ſeu aſtra eiuſdem ſpeciei conſtituerentur, vt legenti ibi dicta conſtabit: eſſet enim materia huius ſphæræ capax formæ alterius incompatibilis cum priori in eadem materia, ac proinde ex natura ſua hæc ſphæra eſſet corruptibilis. Quòd ſi materiæ quorumlibet orbium cæleſtium & aſtrorum ſpecie differunt,potiori iure diſſidebunt formæ, & compoſita,quæ à formis ſpeciem deſumunt. Hic etiam vim habent, quæ quæſt. 4. præcedentis tractatus adduximus, ad probandum ſphæras cæleſtes ſpecie inter ſe differre. Et confirmatur primò, de ſphærulis, & planetis diſcontinuis,quia ideò hæc corpora inter ſe,& à ſuis orbibus realiter diſcernuntur,quia diuerſis motibus cientur, quibus diuerſas exhibent apparitiones : ſed inde etiam infertur, diuerſitas ſpecifica corporum mobilium: ergo hæc adſtruenda eſt inter illa. Minor probatur, quia eidem corpori ſimplici ſecundùm ſpeciem ſolùm poteſt naturaliter conuenire vna acquiſitio termini, & vnus modus acquirendi, & exiſtendi in illo, vt conſtat in elementis, & eorum partibus, quarum quælibet ſeparata, ſicut & coniuncta, ad idem vbi, & per eandem lineam, ac eodem modo ſemper nata eſt tendere. At ſphæræ cæleſtes, orbiculi, & planetæ, per diuerſam lineam ex natura ſua agitari exigunt, & diuerſam termini acquiſitionem, ſeu diuerſum acquirendi modum perpetuò habent, ac alia corpora cæleſtia, à quibus realiter diſtinguuntur : igitur ab eiſdem differunt ſpecie; ſiue enim motus ipſi ſpecie inter ſe diſſideant, vt fatentur Patres Conimbricenſes, ſiue ſecùs, ſufficienter indicant ſpecificam mobilium corporum maximè ſimplicium, diſtinctionem. Et certè potior diſtinctionis ratio petitur à diuerſitate motus, quàm à ſituum, & locorum diſcrimine, vnde eam inter orbes decerpunt Conimbricenſes ipſi.

Secundò in vniuerſum confirmatur, quia vnicum principium diſcer

diſcernendi à poſteriori diuerſas rerum naturas, & eſſentiās ſemper extitit propriorum accidentium, & effectuum diuerſitas, quod maximè vim habet in corporibus ſimplicibus; ſed quilibet planeta, & aſtrum habet accidentia propria, & inſeparabilia denſitatis,& luminis,ac orbis,cui inſidet, & diuerſus effectus, & proprius illi attribuitur: neceſſariò ergo infertur aſtra quælibet à propriis orbibus eſſentialiter differre, & conſequenter realiter diſcontinuari,& idem infertur de aſtris ipſis inter ſe, maximè de planetis, quibus diuerſi effectus, & ſitus conueniunt: & idem dicendum eſt de ſtellis fixīs, ob priores præſertim rationes, licèt Pater Molina ſuper hoc non iudicauerit in vniuerſum neceſſarium, quod ampliùs conſtabit ex ſolutione argumentorum aliarum opinionum.

Ad teſtimonium Ariſtotelis in fauorem prioris ſententiæ adductum reſpondetur, ipſum planè loqui de identitate generica ſtellarum cum ſuis orbibus, ſolùm enim contendit, eas non eſſe ſublunaris naturæ, ſed alterius quintæ ſubſtantiæ, ſicut cælum ipſum, cui ſunt affixæ. Ad rationem pro eadem ſententia negamus antecedens primi enthymematis, & minorem ſyllogiſmi in antecedentis confirmationem adducti. Ad illius verò minoris elucidationem non defuerunt aliqui relati à D. Thoma, quæſt. 67.artic.3.qui futilibus quibuſdam argumentis ducti, exiſtimarunt, lucem eſſe formam ſubſtantialem, ſubſtantialéve corpus, apud quos facilè diſtinguerentur aſtra ab ſphæris cæleſtibus per lucem:verùm hac via non eſt ſoluendum argumentum,veriſſimè enim Peripatetica ſchola cum Ariſtotele 2.de anima,cap.7.contra Academicam tenet,lucem eſſe accidentariam formam,& qualitatem, cùm ſub aſpectum cadat, remiſſionem, & intenſionem patiatur, & cum alia forma ſubſtantiali aëris, v. g. in eadem materia exiſtat, quorum nullum ſubſtantiali formæ conuenire poteſt: lux prætereà tranſineat perſpicua corpora, & in inſtanti per totum ſpatium porrigitur, quæ corpori planè repugnant. Alij verò fatentur argumento ex diuerſitate luminis non poſſe colligi diſtinctionem aſtrorum(Sole excepto)à propriis orbibus:exiſtimant enim, quidquid luminis ſingulæ ſtellæ habent, id totum à Sole haurire,quod alij ad Lunam reſtringunt.Horum tamen ſententia falſa eſt. Quamuis enim contra Auicenam, & Macrobium verum iudicemus,omnes ſtellas tam fixas,quàm planetas lumen à Sole mutuari, id quod de Luna fatentur omnes, & luce clarius eſt, cùm pro vario ad Solem aſpectu variè illuſtretur, diuerſaſque induat figuras, vnde idem infertur de reliquis aſtris. Et confirmatur,quia planetæ, quò magis Soli propinquiores ſunt, eò cæteris paribus magis lucent, vt in Marte,& Venere compertum eſt. Quapropter in medio planetarum Sol videtur

collocatus, vt inde tam illis, quàm fixis aſtris lumen commodè diffundant. Quamuis, inquam, hoc verum ſit, non minùs verum puto, cum D. Thoma hîc lectione 10. poſt medium, tam ſtellas fixas, quàm planetas aliquid ex ſe lucis poſſidere. Si enim alicui aſtro ignoto lux eſſet deneganda, maximè Lunæ, & ideò illi præſertim eam detraxerunt auctores citati, Anaximander, Antiphon, & Cleomedes: at Lunæ nequit denegari: ergo multò minùs reliquis aſtris. Minor ex eo liquet, quòd dum eclipſim Luna patitur, nonnihil in ea lucis deprehenditur, cùm tunc etiam rubeat, & tamen à Sole tunc temporis non illuminatur. Interdum verò pars Lunæ à Sole non illuminata nobis non apparet, quia licèt aliquid habeat lucis, nimio Solis ſplendore obſcuratur, ſicuti interdiu obſcurantur reliquæ ſtellæ, in quibus non deprehenditur defectus lucis, quia illuſtrationi Solis nec terra, nec aliquid aliud impedimento eſſe poteſt, & ideò omninò ſemper ab ipſo irradiantur: & ſi in Venere, & Mercurio aliquis diſceſſus lucis Solis contingit, non deprehenditur, quia valdè exiguus, & quia eorum natura lux vberior eſt, quàm Lunæ: in qua etiam, maximè in pleniluuio, ſecundùm partes aliquas lucis defectus ſeu macula deprehenditur, quia ſcilicet illius partes inæqualis ſunt denſitatis, & denſiores plus luminis reflectunt, minùs autem rariores, cùm faciliorem traiectum radiis ſolaribus præbeant.

Nos igitur ad prædictam minorem fatemur, denſitatem, & propriam aſtrorum lucem accidentia eſſe, ac proinde non conſtituere diuerſitatem ſpecificam illorum inter ſe, & à propriis orbibus, nec illam effectuum diſſimilitudo cauſat; contendimus tamen eam diſtinctionem ſupponi, & ex his à poſteriori deduci, non quia lux, & denſitas vnius aſtri non ſit eiuſdem ſpeciei cum denſitate, & luce alterius, aut ipſius orbis, immò & cum ſublunaribus, vt bene D. Thom. cum aliis, in 4. diſtinct. 44. quæſt. 2. articulo 4. nullum enim extat ſpecifici diſcriminis fundamentum, cùm eiuſdem prorſus rationis in ſe formaliter omnia lumina appareant. Immò contrarium conuincitur ex eo, quòd lumen reliquorum aſtrorum, & inferiorum etiam corporum intenditur à lumine Solis, quæ verò ſe intendunt, in eandem coëunt entitatem, & rationem, vt per ſe patet. Illam ergo diſtinctionem aſtrorum inter ſe, & cum orbibus colligimus ex eo, quòd aſtra ſingula ex natura ſua ſpecialia exigunt accidentia, ſeu ſpecialem accidentium intenſionem, & modum, & ſpeciales effectus diuerſæ etiam ſpeciei, quæ illorum orbibus non conueniunt ex natura ſua, quod ſufficientiſſimum ſignum diſtinctionis eſt (etſi alia ſupradicta non extarent) præſertim in corporibus ſimplicibus, quale eſt cælum. Hoc enim ſolo fundamento diuerſitatis accidentium, aut intenſionis illorum naturalis, ab omnibus diſtinguuntur

tur ſpecie elementa,licèt aliter fortè contingat, in partibus corporis mixti. Quod verò additur de diuerſis accidentibus, & effectibus aquæ,friuolum eſt, quia illa diuerſitas non prouenit aquæ à natura,& propria forma, ſed ab extrinſeco,ſecùs quàm in præſenti. Ex quibus conſtat ad ſecundam partem ſecundæ opinionis. Ad fundamentum primæ reſpondetur, diuerſitatem illam ſituum eſſe ſignum diſtinctionis, præcipuam tamen eſſe à nobis aſſignatam,deſumptam ex accidentibus,& effectibus propriis.

QVÆSTIO II.

Vtrùm calor à luce, vel motu ortum ducat.

AD enodandam mentem Ariſtotelis in hoc capite, hanc difficultatem verſant illius interpretes hoc loco. Ex cuius ſolutione conſtabit ad argumentum pro priori ſententia factum quæſt. 3. prioris tractatus,in caput 3. libri ſecundi. Et circa priorem quæſtionis partem,Durandus in 2.diſtin. 14. quæſt.1.ſingulariter exiſtimauit, lucem ſua vi non poſſe calorem producere. Cuius placitum hoc modo firmari poteſt, quia calor eſt prima qualitas; igitur ortum non ducit ab alia qualitate, maximè cùm non appareat, quomodo in virtute lucis contineatur; & aliàs omnia corpora lucida calefacerent,cuius oppoſitum conſtat in aliquibus aſtris,quibus virtus infrigidandi tribuitur,& in aliquibus corporibus ſublunaribus,vt gemmis,& ſimilibus.

Oppoſita tamen ſententia in ſchola recepta communi calculo Doctorum cum Ariſt. 1. Meteororum cap. 3. & ſæpè alibi, & D. Thoma hîc, & aliis locis, & quotidianis experimentis euidenter ſuadetur. Nullus enim non eſt expertus, inferiora corpora Solis luce calefieri, & ideò illius acceſſu, & receſſu, æſtatem, & hyemem contingere. Reflexione item radiorum ſolarium magis incaleſcit hæc infima aëris regio, & alia corpora opaca, quæ vt impediunt radiorum tranſiectionem, ſic eos ſupra ſeipſos retorquendo, occaſionem intenſioris caloris præbent, vſque adeò, vt aliquando ex radiorum coïtu ignis euadat;quod tunc præſertim euenit,cùm per lineas magis rectas radij retorquẽtur, magíſque vniuntur. Et eadem caloris productio in aliis luminoſis experimento conſtat, vt videre eſt in lumine iaculato à Luna,propter quod Ariſtoteles 4. de partibus animalium, capite 5. aſſeruit, noctes plenilunij tepidiores eſſe, eò quòd Luna tunc vberiorem ex ſe lucem refundit. Et 4. de generatione capite 2.dixit, ſicut Sol per annum acceſſu, & diſceſſu, æſtatem, hyememque facit, ita Luna per menſem incremento, & decremento luminis, inde ſcilicet intenſiori, & minùs intenſo calore producto. Quod equidem naturæ valdè conſentaneum fuit, vt præſtantiſſima

qualitas primi corporis, hoc eſt, cæli, vim haberet producendi qualitatem nobiliſſimam inter ſenſibiles corporibus alterabilibus propriam. Nullum enim eſt inconueniens, quòd prima qualitas corruptibilium corporum, à qua aliæ ſecundæ oriuntur, ab alia qualitate propria corporis perfectiſſimi, & incorruptibilis ortum ducat,& in eius virtute eminenter contineatur,& per hoc conſtat ad argumentum pro Durando factum. Ad illud verò, quod tanquam abſurdum infertur,fatemur ingenuè, omnia, quæ lucem obtinent, habere, quantum ex ſe eſt, vim aliquid caloris imprimendi in ea corpora, ad quæ lumen tranſmittunt: verùm id ſæpè non deprehenditur, aut præ ſua tenuitate, quia lumen etiam perexiguum eſt, aut quia ſimul per alias virtutes frigus, ſeu humorem in eiſdem corporibus producunt,vt de corporibus cæleſtibus aſſerit perſpicuè D.Thom. hîc lectio 1.versùs finem,his verbis: *Dicendum eſt ergo, quòd omnia corpora celeſtia ſecundùm communem virtutem luminis habent calefacere, ſed ſecundùm alias proprias virtutes ſingulis corporibus attributas, habent non ſolùm calefacere,& infrigidare,ſed etiam omnes alios effectus corporales efficere in iſtis inferioribus.*

Maior difficultas eſt in ſecunda quæſtionis parte definienda, quamuis enim conſtitutum ſit,& ſenſu exploratum,corpora motu locali incaleſcere, huius tamen nodum enodare, & rationem reddere adeò eſt difficile, vt in duodecim ſententias Philoſophorum agmen diſtraxerit. Itaque rem ipſam tradit Academica ſchola cum Platone in Theæteto, Peripatetica cum Ariſtotele hoc cap.7.textu 42.1. Metereorum,cap.3.Sectione 5. problematum,quæſt.13.& Diuo Thoma, lectione 10. cum communi ſcholaſticorum aſſenſu,id quod quotidianis experimentis notum eſt. Videmus enim tritu duorum lapidum, & ferri, ac ſilicis conflictu, ignem elici. Item globos plumbeos è tormentis exploſos per aërem incaleſcere, & interdum liquefieri; ſagittas, molas farinarias, curruum axes, equorum ſoleas, & aërem celeri raptu percuſſum, calefieri, ſplendere & igniri. Denique ipſa aqua maris ſuapte natura frigida crebro ventorum flatu agitata intepeſcit, & animalium membra latione mota, calorem concipiunt. Si quando verò per motum localem frigus conciliamus, id ex accidenti eueniet, aut quia calidi extrinſeci præſentiam, ſeu reflexionem radiorum hac via vitamus, aut quia aër ambiens à nobis calefactus diſcutitur, alio frigidiori ſuccedente, vt in reſpiratione,v. g. aut denique, quia motione vapor calidus exhalatur & diſſipatur, & natiua frigiditas, aut ambientis corporis incaleſcit. Semper igitur ex ſe motus localis eſt aliquo modo cauſa caloris; licèt formaliter non ſit calefactio,cùm formaliter tendat ad præſentiam, & inde ſpeciem ſumat; ac proinde ſpecie diſtin-

diſtinguuntur,ſicut termini ipſi calor,& præſentia. Quod conſtat ex Ariſtotele in Antepradicamentis,& 5.Phyſicorum,capite 1. & 2.& ex omnibus aliis ibidem, qui omnes ſtatuunt, lationem non eſſe per ſe cauſam caloris, quia vtpote entitas imperfectiſſima, nequit continere illum formaliter, aut eminenter in ſe, neque in proprio termino,qui etiam eſt entitas modalis imperfecta, & nullius rei efficienter actiua.

Circa rationem verò aſſignandam huius manifeſti experimenti, miſſis pluribus ſententiis, quæ longè ab ſcopo veritatis aberrant, & eas percurrere operoſum nimis, & inutile eſſet, prima earum, quæ magis ad veritatem accedunt, aſſerit, calorem motu editum oriri à calore virtuali, inhærente corporibus, quæ fricantur.Ita philoſophatur Durandus in 2.diſtinctione 15. quæſtione 3. cum aliis quibuſdam maximè è recentioribus. Verùm hæc ſententia non eſt vniuerſim vera. Quamuis enim aliqua ſublunaria corpora huiuſmodi calorem virtualem contineanr, quæ motu quaſi excitata calefiant, in omnibus tamen corporibus ſub Lunæ orbe contentis, illum calorem conſtituere, fundamento rationis caret, immò rationi aduerſatur, cùm aliqua ſint corpora ſolida, aquea, vel terrea, ac proinde eximiè frigida, ex quorum attritu calor oritur. Oportebat etiam oſtendere, quomodo calor ille latens, & virtualis per lationem excitetur, vel augeatur,quod Durandus non explicat, & ideò quæſiti rationem non eſt aſſequutus.Quam vt inueniat Thom. Garbius 2. libro ſuæ ſummæ, tractatu 2. quæſtione 6.in quolibet mixto partes diſſimiles agnoſcit, alias quidem ſubtiliores, & calidiores, igneas ſcilicet, & aëreas, alias verò magis denſas, ac frigidas, plus terræ, & aquæ retinentes. Hoc autem poſito exiſtimat, mutua corporum colliſione partes illas igneas, & aëreas, à centro ad circunferentiam corporis euocari, & per diſtractionem, & rarefactionem quaſi diuelli à partibus frigidis, & ſic ipſas calidiores apparere, & ad alia corpora contigua calorem fundere. Sed nec poſitio placere omninò poteſt, quia inſufficienter rem explicat, & falſa quædam aſſumit. Nam in primis nequit cum fundamento aſſignari in quibuſlibet mixtis, vt in cryſtallo, & ſimilibus, ea partium diſſimilitudo, quæ ad hoc ſufficiat. Liberè enim omninò, & contra rationem ſupponitur, omnia mixta plus caloris habere in partibus abditioribus, quàm in extimis. Et quidem Garbius videtur ſentire, formas elementorum actu latere in mixto contra Ariſtotelem, & communem ſententiam à nobis corroboratam in libris de generatione. Denique licèt admitteremus in qualibet re mixta partes illas diſſimilares ab hac ſententia excogitatas, & ex eis abditiores eſſe calidiores, nequit intelligi, qua ratione internæ partes ſolidorum corporum non

viuentium (de fluidis nanque, & viuentibus alia eſt ratio) exteriorum attritu, è centro ad circunferentiam euoluantur, cùm aliis extimis continuæ fiunt, & eas non poſſint penetrare; neque ſicut fluidæ propriam in corpore poſitionem cum aliis mutare: adhuc ergo ſupereſt, adæquatam huius effectus cauſam aſſignare.

Albertus Magnus 1. Meteororum tractatu 1. capite 15. & Zimara in ſuis Theorematibus, propoſitione 45. eiuſdem rei cauſam inueſtigantes, eam reddidêre, quia ſcilicet partes corporum, quæ colliduntur, rareſiunt, & media rarefactione excitatur calor, ad quem præuia diſpoſitio eſt raritas. Verùm neque hi Doctores quæſiti cauſam attigerunt, non enim apparet qua ratione inducatur raritas per motum localem in corporibus ſolidis, nec minori hoc indiget explicatione, quàm id, quod inueſtigamus, & ſaltem non introducitur tanta raritas, quæ ad hoc ſufficiat, cùm ſenſu non deprehendatur in his corporibus ſtatim poſt colliſionem. Et ideò Patres Conimbricenſes in hoc cap. 7. quæſt.6.artic.2. cum aliis, quos ipſi citant, quibus ſententia Alberti arridet, addiderunt, per motum non ſolùm raritatem induci in corporibus ſolidis ſe percutientibus, ſed etiam, & maximè, in aëre intercepto, & alliſo, quam raritatem calor conſequitur. Sed tamen hoc modo, licèt aſſignetur maior raritas, nondum oſtenditur ſufficiens cauſa illius, nedum caloris excitati per lationem, quam quærimus, quia adhuc difficile, & inexplicatum relinquitur, quænam ſit cauſa raritatis. Prætereà, licèt raritas aſſecla ſit caloris, tamen non ipſam calor, ſed calorem ipſa conſequitur iuxta communem ſenſum, vtpote qualitas ſecunda ex permixtione caloris, & aliarum primarum qualitatum ortum ducens, quæ vtpote qualitas ſecunda ſpecie diſtincta à calore, ex eo longè imperfectior, nequit illum producere, nec formaliter, aut eminenter continere, vt conſtat ex Ariſt.4.Phyſ. text. 87. Etſi dicatur cum Patribus Conimbr. non ſequi calorem ex raritate, vt ex cauſa, ſed vt ex comite: igitur adhuc eſt ſuperaſſignanda cauſa caloris, quæ tamen ab his non aſſignatur. Et vlterius, calor non ſolùm eſt comes raritatis, ſed illius cauſa, vel potiùs habens ſe ex parte cauſæ, vt diſpoſitio præuia; igitur nõ poteſt eſſe effectus raritas, aut comes præuius: alia ergo cauſa inueſtiganda ſupereſt.

Denique D. Thomas hoc loco lect. 10. aſſerit, ideò motum localem eam habere prærogatiuam, vt calorem efficiat, quia eſt omnium motuum primus, & auctore Ariſt. 10. Metaphyſ. capit. 4. primum in vnoquoque genere eſt cauſa reliquorum. Hæc tamen Angelici Doctoris coniectura, ſeu congruentia veriſſima eſt, etſi Theorema illud Ariſtotelis, vt alibi diximus, intelligi debeat de primo in aliquo genere cauſalitatis; ſupereſt tamẽ explicandum,

quæ

qua ratione id contingat, & ideò alia verba inferiùs ſubiunxit Diuus Thomas, quæ in veriori huius rei explicatione expendemus. In qua facilius ſanè eſt, quid alij dixerint impugnare, & quæ non ſit adæquata ratio oſtendere, quàm proprium ſenſum, & perſpicuam huius rei rationem demonſtrare. Vt autem vtrunque, quantum fieri poteſt, dilucidè aſſequamur, aliquot ſunt concluſiones ſubiiciendæ.

Prima concluſio: motus localis in animalibus, peculiari ratione, eſt cauſa caloris, quatenus occaſione lationis, maior ſpirituum vitalium, & animalium copia, ad externas animantium partes aduentat. Id quod duplici de cauſa videtur contingere: primò, quia facultas motrix huiuſmodi ſpirituum miniſterio vtitur ad motionem exequendam, & ideò vberiorem ſpirituum copiam tunc temporis attrahit. Secundò, mediante motu locali, animantium pori protrahuntur, & liberiorem ſpiritibus aditum relinquunt: ex quo fit, vt prolixiori motu animalia defatigentur, ob ſpirituum ſcilicet diſpendium. Cùm igitur huiuſmodi ſpiritus calidiſſimi ſint, hinc prouenit, vt eorum interuentu partes animalis incaleſcant. Accedit, quòd etiam ad has partes, dum mouentur, plus ſanguinis, & ſpirituum vitalium in ſe recipit, quæ vt in ſe multùm caloris habent, in partes ſibi proximas tranſmittunt.

Secunda concluſio: ex mutua corporum ſublunarium colliſione, tanquam ex conditione, raritas ortum ducit. Hanc concluſionem ſupponunt communiter Doctores, vt vidimus, referentes varias ſententias, & probat experimentum ipſum. Conſtat enim corporum partes aëris præſertim, mutua attritione, nonnihil inter ſe diſtrahi, & maius occupare locum, quod aliter, quàm per rarefactionem contingere nequit, cùm id eueniat ſine additione quantitatis: id quod ex ſequenti aſſertione ampliùs intelligetur, & roborabitur: Dixi, tanquam ex conditione, quia ſicut non poteſt latio eſſe cauſa, ſeu cauſatio propria caloris, ſic neque raritatis, cùm per ſe ſolùm tendat ad vbi, tanquam ad proprium terminum, qui ſpecie, vel genere à raritate diſſidet. Quia igitur motu locali variè agitantur partes mobilis, & maximè corporis medij, ratione cuius agitationis diuerſimodè diſponuntur in ordine ad primas qualitates, ex quibus raritas pullulat, hinc fit, vt medio motu locali, tanquam conditione conſurgat raritas: ex quo fit, priorem eſſe productionem caloris, quàm raritatis, vt diximus, tantùm abeſt, vt raritas ſit cauſa, aut præuia conditio ad effectionem caloris.

Tertia concluſio: motus localis dicitur cauſa caloris, eò quòd medio motu partes minùs calidæ, & ſiccæ diſtrahuntur, relictis calidioribus, & ſiccioribus, in quibus proinde intenſior

calor

calor deprehenditur, & producitur, & per quas in corpus contiguum tranſmittitur. Quæ concluſio priùs explicanda eſt, deinde probanda. Pro cuius elucidatione in memoriam reuocandum eſt id, quod 2. libro de generatione diximus, aërem elementarem eſſe calidum, ferè in ſummo gradu, & valdè rarum, quamuis continua vaporum, exhalationumque terreſtrium permixtione, frigiditatis & denſitatis multùm imbibat. Præterea, cùm ex occurſu duorum corporum calor, ſeu ignis conſurgit, aër intercipitur, & attenuatur; quod verum eſt, ſiue corpora ſint diſtincta ab aëre, ſiue ſint partes eiuſdem aëris ſolidiores, quæ mediis tenuioribus ſe per motum offendunt. In corporibus item ſolidis communiter ſunt duo genera partium, aliæ craſſiores, in quibus viget frigiditas terrea, aliæ minùs craſſæ, & magis diſſecatæ, in quibus calor, & ſiccitas, illius aſſecla pollent. Licèt hoc non eodem modo in omnibus corporibus mixtis reperiatur, & ideò aliqua corpora dicuntur terrea, vel aquea, alia ignea, vel aërea: non quia in illis elementorum formæ maneant, vt aliqui decepti putarunt; ſed quia alicuius elementi qualitates propriæ in aliquibus mixtis, aut in quibuſdam eorum partibus magis relucent, in aliis verò proprietates elementi alterius.

His igitur prælibatis noſtra concluſio probatur hac ratione: motus localis eſt cauſa caloris: at hoc non poteſt haberi vllo ex his modis, quo id explicant relatæ ſententiæ, bene tamen in ſenſu noſtræ concluſionis: igitur iuxta illam ſolùm verum habere poteſt propoſitio illa ab omnibus recepta. Minor quoad priorem partem liquidò conſtat, ex refutatione aliorum modorum explicandi prædictum axioma. Quoad poſteriorem verò probatur primò, quia nulla alia probabilis via ſupereſt, hoc explicandi: deinde roboratur ex ipſa rei natura, quia quoties duo corpora ſolida ſibi inuicem occurrunt media latione, quò magis approximantur, magis atteritur aër interceptus (in hoc enim contingit, motum eſſe cauſam caloris, vel in hoc maximè) hoc eſt, magis ſegregantur, & expelluntur partes illius craſſiores, & aduentitiæ, terreæ ſcilicet, & aqueæ, & peregrinæ impreſſiones, quæ omnes, vtpote magis denſæ, magis impediunt occurſum illorum corporum, & fortiùs ab illis impelluntur, & detruduntur, relictis interim purioribus & diſſecatioribus partibus aëris: ſed in his partibus aëris viget calor propè ſummus, natura ſua, & ſi aliquid caloris ab extrinſecis impreſſionibus ſublatum fuerit, illis remotis in ſtatum priſtinum à propria forma per naturalem emanationem ſe reducunt: igitur ablatis impedimentis, intensè percipietur calor in his partibus purioribus; ac in corporibus ipſis localiter motis ſimilis calor in paulò minori intenſione ab aëre produci-

producetur, & idem eſt de ſiccitate calori congenęa,& aſſecla raritate:quibus mediis accedente contrariorum remotione forma ignis nonnunquam introducitur in ipſa præſertim materia aëris, qui frequenti exhalationum ſiccarum appulſu, & commixtione, ab ingenita ſumma humiditate,qua igni poſſet reſiſtere,detruditur, & ſic in flammam nonnunquam conuertitur, quæ frequentiùs verus ignis non eſt, ſed particulæ aëris nimis raræ & ſiccæ. Quæ quaſi ſegregatio, & euolutio partium optimè poteſt in aëre contingere, cùm fluidus ſit, fluxui, & refluxui obnoxius, cuius aliquæ partes, præſertim extraneis infectæ halitibus, facilè reſiliunt, & à corporibus ſolidis diſcedunt. In aliis autem corporibus nón ita facilè id euenit,vt cuique videre eſt: contingit autem faciliùs caloris, immò & flammæ generatio ex percuſſione aliquorum corporum, vt chalybis, & ſilicis,v. g. quia ea aptiora ſunt ob ingenitam duritiem; & angulorum diſtinctionem, ad prædictam aëris percuſſionem, & attritionem, ſeu attenuationem in puriores,& minores partes. Accedit, quòd aliquando ipſa corpora non parum caloris habent in partibus minùs craſſis,licèt immixtum cum nimia denſitate,& frigiditate in partibus craſſioribus: attritu autem alterius corporis hæ partes hebetiores ex parte diuiduntur, cùm in illas, vt quæ magis illi contrariantur, fortiùs agat corpus durum,occurrens,manentibus aliis,quæ & in ſe ſunt calidiores, & ad calorem ſuſcipiendum magis aptæ; quæ diſtractio, & diuiſio partium laxiori, & in propria ſignificatione videtur appellari nonnunquam à Doctoribus raritas, ſeu rarefactio. In quo ſenſu poſſunt benignè interpretari aliqui ex Doctoribus relatis ſuprà, & hanc viam exponendi commune illud axioma manifeſtè videntur ingreſſi Ariſtoteles, & Diuus Thomas, ille in hoc capit. 7. illis verbis: *Caliditas ab ipſis (id eſt, ſtellis) lumenq; adeò fit, quia aër ab illarum motione fricatur, ſeu attrito aëre ab earum latione.* Diuus verò Thomas ibidem dicit, hoc contingere per contritionem, compreſſionem, ſiue confricationem aëris, non ita vt calefactio ſagittarum, v. g. ſit cauſa calefactionis aëris, ſed è contrario, vt Alexander expoſuit Ariſtotelem, cuius rationem reddit ſanctus Doctor, quia ſcilicet aër eſt propinquior naturæ ignis: igitur ex eo apertè putant motum eſſe cauſam caloris in aëre, quia per illum magis relinquitur aër ſuæ naturæ viciniori igni, quod non poteſt aliter euenire, niſi modo à nobis explicato; & ſatis indicato à Diuo Thoma & Ariſtotele. Et quòd non proueniat calor ex præcedenti aliqua raritate tradit ſanctus Thomas eadem lectione his verbis: *Alteratio autem ſecundùm omnes alias qualitates cauſatur ex alteratione primarum quatuor qualitatum,inter quas duæ actiuæ,ſcilicet,calidum, & frigidum,ſunt priores.* Motus igitur localis eſt cauſa

caloris

caloris vniuerſaliter, per accidens, & vt applicans cauſam per ſe, quoties per ipſum partes aëris medij attenuantur, & magis ab extraneis, & craſſioribus purgantur intimiùs applicatis, vt explicuimus, & medio calore in cauſa eſt raritatis: in animalibus verò alia prætereà eſt via concipiendi calorem, vt explicuimus; & hanc rationem explicandi communem doctrinam de calore orto ex motu locali ſubodorati ſunt aliqui Doctores ex relatis, etſi nullus id, quod mente concepit, planè expreſſerit.

CAPVT VIII.

Textus Ariſtotelis.

Cùm autem & ſtellæ tranſferre videantur, & totum cælum, &c.

Breuis expoſitio textus.

IN hoc capite agitat Ariſtoteles alteram quæſtionem ad ſtellas pertinentem, & ſtatuit, eas non moueri per ſe, ſed motu ſuorum orbium circunuehi, id quod tribus rationibus concludit. Et hæc eſt totius capitis ſumma. Prima ratio eſt, ſtellæ, & cælum circunuoluuntur perpetua conuerſione: ſed hoc nequit contingere, ſtella, & orbe quieſcentibus, cùm id aduerſetur manifeſtæ experientiæ; neque vtroque motum ſubeunte, quia aliàs ſtella, æqua velocitate moueretur cum orbe cui coniuncta eſt, quod probat eſſe abſurdum, quia in naturalibus, quò vnunquodque maius eſt, eò velociùs motu proprio mouetur, vt in pergrandi ſaxo comparatione lapilli conſtat. Deinde hæc æqualitas nequit prouenire neceſſitate naturæ, quia ſi ſtella minoris orbis in maiori ponatur, velocior erit, & è contrario: neque euenire poteſt fortuitò, quia ſic non in omnibus circulis eodem modo ſe res haberet, & quæ caſu eueniunt, ſunt præter naturæ ordinem. Neque denique rationi congruit, vt orbes quieſcant, & moueantur ſtellæ, quod ex eiſdem abſurdis probat, & quia cælum diſſecarent: conſequens ergo fit, ſtellas non cieri proprio motu, ſed infixas ſuis orbibus ab eis circunduci.

Secunda ratio ſic procedit; ſi ſtellæ proprio motu cierentur, cùm ſint rotundæ, & globoſæ figuræ, vt aſpectu ipſo apparet, & omnes concedunt, aut is motus eſſet conuerſio, hoc eſt, in eadem parte, in eodemque loco; ſeu volutatio, id eſt, in orbem cum mutatione ſitus totius mobilis, & alternata facie: at neuter eſt, quia per conuerſionem nūquam aliò transferrentur contra experientiam, & per volutationem non ſemper eadē facies appareret, cùm tamen aliter contingat. Quæ ratio ſolùm contendit, non moueri ſtellas orbibus totalibus immotis, non tamen obſtat, quominus in ſuis epicyclis motu diſtincto à totali orbe deferantur. Denique non mouentur aſtra motu progreſſiuo, cùm eis ad eum motum organa neceſſaria non tribuerit natura, cùm tamen in neceſ-

ſariis non deficiat, & ad eundem inutilis ſit figura globoſa, qua prǽditæ ſunt ſtellæ. Supereſt ergo, vt ſtellæ ſuo orbi ſint continuæ, & motu illius ferantur.

CAPVT IX.

Textus Ariſtotelis.

Ex his autem patet id, quod dictum eſt à quibuſdam, &c.

Breuis expoſitio textus.

OStendit Ariſtoteles in hoc capite aſtrorum latione concentum aliquem non effici. Diuiditur caput in duas partes: in priori Pythagoreorum dogma cum ſuis fundamentis refert: in poſteriori illud confutat. Placuit itaque Pythagoreis aſtrorum motu ſonum temperatum, & concentum quendam effici; quia apud nos is ſonus euenit ex corporibus motis, & eò maior, quò plura ſunt corpora grandiora: & celeriùs mota: igitur id eueniet in orbibus cæleſtibus, licèt huiuſmodi concentus à nobis non percipiatur, ob aſſuetudinem; illi enim ab ipſo ortu aſſuefacti ſumus: ſicuti accidit artifitibus æris ſonum malleorum non diſtinguentibus. Verùm, inquit Ariſtoteles, hoc concinnè & muſicè dictum eſt, non tamen verè & philoſophicè, quia præterquàm quòd abſurdum eſt aſſerere, nos eiuſmodi ſonum non percepturos, non poſſet non hæc inferiora vehementer lædere: ſiquidem minor ſonus tonitrui non ſolùm animantia, ſed & duriſſima ſaxa interdum frangit. Secundò id ipſum coarguit, quia quod in alio fertur & per ſe non mouetur, ſonum non facit, vt patet in partibus nauigij, firmiter cohærentibus; at aſtra feruntur in ſphæris cæleſtibus illis affixa, vt ſuperiùs oſtenſum eſt: non ergo efficiunt ſonum, quem certè efficerent, ſi aërem, vel ignem ſuo motu rumperent. Ad naturæ tamen prouidentiam ſpectat, ne detur talis ſtrepitus, qui non poſſet non omnia apud nos turbare.

CAPVT X.

Textus Ariſtotelis.

De ordine verò ipſarum, quomodo quæque diſpoſita eſt, &c.

Breuis expoſitio textus.

ACturus Ariſtoteles de ſtellarum, planetarum præſertim, ordine, ſitu, & diſtantia, ad Aſtrologos horum conſiderationem remittit, quorum partes ſunt, non Philoſophi, magnitudines, portiones & diſtantiam ſcrutari. Subiungit breuiter id, quod ad Philoſophum ſpectat, ſcilicet, quantò Planeta altior eſt, & primæ ſphæræ propinquior, tantò proprium ipſius

motum

motum tardiorem eſſe; minùs verò, quò magis diſtat, inuerſo tamen ordine contingit in motu, quo à prima ſphæra rapiuntur.

CAPVT XI.

Textus Ariſtotelis.

At, qui figuram vniuſcuiuſque ſtellarum rotundam, &c.

Breuis expoſitio textus.

INtendit Ariſtoteles hoc capite probare, ſingulorum ſyderum figuram eſſe rotundam, id quod ex dictis ſatis liquebat, cùm eadem ſyderum, & ſphærarum ſit natura, ac proinde eadem affectio, & figura. Id verò probatur duplici ratione. Prima, natura nihil fruſtra facit; igitur cùm ſtellæ haud aptæ ſint moueri per ſe, eam illis figuram tribuit, quæ minùs apta ſit ad motum progreſſiuum, hæc autem eſt rotunda, cùm nulla organa admittat. In quo non committit circulum vitioſum Ariſtoteles, quia vt aduertit Diuus Thomas hîc, anteà non probauit Ariſtoteles, ſtellas non moueri præcisè, ex eo, quòd habeant rotundam figuram, ſed aliis etiam rationibus. Secunda ratio: eadem eſt figuræ ratio in Luna, & in reliquis aſtris: atqui Luna eſt rotunda, quia cùm creſcit, & decreſcit, arcus ſimilitudinem refert, & cùm Sol Lunæ interpoſitione obſcuratur, concauus apparet: igitur omnia aſtra rotunda ſunt.

CAPVT XII.

Textus Ariſtotelis.

Cùm autem duæ ſint dubitationes, de quibus quiuis, &c.

Expoſitio textus.

IN præſenti capite duas proponit Ariſtoteles quæſtiones diſcutiendas, quod in duas præcipuas partes diuiditur. In priori temeritatis, & arrogantiæ deprecata ſuſpicione proponit dubitationes, difficileſque reddit, in poſteriori eaſdem diſſoluit. Ad primam igitur accedendo partem, quærit Ariſtoteles, quare errantes ſtellæ non eò pluribus motibus cientur, quò magis à primo orbe diſtant, cùm hoc videatur rationi conſonum, vt cùm prima ſphæra vna tantùm motione feratur, proxima inferior rapiatur duplici motu, & alia triplici, ac ita reliquæ deinceps: & non potiùs aliqui inferiores orbes paucioribus agitentur motionibus, quàm ſuperiores nonnulli, vt Sol, v. g. tribus tantùm motibus fertur, & tamen alij ſitu ſuperiores planetæ quatuor cientur motibus. Deinde rurſus quæritat Philoſophus, cur ſupremo orbi tam inſignis, & à nobis incomprehenſibilis aſtrorum

multitudo inſideat, inferiorum verò ſingulis ſingula tantùm, non ſeruata in hoc proportione debita. In ſecunda parte capitis, quæſtionibus iam ſatisfacit, & priùs priori, cuius reſponſio, multis obſcurè ſatis prælibatis; ſic breuiter formari poteſt. Corpora cæleſtia, vtpote vniuerſales rerum omnium cauſæ, in eum finem agitantur, vt ſublunaris mundi effectus in lucem edant, & tueantur: igitur ex hoc fine & non ex ſitus ordine, plures, pauciorésve motus ſortiri debent: ac proinde loci dignitate non obſtante vnuſquiſque globus iis motibus exigit circumagi, quos influendi efflagitat ratio, qui pro ſingulis ſphęris ab Aſtronomis numerantur. Poſterioris quæſiti triplicem rationem aſſignat Ariſtoteles: prima deſumitur ab excellentia primi orbis, proueniente à perfectiori intelligentia motrice, & à cauſalitate in inferiora vniuerſaliori; ſecunda eſt, quia voluit natura ſtellarum multitudine compenſare motuum multiplicitatem, quam inferioribus ſphæris præ omnium prima contulit. Tertia denique, quia ſi in orbibus inferioribus eſſent plures ſtellæ, non eſſet proportionata virtus, & impulſus primi motoris communi lege primo mobili impreſſus, pro tam perfectis orbibus ſecum rapiendis.

QVÆSTIO I.

Quomodo aſtra moueantur.

EX iis, quæ Ariſtoteles, his quinque proximis capitibus tractat, aliqua adeò perſpicua ſunt, vt altiori diſcuſſione non indigeant: alia ex ſuperiùs dictis liquidò conſtant, non pauca ad Aſtronomos ſpectant, ipſo Ariſtotele teſtante. Reliqua autem vnica hac quæſtione quantum ſatis fuerit, perſtringemus, priùs examinantes, an ſtellæ moueantur, deinde de iis, quæ motui aſtrorum accidunt, differemus.

Et circa priorem partem, non defuerunt, qui exiſtimauerint, omnia aſtra in orbem peragi immoto cælo. Conſtat enim vel ipſis oculis aſtra moueri, ſecùs de orbe ipſo; quod contingere poteſt, ſicut immota aqua euenit motus piſcium in mari. Dicendum tamen eſt primò, orbes cæleſtes ſimul cum aſtris moueri. Hic eſt communis ſenſus Doctorum vtriuſque ſcholæ, Philoſophicæ, & Aſtronomicæ, & ideò nullũ in ſpeciali referre oportet. Cuius aſſerti efficaciſſimum fundamentum eſt, quia ſi ſtellæ immoto orbe illum per lationem peragrarent, planè ſequeretur, cælum eſſe corruptioni obnoxium aduersùs ſuprà dicta ex communi ſenſu: ergo non ita contingit. Illuſtratur ſequela, quia ſtellæ nequeunt orbem permeare per penetrationem, cùm vtrunque ſit corpus quantum, cuius naturalis affectio eſt impenetrabilitas: igitur facta ipſius orbis diuiſione, & diſſecatione, vt infert Ariſtoteles, cap. 8. quæ planè incorruptibilitati

V.

repugnat, cui non minùs aduerſatur, nunc orbem cæleſtem rareſcere, nunc denſari: vtrunque enim in ſola corpora corruptioni obnoxia conuenit, & quantumuis rarefiat, non poteſt aſtro aditus, ſeu tranſitus patere, ſine penetratione, aut ſciſſione partium, vt per ſe conſtat. At confinget non nemo, in cælo quoſdam quaſi canales, quibus illabantur aſtra. Verùm hoc figmentum facilè falſitatis conuincitur, nam & ſine vllo fundamento hanc cæli peregrinam conſtructionem mente architectaretur, cùm altiori alia cælum conſtet, & contra rationem: nam vel canales illi eſſent oppleti aliquo corpore, vel ſecùs: ſi hoc detur, dabitur & vacuum naturaliter contra naturæ ordinem, & communem ſenſum: ſi aliud, aut illud corpus eſſet ſublunaris naturæ, aut cæleſtis; non primum, quia iam eſſet in cælo corruptibile aliquid, & violentum, quod proinde non poſſet ibi perpetuò conſeruari, & ſpatium relinqueret: non poſterius, quia cùm illud corpus eſſet eiuſdem naturæ cæleſtis, cum orbibus, qui ſolidi ſunt, vt ſuprà probauimus, ſolidæ etiam naturæ erit, ac proinde inutile ad ſpatium per fluxum replendum. Accedit, quòd cùm aſtra non ſemper eadem incedant via, ſed diuerſa valdè, vt Aſtrologi admonent, totum orbem infinitis pænè riuulis intercidi neceſſe foret, quod ſoliditatem, ac per conſequens incorruptibilitatem cæli de medio tollit. Ex quibus fundamentum partis oppoſitæ ſolo manet æquatum.

Dicendum eſt ſecundò, aſtra firmamenti non alio, quàm motu proprij orbis moueri, & idem eſt de planetis, reſpectu orbium partialium, quibus inſident. Hoc aſſertum quoad primam partem probauit Ariſtoteles ex inſtituto capite 8. præcedenti. Et confirmant Aſtronomi ex eo, quòd ſtellæ firmamenti eundem omninò inter ſe ſeruant ſitum, quod certè non contingeret, ſi propriis motibus agitarentur, & non eſſent orbi infixæ, vt nodi tabulæ. Et certè huius rei argumentum efficaciſſimum eſt, quòd nullum extet priuati motus fundamentum, ſiquidem nihil in ſtellis apparet, quod in motum propriæ ſphæræ reduci non poſſit, aut etiam in conditionem, ſeu diuerſitatem medij, per quod viſuntur, quæ etiam probant de motu errantium ſyderum, relato ad peculiares orbes eà differentes, qui eccentrici nuncupantur, vt conſideranti patebit. Nec vllum eſt argumentum diſtinctionis motuum, cùm eo præciſæ hæ ſphærulæ eccentricæ diſtinctæ conſtituantur, vt diuerſæ, aſpectus planetarum, & diſtantiæ inter ſe, & à terra, cum motu ſuorum orbium ſtare poſſint: (loquor de motibus circularibus planetarum: an verò eorum aliqui vlteriùs cieantur cum ſuo epicyclo, Aſtronomis diſcutiendum relinquimus.) Hoc tamen diſcriminis verſatur, inter aſtra firmamenti, & errantia ſydera,

ra, quòd illa eodem, quo totalis orbis circumaguntur motu. Planetæ verò licèt latione partialis ſphæræ circunferantur, diuerſa tamen à latione orbis totalis: propter quam nunc magis, nunc minùs à fixis ſtellis, & terra diſtant, & errantia nuncupantur.

Hîc tamen animaduertendum eſt, cùm Ariſtoteles capite 8. citato, etſi vnquam alibi aſſeruit, ſtellas eſſe orbibus propriis continuas, non loqui de continuitate ſtrictè ſumpta, quæ reperitur inter ea, quorum vltima ſunt vnum, ſed laxè pro coniunctione, & ſimultate inſeparabili, etiam ſine vnione. Colligit enim illam ex eo, quòd non mouentur ſtellæ motu diſtincto à ſuis orbibus, ad quod proculdubiò ſufficit inſeparabilis coniunctio ſine vnione propria, nec alia inde infertur, & ſuprà probauimus omnia aſtra à ſuis ſphæris diſtingui ſpecie, ac proinde non continuari.

Ex dictis conſtat Pythagoræ, & ipſius auditorum dogma, de ſono, ſeu concentu aſtrorum, figmentum eſſe, & vt ait Baſilius homilia 1. Hexameron, impoſturam veteratoriam, & ruinoſa carie perflaccidam: nam præterquàm quòd incredibile prorſus eſt, tam acrem aſtrorum ſonum à nobis non audiri, vt argumentatur Ariſtoteles, cap. 9. corpus, quod non per ſe, ſed omninò infixum alteri mouetur, qualiter aſtra moueri probauimus, implicat edere ſonum, vt ipſe proſequitur Ariſtoteles, cuius doctrina veriſſima eſt, non ſolùm de motu aſtrorum, ſed etiam ipſorum orbium, quæ præter primam rationem probatur à priori, quia vt ex Ariſtotele diximus, 2. de anima in caput 8. quæſtione 2. productio ſoni exigit tria corpora realiter diſtincta, etſi non ſemper diſcontinua, quorum duo ſe percutiant, reſiliente altero; fit enim tantummodò ſonus vel violenta percuſſione, vel diuiſione violenta, vt omnes fatentur, & inter cæleſtes ſphæras, non eſt tertium corpus, quod reſiliat. Nec contingere poteſt diuiſio, ſeu percuſſio violenta, cùm inter ſe ſint omninò contiguæ, leues, & bene cohærentes: igitur fictitius omninò eſt huiuſmodi concentus cæleſtis, licèt alium concentum cælo non inficiemur. De quo Iob capite 38. dixit: *Concentum cæli quis dormire faciet?* hoc eſt, vt Hieronymus ibi interpretatur, harmoniam, & pulchritudinem cælorum, qua Angeli, hominéſque inuitantur, & alliciuntur ad Dei factoris laudem, nemo obſcurare, impediréve poteſt, qui concentus nuncupatur à Boëtio, lib. 1. muſicæ, capite 3. muſica mundana, quæ ſcilicet, in nexu, conſenſu, ordine, ac proportione rerum inter ſe ſita eſt.

Circa poſteriorem quæſiti partem plura tradunt Aſtrologi, quorum hæc propria ſunt, nonnihil tamen, prout inſtituti noſtri ratio poſtulat, quàm maxima breuitate ex ipſis trademus. Et

primò perſpicuè oſtendunt, primum mobile ſuam explere circuitionem ab ortu ad occaſum ſpatio vigintiquatuor horarum, quo motu incredibilis celeritatis ſecum rapit omnes inferiores globos, etſi non pari celeritate cum ipſo, & inter ſe. Saturnus verò (& quod de planetis dicimus, de ſuis differentibus ſphæris dictum puta) proprium perficit motum ab occaſu in ortum retrocedendo eo modo,quo ſuprà explicuimus, annis ferè triginta. Iupiter item annis ferè duodecim. Mars annis ferè duobus, Sol diebus tercentis ſexaginta quinque, horis quinque, minutis circiter quadraginta nouem, quod ſpatium annus ſolaris nuncupatur.Venus,& Mercurius eodem ferè tempore, quo Sol ſuum circulum peragunt. Luna denique ſuum conficit motum diebus viginti ſeptem,horis ferè octo. Vbi animaduertendum duxi,prædictum cæleſtium orbium ordinem, & ſitum, manifeſtis Aſtrologorum obſeruationibus ratum eſſe,ita vt in dubium vocari nequeat:quamuis Ariſtoteles, vt ex capite 12. liquet,Solem & Lunam infimo planetarum loco collocauerit, ſicuti alia etiam nonnulla eodem capite aſſeruntur ab Ariſtotele, quæ longa Aſtrologorum obſeruatione aliter ſe habere reperta ſunt. Præterea, ex ſententia Ariſtotelis, vt vidimus capite 10. quò propinquiores ſunt orbes planetarum primo mobili, eò velociùs diurno motu rapiuntur; propriam verò circuitionem tardiorem habent,quod iuxta nuper dicta accipiendum eſt, vt verum habeat. Cuius rationem reddit Diuus Thomas hîc lectione 15. quia ſcilicet motus ab Oriente in Occidentem eſt cauſa ſempiternæ durationis rerum, & ideò perfectiùs competere debet cæleſtibus ſphæris, quò magis accedunt ad ſubſtantias ſpirituales compotes immortalitatis: alius verò motus receſſus ab occaſu in ortum generationis,& corruptionis patens eſt,teſte Ariſtotel.libr.2. de ortu,& interitu,cap.10.textu 56.& ideò naturæ rerum conſonat,vt velocior reperiatur in eis ſphæris, quæ ad res corruptioni obnoxias magis approximantur. Et de inæqualitate motus rapti confirmari poteſt, quia cùm inferiores ſphæræ à prima diurno motu rapiantur, mirum non eſt, quinimmò valdè congruum,vt minùs magis diſtantes impellat: minùs, inquam, quoad conſummationem circulationis, ſpatio vigintiquatuor horarum, non quoad agitationem partium; nam cùm ſuperiores vaſtioris molis ſint, longè maius ſpatium eodem tempore percurrunt. De inæqualitate etiam motus proprij ea poteſt eſſe congruens ratio, quia cùm ſphæræ, quò inferiores ſunt ſitu, eò ſunt minoris magnitudinis, faciliùs poſſunt æquali impetu velociùs agitari, quàm maiores infra primum mobile: de hoc enim alia eſt ratio, propter conſtantem, & ratam diurnam aſtrorum reuolutionem.

De numero verò ſtellarum incurrentium non fuit eadem ſententia. Alij enim plures, & penè innumerabiles, alij pauciores agnouerunt. Aſtrologi tamen noſtri temporis pugnaciſſimè tradunt, & ſe perſpicuè obſeruaſſe teſtantur in firmamento duas de viginti ſupra mille duntaxat ſtellas; quod verum ego exiſtimo, ſi intelligatur, vt illorum aliqui intelligunt, de ſtellis, quæ facilè, & quouis anni tempore notari poſſunt: de aliis enim, quæ haud facilè deſignari queunt, verè docent cum aliis Patres Conimbricenſes 2. de cælo, cap. 12. quæſt. 1. art. 1. multò plures inueniri. Dixit enim Ariſtot. hoc capit. 12. eſſe pænè innumerabiles, quod de numero illo ſtellarũ ab Aſtronomis aſſignato verificari non poteſt, & libro 1. Meteororum, cap. 8. aſſerit, aliqua eſſe aſtra, quæ certo ſitu deprehendi non poſſint. Et idem tradit Auguſtinus 16. de Ciuitate Dei, cap. 23. hiſce verbis: *Quantò quiſque acutiùs ſtellas intuetur, tantò plures videt. Vnde & acerrimè cernentibus aliquas occultas eſſe meritò æſtimatur, exceptis iis ſyderibus, quæ in alia parte orbis à nobis remotiſſima, oriri, & occidere prohibentur.* Denique vrgentiùs ex ſacris litteris inferri videtur innumerabilis ſtellarum multitudo. Geneſ. 15. dixit Deus Abrahamo: *Suſpice cælum, & numera ſtellas, ſi potes.* Et capite 22. *Benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cæli, & velut arenam, quæ eſt in littore maris.* Et Pſalmo 146. tanquam ingens Dei præconium, & ſpecialis excellentia dicitur, *qui numerat multitudinem ſtellarum.* Quæ quidem omnia maiorem proculdubiò aſtrorum numerum conuincunt, & Aſtronomorum in hac re autoritatem exhibent contemnendam, vt teſtatur Auguſtinus ſtatim poſt verba ſuprà relata hac ratione: *Poſtremò, quicunque vniuerſum ſtellarum numerum comprehendiſſe, & conſcripſiſſe iactantur, ſicut Aratus, vel Eudoxus, vel ſiqui alij ſunt, eos libri huius, id eſt, Geneſeos, contemnit auctoritas.* Quæ Auguſt. verba refert, & approbat S. Thom. in cap. 15. Geneſis, ſi eius eſt illud opus. Aſtronomi autem ſtellas firmamenti à ſe perſpectas diuidunt in quadraginta octo conſtellationes, ſeu imagines, vt ſic faciliùs ſtellæ per partes diſtinctæ poſſint deſignari, in quibus præcipua ſunt duodecim ſigna cæleſtia ſplendentia in Zodiaco: eſt verò conſtellatio certus ſtellarum numerus, effigiem animalis, alteriúſve rei repræſentans, de quibus imaginibus quàm plura Aſtronomi, & iudiciarij, ſicut de ſtellarum magnitudine plura plures pronunciauerunt: quas in ſex ordines magnitudine diſcretos artificioſa notatione diſtinxêre, quæ omnia libenter omitto, ne Philoſophiæ cancellos transgrediamur.

CAPVT XIII.

Textus Ariſtotelis.

Reſtat autem de terra dicere, vbinam iaceat, &c.

Breuis expoſitio textus.

DIſputat Ariſtoteles in hoc capite, & ſequenti de elemento terræ varias Philoſophorum ſententias, de terræ ſitu, quiete, & figura in præſenti commemorans, & explodens, vt in alio, propriam de hac re ferat ſententiam, & corroboret. Præſens verò caput in tres diuiditur partes, in quarũ prima proponit varia auctorum placita circa ſitum terræ, & quid momenti habeant, expendit. In ſecunda, quid alij ſenſerint de figura terræ proponit, & diſcutit. In tertia denique circa motum, & quietem terræ id ipſum præſtat, examinans præſertim plures rationes, quæ ab aliis afferuntur ad quietem terræ ſtabiliendam. Ad primam igitur accedens partem, prima opinio fuit, inquit Ariſtoteles, conſtituentium mundum finitum, qui terram in medio illius collocarunt. Hi fuerunt Anaximander, Anaxagoras, Democritus, Empedocles, & Plato. Quod aſſerere non potuerunt infiniti molis aſſertores, cùm infiniti medium non ſit. Secunda opinio fuit Pythagoreorum, exiſtimantium, ignem in medio mundi ſitum eſſe, vtpote perfectiorem, cui proinde perfectior locus, qualis eſt medius, & aptior ad conſeruationem, debetur. Terram verò dicebant circa medium mundi in gyrum moueri, cui aliam oppoſitam terram circa hanc in orbem motam adiungebant. Fundamento verò relatæ ſententiæ reſpondet Ariſtoteles, non ſemper medium magnitudinis eſſe perfectius, licèt medium naturæ, id eſt, in quo conſeruatrix virtus totius continetur, perfectius ſit.

Quoad ſecundam partem capitis, quidam ex antiquis arbitrati ſunt terram eſſe globoſæ figuræ; alij latæ potius, quaſi tympani, ex eo, quòd Sol, quando oritur, aut occidit, ſecundùm rectam lineam ſecatur à terra: ſi verò terra globoſa eſſet, ſecaretur proculdubiò ſectione circulari, vt conſtat in Solis eclipſi. Cui reſpondet Ariſtoteles, hoc ita apparere ob nimiam diſtantiam, licèt aliter eueniat. Secundò, ipſum confirmant, quia lata figura maximè idonea eſt ad quietem, quæ terræ conuenit: ſphærica verò ad motum, quæ etiam ratio ex dicendis corruit.

Tandem circa tertiam partem prima ſententia eſt iam relata Pythagoreorum, qui ex prædicto terræ motu exiſtimabant, prouenire, vt plures ſint Lunæ eclipſes, quàm Solis: neque huic poſitioni obſtare aiunt, quòd horizon videatur ſecare ſemper cęleſtem ſphæram in duas partes æquales, hoc enim viſus deceptione eueniat. Verùm licèt huiuſmodi deceptio contingere

poſſit,

poſſit, ſi terra parum diſtaret à medio, ſecus tamen ſi ab eo longo ſpatio ſeiuncta ſit, vt Pythagorei conſtituunt. Aliorum extitit ſententia conſtituentium terram in medio vniuerſi, ita tamen, vt in eodem ſemper circunuoluatur. Alij complures in id conſpirarunt, vt terræ quietem concederent, diuerſis ducti rationibus. Xenophanes cauſam quietis terræ eſſe dixit, infinitam eius profunditatem, radicibus in inferius ſpatium immenſum diffuſis; quam ſententiam deriſit Empedocles. Thales Mileſius fertur ſenſiſſe, terram quieſcere, quia ab aqua ſuſtinetur, ſicut lignum aquæ innatans. Quæ ſententia confutatur primò, quia aqua eleuata deſcendit ſicut terra: ergo oportet, aſſignari aliud, quod aquam ſuſtineat: deinde grauiora naturaliter ſubſident leuioribus, terra verò grauior eſt quàm aqua. Tertiò eadem eſt natura totius, ac partis: terræ autem pars, vt experimento conſtat, ſubſidet aquis: ergo & tota. Alij referente Anaximene, quietem terræ in eius latitudinem contulerunt, propter quam nequit aërem ſubiectum diſſecare, ſed eum premit, qui loco fugæ non reperto, impoſitam terram ſuſtinet. Quod refutat Ariſtoteles, primò, quia ſupponitur terra figuræ non rotundæ: item quia prædictæ ſuſtentationis non tam videtur cauſa latitudo terræ, quàm magnitudo, quod idem eueniret, ſi terra eſſet globoſa: tertiò, ſiqua in medio mundi eſt terræ violentia, motus ad medium non erit ei naturalis, ſed violentus, quod eſt abſurdum.

Empedocles aſſeruit, ideò terram quieſcere, quia cælum rapidiſſima ſua conuerſione eius motum non patitur. Quod ex eo refellitur, quia ſi hoc ita eſſet, cæli motu ceſſante, terra aliquò itura foret: quò igitur? Non ſurſum, nec deorſum, vt patet, & ipſo Empedocle conſentiente, terra quieſcebat, antequam cæli mouerentur. Et contra rationem eſt, terræ propriam quietem non concedere, ſicut igni in propria ſphæra, & hoc probat motus partium terræ deorſum, ſicut motus partis ignis ſurſum. Denique alij ideò terram immotam conſiſtere aiunt, quòd æqualiter diſtet ab extremis, & ad neutrum magis inclinet. Sed neque hæc ratio ſatisfacit, quia idem poſſet dici de igne, ſi in medio conſtitueretur. Prætereà, partes terræ ad medium tendunt, cùm tamen ſit eadem natura totius, & partis, ac proinde non tantùm quieſcit in medio ob illam perplexitatem. Tandem illum locum non habet in aliis elementis, & tamen ſimilis deberet eſſe in omnibus quieſcendi ratio: videturque ſophiſtica ratio, quæ in aliis perplexitatibus fieri ſolet, & inſufficiens, cùm non oſtendat, quomodo corpora moueantur ad diuerſa lòca, & idem de igne in medio poſito dici poſſet, qui tamen abſque dubio mouebitur, perplexitate contempta.

CAPVT XIV.

Textus Ariſtotelis.

Nos autem primò dicamus, vtrùm habeat motum, an maneat, &c.

Expoſitio textus.

IN præſenti capite iam ex propria ſententia definit Ariſtoteles quæſtiones in præcedenti poſitas de quiete, ſitu, & figura terræ. Quod caput in tres partitur partes, in quarum prima ſtatuit terram non moueri circulariter, ſed in proprio loco quieſcere: in ſecunda docet, proprium terræ locum eſſe centrum mundi: & in tertia, figuram illius eſſe globoſam. In priori igitur parte primum probat, quia nihil violentum perpetuum eſſe poteſt. At motus ille circularis violentus foret terræ, aliàs terræ partibus naturaliter conueniret, quod falſum eſſe conſtat. Fieret præterea, vt terra non vno, ſed pluribus cieretur motibus; quidquid enim in orbem fertur, prima ſphæra excepta, plures ſubit motus. Fieret deinde contra experientiam, vt non ſemper in eiſdem terræ locis, iiſdemque punctis horizontis ſtellæ inerrantes nobis orirentur, & occiderent. Tertiò, pars terræ, medium mundi, quoad fieri poteſt, ſortita, quieſcit; igitur tota in medio conſiſtens, quietem habet; mouentur autem grauia ad medium mundi per ſe, & per accidens ad medium terræ, quia hoc cum illo coniungitur. Vnde ſi terra alio in loco eſſet, adhuc grauia ad medium mundi tenderent. Quòd verò grauia ad medium tendant, ex eo conſtat, quòd inde violenter extracta non lineis, parallelis, ſeu æquè ab ſe diſtantibus, ſed ad pares angulos, ita vt ablato impedimento, ſibi in centro occurrerent, moueantur. Quieſcit igitur terra in medio mundi, cùm nihil moueatur in loco, ad quem naturaliter tendit.

Ex quibus pro ſecunda parte capitis colligit, locum terræ eſſe centrum mundi, ſiquidem in illud ſuapte natura fertur, & quieſcit terra, & ab illo per violentiam auellitur, & aliàs non ita ſe haberent, quæ ab Aſtrologis circa ortus, occaſus, magnitudinem, & diſtantiam ſtellarum obſeruata ſunt.

In tertia denique capitis parte, probat Ariſtoteles, terram eſſe globoſæ figuræ, primò, quia quælibet terræ pars ſuo pondere in medium nititur, & conglobatur, & omnes vndecunque motæ vergunt ad angulos rectos, & ſibi paulatim appropinquant. Omnibus igitur partibus compreſſis vndique versùs centrum globoſa figura euadet, quòd ſi ex aliqua parte, ingentis magnitudinis pondera accreſcant, adhuc terra in globoſam ibi figuram, quia maius pondus versùs aliam partem impellit, donec ad

æqua

æqualitatem omnes partes circa medium coeant. Affectat enim terra, vt ipſius medium, vniuerſi medium ſit. Confirmatur Aſtronomicis rationibus, quia Luna, cùm deficit, per circularem ſectionem ſecatur, ex eo ſcilicet, quòd terra, cuius interiectu obſcuratur, rotunda eſt, cùm hoc ſemper eueniat, & nunquam aliàs. Præterea, ſi terra globoſa non eſſet, Auſtralibus incolis, & Aquilonaribus idem omninò eſſet horizon, earundémque ſtellarum aſpectus, quod experimento manifeſto repugnat. Ex quibus euidenter colligitur, non ſolùm terram eſſe figuræ ſphæricæ, ſed etiam non eximiæ magnitudinis, alioqui in tam parua diſtantia locorum, non tam diuerſus accideret ſtellarum aſpectus: ambitus autem terræ, iuxta Mathematicos temporis Ariſtotelis, continere dicebatur quadraginta ſtadiorum millia, quæ moles ad quantitatem ſtellarum relata nequaquam magna eſt.

Multa Ariſtoteles in his duobus capitibus, quæ longam hîc videbantur diſcuſſionem ſuo iure exigere; verùm quia in tertio, & quarto huius operis libris non pauca de elementis cum ipſo Ariſtotele nobis ſunt agitanda, placuit diſputationem de elemento terræ in eum locum remittere, vt doctrinam de elementis eadem diſputationis ſerie complectamur, ne fortè iterum de elementis ex inſtituto acturi, eadem referre ad faſtidium cogamur: & ideò hæc pro ſecundo libro dicta ſufficiant.

ARISTOTELIS
STAGIRITÆ, DE CÆLO,
ET MVNDO,
LIBER TERTIVS.

POſtquam Ariſtoteles 1. lib. de vniuerſo, & eius attributis diſſeruit; & in ſecundo de cæli, & ſyderum figura, motibus, aliiſque affectionibus egit, aggreditur iam his duobus libris diſputationem de reliquis corporibus ſimplicibus, quatuor ſcilicet elementis, quatenus grauia & leuia ſunt, motúſque habent ad loca ſibi iuxta vniuerſi ordinem congruentia, necnon de aliis ſimplicium corporum affectionibus: eſt enim huius operis ſcopus, vt initio diximus, vniuerſum, vt ex ſimplicibus coagmentatum corporibus, & hæc ſimplicia, quatenus partes vniuerſi ſunt: horum igitur diſpu-

tationem nos quoque aggrediamur oportet. Verùm; quia mens Ariſtotelis in his libris perſpicua ſatis eſt,textuum expoſitionem preſſiùs, & illorum doctrinam breuiùs deinceps perſtringemus, ne ſi ad amuſſim expendere velimus,plus æquo opus excreſcat.

CAPVT I.

Textus Ariſtotelis.

De primo igitur cælo ac partibus,& de ſtellis, quæ in ipſo feruntur,&c.

Perbreuis expoſitio textus.

PRæmiſſa quadam præfatiuncula refert Ariſtoteles præſenti capite opinionem aliquorum Philoſophorum negantium, generationem, necnon alias ſententias aliorum, variè de rerum ortu, & interitu ſentientium. Præſertim recenſet Platonis placitum, exiſtimantis, omnia corpora ex figuris planis componi, & iterum in eaſdem diſſolui,& interire,in cuius refutatione,aliis interim omiſſis,totus eſt Ariſtoteles,probans non poſſe corpus ex ſuperficiebus fieri,ſicut nec ſuperficies ex lineis, nec iſtæ ex punctis: & quia partes componentes corpus graue,aut leue, præditæ eſſe debent grauitate,& leuitate;ſuperficies verò,lineæ, & puncta his vacant,hæ enim elementorum affectiones ſunt,quibus corpora recta mouentur,quæ fuſiùs perſequitur Ariſtoteles.

CAPVT II.

Textus Ariſtotelis.

Eſſe autem neceſſarium corporibus ſimplicibus natura motum aliquem vniuerſis competere,&c.

Expoſitio textus.

INtentum Ariſtotelis in hoc capite eſt, probare omne corpus phyſicum vèdicare ſibi aliquem motum naturalem. Quod probat ex eo, quód ſenſu conſtat,corpora ſimplicia moueri;mouentur ergo naturaliter; vel ſi violentus eſt motus,ideò eſt ,quia eſt contrarius motui naturali,qui vnus erit ſpecie ab vna natura,quæ principium eſt motus, & quietis. Deinde probatur ex quiete, nam vel corpus quieſcit naturaliter, vel per vim:ſi naturaliter, motus ad eum locum naturalis erit; ſi violenter, naturalis erit motus ad locum, in quem conatur. Deinde aliorum placita inter ſe comparat, & carpit,ex probatóque aſſerto colligit,omnia corpora, quæ recto motu feruntur, gaudere grauitate, aut leuitate, vt principiis motus naturalis, cùm ad medium, vel à medio moueantur, & quibus motui violento reſiſtunt; ad vtrunque autem aër conducit. Denique infert Ariſtoteles ex dictis,motum eſſe, &

genera

generationem,licèt aliqua ſint,quæ generari non poſſunt,ex quibus eſt mundus;quod inefficaciter probatur ex eo, quòd aliàs antequam mundus generaretur,exiſteret in natura vacuum.

CAPVT III.

Textus Ariſtotelis.

Reſtat autem dicere,quorum eſt corporum generatio, & quam ob cauſam eſt, &c.

Expoſitio textus.

IN hoc capite, vt generationis principium inueſtiget Ariſtot. explicat naturam elementi,& quotuplex ſit, ac in rerum natura dari oſtendit. Elementum, inquit,eſt id, in quod cætera corpora diuiduntur, in quibus potentia, aut actu ineſt, ipſum verò in ſpecie diuerſa eſt indiuiſibile. Dicitur,*Potentia, aut actu*, quia neutrum horum determinatur, & non diuidi in ſpecie diuerſa, ſicut heterogenea,quia homogeneum eſt.Ex qua diffinitione infert Ariſt.dari quatuor elementa,ignem,aërem,aquam, & terram, cùm illis conueniat definitio. Denique opinioni Thalis, dicentis, vnum tantùm dari elementum, & Anaxagoræ admittentis alia,vt carnem,& oſſa;præfert ſententiam Empedoclis ſtatuentis, quatuor vulgata elementa eſſe principia cæterorum, quod confirmat ex motibus ſimplicibus à medio, vel ad medium, qui proprij ſunt elementorum: hæc igitur ponenda ſunt in rerum natura.

CAPVT IV.

Textus Ariſtotelis.

Conſequens autem eſt vtrùm ſint finita,an infinita,&c.

Expoſitio textus.

INtentum Ariſtotelis in præſenti capite eſt, probare elementa non eſſe infinita; quod primò probat contra Anaxagoram, deinde contra alios Philoſophos: nam partes ſimilares mixtorum ſunt compoſitæ, cùm reſoluantur in terram,aërem, aquam, & ignem, elementum verò compoſitum non eſt, ſed ſimplex. Præterea licèt partes eiuſdem rationis elementa eſſent, non ideò hæc infinita forent, cùm non omnia, ex ſimilibus partibus conſtent. Vlteriùs elementorum differentiæ certo numero continentur, ſunt enim calidum, & frigidum, ſiccum, & humidum, ergo finita ſunt elementa ex illis conſtituta. Reprehendit deinde Leucippum,& Democritum, confingentes principia, ſeu ſimplicia corpora infinita, quorum concurſu omnia

procrea

procrearentur, quia omnia ex numeris componebant, & finita principia ſufficiunt: determinatæque ſunt principiorum differentiæ, vt diximus. Conuincuntur prætereà negare multa, quæ ſenſibus conſpicua ſunt, & alia admittere experientiæ contraria, vt quòd detur corpus, quod diuidi nequeat. Et vlteriùs, quòd illa corpora magnitudine, & paruitate inter ſe differant, necnon infinita eſſe, & tamen figuris diſtingui. Denique motus ſimplicis, qui proprij ſunt elementorum, certo numero comprehenduntur, nempe à medio, vel ad medium, loca etiam, quæ his motibus comparantur, igitur & elementa.

CAPVT V.

Textus Ariſtotelis.

Quoniam autem finita eſſe neceſſe eſt, conſiderare reſtat, &c.

Expoſitio textus.

DIſcutit iam Ariſtoteles in hoc capite, vtrùm elementum vnum ſit, vel plura, & refert prius aliorum placita: deinde ea refellendo, quid res habeat, exponit. Plures Philoſophi ex antiquis vnum tantùm eſſe elementum arbitrati ſunt, alij medium quid inter aërem, & aquam ſufficiens generationis principium per raritatem, & denſitatem, quos triplici ratione refutat Ariſtoteles. Alij vnicum elementum poſuerunt, ignem, diuerſimodè tamen, quos etiam multipliciter refellit Philoſophus. Omnes verò vnius elementi aſſertores, hac vniuerſali ratione redarguit: quia ſi omnia naturalia corpora ex eodem principio coaleſcerent, eiuſdem eſſent naturæ, eodemque naturali motu cierentur, ad eundemque locum: quod palam à veritate abhorret: plura igitur ſunt elementa ſuprà enumerata.

CAPVT VI.

Textus Ariſtotelis.

Conſiderandum eſt autem primò, vtrùm ſempiterna ſint, an generentur, & corrumpantur.

Breuis expoſitio textus.

VT elementorum numerus, & vniuſcuiuſque affectiones certò conſtent, inquirit Ariſtoteles hoc capite, num elementa generationem, & interitum ſubeant, & reſpondet non eſſe æterna, ſed reciprocis mutationibus ſecundùm partes diſſolui, quæ diſſolutio infinita eſſe nequit, quia aliàs infinita eſſet duratione elementi conſtructio; nec finem habere poteſt, id eſt, vſque ad vltimam partem, quia hæc non eſt indiuidua, ſecùs ſi

elementum

elementum conflatum ex indiuiſibilibus , indiuiduum eſſet. Generantur autem elementa , non ex non corpore , neque ex alio corpore antiquiore , neutrum enim ſtare poteſt,ſed mutuò ex ſe ipſo,id eſt,vnum ex materia alterius,& è contrario.

CAPVT VII.

Textus Ariſtotelis.

Rurſus igitur conſiderandum eſt, quiſnam ſit mutua generationis ipſorum modus,&c.

Breuis expoſitio textus.

PErgit Ariſtoteles ad inueſtigandum generationis elementaris modum,& priùs aliorum placita recenſet,& notat,expoſiturus deinde , quid verius ſit. Empedocles , & Democritus putarunt,elementa,etſi ſempiterna,alterum ex altero per ſecrationem ab alio generari. Hi tamen fucatam tantùm generationem agnouere,cùm non educant formas ex materia præuiis alterationibus diſpoſita,ſed maiorem duntaxat raritatem.Reſtat igitur,vt vnum elementum per tranſmutationem ex alio fiat. Verùm in hoc duplex eſt ſententia falſa , altera aſſerentium , tranſmutationem fieri ſecundùm figuras , altera conſtituentium in diuiſione per plana : priores enim coguntur aſſerere , prima corpora non eſſe diuiſibilia , neque partes ſortiri naturam totius, cùm figuræ hoc non habeant , poſteriores ſenſibus repugnant , & aliqua abſurda concedere tenentur.

CAPVT VIII.

Textus Ariſtotelis.

Omninò autem enti ſimplicibus corporibus figuras tribuere, metas egreditur rationis , &c.

Breuis expoſitio textus.

TOtus eſt Ariſtoteles præſenti capite in refellenda Platonicorum opinione, varias elementis figuras attribuente : id quod variis rationibus exequitur. Prima prolixa ſatis ſumitur ex figûris mathematicis, quæ ſi iuxta Platonicum placitum elementis accommodentur , planè ſequeretur inter elementa vacuum dari , cùm illis nequeant vndequaque eſſe contigua. Et quòd elementa nullam præfixam vindicent figuram , ex eo conſtat, quòd eorum quodlibet vndique contingit extremitatem rei , cui iungitur , ſeſe ad illius figuram accommodans : quod maximè elementis congruit , cùm ſint quaſi materia mixtorum , & receptaculum , & aliàs non poſſent elementa venire in compoſitionem mixtorum , neque in vnum continuum coaleſcere , ſi indelebiles

indelebiles ex ſe figuras haberent. Præterea non rectè Platonici figuras elementis aptant, ad eorum poteſtates, & motus exprimendos, quia igni tribuunt ſphæricam, vel pyramidalem, quæ motui recto ignis non congruit: terræ cubicam, quæ etiam motui terræ non deſeruit, etſi quidditas elementi in ea conſiſtat figura, cùm generet ſibi ſimile, figura figuram generabit, quod abſurdum eſt, & ſi vna figura eſt propria vnius elementi, alterius contrarij contraria erit figura, cùm tamen figuræ nihil poſſit eſſe contrarium. Denique contradictionis Platonicos arguit Ariſtoteles.

Tractatus de natura, numero, ſitu, & motu elementorum.

PLura in hoc tertio libro de elementis ediſſerit Ariſtoteles, de quibus per otium diximus, cùm eodem libro 2. de ortu & interitu, qualia ſunt quæ ad generationem & corruptionem, & ad qualitates eorum actiuas ſpectant. Et ideò illuc ſpectantibus omiſſis, ſolùm in hoc tractatu agitabimus, quæ huius loci ſunt propria, quæ videlicet ſpectant ad elementa, vt ſunt partes vniuerſi, quod, vt non ſemel monuimus, huius operis ſcopus, & adæquatum obiectum eſt.

QVÆSTIO I.

An ſint elementa, quot, & qualia.

VT ea, quæ titulus quæſt. inquirit, dilucidè enodemus, operæ pretium erit omnium firmum fundamentum iacere, quo firmius eſſe nequit, quaſi ipſiuſmet elementi definitio. Hæc igitur priùs elucidanda eſt, vt inde cætera ad elementa ſpectantia faciliùs enucleemus.

Ariſtoteles tertio capite huius libri, ſic definit: *Elementum corporum mixtorum eſt id, in quod cætera corpora diuiduntur, in quibus potentia ineſt, ipſum verò in ſpecie diuerſa eſt indiuiſibile.* Aſſerit Ariſtoteles ſe definire elementum corporum, quia elementum multipliciter ſumitur, & ideò laxiori ſignificatione illud defininit 5. Metaphyſicæ, capite 3. prout etiam conuenit elementis ſcientiarum demonſtrationum, elementis literarum, & ſimilibus. Dicitur verò elementum, in quod cætera corpora diuiduntur, quia corpora mixta reſoluuntur in elementa, ſiquidem ex illis componuntur, & vnunquodque in ea diuidi, & reſolui poteſt, ex quibus componitur. Dicuntur prætereà elementa manere potentia in mixtis, id eſt, virtualiter, vt explicuimus libro 2. de generatione, vbi animaduertendum eſt Ariſtotelem dixiſſe, in potentia, vel actu, quia nondum ſtabilierat, elementa ſolùm manere virtualiter in mixtis, quod præſtitit poſteà in libris de gene

generatione. Additur denique in definitione, indiuiſibile in ſpecie diuerſa, quia licèt elementum diuidi poſſit, non tamen in alias partes ſpecie diuerſas, ſicut animal diuiditur in caput, pedes, &c. quia omnes elementi partes eiuſdem ſunt ſpeciei.

Ex iacto tamen fundamento poſſet inferri, nullum eſſe in rerum natura elementum, quia nullum eſt ſublunare corpus, quod non ſit diuiſibile in ſpecie diuerſa; nullum igitur erit elemẽtum, quod in ſpecie diuerſa indiuiſibile diximus. Antecedens probatur, quia quodlibet ex quatuor corporibus ſimplicibus ſublunaribus, quibus ſi cuipiam elementi ratio congrueret, diuidi poteſt in materiam & formam, quæ inter ſe ſpecie diſſident: inſuper etiam in alia corpora completa, vt aër, v.g. in ignem & aquam, ſiquidem ex aliqua illius parte ignis: ex altera verò aqua produci poteſt.

Ex eodem etiam fundamento videtur elici, non eſſe elementa quatuor, ſed plura, vel pauciora, vt plures antiqui relati ab Ariſtotele præcedentibus capitibus 3.4. & 5. arbitrati ſunt. Plura quidem, quia partes homogeneæ, vt caro, & os, plures, quàm quatuor ſunt, & tamen elementi rationem ſortiuntur, cùm in eas heterogeneæ partes diuidantur, & ipſæ in ſpecie diuerſa indiuiſibiles ſint. Præterea arguere poſſent, Eleucippus, & Democritus, hoc modo, corpora mixta coaleſcunt ex infinitorùm ſimplicium concurſu, & in ea diuiduntur: cùm tamen ſimplicia ipſa, ſeu atomi indiuiſibiles ſint: igitur infinita erunt elementa. Ratione non diſſimili poſſet arguere Plato, pro ſua figurarum multitudine, ex quibus, vt elementis, corpora conflari exiſtimauit. Quòd pauciora ſint elementa, quàm quatuor, probare poſſunt, qui vnum tantùm agnouerunt ex eo, quòd vni primo tantùm definitio allata competere poſſit, & ſufficit nec plura ſimpliciter prima concedere oportet, id, quod quilibet ſuo elemento pro libito accommodauit. Alij verò medio cuidam inter aëreni, & aquam, & ſaltem quòd non detur elementum ignis ad lunæ concauum, vt nonnullis placuit, ac proinde nullibi, hac via probare poſſumus: quia ex eo probat Ariſtoteles 1. Metaphyſicæ capit. 3. cæleſtia corpora non eſſe ignea, quia iam pridem reliqua contenta corpora incendio conflagraſſent. Aſt idem ſequeretur, ſi ignis prope Lunæ globum reſideret, cùm inferiora omnia ſuo ambitu comprehenderet, quæ, maximè propinquior aër valdè calidus, parum admodum ſummæ ignis voracitati reſiſterent.

Præterea, ignis nequit ſine combuſtibili conſeruari, vt experimento conſtat: at ſupra aëris ſphæram hoc pabulum non extat: igitur nec ignis: maximè, quia ſi ſphæra ignis eſſet propè Lunam, omnes inferiores ignes eò tenderent, cùm vnunquodque

elemen

elementum in propriam ſedem feratur, quod tamen aliter contingit. Denique hæc videtur mens Ariſtotelis 1. Meteororum, capit. 4. dicentis, ſupra aquam eſſe aërem, & id, quod quamuis ignem conſueuimus appellare, ignis tamen non eſt, quod quidem conſonat ſacris literis, quæ dum initio Geneſis primam rerum molitionem accuratè tradant, nullam ignis mentionem faciunt. Ex quibus inferri videtur, nullum prorſus eſſe elementarem ignem, ſiquidem is qui apud nos extat, elementaris eſſe non poteſt, nec minùs contineri valet in terræ centro: vt exiſtimarunt Pythagorici, teſte Ariſtotele 2. de cælo, cap. 13. propter ignis leuitatem.

His tamen non obſtantibus, dicendum eſt primò, cum Ariſtotele capite 3. citato, & communi iam Philoſophorum omnium conſenſu, eſſe aliqua elementa in rerum natura: id quod ex ipſa elementi definitione manifeſtè infertur, quia aliqua ſunt in vniuerſo corpora, quibus omnes conditiones in definitione elementi poſitæ apprimè quadrant. Igitur aliqua neceſſariò concedenda ſunt elementa. Roboratur antecedens, nam in carne, aliòve mixto, inſunt in potentia terra, aqua, & alia, cùm ibi horum qualitates reluceant, & in ea prædicta mixta diuidantur: abeunt enim, dum intereunt, in puluerem, humorem, ſpiritum, & in partes igneas, quæ quidem elementis reſpondent, cùm tamen hæc in corpora ſpecie diuerſa nequeant diuidi; ſiquidem partes elementorum eiuſdem ſunt rationis, & in nullo naturaliter continentur qualitates, & diſpoſitiones alterius corporis mixti, aut etiam elementaris, ratione quarum dici poſſit in eo aliud potentia contineri, & hoc in illud reſolui poſſe. Confirmatur, quia elementum in vniuerſum ex Ariſtotele 5. Metaphyſicæ capit. 3. eſt id, ex quo primo inſito, & in aliam ſpeciem indiuiſibili, aliquid componitur. Sed mixtum componitur ex terra, aqua, aëre, & igne, tanquam ex primis corporibus, quatenus actu continet quatuor primas qualitates illorum proprias: illa verò ex aliis corporibus non componuntur, cùm nullius propriæ qualitates illis inſideant; igitur ſunt propriè elementa, id quod ex ſolutione argumentorum clariùs elucebit.

Dicendum eſt ſecundò cum eodem Ariſtotele ibidem, & ſequentibus, quem omnes iam comitantur Philoſophi, elementa corporum quatuor eſſe, nec plura, nec pauciora. Quæ etiam concluſio infertur ex definitione elementi, & ex dictis in priori concluſione: corpora enim ſimplicia, quæ potentia in mixtis corporibus inſunt, & in quæ mixta reſoluuntur, cùm tamen ipſa in alia corpora diuerſa ſpecie non diuidantur, tantùm ſunt, ignis, aër, aqua, & terra; nec aliud eſt excogitabile, cui prædicta

conue

conueniant. His verò quatuor apprimè quadrant, vt per ſe patet. Probatur ſecundò, quia negari non poteſt, terram eſſe, cùm experimento conſtet, ipſam quieſcere in medio mundi, & idem experientia conuincit de aqua, aëre, & igne. Et ex eo, quòd ponatur terra, quam ponendam eſſe infert Ariſtoteles libro 2. cap. 3. ex eo, quòd cùm cælum circulariter agitetur, eget centro immobili, quod nequit eſſe niſi terra; ex hoc, inquam, alia tria admittenda eſſe elicit ipſe hac ratione, quia dato altero contrario in rerum natura, neceſſarium eſt dari & alterum (quod ſaltem verum eſt, & neceſſarium ſecundùm naturam, & perfectionem vniuerſi) ſed ignis ratione ſui caloris naturalis, & leuitatis, contrariatur terræ valdè frigidæ, & graui: igitur poſita terra, aſtruendus neceſſariò eſt ignis: igni autem & terræ contrariantur aqua, & aër, per frigiditatem, & humiditatem, & media loca inter illa extrema vindicant: alia igitur duo ſimplicia corpora ponenda ſunt, quæ omnia elementi naturam ſortiuntur. Tertiò arguit Ariſtoteles ſupra 2. lib. capit. 5. quia motus localis rectus proprius eſt ſimplicium corporum ſublunarium; ſed quatuor tantùm ſunt motus recti ſimplices, bini ad locum ſuperum, & bini ad inferum: ergo quatuor tantummodò ſunt elementa. Quamuis enim non omnes iſti motus locales ſint eſſentialiter diuerſi inter ſe, ſicut nec ſumma leuitas, & leuitas ex parte, aut maior grauitas, indicant tamen diuerſitatem eſſentialem corporum, quibus ex ſe conueniunt; cùm conſequantur ſpecialem rationem formæ ſubſtantialis. Et aliàs, ſi corpus, quod ſurſum tendit, non eſſet eſſentialiter diuerſum ab eo, quod mouetur deorſum, illud etiam naturaliter deorſum properaret: quaterna igitur differentia motus recti, facultatis motiuæ, & loci naturalis, quaternarium elementorum numerum planè adſtruit. Idem probatur quartò, ex quaternario numero primarum qualitatùm, & quadripartita illarum inter ſe commixtione, quæ propriæ ſunt primorum, & ſimplicium corporum ſublunarium: ex quarum inter ſe commixtione emergunt alia corpora mixta. Id ipſum confirmat quaternarius humorum, & temperamentorum numerus, quæ omnia quatuor elementis iuxta diuerſam attemperationem reſpondent, id quod 2. de generatione fuſiùs elucidatur.

Ex dictis manifeſtum relinquitur, dari elementum ignis ad Lunæ concauum, & in ſpecie confirmatur, quia ſummus calor alicui corpori ſimplici debetur: prima enim qualitas corruptibilis primo corruptibilium corporum conueniat, neceſſe eſt: at non conuenit aëri, qui humiditatem ſummam cum aliquo calore vendicat, nec aquæ ſummè frigidæ, & aliquantulum humidæ, nec denique terræ cum aliqua frigiditate ſumma ſiccitate præditæ: ergo igni. Cùm igitur ex ſummo calore, & ſiccitate, ſumma pullu-

let leuitas, quæ eſt principium motus ſurſum, fit, elementum ignis ſupernum locũ in ſublunari mundo ſibi vendicare. Quod confirmatur ex conatu flammæ ignis apud nos excitati ſupra aërem confeſtim aſcendentis, qui nequaquam conſtaret, niſi proprius elementaris ignis locus ſupra aërem eſſet.

Infertur etiam ex ſuperioribus, ignem, præ cæteris elementis altiorem naturæ gradum habere, id quod cum Diuo Thoma 1. parte, quæſtione 69. articulo 2. ad primum reliqui docent Philoſophi. Quamuis enim terram multùm commendet illius erga nos beneficentia, mira cum animalibus ſimilitudo, & quaſi affinitas, & optatæ quietis in proprio loco poſſeſſio: aquam etiam prædicet perutilis, & valdè neceſſarius illius vſus; & in animalibus procreandis incredibilis fœcunditas: aërem denique plurimùm extollat indiſpenſabilis eius ad vitam tuendam continua reciprocatione neceſſitas: & quòd ipſe ſolus, vel ipſe maximè ferè omnium animalium domicilium, volatilis naturæ, luminis, & vocis vehiculum ſit: quamuis, inquam, hæc ita ſint; ex his tamen maior horum elementorum præ igne intrinſeca dignitas nequaquam concluditur, ea enim oratorium duntaxat calorem maiori ex parte præ ſe ferunt, cùm tamen ignis in ipſamet intrinſeca, & ſubſtantiali perfectione cæteris elementis abſque dubio præcellat: quia calor inter primas corruptibilium corporum qualitates præcipuum obtinet locum, cùm actuoſior ſit, & ad res efficiendas vniuerſalior; ſed is debetur natura ſua igni in ſummo gradu, ſingulis autem aliis elementis ſingulæ ex primis qualitatibus calore imperfectiores: igitur forma ſubſtantialis ignis, à qua exigitur calor, perfectior eſt, ac per conſequens ignis ipſe. Confirmatur, quia rectus naturæ ordo exigit, vt quò mobiliora ſunt corpora, maximè ſimplicia, & quæ præcipuæ vniuerſi partes ſunt, eò altiorem locum obtineant, præſtantiorémque facultatem motiuam ad illum obtinendum; at ignis eminentiorem habet locum inter cętera elemẽta, nobiliſſimámque qualitatũ motuum leuitatem: igitur dignitate ſuperat cætera elementa. Id quod etiam probare videtur de cæteris elemẽtis, in quibus etiam vim habere poteſt prior ratio, ſi aſſumatur non vna tantùm qualitas, ſed coniugatio duarum vniuſcuiuſque elementi propria. Et confirmatur ex continentia inferioris elementi à ſuperiori, quæ quidem planè denotat maiorem perfectionem continentis, vt diximus libro ſecundo, capite quinto, quæſtione quarta de orbibus cæleſtibus. Abſolutè igitur inter elementa idem aſſignari debet ordo, ſitus, & dignitas. Vbi animaduertendum eſt, licèt quodlibet elementum cõtineat, & quaſi comprehendat inferius ſibi cohærens, non tamen ſemper illud magnitudine profunditatis vincere, vt nonnulli putarunt. Nam iuxta probabiliorem Mathematicorum ſententiam,

teſte

teſte Patre Clauio ad c. 1 .ſphæræ, terræ profũditas amplius 6070. milliaria continet, & tamen diameter aquæ(quæ loco ſuperior eſt,vt in ſequentibus dicemus) vix ad duo, vel tria milliaria pertingit, vt à nautis compertum eſt : à nemine tamen eſt certò exploratum,an maior, vel minor terræ pars ſub aquis lateat, deteƈtáve ſit, aëris etiam profunditas, eiſdem Mathematicis teſtantibus, circiter quinquaginta duo milliaribus continetur, vt ex aſcenſu exhalationum magna cũ probabilitate ab ipſis colligitur. Qui tandem igni attribuunt profunditatem milliarium circiter centum viginti mille quingentorum ſeptuaginta octo.

Tandem in fine huius quæſtionis nonnihil dicendum eſt de figura elementorum, quam variis modis ſibi finxerunt Plato, & alij antiqui Philoſophi.Noſtri tamen Philoſophi,& Mathematici vno ore elementis globoſam tribuunt figuram, aliqua ſcilicet ex parte,non omninò perfectè,& ſimpliciter,hoc eſt,non ad normã Mathematici globi.Primũ vniuerſaliter probatur,quia totum vniuerſum globoſum eſt, & æthereus mundus:ergo idem de partibus illius primariis ſub cælis contentis,cuiuſmodi ſunt elementa, fateri neceſſe eſt. Et de igne ex parte conuexa conſtat, cùm proximè cohæreat ſuperficiei concauæ lunaris ſphæræ,quæ ſpeciem globi habet;ex parte tamen cõcauæ ſuperficiei bene aliqui exiſtimant,non eſſe ignem perfectè ſphæricum:quia in partibus Soli propinquioribus,& quæ velociùs rapiuntur cæleſti motu,vt ſub æquinoctiali,plus aëris in ignem conuertitur, & è contrario, in remotioribus, & tardiùs circũactis, plus ignis in aërem commutatur,ac proinde profundior eſt ignis regio ſub æquinoctiali, quàm ſub polis:è conuerſo verò. aër;vnde neutrum ex hac parte, ſuperficiei ſcilicet concauæ ignis, & conuexæ aëris, ſphæricam habet figuram,ſed oualem potiùs. De terra verò, & aqua probatur eſſe figuræ circularis, ex eo, quòd orientales priùs ſurgentia ſydera vident, quàm qui ad occaſum habitant, & illis priùs dies illuceſcit,& nox ingruit,quàm his:ſi verò terra, & aqua plana eſſent, omnibus ſimul proculdubiò aſtra orirentur : & ſimilis ſucceſſio reperitur in Lunæ, & Solis eclipſibus ; & ſimiliter ob eandẽ cauſam aliquæ apparẽt ſtellæ habitantibus ad Septentrionem, quæ ad Auſtrum incolentibus non ſunt conſpicuę,& è contrario, & euntibus ad Auſtrum celſitudo Auſtralium ſtellarum continuè excreſcit,ſeptentrionalium decreſcit;cuius oppoſitũ experiuntur, qui contrà pergunt. Præterea,vmbra horum corporum circularis eſt:aſt vmbra imitatur figuram corporis,à quo editur:ergo & ipſa globoſam habent figuram. Antecedẽs probatur euidenter ex eclipſi Lunæ accidenti interiectu terręinter Solẽ,& Lunam,quæ proculdubiò accidit in ſpecie circuli. Deniq; corpora grauia ita mouentur ad centrum, vt quò magis diſcendunt,eò inter ſe magis

contrariorum patet iniuriis, & in materia pabuli denſiori,& ampliori ſe meliùs tuetur: non tamen aſcendit terreſtris ignis ad Lunæ concauum, etſi aſcendere conetur, ob contrariorum interiacentium reſiſtentiam. Ariſtoteles autem, teſte D. Thoma ibidem, ſolùm contendit ignem elementarem non propriè ſignificari eo nomine,quo inferior ignis appellatur,quia ſcilicet eo nomine aliqua accidentia ſpecialia terreſtris ignis denotantur.

Ad vltimum tandem dicendum eſt, in prima rerum conditione omnia quatuor elementa ſimul fuiſſe in lucem edita, vt tradunt Diuus Damaſcenus ſecundo libro fidei orthodoxæ, capite quinto, Diuus Baſilius Homilia ſecunda de mundi opificio. Et Beda in libro Hexameron; ſacrum tamen ſcriptorem duo tantummodò elementa inferiora expreſsè enumeraſſe,quia hæc præ aliis rudi populo,ad cuius captum ſeſe effingebat,cōſpicua ſunt.

QVÆSTIO II.

An terra in medio mundi ſita ſit,habeátque idem centrum magnitudinis,& grauitatis cum ipſo.

QVamuis Ariſtoteles de hac re lib.2.cap.13.& 14.ex inſtituto diſſeruerit, nos tamen illius diſcuſſionem in hunc locum reſeruauimus, propter rationem in calce illius libri allatam. Et ideò poſtquam præcedenti quæſtione de elementis in communi, ac inter ſe comparatis,non pauca dixerimus, operæpretium duxi ad explicandam mentem Ariſtotelis, de terra inſtituere diſputationem:de terra ſcilicet,quatenus ſitū in vniuerſo habet,de quiete enim,& motu illius agemus quæſtione quarta.Vbi miſſa facio plura,quæ de terræ magnitudine ſecundùm ſe, & comparatione cæleſtium ſphærarum, necnon de illius diuiſione per otium diſſerunt Geographi,& Topographi,apud quos,vtpote quæ inſtituti noſtri metas excedunt,quærantur.

Circa priorem igitur quæſtionis partem,prętermiſſis antiquorum Philoſophorum placitis, quæ citatis locis refert, & reiicit Ariſtoteles,concors Peripateticæ ſcholæ ſententia eſt, terram in medio mundi eſſe conſtitutam. Probatur primò ratione Ariſtotelis capite illo 14. quia omnia corpora grauia vndecunque dimiſſa efficiunt in terra angulos rectos æquales ſibi paulatim appropinquando,& non per lineas parallelas,ita vt nullo exiſtente obice ſibi in centro occurrerent, ſiquidem quò magis cientur, magis ſibi appropinquant.Hoc verò nullatenus eueniret, niſi locus naturalis terræ eſſet centrum mundi,vt omnibus eſt manifeſtum:in eo igitur proculdubiò,vt in naturali loco terra ſita eſt.

Secundò idem probat, quia vt aſtronomicis obſeruationibus compertum eſt, eclipſes Lunares accidunt, quoties Sol, & Luna per diametrum opponuntur, hoc eſt,illis in punctis ſibi aduerſis

X 3

exiſtentibus : aſt hoc contingere non poſſet, niſi terra medium vniuerſi obtineret:hoc ergo neceſſariò fatendum eſt. Minor euidenter demonſtratur, quia eclipſis Lunaris accidit ex interiectu terræ inter Lunam & Solem: ſed impoſſibile eſt terram ſemper intercipi inter hæc aſtra in punctis directè oppoſitis exiſtentia, niſi ipſa exiſtat in ſpatio æquè diſtanti ab omnibus partibus cæleſtis ſphæræ: in hoc ergo iacere dicenda eſt, id quod naturalis ipſa rerum diſpoſitio ſuo iure exigebat, vt ſcilicet elementum infimæ ſortis infimum ſibi vendicaret locum, & maximè à cælo diſſitum,huiuſmodi autem eſt centrum mundi.Cuius ratio à priori eſt, quia grauitas eſt principium motus deorſum, & quietis in loco inferiori; igitur ſumma grauitas erit principium motus ad locum omnium infimum, & quietis in ipſo: at terra eſt ſummè grauis natura ſua: ergo ad infimum locum, qualis eſt centrum mundi, naturali pondere fertur, & in eo quieſcit. Vt enim docet D.Thom.2.2.quæſt.23.art.quarto,eadem eſt cauſa,vt corpus moueatur in locum,& in eo quieſcat.Quę veritas exprimitur in Scriptura,dum dicitur Pſalmo 103. Terra fundata ſuper ſtabilitatem ſuam,& à Deo firmari dicuntur columnæ eius, Pſalmo 74.Et terra ſuper nihilum appendi,Iob 26.Hoc eſt, naturalis pondere terra in medio mundi conſtituitur, ſine alterius corporis adminiculo.Hoc autem intelligi debet de globo ex terra, & aqua conflato, vt rationes priores probant.

Secunda aſſertio:idem eſt centrum vniuerſi cum centro grauitatis terræ,non tamen cum centro magnitudinis eiuſdem.Probatur concluſio quoad priorem partem, quæ communis eſt,Mathematicorum præſertim, quia centrum vniuerſi eſt locus omnium infimus, & à ſuperis maximè diſtans. Eſt enim punctus,à quo lineæ omnes ductæ ad circunferentiam primi mobilis ſunt æquales: ergo illud ex natura rei occupare exigit corpus graue,& quò grauius eſt,perfectius,& ideò grauiſſimum corpus,perfectiſſimè. Si enim grauitas principium eſt ferendi deorſum, & quieſcendi in loco inferiori,maior grauitas perfectius principiũ erit, & maxima perfectiſſimum. Aſt terra eſt corpus ſumma præditum grauitate, vt omnes fatentur, igitur natura ſua exigit centrum vniuerſi perfectiſſimo modo, quatenus grauis eſt, obtinere, & id re ipſa conſequitur,ſiquidem nihil naturaliter obeſt, ſed perfectiſſimus obtinendi modus eſt,vt centrum vniuerſi intimè penetretur, ſeu identificetur cum centro grauitatis terræ. Hoc ergo neceſſariò fatendum eſt. Minor hæc vltima probatur:quia perfectiſſimè corpus graue,& grauitas illius quieſcet, ſi æquè ſecundùm omnes partes grauitatis,ad centrum accedat, aliàs ſi versùs aliquam partem circunferentiæ ſit exceſſus grauitatis, ſecundùm hanc partem, vtpote grauiorem conabitur deſcendere:ſed centrum grauitatis

tatis

tatis eſt punctus medius Lunæ rectæ diuidentis corpus in partes graues æquè;igitur tunc terra, vtpote corpus ſummè graue, propriam ſedem perfectiſſimè obtinebit, cùm centrum grauitatis illius idem ſit cum centro totius vniuerſi. Cùm ergo nullum ſit corpus,quod huic tendentiæ obeſſe poſſit,terram re ipſa hoc ſitu ſibi debito gaudere neceſſe eſt. Quæ ratio planè conuincit, non ſolùm de vulgari quadam, & laxa penetratione, vt recentiores nonnulli exiſtimarunt. Sed de ſimultate Mathematica ad amuſſim, & exactè conſiderata: falsò enim requirunt prædicti adſtrictam hanc penetrationem, quòd globus ſit perfectè circularis, conſtans ex partibus æqualis grauitatis: quamuis enim hoc neceſſarium ſit, vt idem ſit centrum magnitudinis, & grauitatis ſphæræ inter ſe, & cum centro vniuerſi, non tamen, vt ſit idem centrum vniuerſi cum centro grauitatis terræ, quia in partibus inæqualis magnitudinis poteſt reſidere æqualis grauitas, vt per ſe euidens eſt. Quæ ratio probat de centro grauitatis totius globi ex aqua,& terra conflati.

Poſterior concluſionis pars(quã contra Fernelium in ſua Coſmotheoria libro primo,capite primo,alióſque nonnullos,quibus fauent Patres Conimbricenſes ſecundo de cælo, cap. 14. quæſt. tertia,artic. ſecundo, amplectuntur aliqui recentiores) euidenter probatur, quia terra non habet propriè centrum magnitudinis: ergo nec habere poteſt illud penetratum cum centro vniuerſi. Euidens eſt conſequentia, antecedens probatur: nam centrum magnitudinis eſt punctus medius lineæ rectæ diuidentis corpus, versùs quamlibet partem, in duas magnitudines æquales: ſed in globo terræ nullus eſt punctus lineæ diuidentis illum in æquales magnitudines, ſaltem versùs quamlibet circunferentiæ partem, ita vt ex illo ad quamlibet partem circunferentiæ lineæ æquales duci poſſint. Hoc enim nequit reperiri, niſi globus ſit perfectè circularis, vt per ſe patet:quod centrum eſt terræ non conuenire propter vallium depreſſiones, & montium eminentias: nullum igitur eſt centrum magnitudinis terræ rigorosè ſumptum. Sed nec datur centrum terræ, ſumptum pro puncto lineæ,diuidentis corpus in duas æquales magnitudines versùs aliquas partes:licèt enim hoc fieri poſſet, ſine fundamento tamen diceretur, in vna medietate circunferentiæ terræ eaſdem prorſus eſſe elationes, & profunditates terræ;ac in alia medietate.Prætereà,etiamſi daretur centrum magnitudinis terræ, probatur concluſio, quia centrum grauitatis terræ eſt idem cum centro vniuerſi, vt probauimus:ſed centrum magnitudinis terræ non eſt idem cum centro grauitatis eiuſdem: ergo nec cum centro vniuerſi. Euidens eſt conſequentia,minor elucidatur. Nam partes terreſtris globi non ſunt æqualis grauitatis:ergo non eſt eadem proportio magnitudinis,& gra-

uitatis earum,& totius globi. Antecedens conſtat,cùm aliquę partes terræ ſolidiores ſint aliis,& præ aliis humiditate,lapidibus, & metallis refertæ, quę inæqualem grauitatem præ ſe ferunt. Sine fundamento enim quis fingeret,æqua proportione ea omnia versùs omnes circunferentiæ partes eſſe diſtributa. Tandem probatur:nam vel ſermo eſt de centro magnitudinis ſolius terræ,vel de centro magnitudinis totius globi ex terra, & aqua compacti:aſt neutrum poteſt eſſe idem cum centro vniuerſi.Vera igitur omninò eſt noſtra concluſio. Maior probatur de centro ſolius terræ: nam terra ea parte, qua aquis tegitur, depreſſior valdè eſt, vt ex quæſtionè ſequenti conſtabit: igitur minùs habet profunditatis, ac proinde centrum magnitudinis illius non erit ſimul cum centro vniuerſi. De centro autem magnitudinis totius globi ſimiliter probatur.Primò,quia partes terræ,& aquę inæqualis ſunt ponderis: ergo non poſſunt habere idem centrum magnitudinis, & grauitatis.Cùm igitur habeant idem centrum grauitatis cum centro vniuerſi, nequeunt habere idem centrum magnitudinis cum ipſo. Deinde in hoc globo, vt quæſtione ſequenti probabimus, excelſior eſt terra diſcooperta, depreſſior aqua : ergo non æquè diſtat ſuperficies conuexa vtriuſque à centro vniuerſi,atque adeò non eſt idem centrum magnitudinis globi ex vtraque coaleſcentis,& vniuerſi.

Addendum tamen eſt, prædictas globi inæqualitates præ illius magnitudine parum momenti habere ,atque adeò communiter non cenſeri impedire illius rotunditatem, & ideò vulgari quadam æqualitate dicuntur omnes circunferentiæ partes ad centrum vniuerſi comparari: licèt enim Oceani cauitas ampliſſima ſit quoad longitudinem,quoad profunditatem tamē comparatione totius globi perexigua eſt, vt diximus quæſtione 1. & idem eſt de montium altitudine, & hac fortè de cauſa communiter Mathematici aſſeruerunt, idem eſſe centrum magnitudinis & grauitatis huius ſphæræ inter ſe,& cum centro vniuerſi:maximè, quia frequentiùs loquuntur de hoc globo, relatè ad ſtellatos orbes,quorum comparatione inſtar puncti ſe habere demonſtrant. Si igitur globus integer in hac conſideratione, inſenſibilem habet magnitudinem, illius depreſſiones, & prominentiæ non poterunt alicuius momenti eſſe. Obiter tamen admonitos velim Philoſophos noſtros,ne facilè moueantur quouis Mathematicorum aſſerto. Cùm dicitur globus terræ, & aquæ inſtar puncti ſe habere comparatione cæli,non eſſe id accipiendum abſolutè, ſed quoad noſtrum aſpectum: abſolutè enim verum habere nequit, cùm diuiſibilis ſit,& tot regionum ſpatiis longè, latéque diffuſus, & proportionem cum cælo habeat, ſiquidem aliquoties repetitus cæli magnitudinem adæquabit;quæ puncto conuenire repugnat:

intelligitur

intelligitur ergo quoad noſtrum aſpectum, & adhuc non relatè ad inferiores orbes:comparatione enim orbis Veneris, Mercurij, & Lunæ fatentur Mathematici habere hunc globum notabilem magnitudinem, & ratio id demonſtrat,quia terra, vt ex Geographorum diſciplina conſtat,multò maior eſt quàm Luna.Aſt Luna comparatione ſui orbis nobis non apparet inſtar puncti, ſed ſenſibilem exhibet quantitatem:igitur id potiori iure de ſphæra terræ,& aquæ aſſerendum eſt.Quæ ratio accommodari poteſt orbibus Veneris,& Mercurij,& idem ſuo modo admittunt Mathematici de ſphæris Martis,& Solis, licèt comparatione horum paruæ admodum magnitudinis globus noſter videatur.Comparatus igitur ad complexum firmamenti,Iouis etiam,& Saturni,inſtar puncti ſe habet,nobis non oſtentans ſenſibilem magnitudinem,quod vno conſenſu tradunt Mathematici cum Ariſtotele 1. Meteororum,cap. 14. vt teſtatur Pater Clauius ad caput 1.ſphæræ, pagina 149. & Patres Conimbricenſes lib. 2. de cælo ad caput 14. quæſtione 2.articulo 2.Probatur,quia quælibet ſtellarum, quæ in firmamento micant, ſe habet ad noſtrum aſpectum inſtar puncti indiuiſibilis:ſed quælibet ſtella firmamenti, quæ viſu percipi poteſt,magnitudine vincit terram, & aquam ſimul ſumptas, Aſtrologis teſtantibus:ſphæra igitur terræ, & aquæ non plus momenti habebit comparatione firmamenti, quàm punctum. Prætereà ex quauis terræ parte eodem tempore eadem magnitudo, & diſtantia eiuſdem ſtellæ deprehenditur à diuerſis Aſtronomis: ſed hoc non poſſet euenire, ſi noſtri globi magnitudo alicuius momenti eſſet, comparatione cæli quoad noſtrum aſpectum, vt per ſe liquet:igitur quamuis terræ partes inter ſe diſſitæ ſint, nullam habent ſenſibilem diſtantiam,reſpectu firmamenti.

Tertiò denique ex quacunque terræ,mariſque plaga, medietas cæli, & ſex ſigna Zodiaci, ſupra horizontem apparent, ſex aliis infrà abſconditis,ac proinde cælum diuiditur in duas partes ęquales, quoad noſtrum aſpectum, vt obſeruant Mathematici:igitur globus terræ, & aquæ habet ſe ad circuitum firmamenti,vt quidpiam indiuiſibile.Probatur conſequutio,quia ſi hæc ſphęra comparatione firmamenti aliquid haberet magnitudinis ſenſu perceptibilis,etiam ea ſphæræ portio, quæ inter eius centrum, & extimam ſuperficiem intercipitur,alicuius eſſet quantitatis,ac proinde hæc ſuperficies vltima non diuideret cælum in duas æquales partes, ſicut diuideret oculus in centro exiſtens contra manifeſtam mathematicam obſeruationem. Concludamus ergo, globum ex terra & mari compactum inſtar puncti ſe habere,quoad noſtrum aſpectum relatè ad firmamentum, & idem eſt,ſi referatur ad ſphæram Iouis,& Saturni,ſecùs comparatione aliorum orbium,vt diximus.

QVÆSTIO III.

An terra ſit altior mari, depreſſiórve.

CONueniunt Doctores Philoſophi, & Mathematici communiter ex terra, & aqua, vnum componi globum, eodem communi circulo concluſum: quamuis enim aquæ natura ſua totam terram tegere expoſcerent, & illis prima die creationis vndique globus perfectè circularis terræ fuerit coopertus, vt tradi videtur Geneſis 1. & docet D. Damaſcenus 2. de fide, cap. 9. & 10. Pater Molina 1. part. tractatu de opere ſex dierum, diſputatione 11. licèt D. Thom. 1. part. quæſt. 69. ad 2. oppoſitum indicet. Ob animalium tamen habitationem, hominum præſertim, in vnum locum, tertia die redactæ ſunt, ex ipſis, & terra vnica ſphæra compacta. Quod ex eo demonſtratur à Patre Clauio ad ca. 1. ſphæræ, quia aqua, & terra demiſſæ per eandem lineam quàm breuiſſimam ſublatis impedimentis deorſum feruntur, non minùs quàm duæ partes terræ, vt experimento conſtat manifeſto: at hoc nullatenus ſtare poteſt, niſi idem eſſet vtriuſque centrum, cùm nequeant diuerſa centra eadem via occupari: igitur aqua, & terra idem petunt centrum, & eundem globum conſtant.

Secundò idem conuincitur, ex Lunari eclipſi, quia eam non patitur Luna, niſi cùm ex diametro Soli opponitur, & tunc vnica tãtum obſcuratur vmbra: ſed ſi alius eſſet globus diſtinctus aquæ, duplex in Luna vmbra deprehenderetur, & his planetis exiſtentibus, ſine diametrali oppoſitione, eclipſis contingeret, ſiquidem poſſet globus aquæ extra centrum mundi ſitus illis interponi: manifeſtum igitur eſt, ex vtroque iſto elemento vnum confici globum, etſi non ad Geometricam rotunditatem perfectum, eminentiæ tamen, & inæqualitatis non magni momenti. Quòd ſi ſenſus globoſam figuram non diſcernit, ſed potius planam eſſe iudicat, ideò eſt, quia magnitudo huius globi ita ſenſim in tumorem ſe attollit, vt per ſenſum non diſcernatur.

Verùm in hac globi inæqualitate explicanda magnum eſt inter Doctores diſſidium, quidam exiſtimant mare eleuatiùs eſſe terra, hoc eſt, conuexam aquæ ſuperficiem diſtãtiorem eſſe à centro mundi, propinquiorémque cælo, quàm eam ſuperficiem terræ, quæ aquis diſcooperta eſt. Ita Burgenſis ad caput 1. Geneſis. Ibidem Catherinus, addens non putare ſe quenquam ſapientem vnquam de hoc dubitaſſe. Accedit Tullius libro 2. de natura deorum. Et fauet D. Thom. 1. par. q. 69. art. 1. ad 2. necnon D. Baſilius homil. 4. Hexameron, quamuis non eodem modo id explicent. Probari poteſt primò hæc ſententia, ex ſacra pagina, in qua ſæpè ſignificari videtur, aquas eſſe terra altiores, & non ſine miraculo, & Dei imperio cohiberi, ne iterum operiant terram. Prius habetur

tur Pſalm. 103. *Abyſſus ſicut veſtimentum amictus eius*, id eſt, terræ. *Super montes ſtabunt aquæ*: hoc eſt, eminentiores erunt montibus, & eos tegent, idem ſignificatur Pſalm. 68. *Veni in altitudinem maris*, & Eccleſ. 39. *In verbo eius ſtetit aqua, ſicut congeries*: quæ planè indicant mare eminentius eſſe littore. Et poſterius traditur infrà: *Terminum poſuiſti, quē non tranſgredientur: neque conuertentur operire terram*. Id ipſum ſumitur ex Prouerb. 8. *Legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos*. Denique Ieremiæ 1. dicit Deus: *Me non timetis, qui poſui arenam terminos mari, præceptum ſempiternum, quod non præteribit*. Si autem terra eſſet eleuatior mari, quid mirum ſi aquis non operiretur? aut in quo potentia Dei commendaretur? cùm terræ altitudo naturaliter aquæ ne id faceret, impediret. Secundò probatur, quia flumina è mari ducunt originem, iuxta illud Eccleſiaſtes, *Ad locum vnde exeunt, flumina reuertuntur, vt iterum fluant*. Igitur altius eſt mare quàm terra. Probatur conſequentia, quia flumina è montium faſtigiis frequentiùs effluunt, aſt aquæ natura ſua aſcendere nequeunt, vtpote graues, & quæ non plus per meatus, & venas aſcendant, quàm priùs deſcenderint, vt teſtatur experientia. Igitur mare, vnde exire dicuntur, eleuatius eſt montibus, ac per conſequens vniuerſo terræ globo, id quod experientia confirmat, conſtat enim ſenſuum iudicio, teſte Baſilio ſuprà, mare rubrum terra altius eſſe, & in vniuerſum id nauigātes affirmāt, quibus ad littus properantibus terra infra mare videtur iacere, & quò magis accedunt, eò montium vertices, v. g. magis attolli videntur, quod neutiquā eueniret, niſi terra mari eſſet depreſſior.

Tertiò à priori probare videtur, quia iuxta naturas rerum, corpus minùs graue conſtitui debet ſupra illud, quod grauius eſt: ſed aqua minùs grauis eſt, quàm terra, teſte Ariſtotele primo de cælo, cap. octauo, & D. Thom. ibidem, communiſque ſenſu: igitur natura ſua ſupra terram quieſcere exigit. Sic ergo à natura, naturæve auctore conſtitutum eſt, cùm fieri potuerit: & aliàs neutrum elementum in naturali ſede reſideret, ſed perpetuò eſſent violentia, cū neceſſariò ad hoc fuerit terræ partes attollere, vt aquæ in earum cauitatibus exciperentur, ac proinde fruſtra eſſet aquæ inclinatio conceſſa, vt ſupra terrā ſiſteret, & terræ, vt ſupponeretur aquis. Quartò denique hæc ſententia corroboratur, quia, vt quęſt. præcedenti diximus, centrum grauitatis huius globi ex terra, & aqua cōpacti, debet eſſe ſimul cum centro vniuerſi: ſed hoc fieri nequit, niſi aqua elatior ſit terra: hoc igitur fatēdum eſt. Minor, in quo tota eſt difficultas, elucidatur, quia cū globus conſtet partibus inęqualis grauitatis, ita vt versùs aliquā partē circūferentię partes grauiores exiſtant, versùs aliā minùs graues, implicat, idē eſſe cētrū magnitudinis illius globi, & grauitatis eiuſdē, vt ex dictis ſuprà cōſtat. At partes aquę minùs graues ſunt, quā partes terrę: igitur

tur ſecundùm illam partem circunferĕtiæ, qua eſt aqua, eleuatior eſt globus iſte, vt ſic partium multitudine compenſetur defectus grauitatis, & huius centrum cum centro vniuerſi penetretur.

Quamuis relata ſententia probabilis ſatis ſit, veriſimilior tamen nobis apparet oppoſita, quæ ſcilicet tenet, aquas maris non eſſe eminentiores, ſed depreſſiores potiùs ea parte terræ, quæ aquis diſcooperta eſt. Hanc ſententiam amplectuntur Lipomanus, Caietan. & Honcala ad caput 1. Geneſis, Ægidius libro 2. Hexameron, cap. 27. Contarenus lib. 2. de elementis. Pater Clauius ad caput 1. ſphæræ, pag. 528. PP. Conimbricenſes 2. de cælo, cap. 14. quæſt. 4. art. 1. Periera in opere tertiæ diei, circa illa verba, *Congregentur aquæ*, & præ omnibus P. Molin. 1. par. tract. de opere ſex dierum, diſputatione 11. cum pluribus recentioribus, & quod plus eſt, eam tuentur D. Hieronym. in illud Pſal. 32. *Congregans ſicut in vtre aquas maris.* D. Chryſoſtomus Homilia 9. ad populum Antiochenũ, D. Aug. in Pſal. 135. & idem videtur ſentire D. Damaſ. lib. 2. fidei orthodoxæ, c. 9. & 10. Quæ ſententia probatur primò ex ſacris literis, quæ teſtantur, Deum ſuper aquas conſtituiſſe orbem terrarum, quod in alio ſenſu non poteſt aptè accipi, Pſalmo 23. *Ipſe ſuper maria fundauit eum.* Et Pſalmo 135. *Qui firmauit terram ſuper aquas.* Dicuntur etiam ibidem qui nauigationi ſe tradunt, deſcendere, Pſalmo 106. *Qui deſcendunt mare in nauibus*: & id ipſũ comprobant plura loca allata pro priori ſententia: & illud Pſalmi 32. *Congregans ſicut in vtre aquas maris* Hoc eſt, in cauitatibus terræ. Idem habetur Iob 26. & 38. vbi dicitur Deus circundediſſe mare terminis, oſtiis, & vectibus, quæ intelligi nequeunt, niſi de terra, mari eleuatiori. Probatur præterea noſtra ſententia duplici experimento, nam manifeſtè à nautis deprehenſum eſt, cùm nauis è portu ſoluit, æquali vento, velociùs ferri, quàm cùm portum petit. Præterea, qui è vereri nauigant in nouam Hiſpaniam, quindecim gradibus tranſactis obſeruant, vna hora citiùs oriri, & occidere Solem Luſitaniæ incolis: ſed neutrum contingere poſſet, niſi mare depreſſius eſſet terra: hoc igitur neceſſariò aſſerendum eſt. Minor probatur, quia nauis æquali ventorum flatu velociùs pergit, cùm deſcendit, ipſo naturali pondere deorſum impellente; ſegnius verò, cùm aſcendit, eodem pondere reluctante: at ſi mare in tumorem ſupra terram eleuaretur, nauis, cùm ſe in altum dat, proculdubiò aſcenderet: tardiùs igitur tunc moueretur contra experientiam. Altera verò pars minoris ex eo liquet, quia exiſtentibus in locis ſublimioribus, etiamſi ab oriente longiùs abſint, citiùs Sol apparet, vt in montium faſtigiis conſtat. Igitur, ſi mare ſupra terram eleuaretur, non poſteriùs, ſed priùs nauigantibus Sol orireturs, contrà quod experimento compertum eſt. Deinde probatur ratione: quia in medio maris plures viſuntur inſulæ

ſulæ ſupra aquas eleuatæ:ergo in vniuerſum terra diſcooperta ſublimior eſt mari.Probatur conſequentia:nam ſi aqua eſſet altior terra,& in tumorem globoſum coïret, medium maris proculdubiò eleuatius eſſet:ergo ſi in ipſo maris medio, partes terræ eminent,falſum omninò eſt,mare eſſe terra ſuperius, ſed oppoſitum fatendum eſt. Vlteriùs probatur,quia flumina omnia prono curſu intrant in mare: ſed fieri hoc nequit, niſi mare ipſum depreſſiori loco iaceat; hoc igitur aſſerendum eſt. Maior, præterquàm quòd expreſſa eſt in ſacris litteris,nulli non ad ſenſum patet.Minor probatur,quia fluuiales aquæ naturaliter mouentur ab inſita grauitate:ergo mouentur motu deorſum; aliàs adſcendere dicerentur,non ſine violentia:igitur mare,in quod tendunt,depreſſius terra eſt,vnde deſcendunt.Maximè cùm non moueantur flumina per cacumina montium,ſed frequentiùs per inferiores valles.

Vltimò tandem à priori probatur, quia aquæ poſtquam redactæ ſunt in vnum locum,eiuſdem prorſus naturæ, & inclinationis naturalis ſunt,ac in triduo, antequàm congregarentur, cùm eadem ſemper perſtiterit ſubſtantialis forma,eadem ſemper motrix facultas.Sed ante collectionem earum inclinabant ad centrũ vniuerſi,ad exiſtendum videlicet,quò viciniores poſſent, centro, ſalua conſiſtentia terræ circa illud ad decliuiora ſemper fluentes, alioqui tunc temporis violenter detentæ eſſent aquæ tegentes terram;igitur ad idem modò etiam propendent.Quod etiam cõfirmat euidenter aquæ motus naturalis,quo ſublatis impedimentis per eandem omninò lineam, qua terra, quàm breuiſſimè in centrum vniuerſi tẽdit:igitur fieri nequit naturæ viribus,vt aqua ſuper terram in tumorem eleuetur, ſed inferior ſemper exiſtet. Probatur hæc vltima conſequentia, quia nullum habet impedimentum, quominùs deorſum profluat:ruet igitur & terram operiet,vel ſaltem ſemper aqua niteretur terram obruere,& ab eo conatu inhibita perpetuam vim pateretur, Deo indeſinentèr miraculum patrante.

Nec ſatisfacit Caietanus,reſpondens, ideò aquas non deſcendere ad operiendam terram,etſi eleuatiores ſint,nec violenter detineri, quia in figuram circularem natura ſua effinguntur: nam in primis inde fieret,aquas in prima conditione violenter terram vniuerſam operuiſſe, & ideo productas non fuiſſe in ſtatu naturali,quod abſurdum eſt,& cõtra Auguſtinum l.7. de ciuitate Dei, c. 30. & idem dicendum eſſet de tempore diluuij, vnde tunc duplex contigiſſet miraculum;immò ſuperflueret ruptio cataractarum cæli,cùm ad id ſufficeret,mare terra eminentius ſupra ipſam deſcendere. Præterea ex eo quòd aqua deſcenderet, & operiret terram,non admitteret circularem figuram,ſed eam haberet,ſicut habuit in prima conditione: denique licèt modica aqua figuram efficiat

efficiat circularem,vt à cōtrariis tueatur,eam tamen nequit retinere in magna quātitate acceſſu grauitatis appetitum illum longè ſuperante,vt experimento liquet,& aliàs flumina in mare non laberentur,nec defluerent aquæ ad terram depreſſiorem operiendam, ſed in circularem figuram ſuper terram extollerentur. Et contra reſponſum, & doctrinam Caietani manifeſtè reuincitur ex motu aquæ ad centrum vniuerſi per lineam rectam.

Et aquam non extolli ſupra terram in figuram globoſam demonſtrant etiam duæ rationes initio allatæ ad oſtendendum ex terra,& aqua vnum effici globum. Quamuis igitur initio temporum aquæ,vt natura elementorum poſtulabat,vndique operirent ſuperficiem terræ omni ex parte rotundæ,teſte Damaſceno ſuprà, tertio iam creationis die in vnum locum ſegregatæ ſunt, terra diſcooperta maxima ex parte relicta,id naturali fine in quem cōdita eſt exigente,vt ſcilicet apta redderetur ad hominum, terreſtriúmque animaliū, ac volatilium habitationem,& procreationem, necnon ad frugum, plantarúmque generationem. Id quod in hunc modum rerum conditor Deus effecit:extulit quibuſdam ex partibus terram,ita vt ſuper aquas emineret,manerentque cauitates maximæ inter terram hinc inde variis in locis eleuatam, & tunc naturali motu aquę defluxerunt ad cauitates interceptas, quibus vt alueis continerētur,& per varios anfractus terram fermè totam permearent,quo etiam ipſis elementis prouiſum eſt,vt ſic terræ partes magis inter ſe humore aqueo cohærerent,& fructus feraciores redderentur; aquæ etiam continua aëris incluſi in terreſtribus cauernis conuerſione iacturam ex Solis, & aſtrorum virtute prouenientem indeſinenter reſarcirent. Quomodo omnia quidem rectè conſtant,iuxta ipſarum retū naturas,& inditam exigentiā,quod ampliùs ex argumentorū ſolutione cōſtabit.

Ad quorum primum deſumptum ex variis Scripturæ locis reſpōdetur,ex doctrina Caietani ibidem, Pſalmo illo 103.vſque ad illa verba,*ab increpatione tua fugient*,loqui Vatem Regium de terra,& aquis,vt erant à principio,antequàm tertia die ſepararentur in vnum locum; vt pendenti Pſalmum illum fiet manifeſtum;in ſequentibus verò,de ipſarum congregatione, & de termino illis poſito.Sumitur autem futurum,ſtabunt,& fugient,pro præterito imperfecto,teſte Eugubino,ibidem, quia illo carent Hebræi,dicitur,ſuper montes,hoc eſt,ſuper terram,quæ nunc in montes extollitur. Prætereà dicitur altitudo maris profunditas illius, non quia ſit terra eminētius:cùm verò aqua ſtetiſſe dicitur,vt congeries,intelligitur bene à Lyrano de aqua Iordanis, & maris rubri, in tranſitu filiorum Iſraël,vnde nihil contra nos colligitur.Et licèt intelligeretur de prima illa congregatione aquarum in vnum locum,pro nobis locus ſtaret:ſtatim enim additur:*ſicut exceptoria*

aquarum,

aquarum,id eſt,cauitates extiterunt, in quibus aquæ congregatæ ſunt. Poſteriora Scripturæ loca noſtram confirmant ſententiam, ſiquidem in illis dicitur;Deus terram,vt terminum aquis poſuiſſe, ad quod eleuatior eſſe debuit: commendatur tamen diuina potentia, in eo, quòd cùm natura elementorum exigat, vt aqua terram operiat, Deus ſua potentia in terræ cauitatibus aquam incluſerit, terram ſuper aquas eleuando, quam fluctus maris intumeſcentis non tranſgrediantur.

Ad ſecundum argumentum multi multipliciter reſpondent:aliqui fatentur flumina proxima,& per ſe ex mari oriri, & ideò altius eſſe mare his terræ partibus,in quibus fontes, & flumina naſcuntur.Abſolutè tamē eſſe depreſſius,quia non effluent ex partibus terræ,quæ prope mare diſcoopertæ ſunt: verùm hæc ſolutio ab omnibus ferè refellitur,& meritò quidem:cùm enim ex terra, & aqua vnicus conficiatur globus, vt diximus,ſi terra ſecundùm partes diſcoopertas prope ipſum mare,& flumina altior eſt aqua, reliquæ omnes partes terræ,eadem cum illis ſuperficie contentę, propinquiores erunt cælo,& à centro mundi diſtantiores, quàm aqua, ac proinde non poterit in illas aqua maris erumpere, niſi aſcendendo.Et ideò reſpondet Diuus Thomas in ſecundo,diſtinctione 14. quæſtione prima, articulo primo ad quartum,cum aliis,aquam fluuiorum è mari ſurſum trahi virtute corporum cæleſtium, communis boni gratia, quæ reſponſio difficilis apparet ex eo, quòd ad virtutem occultam, vt ad aſylum confugit, non apparet, cur cælorum influxu in hoc potiùs, quàm in alio loco continuo erumpant aquæ, ſurſúmque euocentur, maximè cùm influendi ratio pro diuerſitate cæleſtis motus,acceſſus,& receſſus ſtellarum, reſpectu eiuſdem loci paſſim diuerſificetur. Quapropter recentiores nonnulli doctiſſimi in huius ſolutionis explicationem addiderunt, licèt verum ſit, aquam non plùs natura ſua poſſe aſcendere, quàm deſcenderit cæteris partibus, ratione tamen extrinſeci impellentis optimè id poſſe contingere, & hac de cauſa fontes,& flumina è mari oriuntur in partibus terræ eminentioribus,quia ſcilicet dum aqua maris per terrę cryptas,& cauernas deſcendit,& quaſi tranſcollatur,ſubtilior fit,& minùs grauis, depoſita terreſtrium concretionum admixtione, vnde ex amara, & ſalſa redditur dulcis: cùm igitur pars aquæ præcedens deſecatior,& leuior ſit poſteriore,illi cedit,& locum relinquit, & quoties aliunde non patet aditus, ſurſum aſcendit per terræ cauitates, impellente poſteriori ratione ſuæ grauitatis, & denſitatis, id quod in fontibus arte factis non ſemel vidimus, & quia in montibus maiores eſſe ſolent terræ anfractus, & foramina, hinc prouenit, vt ex illis faciliùs flumina prorumpant.

Quæ

Quæ ſolutio mihi valdè arridet, & non videtur aptior alia excogitari poſſe, in doctrina ſancti Thomæ, exiſtimantis flumina, & perennes fontes copioſos è mari proximè oriri, quę quidem multùm conſonat, & ſacris litteris, & rationi: incredibile enim videtur, tam ingentem & perennem aquæ copiam è mari non egredi, ſed aliunde perpetuò generari.

Si autem amplectamur ſententiam Ariſt. 1. Meteororum, c. 13. quam profitetur ſchola Pariſienſium, & cum aliis pluribus Pater Molina ſuprà, aſſerentem, flumina non immediatè à mari ortum ducere, nullius momenti eſſet argumentum. Quæ quidem ſententia congruenter ſatis, & magna comprobabilitate defendi poteſt hac ratione: terra, vtpote ſicca, vim habet attrahendi ad ſe humorem, eum quaſi ſugendo, vt in aliis rebus ſiccis, ſpongia v. g. videre eſt, quæ virtus in aliquibus terræ partibus magis vigere poteſt, ratione cuius humiditatis, & vaporum, qui virtute Solis in aliquibus terræ cauernis, excitantur & aggregantur, aër ibidem incluſus in aquam continuò conuertitur, & foras erūpit, ad quod plurimùm iuuat pluuialis aqua, tum quia in eiſdem cauernis recipitur, vnde paulatim illabitur, & ad orificium fontis accurrit, & etiam per terræ ſuperficiē vndique ad fluuiorum alueos profluit. Tum quia inde maior vaporum copia, quæ in aquam conuertatur, extat: tum denique, quia terra pluuialibus aquis madefacta, minùs conſumit aquæ pluuialis, & ex vaporibus, & aëris condenſati intra ipſam genitæ, potentiorque euadit, ad maiorem aëris copiam condenſandam, & in aquam conuertēdam: quoniam verò tam aqua pluuialis, quàm ſubterranea ex vaporibus, & humore, ac frigiditate aquea ortum ducit, ideò meritò dicuntur fontes & flumina ex mari exire, ad quod iterum reuertuntur. Vno igitur, aut alio philoſophemur modo, nihil probat argumentum. Ad experimenta verò in illius confirmationem adducta reſpondeo, negandum prius, & pari ratione negari poſſet poſterius: verùm vtroque dato reſpondendum eſt, planè decipi ſenſum, cuius deceptionis cauſa ea eſt, quia terra comparatione maris, atra ferè videtur, qui color iuxta candidiorem poſitus profundior, & depreſſior apparet, ob quod pictores putei, aut alterius rei, profunditatem colore atro depingunt, circumpoſito candido, ſeu ad candorem magis accedenti.

Ad tertium reſpondetur, integrum ſyllogiſmum probare de elementis, iuxta propriæ naturæ exigentiam, & de triduo creationis, non deinceps: licèt enim aqua natura ſua terram tegere poſtularet, in eum finem, quem diximus, in vnum locum terræ terminis incluſa redacta eſt, & ideò vtrunque elementum non remanſit ex toto in ſua natiua ſede, neutrum tamen violentiam patitur, quia terra non nititur aquæ, nec hæc habet ſupra ſe, niſi aërem, ſicut in

puteis,

puteis, neque aqua inferior, neque ſuperior terra circundans concauum putei violenta eſt, quia ſcilicet hæc non aquæ, ſed terræ inferiori exiſtenti perpendiculariter verſùs centrum innititur, & aqua ſolùm ſupra ſe aërem habet: neque ideò fruſtra eſt inclinatio aquæ, vt terram tegat, cùm initio, & diluuij tempore eam ambierit, maximè quia aqua non exigit per ſe primò terram circundare, ſed verſùs centrum moueri, & prope illud quàm proximè poſſit, quieſcere, nullo corpore minùs leui interiecto, & ideò ſi terra ſubtraheretur, & via aquæ ad centrum pateret, illuc vſque naturaliter moueretur, in eoque naturaliter quieſceret: ſolùm igitur contra naturam vtriuſque elementi eſſet, ſi grauius, nempe terra, ab aqua minùs graui ſuſtentaretur, quod nullatenus hîc accidit, ideoque argumentum non vrget.

Ad quartum reſpondetur, maiori admiſſa, negando minorem, & ad illius confirmationem dicendum eſt, maiorẽ illam veram eſſe, ſi aliunde illa maior grauitas non compenſetur, vt in præſenti contingit: partes enim terræ, quæ aquis ſubiacent, ratione humoris aquei, abſente etiam ventorum afflatu, & Solis ardore, plus habent denſitatis, & grauitatis, quàm ſicciores aliæ, quæ ſupereminent, vt per ſe conſtat, & ideò licèt minoris ſint profunditatis, & aqua tegens minùs grauis, quàm terra, vtraque ſimul æqualis grauitatis eſt, cum alia circunferentia terræ aquis diſcooperta, ideoque optimè poteſt eſſe idem centrum grauitatis huius globi, & vniuerſi, quamuis terra eleuatior ſit aqua.

Si verò aliquis nobis obiiciat, quòd præter morem noſtrum amplexi ſimus opinionem contrariam S. Thom. & D. Baſilio, huic facilè reſpondemus, quamuis S. Doctor oppoſitam inſinuauerit, non tamen ex inſtituto docuiſſe, ſed ad ſoluendum quoddam argumentum, ad quod eligi ſæpè ſolet. Et ſufficit opinio tantùm probabilis, & ideò ipſius commentator Caietanus ſuprà noſtram tradidit ſententiam, exiſtimans ſine dubio, in hoc S. Thom. non contrariari. Baſilius autem non de re ipſa, ſed de eo, quod ſenſibus apparet, loquutus videtur. Cùm tamen plures Patres ſuprà citati noſtram ſententiam perſpicuè tradiderint.

QVÆSTIO IV.

Vtrùm terra in medio mundi quieſcat, vel aliquo modo moueatur.

QVamuis ex ſuperiùs dictis breui poſſit hæc controuerſia definiri: tamen vt clariùs eius ſenſus innoteſcat, operæpretium erit, diuerſa auctorum placita circa ipſam referre, quæ quidem tot ferè extitêre, quot capita. Fuit enim de hac re magnum apud auctores, antiquiores præſertim, diſſidium, vt aperte conſtat ex Ariſtotele ſuprà lib. 2. c. 13. & 14. Nicheas enim Syracuſius exiſtimauit, terram ſumma velocitate volui, cui addidit Philolaüs in gyrum verti inſtar Solis & Lunæ, circum ignem tamen. Ponticus

proprio loco, nec à motore extrinſeco in ordine ad propriam perfectionem;cùm hæc potiùs ſita ſit in permanentia in loco naturali, ſed neque eſt finis extrinſecus, in quem motus circularis terræ ordinari poſſit, ſicut contingit in motu cæleſti:igitur terreſtris globus nulla ratione in orbem cietur, id quod ex dicendis ampliùs conſtabit. In vniuerſum tamen, quòd terra in medio mundi nulla ratione moueatur,probari poteſt primò ex ſacris Literis, quæ omnimodam terræ immobilitatem videntur planè commendare. De ea enim dicitur Pſal. 74. *Ego confirmaui columnas eius.* Iob 26. *Qui appendit terram ſuper nihilum.* Sed expreſſiùs Pſal. 92. *Firmauit orbem terræ, qui non commouebitur.* Idem habetur Pſal. 101. *Fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam, non inclinabitur in ſæculum ſæculi.* Et Paralipom. c. 16. *Deus fundauit orbem immobilem.* Quid expreſſius pro præſenti inſtituto? Ratione probatur de motu recto:nam aut terra moueretur in medio mundi motu recto per propriam virtutem, vel ab extrinſeco motore: neutrum dici poteſt: quieſcit igitur omninò. Antecedens probatur, quia virtus motiua naturalis terræ eſt ſola grauitas:ſed hęc ſolùm poteſt eſſe principium motus deorſum:ergo per eam nequit terra ſurſum aſcendere. Aſt ſi terra in centro mundi moueretur per lineam rectam,planè aſcenderet,ſiquidem à cẽtro mundi omnium locorum infimo recederet, accederétque ad locum cælo propinquiorem ac eleuatiorem:proinde igitur repugnat naturæ viribus in centro terram motu recto moueri à proprio pondere,& tamen illi non conuenit alia vis motrix, cùm vni corpori ſimplici vna motiua facultas,vnúſque naturalis motus tantùm competere poſſit,ſicut conſtat partibus ipſius terræ conuenire. Quòd autem ab extrinſeco terra in centro non cietur, ex eo liquet primò, quia talis motus eſſet violentus, vtpote ab extrinſeco impreſſus, terra ipſa proprio pondere reluctante, ac per conſequens nequiret eſſe diuturnus.Deinde nõ apparet,à quo terra extrinſecè impelleretur,cùm non ſit aliud corpus grauius, quod eam cogat, locum infimũ deſerere, nec à cælo is motus prouenire poteſt;ſi enim cælum raperet terram,non linea recta, ſed in orbem ſecum ferret. Denique hanc partem efficaciſſimè ſuadent experimenta illa Mathematicorum in ſecundo argumento adducto ad motum circularem terræ refutandum.

Hæc ſecunda ſententia communis Philoſophorum veriſſima eſt,terræ ſiquidem immobilitatem,& natiua eius grauitas, & inclinatio perſuadent,& experiẽtia indicat,& relata Scripturæ teſtimonia ita confirmant,vt prędictum à terra motum excludere neceſſe videatur, vnde,quæ de motu trepidationis ab aliquibus Philoſophis dicta ſunt,magis oſtendunt diſputantium acumen,& arguentium exercent ingenia,quàm fidem mereantur,& terræ trepidationem ſtabiliant.

Et probatur primò: ſi enim terra cuiuſuis ponderis acceſſu aliquo modo trepidaret, quò maior fieret additio, maior reſultaret motus, qui nullo modo ſenſibus poſſet occultari, & cùm tam multiplex ſit vndequaque in variis terrę partibus ponderis additio, vt dum copioſiſſimi exercitus inter ſe præliantur, aut magnis ventorum flatibus, turres, aut cacumina montium concutiuntur, aut terra paulò antè ſicca pluuialibus aquis madida ſe ipſa grauior exiſtit, tam multiplex, variáque eſſet terræ trepidatio, vt non minùs illa trepidationis motu, quàm ventorum flatibus vnda maris hinc inde agitaretur: at terra nec trepidare, nec contremiſcere ſentitur: quis enim ex his, qui hoc aſtruunt, huiuſmodi trepidationem expertus eſt? Quo ſolùm argumento Pythagoricum illum cæleſtium orbium concentum reiicit Ariſt.

Probatur ſecundò ex ſolitis terræ motibus, qui per vim terræ ſolent accidere ex ingenti copia exhalationum terræ cauernis incluſa, ſiue ibi genita, ſiue aliunde delata, quæ Solis ardore, & maximè ratione antiperiſtaſis introrſus collecta nimis rare fit: quapropter ſurſum aſcendere conatur, occluſo tamen exitu, nec patentibus meatibus ſuperpoſitam terræ partem magno impetu, nec ſine ingenti ſtrepitu interdum concutit, agitat, ſurſúmque aſcendere cogit, de quibus ex inſtituto diſſerit Ariſt. 2. Meteororum, c. 7. & experientia patet, cùm aër terræ incluſus conatur erumpere, ſæpè concuſſis montium fundamentis, & euulſa magna terræ parte, etiam vrbibus excidio eſt, ſolùm illam partem terræ, quam ſua commotione concutit, & eruptione labefactat, contremiſcere; reliquas verò etiamſi propinquæ ſint, omninò quieſcere, nullúſque eſt huiuſmodi violentus motus, qui non percipiatur. Quis ergo dicat minutiſſimi ponderis additione, hanc terræ bilancem in alteram partem vergere: tanta verò erūpentis aëris concuſſione eiuſdem terræ motū nō poſſe ſentiri?

Probatur tertiò, ex doctrina Ariſtotelis, qui lib. 2. de cælo in fine docet, contra rationem eſſe, terræ propriam quietem non concedere, ſicut igni in propria ſphæra: & cap. 3. eiuſdem lib. docet, ex eo quòd cælum circulariter mouetur, egere centro immobili, & lib. 4. c. 5. docet, terram in ſuperum locum non tendere. Teſtimoniis autem eiuſdem Ariſtotelis, quæ in contrarium citari ſolent, facillimè poteſt ſatisfieri: de impulſu enim virtuali, & de propenſione natiua terræ ad ſuum centrum accipienda ſunt, vt legenti apertè cōſtabit. Illis enim Philoſophus terræ propriam quieté potiùs probat, quã aliquem ipſius motum ſtabiliat.

Probatur quartò, quia globus ex terra, maríque compactus (vt altitudines montium valliúmque depreſſiones manifeſtant) non mathematicè, ſed phyſicè cōſiderandus eſt: quamuis ergo addito aut detracto quolibet pondere centrum terræ mathematicè ſumptum variari concedamus, & ita cenſeatur terra ponderibus libra-

brata

brata ſuis, ex mathematica conſideratione motus phyſicus eliciendus non eſt, ſicut ex non diſſimili argumentatione male inferebat Zenon 3. Phyſ. impoſſibilitatem motus per continuum ob infinitatem partium & punctorum, quæ redderet ſpatium impertranſibile, quem Ariſtoteles confutauit, & nos, noſtra, ipſiúſque experientia facillime confutamus, qua experimur nos moueri,& ſpatium quodcunque pertranſire,ita aſtruentes, ta e n trepidationem noſtra & ipſorum quiete conuincemus.

Natiua ergo grauitas terræ (cùm maxima ſit)efficit, vt ea locum maximè à cælo remotum, hoc eſt, medium mundi appetat & naturali nutu eò feratur,ibíque fixa conquieſcat, ne aliorſum niſi per vim educi poſſit:ſiquidē oporteret illam,quocunque motu vel trepidatione è centro vergeret,contra naturam aſcendere

ARISTOTELIS STAGIRITÆ, DE CÆLO, ET MVNDO,

LIBER QVARTVS.

PRoſequitur Philoſophus in hoc libro 4.eandem ſimplicium corporum diſputationem,de eorum præſe:tim facultatibus motiuis, grauitate ſcilicet,& leuis tate accuratè tractans, necnon de locis, ad quæ hi virtutibus feruntur,& hoc eſt præſentis libri ſcopus qui proinde longiori non indiget præfatiuncula.

CAPVT I.

Textus Ariſtotelis.

De graui autem atque leui, quid eſt vtrunque, & quanam eſt natura ipſorum,conſideremus oportet, &c.

Breuis expoſitio textus.

POſtquam Philoſophus in capitis limine demonſtrauit diſputationem de elementis quatenus grauia, & leuia ſun ,ad naturalem Philoſophum propriè pertinere, cùm ad motum ordinentur, cuius conſideratio ad illum ſpectat, docet graue, & leue non comparatè ſolùm accipi debere, vt antiqui vſurparunt, ſed etiam abſolutè,pro eo ſcilicet,quod naturaliter tēdit.in medium, & quod à medio ſurſum fertur.Sine fundamento enim antiquio

res aliqui inficiati ſunt, dari locum ſurſum, & deorſum: extremitas nanque, quæ eſt ad concauum cæleſtis ſphæræ, planè ſurſum exiſtit, deorſum verò, quod illi reſpondet in medio vniuerſi.

CAPVT II.

Textus Ariſtotelis.

Eorum igitur, qui priùs ad eorum conſiderationem venerunt, &c.

Expoſitio textus.

REfert Ariſtoteles in hoc capite, aliorum Philoſophorũ placita circa corpora grauia, & leuia, qui quidẽ non expoſuerunt, quid graue, aut leue ſit abſolutè, ſed comparatè ad alia. Plato in Timæo aſſeruit, grauius id eſſe, quod ex pluribus partibus eiuſdem generis conſtat: leuius, quod ex paucioribus: quod ex eo coarguit Ariſt. quia nullam facit mentionem de corpore ſimpliciter graui, & leui; cùm tamen iſta cæteris natura priora ſint: deinde, quia ex eo ſequeretur, quòd maior ignis plus grauitatis haberet, minor plus leuitatis: immò & maior portio aëris grauior eſſet, quàm minor aquę, quod patet eſſe falſum, & ideò Democritus, & Leucippus propiùs ad veritatem accedentes, arbitrati ſunt, cauſam grauitatis, & leuitatis eſſe ſolida in aliorum compoſitionem venientia, ita tamen vt grauitas à pleno corporũ proueniat, leuitaș verò à vacuo corporibus intercepto. Quod vt inſufficiens refutat Ariſtoteles. Poteſt enim eſſe maius ſolidum cum maiori vacui copia, & in magno igne tot poſſunt eſſe partes ſolidæ, quot in exigua terræ portione: cùm tamen hæc grauior ſit, vel ipſo teſtante experimento, nonnulli, qui vacuum negarunt, aut grauitatis, & leuitatis non meminerunt, aut illorum cauſas non attigêre.

CAPVT III.

Textus Ariſtotelis.

Nos autem primùm id definiamus, oportet, &c.

Explanatio textus.

ACcedit iam Ariſtoteles ad propriam ſententiam explanandam, & priùs ſupponit lationem, ſicut alij motus verſari inter contraria, & non è quouis in quoduis tendere, & lationis ſurſum, & deorſum, non omnia corpora capacia naturaliter eſſe, ſed grauia duntaxat, & leuia, quæ ad hos motus, & illorum terminos dicuntur eſſe in potentia, & ideò per illos perfici, dum à generante mouentur, quia proprius locus propria corporis perfectio eſt: continens enim habet rationem actus, & perfectionis: grauia igitur & leuia deorſum feruntur, & ſurſum, quia ad talem motum facultatem naturalẽ grauitatis, & leuitatis ſortita ſunt, & quidem valdè perfectam, & ideò latio abſolutiſſimus motus eſt, vtpote ortus à re ſuam perfectionem abſolutionémque obtinente. Ratione ergo harum facultatum corpora in loco inferiori vel ſupero

ro conſiſtunt,aut ad illa tendunt,nullo exiſtente impedimento;& quia hæ virtutes cum ſubſtantialibus formis à progenitoribus conceſſæ ſunt, ideò motus grauis & leuis à generanti prouenire dicuntur.

CAPVT IV.

Textus Ariſtotelis.

Differentias autem & ea quæ accidunt circa ipſa, nunc dicamus oportet, &c.

Explanatio textus.

ASſignat Ariſtoteles diſcrimen ſimplicium corporum inter ſe,prout grauia, & leuia ſunt, quorum aliqua,terra ſcilicet, & ignis,ſimpliciter grauia, & leuia exiſtunt: alia verò, vt aër, & ignis talia ſunt comparatè,leuia ſcilicet,collata ad terram,& grauia cōparatione ignis,quas affectiones mixta participant pro diuerſitate ſimplicium,ex quibus conſtant.Quòd autem ignis ſit leuis ſimpliciter,& terra ſimpliciter grauis ex eo probat Ariſt.quia ille ſuper omnia corpora naturæ impetu fertur:hæc verò ad medium vniuerſi omnium infimum,vnde nec ignis aliquid grauitatis, nec terra leuitatis quidpiam continet:ſed hæc ſummè grauis, ſummè leuis ille cenſeri debet, ſiquidē ad extrema loca oppoſita pergunt,quæ determinata exiſtere compertū eſt;tum quia nequit corpus in infinitū,& in indeterminatū tendere,tum quia quò magis leuia aſcendunt,& deſcendunt grauia, minùs inter ſe diſtant, per æquales angulos ſibi appropinquādo, ac proinde coniungi in aliquo puncto remoto obice neceſſe eſt.Inter extrema autem pugnātia medium dari oportet,quod vtriuſque naturam ſapiat; huiuſmodi eſt graue,& leue comparatè, aër ſcilicet , & aqua : inter quæ ſimplicia corpora is ſeruatur ordo,vt ſuperius, & perfectius rationem ſortiatur formæ, vtpote continens,ac terminans , quod eorum materiis ſuo modo conuenit, prout diuerſas elementorum formas in potentia habent,etſi ſecundùm ſe eiuſdem naturæ ſint.

CAPVT V.

Textus Ariſtotelis.

Id igitur,quod talem materiam habet,leue eſt, ſempérque ſurſum fertur, &c.

Breuis expoſitio textus.

EX ſuperiùs dictis infert Philoſophus, quaternarium elementorum numerum,quia corpus habens materiam perfectè diſpoſitam ad leuitatem, eſt ſimpliciter leue,& omnia ſupereminet: quod verò contrariam habet affectionem , graue eſt ſimpliciter, omnibúſque ſubſtat.Oportet autem duo alia intermedia eſſe,quę medio modo ſe habeant,& extremorum naturam participent, ac proinde grauia & leuia ſint comparatè : & totidem ſunt materiæ

affectæ

affectæ quadruplici diſpoſitione, non ſolùm primarum qualitatum, ſed grauitatis etiam & leuitatis. Ex elementis media, inquit Ariſt. in propriis locis grauitant, ſi enim inferiora elementa ſubtrahantur, tendunt deorſum, vt aqua in locum terræ, & in locum aquæ aër: cùm tamen ſurſum non aſcendant, niſi ad ſupplendum vacuum, habent enim materiam in hoc ſimilem terræ: terra verò in ſuperum locum non tendit, neque ignis in inferiorem, quia nec illa in proprio loco leuitat, vtpote ſummè grauis, nec hic grauitat, quippe ſummè leuis: quatuor igitur ſunt differentiæ qualitatum motricium, & totidem materiæ, ſecundæ videlicet quadruplici vi motiua affectæ.

CAPVT VI.

Textus Ariſtotelis.

Figura autem cauſa non ſunt, vt aut ſurſum, aut deorſum abſolutè ferantur, &c.

Expoſitio textus.

ALiquorum ſententia reiecta, duplicem dubitationem Ariſtoteles proponit, & ſoluit in hoc capite. Falsò itaque exiſtimarũt nonulli, figuras in cauſa eſſe, cur alia ſurſum, alia deorſum ferantur. Licèt enim figuræ multùm conferant ad motuum celeritatẽ, & tarditatem, ipſos tamen motus per ſe haudquaquã efficiunt. In dubium deinde vocat Philoſophus, cur graue corpus latæ figuræ aquis innatet, cùm tamẽ aliud minùs graue rotunda, ſeu oblonga figura præditum ſubmergatur? Cur item particulæ grauiũ corporum in aëre ſuſpenſæ volitent? Quibus dubiis reſpondet Ariſtoteles reiecta ſolutione Democriti, id reducentis ad atomos calidas ab aqua emiſſas, vtriuſque rationem eſſe inquiens, quia vt corpus per aërem, vel aquam deſcendat, ea diuidit, & rumpit: ſed corpus latæ figuræ difficiliùs diuidit elementum ſubiectum, quàm alia aliis figuris prædita, cùm ſua latitudine multùm de ſubiecto corpore comprehendat, quod proinde magis ſectioni reſiſtit: minutiſſimum etiam corpus in aëre ſuſpenſum minoris virtutis eſt ad diſrumpendum aërem, vel aquam, quàm hæc, vt diuiſioni repugnent. Mirum ergo non eſt, ſi ſuſpenſa ſuſtineantur.

QVÆSTIO I.

De natura grauitatis, & leuitatis ſimplicium corporum.

OMnia, quæ his ſex præcedentibus capitibus tradit Ariſtoteles, duplici quæſtione examinanda ſunt, ita vt nihil eorum, quæ ad naturam facultatum motricium elementorum enodandam ſpectant, miſſum faciamus; & in hac quæſtione breuiter explananda eſt natura grauitatis, & leuitatis. Quid ſcilicet grauitas, & leuitas ſint, & quomodo inter ſe, & ab aliis differant, circa quod communis ſententia eſt, grauitatem, & leuitatem eſſe qualita

qualitates ſecundæ ſpeciei realiter, & ſpecie diſtinctas inter ſe, & à ſubſtantia. Primum probatur, quia iſtæ virtutes ſunt principia immediata lationis à medio, & ad medium. Aſt omnis facultas, quæ eſt principium proximum operationis, ſpectat ad ſecundam qualitatis ſpeciem, cùm potentia ſit, vel in potentia, ad eam igitur pertinet, grauitas, & leuitas. Quòd verò realiter diſtinguantur à ſubſtantia, & inter ſe, demonſtrat mutua ſeparatio experimento comperta. Eſt enim leuitas in vno ſubiecto, & grauitas in altero, & vtraque deperditur, aut remittitur, eadem perſiſtente ſubſtantia aquæ, v. g. vel aëris: immò è contrario etiam euenit, vt videre eſt in ſpeciebus conſecratis, in quibus grauitas, & leuitas percipitur, cùm tamen ſubſtantia panis, & vini iam euanuerit. Cuius ratio à priori eſt, quia grauitas, & leuitas, teſte Ariſtotele ſecundo de partibus animalium, cap. 1, totâque annuente ſchola Philoſophorum, conſequuntur qualitates actiuas elementorum. At hæ ſeparari optimè queunt ab illorum ſubſtantiis, & inter ſe naturæ viribus, & ſeparatæ exiſtere abſoluta factoris lege: igitur, & facultates iſtæ motiuæ vtrunque habere poſſunt, ac proinde realiter à ſubſtantia, & inter ſe diſtinguuntur, vt res à re: hoc enim euidenter conuincit mutua extremorum ſeparatio. Denique, quòd grauitas, & leuitas ſpecie inter ſe differant, probatur (à ſubſtantia enim non modò ſpecie, ſed & prædicamento diſſidere nullus iam ambigit) primò ex Ariſtotele, qui id expreſsè docuit 5. Phyſicorum cap. 6. lib. 8. cap. 8. & lib. 1. de cælo, cap. 2. & 3, vbi D. Thom. & cum illis omnes alij Doctores. Deinde ratione, quia hæ facultates conſequuntur per ſe corpora eſſentialiter diuerſa, & diuerſam ſemper exigunt primarum qualitatum temperiem in ordine ad diuerſum motum locúmque diuerſum, & oppoſitum occupandum: eſſentialiter ergo inter ſe differunt. Ex principiis enim adeò diuerſis in ordine ad fines, & effectus etiam diuerſos, nequit per ſe eadem vis ortum ducere. Idque confirmatur ex diuerſitate motuum ſurſum, & deorſum, quorum ſunt principia: vel enim, vt 5. Phyſicorum quæſt. 1. probauimus, hi motus differunt ſpecie, vel ſaltem modus adeò diuerſus cauſandi illos ſufficiens eſt ad diſtinctionem ſpecificam principiorum inter ſe inducendam, aut inferendam.

Rogabit fortaſſe quiſpiam, an grauitas terræ & aquæ ſpecie inter ſe differant, & ſimiliter leuitas ignis & aëris: & affirmantem partem multis probant recentiores aliqui, quorum præcipuum fundamentum eſt, quia grauitas terræ, & aquæ (& idem eſt de leuitate ignis, & aëris) à diuerſis principiis eſſentialibus, & à diuerſa primarum qualitatum temperie, per ſe dimanant, ac in diuerſa loca natura ſua inclinant, nempe grauitas terræ ad centrum vniuerſi, grauitas verò aquæ ad ſuperficiem conuexam ter-

tæ: igitur ſpecie inter ſe differunt, ob hanc enim rationem ſpecie diſtinguitur grauitas à leuitate. Confirmatur, quia grauitas aquæ & leuitas aëris non ſunt ſimplices facultates, ſed mixtæ; grauitas verò terræ, & leuitas ignis ſimplices ſunt: Aſt facultas ſimplex, & mixta nequeunt eſſe eiuſdem ſpeciei, vt in aliis omnibus per ſe patet: igitur nec grauitas terræ, & aquæ, aut leuitas ignis, & aëris eiuſdem ſunt ſpeciei. Maior videtur expreſſa ab Ariſt. cap. 4. & 5. proximè præcedentibus, aſſerente aërem, & aquam partim eſſe grauia, partim leuia, & extremorum naturam participare, quæ quidem elementa extrema ſimpliciter talia ſunt; id quod ex eo etiam conſtat, quòd aqua à loco terræ aſcendit, & aër à loco ignis deſcendit: facultas ergo motrix cuiuſlibet elementi medij principium eſt motus ſurſum, & deorſum, ac proinde mixta, & ſpecie diſtincta à facultate cognomina elementi extremi.

Mihi tamen probabilior ſemper eſt viſa oppoſita ſententia, quam tradit Philop. vt refert Simplicius 2. huius Operis, cõmentario 11. & communiter recipiunt recentiores. Ratio verò, quæ me ad hoc aſſerendum impellit, ſic efformatur. Nefas eſt multiplicare entitates, perfectionésve eſſentiales, nulla vrgente neceſſitate: aſt neceſſitas nulla cogit conſtituere duas grauitandi, aut leuitandi potentias ſpecie diſtinctas: fas igitur non eſt, eas diſtinguere. Minor, in qua tota poſita eſt difficultas elucidatur, quia grauitas, teſte Ariſt. cap. 1. huius libri, & ſequentibus, cui omnes conſentiunt, eſt principium motus deorſum, ſeu ad medium, & leuitas principium motus ſurſum, ſeu à medio: grauitas terræ, & aquæ ſunt principia motus deorſum eodem modo, & leuitas aëris & ignis, motus ſurſum; ergo non ſunt ponenda principia ſpecie diuerſa. Minor proximè præcedens demonſtratur, quia pars aquæ è ſuperiori loco dilapſa innato pondere ſeorſum fertur per eandem omninò lineam, qua deſcenderet terra indidem emiſſa, ſolo intercedente diſcrimine maioris, vel minoris velocitatis, quod certum eſt non ſufficere ad diſtinctionem ſpecificam principiorum inferendam. Confirmatur, quia grauitas aquæ non ſolùm eſt principium naturale motus deorſum, ſed etiam motus ad centrum vniuerſi, quantum eſt ex ſe, ſi grauius aliud corpus non ſupponatur: igitur natura ſua eſt cauſa motus deorſum in eundem locum, & eodem modo ac grauitas terræ, ac proinde eiuſdem ſpeciei cum illa. Illuſtratur antecedens, nam ſi terra ſuperna vi à loco inferiori extraheretur, vel corrumperetur, aut in ea foramen aliquod ad centrum vſque mundi conſtitueretur, proculdubiò aqua ſuæ relicta naturæ, ea, qua pollet grauitate, ad centrum occupandum deſcenderet; ex quo euidenter inferri videtur, grauitatem aquæ, & terræ eiuſdem eſſe ſpeciei, & ſolùm accidentaliter differre penes maiorem vel minorem intenſionem, & idem prorſus eſt de leuitate ignis, & aëris, id quod ex ſolutione

fundamenti

fundamenti oppoſitæ ſententiæ conſtabit clariùs: cuius prior antecedentis pars diſtinguenda eſt: principium enim grauitatis terræ & aquæ tam remotum quàm proximum, diuerſum eſſentialiter eſt ſecundùm ſe, & quaſi materialiter, non tamen formaliter, & in ratione principij illius: eſt enim ſubſtantia aquæ, & propria primarum qualitatum coniugatio grauitatis principium in ordine ad motum deorſum eiuſdem omninò rationis cum motu naturali terræ, ac proinde in ratione formali principij vtraque conuenit. Quod autem additur de locorum diuerſitate, ex dictis conſtat, eſſe intelligendum ex ſuppoſitione, quòd terra grauior in centro vniuerſi conſtituatur; ſecus verò ſi inde extrahatur, aut locus detur aquæ deſcendenti, tunc enim ad centrum vſque aqua pertingeret, quod aliter accidit in corpore leui, & graui, vt per ſe conſtat, & ideò grauitas, & leuitas ſpecie inter ſe diſſidenr, vt diximus. Ad confirmationem verò neganda eſt prior pars maioris propoſitionis, quòd ſcilicet grauitas, & leuitas aquæ, & aëris mixtæ ſint, quin potiùs ſunt omninò ſimplices, vt contra Niphium, & alios docet Marſil. 2. de generatione, quæſt. 7. Albert. de Saxonia lib. 3. de cælo, quæſt. 1. & ſupponit D. Tho. lib. 1. huius operis, lectione 4. & amplectuntur recentiores. Probarique poteſt, tum quia qualitas mixta ſecũda eſt propria corporis mixti, ſupponẽs mixtionem primarum qualitatum contrariarum; tum, quia auctore Ariſt. 1. de cælo c. 2. corpori ſimplici, quale eſt quodlibet elementum, conuenit motus ſimplex: de huius autem ratione eſt, ab vna ſimplici potentia prouenire. Ariſt. verò in confirmationem maioris adductus ſolùm cõtendit, aquam non eſſe ſimpliciter grauem, & aërem ſimpliciter leuem comparatione extremorum, hoc eſt aquam non eſſe maximè grauem, ſed comparatione terræ leuem reputari, non quia in ſe aliquid leuitatis habeat, ſed quia minori grauitate quàm terra prædita eſt. Eo modo, quo in prædicamento qualitatis potentiam debilem comparatione potentiæ perfectioris impotentiam appellauit. Cùm igitur aqua à loco terræ aſcenpit, & deſcendit aër ab ignis loco, non à propriis virtutibus motiuis id euenit, ſed ab extrinſeco impellente, terra ſcilicet, aut igne, ratione maioris grauitatis, vel leuitatis: neque aliud principium confingere neceſſarium eſt; cùm aſſignatum ſufficiat, maximè cùm grauitas non ſit principium contrariorum motuum, & idem eſt de leuitate. Aſcenſus tamen aquæ, v.g. à loco terræ verè contrariatur deſcenſui eiuſdem ad eundem locum, immò ab eo differt ſpecie, vt 5. Phyſicorum probauimus: igitur nequeunt prouenite ab eadem grauitate, vel ab eadem leuitate, in quo nobis non probatur ſententia Patrum Conimbricenſium hîc quæſtione 2. art. 2.

Quinimmò in vniuerſũ mihi verum videtur, nullam grauita-

rem, aut leuitatem, etiam mixtorum corporum, propriè mixtam eſſe, ſed ſimplicẽ, ac proinde omnes grauitates inter ſe eſſe eiuſdẽ ſpeciei, & omnes inter ſe leuitates. Probatur aſſumptum, quia licèt grauitas, & leuitas poſſint ſimul eodem mixto corpori ſecundùm diuerſas partes, aut etiam ſecũdùm eãdẽ in gradibus remiſſis, cõuenire, & ex mixtione quatuor primatũ qualitatũ ortũ ducere; nunquã tamẽ grauitas ſecũdùm ſe dicitur propriè mixta leuitati, neq; leuitas grauitati, neque hoc fieri poteſt; ſicut neque quòd calor ſecũdùm ſe miſceatur frigori, vtpote, quæ diuerſæ qualitates ſint, & cõtrariæ ad effectus cõtrarios inclinãtes. Quòd autẽ ſubiectũ mixtũ ſit, ac mixtione primarũ qualitatũ affectũ, extrinſecum eſt grauitati, & leuitati, ex quo earũ naturas & entitates intrinſecè nõ immutat: atque adeò grauitas & leuitas ſecũdùm ſe ſèpet ſunt qualitates ſimplices, ſicut calor, & frigus; ac proinde grauitas quęlibet quãtũuis remiſſa, & ſimul exiſtens in ſubiecto cum leuitate, ſemper eſt eiuſdem ſpeciei, & leuitas ſimiliter. Quamuis verum ſit, has facultates extrinſecè dici poſſe aliquo modo mixtas, ſcilicet ratione ſubiecti mixti, & mixtionis primarum qualitatum, etſi in ſe maneant eiuſdem rationis ſemper; ſubiectum tamen vtranque participans, aut virtus motiua illius, quatenus grauitatem & leuitatem complectitur, propriùs rationem mixti ſortiuntur. Ex quibus conſtat, ea quæ diximus de grauitate, & leuitate ſimplicium corporum optimè adaptari poſſe grauitati, & leuitati mixtorum ſecundùm ſe, quæ ex illis coaleſcunt.

QVÆSTIO II.

Quomodo elementis facultas motrix conueniat, & an in naturalibus ſedibus grauitent, vel leuitent.

Circa priorem propoſitæ quæſtionis partem, paucis ſtatuamus oportet id, quod communi Doctorum calculo cum Ariſt. cap. 4. proximè præcedentis recipitur, videlicet ex elementis duo eſſe leuia, duo grauia, alterum ſummè & ſimpliciter leue, alterum ſummè & ſimpliciter graue, id quod hac ratione demonſtrari poteſt. Nam illud corpus dicitur graue, vt etiam tradit Ariſtoteles 1. huius operis, capite 3. quod ad medium mouetur, & aliis naturaliter ſubeſt; leue verò, quod mouetur à medio, & aliis ſupereminet: ſed terra, & aqua ad medium feruntur, aërique & igni ſubeſſe exigunt; aër, & ignis cientur à medio, & aliis naturæ lege præeminent: illa igitur grauia, leuia hæc aſſeramus oportet. Præterea ex eodem Ariſtotele ſuprà, grauiſſimum corpus, ſeu quod idem eſt, graue ſimpliciter, eſt quod aliis omnibus ſubſtat; leuiſſimum verò, aut leue ſimpliciter, quod ſupereminet omnibus, quæ ſurſum feruntur: aſt illud tantùm conuenit terræ, hoc igni, vt per ſe conſtat, cùm illa ad centrum vniuerſi, hic ad Lunæ

concauum

concauum ſponte propria feratur:igitur elemẽtum terræ ſummè graue, ignis verò ſummè leue neceſſariò exiſtit: hoc autem intelligendum eſt de elementis ſuæ naturæ relictis, aut in ſua puritate,ſic enim nihil terra grauius,aut igne leuius reperietur,cum eorum beneficio mixta grauia,& leuia exiſtant. Secus eſt,ſi viciniorum elementorum concretione permixta ſint, & ideò plumbum,aurum,argentum, & quædam alia grauiora ſunt terra, quæ apud nos eſt, non tamen terra prope centrum obliteſcente:terreſtris etiam ignis, ad concauum Lunæ non aſcendit, & propter contrariorum obſiſtentiam,& ob exhalationum terreſtrium permixtionem.

Præterea animaduertendum eſt, duo elementa media non excludi à ratione ſummæ grauitatis,& ſummæ leuitatis,ex eo quòd aqua aliquid habeat leuitatis,& aër aliquid grauitatis:hoc enim planè falſum eſt, alioqui non conueniret illis motus ſimplex, cùm hic à virtute motrice ſimplici effici debeat, vt ſuprà ex Ariſtotele tradidimus, & hæc elementa non ſimplicia corpora, ſed mixta potiùs eſſent appellanda:nec ad vnum tantùm locum per vnam ſimplicem lineam nata eſſent moueri, quæ planè abſurda ſunt, & naturæ corporis ſimplicis manifeſtè contraria. Dicuntur igitur elementa media,& non ſummè,aut ſimpliciter grauia, nec leuia, quia medium ſua natura exigũt locum, & non ſubeſſe omnibus aut præeminere:ob quam tantùm rationẽ appellantur ab Ariſtotele capit.4.leuia,vel grauia comparatè,quia ſedes elementi medij reſpectu inferioris ſuperior, reſpectu ſuperioris inferior meritò dicitur, vnde virtus motiua aquæ cõparatione terræ quodammodò leuitas apparet, quia ad locum ſupra terram inclinat, relatè tamen ad ignem, vel aërem grauitas nuncupatur, quia ad inferiorem locum ducit,& idem eſt de facultate motrice aëris, ſi conferatur ad extrema elementa,vt patet:ſecundùm ſe tamen, ac ſimpliciter terra grauis eſt,leuis aër,vt diximus.

Ex dictis inferre licet,quinam motus naturales ſint elementis, qui violenti,qui præter naturam:in vniuerſum enim quoties elementum graue deſcendit,proprio pondere naturaliter mouetur, vtpote innata facultate,idem eſt,quoties leue aſcendit: cùm tamen graue ſurſum, deorſum leue tendit, per vim id accidit, niſi fortè ad ſupplendum vacuum id contingat, ſiquidem in eo caſu motus euenit à principio extrinſeco paſſo proprio pondere actiuè renitente,quod verum habet de quolibet aſcẽſu grauis, & deſcenſu leuis, etiamſi aqua à loco terræ aſcendat, deſcendat aër ab ignis ſphæra; ſemper enim eiuſmodi motus erunt contra internum impetum propriæ grauitatis,vel leuitatis, quæ determinatè ſurſum inclinat aut deorſum,vt diximus quæſt. 1. ſi verò motus eueniat circa proprium elementi locum,ita vt nec ſit aſcenſus,nec deſcenſus, ſed partes cum eadem prorſus diſtantia inter ſe, & ad

vel aquam à proprio loco extractam ſuſtinent. Probatur ratione; & primò de elementis extremis certa apud omnes videtur concluſio, quia neque ignis habet quò vlteriùs aſcendat, neque terra quò plùs deſcendat. Igitur neutrum eorum in propria ſede aſcendere vel deſcendere conatur: eſſet enim fruſtra talis conatus, & ad terminum naturaliter impoſſibilem. In vniuerſum tamen probatur, quia ſingula elementa mouentur ad propria loca tanquam ad propriam perfectionem, vt illic optata fruantur quiete, & illis adeptis quieſcunt: igitur virtus motiua naturalis illorum ad hunc ſolùm terminum propendet, & inclinat: hoc ergo adepto non erit principium vltrà tendendi, atque adeò repugnat, quòd ſi elementa in propria ſede perfectè cõſtituta ſint, vlteriùs cieri naturaliter nitantur grauitando, aut leuitãdo, aliàs aut illa non eſſet propria elementi ſedes, vt ſupponimus, aut elemẽtum haberet naturalem virtutem deſcendendi à proprio loco, & tendendi in extraneum: quod planè eſt abſurdum, cùm elementis ſolùm ſit conceſſa motrix facultas ad proprium locum, quæ eſt grauitas, vel leuitas. Dixi, ſi in propria ſede perfectè collocentur, ſi enim aliqua ex parte à proprio loco extrahantur, ita vt aliqua pars ponderis, aut leuitatis non æque diſtet à proprio centro, propriáve ſphæra, grauitabunt proculdubiò, aut leuitabunt. Experimur nanque grauia vbicunque ſint, ſuperiorem locum leuibus, aut minùs grauibus concedere, & è cõtrario, vt cõſtat in terra ſupra aquam, aut aërẽ ignémve poſita, & in aqua aëre, & igne terræ meatibus compreſſis: quod quidem non aliter euenit, quàm mutuo grauium deſcendentium leuiúmque aſcendentium conatu, & motu, id quod etiam in mixtis videre eſt, vt in liquoribus, quorum aliqui, quia leuiores, grauioribus innatant, grauiores verò aliis ſubſidunt. Cuius experimenti ratio eſt, quia natura grauitatis iure ſuo exigit ad centrum, quo proximiùs poſſit, accedere, neque quieſcere naturaliter poteſt, donec id aſſequatur perfectè, ita vt centrum grauitatis ſimul cum centro vniuerſi exiſtat, & grauitatis partes æquè ab ipſo diſtent, proportione ſeruata grauioris cum minùs graui, & idem prorſus eſt de leuitate in ordine ad locum ſurſum: ita tamen, vt ſi ſubtraheretur grauior pars, aut leuior, minùs grauis, & minùs leuis à propria virtute mouerentur, donec illa centrum vniuerſi, hæc Lunæ concauum pertingeret, vt ſuprà monuimus.

Supereſt, ſatisfaciamus argumentis in contrarium adductis, quæ quidem parum negotij faceſſunt. Ad primum enim dicimus, idcircò vtres aëre plenos grauiores exiſtere, quia aër circa terram degens impurus eſt, terreſtribus ſcatẽs halitibus, & corpuſculis, vt in Solis radio videre eſt; ſecus verò contingeret, ſi puro ac elementari aëre adimplerentur. Ad ſecundum, vtrunque fatemur experimentum; inficiamur tamen, cauſam illius eſſe rationem, quæ in

argumento

argumento aſſignatur,quin potiùs ideò huiuſmodi lignum velociùs per aërem deſcendit,quàm plumbi libra, quia grauitas ligni excedit grauitatem plumbi multitudine materiæ, atque pluralitate partium extenſionis,quæ ad perfectiorem operationem conducunt.Leuitas item aërea ligno exiſtens non retardat deſcenſum grauitatis, quia aër in propria ſphæra non leuitat, per aquam tamen velociùs deſcendit plūbum, tum quia minus aëteæ leuitatis continet, quæ ipſum detinere poſſit,ne deorſum labatur:tum quia pauciores aquæ partes comprehendit,& diuidit,quæ minùs diuiſioni reſiſtunt. Ad vltimum,Patres Conimbricenſes hîc quæſtione ſecunda,articulo ſecundo cum aliquibus recentioribus negant, aquam ſubtracta terra, nec aërem extracta aqua deſcenſurum proprio pondere, niſi vacui periculum immineat. Mihi tamen, vt ſuprà dixi, verius apparet,aquam inſita grauitate deſcenſuram ad centrum vſque vniuerſi, ſi terra inde extraheretur, ſaltem ex parte,ita vt foramen aliquod vſque ad centrum conſtitueretur,grauitas enim quęlibet eſt naturale principium motus deorſum,donec vniuerſi centrum perfectè obtineat, aut per ſe ipſum, aut per centrū grauitatis corporis,in quo eſt,ita vt ſub ſe leue aliquid,aut minùs graue non patiatur:fatemur ergo argumento, in eo caſu, aquam deſcenſuram naturaliter à propria virtute;aërem verò,ſolùm ad ſupplendum vacuum vniuerſali virtute,ex ſe enim vtpote leue ſolùm ferri poteſt ſurſum, inde tamen nequaquam infertur,aliquod ex his elementis in propria ſede, quādo grauius ſupponitur,& eminet leuius, grauitare, aut leuitare, cùm graue deſcendere non nitatur, niſi cùm infimum locum non occupat, aut grauius non ſubiicitur,nec leue aſcendere,niſi diſtans à loco ſupero,aut leuiori non ſuprà poſito.Quod ad mentem Ariſt.attinet,planè in hac re illi aduerſari profitentur vniuerſi ferè eius expoſitores cum Mathematicis.Mihi tamen ſatis probabiliter intelligi poſſe videtur,de elementis mediis non in ſua puritate,ſed vt apud nos ſunt, cum ea corporum, & halituum permixtione,qua ratione planè grauitare videntur. Et hoc probant argumenta Ariſtotelis, vt expendenti conſtabit: & ideò hæc cenſenda eſt mens Ariſtotelis.

Et hæc de cælo & mundo dixiſſe ſufficiat:vtinam Deo accepta, & ſtudioſis noſtris vtilia: cedántque in Dei in gloriam,Virginis Deiparæ, Angelicíque Doctoris ſancti Thomæ.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

[illegible] by Google